

CASTRUM PRAGENSE

POHŘBÍVÁNÍ NA PRAŽSKÉM HRADĚ A JEHO PŘEDPOLÍCH

DÍL I.2

CASTRUM PRAGENSE

POHŘBÍVÁNÍ NA PRAŽSKÉM HRADĚ A JEHO PŘEDPOLÍCH

DÍL I.2 - KATALOG. ANTROPOLOGIE.

autoři příspěvků:

Miroslava Blajerová
Gabriela Blažková-Dubská
Miluše Dobisíková
Zdeněk Dragoun
Pavel Kubálek
Petra Stránská
Kateřina Tomková

Praha 2006

VYCHÁZÍ JAKO 7. SVAZEK ŘADY CASTRUM PRAGENSE
S PŘÍSPĚNÍM GA ČR, Č. PROJEKTU 404/01/0853
A GA AV ČR, Č. PROJEKTU 800020601

redakční rada:

M. Bartlová, J. Frolík, M. Halata, P. Chotěbor, J. Klápště, J. Maříková-Kubková, M. Suchý, K. Tomková

odborný recenzent: M. Lutovský

editor: K. Tomková

grafická úprava: K. Vytečková

tisk: PBtisk Příbram

na přední straně obálky: J. J. Dietzler, Pohled z věže chrámu sv. Víta (výřez), podle *Bečková 2000*.

vydává: Archeologický ústav AV ČR Praha, Letenská 4, Praha 1, 118 01

Ústav archeologické památkové péče středních Čech, Nad Olšínami 3/448, Praha 10, 100 00

© 2005 Archeologický ústav AV ČR Praha

ISBN: 80-86124-64-9

© 2005 Ústav archeologické památkové péče středních Čech

ISBN: 80-86756-13-0

Tento svazek a katalog dalších publikací lze objednat na adrese:

This volume and a catalogue of other publications by the Institute of Archaeology, Prague can be obtained from:

Archeologický ústav AVČR – knihovna / The Institute of Archaeology Prague – Library

Letenská 4

118 01 Praha 1

fax: +420 – 257532288

e-mail: knihovna@arup.cas.cz

www.arup.cas.cz/knihovna/knihovna.htm

OBSAH

RANĚ STŘEDOVĚKÁ POHŘEBIŠTĚ NA PŘEDPOLÍ PRAŽSKÉHO HRADU I	5-128
Kateřina Tomková	
RANĚ STŘEDOVĚKÁ POHŘEBIŠTĚ NA PŘEDPOLÍ PRAŽSKÉHO HRADU II	129-144
Zdeněk Dragoun	
NOVOVĚKÉ POHŘEBIŠTĚ U JÍZDÁRNY	145-174
Gabriela Blažková-Dubská	
OJEDINĚLÉ HROBY A NÁLEZY SEKUNDÁRNĚ PŘEMÍSTĚNÝCH LIDSKÝCH KOSTÍ NA HRADČANECH	175-176
Kateřina Tomková	
KOSTROVÉ POZŮSTATKY Z POHŘEBIŠTĚ U JÍZDÁRNY PRAŽSKÉHO HRADU	177-234
Miroslava Blajerová	
DOCHOVANÉ NÁLEZY LIDSKÝCH KOSTÍ Z POHŘEBIŠTĚ V JELENÍ ULICI – LUMBEHO ZAHRADĚ	235-236
Petra Stránská	
PŘEDBĚŽNÁ ZPRÁVA O ANTROPOLOGICKÉM HODNOCENÍ KOSTERNÍCH POZŮSTATKŮ ZE ZÁCHRANNÉHO ARCHEOLOGICKÉHO VÝZKUMU V AREÁLU STRAHOVSKÉHO KLÁŠTERA V LETECH 1978-1980	237-244
Miluše Dobisíková	
NÁLEZ LIDSKÝCH KOSTÍ ZE ZÁCHRANNÉHO ARCHEOLOGICKÉHO VÝZKUMU V AREÁLU STRAHOVSKÉHO KLÁŠTERA V LETECH 2000-2001	245-250
Pavel Kubálek	
RÉSUMÉ K DÍLŮM I.1. A I.2.	251-282

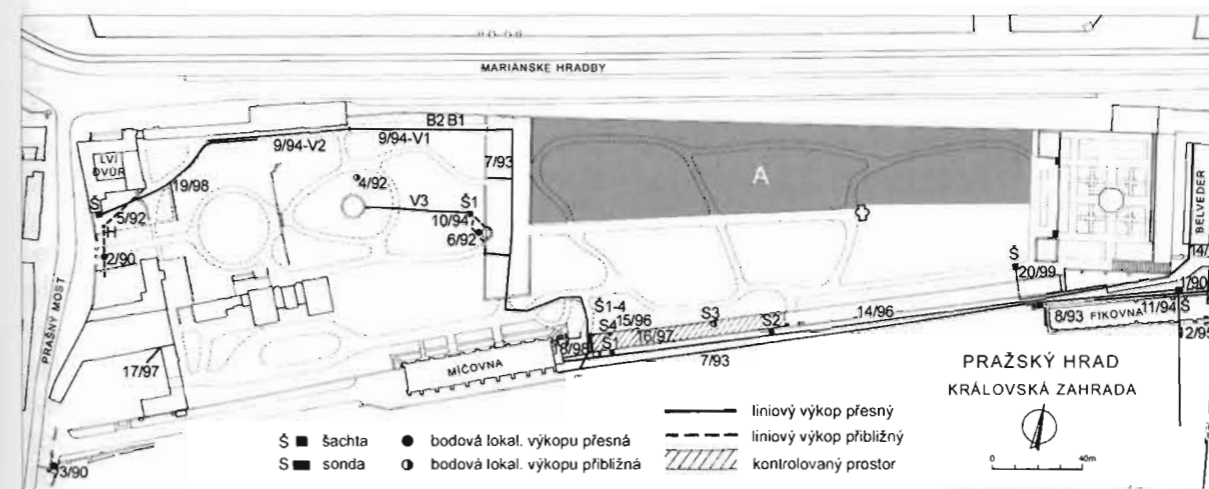
RANĚ STŘEDOVĚKÁ POHŘEBIŠTĚ NA PŘEDPOLÍ PRAŽSKÉHO HRADU I

KATEŘINA TOMKOVÁ

1. KRÁLOVSKÁ ZAHRADA

Praha 1 – Hradčany

Existence pohřebiště v Královské zahradě je doložena pouze archivními prameny uloženými v Archivu Pražského hradu, Archivu Národního muzea a třemi dochovanými nálezy ve sbírkách Národního muzea. Na základě těchto pramenů provedli detailní rekonstrukci informací o pohřebišti K. Sklenář a J. Sláma (1976, 659-665; srv. též *Sláma* 1977, 103, obr. 13:2, 24:8, Taf. XXV:1, XXIX:5; *Sklenář* 1980, 201; 1992, 182-183). Vyplyvá z ní, že pohřebiště, objevené při zahradních úpravách v roce 1837, leželo kdesi mezi Míčovnou a letohrádkem Belveder. Studujeme-li podrobněji dokumentaci a plány z 18.-19. století, tedy z období, kdy Královská zahrada prošla celou řadou změn, je možné tuto lokalizaci ještě zpřesnit (obr. 1/1-3). Střídání zahradní úpravy prostoru a užitkové zahrady totiž postihlo v průběhu 1. poloviny 19. století již jen severní polovinu východní části zahrady (srv. obr. 1/3). Úprava na užitkovou zahradu v roce 1837 střídala prostor, jehož vzhled byl podřízen úpravě zahrady na anglický park v letech 1805-1820 (obr. 1/3.1). V zásadě je tento stav vyobrazen i na plánu Schüchtově (obr. 1/3.2). Výsledný stav po úpravě z roku 1837 je pak zachycen na plánu dokumentujícím vzhled Pražského hradu v roce 1842 (obr. 1/3.3).

Obr. 1/1: Královská zahrada – přibližná lokalizace pohřebiště (A) a záchranné výzkumy v letech 1990-1999.

Abb. 1/1: Königsgarten – ungefähre Lage des Gräberfeldes (A) und der Rettungsgrabungen aus den Jahren 1990-1999.

V souvislosti se staršími úpravami východní části zahrady v 2. polovině 18. století a prvních desetiletích 19. století (obr. 1/2-3) je třeba upozornit na to, že k narušování pohřebiště mohlo docházet již před rokem 1837. Úpravy terénu poničily v roce 1837 blíže neurčený počet kostrových hrobů. O vzhledu hrobů se nedochovaly žádné zprávy. Z výbavy hrobů bylo zachráněno několik předmětů, které spolu s dalšími nálezy z uvedeného prostoru byly předány Národnímu muzeu v Praze. Jejich většina se ovšem nezachovala (tab. 1/1; obr. 1/4).

Č.	Schüchtův seznam č.j. 256/1837 (dle <i>Sklenář – Sláma 1976,</i> 660)	Nabídka NM č.j. 303/1837 (dle <i>Sklenář – Sláma 1976,</i> 660)	Zpráva o Českém museum 1837, 385	Soupis J.V. Hellicha, 40. l. 19. stol. (dle <i>Sklenář 1980,</i> 201)	Hlavatý 1857, 188, 235
1	1 Stuck Agrapfe	1 Stk. von einer Agraffe			
2	58 verschiedene Münzen	58 Stk. verschiedene ältere Münzen	85 starých mincí (omyl vzniklý přehozením číslic)		
3	1 Stk. Anhänge Medaille	1 Anhangemedaille	1 závěsná medaile (Boleslavská Panna Maria)		
4	1 Sporren	1 Sporn	1 stará ostruha		
5	1 Helmknopf? u. Nebentheil	1 Helmknopf	knoflík přílbiční	gezierter Knopf gebrochene Haarnadel	hlavička z bronzové jehlice ¹
6	verschiedene Glasperlen	1 Parthie Glaskorallen	několik jantarových korálů		
7	Eine Reliquie von eingelegeten Arbeit, welche neben Todtengerippen sich befanden	1 Reliquie (Mosaik)			
8	4 Stücke irdene Töpfe, wo in einem derselben nur beyfolgende Geflügelknochen- Reste sich befanden	4 irdene Töpfe von alter Form	4 dobře zachované popelnice	Vier Thon- gefässe (Urnen) ²	3 nádoby ³
9			kousek emailované přazky – srv. č. 1, 7		
10			kousek sponky – srv. č. 1, 7		

Tab. 1/1: Přehled nálezů dle jednotlivých pramenů. Položky 4-8 lze spojit s raně středověkým pohřebištěm.

Tab. 1/1: Übersicht der Funde, geordnet nach Quellen. Nr. 4-8 können mit dem frühmittelalterlichen Gräberfeld in Verbindung gebracht werden.

Nález perel skleněných či jantarových, ostruhy, nádob a gombíku bezpečně zařazuje pohřebiště do středohradištního období a svědčí o tom, že se v tomto areálu pohřbívalo přinejmenším po část 1. poloviny 10. století, případně o něco dříve. Dosavadní novodobé záchranné výzkumy v prostoru Královské zahrady k historii pohřebiště nepřinesly žádné další informace (obr. 1/1). Výkopové práce probíhající v Královské zahradě od roku 1990 se sledovanému prostoru vyhnuly. Ve výkopu pro kanalizaci v roce 1993 v tzv. Letní míčovně (prostor vymezený zídkami s Herkulovou kašnou severně Míčovny), tedy západně od předpokládané polohy pohřebiště, ani ve výkopech pro inženýrské sítě v r. 2003 jižně této plochy nebyly zachyceny žádné stopy po hrobech. S jedinou výjimkou⁴ lze to samé konstatovat i o výkopových pracích různého charakteru v západní části Královské zahrady (Tomková 1999, č. j. 8508/99).

¹ „Hlavička z bronzové jehlice, na povrchu dvěma křížem přes sebe jdoucími žlábkami ozdobená, nal. u Prahy v císařské zahradě ve vykopané tam popelnici“ (Hlavatý 1857, 188, č. 98).

² Soupis J.V. Hellicha: „a) hoch 5 1/2'' br. 5'' mit Asche und Knochen, einer gebrochen Haarnadel u. dito gezierten Knopf beides v. Bronze. b) von schwarzen Thon hoch 4'' br. 4 5/8'', c) von schwarzen Thon hoch 4'' br. 4 1/2'', d) v. schwarzen Thon hoch 4'' br. 3 6/8''.“ (Sklenář 1980, 201).

³ Hlavatý 1857, 235, č. 147, 148 a 150. Další zmínky o nádobách: Šnajdr 1877, 745; Pič 1909, 401, obr. 81; Sláma 1977, 103, Taf. XXV:1, XXIX:5; Sklenář – Sláma 1976, 660-661.

⁴ Tuto výjimku tvoří hrob nalezený až u vstupu do Královské zahrady z ulice U prašného mostu, jižně Lvího dvora, který je hodnocen v rámci pohřebního komplexu Jízdárna.

DOCHOVANÉ NÁLEZY:

1. Hrnec s jednoduchým okrajem

Výška 110 mm, průměr okraje 100 mm, průměr dna 69 mm. Barva hnědošedá se skvrnami. Hřebenová výzdoba. Na dně otisk osy.

U: NM (h)⁵ – i. č. 2728

2. Hrnec s jednoduchým okrajem

Výška 112 mm, průměr okraje 118 mm, průměr dna 67 mm. Barva tmavošedá se skvrnami. Hřebenová výzdoba.

U: NM (h) – i. č. 2729

3. Gombík s výzdobou křížků v kruhových medailonech

Plochy vně medailonu jsou vyplněny kroužky a půlobloučky. Průměr bez úchyty 35 mm. Knoflík má odlomené závěsné ouško. Plášť na jednom místě proražen již v době, kdy se dostal do sbírek NM.

Komentář: V původních pramenech označen jako „Helmknopf“/„knoflík přílbiční“/„bronzový hřeb, hlava zdobená křížem“⁶/„bronzová dutá kulička“⁷/„hlavička z bronzové jehlice“⁸/ „Hohlkugel von Bronze“.⁹ V blíže neznámé době po roce 1857 se ztratilo povědomí o skutečném místě nálezů, takže J. Schránil (1925, 181; 1932, obr. předmětů z Budče) jako místo nálezů tohoto gombíku uvádí Budeč; jako nález z Budče byl veden též ve sbírce oddělení prehistorie a protohistorie Národního muzea do 70. let 20. století (blíže Sklenář – Sláma 1976, 661-662, obr. 1; 2).

U: NM – i. č. 42635

DOKUMENTACE:

Archiv Pražského hradu:

Fond HBA (Hofbauamt), kniha 324 (Gestions-Protocoll der prager k. k. Hofbauamtes vom Jahre 1837): č. j. 256 (přípis c.k. dvorního zahradníka J. Schüchta ze 14.4. 1837 o nálezech včetně jejich seznamu a přílohy s konceptem zprávy zem. Presidiu o objevu a s žádostí presidia o předložení nálezů nejv. purkrabí hr. Chotkovi).

č. j. 297 (Chotkova žádost, aby předměty byly darovány Národnímu muzeu).

č. j. 303 (opis nabídky Národnímu muzeu se seznamem nálezů a záznam o jejich převzetí V. Hankou 1.5. 1837).

č. j. 337 (děkovný dopis NM).

Plán J. Schüchta datovaný 26.12. 1836 „Project zur Umgestaltung der Alten Abtheilung (Alter Obstgarten) k.k. Hofgarten zu Prag“, sbírka plánů 142/94.

Archiv Národního muzea v Praze:

Archeologická sbírka NM – inventář J.V. Hellicha, registratura NM, kart. 5, st.sign. E, b.č., položka 4 na listě 1a.

Inventář J. E. Vocela – i. č. I β 98, I δ 147, 148, 150.

Rukopisný záznam J. E. Vocela, fond Archaeologický sbor, kart. 4, č. 372.

Archiv ARÚ AV ČR v Praze:

Tomková, K. 1999: Královská zahrada, Pražský hrad, Praha 1 – Hradčany. Záchranné výzkumy v letech 1990-1999, nálezoř zpráva č. j. 8508/99.

⁵ Předměty označené NM(h) jsou uloženy v odd. starších českých dějin NM v Praze.

⁶ Vocelův inventář kolem roku 1850.

⁷ „Konečně zmínku činím o bronzové duté kuličce asi 1'' v průměru mající, jenž r. 1837 v císařské zahradě v Praze nalezena byla a sice v popelnici naplněné spálenými pohřebními ostatky. Každý, spatřivši tuto, domnívatí by se mohl, že jest původu novějšího, jsouc velmi vkusným způsobem ozdobena, zvláště však proto, že se na ní uprostřed kruhů znamená kříž, ježto čtyři ramena ze souběžných čárek složena jsou, několikrát opakuje“ (Vocel 1847, 648).

⁸ Vocel 1847, 648; 1848, 23.

⁹ Vocelův záznam na listku: „Hohlkugel von Bronze, vergoldet, Degenknopf? Nebst Urnen mit Knochen, Asche, u. eine gebroch. Haarnadel gef. im Schlossgarten zu Prag i. J. 1837“ (obr. 1/5; podle Sklenář – Sláma 1976, 661).

LITERATURA:¹⁰

A/ *Bečková, K. 2000: Zmizelá Praha. Hradčany a Malá Strana. Praha.*

Hlavatý, J. 1857: Archeologické sbírky Musea království Českého, Památky archeologické 2, 185-190, 232-237, 281-283, 329-333.

Kartografie 1992: Praha včera a dnes, Praha.

Roubík, F. – Kuchař, K. – Hlavsa, V. 1972: Plán Prahy z roku 1816. Praha.

Sklenář, K. 1980: Archeologická činnost Josefa Vojtěcha Hellicha v Národním muzeu (1842-1847) – The first professional archaeologist at the National Museum in Prague: Josef Vojtěch Hellich (1842-1847), Sborník Národního muzea v Praze, řada A–Historie 34, 109-236.

Sklenář, K. 1992: Archeologické nálezy v Čechách do roku 1870. Prehistorie a protohistorie. Praha.

Sklenář, K. – Sláma, J. 1976: Nález slovanských kostrových hrobů v bývalé Královské zahradě Pražského hradu v roce 1837 – Die Entdeckung slawischer Körpergräber im Königlichen Garten der Prager Burg im Jahre 1837, Archeologické rozhledy 28, 659-665.

Vančura, J. 1976: Hradčany, Pražský hrad. Praha.

Vocel, J. E. 1847: Začátkové českého umění, Časopis Národního muzea 21-2, 308-322, 440-451, 530-544, 641-654.

Zpráva o Českém Museum 1837: Zpráva o činnosti Národního muzea ve 2. čtvrtletí r. 1837, Časopis Národního muzea 11, 382-386.

B/ *Piž, J. L. 1909: Starožitnosti země České III.1. Čechy za doby knížecí. Praha.*

Schránil, J. 1925: Několik příspěvků k poznání kulturních proudů v zemích českých v X. a XI. věku, Obzor prehistorický IV, 160-194.

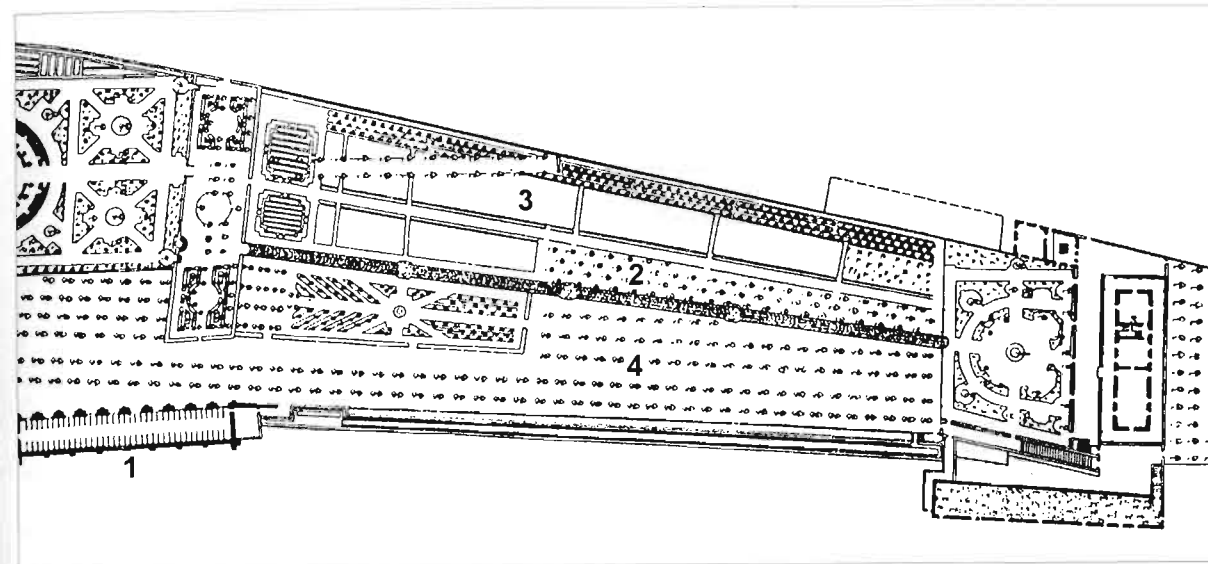
Schránil, J. 1932: Země české za doby knížecí. Praha.

Sláma, J. 1977: Mittelböhmen im frühen Mittelalter, I. Katalog der Grabfunde. Praha.

Šnajdr, L. 1877: O nádobách hrobových, Památky archeologické 10, 741-746.

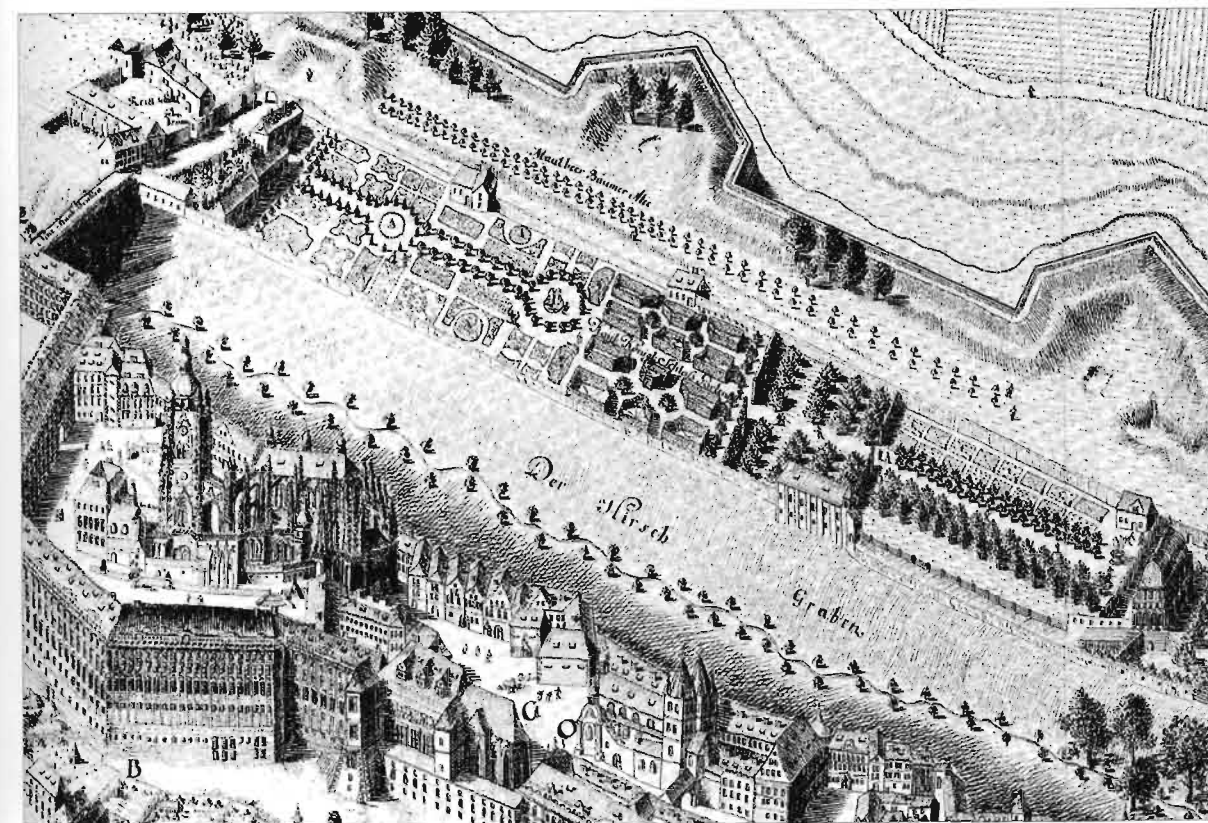
Vocel, J. E. 1848: Über die ältesten Spuren der Kunst in Böhmen, Abhandlungen d.k. Böhm. Gessellschaft der Wissenschaften, V. 2, 18, 20, 21-23.

¹⁰ Literatura je rozčleněna do dvou skupin podle toho, zda obsahuje primární informace ke studiu pohřebišť (A) či dílčí sekundární zmínky (B). Stejně členění platí i pro další pohřebišť.

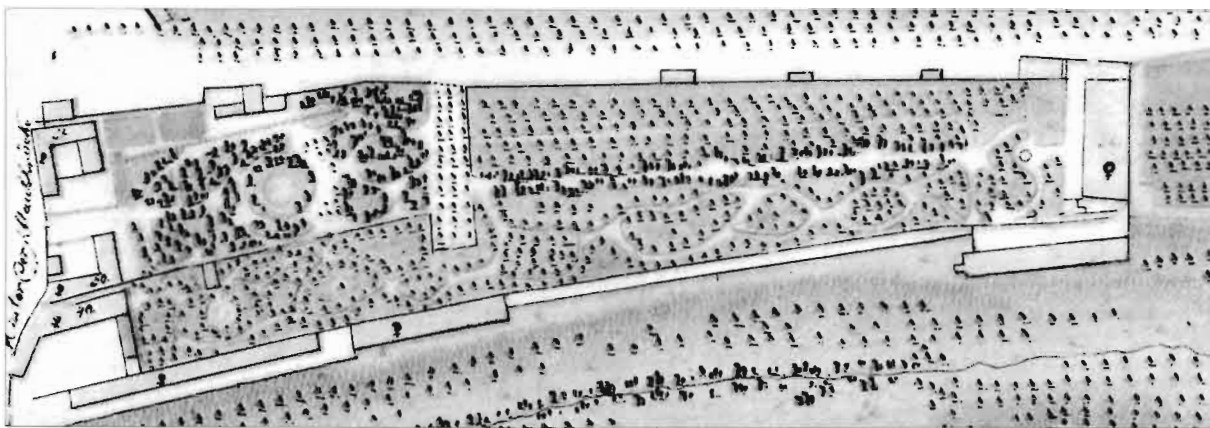
Obr. 1/2.1: 1 – Královská zahrada – překresba plánu vzniklého před rokem 1757, realizace některých zahradních úprav až v poslední třetině 18. století. 1 – Míčovna; 2 – staré zahradní loubí; 3 – užitková zahrada; 4 – štěpnice (podle *Vančura 1976*, obr. 78).

Abb. 1/2.1: 1 – Königsgarten – Plan aus der Zeit vor 1757, manche Garteneinrichtungen stammen erst aus dem letzten Drittel des 18. Jh. 1 – Ballhaus; 2 – Alte Gartenlaube; 3 – Nutzgarten; 4 – Obstgarten (nach *Vančura 1976*, obr. 78).

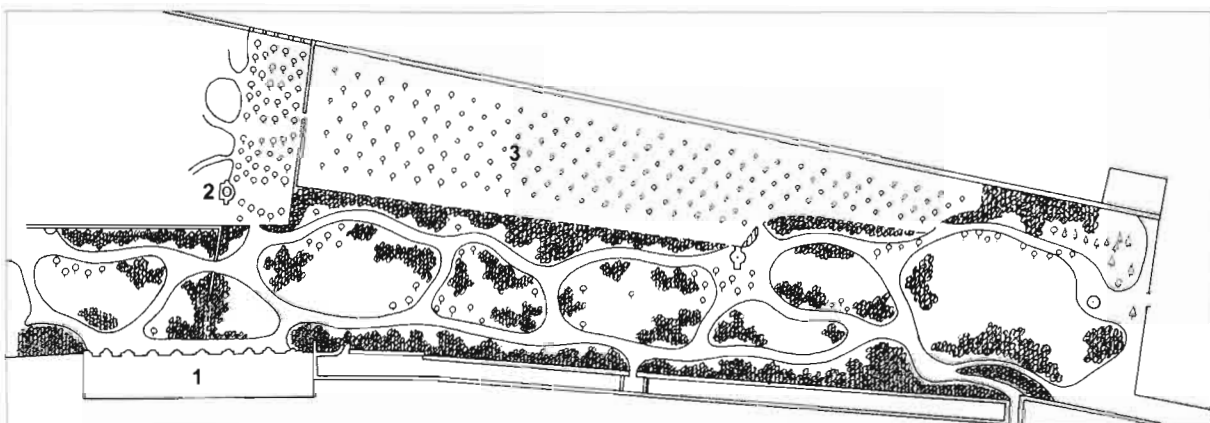
Obr. 1/2.2: Královská zahrada na Huberově plánu, 1769 (podle *Bečková 2000*, 33).

Abb. 1/2.2: Königsgarten nach Hubers Plan, 1769 (nach *Bečková 2000*, 33).

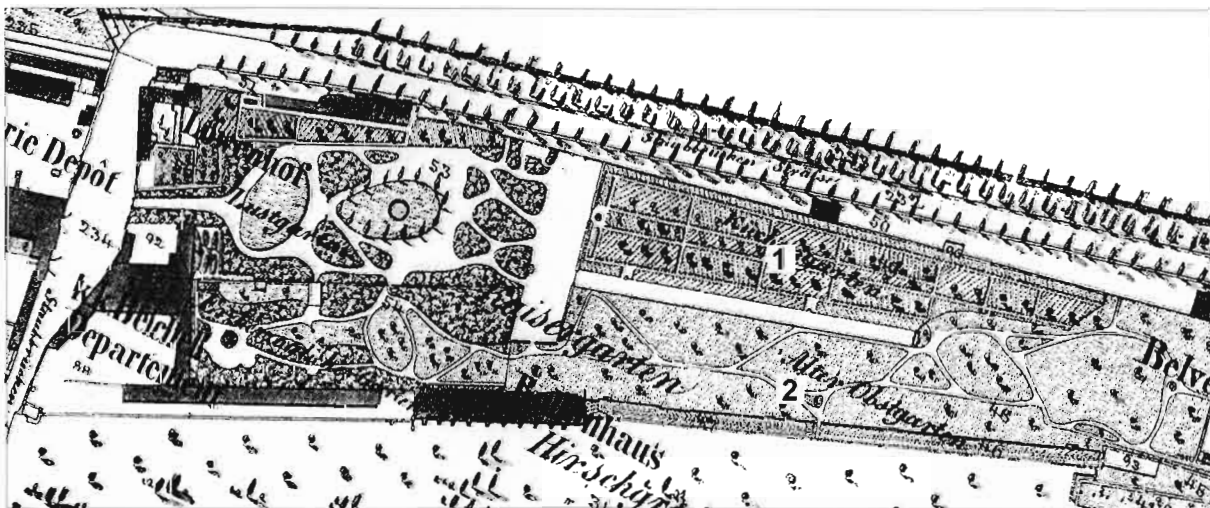
Obr. 1/3.1: 1 – Královská zahrada na Jüttnerově plánu z let 1811-1815, tj. v době přeměny na anglický park, která probíhala v letech 1805-1820 (podle Roubík – Kuchař – Hlavsa 1972).

Abb. 1/3.1: 1 – Der Königsgarten nach Jüttners Plan aus den Jahren 1811-1815, d.h. aus der Zeit der Umwandlung in einen englischen Park, die 1805-1820 verlief (nach Roubík – Kuchař – Hlavsa 1972).

Obr. 1/3.2: Překresba plánu J. Schüchta „Project zur Umgestaltung der Ilten Abtheilung (Alter Obstgarten) k.k. Hofgarten zu Prag“ z 26.12. 1836, originál uložen v Archivu Pražského hradu – sbírka plánů 142/94. 1 – Míčovna; 2 – Herkulova kašna; 3 – oblast plánovaných úprav.

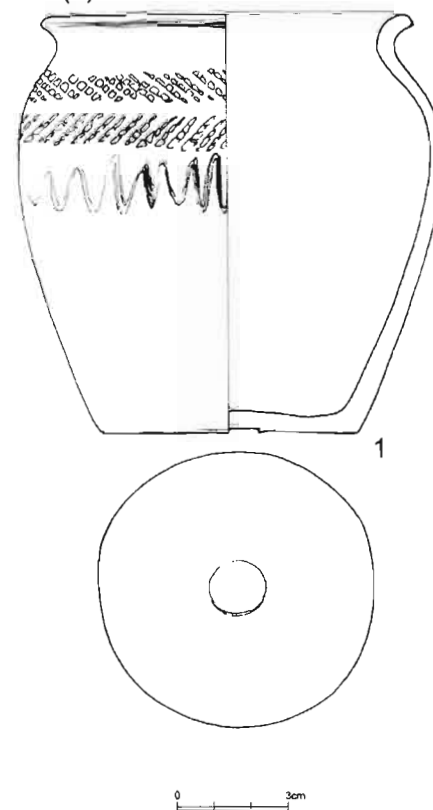
Abb. 1/3.2: Umzeichnung von J. Schüchts Plan „Project zur Umgestaltung der Ilten Abtheilung (Alter Obstgarten) k.k. Hofgarten zu Prag“ vom 26.12.1836, Original im Archiv der Prager Burg – Plänesammlung 142/94. 1 – Ballhaus; 2 – Herkulesbrunnen; 3 – Bereich der geplanten Veränderungen.

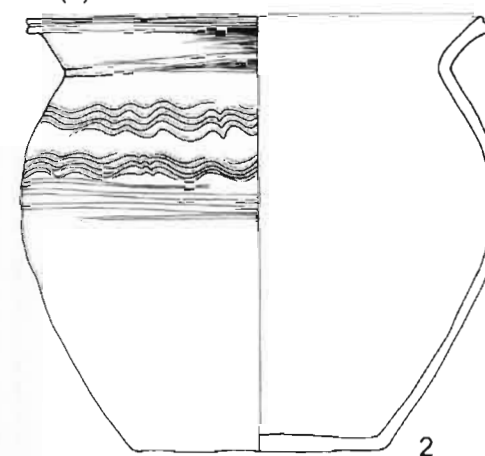
Obr. 1/3.3: Královská zahrada dle stavu v r. 1842. 1 – Küchengarten; 2 – Alter Obstgarten (podle Kartografie 1992).

Abb. 1/3.3: Königsgarten, Zustand von 1842. 1 – Küchengarten; 2 – Alter Obstgarten (Nach Kartografie 1992).

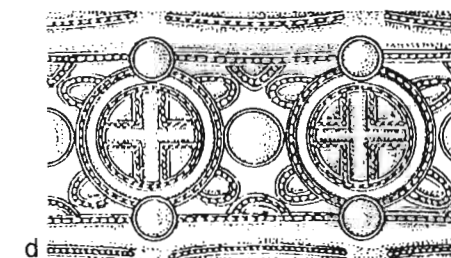
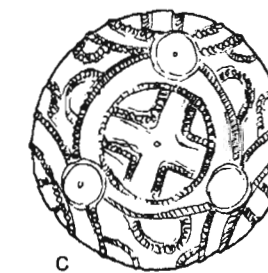
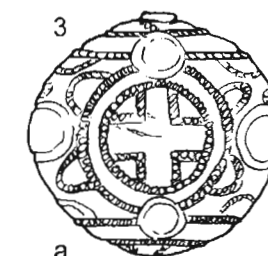
NM(h) 2728

NM(h) 2729

NM 42635

Obr. 1/4: Královská zahrada. 1-2 – keramika z hrobů rozrušených v r. 1837; 3 – gombík nalezený v r. 1837, historicky nejstarší nález gombíku. a – pohled boční; b – pohled na vrchol gombíku v části s úchytem; c – pohled na protilehlý vrchol gombíku; d – rozkreslená výzdoba pláště.

Abb. 1/4: Königsgarten. 1-2 – Keramik aus den 1837 zerstörten Gräbern; 3 – Kugelknopf, gefunden 1837, historisch ältester Fund eines Kugelknopfes. a – Seitenansicht; b – Kugelknopf von oben im Bereich der Öse; c – Kugelknopf von unten; d – Mantelverzierung.

2. POHŘEBIŠTĚ JÍZDÁRNA

Praha 1 – Hradčany

Katalog pohřebiště Jízdárna Pražského hradu se skládá z několika komponent, resp. výzkumů, které v okolí tohoto objektu proběhly v různých dobách a za zcela odlišných podmínek. Archivní prameny vypovídají o narušení jakýchsi hrobů již před 1. světovou válkou. První zmínka o alespoň zčásti archeologicky zkoumaném hrobovém nálezu pochází z roku 1919 (Guth 1929), kdy byly odkryty první hroby jednak při adaptaci tzv. staré jízdárny na automobilovou garáž, jednak v Královské zahradě. Další hroby byly odkryty v letech 1922, 1936 a 1939 v prostoru dnešní terasy jižně od Jízdárny (Tomková, v 1. dílu tohoto sborníku, s. 388, Tab. 1 – akce 1-5). V roce 1947 byly hloubeny suterénní prostory pod budovou Jízdárny. Při těchto pracích byly prozkoumány dva hroby a blíže neznámé množství hrobů bylo zničeno (Borkovský 1949). K největšímu narušení pohřebiště došlo v letech 1951-1952, kdy byly za velice ztížených podmínek v prostoru jižně od Jízdárny zachráněny celkem 104 hroby (Borkovský 1951, 101-104, obr. 61; 1969, 32, 138, obr. 9), z nichž část pocházela z raně středověkého, část z novověkého období, část hrobů je časově nezařaditelných. V roce 1961 byly minimálně tři hroby nalezeny při úpravě prostor severně schodiště z ulice U prašného mostu na terasu jižně Jízdárny, tj. v severní části jejího jižního křídla. Uvedené hroby z let 1947-1961 tvoří *střední a východní skupinu* pohřebiště Jízdárna. Další část pohřebiště byla prozkoumána v letech 1972-1975 západně Jízdárny (Smetánka – Hrdlička – Blajerová 1973, 265-270; 1974, 386-405, 433-438), poslední mrtví byli v tomto prostoru odkryti v roce 1987.¹ Celá tato skupina, kterou označuji jako *skupinu západní*, čítá 141 hrobů se 148 pohřby. V letech 1982-1983 bylo v jižním křídle Jízdárny zachráněno 12 hrobů, které patří do *východní skupiny* pohřebiště Jízdárna (Frolík – Tomková – Žegklitz 1988, 424-455). Výzkum I. Herichové v roce 2004 v západní části Jízdárny již nezachytil žádné hroby.

Za více jak 60 let bylo v prostoru Jízdárny a jejího nejbližšího okolí prozkoumáno více jak 270 hrobů. Největší část, tj. nejméně 207 hrobů se 225 pohřby, pochází z raného středověku. Z toho z výkopů a výzkumů *střední a východní skupiny* pohřebiště pochází nejméně 66 hrobů se 77 pohřbenými jedinci, z výzkumu *západní skupiny* pohřebiště 141 hrobů se 148 pohřby. Novověký horizont reprezentuje po jednom hrobu z let 1922 a 1939 a 48 hrobů z výzkumu I. Borkovského (blíže *Blažková-Dubská*, v tomto svazku), 16 hrobů nelze bezpečně časově zařadit.

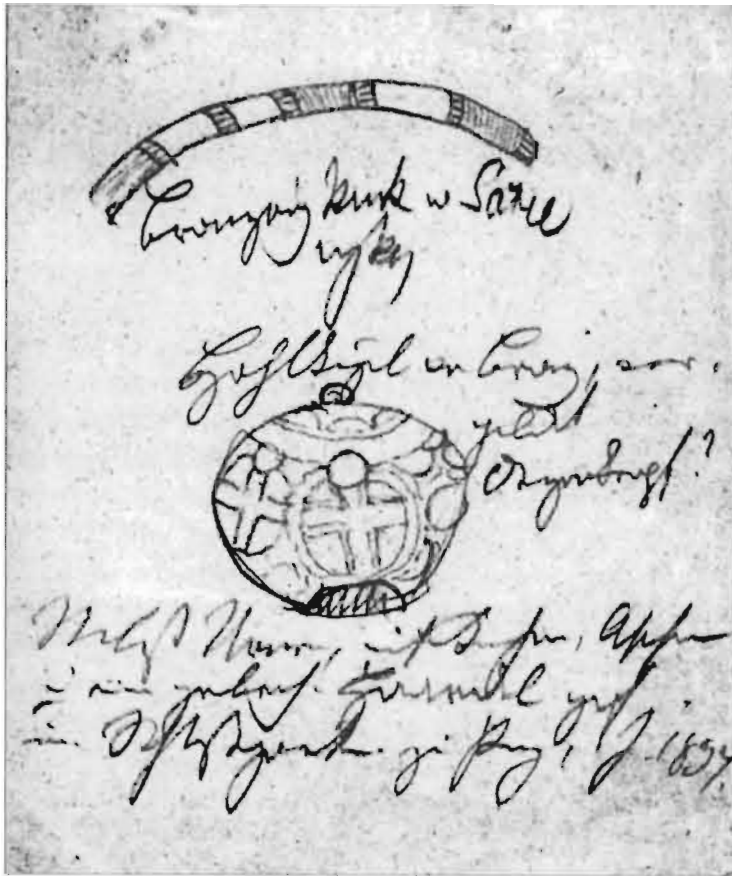
Jádrem celého pohřebiště je prostor Jízdárny a plocha přiléhající k ní na jižní, západní i východní straně. Na jižní straně pohřebiště jednoznačně vymezuje hrana Jeleního příkopu. Sledování výkopových prací, ani archeologická sondáž neprokázaly pokračování pohřebiště severním směrem od Jízdárny do prostoru dnešního Jízdárenského dvora (Boháčová 1987; Frolík 1989 – bližší citace na str. 57). Nejvýchodnější hrob byl zjištěn v 70. letech severně dnešního západního vstupu do Královské zahrady.

Údaje o hrobech jsou rozřazeny následujícím způsobem:

Lok: Údaje I. Borkovského vážící se k prostorové lokalizaci hrobu.

P: Popis hrobu zrekonstruovaný z různých rukopisných verzí I. Borkovského, fotografií a přírůstkových knih (*Seznam nálezů I, II*).

¹Srv. též Smetánka 1975, 217; 1979, 47-55; 1992, 560-566; 1993, 7-9; 1994a, 162-167; 1994b, 105-115; 2003; Smetánka – Frolík 1989, 167; Smetánka – Hrdlička 1977, 211-212; Smetánka – Hrdlička 1979, 735-755; Smetánka – Štverák 1992, 418-430.

Obr. 1/5: Královská zahrada.
Gombík na nákrese J. E. Vocela.
Abb. 1/5: Königsgarten.
Kugelknopf, Zeichnung J. E. Vocel.

Obr. 1/5: Královská zahrada. Dnešní stav.
Abb. 1/5: Königsgarten. Heutige Zustand.

POPIS NÁLEZŮ. U korálků je uveden odkaz na číslo, pod kterým vystupují v databázi korálků, v níž jsou uvedeny jejich rozměry a další charakteristiky (Černá *et al.*, v 1. dílu tohoto sborníku). U šperků z barevných a drahých kovů jsou uvedeny rozměry a odkazy na čísla měření provedených RNDr. J. Fránou (Frána – Tomková, v 1. dílu tohoto sborníku).

U: Odkazy na místo uložení a na čísla, pod kterými jsou předměty evidovány.

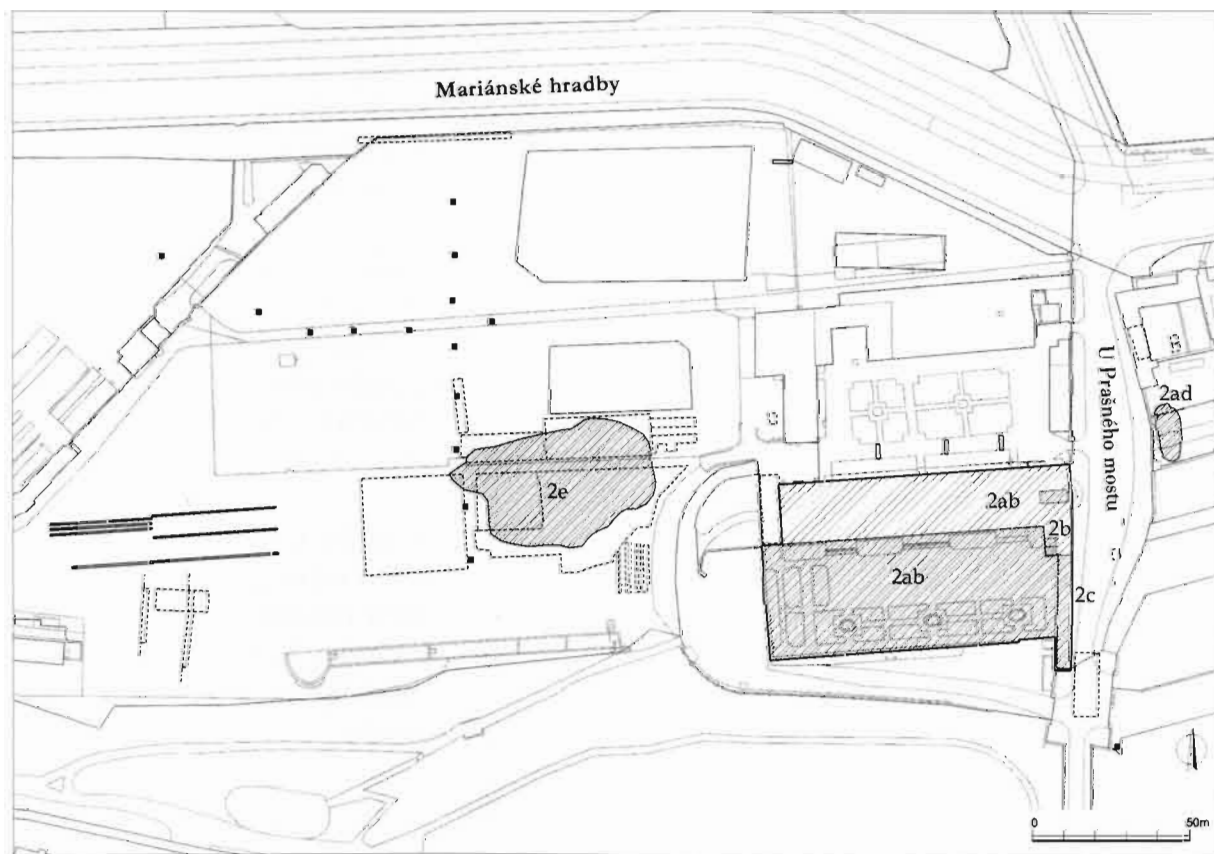
F-T: Čísla negativů terénních záběrů (pozitivы existují nalepené na kartách, negativы byly postiženy povodní v roce 2002).

F-P: Čísla negativů fotografií předmětů (pozitivы existují nalepené na kartách, negativы byly postiženy povodní v roce 2002).

A: Číslo v antropologickém fondu uloženém v depozitáři Národního muzea v Praze v Horních Počernicích. Základní antropologická data vybraná z detailní antropologické analýzy M. Blajerové (v tomto svazku).

KOMENTÁŘ: Další údaje vážící se k hrobu.

V případě, že údaj není k dispozici, je příslušná kolonka zcela vynechána.

Obr. 2/1: Jízárna. Řídké šrafování – Jízárna, husté šrafování – plochy s výskytem hrobů. Východní a střední skupina hrobů: 2a – výkopy před 2. světovou válkou; 2b – plochy zkoumané I. Borkovským; 2c – výzkum J. Frolíka, I. Boháčové a J. Žegklitz v jižním křídle Jízárny, 1982/1983; 2d – dohled L. Hrdličky v 70. letech. Západní skupina hrobů: 2e – výzkum L. Hrdličky a Z. Smetánky, 1972-1975.

Abb. 2/1: Jízárna. Dünn schraffiert – Jízárna/Reitschule, dicht schraffiert – Flächen mit Gräbern. Ost- und mittlere Gräbergruppe: 2a – Grabungen vor dem 2. Weltkrieg; 2b – von I. Borkovský gegrabene Flächen; 2c – Ausgrabung J. Frolík, I. Boháčová und J. Žegklitz im Südflügel der Jízárna 1982/1983; 2d – Aufsicht L. Hrdlička in den 70er Jahren des 20. Jh. Westgruppe der Gräber: 2e – Grabung L. Hrdlička und Z. Smetánka, 1972-1975.

2.1. JIŽNĚ JÍZDÁRNÝ – PAŘENIŠTĚ HEJTMANA A. ZAPLETALA MEZI LETY 1895-1913²

LOK: V prostoru západní části budoucího tenisového hřiště.

P: Blíže neurčený počet koster.

KOMENTÁŘ: „...Pohřby ty byly nalezeny již za hejtmána Zapletala když zde dal dělati pařeniště pro svoji zahrádku (zde používal) a když přišli na kostry, tedy přeložili pařeniště jinam...“

DOKUMENTACE:

Pozůstalost K. Fialy – 92/2, karton 4, uložena v Archivu Pražského hradu.

2.2. JÍZDÁRNA – VÝKOPY E. ŠIMKA V ROCE 1919

JÍZ – HROBY 1-3/1919

LOK: Jízárna.

P: V souvislosti s adaptací tzv. staré jízárny byla dne 10. dubna dělníky vyzvednuta v hloubce 70 cm³ nádoba údajně mladší doby hradištní (1)⁴ a zbytek lidské lebky. Poté se výkopu ujal E. Šimek. Ve vzdálenosti 70 cm východně narazil na zlomky dvou lidských lebek a zbytky horní části lidské kostry, které byly ve velmi špatném stavu. Vyzvednuty proto byly pouze dlouhé kosti levé ruky, blok zeminy s lebečními kostmi a 1 hradištní střep, který ležel na zbytcích lebek (2). Dolní končetiny byly zanechány v zemi pro případ budoucího výzkumu. Z popisu E. Šimka vyplývá, že jím odkrytá situace zahrnovala pozůstatek nejméně dvou pohřbů jedinců orientovaných hlavou k západu, nohama k východu. Je škoda, že celou situaci nezakreslil a že neuvedl rozsah kamenného obložení, které zmiňuje. Nedaleko pravé strany kostry (asi 2 dm) našel ohnutý železný hřebík (3).⁵ Ze zprávy E. Šimka dále vyplývá, že si uvědomoval velký význam objevu těchto hrobů.⁶ Antropologický materiál E. Šimek zamýšlel předat prof. Matiegkovi, který byl přítomen závěru výkopových prací, nálezy pak zemskému, nynějšímu Národnímu muzeu. Dle K. Gutha (1929, 54-55) však E. Šimek předal kosti a nádobu do Státního památkového úřadu. Kostí tam zůstaly uloženy, zatímco nádoba se ztratila. Zmínku o nálezů lze nalézt též u I. Borkovského (1969, 138). Dnes jsou předměty nezvěstné.

NEDOCHOVANÉ NÁLEZY:

1. Nádoba
2. Zlomek keramiky
3. Železný hřebík – souvislost s hrobem není prokazatelná.

² Alfons Zapletal zastával hejtmanský úřad v letech 1895-1913.

³ Není známa úroveň, od níž bylo měřeno.

⁴ V dalším textu je upřesněno, že je myšlena doba „knížecí“.

⁵ „Jiné stopy rakve jsem nenalezl, netroufám si tedy tvrdit, je-li hřebík jejím zbytkem čili nic.“

⁶ „Je to neobyčejně vzácný nález hřbitova těsně vedle hrazené osady. Pro nás má tím větší cenu, že tu jde o hradištně hradištní, předchůdce vlastního hradu.“

DOKUMENTACE:

Opis hlášení dr. Šimka z 19. 4. 1919, uložen v Archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

LITERATURA:

Borkovský, I. 1969: Pražský hrad v době přemyslovských knížat – Die Prager Burg zur Zeit der Přemyslidenfürsten. Praha.

Guth, K. 1929: Počátky Prahy. In: Českou minulostí (Novotného sborník). Praha.

2.3. PROTI JÍZDÁRNĚ V KRÁLOVSKÉ ZAHRADĚ – VÝKOPY ZEMSKÉHO MUZEA V ROCE 1919

JÍZ – HROBY 1-3/1919

LOK: Proti Jízdárně v Královské zahradě.

P: Z tzv. císařské zahrady, tj. dnešní Královské zahrady, byly 12. dubna 1919 hlášeny další nálezy tří koster v hloubce 80-100 cm. Jedna z nich – celkem dobře dochovaná – byla vyzvednuta zemským muzeem. Kromě koster nebyly zmíněny žádné další nálezy.

DOKUMENTACE:

Opis hlášení dr. Šimka z 19.4. 1919, uložen v Archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

2.4. ODKOPÁVKA V LETNÍ JÍZDÁRNĚ V ROCE 1922

JÍZ – HROB 1/1922

LOK: Přesná lokalizace nálezu není možná. Hrob byl nalezen v Jízdárně v hloubce asi 80 cm. Poloha kostry svědčila o řádném pohřbení. S hrobem souviselo několik hřebíků.

KOMENTÁŘ: „Nález kostry v Jízdárně, 12.X. 22. K přiloženému č. j. S 1712/22 sděluje stavební správa, že vyrozuměla dle policejních předpisů policejního lékaře o nálezu kostry v Jízdárně pražského hradu, kterýž o zjištění nálezu podal tuto zprávu: *Policejní komisařství na Hradčanech. Dnes před polednem byla nalezena při odkopávce v letní jízdárně na hradě pražském o hloubce asi 80 cm lidská kostra. Z polohy kostry jakož i z nalezů několika hřebíků kol ní dá se souditi na řádné pohřbení. Co se týče doby jak dlouho as kostra v zemi ležela, nelze se dnes ani přibližně o tom vysloviti. Hradčany 16.IX. 1922.*“

DOKUMENTACE:

Hlášení č. j. S 1582/22, uloženo v Archivu Pražského hradu.

2.5. ÚPRAVY TENISOVÉHO HŘIŠTĚ V ROCE 1936

Při úpravách tenisového hřiště byly K. Fialou zjištěny dva hroby. Ačkoliv podle zápisu v přírůstkové knize měl nalézt K. Fiala hrob 27 se střepem v pánvi v roce 1934, z jeho vlastních poznámek vyplývá, že k objevu dvou hrobů došlo až v roce 1936. Proti názoru, že by mohlo jít o dva různé nálezy mluví skutečnost, že K. Fiala sice zmiňuje nálezy za hejtmána Zapletala a v roce 1919, nálezy z roku 1934 však nikoliv, ač by – podle záznamu v přírůstkové knize – měl být jejich nálezcem. Též I. Borkovský ve svých pub-

⁷ Z tohoto údaje je odvozena existence hrobu 1.

likacích zmiňuje v souvislosti s K. Fialou pouze jeden nález.⁸ Důležitá je i shoda denního a měsíčního data – 2. duben – v osobním záznamu K. Fialy a v záznamu přírůstkové knihy. Také na originálním plánu pohřebiště I. Borkovského je u vloženého zaměření Fialových hrobů do plochy uvedena jako doba nálezu *IV. 1936*. Vzhledem k těmto okolnostem a vzhledem k tomu, že zápis v přírůstkové knize nebyl proveden ve 30. letech, ale až dodatečně v 50. letech při zápisu nálezů z hrobů objevených v roce 1951 – zřejmě na základě špatně čitelného nálezového lístku –, lze se přiklonit k názoru, že tento dodatečný zápis neuvádí správný rok nálezu. Originální Fialovo zaměření hrobů, které použil I. Borkovský do celkového plánu pohřebiště, se zatím nepodařilo nalézt.

JÍZ – HROB 1/1936

(též 105 dle dočíslování I. Borkovským)

LOK: V západní části hřiště – na severní pěšině, asi 60 cm pod úrovní povrchu – v jílu⁹ – žlutce.

P: Bližší popis hrobu se nezachoval. Orientace Z-V.

JÍZ – HROB 2/1936

(též 106 dle dočíslování I. Borkovským)

LOK: V západní části hřiště – na severní pěšině, asi 60 cm pod úrovní povrchu – v jílu – žlutce.

P: Hrob blíže nepopsán. Ze zápisu v přírůstkové knize (*Seznam nálezů II*) vyplývá, že v oblasti pánve byl nalezen blíže neurčený keramický zlomek (př. č. 13325 – chybí). Orientace Z-V.

KOMENTÁŘ: Stavební agenda uložená v Archivu Pražského hradu neobsahuje žádné informace. Základní informace je uložena v pozůstalosti K. Fialy: „*Ve výkopu pro vodovodní potrubí v západní části hřiště (na severní pěšině) u jízdárny nalezeny dvě kostry – pohřbené do dřevěných rakví. Zdá se, že jsou to pohřby v pokračování oněch, které nalezeny byly již v roce 1919 a to v jízdárně samotné neb jsou stejného uložení. Pohřby ty byly nalezeny již za hejtmána Zapletala když zde dal dělati pařeniště pro svoji zahradku (zde používal) a když přišli na kostry, tedy přeložili pařeniště jinam. Dle prof. Schránila, kteréhož jsem tehdy požádal (v jízdárně) o prohlédnutí, jsou to pohřby staršího středověku. Kostry leží přímo pod povrchem (as 60 cm) pod původní úrovní v těchto místech v jílu – žlutce, kteráž se táhne od Chotkových sadů králov. zahradou na západ.*“

DOKUMENTACE:

Pozůstalost K. Fialy 92/2, karton 4, uložena v Archivu Pražského hradu.

Seznam nálezů II, uloženo v Archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

LITERATURA:

Borkovský, I. 1969: Pražský hrad v době přemyslovských knížat – Die Prager Burg zur Zeit der Přemyslidenfürsten. Praha.

⁸ „*Další kostrový hrob byl odkryt v roce 1936 při úpravě tenisového hřiště*“ (Borkovský 1969, 138). „*Před druhou světovou válkou při zřizování tenisového hřiště byly objeveny 2 kostry bez milodarů, orientované ve směru ZV. Tyto kostry zaměřil hradní stavitel K. Fiala...*“ (Borkovský 1951, 101).

⁹ Pravděpodobně se mohlo jednat o zjílovatělou spraš.

2.6. NÁLEZ HROBU V ROCE 1939 – PORUŠENÝ HROB

JÍZ – HROB 1/1939

LOK: Bližší lokalizace v prostoru u Jízdárny neuvedena.

P: Vzhled hrobu – porušeného – a poloha kostry nebyly zaznamenány. Pouze v přírůstkové knize (*Seznam nálezů II*)¹⁰ i inventární knize jsou zapsány hřebíky (př. č. 13326, i. č. 1549).

KOMENTÁŘ: Stavební agenda uložená v Archivu Pražského hradu neobsahuje žádné doplňující informace.

DOKUMENTACE:

Seznam nálezů II, přírůstková kniha uložená v Archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

Inventární kniha, uložena v Archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

2.7. NÁLEZ HROBŮ V ROCE 1947

V roce 1947 probíhala rekonstrukce Jízdárny, v rámci níž byly odtěženy terény pod její podlahou (stav dokumentuje fotografie v *Pasportu SÚRPMO 1968*). Již v červnu tohoto roku byly zřejmě narušeny kostrové hroby, jak vyplývá jak z poznámky I. Borkovského (1951, 101)¹¹, tak ze záznamu v přírůstkové knize (*Seznam nálezů I*): „VI. 1947 – př. č. 12693, dř. č. 12604 – lidské kosti, střepy, kus brusu“.¹² K datům 3. a 11. prosince tohoto roku se váže podle záznamů I. Borkovského záchrana dvou zbytků kostrových hrobů. Jejich popis je dochován ve čtyřech verzích – v časově nejstarším *rkp. 1a*, v opraveném *rkp. 1b* (popis hrobů z roku 1947 za hroby z roku 1952) a ve verzi *rkp. 2* (text s popisem obou hrobů a nákresy předzazený před popisy hrobů z roku 1951). Poslední čtvrtou verzi představuje popis uvedený v publikaci nálezu (*Borkovský 1951*, 101-104).¹³

JÍZ – HROB 1/1947 (obr. 2/6)

(též 107 dle dočíslování I. Borkovským v *rkp. 1a 2*) – „dětský hrob před východ. vchodem do jízdárny“

LOK: V interiéru Jízdárny – u vstupu do Jízdárny 60 cm pod původní dlažbou a 97 cm pod prahem Jízdárny ve zjílovatělé břídlíci, hrobová jáma sahala v podloží do hloubky 40 cm.

P: V hrobové jámě o šíři 75 cm byla uložena rakev polokruhového průřezu vydlabaná z kmene, která byla vypodložena dřevěnými špalky.¹⁴ Byla přikryta víkem z prken, spojovaných napříč prkénkem 10 cm širokým a 58-60 cm dlouhým. Délka dochované části rakve 120 cm (*tab. 2/1*). Kosti byly zcela stráveny až na fragmenty lebky, které vypadly z hroudy vyzvednuté bagrem v místech hrobu. V bagrem odstraněné hroudě bylo dále nalezeno nejméně 7 náušnic (1-7) a skleněné korálky (8). Dělníci dále našli v hlíně kousky plechu (pouze *rkp. 2*) – dle I. Borkovského snad z relikviáře (9-10). V místech levé ruky (*rkp. 1a, 2, Borkovský 1951*, 102)/nohy

(*rkp. 1b*) ležel železný nožík (11), po pravé straně nohou bylo objeveno vědérko (12). V přírůstkové knize (*Seznam nálezů I*) jsou dále inventovány pod stejným přírůstkovým číslem jako ostatní předměty zbytky amorfní kůže a dvě korunky zubů (č. neg. 26485).¹⁵ Orientace neuvedena, dle nákresu Z-V.

	<i>rkp. 1a</i>	<i>rkp. 1b</i>	<i>rkp. 2</i>	náčrt u <i>rkp. 2</i>	<i>Borkovský 1951</i>	Pozn.
hrobová jáma – hloubka pod povrchem dlažby	60 cm	60 cm	60 cm			
hloubka od prahu Jízdárny			97 cm			
zahlobení hrobové jámy do podloží					40 cm	
hrobová jáma: šířka			75 cm		75 cm	
délka				133 cm		
zbytek rakve: dochovaná délka	120 cm	120 cm	120 cm		60 cm	odlišný údaj zřejmě omylem
šířka	70 cm	70 cm	70 cm		70 cm	
výška	30 cm	30 cm	30 cm		30 cm	
víko – příčné prkénko	š. 10 cm	š. 10 cm	š. 10 cm d. 60 cm		š. 10 cm d. 58 cm	

Tab. 2/1: Údaje o rozměrech dle jednotlivých pramenů.

Tab. 2/1: Maßangaben, geordnet nach einzelnen Quellen.

SEZNAM NÁLEZŮ:

1-7. 7 hrozníčkovitých náušnic¹⁶

Původní počet náušnic v hrobě byl podle počtu hrozníčků sedm. Odchyly v počtu náušnic (*Tab. 2/2*) jsou dány torzovitým dochováním nálezů v důsledku rozrušení hrobu stavbou a přemístění lebky. V současné době je dochováno 5 zrestaurovaných¹⁷ celých náušnic, 2 zlomky hrozníčků a zlomek oblouku. Výška náušnic se pohybuje mezi 33-34 mm, výška hrozníčků mezi 14-15 mm. Dle provedené analýzy byly vyrobeny pravděpodobně z bronzu, který byl pozlacen amalgamací. U hrozníčků 6-7a byl zjištěn též poměrně výrazný podíl stříbra.

DNEŠNÍ STAV:

1. Hrozníčkovitá náušnice se spodním hrozníčkem a esovitě ukončeným obloukem. Oblouk náušnice je rozlomen u hrozníčku. Hrozníček je tvořen trojicí sloupců o 4 zrnech a je naspod ukončen větším zrnem. Původně ve 2 zlomcích. Průměr oblouku 22 mm, síla drátu 1,5-2 mm, šířka es 2 mm, průměr zrn 2,5-3 mm, průměr většího zrna 4,25 mm. Pozlacená.

Analýza: č. měř. 14105 – prokázáno silné zlacení amalgamací

¹⁵ Zubní korunky byly přiřazeny k antropologickému fondu z Jízdárny, uloženému v depozitáři Národního muzea v Horních Počernicích.

¹⁶ V přírůstkové knize (*Seznam předmětů I*) je šperk označen jako náušnice. I. Borkovský (1951, 1969) – zřejmě s ohledem na esovitě ukončení oblouku – používal termín záušnice. Dle klasického třídění šperků (*Hrubý 1955; Dostál 1966*) lze předmět zařadit mezi náušnice, i když skutečné funkční využití není jednoznačné.

¹⁷ Poslední konzervaci provedla RNDr. A. Šilhová v r. 1999.

¹⁰ Zápis 25.11. 1939 – v rámci informací o nálezech z roku 1951.

¹¹ „V r. 1947 byl bagrem prohlubován celý prostor jízdárny pro zřízení výstavní síně čs. umění; tehdy bagr porušil uvnitř jízdárny při východním vchodu od Prašného mostu 2 hroby. Kolik koster bylo zničeno na celé ploše jízdárny není známo.“

¹² Předměty se zatím nepodařilo identifikovat.

¹³ Stručně shrnutí, jež je odvozeno z předchozích textů, též *Borkovský 1969*, 138, obr. 9.

¹⁴ Podložení rakve dřevěnými špalky uvádí I. Borkovský (1951, 102).

Pramen	Počet
Deník (<i>rkp. 1a, 1b</i>)	7 záušnic
<i>Seznam předmětů I</i>	počet neuveden
<i>Borkovský 1951, 101-102</i>	a) 8 záušnic b) pravděpodobně více než 8 záušnic c) zbytky 7 záušnic a 2 kousky hrozníčků
<i>Borkovský 1951, obr. 82</i>	2 celé záušnice
<i>Borkovský 1969, obr. 9</i> č. neg. 26 476	3 záušnice rozlomené vždy na 2 kusy 1 záušnice pouze s hrozníčkem
dnešní stav po restaurování	5 celých záušnic 2 hrozníčky, 1 oblouk

Tab. 2/2: Počet záušnic dle jednotlivých pramenů.

Tab. 2/2: Anzahl der Ohringe, geordnet nach einzelnen Quellen.

2. Hrozníčkovitá záušnice se spodním hrozníčkem a esovitě ukončeným obloukem. Oblouk záušnice je v horní a střední části poškozen (původně rozlomen?). Hrozníček je tvořen trojicí sloupců o 4 zrnech a je naspod ukončen větším zrnem. Nepravidelnosti v utváření hrozníčku. Průměr oblouku 21 x 20,2 mm, síla drátu 1,5-2 mm, šířka es 2 mm, průměr zrn 3 mm, průměr většího zrna 4 mm. Pozlacená.

3. Hrozníčkovitá záušnice se spodním hrozníčkem a esovitě ukončeným obloukem. Oblouk záušnice je rozlomen v jeho spodní části. Hrozníček je tvořen trojicí sloupců o 4 zrnech a je naspod ukončen větším zrnem. Průměr oblouku 23 x 18 mm, síla drátu 2 mm, šířka es 2 mm, průměr zrn 2,5 mm, průměr většího zrna 4 mm. Pozlacená.

4. Hrozníčkovitá záušnice se spodním hrozníčkem a esovitě ukončeným obloukem. Oblouk dochován v celku. Oproti ostatním exemplářům je mírně zdeformován. Hrozníček je tvořen trojicí sloupců o 4 zrnech a je naspod ukončen větším zrnem. Nepravidelnosti v utváření hrozníčku. Průměr oblouku 21 x 18 mm, síla drátu 1,5-2 mm, šířka es 2 mm, průměr zrn 3 mm, průměr většího zrna 4,5 mm. Pozlacená.

5. Hrozníčkovitá záušnice se spodním hrozníčkem a esovitě ukončeným obloukem. Oblouk původně rozlámán. Hrozníček je tvořen trojicí sloupců o 4 zrnech a je naspod ukončen větším zrnem. Průměr oblouku 19,5 mm, síla drátu 1,5 mm, šířka es 2 mm, průměr zrn 3 mm, průměr většího zrna 4,5 mm. Pozlacená.

6. Hrozníček se zbytkem oblouku, silně poškozen, dochovány 2 sloupce hrozníčků, průměr oblouku 1,5 mm, délka hrozníčku 11 mm, délka torza 13 mm, průměr menších zrn 2-2,5 mm, průměr velkého spodního zrna 4 mm. Pozlacen.

7. a) Hrozníček se zbytkem oblouku, dochovány 3 sloupce hrozníčků, průměr oblouku 1,5 mm, délka hrozníčku 12 mm, délka torza 13 mm, průměr menších zrn 3 mm, průměr velkého spodního zrna 4 mm (nepravidelné).

b) Část oblouku složená ze 4 fragmentů a nalepená na skle. Průměr 19 mm, síla drátu 1,5 mm.¹⁸

c) Zlomek z esovitě ukončení. Výška 6 mm, šířka 1,9 mm, síla 1 mm.

d) Drť bronzoviny a zlatých plíšků.

Analýza: 6-7a) č. měř. 10788-10790 – prokázáno zlacení, 7b) č. měř. 10773-10774 – prokázáno silné zlacení amalgamací.

8. Náhrdelník

Rekonstrukce původního vzhledu náhrdelníku je komplikována jak stavem dochování korálek, tak především nejednoznačnou původní dokumentací.¹⁹

DNEŠNÍ STAV:

- a) Skleněný olivovitý korálek čtyřdílný, zelený, neúplný a slepen ze dvou polovin, DB 11.
- b) Skleněný olivovitý korálek čtyřdílný, zelenomodrý, celý s odštípnutým malým fragmentem, lepen ze 2 částí, DB 12.
- c) Skleněný olivovitý korálek pětídílný, bezbarvý/nažloutlý, polovina, DB 13.
- d) Skleněný olivovitý korálek, bezbarvý, fragment se dvěma dílky, DB 14.
- e) Skleněný olivovitý korálek čtyřdílný, zelený, fragment (celý průřez), DB 15.
- f) Skleněný soudkovitý korálek, bezbarvý, zčásti nažloutlý, silně popraskaný, s odštípnutými fragmenty, dobře dochovaná trubička, DB 16.
- g) Skleněný soudkovitý korálek, bezbarvý, fragment, DB 17.
- h) Drobný fragment skleněného olivovitého korálku, zelený, DB 18.
- i) Drobný fragment skleněného olivovitého korálku, zelený, DB 19.
- j) Drobný fragment skleněného olivovitého korálku, zelený, DB 20.
- k) Skleněný olivovitý korálek, světle zelený, fragment, DB 21.

9.-10. Fragmenty plíšků

Nález byl zapsán v přírůstkové knize pod datem „(1947)“ jako „zbytky bronzového předmětu“ (*Seznam předmětů I*). Na fotografii č. neg. 26487 je zobrazeno 21 fragmentů, in *Borkovský 1951*, na obr. 82 pouze největší z nich (stav před konzervací: a-c). Neznámo kdy byly k těmto fragmentům připojeny další zlomky (stav před konzervací: d, e, f)²⁰ a přiložen přepis zřejmě původního textu popisky „12694 – zbytky bronzového předmětu (plech a drátek) s pozůstatky zlacení. Získáno plavením hlíny se zachovanou částí lebky. Drobný zlomek olivovité perly 2 ks.“²¹ Při revizi nálezů v r. 1999 byly tyto fragmenty popsány jako „již pouze drť bronzoviny a zlatých plíšků.“

O pozůstatcích plíšků (a-c) jako zbytku relikviáře/kaptorgy uvažoval I. Borkovský v *rkp. 1a* a 2.

¹⁸ Původní vzhled záušnice je pravděpodobně zdokumentován na fotografii č. neg. 26481, na níž je vyobrazena hrozníčkovitá záušnice se spodním hrozníčkem. Esovitě ukončení nedochováno. Neúplně dochovaný oblouk záušnice nese stopy rozlomení na 4 místech. Silně poškozený hrozníček byl původně tvořen trojicí sloupců o 4 zrnech a je naspod ukončen větším zrnem. Dnes již nelze s jistotou rozhodnout, který z hrozníčků – 6, 7a – patřil původně k oblouku 7b.

¹⁹ Na fotografii č. neg. 26483 jsou zachyceny korálky č. databáze (dále jen DB) 12, 13, 15, 16, 21 a dva dnes neidentifikované, na fotografii č. neg. 26484 téhož náhrdelníku jsou zdokumentovány korálky DB 12, 13, 16, 21 a dva dnes neidentifikované, z toho jeden zachycený na předchozí fotografii a jeden na ní nezachycený, vyobrazen oproti fotografii č. neg. 26483 není též korálek DB 15. Korálek DB 17 a zlomky dalších DB 18-21 byly zachyceny na fotografii č. neg. 26485. Na žádné z fotografií se neobjevují zlomky DB 14 a celý zelený olivovitý korálek DB 11, který byl spolu s ostatními korálky v sáčku př. č. 12694. Na jeho příslušnost k náhrdelníku lze soudit nepřímo, neboť teprve jeho začleněním do náhrdelníku získáme počet koráleků zelené barvy uvedené v publikaci nálezů (*Borkovský 1951*, 102).

²⁰ Zmíněny již při revizi nálezů v r. 1994.

²¹ Mohlo by se jednat o fragmenty koráleků DB 18 a 19.

STAV V ROCE 2003 PŘED KONZERVACÍ:

- a) Fragment plíšku původně pravděpodobně čtvercového či obdélného tvaru. Max. dochované rozměry 24 x 24 mm, síla plíšku 0,5-0,75 mm (v místě koroze 1 mm). Bez stop zlacení.
- b) Sedm fragmentů plíšků. Síla 1,75-2 mm. Bez stop zlacení.
- c) Dva plíšky přes sebe s otvorem a s náznakem zahnutí. Max. dochované rozměry 17 x 6 mm, průměr otvoru 2 mm, z vnitřní strany spojen s dalším fragmentem plíšku, z vnější strany další plíšek ohnutý a respektující otvor.
- d) Fragment roztepaného es.
- e) Dva plíšky bronzové, neměřitelné, a zlaté plíšky.
- f) Drť bronzoviny a zlatých plíšků.

STAV PO KONZERVACI:

Na základě konzervace bylo možno nálezy rozčlenit do čtyř položek: zlomek zlaceného roztepaného es (přiřazeno k hrozníčkovitým náušnicím – viz 7c), drť bronzoviny a zlatých plíšků (přiřazeno k hrozníčkovitým náušnicím – viz 7d), zlomky plíšků bez stop zlacení pravděpodobně z kaptorgy (9a-d), velký silnější plíšek bez stop zlacení (10).

9. Zlomky kaptorgy (?)

- a) Plíšek ohnutý s proraženým otvorem. U otvoru zpevnění dalším plíškem. Výška plíšku 12,5 mm, rozměry stěny s otvorem 17 x 4,5 mm, síla 0,7 mm, průměr otvoru 2 mm.
- b) Plíšek s proraženým otvorem. Rozměry 15,7 x 4,7 mm, síla 0,8 mm, průměr otvoru 2 mm.
- c) Dva zlomky plíšků se zbytky puncované výzdoby. Síla 0,5 mm.
- d) Sedm zlomků plíšků bez výzdoby. Síla 0,5 mm.

10. Plíšek

Plíšek v popisu stavu před konzervací označený jako a), tj. fragment plíšku původně pravděpodobně čtvercového či obdélného tvaru. Patrný je drobný posun v rozměrech daný odstraněním koroze. Rozměry 24 x 23,5 mm, síla 0,3 mm.

Analýza: č. měření 10775 – Cu+Sn, velký podíl Pb.

Komentář: Souvislost se zlomky kaptorgy (9) je nejasná.

11. Železný nůž

Dochovaná délka 118 mm, délka čepele 88 mm, šířka čepele 14 mm, síla 4-6 mm, délka řapu 30 mm, šířka řapu 8-10 mm. Stopy dřeva na řapu.

12. Vědro

Výška neměřitelná. Průměr obručí kolem 200 mm, síla 9 x 6 mm. Držadlo oblého průřezu v místě úchopu kolmo rozšířené mírným roztepaním a s ukončením v podobě zaoblených hlavic. Rozpětí držadla cca 170 mm, síla drátu 5 mm, v místě rozšíření 9 x 11 mm. Fragment destičkového závěsného kování ve tvaru vlašťovčího ocasu s fragmentem obruče přeložené přes jeho lícni stranu. Maximální dochovaná šířka 57 mm, maximální dochovaná výška 39 mm, síla plechu cca 2 mm.

Komentář: Vědro bylo vyzvednuto „in situ“ a uloženo v depozitáři. V současné době je dochována rukojeť, fragment záchytného kování a fragmenty obručí různých velikostí.

U: část ARÚ-PH př. č. 12694, dř. č. 12695, hrozníčkovité náušnice – SPH PHA 101

F-T: –

F-P: č. neg. 26476-26482 (náušnice), 26483, 26484, 26485 (korálky, zubní korunky), 26486 (nůž), 26487 (plíšky)

A: Antropologický materiál z podstatné části neidentifikován. I. Borkovský hrob publikoval jako hrob dětský, neboť kostra měla ještě mléčné zuby (1951, 101-102). Charakter výbavy jej též přiváděl k označení „hrob mladého děvčete“ (rkp. 1). Dle určení M. Blajerové nelze s naprostou jistotou určit, zda dochované korunky zubů pocházejí z mléčného či stálého chrupu. V prvním případě by patřily dítěti ve věku inf. I (kolem 1 roku), ve druhém případě spíše inf. III (5,5-9 let).

KOMENTÁŘ: Rkp. 2: „Všera byl při kopání a odstraňování terénu a při jeho snižování před vchodem /z prašného mostu/ uvnitř jízdárny a při odstraňování hlíny, resp. břidlové skály, která byla těsně pod dlažbou jízdárny – stojíme-li uvnitř jízdárny obrácení k hlavnímu vchodu, kolmo na pravé ostění dveří uvnitř jízdárny – objeven hrob mladého děvčete. Při odkopávání břidly byl odkopán velký kus břidly, který spadl, a z něho se vysypaly záušnice, skleněné korálky a kusy lebky. Dělníci ve hlíně našli také kusy plechu, který pochází asi z relikviáře. Shlédl jsem na místě rakev. Jeví se v profilu jako polokruhová (vložen náčrt – pozn. KT) a vypadá, jakoby to byl vespod vypodložený vydlabaný kmen. Je 60 cm pod povrchem dlažby, 120 cm dlouhá, 70 cm široká a 30 cm vysoká. Víko rakve bylo z prken, přes které bylo jako spojka dáno příčné 10 cm široké a 60 cm dlouhé prkno. Po pravé straně u noh bylo nalezeno věderko. Hrobová jáma široká 75 cm. Hloubka od prahu jízdárny 97 cm. Není ani stopy po kostech. U levé ruky železný nožik 12 cm dlouhý a 1 a 1/2 cm široký.“

V přírůstkové knize (*Seznam nálezů I*) je poznamenáno, že zbytek rakve a lidské kosti se rozpadly.

JÍZ – HROB 2/1947

(též 108 dle dočíslování I. Borkovským)

LOK: V Jízdárně 190 cm od jejího prahu, 20 cm pod betonovou podlahou ve žluté spraši.

P: Podle rkp. 1a, 1b a rkp. 2a byly zachovány pouze dolní končetiny – holenní kosti – a zbytky rakve, resp. dřeva. Dle *Seznamu nálezů I* se z hrobu dochovala kost pravé ruky. Orientace Z-V.

U: ARÚ-PH př. č. 12713, dříve č. 12696

KOMENTÁŘ: Rkp. 2: „Od prahu Východ-Západ 185 cm...20 cm níže prahu těsně pod betonovou podlahou, holenní kosti a zbytky rakve. Orient.: Z-V. Zbytky rakve, holenní kosti z poškozeného hrobu. Západní část prokopaná zdivem nebo betonovou deskou.“

Seznam nálezů I: „12713 – 4.XII. 1947 – Kost pravé ruky, kosti, zbytky rakve – Lidské kosti z rozrušeného hrobu těsně u vchodu (prostřed) na východní straně, mělko pod dlažbou.“

DOKUMENTACE:

rkp. 1a – I. Borkovský, deník, strojopis s rukou psanými úpravami v textu, uložen v Archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

rkp. 1b – I. Borkovský, deník, strojopis odvozený z rkp. 1 – popisy hrobů z r. 1947 uvedeny za hroby z roku 1952, uložen v Archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

rkp. 2 – I. Borkovský, strojopis, další verze, uložen v Archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

Seznam nálezů I, přírůstková kniha uložená v Archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

Inventární kniha, uložena v Archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

Pasport SÚRPMO 1968: M. Vilímková – F. Kašička – A. Livorová, Jízdárna, uložen v Archivu Pražského hradu, inv. č. 18/1.

LITERATURA:

Borkovský, I. 1951: Pohřebiště u královské Jízdárny na Pražském hradě – Cimitière près de l'hippodrome royal au château de Prague, Archeologické rozhledy 3, 101-104, obr. 61, 78-84.

Borkovský, I. 1969: Pražský hrad v době přemyslovských knížat – Die Prager Burg zur Zeit der Přemyslidenfürsten. Praha.

2.8. ZÁCHRANNÝ VÝZKUM V LETECH 1951-1952

Od ledna roku 1951 prováděl I. Borkovský za velmi obtížných klimatických i technických podmínek záchranný výzkum v prostoru jižně od Jízdárny.²² Systematický výzkum v tomto prostoru se především z ekonomických důvodů (pronájem techniky) nepodařilo I. Borkovskému prosadit, ačkoliv se o to snažil a na význam lokality upozorňoval.²³ V průběhu bagrování terénu pro stavbu garáží měl tak pouze omezené možnosti jak k odbornému odkryvu hrobů, tak k jejich dokumentaci. Na jednotlivé hroby přicházel postupně tak, jak je bagr narušoval. Z tohoto důvodu se podařilo zachránit pouze omezené množství úplných skeletů. Jako ilustrace mohou sloužit slova P. Janáka: „*Nové garáže: archeologický výzkum: bagr se náramně zakusuje do terénu, právě dnes narazil najednou na kostry. 6 hrobů bylo porušeno bagrem, Borkovský však je zadobře s bagrmistrem, stokorunám se rozumí a tak zachránil Borkovský další hroby, dokonce s nádobkou a se záušnicemi, mohli fotografovat a zaměřit.*“ (*Deník P. Janáka*, 16.2. 1951).²⁴ Okolnosti výzkumu je třeba brát v úvahu při řešení otázky původu proluky v nálezech hrobů přibližně ve střední části pohřebiště.

Kromě hrobů byly zachráněny ještě další nálezy uvedené v *Seznamu nálezů II*.²⁵ Tyto nálezy dokreslují naši představu o rozsahu a lokalizaci výkopových prací.

Plán pohřebiště existuje ve dvou základních verzích – v originální se správným číslováním hrobů s méně schematickým zobrazením koster, ze které dále vycházím, a ve

²² K historickému vývoji Jízdárny a jejího nejbližšího okolí blíže *Pasport SÚRPMO 1968, Pasport SÚRPMO 1971*.

²³ Borkovského aktivita je zmiňována v *Deníku P. Janáka*.

²⁴ P. Janák také zachytil další svědectví o úvahách I. Borkovského a nálezech koster: „*Borkovský, který má nyní již dva vlastní kopáče našel již 4 kostry podél jižní zdi Jízdárny. Je přesvědčen, že je to předpokládané pohřebiště. V rozhovoru začíná s myšlenkou: když pohřebiště, kde je kostel. Rekl jsem mu, že v archivu plánu je záznam Fialův o nálezu kostry v roce 36. dále že Němeček vypravoval, že je tu pamětník sázení merunek podél jižního průčelí Ji.* (pozn. aut. Jízdárny) *že se našly kostry.*“ (*Deník P. Janáka*, 8.2. 1951). „*Bagrování je pro výzkum velmi nevhodné. Lžice škrabe od spoda a hrob zjistí se teprve když uškrabne se buď již nohy nebo lebka.*“ (*Deník P. Janáka*, 27.2. 1951).

²⁵ Sonda těsně u základů jízdárny – zlomky železného nože (př. č. 13319). Jízdárna, jižní strana, v návážce v hloubce 1 m – bronzový pes (př. č. 13320). Jízdárna, sonda u jejího východního konce – bronzová jehlice s podélným otvorem a malou dírkou (př. č. 13321). U galerie jízdárny v návážce v sondě 3 m hluboko – stříbrná mince (př. č. 13322). Sonda u jihozápadního rohu galerie (jízdárny) nad Jelením příkopem, v hloubce 5 m – prejzy a taška z návážky (př. č. 13458). V západní části pohřebiště, v návážce – 2 železné předměty – předmět s tordovanou částí (př. č. 13323). Prašný most, sonda u východní stěny galerie, pod šestým zazděným oknem – střepy (př. č. 13324) nalezené v zášypu příkopu, který byl ve spraši (nejasná situace – pozn. aut.). Jízdárna – bez bližší lokalizace – střepy, železo (př. č. 13389). Střepy hlin. pekáče, květináčů aj., zbytky železného kování (př. č. 13458).

verzích s méně i více schematickým znázorněním hrobů a koster s dílčími chybami v číslování a znázornění hrobů, které vznikly až v souvislosti s tvorbou plánu zobrazujícího souběžně hroby odkryté I. Borkovským a v jižním křídle Jízdárny (*Frolík – Tomková – Žegklitz 1988*, obr. 2). Cenné informace doplňující či korigující ostatní typy dokumentace poskytuje fotodokumentace.

Popis hrobů byl zrekonstruován na základě komparace plánu pohřebiště, fotografií, zápisů v *Seznamu nálezů II* a původních zápisů I. Borkovského, které se dochovaly ve 3 verzích – v časově nejstarším *rkp. 1a* (s četnými rukopisnými vložkami), v přepsaném a upraveném *rkp. 1b* a v *rkp. 2* (předsazen text s popisem z roku 1947 s náčrtu situace). Poslední čtvrtou verzi popisu představuje text uvedený v publikaci nálezu (*Borkovský 1951*, 101-104).

Vzhledem k diskontinuitě mezi raně středověkým a novověkým pohřebištěm jsou hroby jednotlivých období popsány a zpracovány odděleně (blíže *Blažková-Dubská*, v tomto svazku). Zvlášť jsou uvedeny též popisy hrobů, které se nepodařilo časově zařadit a bylo by nevhodné je přičítat k časově určeným celkům. Raně středověké hroby byly vyčleněny jednak na základě hrobového inventáře, jednak na základě úpravy hrobu a pohřbu (kamenné obložení hrobu, kostra v natažené poloze s rukama podél těla), případně na základě polohy ve východní části pohřebiště, kam novověké hroby nezasahovaly. Kritériem pro zařazení hrobu do novověku byl hrobový inventář či úprava hrobu (větší počet železných hřebíků z dřevěných rakví, ruce mrtvého složeny na břicho či prsou).

JÍZ – HROB 4/1951

LOK: Dle plánu – u jižní stěny Jízdárny (55 m východně od západního konce Jízdárny).

P: Zachován pouze zbytek nohou, lebka a hrudní koš se nalézají pod betonovým schodištěm. Orientace Z-V.

A: Ao 302. Obě kosti holenní. Dospělý jedinec, maurus.

KOMENTÁŘ: Hrob se nachází v části pohřebiště nezasazené novověkým pohřbíváním. Vzhledem k dodatečnému zařazení do katalogu raně středověkých hrobů není antropologický materiál hodnocen v rámci tohoto horizontu, ale v rámci časově nezařazených hrobů.

JÍZ – HROB 5/1951

LOK: Jižní okraj zahrady blíže jižnímu křídlu Jízdárny, 290 cm pod povrchem zahrady.

P: Bez popisu. Bagrem zcela zničená kostra. Orientace Z-V.

F-T: č. neg. 7737 (hrob na fotografii již není, na rozdíl od stop lžice bagru)

A: Ao 369. Fragmenty lebky a horní části postkraniálního skeletu. Pravděpodobně žena, adultus II (?).

KOMENTÁŘ: Hrob se nachází v části pohřebiště nezasazené novověkým pohřbíváním. Vzhledem k dodatečnému zařazení do katalogu raně středověkých hrobů není antropologický materiál hodnocen v rámci tohoto horizontu, ale v rámci časově nezařazených hrobů.

JÍZ – HROB 6/1951

LOK: 310 cm od povrchu zahrady v hnědé spraši, povrch spraše 230 cm od povrchu zahrady, kostra v hnědé spraši v hloubce 80 cm.

P: Částečně dochovaný hrob. Na fotografii je patrně několik dlouhých kostí, které však patří dle antropologického posudku několika jedincům. Orientace neurčena.

F-T: č. neg. 7738

A: Ao 318. Pozůstatky končetinových kostí minimálně dvou až tří jedinců. Pravděpodobně muž, adultus II/pravděpodobně žena, adultus II, dospívající až dospělý jedinec.

KOMENTÁŘ: Hrob se nachází v části pohřebiště nezasazené novověkým pohřbíváním.

JÍZ – HROB 7/1951 (obr. 2/7)

LOK: 210 cm od povrchu zahrady v 20 cm silné spraši, povrch spraše 110 cm od povrchu zahrady.

P: Kostra byla v partii nohou poškozena bagrem. Pravděpodobně s činností bagru souviselo též rozdrčení lebky. Stopy dřeva nebyly zachyceny. Za lebkou u temenní kosti byl položen opukový kámen o rozměrech 20 x 18 cm. Na pravé²⁶ straně lebky ležely dvě a pod lebkou další 4 záušnice (7-6). Poloha háku (A) a jeho souvislost s hrobem je nejistá. Ruce v klíně. Orientace Z-V.

SEZNAM NÁLEZŮ:

1. Esovité záušnice

Průměr 12 x 14 mm, síla drátu 1,5 mm, šířka es 3 mm.
Analýza: č. měř. 10781 – Cu+Zn

2. Esovité záušnice

Průměr 11 x 14 mm, síla drátu 1 mm, šířka es 2 mm.
Technologická stopa – rýha po vnějším obvodu.
Analýza: č. měř. 10782 – Cu+Zn

3. Esovité záušnice

Průměr: 12 x 15 mm, síla drátu 1,5 mm, šířka es 3 mm.
Technologická stopa – rýha po vnějším obvodu.
Analýza: č. měř. 10780 – Cu+Zn

4. Esovité záušnice

Průměr 12 x 13 mm, síla drátu 1 mm, šířka es 2 mm.
Analýza: č. měř. 10779 – Cu+Zn

²⁶ Rkp. 1a, b: „...dvě záušnice na pravé straně lebky, další 4 záušnice pod lebkou...“; rkp. 2: „... na pravé straně lebky dvě, pod lebkou další 4 záušnice.“; Seznam nálezů II a Borkovský 1951, 103: „... na levé straně lebky 2, po pravé straně 4 malé záušnice...“. Fotografie č. neg. 7740: záušnice viditelné po levé straně lebky.

5. Esovité záušnice

Průměr 9 x 12 mm, síla drátu 1 mm, šířka es 1,5 mm. Technologické stopy.
Analýza: č. měř. 10783 – stříbro.

6. Esovité záušnice původně ve třech zlomcích

Průměr 12 mm, síla drátu 1,5 mm, šířka es 3 mm. Část esovité kličky odlomena.
Analýza: č. měř. 10777, 10778 – Cu+Zn

PRÍMĚS?:

A. Železný hák. Příslušnost nálezů k výbavě hrobu není jistá.

U: ARÚ-PH př. č. 13 282/i. č. 1485-1490, i. č. 1484 – hák

F-T: č. neg. 7739-7740, 7742

F-P: č. neg. 26461, 26462, 26467

A: Ao 365. Neúplný postkraniální skelet. Větší dítě, infans III. Dle *Seznamu nálezů II* a charakteru hrobové výbavy hrob děvčete.

JÍZ – HROB 8/1951 (obr. 2/7)

LOK: 230 cm pod povrchem zahrady, kostra ve spraši v hloubce 80 cm.

P: Pravá strana kostry byla poškozena bagrem. Ruce podél těla. Pod kostrou byly zbytky dřeva. U paty levé nohy stála nádoba (7), která obsahovala hlínu, v níž byly mušličky. Lebka inventována pod př. č. 13377. Orientace Z-V.

SEZNAM NÁLEZŮ:

1. Hrnc s kalichovitým okrajem a jednoduše rytou výzdobou

Výška 125 mm, průměr okraje 128 mm, průměr dna 72 mm. Barva šedookrová. Na dně plastický kruh se 3 paprsky ze středu kruhu.
Uvnitř nalezeny mušličky, z nichž se do současnosti dochovalo sedm (blíže *Hlaváč*, v 1. dílu tohoto sborníku).

U: ARÚ-PH př. č. 13283/i. č. 1491. Viz také př. č. 13377

F-T: č. neg. 7741, 7745

F-P: č. neg. 26463

A: Ao 322. Lebka a neúplný postkraniální skelet.
Antropologický posudek z r. 1979 (*Blajerová*, č. j. 3622/79): dospělý jedinec, pravděpodobně adultus II, spíše muž; nové posouzení souboru po doplnění o dodatečně nalezenou lebku (*Blajerová*, v tomto svazku): muž, matus II.

JÍZ – HROB 9/1951 (obr. 2/7)

LOK: 125 cm od povrchu zahrady, kostra ve spraši v hloubce 30 cm.

P: Zcela setlelá kostra s rukama údajně podél těla. U levého boku ležel železný nůž (1), mezi nohama²⁷ stála nádoba (2). Orientace Z-V.

SEZNAM NÁLEZŮ:**1. Hrnec s mírně prožlabeným okrajem**

Výška 110 mm, průměr okraje 120 mm, dna 70 mm. Barva šedookrová se šedými skvrnami. Hřebenová výzdoba. Dno s otiskem desky/roštu.

2. Železný nůž

Dochovaná délka 129 mm, délka čepele 103 mm, max. šířka čepele 25 mm, síla 9 mm/4 mm, hřbet čepele mírně zaoblený. Otisk textilu, který dle rozboru H. Březinové nelze blíže určit.

U: ARÚ-PH př. č. 13284/i. č. 1492 – nádoba, i. č. 1493 – nůž

F-T: –

F-P: č. neg. 26464, 26465

A: Ao 305. Neúplně dochovaný skelet. Muž, matusus.

JÍZ – HROB 10/1951 (obr. 2/8)

LOK: 290 cm od povrchu zahrady, kostra ve spraši v hloubce 30 cm.

P: Kostra poškozena bagrem – zachráněna pouze lebka, obratle a levá ruka. Za lebku ve vzdálenosti 12 cm uloženy 3 ploché opukové kameny o délce 20 cm, 15 cm a 16 cm a šířce 8 cm, 12 cm, 11 cm. Po levé straně lebky ležela náušnice s očkem (1). Pravá strana lebky nazelenalá. Orientace Z-V.

SEZNAM NÁLEZŮ:**1. Náušnice s očkem**

Průměr 9 x 13 mm, síla drátu 1,5 mm. Kaverny na povrchu náušnice. Analýza: č. měř. 10776 – stříbro.

U: ARÚ-PH př. č. 13285/i. č. 1494

F-T: č. neg. 7743, 7744, 7746, 7747

F-P: č. neg. 26462, 26466

A: Ao 324. Fragments lebky neúplného postkranialního skeletu. Na pravém *processus mastoideus* zelenavé zbarvení. Žena, adultus II. Několik zubních kazů a intravitalních ztrát.

PŘÍMĚS: Levý humerus jedince robustnější stavby.

JÍZ – HROB 11/1951

LOK: 320 cm pod povrchem zahrady pod vrstvami: 170 cm silnou navázkou, 60 cm silným tmavým humusem, 30 cm silným hnědým humusem, kostra ve spraši v hloubce 60 cm.

P: Lebka a hrudní koš byly odstraněny bagrem. S hrobem souvisejí zbytky dřeva, jejichž poloha není přesněji uvedena. Orientace Z-V.

A: Ao 349. Částečně dochovaný postkranialní skelet. Dospělý jedinec, matusus I.

KOMENTÁŘ: Hrob se nachází v části pohřebiště nezasažené novověkým pohřbíváním.

JÍZ – HROBY 15 a, b/1951 (obr. 2/8)

LOK: Kostra 2 – 272 cm pod povrchem zahrady, kostra 1 – 295 cm pod povrchem zahrady, 23 cm pod kostrou 2.

P: Kostra 2 (15a) – pravá strana lebky (?) poškozena bagrem, zůstaly jen nohy. Pod lebku na levé straně kostry ležela náušnice (1).

Silně setlelá kostra 1 (15b) podle názoru I. Borkovského ležela asi na prkně s rukama podél těla. Na levé straně (dle *Seznamu nálezů II* na pravé straně) prsou šikmě kus železa (rez na obratlech) (2). Těsně u paty levé nohy ležela rozbitá nádoba (3). Orientace Z-V.

KOMENTÁŘ: V dokumentaci I. Borkovského oba hroby vystupují pod číslem 15. Rozlišení na hroby 15a (bez fotografické dokumentace), 15b bylo provedeno až v tomto katalogu.

SEZNAM NÁLEZŮ:**Kostra 2 – 15a:****1. Náušnice s oboustranným spirálovitým závěskem a obloukem ukončeným očkem**

Na deformovaném oblouku ze dvou fragmentů je manžetka z tordovaného dvojpůlně stočeného drátku. Horní závěsek je tvořený pětkrát a dolní sedmkrát stočeným tordovaným drátkem. Spodní ukončovací zrno je dochováno. Původně dochované horní ukončovací zrno dnes chybí. Průměr oblouku 15-17 mm, síla drátu 1 mm, délka spodního závěsku 6 mm, průměr spodního závěsku 3 mm. Náušnice připomíná svým vzhledem hrozníčkovitou náušnici.

Analýza: závěsek – č. měř. 10784 – Cu+Sn (stopově Zn), stopa zlacení (?); oblouk – č. měř. 10785 – Cu+Sn, stopově Zn.

²⁷ Borkovský 1951, 103: „...u levého chodidla nádoba...“.

Kostra 1 – 15b:**2. Neurčený železný předmět ze dvou velkých a tří drobných silně prokorodovaných fragmentů**

Maximální celková dochovaná délka 90-98 mm, šířka 8,2 mm, síla plechu 3-3,5 mm. Na jednom z lépe dochovaných a méně zkorodovaných konců je patrná výzdoba v podobě dvou souběžných rýh.

- a) Zlomek s výzdobou o rozměrech 53 x 8,5 mm.
- b) Zlomek o rozměrech 33 x 12 mm. Zkorodován.
- c) Zlomek o rozměrech 14 x 8,5 mm. Silně zkorodován. Nekreslen.
- d) Zlomek o rozměrech 9,7 x 11 mm. Silně zkorodován. Nekreslen.
- e) Zlomek o rozměrech 6 x 7 mm. Silně zkorodován. Nekreslen.

3. Spodní část nádoby

Slepena z řady fragmentů s dochovaným zbytkem výzdoby v podobě hřebenového pásu.

Komentář: Nádobu ve sbírkách neidentifikována, známa pouze z fotografie.

U: ARÚ-PH př. č. 13287/i. č. 962 – nádoba, 1495 – náušnice, 1496 – železný předmět

F-T: č. neg. 7754, 7755

F-P: č. neg. 26467

A: Ao 352 (lebka), Ao 310 (postkranální skelet)? – kostra 1 – žena, senilis. Zuby až na dva postmortálně vypadlé intravitálně ztraceny. Příměs v Ao 310 – kostra 2 – dospělý jedinec, senilis. Ao 352a – příměs (obě kosti stehenní) – mladý dospělý jedinec – nelze vyloučit souvislost se zcela jiným, rozpoznáním či nerozpoznaným, hrobem.

JÍZ – HROB 16/1951

LOK: Západně od skupiny hrobů 25-27.

P: Bagrem poškozená kostra dospělé osoby. Orientace Z-V.

A: Ao 352a. Dospělý jedinec.

KOMENTÁŘ: Hrob se nachází v části pohřebiště nezasažené novověkým pohřbíváním.

JÍZ – HROB 17/1951

LOK: Pod 50 cm silnou vrstvou černého humusu, kostra ve spraši v hloubce 15 cm.

P: Horní část kostry poškozena bagrem. Podle I. Borkovského kostra ležela v rakvi o šíři 45 cm. V antropologickém posudku je konstatována příměs dřeva. Není však jasné, na základě jakých kritérií uvažoval autor o dřevěné rakvi a nikoliv pouze o dřevěném prkně pod či nad kostrou či jiné formě dřevěné úpravy hrobové jámy. Orientace Z-V.

F-T: č. neg. 7756

A: Ao 350. Zlomky lebky a neúplný postkranální skelet. Žena, matusus II.
PŘÍMĚS: Zlomek ramene dolní čelisti dítěte, zvířecí kosti, dřevo z rakve (srv. hrob 18).

KOMENTÁŘ: Hrob se nachází v části pohřebiště nezasažené novověkým pohřbíváním.

JÍZ – HROB 18/1951 (obr. 2/12)

LOK: 277 cm od povrchu zahrady pod následujícími vrstvami: 140 cm silnou vrstvou navážky (malta, cihly, opuka), 65 cm silnou vrstvou černé hlíny, která obsahovala cihly, 22 cm silnou vrstvou opuky a 50 cm vrstvou původního humusu.

P: Zcela rozrušená dětská kostra, v jejímž okolí byly nalezeny zbytky dřeva „*po rakvi aneb prkně*“. Orientace Z-V.

F-T: č. neg. 7757

A: Ao 330. Neúplný postkranální skelet. Dítě, infans II.

JÍZ – HROB 19/1951

LOK: Dle deníku I. Borkovského hrob 19 ležel mezi kostrou 17 a 18, na originálu plánu hrob 19 leží severně hrobů 16-18, na plánu odvozeném však mezi těmito dvěma hroby leží hrob 16. Silně porušený terén.

P: Setlelá dětská kostra, z níž se dle dokumentace dochovala pouze dolní čelist ležící na prkně o dochované délce 50 cm. Orientace Z-V.

A: Ao 320. Fragmenty lebky a horní části skeletu. Dítě, infans II (1,5-2 r.).

KOMENTÁŘ: V této části pohřebiště pravděpodobně došlo ke změnám v číslování hrobů a tím i záměnám v přiřčení antropologického materiálu k jednotlivým hrobům. Za podstatnou lze považovat tu skutečnost, že v této oblasti pohřebiště jsou hroby dětí.

JÍZ – HROB 24/1951 (obr. 2/12)

LOK: 220 cm pod povrchem zahrady v terénu, který se skládá z těchto vrstev: 50 cm silné navážky – „*bouračky*“, 80 cm silné navážky – „*bouračky*“ a hlíny, vrstvy opuky a malty, 20 cm humusu s cihlami a 50 cm humusu, dno hrobové jámy 25 cm ve spraši.

P: Silně setlelá kostra poškozená na pravé straně bagrem byla podle I. Borkovského uložena do 142 cm dlouhé a u nohou 30 cm široké „*rakve*“. Není však jasné, na základě jakých kritérií uvažoval autor o dřevěné rakvi a nikoliv pouze o dřevěném prkně pod či nad kostrou či o jiné formě dřevěné úpravy hrobové jámy. U nohou byly zjištěny 2 „*placáky*“, po levé straně kostry pět opukových kamenů o rozměrech 20 x 18 cm, na protilehlé straně u nohou 2 opukové kameny o rozměrech 20 x 12 cm a 22 x 19 cm, za lebkou 2 opukové kameny, z nich jeden o rozměrech 17 x 26 cm, druhý byl odstraněn bagrem. Orientace Z-V.

F-T: 7782, 7783, 7784

A: Ao 372. Zlomky lebky a neúplného postkranialního skeletu. Větší dítě, infans III.

JÍZ – HROB 25/1951 (obr. 2/12)

LOK: Ve východní části zahrady blízko svahu, kde terén klesá do Jeleního příkopu, 3 m pod povrchem zahrady, 25 cm nad kostrou 26. Ve vzdálenosti 25 cm jižně od hrobu 27.

P: Hrob poškozený starším výkopem a bagrem. Kostra s dobře dochovanou pávní a rukama podél těla, bez lebky (odstraněna bagrem). U kostry ležely zlomky keramiky zdobené vlnicí (př. č. 13289 – nenalezeny), u pravé kyčelní kosti byl uložen železný nůž (1). Orientace Z-V.

SEZNAM NÁLEZŮ:

1. Železný nůž - viz hrob 26

Komentář: Nůž nebyl zapsán v *Seznamu nálezů II*. Je možné, že se před zápisem do přírůstkové knihy buď ztratil, nebo spíše, že – vzhledem k prostorové blízkosti hrobů 25 a 26 a vzhledem k tomu, že u hrobu 26 je zmíněn pouze jeden fragment železa – mohlo dojít k tomu, že byl zapsán společně s nálezem z hrobu 26.

U: viz hrob 26

F-T: č. neg. 7787

A: Ao 347. Neúplný, silně poškozený postkranialní skelet. Antropologický posudek z r. 1979 (*Blajerová*, č. j. 3622/79): muž (?), maurus I; *Blajerová*, v tomto svazku: dospělý jedinec, spíše žena, maurus I.

JÍZ – HROB 26/1951 (obr. 2/9)

LOK: Ve východní části zahrady blízko svahu, kde terén klesá do Jeleního příkopu, 20 cm pod kostrou 25.

P: Silně setlelá kostra (nohy jsou poškozeny) s rukama podél těla a lebkou skloněnou k levému rameni. Nad lebkou kostry 26 a pod kostrou 25 byly zlomky keramiky zdobené vlnicí. Tyto střepy, podle I. Borkovského velmi starobylé, byly uloženy do sáčku s kostmi z hrobu 25 (ve sbírkách nenalezeny). Sáček s obsahem z hrobu 26 obsahoval dva fragmenty železa popsáné jako „*nožik nalezený pod loketní kostí u pravého boku*“. Při konzervaci se prokázalo, že jeden ze zlomků je kování (1) a druhý zlomek pochází z neurčitelného předmětu (2). Orientace Z-V.

SEZNAM NÁLEZŮ:

1. Železné kování opasku

Ukončeno lomeným obloukem s výzdobou. Pravděpodobně část dvoudílné garnitury, zapínané pomocí háčku. Na opasek se uchycovalo pomocí trojice nýtků umístěné ve žlábků.

Výzdoba tvoří dvojice a trojice žlábků/rýh po obou stranách žlábků pro nýty. Výzdoba doplněna přesekáváním rýh či puncováním. Stav předmětu nedovoluje stanovit, jestli nepokračovala i na zbytku destičky, neboť se tam původní povrch nedochoval. Na rubové straně je rozlišitelný nýtek, blíže k rovnému okraji, mimo prostor žlábků s nýty na aversu. Výška bez úchyty 35 mm, maximální šířka 17 mm, síla plechu 3,5-4 mm.

2. Fragment plochého železného předmětu

Dochované rozměry 32 x 20 mm. Bez rozlišitelného ostří, které by charakterizovalo nůž.

Komentář: Zpětně nelze určit, který z předmětů, z nichž ani jeden není nožem, patřil hrobu 25 a který hrobu 26, či zda oba fragmenty opravdu patří hrobu 26 a nůž z hrobu 25 se ztratil.

U: ARÚ-PH př. č. 13290/i. č. 1498

F-T: 7788, 7789

A: Ao 319. Silně poškozená lebka a neúplný postkranialní skelet. Větší dítě, infans III (11-13 let).

Antropologický posudek z r. 1979 (*Blajerová*, č. j. 3622/79): jako příměs uvedena zvířecí kost.

JÍZ – HROB 27/1951 (obr. 2/9)

LOK: Ve východní části zahrady blízko svahu, kde terén klesá do Jeleního příkopu, 25 cm severně a o 20 cm výše kostry 25.

P: Lebka rozdrčená a odstraněná bagrem. Ruce podél těla. Zachovány stopy dřeva. Orientace Z-V.

F-T: č. neg. 7788, 7789

A: Ao 348. Fragmenty lebky a neúplného postkranialního skeletu. Žena, maurus II (?).

JÍZ – HROB 28/1951 (obr. 2/10)

LOK: Těsně u jižní zdi Jízdárny, 140 cm pod povrchem zahrady, kostra ve spraši v hloubce 60 cm.

P: Setlelá kostra – z rozpadlé lebky zachována pouze čelist, dolní končetiny dochovány částečně, z levé ruky pouze fragment. Podle zápisu v *Seznamu nálezů II* byla pod dolní čelistí byla nalezena meandrovitá náušnice (1), dva celé olivovité korálky a jeden další fragment téhož typu (2a-c),²⁸ při levé noze stálo vědro (3). Orientace Z-V.

²⁸ Podle původní dokumentace byly pod čelistí nalezeny kromě meandrovité náušnice dva rozpadlé nazelenalé korálky a pod pravým uchem celý „žebírkovitě zdobený“ zdobený korálek.

SEZNAM NÁLEZŮ:

1. Meandrovitá náušnice s tordovaným obloukem

Průměr oblouku 22 mm, síla drátu 1,5 mm, šířka smyčky 2 mm.

Analýza: č. měř. 10786 – Cu+Sn (stopově Zn)

2. Náhrdelník

a) Skleněný olivovitý korálek čtyřdílný, zelený, DB 22.

b) Skleněný olivovitý korálek čtyřdílný, zelenomodrý, DB 23.

c) Skleněný olivovitý korálek čtyřdílný, zelenomodrý, fragment (celý průřez), DB 24.

3. Vědro

Horní průměr vědra (dle rozpětí rukojeti) 165 mm. Výška vědra neměřitelná. Držadlo ve dvou fragmentech, nepravidelný čtyřhranný průřez, 5 x 6 mm, 3 x 5 mm, ve střední části roztepané pro úchop o šíři 15 mm; jeden konec ukončen plochým háčkem, druhý v podobě zaoblené hlavice. Destičkové závěsné kování tvaru přesýpacích hodin – dochovaná výška 68 mm, dochovaná šířka 34 mm, 15 mm, 20 mm. Fragmenty obručí půlkruhového průřezu, šířka 8-10 mm, výška 5-5,5 mm, fragmenty plochých obručí šířka cca 7 mm, síla 2-3 mm, místy s otisky dřeva.

U: ARÚ-PH př. č. 13291/i. č. 1499 – náušnice, i. č. 1500-1501 – 2 celé olivovité korálky, i. č. 1502 – fragment olivovitého korálku

F-T: 7790, 7791

F-P: č. neg. 26468, 26471

A: Ao 321. Fragmenty lebky a neúplného postkranialního skeletu. Dospělý jedinec, adultus I. Dvě intravitální ztráty zubů.

JÍZ – HROB 29/1951

LOK: Jižně kostry 28.

P: Ze sondou poškozené kostry zbylo pouze několik kostí vybraných dělníky. Orientace Z-V.

A: Ao 311. Pomíšené pozůstatky dvou blíže neurčitelných jedinců.

KOMENTÁŘ: Hrob se nachází v části pohřebiště nezasažené novověkým pohřbíváním.

JÍZ – HROB 30/1951 (obr. 2/9)

LOK: Proti třetímu oknu jižního křídla Jízdárny, pod odvápnělou bílou vrstvou spraše.

P: Lebka a horní část hrudníku odstraněna bagrem. Pravá ruka podél těla, levá ruka v klíně. Po obou stranách kolen leželo po jednom kameni – po pravé straně menší stojící kámen o rozměrech 17 x 19 cm, po levé straně velký plochý kámen o roz-

měrech 40-45 x 6-9 x 23 cm, který spadl na levou dolní končetinu. Dodatečně byly zjištěny zlomky železného plíšku (7).²⁹ Jeho souvislost s hrobem je nejasná. Orientace Z-V.

SEZNAM NÁLEZŮ:

1. Čtyři železné plíšky

Síla plechu 1-1,5 mm.

a) Největší zlomek o rozměrech 28 x 30 mm je na jednom z konců mírně ohnut. Otisk blíže neurčené hmoty a dřeva.

b) Zlomek o rozměrech 22 x 21 mm. Otisk blíže neurčené hmoty.

c) Zlomek o rozměrech 22 x 17 mm. Otisk blíže neurčené hmoty.

d) Zlomek o rozměrech 14 x 19 mm.

F-T: 7792, 7793

A: Ao 323, Ao 303. Lebka a neúplný postkranialní skelet. Muž, maturus II.

JÍZ – HROB 31/1951 (obr. 2/9)

LOK: Jihovýchodně (v původní dokumentaci mylně uvedeno severozápadně) kostry 30.

P: Ze zčásti setlelé kostry silně poškozené bagrem se dochovaly pouze části dolních končetin. U pravé strany kostry ležely zbytky železného nože (7). Orientace Z-V (?).

SEZNAM NÁLEZŮ:

1. Železný nůž ve dvou zlomcích

Dochované rozměry: 31 x 10 mm, 17 x 10 mm.

U: ARÚ-PH př. č. 13292/i. č. 1503

F-T: č. neg. 7794

A: Ao 329. Fragmenty dolních končetin. Dospívající jedinec, juvenis.

JÍZ – HROB 32/1951

LOK: 350 cm pod povrchem zahrady.

P: Z kostry dochována pouze holenní kost, ostatní stráveny v zemi. Orientace Z-V.

F-T: č. neg. 7795

A: Skelet neinventován.

KOMENTÁŘ: Hrob se nachází v části pohřebiště nezasažené novověkým pohřbíváním.

²⁹ Plíšky byly objeveny v souvislosti s antropologickým rozbohem v roce 2003. Nejsou zmíněny v žádném z rukopisů, ani nebyly zapsány v *Seznamu nálezů II*. Jsou uloženy v ARÚ-PH.

JÍZ – HROB 42/1951 (obr. 2/10)

LOK: 2 m pod povrchem zahrady, kostra ve spraši v hloubce 55 cm.

P: Setlelá kostra, z níž se dochovaly dolní končetiny. V místech setlelé lebky ležely náušnice (7-3) a korálky (4), po pravé straně setlelé pánevní kosti železný nůž (5). Pod př. č. 13300 dále zapsána korunka zubu a fr. dalšího zubu.³⁰ Orientace Z-V.

SEZNAM NÁLEZŮ:**1. Hrozníčkovitá náušnice, neúplná**

Spodní oblouk zdoben filigránem a 2 manžetkami s granulací (6 zrněk). Nezdobená část oblouku zlomená na čtyřech místech. Hrozníček nedochován. Průměr přibližně 16 x 19 mm, síla nezdobeného oblouku 1 mm, síla zdobené části oblouku 2 mm, průměr granulované manžetky 3,5 mm, průměr zrna 1 mm.

Analýza: Volný fr. – č. měř. 10791 – stříbro; zdobená část oblouku – č. měř. 10792 – stříbro.

2. Hrozníčkovitá náušnice, fragment, blíže neurčitelná

Na fotografii z doby nálezu (č. neg. 26471) je ještě patrna první řada granulovaných zrněk spodního hrozníčku. Průměr oblouku přibližně 15 mm, síla drátu 1 mm.

Analýza: č. měř. 10793 – stříbro.

3. Zbytky dvou kroužků ve fragmentech

Průměr cca 16-17 mm, síla drátu 1 mm.

Analýza: č. měř. 10787 – stříbro.

4. Náhrdelník ze 3 kovových perel a 14 skleněných korálků

a) Košíčkovitá perla stříbrná ve tvaru soudku. Výška 9 mm, max. průměr 7 mm. Složena ze dvou polokoulí, z nichž každá je tvořena 5 dílky - samostatnými podkovovitě stočenými drátky – připojenými k vrchlíkovému kroužku. Obě polokoule spojuje centrální kroužek z nezdobeného drátu. DB 39.

b) Kulatá perla dutá, celá, zlacená (jádro – měď či slitina mědi s dalšími kovy). Složena ze dvou polokoulí spojených kovovou tyčinkou. Průměr 6,5 mm. DB 36.

c) Kulatá perla, poškozená, zlacená (jádro – měď či slitina mědi s dalšími kovy). Složena ze dvou polokoulí spojených kovovou tyčinkou. Průměr 6,5 mm, síla tyčinky 1,5 mm. DB 37.

d) Skleněný korálek fialový. Otřelý se silně zaoblenými hranami, původně pravděpodobně ve tvaru hranolu (?). Původně zvažované určení jako korálek z polodrahokamu se při mikroskopické analýze nepotvrdilo. DB 35.

e) Skleněný korálek černý s modrobílými očky, větší. DB 41.

f) Skleněný korálek černý s modrobílými očky, menší. DB 38.

g) Skleněný korálek žlutý s bleděmodrými očky. DB 40.

h) Skleněný válcovitý korálek, černý. DB 25.

i) Skleněný segmentovaný korálek, jednodílný, bezbarvý, perleťová iris. DB 26.

j) Skleněný kroužkovitý korálek, modrý. DB 27.

k) Skleněný segmentovaný korálek, jednodílný, bezbarvý. DB 28.

³⁰ Fr. zubů byly přiřazeny k antropologickému fondu z Jízdárny, uloženému v depozitáři Národního muzea v Praze v Horních Počernicích.

l) Skleněný kroužkovitý korálek, mléčně bílý. DB 29.

m) Skleněný kroužkovitý korálek, modrý. DB 30.

n) Skleněný segmentovaný korálek, jednodílný, bezbarvý, perleťová iris. DB 31.

o) Skleněný segmentovaný korálek, dvoudílný (mírně zaškrncený), bezbarvý, vrchní vrstva skla na většině povrchu odpadla. DB 32.

p) Skleněný kroužkovitý korálek, modrý. Asymetrický. DB 33.

q) Skleněný segmentovaný korálek jednodílný, bezbarvý. DB 34.

5. Železný nůž ve zlomcích

Dochovaná délka zlomků 78 a 15 mm, šířka čepele 13-15 mm. Otisky dřeva z pochvy.

U: ARÚ-PH př. č. 13300/i. č. 1513 – nůž, i. č. 1514 – náhrdelník, i. č. 1515 – fr. náušnice, i. č. 1516 – fr. náušnice, i. č. 1517 – náušnice s filigránem

F-T: č. neg. 7802, 7813

F-P: č. neg. 26471, 26472, 26473, 26474

A: Ao 328. Zlomky obou dolních končetin. Dospělý jedinec, pravděpodobně matusus.

JÍZ – HROB 70/1951 (Blažková-Dubská, obr. 9)

LOK: Severně kostry 69, 140 cm pod povrchem zahrady, pod černou neporušenou humusovitou hlinou. Hrob uložen o úroveň výše než hrob 69.

P: Setlelá a poškozená kostra. Chybí pravá ruka a levá noha. Za lebku opukový kámen o rozměrech 20 x 16 cm (př. č. 13369 – později připsáno: „Kámen v sáčku u lebky nebyl“ – srv. komentář). Na fotografiích (č. neg. 7837, 7838) kámen nebyl zachycen. Podle *rkp.* 1-2 po levé straně kostry ležel železný nůž (1), který byl v *Seznamu nálezů II* omylem zapsán v souvislosti s hrobem 71 pod číslem 13370,³¹ ačkoliv dále popsáný zlomek byl nalezen v roce 2004 pod př. č. 13369. Orientace Z-V.

SEZNAM NÁLEZŮ:**1. Železný nůž, zlomek (nekreslen)**

Dochovaná délka 27 mm, šířka 11 mm. Zbytek dřeva z pochvy.

U: ARÚ-PH př. č. 13370 – omylem označen jako předmět z hrobu 71 – nenalezen, př. č. 13369 – fragment nože nalezen v souvislosti s antropologickou analýzou v roce 2004.

F-T: č. neg. 7837, 7838

A: Př. č. 13369. Lebka ve zlomcích, několik zlomků horní části postkranialního skeletu.³² Muž, senilis. Četné intravitální ztráty zubů.

³¹ Z hrobu 71 se v terénu dochovala pouze lebka a torzo rakve a nůž k němu nelze vztáhnout.

³² Kostí byly přiřazeny k antropologickému fondu z Jízdárny, uloženému v depozitáři Národního muzea v Praze v Horních Počernicích.

KOMENTÁŘ: *Seznam nálezů II* pod přírůstkovým číslem 13368 uvádí opukový kámen v hrobě JÍZ-69, který byl skutečně při revizi předmětů nalezen. *Rkp. 1, 2* však žádný opukový kámen v souvislosti s hrobem JÍZ-69, který pochází z novověku, neuvádějí. Ten měl být dle těchto rkp. naopak nalezen v hrobě JÍZ-70 (v době fotodokumentace nebyl na fotografii zachycen). Opukový kámen v souvislosti s hrobem JÍZ-70 byl zapsán v *Seznamu nálezů II* pod př. č. 13369. Tužkou je poznamenáno, že „kámen v sáčku u lebky nebyl“. Z toho vyplývá, že při zápisu nálezů byl opukový kámen z hrobu JÍZ-70 zřejmě omylem zapsán dvakrát, jak chybně u hrobu JÍZ-69 (př. č. 13368), tak správně u hrobu JÍZ-70 (př. č. 13369). Zřejmě na základě této skutečnosti byl I. Borkovským hrob JÍZ-69 považován za raně středověký, ačkoliv ostatní znaky jej řadí do novověku.

JÍZ – HROB 73/1951 (obr. 2/11)

LOK: Těsně u západní ohradní zdi u západního konce Jízdárny, 180 cm pod povrchem zahrady, pod 25 cm silným povrchovým humusem, 100 cm navážky (spraš, prejzy, malta), kostra ve spraši v hloubce 55 cm.³³

P: Relativně dobře dochovaný skelet, pouze horní končetiny a hrudník byly více stráveny. Ruce podél těla.³⁴ Lebka je skloněna k levému rameni. Stopy po výdřevě nebyly zjištěny. Poloha 2 náušnic s očkem (1-2), skleněného korálku (3) a stříbrné perly (4 – chybí) nebyla zaznamenána. V souvislosti s obsahem hrobu je zmiňován železný hřebík (v *Seznamu nálezů II* – zapsán pod př. č. 13314 zlomek železného hřebíku, který však již nebyl inventován), jehož bližší poloha však není uvedena. Orientace Z-V.

SEZNAM NÁLEZŮ:

1. Náušnice s očkem

Průměr 11,5 x 16 mm, síla drátu 2-2,5 mm, šířka očka 2 mm. Zlacená.

2. Náušnice s očkem

Průměr 12 x 17 mm, síla drátu 2,5 mm, šířka očka 2 mm. Zlacená.

3. Skleněný kulovitý korálek

(již v době nálezů rozlomen na 3 fr.), modrý, duhová iris. Středová kovová trubička. DB 42.

4. Perla stříbrná

Popis nedochovaného předmětu dle fotografie a údajů u č. neg. 26475. Vrchol perly je tvořen dvěma soustřednými kroužky z tordovaného drátu. Na vnější z nich je připojeno 6 kroužků téhož typu. Druhá polovina perly byla pravděpodobně identická. Délka 13 mm.

U: ARÚ-PH př. č. 13314/i. č. 1537, 1538 – náušnice s očkem, i. č. 1539 – stříbrná perla, i. č. 1540 – skleněný korálek

³³ Kromě toho je na odvozeném plánu jako hrob 73 označena lebka severovýchodně od jádra novověkého hřbitova. V originální verzi plánu je tato lebka v souladu s rkp. deníku správně označena jako hrob 78.

³⁴ Dle fotografie levá ruka podél těla téměř s jistotou, pravá pouze pravděpodobně (dle pozorování I. Borkovského).

F-T: č. neg. 7840, 7841

F-P: č. neg. 26475

A: Lidské kosti zapsané v *Seznamu nálezů II* pod př. č. 13372 zatím nebyly nalezeny.

JÍZ – HROB 74/1951 (obr. 2/12)

LOK: Pod terénem skládajícím se z vrstev: od povrchu – 50 cm černého humusu, 50 cm navezené žluté spraše, 40 cm černého humusu. Kostra ve spraši v hloubce 45 cm.

P: Dle *rkp. 1 a 2* kostra se zcela setlelou lebkou a ubagrovanými chodidly. Dle fotografie (č. neg. 7842) však lebka byla dochována, což odpovídá záznamu v *Seznamu nálezů II*, kde je pod př. č. 13373 (22.5.1951) zapsána „Poškozená lebka“.³⁵ Dle téže fotografie kostra ležela v natažené poloze na zádech s rukama podél těla a lebka byla skloněna k levému rameni. Pravděpodobné stopy dřeva, z nichž I. Borkovský soudil na uložení mrtvého v rakvi. Nalezeny byly údajně též železné hřebíky (neinventovány, chybí). Orientace Z-V.

F-T: č. neg. 7842

A: Př. č. 13373. Lebka. Pravděpodobně žena, senilis. Dva zubní kazy, čtyři intravitálně ztracené zuby.

KOMENTÁŘ: Hrob se nachází v části pohřebiště, kde se stýkají hroby raně středověké a novověké. Poloha rukou podél těla svědčí spíše pro raně středověké stáří. Z tohoto důvodu je hrob v katalogu zařazen mezi hroby raně středověké. Zmínky o rakvích jsou I. Borkovským uváděny jak v souvislosti s raně středověkými, tak novověkými hroby. Zmínka o hřebících v souvislosti s jejich absencí fyzickou i v *Seznamu nálezů II* a s nepřesností v popisu lebky naznačují, že popis hrobu v deníku se mohl ve skutečnosti týkat jiného hrobu.

JÍZ – HROB 89/1951 (obr. 2/12)

LOK: Nedaleko jižní zdi Jízdárny, 125 cm pod povrchem zahrady, kostra ve spraši v hloubce 26 cm.

P: Kostra s rukama podél těla a obličejem obráceným k jihu. Za lebkou opukové kameny. Orientace Z-V.

F-T: č. neg. 7845

A: Skelet neinventován. Dle určení I. Borkovského kostra dítěte (délka kostry 129 cm, šířka v bocích 25 cm).

³⁵ Lebka byla přiřazena k antropologickému fondu z Jízdárny, uloženému v depozitáři Národního muzea v Praze v Horních Počernicích.

JÍZ – HROB 90/1951 (obr. 2/13)

LOK: Nedaleko jižní zdi Jízdárny, 100 cm pod povrchem zahrady, kostra ve spraši v hloubce 30 cm.

P: Většina hrobu byla zničena bagrem. Dochovala se pouze lebka, kolem níž stály tři³⁶ izolované opukové kameny. Orientace Z-V(?).

F-T: č. neg. 7846

A: Skelet neinventován. Dle určení I. Borkovského lebka dítěte.

JÍZ – HROB 91/1951 (obr. 2/13)

LOK: Nedaleko jižní zdi Jízdárny, 115 cm pod povrchem zahrady, kostra ve spraši v hloubce 17 cm.

P: Většina hrobu byla zničena bagrem. Dochovala se pouze jedna končetina a zbytek obložení v podobě několika³⁷ opukových na sebe navazujících kamenů. Orientace Z-V.

F-T: č. neg. 7847

A: Skelet neinventován. Dle určení I. Borkovského kostra dospělého.

JÍZ – HROB 92/1951 (obr. 2/13)

LOK: Nedaleko jižní zdi Jízdárny, 142 cm pod povrchem zahrady, kostra ve spraši v hloubce 31 cm.

P: „*Sehnutá*“ kostra se setlelými kostmi a lebkou, jež se rozpadla. V prostoru za lebkou stál velký opukový kámen o rozměrech 23 x 15 cm. Orientace Z-V.

A: Skelet neinventován. Dle určení I. Borkovského kostra dítěte (délka kostry 125 cm).

JÍZ – HROB 93/1951 (obr. 2/13)

LOK: 132 cm pod povrchem zahrady, kostra ve spraši v hloubce 20 cm.

P: Setlelá dětská kostra, z níž byla dochována rozmáčkklá lebka a v kolenou mírně pokrčené nohy. Přes celý hrob šla žlutá vápenatá vrstva tvořící tvrdou vrstvu. Hrob byl na povrchu kryt třemi plochými opukovými deskami o rozměrech 50 x 15 cm, 40 x 45 cm a 30 x 20 cm. Po odstranění desek se objevily opukové kameny obvodového obložení. Po levé straně u nohou byly tři kameny, po levé straně lebky dva kusy opuky přiložené k sobě, za lebkou ležel jeden kámen, po pravé straně sedm kamenů. Rozměry hrobu včetně opukového obložení: délka 135 cm, šířka 42 cm,

³⁶ Na originálním plánu I. Borkovského vyznačeny pouze dva kameny, na fotografii (č. neg. 7846) však zachyceny tři kameny, což odpovídá popisu v *rkp. 1a, b a 2* I. Borkovského.

³⁷ Dle *rkp. 1a, b a 2* I. Borkovského „zachováno 5 opukových kamenů /bylo jich více/“, na originálním plánu vyznačeno pět kamenů v poloze neodpovídající fotografii.

vnitřní rozměry hrobu: délka 115 cm, šířka 27 cm. Velikost opukových kamenů 8 x 26 cm. Kostra ležela na dřevěném prkně. Stopy překrytí prknem nebyly zjištěny. Orientace Z-V.

Ačkoliv v *Seznamu nálezů II* je s tímto hrobem spojen nález železného nože, v *rkp. 1 a 2*, je výslovně uvedeno, že z hrobu 93 nepocházejí žádné nálezy. Nůž je naopak zmíněn u následujícího hrobu 94 i s určením jeho polohy. Z tohoto důvodu nůž s hrobem 93 nespojuji. Spolu s nožem byly zapsány zuby (př. č. 13317). Vzhledem k tomu, že se je nepodařilo dohledat, nelze rozhodnout, zda patřily k hrobu 93 či 94.

F-T: č. neg. 7849, 7850, 7851

A: Dle určení I. Borkovského kostra dítěte (délka kostry 110 cm, vnitřní délka hrobu 115 cm).

JÍZ – HROB 94/1951 (obr. 2/11)

LOK: Západně jižního křídla Jízdárny, 380 cm pod povrchem zahrady, lebka 117 cm pod úrovní základu jižního křídla. Kostra ve spraši v hloubce 80 cm.

P: Končetiny a pánev kostry byla poškozena dělníky při hloubení sondy u jižního křídla Jízdárny. Kostra na levém boku hlavou k severozápadu, obličejem obrácená k severovýchodu. U pravého boku ležel nůž (1). Tento nůž je v *Seznamu nálezů II* mylně inventován jako výbava hrobu 93. V *Seznamu nálezů II* byla dále evidována rozdrčená lebka (př. č. 13375).³⁸ Orientace: SZ-JV.

SEZNAM NÁLEZŮ:**1. Železný nůž ve 2 zlomcích**

Maximální dochovaná délka 83 mm, šířka čepel 16-18 mm. Otisk dřeva na rukojeti. Na obou stranách čepel je otisk textilu, který dle rozboru H. Březinové nelze blíže určit.

U: ARÚ-PH př. č. 13317/i. č. 1542

F-T: č. neg. 7852, 7853

F-P: č. neg. 26464

A: Př. č. 13375. Dle určení I. Borkovského kostra muže. Dle určení M. Blajerové žena, adultus. Zubní kaz, četné intravitální ztráty zubů.

JÍZ – HROB 95/1951

LOK: Západně hrobu 98, 160 cm pod povrchem zahrady, kostra ve spraši v hloubce 30 cm.

³⁸ Nelze rozlišit, která poškození lebky byla primárního charakteru a která mohla vzniknout sekundárně narušením dělníky. Lebka byla přiřazena k antropologickému fondu z Jízdárny, uloženému v depozitáři Národního muzea v Praze v Horních Počernicích.

P: Kostra z podstatné části poničená bagrem. Než byla bagrem odstraněna horní část kostry od lebky po pánev, byla patrná poloha rukou podél těla. Orientace Z-V.

A: Skelet neinventován. Podle robustních kostí dolních končetin I. Borkovský soudil na kostru muže.

JÍZ – HROB 96a/1951³⁹ (obr. 2/11)

LOK: Starší rozrušený hrob jižně kostry 96b.

P: Kostí jsou uloženy po pravé, tj. jižní, straně kostry 96b – lebka u lokte, ruce a nohy u pravé nohy. Orientace Z-V.

F-T: č. neg. 11821

A: Skelet neinventován. Dle určení I. Borkovského asi kostra muže.

JÍZ – HROB 96b/1951 (obr. 2/11)

LOK: Západně jižního křídla Jízdárny. 250 cm pod povrchem zahrady, kostra ve spraši v hloubce 50 cm. Na spraši 55 cm černého humusu. Kostra byla podle I. Borkovského pohřbena na místě staršího hrobu 96a, jehož kosti jsou uloženy po pravé straně kostry.

P: Kostra s rukama podél těla. Po levé straně lebky byly dva opukové kameny, po pravé straně jeden velký opukový kámen, u nohou tři opukové kameny. Pod kostrou byly zjištěny zbytky dřeva po prkně. Po pravé straně lebky pod dolní čelistí ležela esovitá záušnice (1). Orientace Z-V.

SEZNAM NÁLEZŮ:

1. Esovitá záušnice

Průměr 10 x 12 mm, síla drátu 1,5 mm, šířka es 2 mm. Stříbro.

U: ARÚ-PH př. č. 13318/i. č. 1543

F-T: č. neg. 11821, 11822, 11823

F-P: č. neg. 26466 (vpravo)

A: Př. č. 13376. Lebka.⁴⁰ Dle určení I. Borkovského a výbavy hrobu kostra ženy. Dle M. Blajerové žena, senilis. Dva zubní kazy, několik intravitálně ztracených zubů.

³⁹ Na originálním plánu I. Borkovského nezachycen, fotograficky dokumentován.

⁴⁰ Lebka byla přiřazena k antropologickému fondu z Jízdárny, uloženému v depozitáři Národního muzea v Praze v Horních Počernicích.

JÍZ – HROB 97/1951

LOK: 150 cm severně hrobu 96.

P: Bagrem poškozená kostra s rukama podél těla. Zbytky dřeva svědčily o uložení mrtvého na prkně. Orientace Z-V.

A: Skelet neinventován. Dle určení I. Borkovského kostra dítěte (délka kostry 150 cm).

JÍZ – HROB 98/1951 (obr. 2/13)

LOK: 168 cm pod povrchem zahrady (černá vrstva humusu nad žlutou spraší je silná 55 cm), kostra ve spraši v hloubce 42 cm.

P: Setlelá kostra, jejíž pravá ruka byla odstraněna bagrem. Ruce podél těla. Pod lebkou ležel kus opukového kamene. Orientace Z-V.

F-T: č. neg. 11824, 11825

A: Skelet neinventován.

KOMENTÁŘ: Hrob se nachází v části pohřebiště nezasažené novověkým pohřbíváním.

JÍZ – HROB 99/1952

LOK: Při odstraňování východní části zahrady u úzkého křídla Jízdárny, 250 cm pod povrchem zahrady, kostra ve spraši v hloubce 40 cm.

P: Z kostry poškozené bagrem či kompresorem již v roce 1951 zbyly pouze dolní končetiny. U nohou byly zjištěny viditelné zbytky prkna.⁴¹ Orientace JZ-SV.

A: Skelet neinventován.

KOMENTÁŘ: Hrob se nachází v části pohřebiště nezasažené novověkým pohřbíváním.

JÍZ – HROB 100/1952

LOK: U východního konce Jízdárny nedaleko hrobu 99, 200 cm od povrchu zahrady, kostra ve spraši v hloubce 20 cm.

P: Setlelá kostra s rozpadlou lebkou. Pravá ruka podél těla, levá ruka složená v klíně. Na levé – *rkp.* 1/pravé – *rkp.* 2 straně lebky stál menší opukový kámen a na něm větší placatý kámen o rozměrech 25 x 20 cm. V *Seznamu nálezů II* jsou evidovány kosti rozdrčené lebky a kosti dolních končetin (př. č. 13328),⁴² které patřily hrobu 100 nebo hrobu 99. Orientace Z-V.

⁴¹ Podle *Seznamu nálezů II* byly ve vzdálenosti 5 m severně od hrobu nalezeny zlomky keramiky (př. č. 13327/20.2. 1952 – nenalezeny).

⁴² Kostí byly přiřazeny k antropologickému fondu z Jízdárny, uloženému v depozitáři Národního muzea v Praze v Horních Počernicích.

A: Př. č. 13328. Lebka. Žena, matusus. Několik kazů a intravitálních ztrát.

KOMENTÁŘ: Hrob se nachází v části pohřebiště nezasazené novověkým pohřbíváním. Kostra 99 byla zkoumána 20.2. 1952, kostra 100 22.2. 1952. *Seznam nálezů II: „13328 (20.2. 1952) Lidské kosti – Kostra č. 100. Nohy ze zetlelé kostry nebo z kostry odstraněné kompresorem. Nalezeny u křídla běžícího kolmo na jízďárnu od severu k jihu. Kostí rozdrčené lebky vyzvednuty 22.2. 1952.“* Podtržený text dopsán pravděpodobně později.

JÍZ – HROB 101/1952

LOK: V západní části pohřebiště, v hloubce 1,25 m.

P: Silně setlelá kostra v natažené poloze s rukama podél těla. Za hlavou dva opukové kameny. V *Seznamu nálezů II* jsou evidovány lidské kosti (př. č. 13378).⁴³ Orientace Z-V.

A: Př. č. 13378. Pouze nepatrný zlomek lebeční kosti (?), téměř úplný postkranialní skelet. Žena, matusus II.

JÍZ – HROB 102/1952

LOK: V západní části pohřebiště, v hloubce 1,25 m.

P: Pravá část kostry odstraněna bagrem. Po levé straně hrudníku dva opukové kameny o rozměrech 18 x 15 cm a 17 x 12 cm, za lebkou jeden velký o rozměru 26 x 24 cm. Orientace Z-V.

A: Skelet neinventován. Dle určení I. Borkovského kostra muže.

JÍZ – HROB 103/1952

LOK: V západní části pohřebiště, v hloubce 1,25 m.

P: Setlelá bagrem po pánev poškozená kostra. Na místě zůstaly pouze levá ruka a lebka. Za lebkou dva opukové kameny o rozměrech 24 x 18 a 23 x 19 cm. Orientace Z-V.

A: Skelet neinventován.

JÍZ – HROB 104/1952 (STARÉ ČÍSLO 99)

LOK: Ve východní části pohřebiště.

P: Setlelá kostra s nohama a pánví odstraněnými bagrem. Za lebkou dva opukové kameny o rozměrech 20 x 15 cm a 17 x 19 cm, po obou stranách hrudníku po jednom opukovém kameni o rozměrech 17 x 18 cm a 20 x 19 cm. Orientace Z-V.

A: Skelet neinventován.

⁴³ Kostí byly přiřazeny k antropologickému fondu z Jízďárny, uloženému v depozitáři Národního muzea v Praze v Horních Počernicích.

DOKUMENTACE:

Blajerová, M. 1979: Kostrové pozůstatky ze slovanského pohřebiště u Královské Jízďárny na Pražském hradě – výzkum I. Borkovský v roce 1951, antropologický posudek č. j. 3622/79, uložen v Archivu náleзовých zpráv ARÚ AV ČR Praha.

Deník P. Janáka, uložen v Archivu Pražského hradu, inv. č. 16.

Inventární kniha, uložena v Archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

Pasport SÚRPMO 1968: Vilímková, M. – Kašička, F. – Livorová, A. Jízďárna, uložen v Archivu Pražského hradu, inv. č. 18/1.

Pasport SÚRPMO 1971: M. Vilímková, Pražský hrad – Bažantnice, uložen v Archivu Pražského hradu, inv. č. 23/3. *rkp. 1a* – I. Borkovský, deník, strojopis s četnými rukou psanými úpravami v textu, uložen v Archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

rkp. 1b – I. Borkovský, deník, strojopis odvozený z *rkp. 1* – popisy hrobů z r. 1947 uvedeny za hroby z roku 1952, uložen v Archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

rkp. 2 – I. Borkovský, deník, strojopis, další verze, uložen v Archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha. *Seznam nálezů II*, přírůstková kniha uložena v Archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

LITERATURA:

Borkovský, I. 1951: Pohřebiště u královské Jízďárny na Pražském hradě – Cimetière près de l'hippodrome royal au château de Prague, Archeologické rozhledy 3, 101-104, obr. 61, 78-84.

2.9. VÝKOPY V JIŽNÍM KŘÍDLE JÍZĎÁRNY V ROCE 1961

Hrobové nálezy byly objeveny v lednu a únoru 1961 v souvislosti s výstavbou toaletních zařízení v jižním křídle Jízďárny, resp. v prostoru severně schodiště z ul. U prašného mostu do zahrady pod Jízďárnou. I. Borkovský popsal nález takto: „*Při stavbě toaletních zařízení a při prohlubování podlahy až na rostlý terén byl učiněn archeol. průzkum. V hl. 2,15 m od podlahy se přišlo na rostlý terén. Přimo u vchodu na jižní straně je kostra v hloubce 170 cm. je to dětská kostra – při kopání byla dělníky rozbita. Povrch hřbitova je v hloubce 132 cm. Dále na sever 330 cm je kostra dospělého, orientována Z-V, dolní část poškozena základy zdi a pilířem přizděným ke zdi. Lebka obrácená obličejem k jihu – je celá – milodary žádné. Je to zbytek hřbitova u Jízďárny směřující k východu pod ulici. Mezi kostrou na jihu a kostrou na severu uprostřed 220 cm – byly také lidské kosti, dětská poškozena, dospělejší. Všechny jsou orientovány Z-V.“ (Deník I. Borkovského, 2.2. 1961).*

JÍZ – HROB 1/1961

LOK: Sonda v jižním křídle Jízďárny pod navážkami „ve starém terénu níže základu křídla“.

P: Kostra/zlomky kostry. V *Seznamu nálezů II* uvedeny kosti pocházející většinou z lebky (př. č. 14191 – nenalezeny). Orientace Z-V.

A: Dle určení I. Borkovského kostra mladého individua.

KOMENTÁŘ: *Seznam nálezů II* – př. č. 14191 (25.1. 1961): „*Při hloubení sondy a odstraňování navážek v úzkém křídle do Jeleního příkopu podél cesty U Prašného mostu byla nalezena ve starém terénu níže základu křídla kostra (oprava zlomky kostry) mladého individua bez milodarů – orient. Z-V. Kostí, většinou kosti z lebky.*“ Tento popis lze přiřadit k prvnímu z hrobů popisovaných v deníku, kde je hodnocen jako hrob dětský.

JÍZ – HROB 2/1961

LOK: Uprostřed mezi hroby 1 a 3.

P: Dělníky porušená kostra, z níž se zachovalo jen málo kostí, mj. zlomky některých dlouhých kostí (př. č. 14192 – nenalezeny). Orientace Z-V.

A: Dle určení I. Borkovského kostra dítěte.

KOMENTÁŘ: *Seznam nálezů II – 14192 (2.2. 1961): „Dětská kostra ležící uprostřed mezi kostrou jižní (první) a mezi kostrou dospělého (př. č. 14193) na severu přístavku k jízdárně. Dětská kostra byla porušena dělníky při práci, bylo zachováno jen málo kostí. Kostí, zlomky některých dlouhých kostí.“*

JÍZ – HROB 3/1961

LOK: Severně hrobů 1 a 2.

P: Poškozená kostra s dobře dochovanou lebkou. V přírůstkové knize jsou uvedeny lidské kosti (př. č. 14193 – nenalezeny).

A: Dle určení I. Borkovského kostra dospělého. Orientace Z-V (?).

KOMENTÁŘ: *Seznam nálezů II – 14193 (2.2. 1961): „Kostra dospělého – poškozena, lebka dobře zachována. Kostí, zbytky dlouhých kostí a obratlů.“* Popisu odpovídá jednoznačně popis druhého z hrobů v deníku.

DOKUMENTACE:

Deník I. Borkovského, Pražský hrad, sešit 3, 30.3. 1960–24.7. 1961, uložen v Archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

Seznam nálezů II, přírůstková kniha uložena v Archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

2.10. PŘEDSTIHOVÝ ZÁCHRANNÝ VÝZKUM ZA JÍZDÁRNOU PRAŽSKÉHO HRADU V LETECH 1972-1975 A V ROCE 1987

Výzkum proběhl v prostoru západně Jízdárny Pražského hradu pod vedením L. Hrdličky a Z. Smetánky v letech 1972-1975. Poslední hroby byly prozkoumány v roce 1987. Hroby, z nichž první byly v tomto prostoru uloženy pravděpodobně ještě v 9. století a poslední – dle nálezu mince – na počátku 11. století, tvoří západní skupinu pohřebiště u Jízdárny. Antropologický fond zpracovala M. Blajerová.

Zpracování tohoto výzkumu probíhalo mimo řešený projekt 404/01/0853.

LITERATURA:

Smetánka, Z. 1975: Praha 1 – Hradčany. In: Fridrichová, M. – Čakrtová, E.: Přehled archeologických výzkumů v Praze v roce 1972, Pražský sborník historický 9, 217.

Smetánka, Z. 1979: Stopa magického jednání na pohřebišti za Jízdárnou Pražského hradu – A trace of magical procedure on the Early Mediaeval cemetery behind the Riding School of Prague Castle, Sborník Kruhu přátel Muzea hlavního města Prahy 1, 47-55.

Smetánka, Z. 1992: Raně středověký dvojhrob z Pražského hradu – Early medieval double-grave from Prague Castle, Archeologické rozhledy 44, 560-566.

Smetánka, Z. 1993: Archeologie ochranného zvuku, Dějiny a současnost 15/1, 7-9.

Smetánka, Z. 1994a: Archaeological Excavations in the Lumbe Garden of Prague Castle and Their Implications for the Study of the Culture of the Early Czech State. In: 25 Years of Archaeological Research in Bohemia, Památky archeologické – Supplementum 1, 162-167.

Smetánka, Z. 1994b: Příspěvek ke studiu karolinského vlivu na velkomoravský šperk v Čechách a na Moravě – The Carolingian Influence on the Great Moravian Jewellery in Bohemia and Moravia. Praehistorica 21 - Varia Archaeologica 6. Praha, 105-115.

Smetánka, Z. 2003: Archeologické etudy. Knižnice Dějin a současnosti. Praha.

Smetánka, Z. – Frolík, J. 1989: Praha 1 – Pražský hrad, Lumbeho zahrada. In: Dragoun, Z. a kol.: Archeologický výzkum v Praze v roce 1987, Pražský sborník historický 22, 167.

Smetánka, Z. – Hrdlička, L. 1977: Praha 1 – Hrad (Lumbeho zahrady). In: Fridrichová, M. – Hodinářová, M.: Archeologický výzkum na území hlavního města Prahy v r. 1973, Pražský sborník historický 10, 211-212.

Smetánka, Z. – Hrdlička, L. 1979: Grossmährische Einflüsse auf der Prager Burg. In: Rapports du IIIe Congrès International d'Archéologie Slave. Bratislava, 753-755.

Smetánka, Z. – Hrdlička, L. – Blajerová, M. 1973: Výzkum slovanského pohřebiště za Jízdárnou na Pražském hradě – Ausgrabung eines slawischen Gräberfeldes unweit der „Jízdárna“ (Reitschule) auf der Prager Burg, Archeologické rozhledy 25, 265-270, 369.

Smetánka, Z. – Hrdlička, L. – Blajerová, M. 1974: Výzkum slovanského pohřebiště za Jízdárnou Pražského hradu v r. 1973 – Die Ausgrabung des slawischen Friedhofs hinter dem Reithaus (Jízdárna) der Prager Burg 1973, Archeologické rozhledy 26, 386-405, 433-438.

Smetánka, Z. – Štverák, B. 1992: X-Ray fluorescent analysis of gold and gilded jewels from the cemetery in Lumbe Gardens at Prague Castle. Preliminary report, Archeologické rozhledy 44, 418-430.

2.11. ZÁCHRANNÝ VÝZKUM V 70. LETECH 20. STOL.

LOK: Proti Jízdárně – v Královské zahradě – severně hlavní brány, ve spraši.

P: Nedochován.

A: ?

KOMENTÁŘ: V 70. letech byla náhodně objevena v Královské zahradě v prostoru mezi hlavní bránou do zahrady a Lvím dvorem lidská kostra. K nálezů se nedochovaly žádné bližší údaje.

2.12. ZÁCHRANNÝ VÝZKUM V JIŽNÍM KŘÍDLE JÍZDÁRNY V LETECH 1982-1983

Podnětem pro záchranný archeologický výzkum, který trval od listopadu 1982 do konce ledna 1983, bylo upozornění na nález lidských kostí v jižním křídle Jízdárny Pražského hradu, učiněný při budování sklepa ve střední části tohoto křídla. V průběhu záchranného výzkumu, který provedli I. Boháčová, J. Frolík a J. Žegklitz, bylo objeveno celkem 12 kostrových hrobů a 3 další objekty – jámy (*obr. 2/14*).

V celé prokopávané části jižního křídla Jízdárny byla zjištěna stejná stratigrafická situace, dokumentovaná na řezech A (*obr. 2/15*) a B. Na podloží tvořené žlutou spraší (vrstva 5) nasedala černá hlinitá vrstva s ojedinělými uhlíky o mocnosti 20-100 cm (vrstva 4), lokálně proložená hlinitou vrstvou s kameny a cihlami (vrstva 3). Tato vrstva byla porušena základovým vkopem jižního křídla Jízdárny, který byl vyplněn rovněž černou hlinitou

vrstvou. Nad ní byla zjištěna mohutná šedá hlinitá navážka charakteru bouračky s kameny, maltou a cihlami o mocnosti až 200 cm (vrstva 1). Hroby byly vyhloubeny do podloží a ve své většině překryty vrstvou 4, kterou lze charakterizovat jako původní půdní horizont, tvořící až do doby výstavby Jízdárny povrch terénu. Vrstva byla porušena vkopem Jízdárny, postavené v roce 1696 (*Pasport SÚRPMO 1968*, 17). V době stavby vznikla i mohutná navážka (vrstva 1), vyrovnávající rozdíl terénu mezi terasou na západ od Jízdárny a původním terénem skloněným do Jeleního příkopu i komunikací na východní straně jižního křídla. Také její vznik lze absolutně datovat výstavbou Jízdárny. Její utváření je uzavřeno položením podlahy v jižním křídle Jízdárny.

Výsledky výzkumu byly publikovány včetně antropologického posudku (M. Blajerová), rozboru zvířecích kostí (L. Peške), určení uhlíků a zbytků dřeva (Z. Dohnal) i včetně analýzy korálků (A. Smejkalová – M. Tesařová) (*Frolík – Tomková – Žegklitz 1988*, 424-455).

JÍZ – HROB 1/1982 (obr. 2/16)

LOK: Jižní křídlo Jízdárny.

P: Vzhledem k tomu, že hrob byl objeven pracovníky firmy a jimi též úplně vybrán, nebylo již možno zjistit úpravu hrobu, polohu a orientaci kostry. Nelze zaručit ani úplnost hrobové výbavy, která se skládá z nádoby (1) a jednoho velkého keramického zlomku (2). Orientace neurčitelná.

SEZNAM NÁLEZŮ:

1. Hrnec

Výška 93 mm, průměr okraje 119-121 mm, průměr dna 61-65 mm. Barva hnědá až hnědošedá. Výzdoba rytá. Na nepravidelném oválném dnu excentricky umístěná značka – jednoduchý kříž ve špatně znatelném dvojitěm kruhu. Slepno, část doplněna (nádobu původně pravděpodobně celá, střepy získány až po vybrání stavební firmou).

2. Zlomek okraje hrnce

Dochovaná výška 63 mm, průměr okraje 148 mm. Barva hnědá až hnědošedá. Zachovanou část výzdoby tvoří hřebenová vlnice, pod níž se nacházely nejméně dva hřebenové pásy. Slepno (nádobu původně pravděpodobně celá).

U: dříve ARÚ-PH, nyní Správa Pražského hradu (dále jen SPH PHA) 55

F-T: + (b.č.)

A: Ao 8421. Neúplný skelet. Muž, senilis. Patologické změny na páteři, deformační/zlomenina (?) klíční kosti.

JÍZ – HROB 2/1982 (obr. 2/16)

LOK: Jižní křídlo Jízdárny.

P: Kostra byla značně poškozena, téměř úplně chyběla hlava a větší část pravé ruky. Nohy od kolen dolů byly odstraněny základovým vkopem Jízdárny, část levé ruky byla poškozena pracovníky firmy. Hrobová jáma se nerýsovala s výjimkou nevýrazného stupně ve středu jižní strany. Kostra s rukama podél těla a nataženými nohama. Výbava hrobu sestávala ze dvou záušnic po levé straně hlavy (1, 2), zlomku záušnice nebo náušnice v prodloužení páteře (3), zlatého plíšku v oblasti pravého ramene (4), náhrdelníku kolem krku (5), železného nože, rozlomeného na dvě části, z nichž jedna se nalézala v oblasti bederní páteře (6a), druhá u vnější strany levé strany pánve (6b). Železný artefakt (7) ležel 3 cm vpravo od bederní páteře. Zlomek zvířecí kosti (8) byl nalezen v oblasti pravého lokte. Orientace SZ-JV.

SEZNAM NÁLEZŮ:

1. Esovitá záušnice

Průměr 11 x 13,3 mm, síla drátu 1,75 mm, šířka es 2 mm. Stříbro.

2. Esovitá záušnice

Průměr 11,2 x 12,6 mm, síla drátu 1,5 mm, šířka es 1,9 mm.

Analýza: č. měř. 12630 – stříbro. Původně uváděné zlacení (*Frolík – Tomková – Žegklitz 1988*) neprokázáno.

3. Zlomek náušnice/záušnice

Průměr 12,55 mm, druhý neměřitelný, síla drátu 0,95 mm. Stříbro.

4. Tříkrát přehnutý, nezdobený obdélníkový zlatý plíšek

Váha 3,7773 g. Rozměry 13,6 x 10,95 mm.

Analýza: č. měř. 13552 – zlato.

5. Náhrdelník sestávající ze stříbrné kaptorgy, 2 celých stříbrných košíčkovitých perel a dalších fragmentů téhož typu perly, 4 skleněných korálků a 9 jantarových korálků

a) Trapezoidní kaptorga ze stříbrného plechu. Kaptorga sestává ze dvou částí. Vlastní schránka nese na přední straně stylizovaný rostlinný motiv – jednoduchou trojdílnou palmetu – provedený dvojitou rytou linií. Obě boční, čelní i spodní plocha jsou pokryty drobnými dvojicemi důlků, uspořádanými do nepravidelných řad, zadní strana je nezdobená. Celý motiv je rámován jednoduchou linií, v rozích jsou na vnitřní straně malé kroužky. Víčko je na přední straně zdobeno čtyřmi řadami z dvojic důlků. Na horní straně jsou tři řady kruhovitých punců, na bočních stranách jsou otvory pro navléknutí na šňůrku lemované kroužky ze stříbrného drátku, na zadní straně je šev se stopou po nýtu. Kaptorga je poškozena korozi (malý otvor v levém dolním rohu na přední straně, velký otvor na zadní straně). Výška 18,1 mm, základny: horní 15,7 mm, s otvory 18,8 mm, spodní 22 mm, hloubka: víčko 7,1 mm, schránka 5,2 mm, průměr otvorů 1,85 mm.

b) Košíčkovitá perla, stříbrná, tvořená šesti samostatnými brýlovitými dílky, spletanými z tordovaného dvojpramenného drátu. Otvor pro navléknutí z obou stran obtočen kroužkem ze stříbrného drátu. Perla je zdeformována zmáčknutím. Výška 10,9 mm, průměr 10,8-11,6 mm, průměr otvoru 2,25-2,4 mm. Částečně narušena korozi.

c) Košíčkovitá perla, stříbrná, tvořená šesti samostatnými dílky, spletanými z tordovaného

dvojpramenného drátu. Jeden otvor pro navléknutí olemován stříbrným kroužkem, na druhé straně se po analogickém kroužku zachoval pouze otisk. Výška 10,95 mm, průměr 10,4 mm, průměr otvoru 2,6 mm.

Analýza: č. měř. 12635 – stříbro.

d) Dva zlomky brýlovitého dílečku, pravděpodobně ze stříbrné košíčkovité perly. Průměr „očka“ 4,65 mm, průměr drátu 0,9 mm, druhé „očko“ 4,25 mm, 0,9 mm.

e) Jantarový korál, kvádr se skosenými rohy, průsvitný červenohnědý, matný povrch, silně obroušené hrany. DB 47.

f) Skleněný melounovitý korálek (ze šesti větších a tří menších dílečků), sklo průsvitné čiré s bublinkami. Povrch mírně narušen korozí do duhové barvy. DB 43.

g) Jantarový osmihranný dvojkónický korál se silně obroušenými hranami. Průsvitný, matný, hnědočervený. DB 48.

h) Jantarový osmihranný dvojkónický korál se silně obroušenými hranami. Průsvitný, matný, červenohnědý. DB 49.

i) Skleněný melounovitý korálek (z deseti až jedenácti dílečků, část dílečků obroušena), modrý. DB 44.

j) Jantarový osmihranný dvojkónický korál, mírně stlačený, se silně obroušenými hranami, červenohnědý, matný, neprůhledný. DB 50.

k) Skleněný melounovitý korál (z osmi dílečků), modrý. DB 45.

l) Jantarový šestihřanný dvojkónický korál se silně obroušenými hranami, červenohnědý, matný, průsvitný. DB 51.

m) Jantarový korál, kvádr se zkosenými rohy s obroušenými hranami, červenohnědý, průsvitný, matný. DB 52.

n) Jantarový sedmihranný dvojkónický korál se silně obroušenými hranami, červenohnědý, průsvitný, matný. DB 53.

o) Jantarový korál, kvádr se zkosenými rohy s obroušenými hranami, červenohnědý, průsvitný, matný. DB 54.

p) Jantarový osmihranný dvojkónický korál s lehce obroušenými hranami, červenohnědý, průsvitný, jen lehce matný. DB 55.

q) Skleněný korál neurčitého tvaru a neměřitelný, ze silně zkorodovaného skla. Po vyjmutí se rozpadl na řadu drobných zlomků. DB 46.

6. Železný nůž, dva zlomky

Rozměry zlomku před konzervací: délka 27,15 mm, max. šířka 14,3 mm. Po konzervacním zásahu nebyl dodán zpět. Další zlomek – zachovaná délka 60,2 mm, šířka 15,6 mm. Na obou zlomcích na čepeli otisk dřeva z pochvy.

7. Železná plochá tyčinka na jednom konci přehnutá, na opačném konci s malým výčnělkem

Délka 40,35 mm, šířka 7,4 mm, síla 2,8 mm. Připojen malý nepravidelný zlomek železa.

8. Zlomek spálené zvířecí kosti

Podle určení L. Peškeho ptací kost, pravděpodobně kura domácího.

PŘÍMĚS:

Zvířecí kost – *Gallus g. f. domestica?* (dle určení L. Peškeho); uhlíky (dle určení Z. Dohnala) – *Pinus silvestris*, *Populus sp.*, *Quercus sp.*

U: dříve ARÚ-PH, nyní SPH PHA 56

F-T: + (b.č.)

F-P: + (b.č.)

A: Ao 8422. Neúplný skelet. Pravděpodobně žena, matusus II. Patologické změny na páteři.

JÍZ – HROB 3/1982

LOK: V základovém vkopu u východní zdi jižního křídla Jízdárny.

P: Shluk lidských kostí.

PŘÍMĚS:

2 zvířecí kosti – *Bos p. f. taurus* (dle určení L. Peškeho)

U: ARÚ-PH

A: Ao 8426. Fragmenty lebky i postkranialní částí skeletu. Dospělý jedinec, pravděpodobně matusus I.

JÍZ – HROB 4/1982 (obr. 2/17)

LOK: Hrobová jáma byla poškozena vkopem Jízdárny na východní, částečně též na severní straně. V úrovni hlavy se při severním okraji jámy nacházela zvířecí nora.

P: Mělká hrobová jáma vyhloubená 5-15 cm do podloží, za hlavou zaoblená. Kostera s rukama podél těla a nataženými nohama byla značně zetlelá, nohy od kolen dolů byly odstraněny základovým vkopem Jízdárny. Pod kostrou i nad ní se zachovaly zbytky dřeva (rakve?) s podélným vláknem, v oblasti za hlavou byl zjištěn fragment příčně položeného prkna. Dle určení Z. Dohnala se jednalo o dřevo borovice (*Pinus silvestris*). V břišní partii dva šikmo postavené opukové kameny, položené na zbytcích dřeva. Výbava hrobu sestávala z železného nože, uloženého na vnější straně levé stehenní kosti (1) a 34 dětských zubů v oblasti pánve (2). Orientace Z-V.

SEZNAM NÁLEZŮ:

1. Železný nůž

Délka 125 mm, dochovaná délka čepele 97 mm, šířka čepele 15 mm, síla 4 mm.

2. 34 volných lidských zubů mléčných i stálých, patřících dítěti kolem 4 – 5 let.

U: dříve ARÚ-PH, nyní SPH PHA 57

A: Ao 8424. Neúplný skelet. Muž, senilis. Tři zubní kazy a pět intravitálně ztracených zubů. Jako milodar přiloženo 34 volných zubů I. i II. dentice, které pravděpodobně patřily jednomu jedinci, a to dítěti ve stáří kolem 4-5 let (infans II).

JÍZ – HROB 5/1982 (obr. 2/17)

LOK: Fragment hrobu po jižní straně hrobu 4/82 narušený vkopem Jízdárny a mladším výkopem.

P: Hrobová jáma nezahlobená do podloží, s náznakem hrany hrobové jámy po severní straně. Z kostry se zachovaly v původní poloze pouze části stehenních kostí a kolena, zbytek od kolen dolů byl odstraněn vkopem Jízdárny, horní polovina kostry byla zničena mladším výkopem. Bez výbavy. Orientace Z-V.

A: Ao 8425. Zlomky postkraniálního skeletu. Dospělý jedinec, snad maturus II.

JÍZ – HROB 6/1983 (obr. 2/18)

LOK: Hrob porušený vkopem Jízdárny.

P: Část hrobové jámy a kostry od poloviny lýtek dolů byla zničena vkopem Jízdárny. Hrobová jáma oválného tvaru, zahlobená 10-27 cm do podloží. Kostra s rukama podél těla a nataženými nohama. Výbava sestávala ze dvou bronzových náušnic po pravé straně hlavy (1, 2), jedné bronzové náušnice (3) a železných fragmentů (4) pod lebkou po levé straně. Na krku byl zjištěn náhrdelník (5). Dotykové zelené zbarvení zjištěno na levém rameni dolní čelisti, na levém jařmovém oblouku a na pravém výběžku bradavkovém. Orientace SZ-JV.

SEZNAM NÁLEZŮ:

1. Kroužkovitá náušnice oválného tvaru s překříženými konci (v době objevu)

Rozměry před konzervací 17,5 x 11,9 mm, po konzervaci neměřitelné pro rozpadnutí na dvě samostatné části, síla drátu (po konzervaci) 0,4-0,8 mm. Tmavozelená patina (bronz).

2. Zlomek kroužkovité náušnice

Po konzervaci rozpadlé na dva zlomky. Rozměry před konzervací 17,6 x cca 14,5 mm, síla drátu po konzervaci 0,7-0,9 mm. Tmavozelená patina. Analýza: č. měř. 12641, 12642 – Cu+ Sn (stopově Zn)

3. Zlomek kroužkovité náušnice

Rozměry (po konzervaci) 17 x 13 mm, síla drátu 0,75 mm. Tmavozelená patina (bronz).

4. Tři zlomky železného drátku

Silně zkorodováno. Neměřitelné.

5. Náhrdelník

a) Skleněný olivovitý korálek čtyřdílný, zlomek. Silně zkorodované neprůhledné sklo dnes hnědošedé barvy, původní zbarvení nelze určit. Středová kovová trubička. Spleno z několika zlomků, oba konce chybí, z jedné čtvrtiny poškozena i střední část. DB 56.

b) Skleněný olivovitý korálek čtyřdílný, světle zelený. Průsvitné sklo s četnými bublinkami. Středová kovová trubička. DB 57.

c) Korálek kulovitý, mírně stlačený. Neprůhledná, silně korodovaná skelná (?) hmota hnědé barvy, povrch silně zkorodovaný, olámaný. DB 58.

d) Korálek nepravidelně kulovitý až lehce stlačený. Neprůhledná, silně korodovaná skelná (?) hmota hnědé barvy. Spleno. DB 59.

e) Korálek kulovitý, stlačený. Neprůhledná, silně korodovaná skelná (?) hmota tmavohnědé barvy, povrch oprýskaný. Spleno. DB 61.

f) Korálek kulovitý, mírně stlačený, zlomek (přesnou klasifikaci nelze provést). Neprůhledná, silně korodovaná skelná (?) hmota tmavohnědé barvy. Spleno. DB 62.

g) Rozpadlý korálek neurčitelného tvaru. Neprůhledná, silně korodovaná skelná (?) hmota hnědočerné barvy. Neměřitelný. DB 60.

U: dříve ARÚ-PH, nyní SPH PHA 58

F-T: + (b.č.)

A: Ao 8426. Neúplný skelet. Žena, maturus I. Jeden intravitálně ztracený zub. Zhojená zlomenina levé kosti loketní. Příměs: pravděpodobně zlomek kosti klíční.

JÍZ – HROB 7/1983 – SHLUK KOSTÍ (obr. 2/17)

LOK: Jižní křídlo Jízdárny – jižně hrobů 6 a 12.

P: Kostra dítěte v neanatomické poloze v malé kruhové jámě, zahlobené až 17 cm do podloží. Jamka sama byla vyhloubena v nepravidelně sníženině podloží až 13 cm hluboké. V zásypu hrobu byly nalezeny dva železné hřeby a hrudka strusky, pod kostmi byl objeven zlomek cihly.

PŘÍMĚS:

A. Železný hřebík kruhového průřezu s roztepanou kulatou hlavičkou. Délka 24 mm, průměr hlavičky 9 mm, průměr těla 2 mm.

B. Zlomek železného hřebíku obdélného průřezu. Délka 43 mm, průměr těla max. 5 x 2 mm.

C. Hrudka strusky neznámého původu. Rozměry 43 x 27 x 32 mm.

D. Nepravidelný zlomek cihly či prejzu. Rozměry 32 x 30 x 15 mm.

E. 2 zvířecí kosti – *Ovis/Capra* (dle určení L. Peškeho).

U: ARÚ-PH

F-T: + (b.č.)

A: Ao 8427. Neúplný skelet. Dítě, infans II (kolem 2 let).

JÍZ – HROB 8/1983 – SHLUK KOSTÍ

LOK: Ve vkopu východní zdi jižního křídla Jízdárny.

P: Shluk kostí v neanatomické poloze vybrány pracovníky firmy. Bez výbavy.

PŘÍMĚS:

Zvířecí kost – *Bos p. f. taurus* (dle určení L. Peškeho).

A: Ao 8428. Pozůstatky minimálně 7-8 jedinců, z toho jeden nedospělý a z ostatních dospělých 3-4 muži.

JÍZ – HROB 9/1983 (obr. 2/18)

LOK: Jižní křídlo Jízdárny – jižně shluku 7/83.

P: Zbytek hrobové jámy, pravděpodobně obdélného tvaru se zaoblenými rohy, vypreparovaný při začišťování podloží, o hloubce až 29 cm. Z kostry se zachovaly v původní poloze pouze fragmenty lebky, zbytek hrobu byl zničen při stavbě Jízdárny. Ze zásypu byly získány fragmenty dřeva z borovice *Pinus silvestris* (dle určení Z. Dohnala). Orientace Z-V.

F-T: + (b.č.)

A: Ao 8429. Pouze fragmenty lebky a dva hrudní obratle. Dospělý jedinec, adultus I (20 – 30 let).

JÍZ – HROB 10/1983 (obr. 2/18)

LOK: V jižní části zkoumaného prostoru.

P: Část hrobové jámy, zahloubená 20-25 cm do podloží, původně zřejmě obdélná se zaobleným jihovýchodním rohem. Zachovaná jižní strana byla nepravidelně obložena opukovými kameny. Z kostry nedospělého jedince (juvenis) se zachovaly pouze nohy v natažené poloze a prsty levé ruky, horní polovina kostry byla odkopána při stavbě Jízdárny, levá noha od kolena dolů byla zničena pracovníky firmy. Podle zachovaných prstů levé ruky lze soudit, že tato ruka byla natažena. Výbava: Zachované prsty levé ruky byly zbarveny zeleně od kontaktu s bronzovým předmětem. Orientace Z-V.

F-T: + (b.č.)

A: Ao 8430. Fragmenty postkranálního skeletu. Nedospělý jedinec, juvenis.

JÍZ – HROB 11/1983 (obr. 2/19)

LOK: Jižní křídlo Jízdárny – jižní část.

P: Kostra byla poškozena norami hlodavců, takže byla odstraněna horní partie

hlavy, pravá dlaň, pravá noha od poloviny stehna dolů a levá noha od kolena dolů. Hrobová jáma se nerýsovala, hrob byl však zahlouben asi 13 cm do podloží. Kostera s rukama podél těla a nataženými nohama. Výbava sestávala ze 3 náušnic nebo jejich zlomků pod lebkou na levé straně (1, 2, 3), dalších zlomků náušnic nebo záušnic (4, 5, 6), stočeného bronzového plíšku (7), bronzové kuličky (8) a pod lebkou se nacházel další zlomek bronzové ozdoby (9). Tato nepřehledná drť bronzových šperků vznikla v důsledku poškození příslušné partie lebky výše popsanou norou. Je pravděpodobné, že část šperků zmizela úplně. První náhrdelník byl objeven v oblasti krku (10), druhý u pasu po pravé straně páteře (11). V místě dlaně pravé ruky, poškozeném norou, byl nalezen bronzový fragment (12), pravděpodobně z prstenu. Dotykové zelené zabarvení registrováno na lebeční basi a obou mastoidech, na pravých horních zubech a krčních obratlích, na ramenech dolní čelisti. Orientace SZ-JV.

Seznam nálezů:**1. Meandrovitá náušnice s osminásobným esovitým ukončením**

Celková výška náušnice 23,8 mm, průměr oblouku 14,2 x 12,05 mm, síla drátu 1,3 mm. Analýza: č. měř. 13557, 13558 – Cu+Zn

2. Litá hrozníčkovitá náušnice s oboustranným hrozníčkem

Výzdoba napodobující granulaci je naznačena ve čtyřech řadách i na spodní polovině oblouku. Průměr 11,9 mm x neměřitelné, délka hrozníčku 9,1 mm, síla drátu (nezdobeného) 1,15 mm. Rozlomeno na tři části.

Analýza: č. měř. 12662, 12663, 12664 – Cu+Sn (stopově Zn), pravděpodobně zlacená

3. Zlomek náušnice

Kroužek rozlomený na 4 části, na jednom místě se stopou po připevnění uzlíčku (?) nebo granulace. Průměr asi 18 mm, síla drátu 1 mm.

4. Zlomky náušnice s uzlíčkem

Na opačném konci kroužku pravděpodobně zlomek dalšího uzlíčku. Průměr asi 15 x 17,5 mm, síla drátu 1,1 mm. Rozlomeno na pět zlomků, jejichž sestavení není úplně jisté.

Analýza: č. měř. 12655 – Cu+Zn+Sn

5. Zlomek bronzového drátu (z náušnice?)

Síla drátu 1,2 mm.

6. Esovitá klička (ze záušnice?)

Neměřitelné.

Analýza: č. měř. 12654 – Cu+Zn+Sn

7. Plíšek stočený do neuzavřené trubičky, členěný do tří článků

Délka 4 mm, průměr 3 mm.

Analýza: č. měř. 12653 – Cu+Sn (stopově Zn)

8. Kulička s narušeným povrchem

Původně určena jako bronzová, dle analýzy olověná. Průměr 2,4 mm.
Analýza: č. měř. 12651 – olovo

9. Zlomek ozdoby

Tvořena plíškem svinutým do kroužku, na jedné straně silně porušeném plastickými výčnělky. Neměřitelný.

Analýza: č. měř. 12652 – Cu+Zn

10. Náhrdelník (na krku)

a) Korálek kulovitý. Neprůhledná, silně korodovaná skelná (?) hmota hnědošedé barvy. Spleno ze zlomků. DB 63.

b) Skleněný olivovitý korálek, světle modrý. Průsvitné sklo s bublinkami, na povrchu lehce zkorodované. DB 65.

c) Korálek kulovitý, stlačený. Neprůhledná, silně korodovaná skelná (?) hmota hnědošedé barvy. Korálek rozpadlý na několik zlomků. DB 67.

d) Korálek kroužkovitý. Neprůhledná, silně korodovaná skelná (?) hmota hnědošedé barvy. Otvor z jedné strany lemován prožlabením. DB 68.

e) Skleněný olivovitý korálek, světle zelený. Průsvitné sklo s bublinkami téměř nenarušené korozi. DB 69.

f) Skleněný olivovitý korálek, světle zelený. Průsvitné sklo s bublinkami narušené korozi. DB 70.

g) Korálek kulovitý, stlačený. Neprůhledná, silně korodovaná skelná (?) hmota hnědošedé barvy, místy s namodralým povrchem. Korál částečně poškozen, spleno. DB 71.

h) Korálek kulovitý, stlačený, nepravidelný. Neprůhledná, silně korodovaná skelná (?) hmota hnědošedé barvy. DB 72.

i) Skleněný soudkovitý korálek, tmavomodrý. Neprůsvitné sklo téměř nenarušené korozi. Středová kovová trubička. Malý kousek povrchu odlomen. DB 73.

j) Zlomky pravděpodobně kulovitěho/kroužkovitěho korálku. Neprůhledná, silně korodovaná skelná (?) hmota hnědošedé barvy. Neměřitelné. DB 64.

k) Zlomky pravděpodobně kulovitěho/kroužkovitěho korálku. Neprůhledná, silně korodovaná skelná (?) hmota hnědošedé barvy. Neměřitelné. DB 66.

11. Náhrdelník (u pasu)

a) Skleněný olivovitý korálek, světle zelený. Průsvitné sklo s bublinkami téměř nenarušené korozi. DB 75.

b) Skleněný olivovitý korálek, světle zelený. Průsvitné sklo s bublinkami na povrchu lehce zkorodované. DB 76.

c) Korálek kroužkovitý. Neprůhledná, silně korodovaná skelná (?) hmota hnědošedé barvy. Povrch částečně olámaný, spleno. DB 77.

d) Korálek kroužkovitý. Neprůhledná, silně korodovaná skelná (?) hmota hnědošedé barvy. Otvor z jedné strany lemován krátkými paprscitými rýžkami. Splený, část olámana. DB 78.

e) Skleněný olivovitý korálek, žlutozelený. Průsvitné sklo s bublinkami téměř nenarušené korozi. Středová kovová trubička. DB 79.

f) Skleněný olivovitý korálek, lahově zelený. Průsvitné sklo s bublinkami téměř nenarušené korozi. DB 80.

g) Skleněný olivovitý korálek, světle zelený. Průsvitné sklo s bublinkami téměř nenarušené korozi. Středová kovová trubička. DB 81.

h) Skleněný olivovitý korálek, světle zelený. Průsvitné sklo s bublinkami částečně narušené korozi. Středová kovová trubička. DB 82.

i) Skleněný olivovitý korálek, žlutozelený. Průsvitné sklo s bublinkami narušené korozi. Středová kovová trubička. Jeden konec odlomen. DB 83.

j) Zlomky skleněného kulovitěho/kroužkovitěho korálku. Neprůhledná, silně korodovaná skelná (?) hmota hnědošedé barvy. Neměřitelné. DB 84.

k) Zlomky skleněného korálku ze silně zkorodovaného neprůsvitného skla. Tvar neurčitelný, neměřitelné. DB 74.

12. Zlomek bronzového plíšku (pravděpodobně prstenu)

Neměřitelné.

U: dříve ARÚ-PH, nyní SPH PHA 59

F-P: + (b.č.)

A: Ao 8431. Neúplný skelet. Dítě, infans III (9 let). Mléčné zuby silně abradovány, zuby stálé slabě abradovány.

JÍZ – HROB 12/83 (obr. 2/19)

LOK: Hrob poškozený západní zdí jižního křídla Jízdárny.

P: Zachována spodní polovina kostry od pánve dolů a několik článků prstů levé ruky. Kostra ležela na zádech s nohama nataženými k východu (natažena byla zřejmě i levá ruka) v hrobové jámě zahloubené až 15 cm do podloží a obložené na zachované severní straně plochými opukovými kameny. Podle výpovědi pracovníků firmy bylo obložení opukovými kameny (zachovány byly tři) i na jižní straně hrobu, která však byla pracovníky odkopána, stejně jako východní konec hrobu. Bez výbavy. Orientace Z-V.

F-T: + (b.č.)

A: Ao 8432. Neúplný skelet. Dospělý jedinec, patrně žena, matus II, 50 – 60 let.

DOKUMENTACE:

Boháčová, I. 1987: Hlášení č. j. 3569/87, uloženo v Archivu nálezových zpráv ARÚ Praha AV ČR.

Frolík, J. 1989: Hlášení č. j. 3765/89, uloženo v Archivu nálezových zpráv ARÚ Praha AV ČR.

Pasport SÚRPMO 1968: M. Vilímková – F. Kašička – A. Livorová, Jízdárna, uložen v Archivu Pražského hradu, inv. č. 18/1.

LITERATURA:

Blajerová, M. 1988: Antropologický posudek o kostrových pozůstatcích z pohřebiště u Jízdárny na Pražském hradě, In: Frolík, J. – Tomková, K. – Žegklitz, J. 1988, Památky archeologické 79, 447-450.
Frolík, J. – Tomková, K. – Žegklitz, J. 1988: Výzkum slovanského pohřebiště v jižním křídle Jízdárny Pražského hradu, Památky archeologické 79, 424-455.

2.13. ČASOVĚ NEZAŘAZENÉ HROBY Z VÝZKUMU V LETECH 1951-1952**JÍZ – HROB 3/1951**

LOK: Dle plánu – těsně u jižní stěny Jízdárny.

P: Bagrem porušená a poškozená kostra. Pouze zaměřeno místo, kde ležela. Z-V.

A: Skelet neinventován.

JÍZ – HROB 12/1951

LOK: 290 cm pod povrchem zahrady, 115 cm hluboko ve hnědém jílu.

P: Nohy ukopnuty bagrem. Lebka a hrudní koš odbagrovány. Zbytky prkna. Orientace Z-V.

F-T: č. neg. 7748, 7749

A: Délka dochovaného torza 60 cm, šířka v ramenou 32 cm. Ao 371. Fragmenty lebky, dolní čelist a zbytky neúplného postkranialního skeletu. Pravděpodobně žena, matusus II. Všechny zuby v mandibule intravitálně ztraceny (senilní atrofie).

KOMENTÁŘ: Antropologická charakteristika pohřbeného jedince naznačuje jeho spíše raně středověký původ. Nedostatek dalších informací vede k zařazení hrobu mezi hroby časově nezařazené.

JÍZ – HROB 14/1951

LOK: V západní části těženého prostoru.

P: Dochováno pouze torzo skeletu. Pravá horní polovina skeletu, pánev a dolní končetiny byly ubagrovány. Pravá ruka není vidět, levá ruka byla složená na břicho. Zbytky dřeva př. č. 13286 z úpravy hrobu neidentifikovány. Orientace Z-V.

F.-T: č. neg. 7752

A: Ao 339. Muž, adultus I.

KOMENTÁŘ: *Rkp. 2, 4: „...je asi ze XVII. stol.“*

JÍZ – HROB 33/1951

LOK: V západní části těženého prostoru.

P: *Rkp. 2, 8: „Jen rozházené kosti ukázaly místo, kde se bagrem porušená kostra nacházela.“*

A: Ao 355. Silně poškozená až zlomkovitá lebka a jeden krční obratel. Žena, adultus I. Kruhový otvor na levé kosti temenní v průměru kolem 50 mm. Umělý zásah není zcela průkazný, rovněž trepanace vzbuzuje pochybnosti.

JÍZ – HROB 59/1951

LOK: V západní části těženého prostoru.

P: Fotografie hrobu se nedochovala, a tak pro popis hrobu lze použít pouze deníkový zápis. *Rkp. 2, 10-11: „Z kostry byly zachovány jen 91 cm dlouhé nohy bez pánve, jinak vše bylo rozrušeno bagrem a také stromem. Byly zjištěny zbytky rakve...“.* Orientace Z-V.

A: Skelet neinventován.

JÍZ – HROB 67/1951

LOK: 40 cm pod povrchem dnešní zahrady ze škváry a 40 cm pod povrchem starého černého humusu (původní zahrady), 30 cm v rostlé žlutce (spraši); celková hloubka 1,1 m.

P: Fotografie hrobu se nedochovala, a tak pro popis hrobu lze použít pouze deníkový zápis. *Rkp. 2, 11-12: „...dětské kostra, z níž zbyla jen lebka a kus pravé ramenní kosti...“.* Orientace Z-V.

A: Skelet neinventován. Dle určení I. Borkovského dítě (dochovaná délka skeletu 35 cm).

JÍZ – HROB 71/1951

LOK: 2,11 m severně od hrobu 69/1951.

P: Fotografie hrobu se nedochovala, a tak pro popis hrobu můžeme použít pouze deníkový zápis. *Rkp. 2, 12: „...je zachovaná jen lebka a kus rakve, vše ostatní poškozeno jámou pro strom.“* Orientace Z-V.

A: Skelet neinventován.

JÍZ – HROBY 78-83/1951

LOK: U západního konce Jízdárny, podél jižní stěny.

P: Fotografie hrobů se nedochovala, a tak pro popis hrobů lze použít pouze deníkový zápis. *Rkp. 2, 24.5.1951: „Dnes sebral bagr 6 koster. Také dvě k tomu, které byly*

včera připraveny k vyčištění. Kostry jsou vesměs u západního konce jízdárny, podél jižní stěny. Nebylo možno zjistit jejich stáří, neboť se z části povalovaly kolem bagru, a většina jich byla naložena na auta a odvezená. Jsou to kostry č. 78, 79, 80, 81, 82, 83. Poloha jejich byla zaměřena. Podle výpovědí dělníků a podle nepatrných zbytků v profilu stěn byly v rakvích. Z-V.“ Orientace Z-V.

A: Skelety neinventovány.

JÍZ – HROB 86/1951

LOK: Poškozena stavbou západní ohradní zdi.

P: Lebka odstraněna ohradní zdí, nohy poškozeny bagrem. In situ – pouze předloketní kosti. Orientace Z-V.

A: Lidské kosti neinventovány.

KOMENTÁŘ: I. Borkovský v *rkp.* 2 uvádí pozorování, že nad žlutkou, v níž byl zahrouben hrob, ležela vrstva starého nepoškozeného humusu. Na základě toho soudil na raně středověké stáří hrobu. Vzhledem k tomu, že v této části pohřebiště dochází ke kontaktu hrobů raně středověkých a novověkých a nedostatečné dokumentaci, byl hrob zařazen mezi hroby časově blíže nezařaditelné.

JÍZ – HROBY 105, 106 – viz Fiala 1936

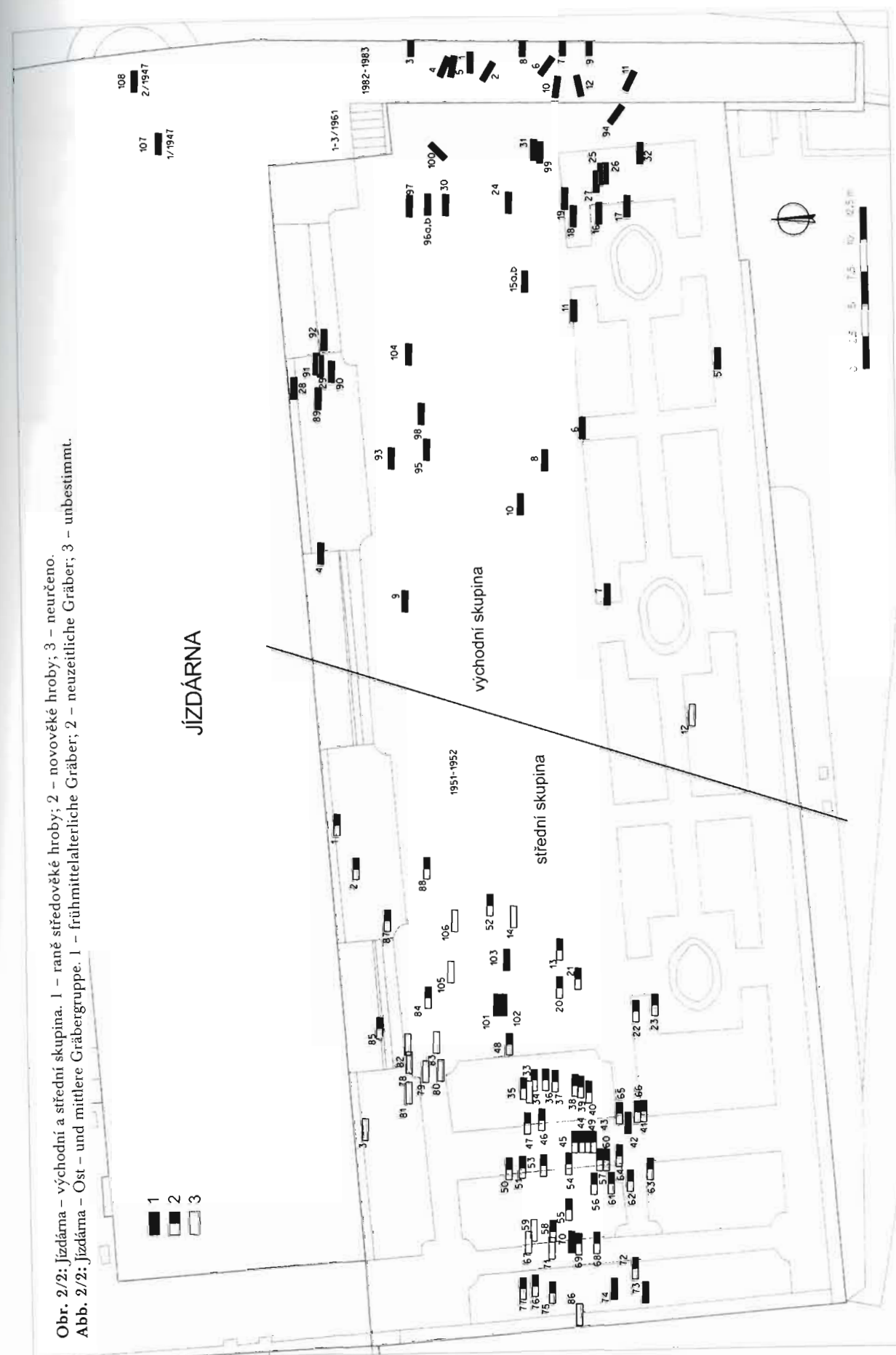
DOKUMENTACE:

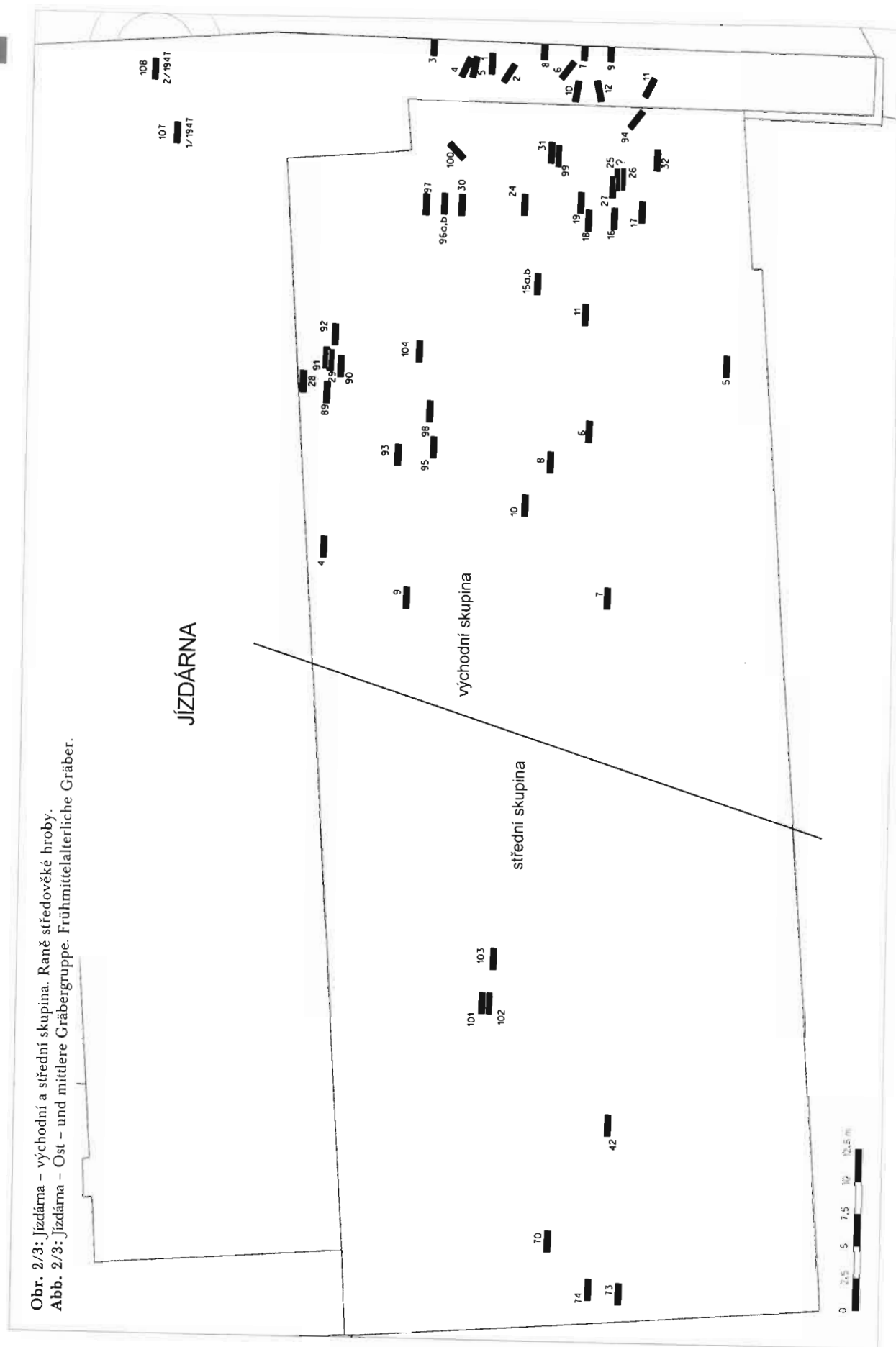
rkp. 1a – I. Borkovský, deník, strojepis s četnými rukou psanými úpravami v textu, uložen v Archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

rkp. 1b – I. Borkovský, deník, strojepis odvozený z *rkp. 1* – popisy hrobů z r. 1947 uvedeny za hroby z roku 1952, uložen v Archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

rkp. 2 – I. Borkovský, deník, strojepis, další verze, uložen v Archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

Obr. 2/2: Jízdárna – východní a střední skupina. 1 – raně středověké hroby; 2 – novověké hroby; 3 – neurčeno.
Abb. 2/2: Jízdárna – Ost – und mittlere Gräbergruppe. 1 – frühmittelalterliche Gräber; 2 – neuzeitliche Gräber; 3 – unbestimmt.

Obr. 2/3: Jízdárna – východní a střední skupina. Raně středověké hroby.
 Abb. 2/3: Jízdárna – Ost- und mittlere Gräbergruppe. Frühmittelalterliche Gräber.

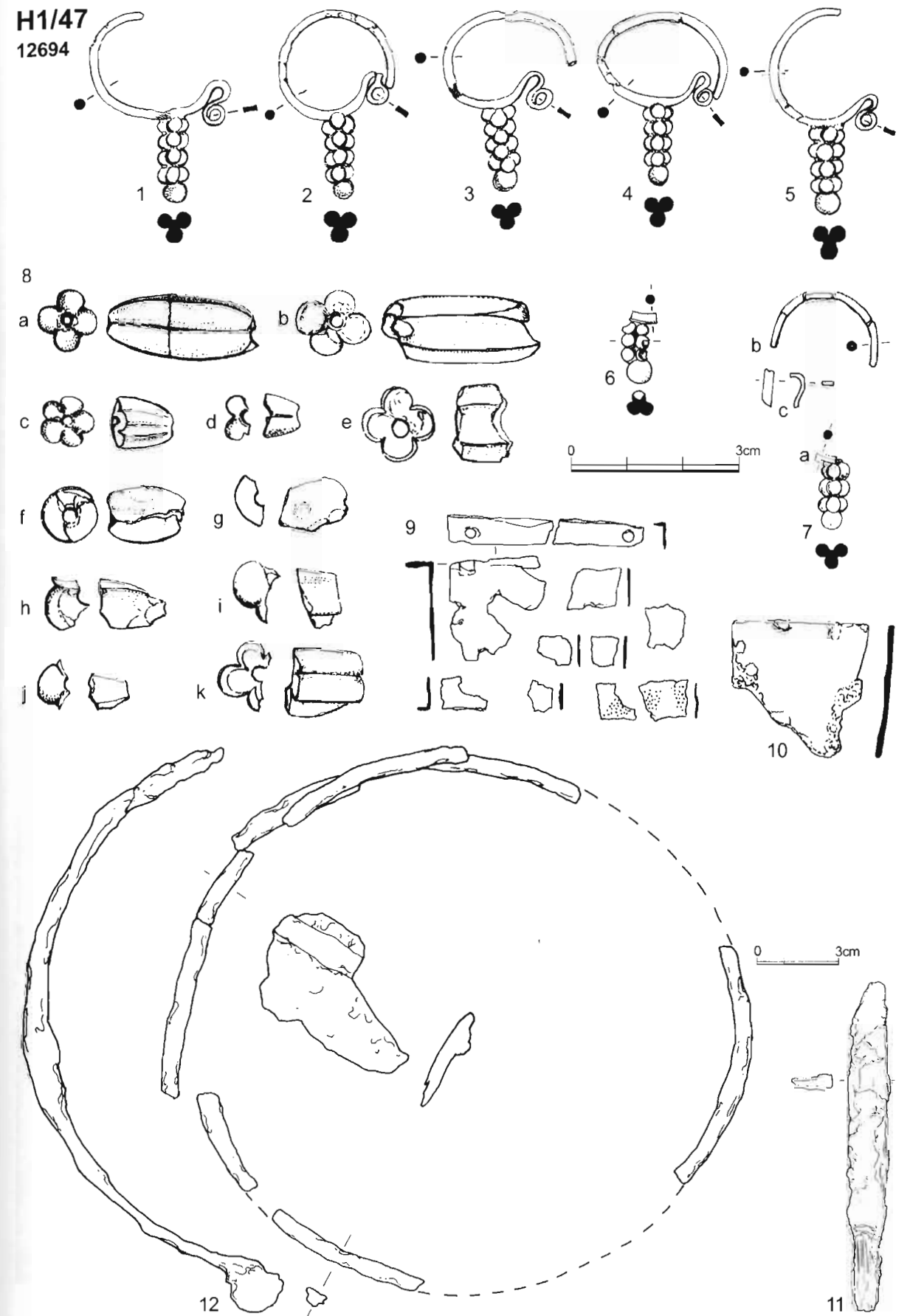

Obr. 2/4: Jízdárna – záběry z doby výzkumu.
 Abb. 2/4: Jízdárna – Aufnahmen aus der Zeit der Ausgrabung.

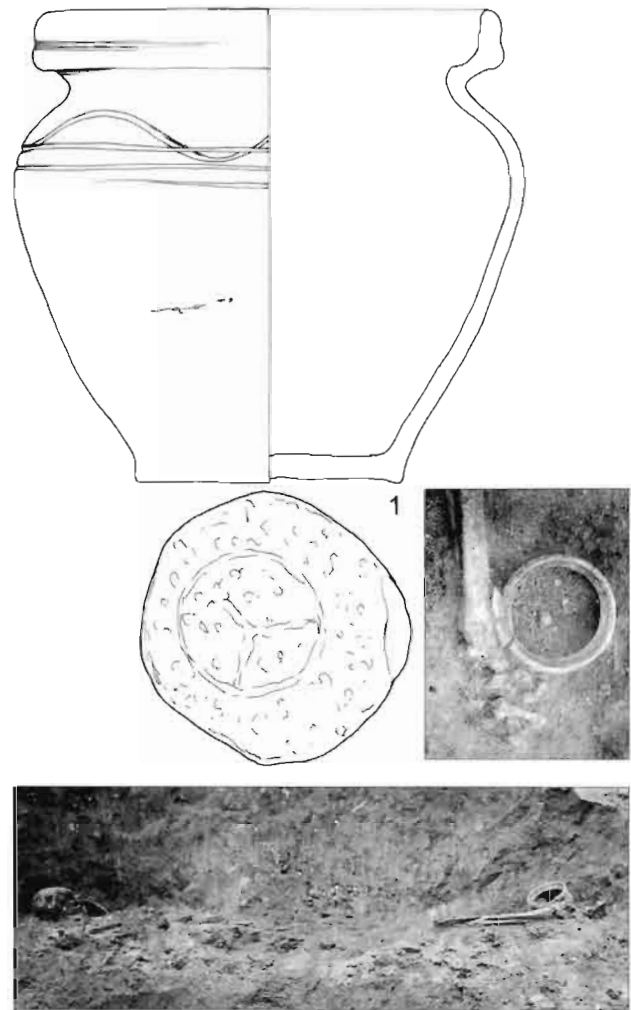
Obr. 2/5: Jízdárna – záběry z doby výzkumu.
Abb. 2/5: Jízdárna – Aufnahmen aus der Zeit der Ausgrabung.

H1/47
12694

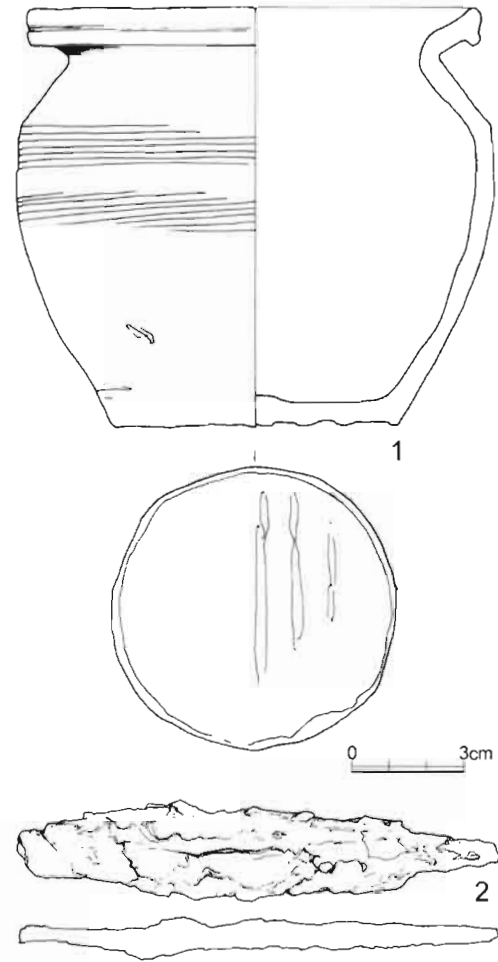

Obr. 2/6: Jízdárna. Hrob 1/47.
Abb. 2/6: Jízdárna. Grab 1/47.

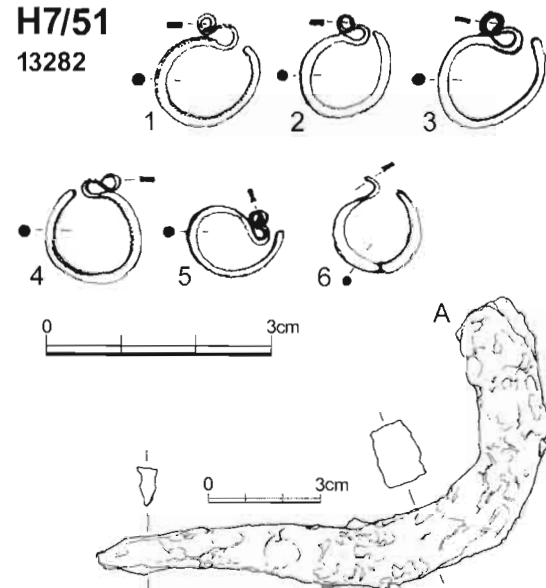
H8/51
13283

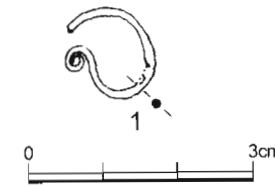
H9/51
13284

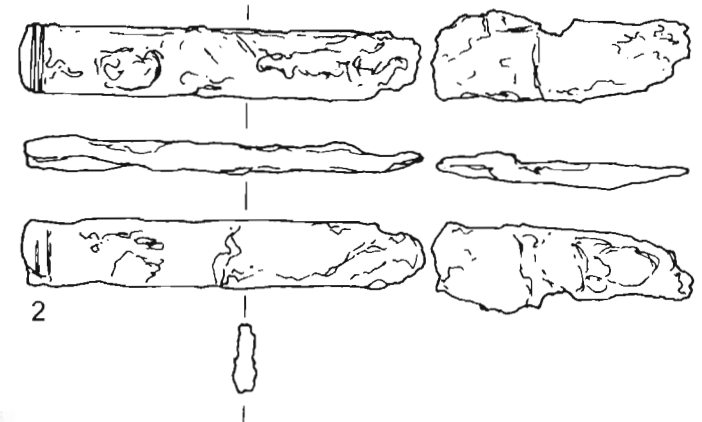
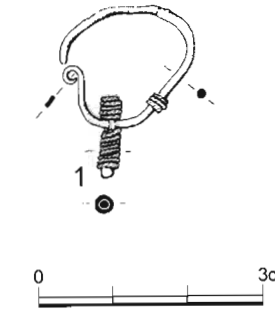
H7/51
13282

H10/51
13285

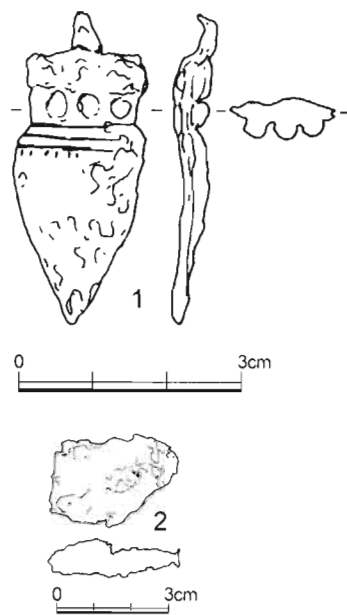
H15/51
13287

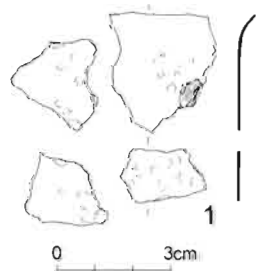
Obr. 2/7: Jízdárna. Hroby 7/51, 8/51, 9/51.
Abb. 2/7: Jízdárna. Gräber 7/51, 8/51, 9/51.

Obr. 2/8: Jízdárna. Hroby 10/51, 15/51.
Abb. 2/8: Jízdárna. Gräber 10/51, 15/51.

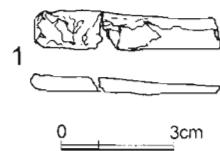
H26/51
13290

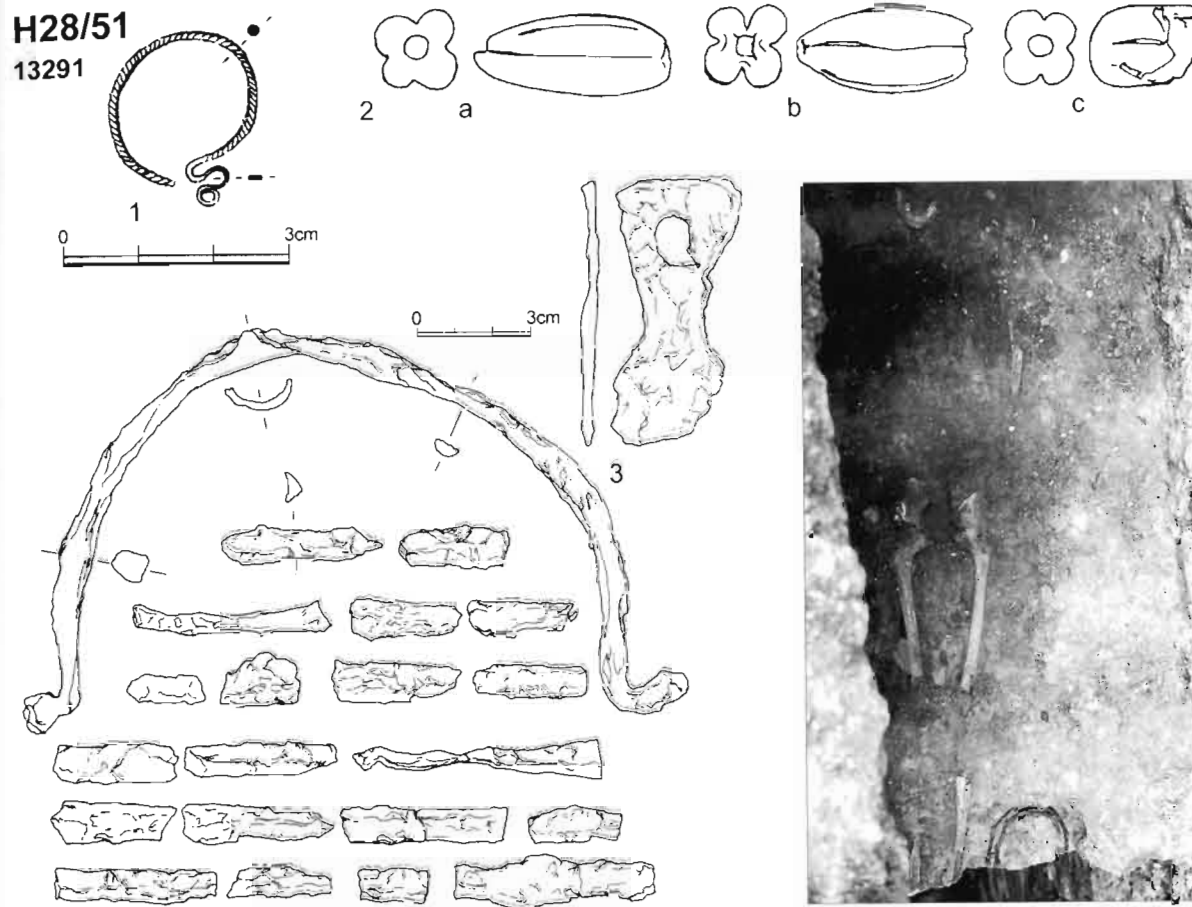
H30/51
b.č.

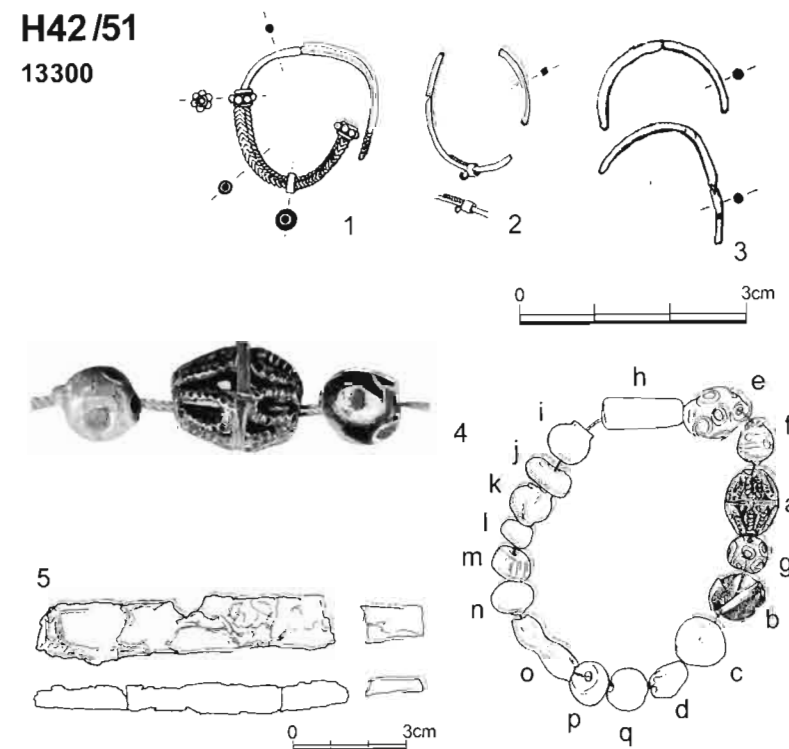
H31/51
13292

H28/51
13291

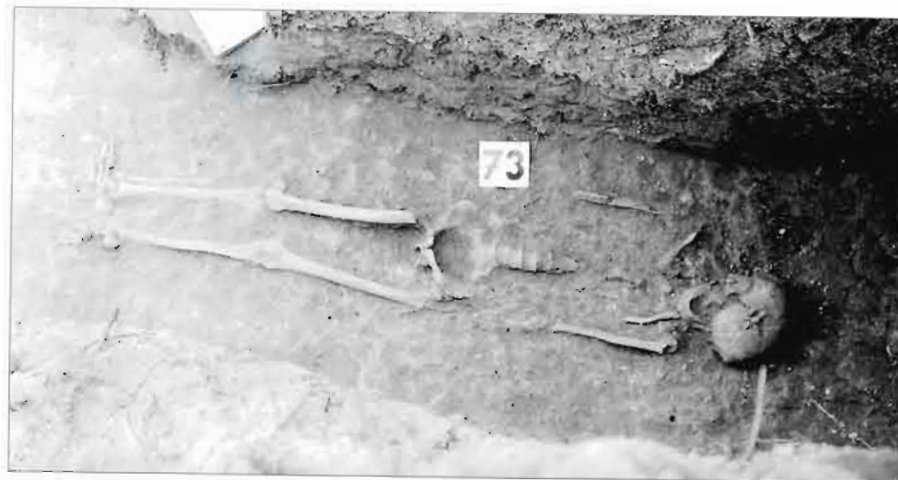
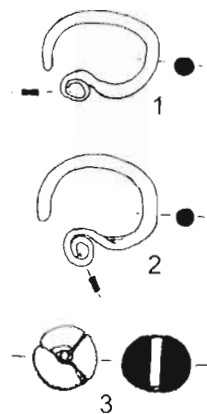
H42/51
13300

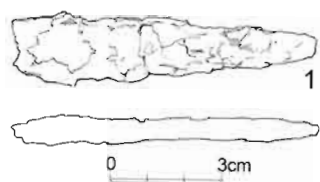
Obr. 2/9: Jizdárna. Hroby 26/51, 27/51, 30/51, 31/1951.
Abb. 2/9: Jizdárna. Gräber 26/51, 27/51, 30/51, 31/1951.

Obr. 2/10: Jizdárna. Hroby 28/51, 42/51.
Abb. 2/10: Jizdárna. Gräber 28/51, 42/51.

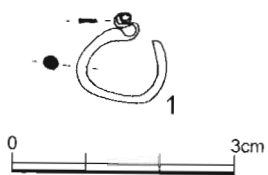
H73/51
13314

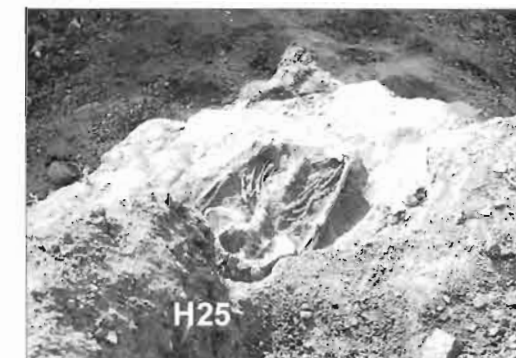
H94/51
13317

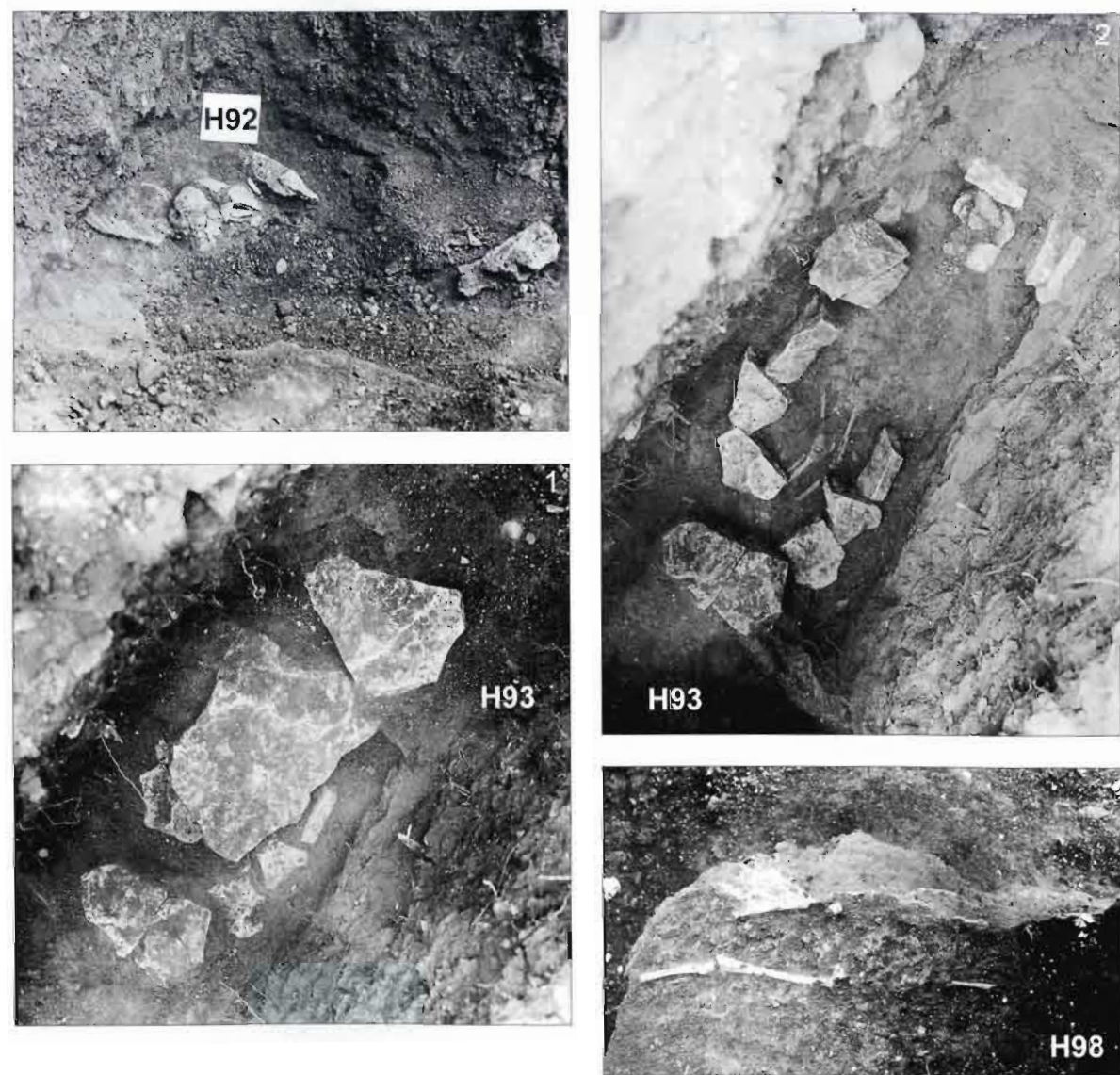
H96b/51
13318

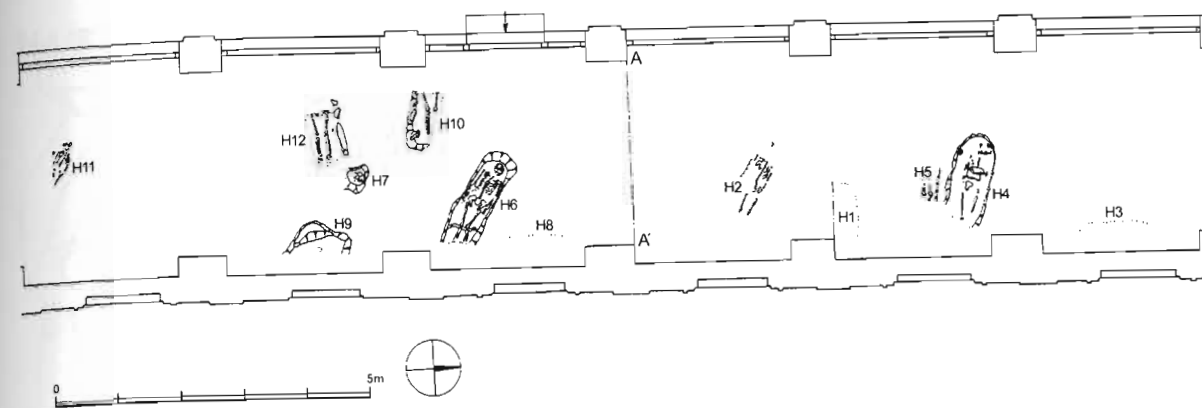
Obr. 2/11: Jízdárna. Hroby 73/51, 94/51, 96/51.
Abb. 2/11: Jízdárna. Gräber 73/51, 94/51, 96/51.

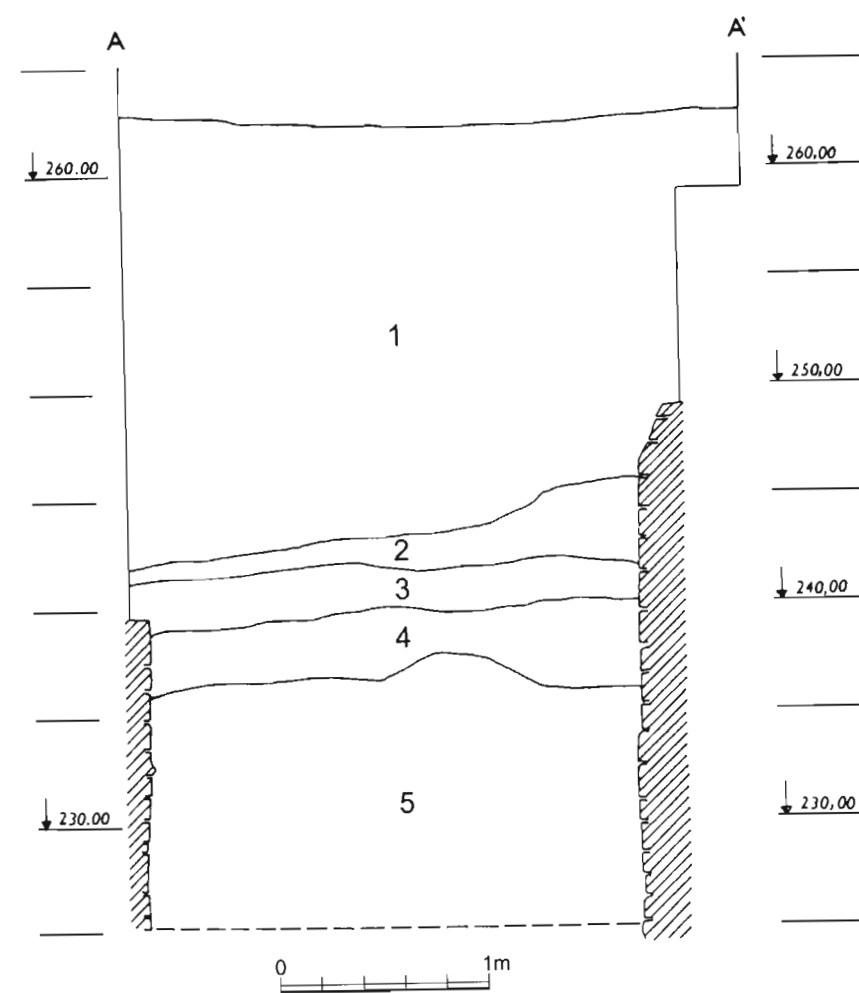
Obr. 2/12: Jízdárna. Hroby 18/51, 24/51, 25/51, 74/51, 89/51.
Abb. 2/12: Jízdárna. Gräber 18/51, 24/51, 25/51, 74/51, 89/51.

Obr. 2/13: Jízdárna. Hroby 90/51, 91/51, 92/51, 93/51 – 1: 1. úroveň odkryvu, 2: 2. úroveň odkryvu, 98/51.
Abb. 2/13: Jízdárna. Gräber 90/51, 91/51, 92/51, 93/51 – 1: 1. Niveau der Abdeckung, 2: 2. Niveau der Abdeckung, 98/51.

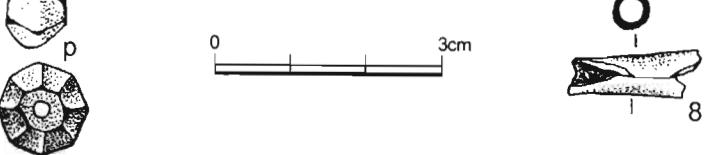
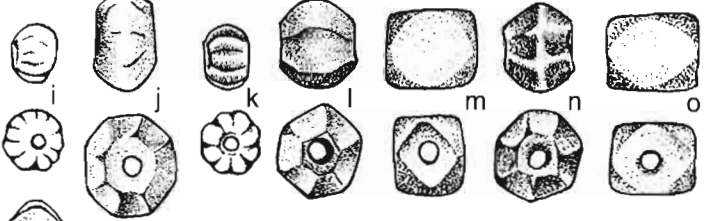
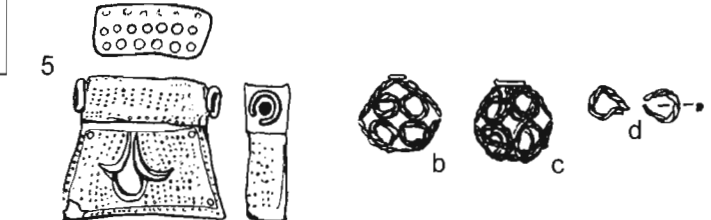
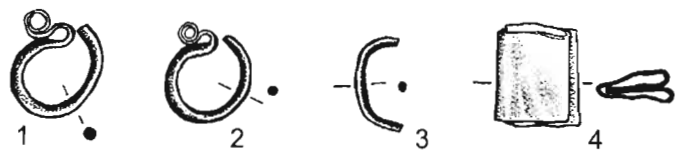
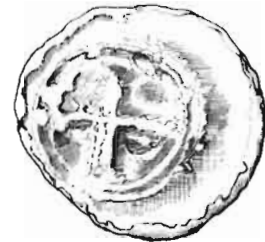
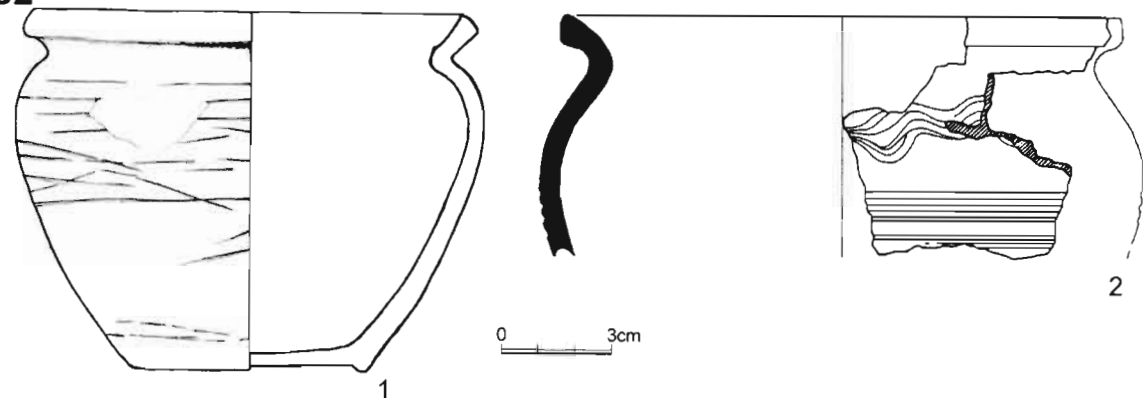

Obr. 2/14: Jízdárna – jižní křídlo. Plán výzkumu v letech 1982-1983.
Abb. 2/14: Jízdárna-Südflügel. Plan der Ausgrabung von 1982-1983.

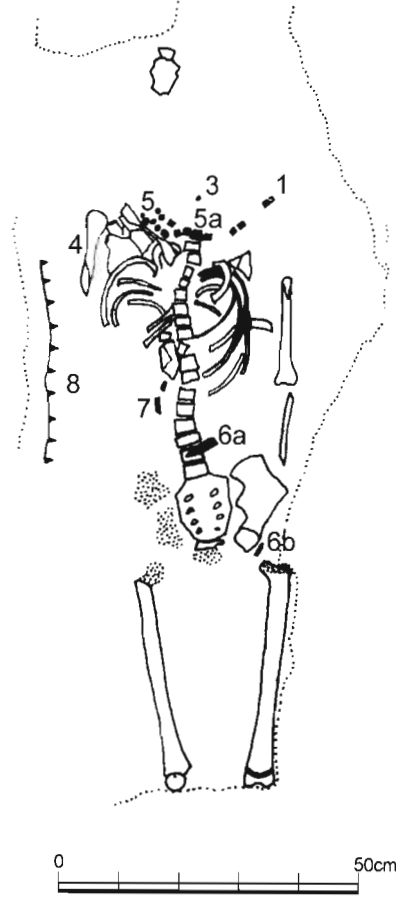

Obr. 2/15: Obr. 2/15: Jízdárna – jižní křídlo. Řez A-A'. 1 – šedá hlinitá navázka s kameny; 2 – vrstva charakteru předchozí, hlinitější; 3 – tmavě hnědá, hlinitá s kameny a cihlami; 4 – černá hlinitá s ojedinělými uhlíky; 5 – okrově žlutá spraš.
Abb. 2/15: Jízdárna-Südflügel. Schnitt A-A'. 1 – graue lehmige herangeführte Aufschüttung mit Steinen; 2 – Schicht vorigen Charakters, lehmiger; 3 – dunkelbraune lehmige mit Steinen und Ziegeln; 4 – schwarze lehmige mit vereinzelt Holzkohlenresten; 5 – ockergelber Löß.

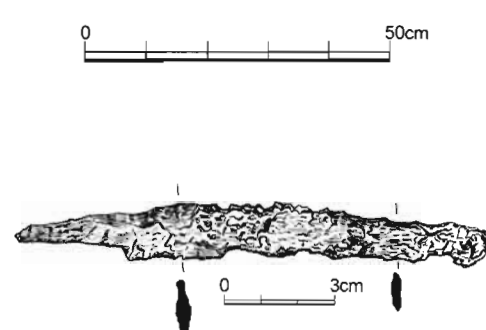
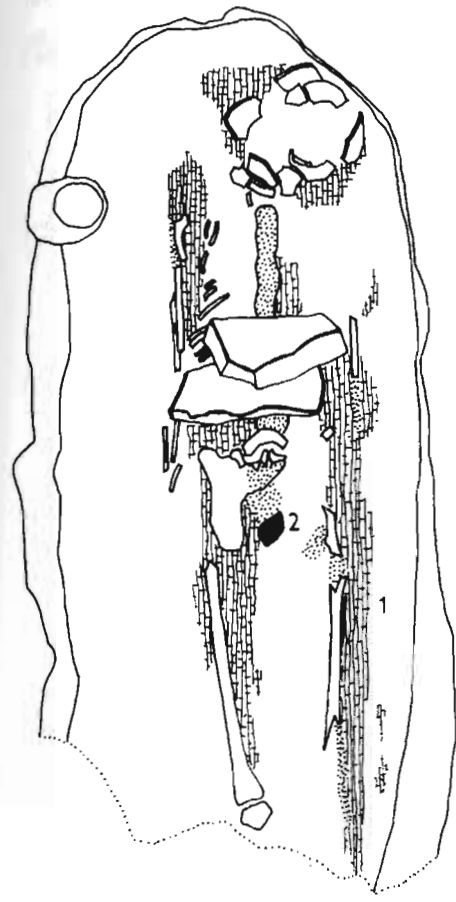
H1/82

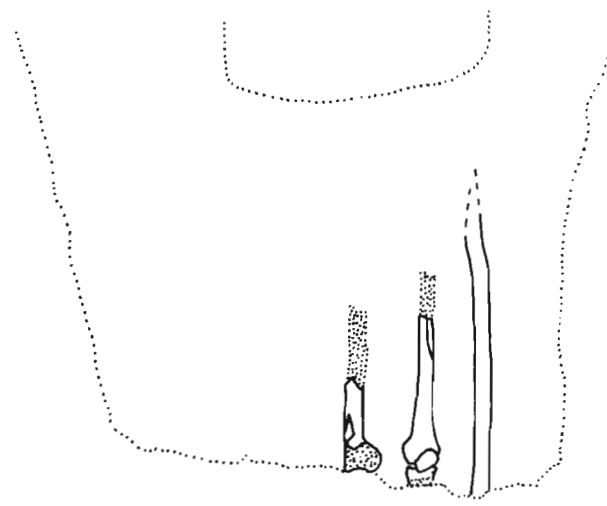
H2/82

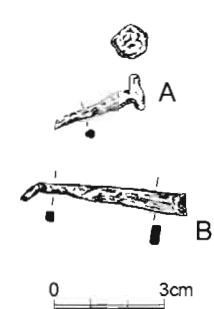
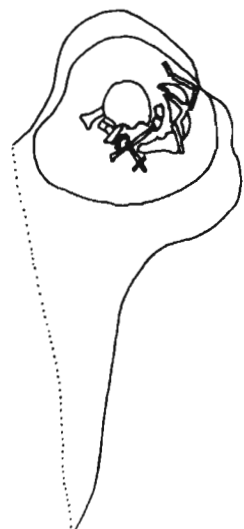
H4/82

H5/82

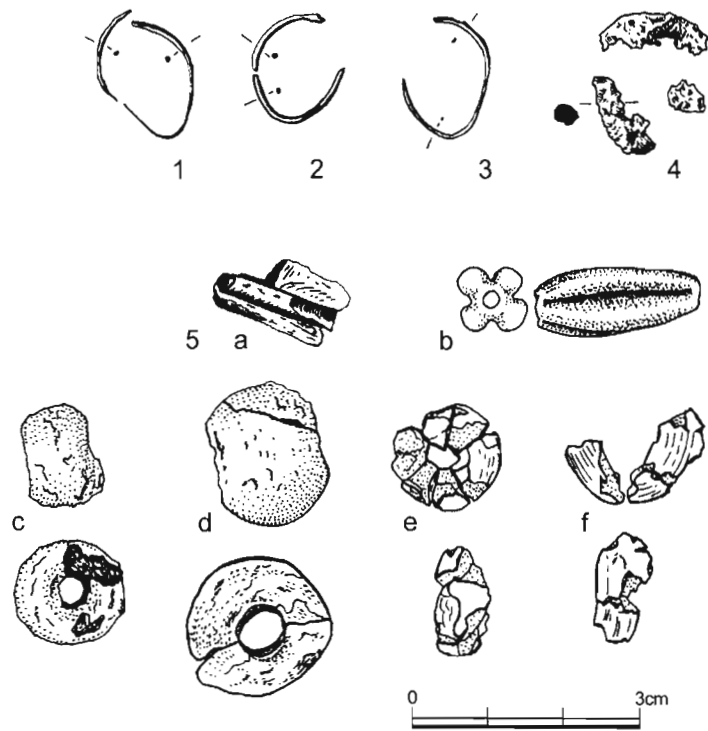
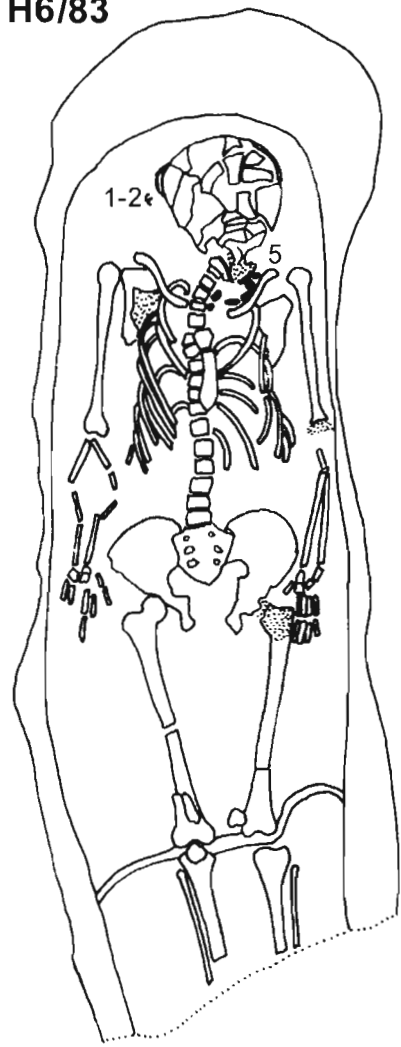
H7/83

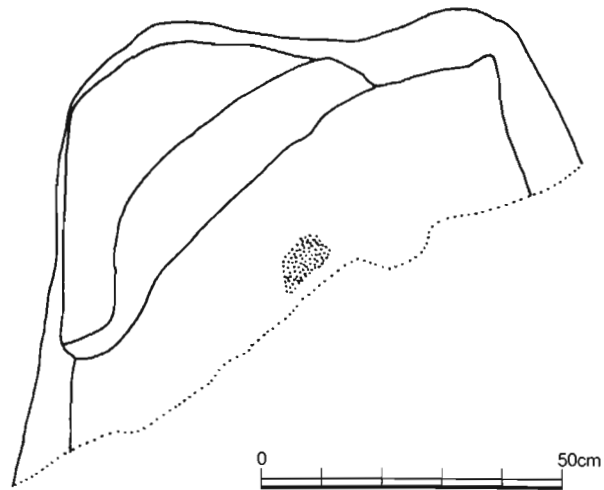
Obr. 2/16: Jízdárna – jižní křídlo. Hroby 1/82, 2/82.
 Abb. 2/16 : Jízdárna-Südflügel. Gräber 1/82, 2/82.

Obr. 2/17: Jízdárna – jižní křídlo. Hroby 4/82, 5/82, 7/83.
 Abb. 2/17: Jízdárna-Südflügel. Gräber 4/82, 5/82, 7/83.

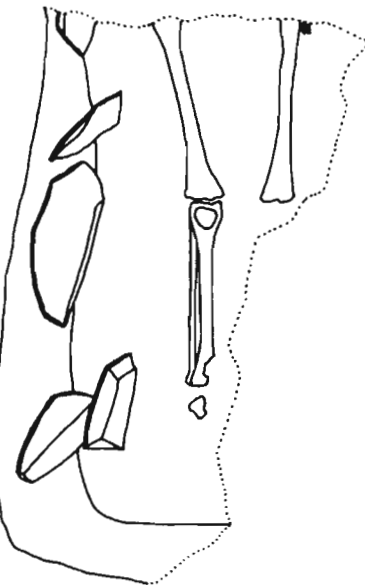
H6/83

H9/83

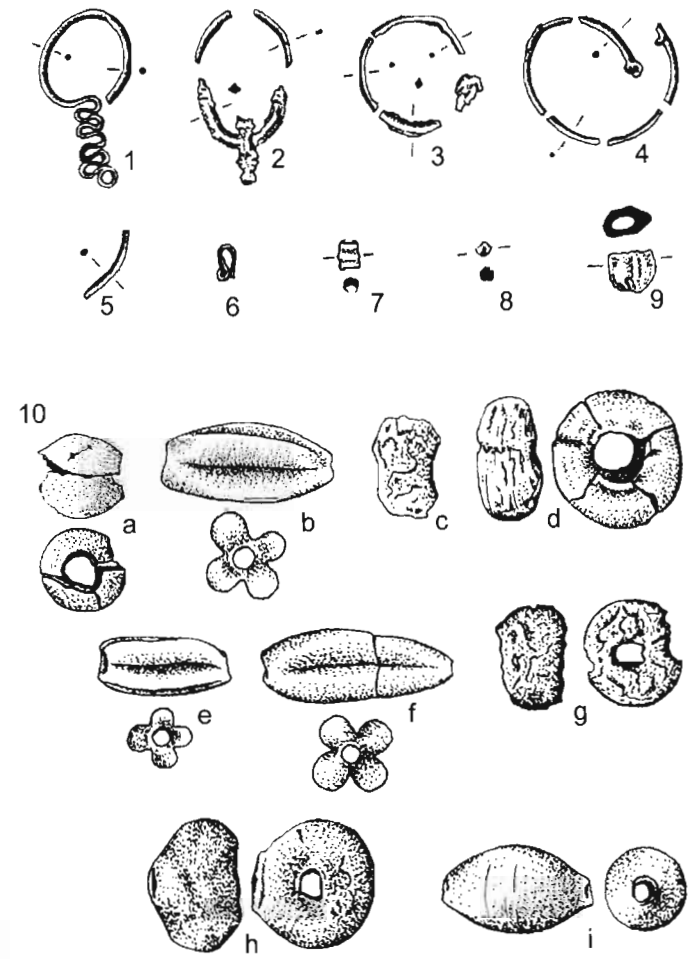
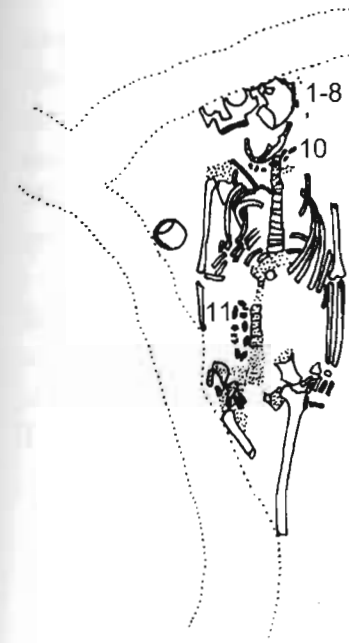

H10/83

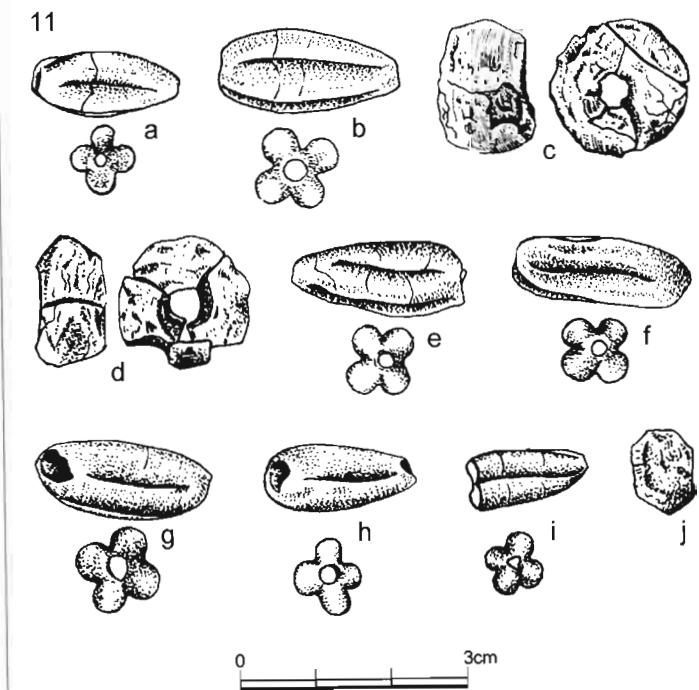
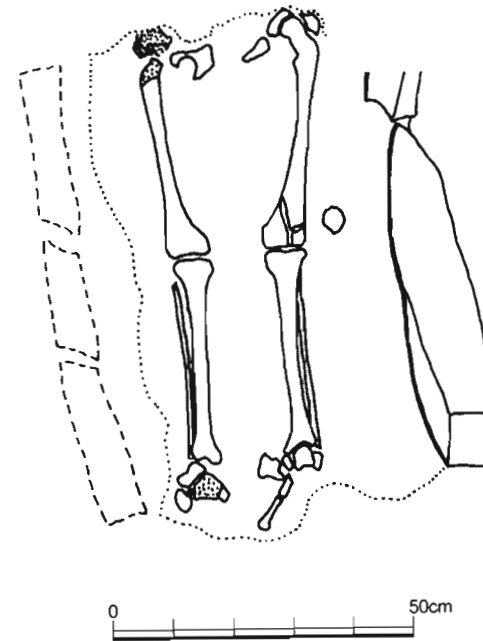

Obr. 2/18: Jízdárna - jižní křídlo. Hroby 6/83, 9/93, 10/83.
Abb. 2/18: Jízdárna-Südflügel. Gräber 6/83, 9/93, 10/83.

H11/83

H12/83

Obr. 2/19: Jízdárna - jižní křídlo. Hroby 11/83, 12/83.
Abb. 2/19: Jízdárna-Südflügel. Gräber 11/83, 12/83.

3. POHŘEBIŠTĚ JELENÍ – LUMBEHO ZAHRADA

Praha 1 – Hradčany

Hřbet návrší Brusky severně Pražského hradu byl ve své západní části využíván k osídlení i pohřbívání již od pravěku (naposledy *Březinová – Turek 1999*).¹ První ojedinělé raně středověké hroby byly objeveny v Jelení ulici severně bývalých Lumbeho zahrad v roce 1911 a 1936. Další hroby – tvořící dvě skupiny hrobů vzdálené od sebe přibližně 60 m – následovaly v srpnu 1937. Poslední skupina hrobů byla objevena v roce 1996 v bývalých Lumbeho zahradách (*obr. 3/1-2*). Výzkumy z let 1937 a 1996 byly publikovány (*Borkovský 1947, 145-152; Březinová – Turek 1999, 653-687*).²

Jedná se o torza rozsáhlejšího pohřebiště, jehož většina zřejmě podlehlá zkáze již v dřívějších dobách, a to při výstavbě barokních hradeb v 17. století, při stavbě hradního vodovodu, při využívání a úpravách komunikace v Jelení ulici, při zahradních úpravách v bývalých Lumbeho zahradách. Zbytky pohřebiště se snad mohou vyskytovat ještě pod jižní frontou domů, které nebyly podsklepeny (čp. 193-198, 200). Sondáže a výkopové práce jižně (sondáž 1972 – *Smetánka – Hrdlička – Durdík 1980, 97-98; dokumentace ze záchranné akce – Tomková 2000*) i severně těchto domů (hlášení: *Boháčová 1987, č. j. 3750/87; Březinová – Kubková 1997, b. č.; Březinová 1999, č. j. 5893/99*) zatím existenci dalších hrobů neprokázaly.

3.1. VÝKOPY V LETECH 1911 A 1936

První pravděpodobně raně středověký hrob byl v Jelení ulici objeven 12. září 1911 při stavbě elektrické dráhy. Další hroby byly objeveny při rozšiřování ulice v rámci nouzových prací 26. února 1936.³

JEL-LZ – HROB 1/1911

LOK: Blíže neurčená.

P: Ze zbytků dřeva mezi kostmi usuzováno na pohřeb „v dřevěné truhle“, kostra v natažené poloze s rukama nataženýma podél těla. Orientace Z-V. Bez nálezů.

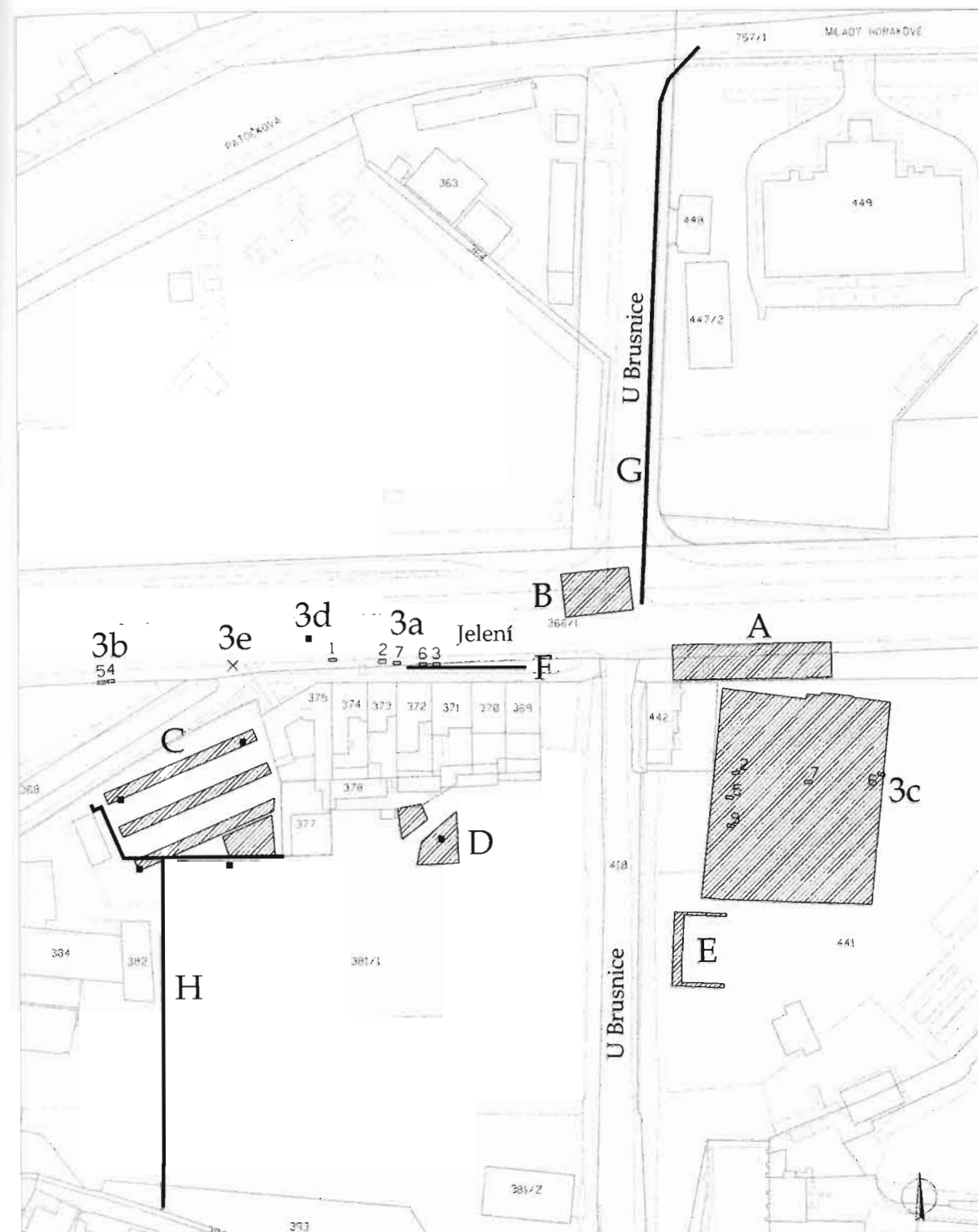
A: Skelet nedochován. Dle laického určení kostra asi osmileté dívky.

KOMENTÁŘ: Hrob byl K. Prokopem (1911, 41) datován do 12.-13. století, později figuruje jako pozdně hradištní (*Borkovský 1947, 145; podle něj v náleзовé zprávě I. Boháčová 1983, č. j. 1833/83, 2*). O co se opíralo Prokopovo datování hrobu, není zřejmé. Souvislost s raně středověkým pohřebištěm je pravděpodobná.

¹ Pravěké osídlení – kultura s lineární keramikou, s vypíchanou keramikou, eneolit, se šňůrovou keramikou, únětická a knovízská kultura; hroby – kultura se šňůrovou keramikou, únětická.

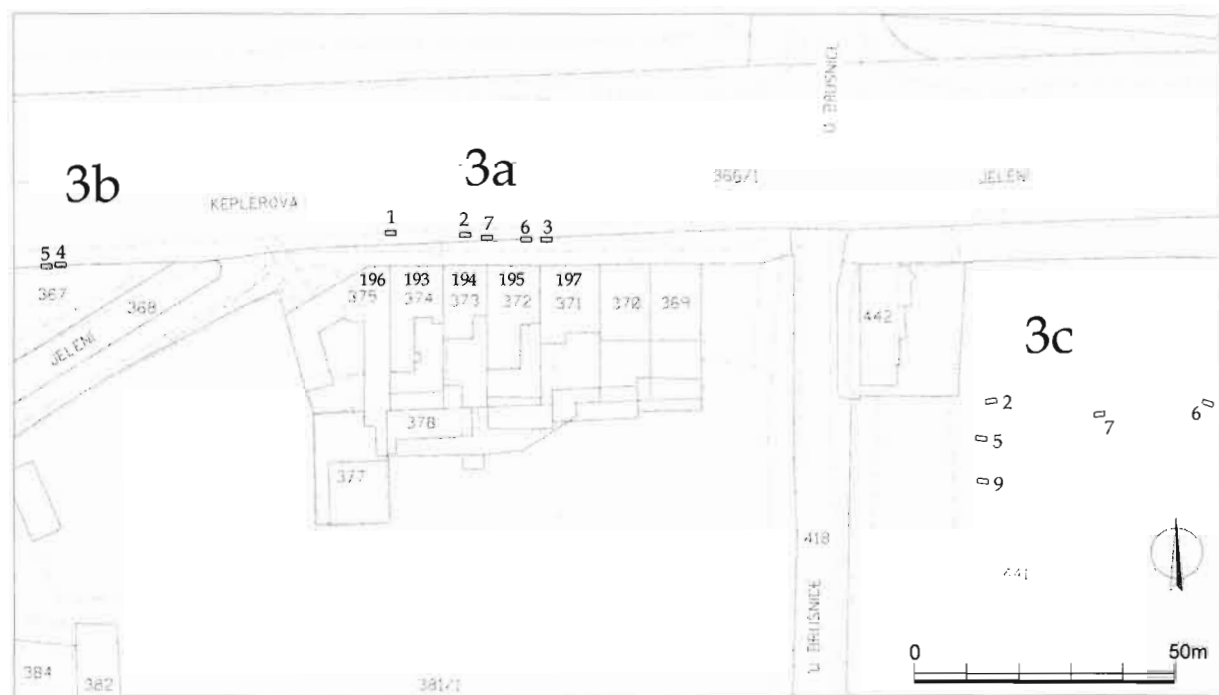
² Srv. dále *Stránská 1999, 688-691; Březinová – Kubková 1997, 20-21; Štorch 1916, 104.*

³ Z hlášení č.j. 1822/36 o nálezech objektů bylanské kultury kdesi v oblasti mezi Keplerovou a Jelení ulicí vyplývá, že v této době probíhaly též úpravy hradebního pásma.

Obr. 3/1: Lokalizace pohřebiště v prostoru ul. Jelení a Lumbeho zahrady s vyznačením všech archeologických akcí v tomto prostoru. 3 a, b – raně středověké hroby, Borkovský, 1937; 3 c – pravěké a raně středověké hroby, výzkum H. Březinové a J. Kubkové, 1996; 3d – novověký hrob, J. Böhm, 1936; 3e – blíže nelokalizovaný hrob, K. Prokop, 1911. Další archeologicky sledované plochy a výkopy: A – J. Axamit, 1911; B – I. Borkovský, 1937; C a D – Z. Smetánka, J. Hrdlička, 1972; E – Z. Smetánka, 1974; F – Boháčová, 1987; G – H. Březinová, J. Kubková, 1997; H – K. Tomková, 2000 (s využitím podkladů pro *Hrdlička 2005*).

Abb. 3/1: Lage des Gräberfelds im Raum der Jelení-Straße und des Lumbe-Gartens mit Bezeichnung der archäologischen Ausgrabungen. 3a, b – frühmittelalterliche Gräber, Borkovský 1937; 3c – urgeschichtliche und frühmittelalterliche Gräber, Grabung H. Březinová und J. Kubková 1996; 3d – neuzeitliches Grab, J. Böhm, 1936; 3e – ungefähre Lage des Grabs, K. Prokop, 1911. Weitere archäologisch dokumentierte Flächen und Ausgrabungen: A – J. Axamit, 1911; B – I. Borkovský, 1937; C und D – Z. Smetánka, L. Hrdlička, 1972; E – Z. Smetánka, 1974; F – Boháčová 1987; G – H. Březinová, J. Kubková, 1997; H – K. Tomková, 2000 (unter Verwendung für *Hrdlička 2005* zur Verfügung gestellten Material).

Obr. 3/2: Pohřebiště v prostoru ulic Jelení a Lumbeho zahrady. Detail s vyznačením jednotlivých hrobů. 3 a, b – raně středověké hroby, Borkovský, 1937; 3 c – raně středověké hroby, výzkum H. Březinové a J. Kubkové, 1996.

Abb. 3/2: Gräberfeld im Raum der Jelení-Straße und des Lumbe-Gartens. Detail mit Bezeichnung einzelner Gräber. 3a, b – frühmittelalterliche Gräber, Borkovský 1937; 3c – frühmittelalterliche Gräber, Grabung H. Březinová und J. Kubková 1996.

JEL-LZ – HROB 1/1936 (26.2. 1936; obr. 3/3:1)

LOK: Před čp. 196, severozápadně hrobu JEL-1/1937.

P: Kostrový hrob s dochovanými zbytky dřeva a železnými hřebíky – z rakve. Kostra ležela v natažené poloze na zádech s rukama v klíně. Orientace Z-V.

PŘÍMĚS:

A. Glazovaný střep v záspy hrobu a pod lebkou. Nálezy nedochovány.

A: Skelet nedochován. Neurčeno.

KOMENTÁŘ: Nález v souvislosti s rozšiřováním Jelení ulice. Hrob byl označen jako středověký, železné hřebíky v kombinaci s glazovanými střepy v záspy však svědčí až o stáří novověkém.

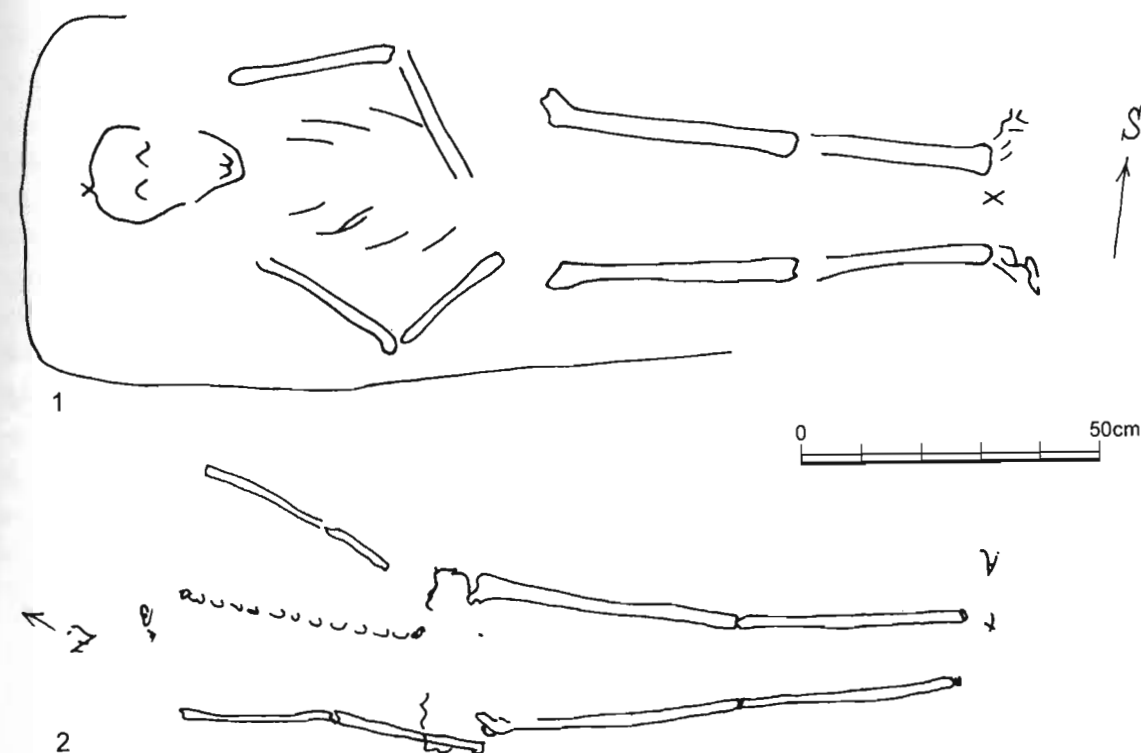
JEL-LZ – HROB 2/1936 (27.2. 1936; obr. 3/3:2)

LOK: Vedle vojenského cvičiště poblíž Lumbeho zahrady.

P: Hrob byl objeven v hloubce 80 cm. Na nákrese kostra v natažené poloze orientována ve směru Z-V, lebka nezakreslena, pravá ruka podél těla, levá směřuje ke klínu. Bez nálezů.

A: Skelet nedochován. Neurčeno.

KOMENTÁŘ: Příslušnost k raně středověkému pohřebišti je pravděpodobná, ne však jednoznačně prokazatelná.

Obr. 3/3: 1 – Náčrt hrobu 1/36 z pozůstalosti J. Böhma; 2 – náčrt hrobu 2/36 z pozůstalosti A. Knora.

Abb. 3/3: 1 – Zeichnung von Grab 1/36 aus dem Nachlass von J. Böhm; 2 – Zeichnung von Grab 2/36 aus dem Nachlass von A. Knor.

DOKUMENTACE:

Hlášení č. j. 1822/36, uloženo v Archivu náleзовých zpráv ARÚ AV ČR Praha.

Pozůstalost J. Böhma, č. j. 892/39, Jelení ul. – před čp. 193, 196 – náčrt hrobu s datem 26.2. 1936, uloženo v Archivu náleзовých zpráv ARÚ AV ČR Praha.

Pozůstalost A. Knora, č. j. 4073/79 – informace o nález z 27.2. 1936 (odkaz na bližší neurčený přírůstkový katalog př. č. 67/36) a náčrt hrobu, uloženo v Archivu náleзовých zpráv ARÚ AV ČR Praha.

3.2. VÝZKUM I. BORKOVSKÉHO V ROCE 1937 (obr. 3/4-12)

Výzkum v srpnu 1937 probíhal v souvislosti s úpravami vozovky. Tehdy bylo vedle jam kultury s lineární keramikou a hlínku s keramikou badenské kultury (nově *Zápotocký – Pavlu 2004*, 103-117) a únětického dvojitého hrobu nalezeno též 8 raně středověkých hrobů. Některé hroby byly částečně poškozeny stavebními dělníky, některé byly narušeny již dřívějšími výkopy. Výsledky výzkumu byly podrobně publikovány I. Borkovským (1947, 145-152). Dodatečnou nálezovou zprávu, obsahující mj. nepublikované fotografie a zachycující aktuální stav nálezového fondu, zpracovala I. Boháčová (1983, č. j. 1833/83).

JEL-LZ – HROB 1/1937 (obr. 3/8)

LOK: Před čp. 193, 196.

P: V hloubce 95 cm pod dlažbou byl zjištěn plynovou rourou a nově též dělníky porušený hrob, takže část kostí se ocitla na haldě. Kostra v natažené poloze na zádech s rukama podél těla. Pod kostrou stopy prkna. Lebka byla rozdracena tlakem hrobového zásypu. Při jejím rozebírání byla pod krkem nalezena esovitá záušnice (1) a železný plochý předmět s očkem (3). Na krčních obratlích a prsou byly stopy černé hmoty a mezi žebry ležely olivovité perly (4). Na pravé loketní kosti ležel železný nůž (5). U nohou stála nádoba (6), rozbitá a poškozená dělníky. Od lebky 25 cm jižním směrem byla odkryta hromádka uhlíků, mezi nimiž ležela meandrovitá náušnice (2). Na jedné straně I. Borkovský vzhledem k absenci spálených kostí pochyboval o tom, že uhlíky s náušnicí jsou pozůstatkem žárového hrobu, na straně druhé soudil, že nález pochází ze staršího pohřbu porušeného hrobovou jamou č. 1 (Borkovský 1947, 147). Uhlíky byly zjištěny též v zásypu hrobu na pravé straně kostry. Orientace Z-V.

SEZNAM NÁLEZŮ:

1. Esovité záušnice

Průměr 21 x 15,5 mm, síla drátu 1 mm, šířka es 2,5 mm.

Analýza: č. měř. 12648 – Cu+Sn (stopově Zn)

2. Meandrovitá náušnice

Celková výška 26,5 mm, průměr oblouku 20 mm, síla drátu 1 mm, šířka es 1,5 mm.

Analýza: č. měř. 12643 – Cu+Zn+Sn

3. Železný plochý předmět s jedním koncem stočeným do oka

Délka 22 mm, šířka 5 mm.

4. Náhrdelník

Počet korálek v době nálezů hrobu I. Borkovský neuvedl (1947, 146). Na publikované fotografii (č. neg. 31005, též nálezová zpráva Boháčová 1983, č. j. 1833/83, Tab. II.1) jsou vyobrazeny dvě poměrně dobře dochované poloviny olivovitých korálek, fragment s na průřezu úplně dochovaným členěním a dále 3 menší zlomky olivovitých korálek. Jedna z perel uložených v depozitáři u inventáře hrobu č. 1 (obr. 3/8:4e) byla původně fotografována se 4 olivovitými perlami z obsahu hrobu č. 7 (Borkovský 1947, obr. 19). V textu publikovaného popisu hrobu 7 (Borkovský 1947, 150) jsou však uvedeny pouze 4 perly. Není tedy jasné, ke kterému z hrobů uvedená perla náležela. Vzhledem k jejímu uložení spolu s inventářem hrobu č. 1 je uveden její popis u tohoto hrobu.

a) Skleněný olivovitý korálek, fragment (1/4) zelený. DB 90.

b) Skleněný olivovitý korálek, fragment (1/2), zelený. DB 91.

c) Skleněný olivovitý korálek, fragment (1/2), zelený. DB 92.

d) Skleněný olivovitý korálek, původně 3, dnes 2 fragmenty (dokumentován větší fr.), zelenomodrý. DB 93.

e) Skleněný olivovitý korálek, zelenomodrý. DB 94. Příslušnost k hrobu 1 není jednoznačná.

5. Železný nůž

V době nálezů (Borkovský 1947, 147): délka 152 mm, max. šířka čepele 18 mm, síla řapu 4 mm. Před konzervací: délka 156 mm, délka čepele 80 mm, max. šířka čepele 18 mm, max. síla čepele 4 mm. Spleten ze tří fragmentů. Stopy dřeva na řapu i čepele. Po konzervaci: délka 144 mm, délka čepele 80 mm, max. šířka čepele 17 mm, max. síla čepele na hřbetu 3 mm. Nůž s rovným hřbetem, který je zřetelně odsazen od řapu. Plochý řap směrem od čepele zesiloval z 2,3 na 4,3 mm.

6. Hrnc s jednoduchým šikmo seříznutým okrajem

Výška 160 mm, průměr okraje 144-146 mm, průměr dna 9 mm. Tmavohnědá barva. Stopy hlazení na povrchu. Výzdoba: hřebenový vpich, hřebenová vlnice. Na dně otisk osy o průměru 25 mm.

U: dříve ARÚ-PH př. č. 12500/nádoba – i. č. 958, nyní SPH PHA 60

F-T: b. č. – celek, detail horní části skeletu

F-P: č. neg. 31003, 31004, 31005

A: Dle určení I. Borkovského muž. Délka stehenní kosti 39 cm, délka rukou k zápěstí 52 cm, délka ruky s prsty 64 cm, šíře kostry v ramenu 38 cm, v pánevní oblasti 36 cm. Délka kostry ke kolenům 75 cm (Borkovský 1947, 146). Vzhledem k rozměrům i inventáři není jasné, na jakém základě usuzoval I. Borkovský na mužský skelet.

Na fotografii je patrné výrazné poškození lebky oproti ostatním kostrám a dále deformita páteře a místo, v němž byly obratle oddáleny. Dokumentovaná situace neposkytuje dostatek informací pro její interpretaci. V případě lebky nevíme, zda k jejímu porušení došlo v době existence pohřebiště, nebo až po jeho zániku či v době recentní. V případě deformity páteře je podle P. Stránské jednou z možností porušení těla v době, dokud ještě drželo měkkými tkáněmi pohromadě.

JEL-LZ – HROB 2/1937 (obr. 3/9)

LOK: Před čp. 194, ve vzdálenosti 9 m východně od hrobu 1/1937.

P: V hloubce 120 cm od povrchu dlažby byla objevena kostra, jejíž levá strana byla porušena dělníky a jejíž lebka byla rozdracena tlakem zeminy. Stopy dřevěného prkna ve výši 25 cm nad kostrou. U levého kolena nalezeno torzo hrozníčkovité náušnice (1), u nohou vědérko (2), jehož vrchní část byla porušena plynovodem. Nález náušnice považoval I. Borkovský (1947, 147) za druhotný, pocházející ze staršího porušeného hrobu. Ten však při výzkumu nebyl zjištěn. Orientace Z-V.

SEZNAM NÁLEZŮ:

1. Hrozníčkovitá náušnice, fragment

Průměr 14 x 18 mm, síla drátu hranatého průměru 1 mm. Spodní oblouk zdoben granulací, výzdoba na obou stranách ukončena granulovaným věnečkem ze 6 zrn a nezdobeným

kroužkem obepínajícím oblouk. Hrozníček nezachován.
Analýza: č. měř. 12644 – stříbro.

2. Vědro kónického tvaru

V době nálezů (dle *Borkovský 1947, 147*): výška 300 mm. Tři obruče byly jedna od druhé vzdáleny 9 cm. Spodní obruč – průměr 230 mm, střední obruč – průměr 220 mm, horní obruč – průměr 200 mm. Dnes: Fragmenty výše uvedených obručí zhruba půlkruhového průřezu 4,5 x 5 mm.

Příměs (?):

A. Drát o průměru 1,5 mm, uložen u inventáře hrobu č. 2, údajně přinesen dělníkem.

U: dříve ARÚ-PH př. č. 12501, nyní SPH PHA 61

F-T: –

F-P: č. neg. 31006

A: Dle určení I. Borkovského asi muž. Délka kostry 170 cm. Při objevu pozorován špatný stav dochovaných kostí. U inventáře hrobu 2 dochován druhý článek lidského prstu.

JEL-LZ – HROB 3/1937 (obr. 3/9)

LOK: Před východním rohem domu čp. 195 a západním rohem čp. 197.

P: V hloubce 120 cm od povrchu dlažby (z toho 30 cm dlažba a písčité podsyp) byla zjištěna kostra v natažené poloze na zádech s rukama podél těla. Od kolen dále byla poškozena výkopem pro kanalizaci. Stopy dřeva pod dolní čelistí (stopa překrytí prknem?). Po obou stranách lebky bylo nalezeno po náušnici (1-2). Orientace Z-V.

SEZNAM NÁLEZŮ:

1. Kroužkovitá náušnice

V době nálezů (dle *Borkovský 1947, 148*): průměr 15 x 10 mm. Dnes: průměr 12,5 x 10 mm, síla drátu 1,3 mm.

Analýza: č. měř. 12646, 12648 – Cu+Sn (stopově Zn). Prokázáno zlacení.

2. Kroužkovitá náušnice

Průměr 11 x 5 mm, síla drátu 1,5 a 1 mm. (Pozlacený bronz).

U: dříve ARÚ-PH př. č. 12502, nyní SPH PHA 62

F-T: b. č. – 2 snímky

F-P: č. neg. 31006

A: Dle určení I. Borkovského mladistvá žena. Délka kostry ke kolenům 122 cm.

JEL-LZ – HROB 4/1937 (obr. 3/10)

LOK: Ve vzdálenosti 59,6 m západně od čp. 196.

P: V hloubce 25 cm od povrchu ulice nalezena kostra s poškozenou partií nohou a rozdrčenou lebku. Kostra v natažené poloze s levou rukou pravděpodobně nataženou podél těla a pravou rukou v klíně dlaní na pánvi. Po obou stranách lebky u spánkových kostí, na nichž byly zjištěny silné stopy měděnky, byly nalezeny rozpadlé náušnice (1-2), pod krkem korálky (3) a u levé kyčle rozpadlý nůž (4).

SEZNAM NÁLEZŮ:

1-2. Zlomky náušnic

V době nálezů 12 fragmentů. Jeden fragment vykazuje konec drátku zaklesnutý do kličky druhého konce. Jeden zlomek – stopa uzlíčku. Později I. Borkovským zrekonstruováno do podoby 2 náušnic nalepených na skle.

DNEŠNÍ STAV:

1. Náušnice s uzlíčkem, ve fragmentech. Průměr 16 x 11 mm, síla drátu 1 mm. (Bronz).

2. Náušnice bližší neurčitelného typu, resp. uměle poskládané zlomky. (Bronz).

3. Náhrdelník

a) Skleněný korálek segmentovaný – dvoudílný, bezbarvý, stříbrná iris. DB 95.

b) Skleněný korálek segmentovaný – jednodílný, bezbarvý, stříbrná iris. DB 96.

c) Skleněný korálek segmentovaný – jednodílný, bezbarvý. DB 97.

d) Skleněný korálek segmentovaný – jednodílný, modrý. DB 98.

e) Skleněný korálek segmentovaný (ve tvaru válečku) – jednodílný, žlutavé barvy. DB 99.

4. Železný nůž ve fragmentech (později slepen na skle)

Délka 88 mm, délka čepele 68 mm, max. šířka čepele 15 mm. Otisky dřeva z pochvy.

U: dříve ARÚ-PH i. č. 12503, nyní SPH PHA 63

F-T: b. č.

F-P: č. neg. 31006

A: Dle určení I. Borkovského starší žena. Délka kostry k prokopené holenní kosti 100 cm.

JEL-LZ – HROB 5a/1937 (obr. 3/10)

LOK: Ve vzdálenosti 2,20 m západně od hrobu 4/1937.

P: V hloubce 5 cm od povrchu terénu byla zjištěna kostra s porušenou partií pánve a stehem a rozdrčenou lebku. Stopy dřevěné podložky pod celou kosterou a levé boční stěny. Nohy od kolen dále jsou propadlé níže v místech starší jámy s měkkou výplní. Po levé straně chodidel stála nádoba (1), u pravého ramene ležel kus železa (2). Orientace Z-V.

SEZNAM NÁLEZŮ:

1. Hrnec s jednoduchým šikmo seříznutým a mělce prožlabeným okrajem

Výška 152 mm, průměr okraje 176 mm, průměr dna 90 mm. Šedá barva. Zdoben hřebenovým vpichem, hřebenovou vlnicí a navazujícími hřebenovými pásy tvořícími plochu o výšce 35-45 mm. Uvnitř nádoby byla nalezena kůstka. I. Borkovský se domníval, že se asi jedná o kůstku ze zvířecí lebky. Dle J. Likovského a P. Stránské se jedná o zlomek z dětské lebky.

2. Fragment železné tyčinky

Délka 34 mm, síla 5 mm.

Interpretace předmětu I. Borkovského jako hřebíku není jednoznačná.

PŘÍMĚS (?):

Tři nezdobené keramické zlomky uložené u souboru z hrobu 5a – příslušnost k hrobu není prokazatelná. I. Borkovský je nezměňuje.

U: dříve ARÚ-PH př. č. 12504/i. č. 959 – nádoba, nyní SPH PHA 64

F-T: b. č.

F-P: č. neg. 31007

A: Dle určení I. Borkovského mladší dívka. Délka kostry 120 cm. Kůstka z nádoby pochází dle určení P. Stránské a J. Likovského z dětské lebky. Srv. hrob 5b/1937.

JEL-LZ – HROB 5b/1937

LOK: Po levé straně kostry č. 5.

P: Poškozený hrob malého dítěte. Zůstala jen lebka s dolní čelistí s ještě nevyrostlými zuby, s krčními obratli a několika žebírky. Zbytek pohřbu, který byl poškozen dělníky, lze považovat za doklad velké zranitelnosti hrobů nejmenších dětí. Orientace Z-V.

A: Dle určení I. Borkovského dítě. Srv. nález fragmentu dětské lebky v nádobě u pohřbu 5a/37.

JEL-LZ – HROB 6/1937 (obr. 3/11)

LOK: Před čp. 195.

P: V hloubce 125 cm od povrchu dlažby byl nalezen hrob zahloubený 60 cm do podloží. Kostra v natažené poloze, s rukama podél těla. Na levé straně lebky u spánkové kosti byla zjištěna malá náušnice (1), blízko lebky kus bronzové slitiny (2), na povrchu levé pánevní kosti byl objeven nožík s pochvou (3; 4) a po pravé straně nohou vědro (5). Orientace Z-V.

SEZNAM NÁLEZŮ:

1. Kroužkovitá náušnice

V době nálezu (Borkovský 1947, 149): průměr 12 x 5 mm. Dnes: průměr 11 x 7 mm. Síla drátu 1,2 mm.

Analýza: č. měř. 12631 – Cu+Sn (stopově Zn)

2. Fr. slitiny

Max. rozměr 22 mm.

Analýza: č. měř. 12645 – Cu+Sn

3. Železný nůž

Původně označil I. Borkovský zlomky nože jako neměřitelné. Nálezová zpráva (Boháčová 1983, č. j. 1833/83, 7): délka 65 mm, šířka čepele 16 mm. Stav po konzervaci: Železný nůž s oboustranně odsazeným řapem. Délka 105 mm, délka čepele 83 mm, max. šířka čepele 14 mm.

4. Železné kování z pochvy nože zdobené na hřbetech měděnými pásky

Délka 68,3 mm, průřez 22 x 10 mm, síla plechu 2-3 mm. Deformované kování pochvy se zužuje ze šíře 23 mm na 19,4 mm, špička se nedochovala.

5. Vědro

Původní výška v době nálezu 270 mm (Borkovský 1947, 149), výška rekonstrukce vědra 160 mm, průměr ústí 250 mm dle rozpětí držadla. Tři obruče, z nichž dvě horní jsou od sebe vzdáleny 85 mm. Šíře 6-8 mm. Šíře prkének vědérka 40-45-50 mm dle otisků v hlíně. Držadlo uprostřed roztepané a žlábkovitě prohnuté je na koncích zahnuto do háčků mírně na vrcholech zesílených. Drátěné závěsné kování v podobě oka na konci kotvovitě zahnutého. Místo úchyty držadla je na jedné ze stran zesíleno svorkou dlouhou 55 mm. Může se jednat o doklad opravy tohoto namáhaného místa. Vědro bylo vyzdvíženo in situ a zakonzervováno.

U: dříve ARÚ-PH př. č. 12505, nyní SPH PHA 65

F-T: b. č. – pohled shora a z boku

F-P: č. neg. 31008

A: Dle určení I. Borkovského mladý jedinec. Délka kostry 135 cm. Kosti se zcela rozpadly.

KOMENTÁŘ: a) Fotografie publikovaná I. Borkovským (1947, obr. 15) v souvislosti s hrobem 6 ve skutečnosti patří hrobu 3.

b) Ve vzdálenosti 50 cm západně od lebky nalezen ve spraši předmět z pálené hlíny (př. č. 12507). V době nálezu (Borkovský 1947, 150): výška 115 mm, základna 65 x 60 mm, průměr vrchní část průměr 45 mm. Povrch natřen bílou barvou, která v ohni druhotně zhnědla. Dnes: výška 108 mm, základna 68 x 70 mm, průměr vrchní část 45 mm. Na povrchu zbytky bílé až zhnědlé krusty (obr. 3/11:A). Souvislost předmětu s pohřebišťem není prokazatelná.

JEL-LZ – HROB 7/1937 (obr. 3/12)

LOK: Před čp. 194 a 195.

P: V hloubce 110 cm od povrchu dlažby byl zjištěn hrob poškozený dělníky. Z kostry podle I. Borkovského uložené údajně v dřevěné rakvi (*Borkovský 1947*, 150) se v původní poloze zachovala jen levá noha (d. 75 cm). Hrobová jáma byla zahloubena 57 cm do podloží – spraše. Fragmenty ze 4 korálek údajně od lebky (1), fragmenty obručí vědra (2) předány dělníkem a fragment železného nožíku (3). Část vědra zachována při levém chodidle. Obrácená orientace V-Z.

SEZNAM NÁLEZŮ:

1. Náhrdelník

I. Borkovský (1947, 150) uvádí 4 korálky dochované ve fragmentech, na fotografii (*Borkovský 1947*, obr. 19) je vyobrazeno 5 korálek, včetně korálku uloženého u korálků z hrobu 1 (srv. hrob 1).

a) Skleněný olivovitý korálek, zelenomodrý. DB 100.

b) Skleněný olivovitý korálek, zelený. DB 101.

c) Skleněný olivovitý korálek, zelený. DB 102.

d) Skleněný olivovitý korálek, světle zelený. DB 103.

2. Vědro

Páskové obruče o šíři 22-28 mm, 30 mm a 40 mm a síle 2 mm ve fragmentech. Držadlo z železného drátu o půlkruhovém průřezu, síla 5-5,5 mm. Destičkovité závěsné kování ve tvaru trojúhelníku s mírně prohnutými odvěsnami ukončené háčkem. Šíře u háčku 12 mm, výška fragmentu 73 mm, síla 1,5 mm.

3. Železný nůž

Dle pozorování I. Borkovského byl nůž zastrčen v pochvě. Nůž je v současnosti zcela rozpadlý.

U: dříve ARÚ-PH př. č. 12506, nyní SPH PHA 98

F-T: b. č.

F-P: č. neg. 31005, 31010

A: Bez údajů.

DOKUMENTACE:

Poznámkový blok I. Borkovského s rukou psanými poznámkami k hrobům 1 a 2, uložen v Archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

Deník vykopávek, rok 1937, listy 1250, 1251 (hroby 1 a 3), uložen v Archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

Boháčová, I. 1983: Nálezová zpráva č. j. 1833/83, uložena v Archivu nálezových zpráv ARÚ AV ČR Praha.

Inventární kniha, uložena v Archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

Seznam nálezů I, přírůstková kniha uložena v Archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

3.3. VÝZKUM V LUMBEHO ZAHRADĚ V ROCE 1996 (obr. 3/4-7; 13-15)

Pohřebiště bylo objeveno při předstihovém archeologickém výzkumu vyvolaném stavbou skleníkového hospodářství a prováděném H. Březinovou a J. Kubkovou-Maříkovou v roce 1996. Na ploše vymezené na severu ulicí Jelení, na západě ulicí U Brusnice a na jihu Jelením příkopem bylo vedle 6 objektů kultury s lineární keramikou, 1 objektu s vypíchanou keramikou, 3 eneolitických hrobů a 1 hrobu únětické kultury objeveno též 5 raně středověkých hrobů (z toho 1 dvojhrob). Pravěké a raně středověké hroby a kostry nebyly číslovány odděleně. Při popisu se držím tohoto původního číslování. Číslování objektů v závorce odpovídá dokumentačnímu systému používanému při výzkumech Pražského hradu. Poměrně velké vzdálenosti mezi hroby buď svědčí o tom, že se pohybujeme na okraji pohřebiště, nebo představují zbytek pohřebiště, jehož méně zahloubené a výše uložené hroby byly již v minulosti odstraněny. Publikace pohřebiště (*Březinová – Turek 1999*, 653-687) vychází z nálezové zprávy H. Březinové (1998, č. j. 3035/98).

JEL-LZ – HROB 2/1996 (OBJEKT 1537) – KOSTRY Č. 2 A 3 (obr. 3/13)

LOK: Lumbeho zahrada.

P: V obdélníkové hrobové jámě o rozměrech 2,03 x 0,79/0,70 x 0,15 m byly pohřbeny dvě kostry. Nejdříve byl do hrobu uložen jedinec mužského pohlaví (kostra č. 3). Za určitou dobu, kdy již došlo k rozkladu měkkých tkání, byl do téže jámy pohřben jedinec ženského pohlaví (kostra č. 2). Žena byla pohřbena tak, že její hlava ležela přibližně v úrovni mužových prsou. Při jejím ukládání byla spodní kostra poničena – část pánevní kosti a několik obratlů bylo přemístěno do nepřírodní polohy. Lebka byla oddělena od krčních obratlů, byla částečně porušená a zasypaná malou mohylkou z několika kamenů. Oba jedinci byli pravděpodobně uloženi v dřevěných schránkách, protože pod kostrou č. 3, mezi kostrami a nad kostrou č. 2 byly zaznamenány stopy dřeva (dle určení M. Kaplana *Picea abies* – smrk ztepilý, *Pinus silvestris* – borovice lesní).

Kostra č. 2, žena – v poloze na zádech, ruce podél těla, nohy natažené, orientace Z-V, pod lebku 2 náušnice s očkem a 1 kroužkovitá náušnice (1, 2, 3) u levé strany spodní čelisti korálky skleněné (4a-c) a jantarové (4d-e).

Kostra č. 3, muž – porušená dodatečným pohřbem kostry 2, v poloze na zádech, levá ruka podél těla, pravá ruka položená do klína, dolní končetiny natažené, lebka druhotně posunutá a zasypaná několika kameny, u levé ruky nůž (5). V zásypu hrobu byl nalezen jeden keramický střep (6). Orientace Z-V.

SEZNAM NÁLEZŮ:

1. Náušnice s očkem

Průměr 10 x 16 mm, s. drátu 1 mm, průměr očka 2 mm, očko poškozeno. Stříbro.

2. Náušnice s očkem

Průměr 10 x 12 mm, s. drátu 1 mm, očko nedochováno. Stříbro.

3. Kroužkovitá náušnice

Průměr 12 mm, síla drátu 2 mm. (Pozlacený bronz).

4. Náhrdelník

a) Skleněný kulovitý korálek s millefiori výzdobou. Na žlutém podkladu kruhové nálepy červeno-bílo-černé barvy. DB 87.

b) Skleněný korálek segmentovaný – dvoudílný, sytě žlutý. DB 85

c) Skleněný korálek segmentovaný – jednodílný, žlutý. DB 86.

d) Jantarový korálek – kvádr se skosenými rohy, oranžový. DB 88.

e) Jantarový korálek – nepravidelný hranol se skosenými rohy, hnědočervený. DB 89.

5. Železný nůž

Délka 140 mm, délka čepele 96 mm, šířka čepele 13-15 mm.

6. Střep

Zlomek dna s neurčitelnou značkou. Vzhledem k ojedinělosti keramického zlomku a vzhledem k tomu, že nikde v okolí nebyly prokázány stopy raně středověké sídlištní aktivity,⁴ není tento keramický fragment považován za příměs, ale za součást výbavy hrobu.

U: ARÚ-PH 101/96 (korálky), 102/96 (náušnice), 106/96 (fr. keramiky), 212/96 (nůž)

F-T: č. neg. 86869-86899, 87131, 87133-87138, 87140-87143

A: Kostra 2 – žena, adultus II, kostra 3 – muž – matusus I.

JEL-LZ – HROB 5/1996 (OBJEKT 1570) – KOSTRA Č. 6 (obr. 3/14)

LOK: Lumbeho zahrada.

P: Obdélníková hrobová jáma o rozměrech 2,70 x 0,90/1,07 x 0,5 m. Nad kostrou a kolem kostry zbytky dřeva dřeva (dle určení M. Kaplana *Abies alba* – jedle bělokorá). Kostra v poloze na zádech, mírně přivrácena k levému boku, pravá ruka jistě, levá pravděpodobně podél těla, nohy natažené. U levé ruky nůž (1) a železné fragmenty (3), vedle pravé stehenní kosti kování vědra (2). Obrácená orientace V-Z.

SEZNAM NÁLEZŮ:

1. Železný nůž

Dochována pouze čepel. Délka čepele 125 mm, šířka čepele 19 mm.

2. Vědro

Pravděpodobně mírně kónického tvaru. Výška neměřitelná. Tři železné tordované obruče, spodní dvě dochovány vcelku, horní pouze ve fragmentech, rozměr spodní obruče 270 x 285 mm, průměr prostřední obruče 270 mm, síla tordovaného drátu 5-7 mm. Držadlo z tordovaného drátu v místě úchopu roztepáno do plátu o šířce 20 mm a síle

⁴ Nejbližší stopy sídlení se nacházejí až za Jelením příkopem na Hradčanech.

3 mm, na koncích zahnuto do háčku, jeden celý a jeden fragment drátěného závěsného kování v podobě oka z tordovaného drátu na konci pravděpodobně kotvovitě zahnutého.⁵

3. Tři železné fragmenty kulovitěho tvaru

Průměr 20 mm. Vzhledem k poloze fragmentů nelze vyloučit, že mohly souviset s pochvou nože. Nekresleny.

U: ARÚ-PH 203/96 (Fe fr.), 203/96 (nůž), 218/96 (vědro)

F-T: č. neg. 86918-86920, 86922, 87144, 87147

A: Muž, matusus II – senilis.

JEL-LZ – HROB 6/1996 (OBJEKT 1571) – KOSTRA 7 (obr. 3/15)

LOK: Lumbeho zahrada.

P: Obdélníková hrobová jáma o rozměrech 1,45 x 0,41/0,51 x 0,2 mm. Kostra v poloze na zádech, obě ruce položeny do klína, nohy natažené. Velikost hrobové jámy vzhledem ke kostře není dostatečná. Bez nálezů. Orientace Z-V.

F-T: č. neg. 86921, 86923-86930, 87148-87151

A: Žena, adultus II – matusus I.

JEL-LZ – HROB 7/1996 (OBJEKT 1572) – KOSTRA Č. 8 (obr. 3/15)

LOK: Lumbeho zahrada.

P: Obdélníková hrobová jáma o rozměrech 1,04 x 0,60/0,58 x 0,35 m. Kostra v poloze na zádech, ruce podél těla, nohy natažené. Pod lebkou náušnice (1-2). Orientace Z-V.

SEZNAM NÁLEZŮ:

1. Náušnice s uzlíčkem

Průměr 14 x 9 mm, síla drátu 1,5 mm. (Pozlacený bronz).

2. Torzo náušnice

Síla drátu 1 mm. (Pozlacený bronz).

U: ARÚ-PH 210/96 (náušnice)

F-T: č. neg. 86931-86935, 87152-87157

A: Dítě, infans II.

⁵ Nový popis vědra oproti publikované verzi (Březinová, H. – Turek, J. 1999, 679) vyplývá z nové observace předmětu.

JEL-LZ – HROB 9/1996 (OBJEKT 1582) – KOSTRA Č. 9 (obr. 3/15)

LOK: Lumbeho zahrada.

P: Hrobová jáma porušená novověkým objektem, rozměry nelze určit. Zbytky dřeva kolem kostí – dle určení M. Kaplana *Abies alba* – jedle bělokorá. U pately nůž (7). Orientace Z-V.

SEZNAM NÁLEZŮ:

1. Železný nůž

Délka 145 mm, délka čepele 115 mm, šířka čepele 15-17 mm.

U: ARÚ-PH 204/96

F-T: č. neg. 86942-86949, 87163-87166

A: Pohlaví a věk neurčeny. Dochována pouze část levé horní končetiny včetně prstních kostí a levá patela.

DOKUMENTACE:

Boháčová, I. 1987: Hlášení č. j. 3750/87, uloženo v Archivu náleзовých zpráv ARÚ AV ČR Praha.

Březinová, H. 1997: Hlášení č. j. 5983/97 (plynové vedení), uloženo v Archivu náleзовých zpráv ARÚ AV ČR Praha.

Březinová, H. – Kubková, J. 1996: Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu v Lumbeho zahradě na Pražském hradě, provedeném na základě smlouvy č. 742/96, uložena v Archivu náleзовých zpráv ARÚ AV ČR Praha.

Březinová, H. – Kubková, J. 1997: Hlášení b. č./97 (Jelení – oprava tramvajové trati), uloženo v Archivu náleзовých zpráv ARÚ AV ČR Praha.

Březinová, H. a kol. 1998: Archeologický výzkum v Lumbeho zahradě na Pražském hradě provedený v roce 1996.

Nálezová zpráva č. j. 3035/98, uložena v Archivu náleзовých zpráv ARÚ AV ČR Praha.

Tomková, K. 2000: Dokumentace ze záchranného výzkumu, uložena v Archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

LITERATURA:

A/ Borkovský, I. 1947: Staročeské pohřebiště poblíže Pražského hradu – Le cimetière ancien tchèue près du Château de Prague, *Historica Slovaca* 5, 145-152, 225, 235.

Březinová, H. – Turek, J. 1999: Šňůrové a raně středověké pohřebiště v severním předpolí Pražského hradu – archeologický výzkum v Lumbeho zahradě – The Corded Ware and early mediaeval cemetery in northern vicinity of the Prague Castle. An archaeological excavation in the Lumbe Garden, *Archeologické rozhledy* 51, 653-687.

Hrdlička, L. 2005: Praha – podrobná mapa archeologických dokumentačních bodů na území městské památkové rezervace.

Prokop, K. 1911: Praehistorické nálezy v Praze na Hradčanech, *Obzor praehistorický – Příloha Časopisu Společnosti přátel starožitností českých* (19) II, číslo 4, 41.

Smetánka, Z. – Hrdlička, L. – Durdík, T. 1980: Archeologické výzkumy na Pražském hradě od r. 1971, *Staletá Praha* 10, 94-112.

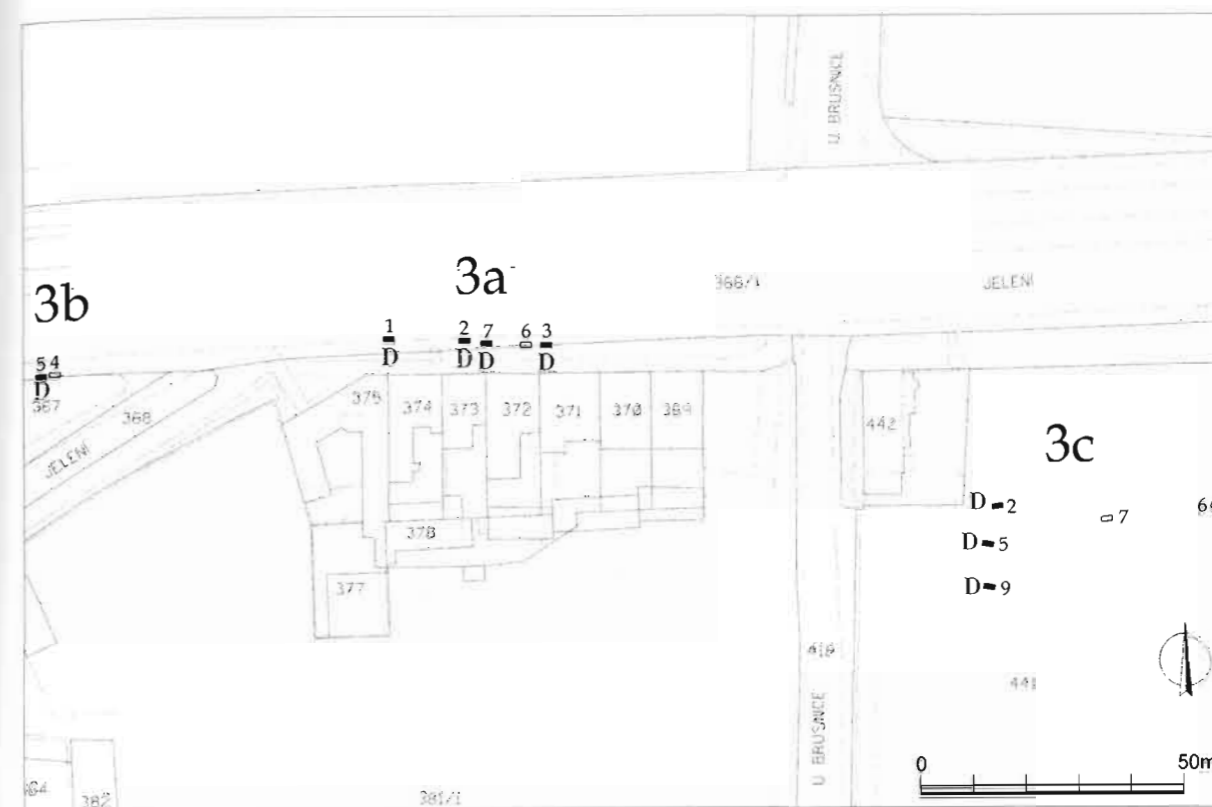
Stránská, P. 1999: Lidské pozůstatky v Lumbeho zahradě na Pražském hradě – Human remains from the Lumbe Garden at the Prague Castle, *Archeologické rozhledy* 51, 688-691.

Zápotocký, M. – Pavlů, I. 2004: K neolitickému a neolitickému osídlení severozápadního předpolí Pražského hradu – Zur neolithischen und äneolithischen Besiedlung im nordwestlichen Vorfeld der Prager Burg, *Archeologie ve středních Čechách* 8, 103-117.

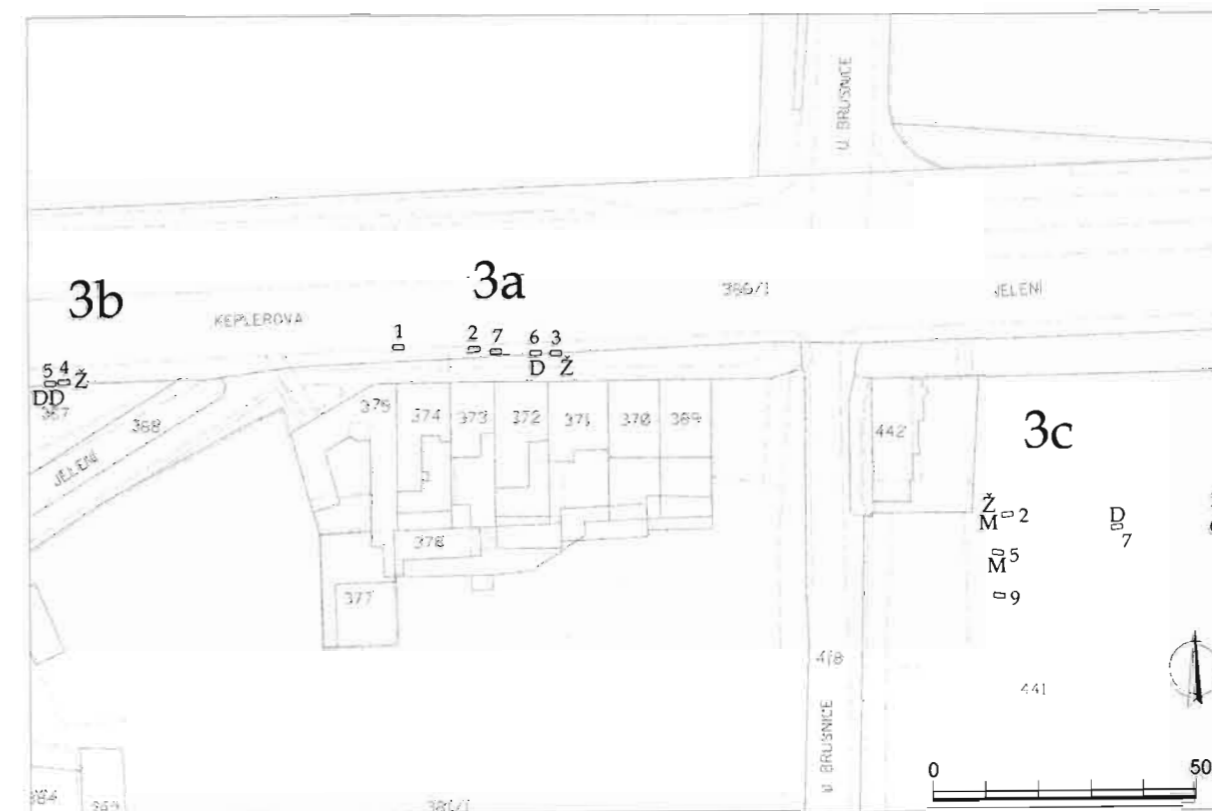
B/ Borkovský, I. 1969: Pražský hrad v době přemyslovských knížat – Die Prager Burg zur Zeit der Přemyslidenfürsten. Praha.

Březinová, J. – Kubková, J. 1997: Archeologický výzkum v Lumbeho zahradě. Programový čtvrtletník Pražský hrad 2/97, 20-21.

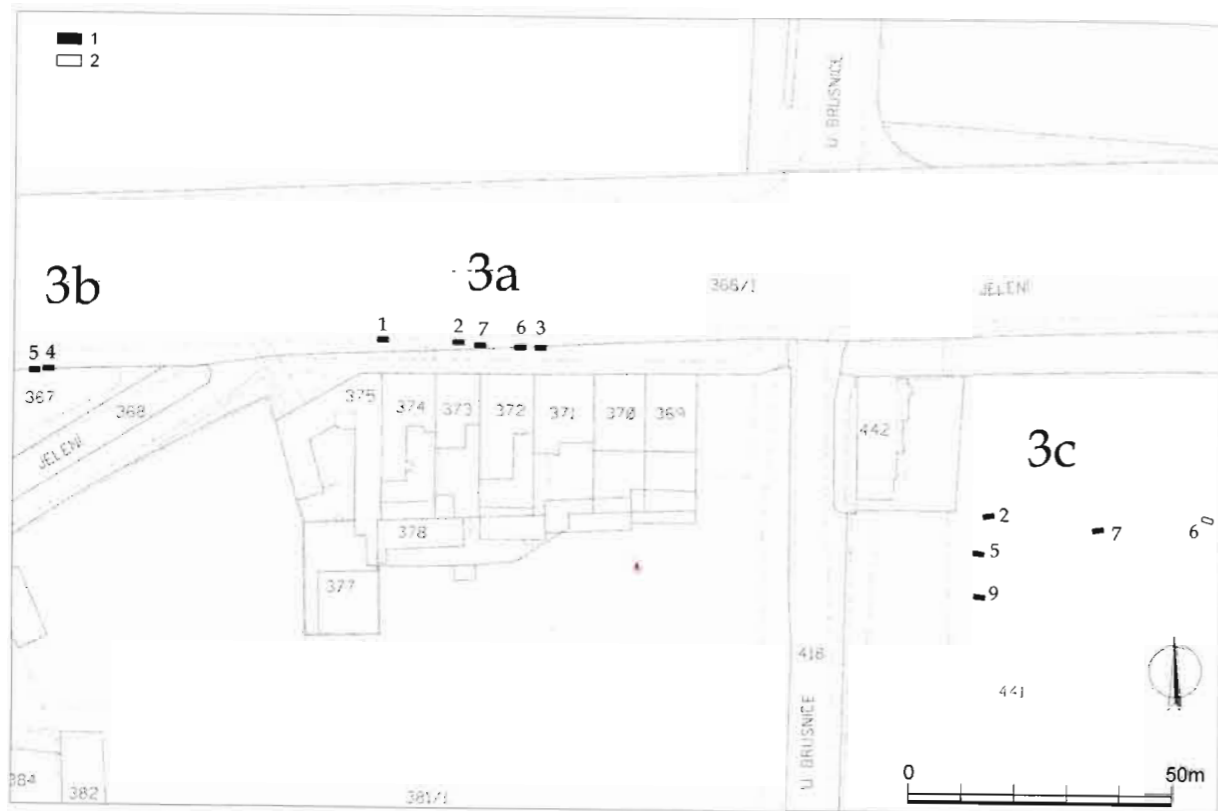
Štorch, E. 1916: Praha v pravěku. Praha.

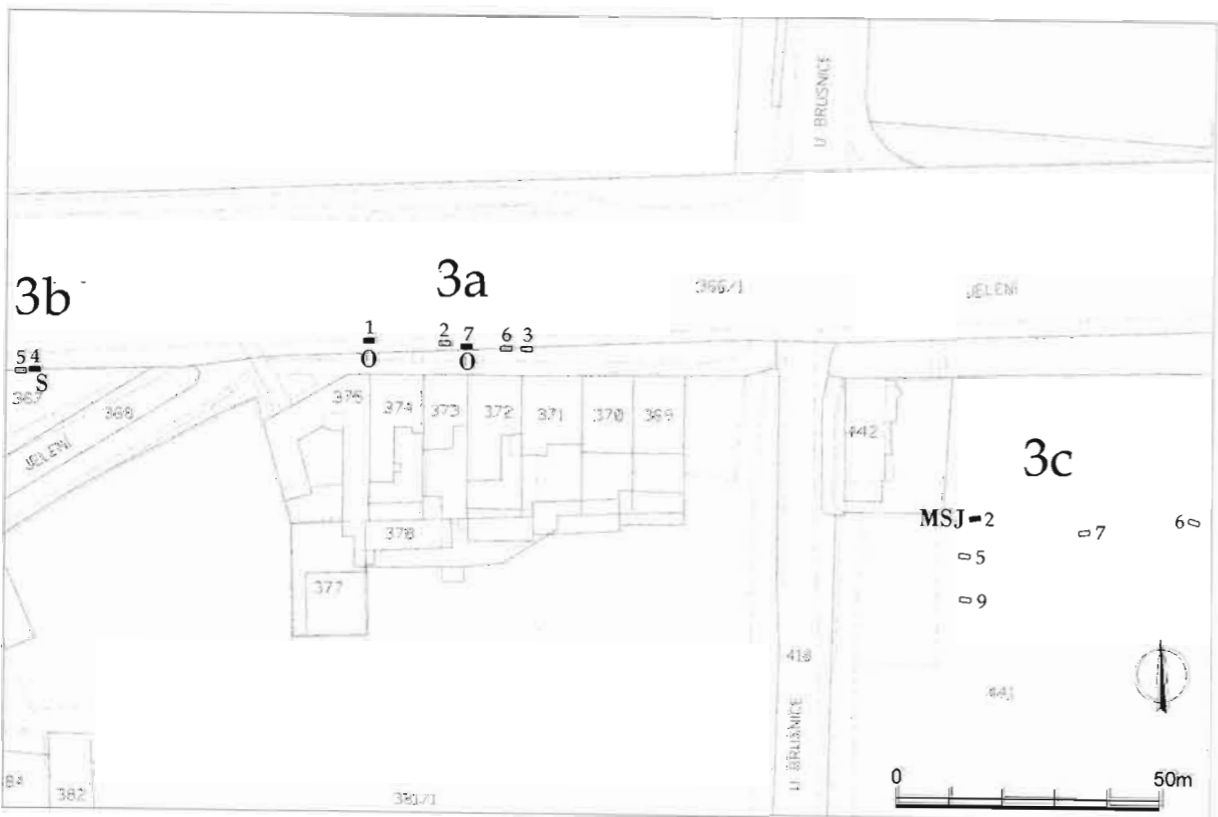
Obr. 3/4.1: Jelení – Lumbeho zahrada. Úprava hrobové jámy: D – stopy dřevěných úprav.
Abb. 3/4.1: Jelení-Straße/Lumbe-Garten. D – Spuren von Holzverkleidung.

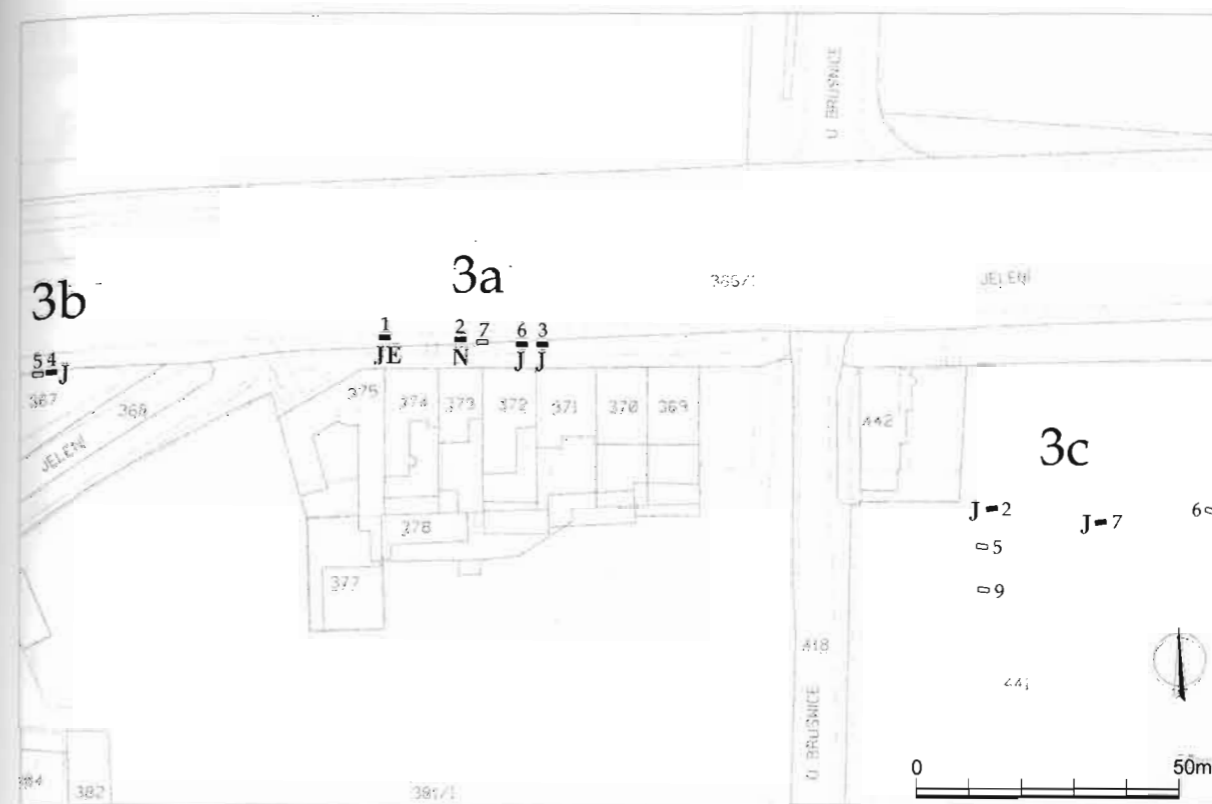
Obr. 3/4.2: Jelení – Lumbeho zahrada. Antropologické určení: M – muži; Ž – ženy; D – děti.
Abb. 3/4.2: Jelení-Straße/Lumbe-Garten. Anthropologische Bestimmung: M – Männer; Ž – Frauen; D – Kinder.

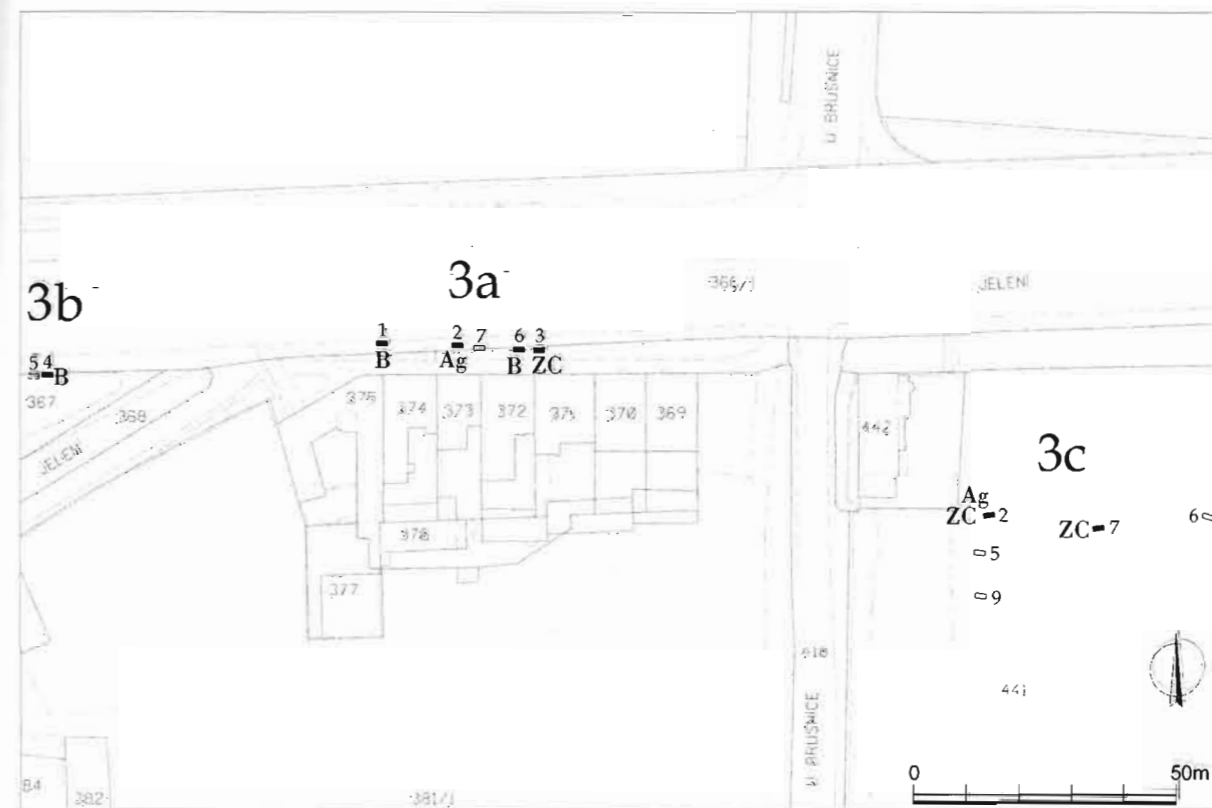
Obr. 3/5.1: Jelení – Lumbeho zahrada. Výbava hrobů: 1 – hroby s výbavou; 2 – hroby bez výbavy.
Abb. 3/5.1: Jelení-Straße/Lumbe-Garten. Grabsausstattung: 1 – Gräber mit Ausstattung; 2 – Gräber ohne Ausstattung.

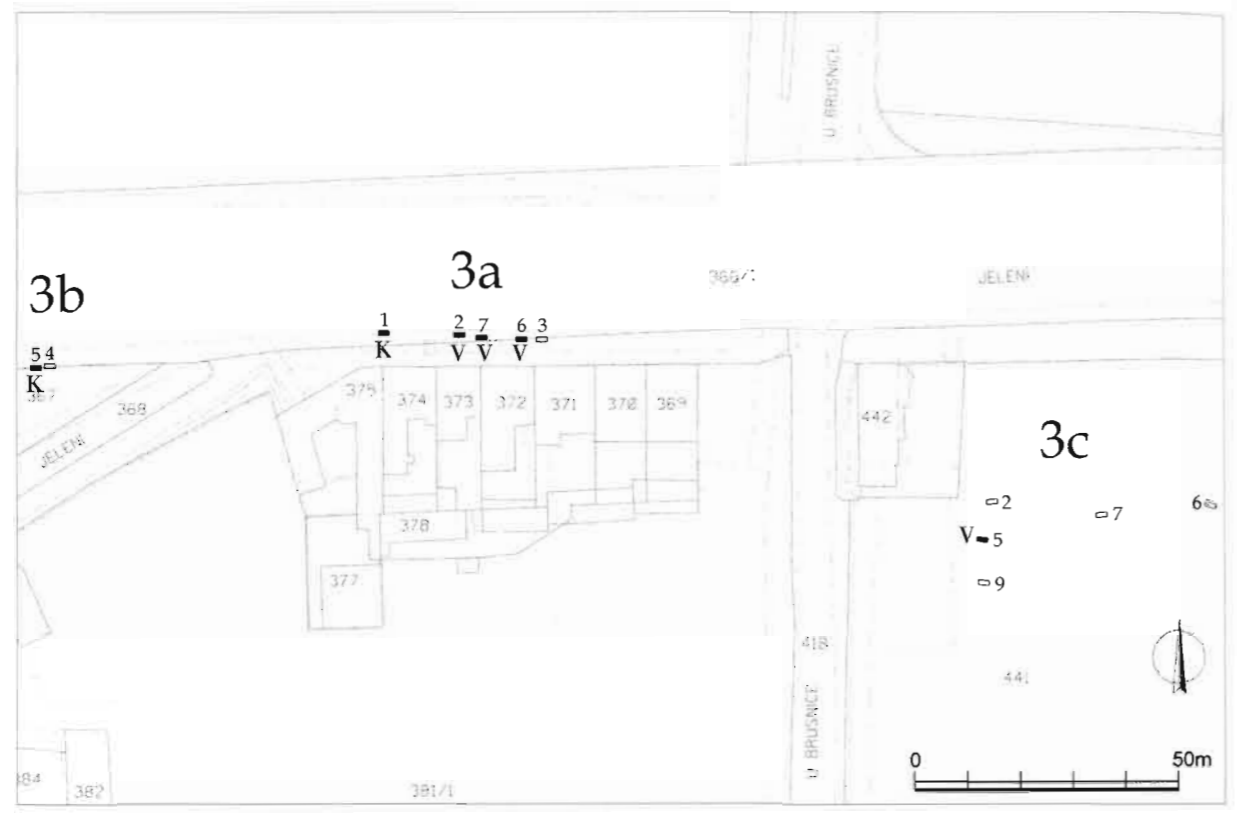
Obr. 3/5.2: Jelení – Lumbeho zahrada. Náhrdelníky: O – olivovité korálky; S – segmentované korálky; M – korálky s millefiori výzdobou; J – jantarové korálky.
Abb. 3/5.2: Jelení-Straße/Lumbe-Garten. Halsketten: O – olivenförmige Perlen; S – Segmentperlen; M – Millefiori Augenperlen; J – Bernsteinperlen.

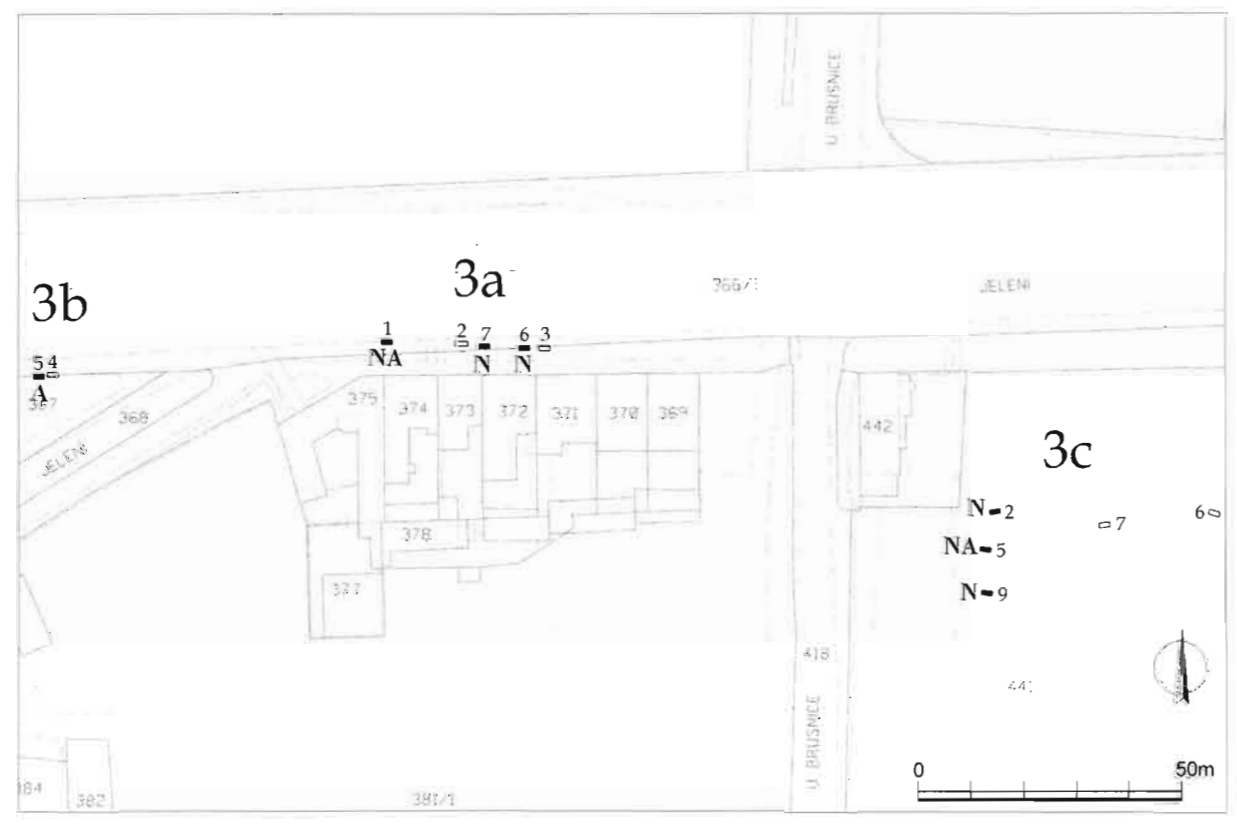
Obr. 3/6.1: Jelení – Lumbeho zahrada. Náušnice a záušnice dle typů: J – jednoduchá náušnice podunajského typu; N – hrozníčková náušnice; E – esovitá záušnice.
Abb. 3/6.1: Jelení-Straße/Lumbe-Garten. Ohringe und Schläfenringe nach Typen: J – einfacher Ohrring des donauländischen Typs; N – traubenförmiger Ohrring; E – S-förmige Schläfenring.

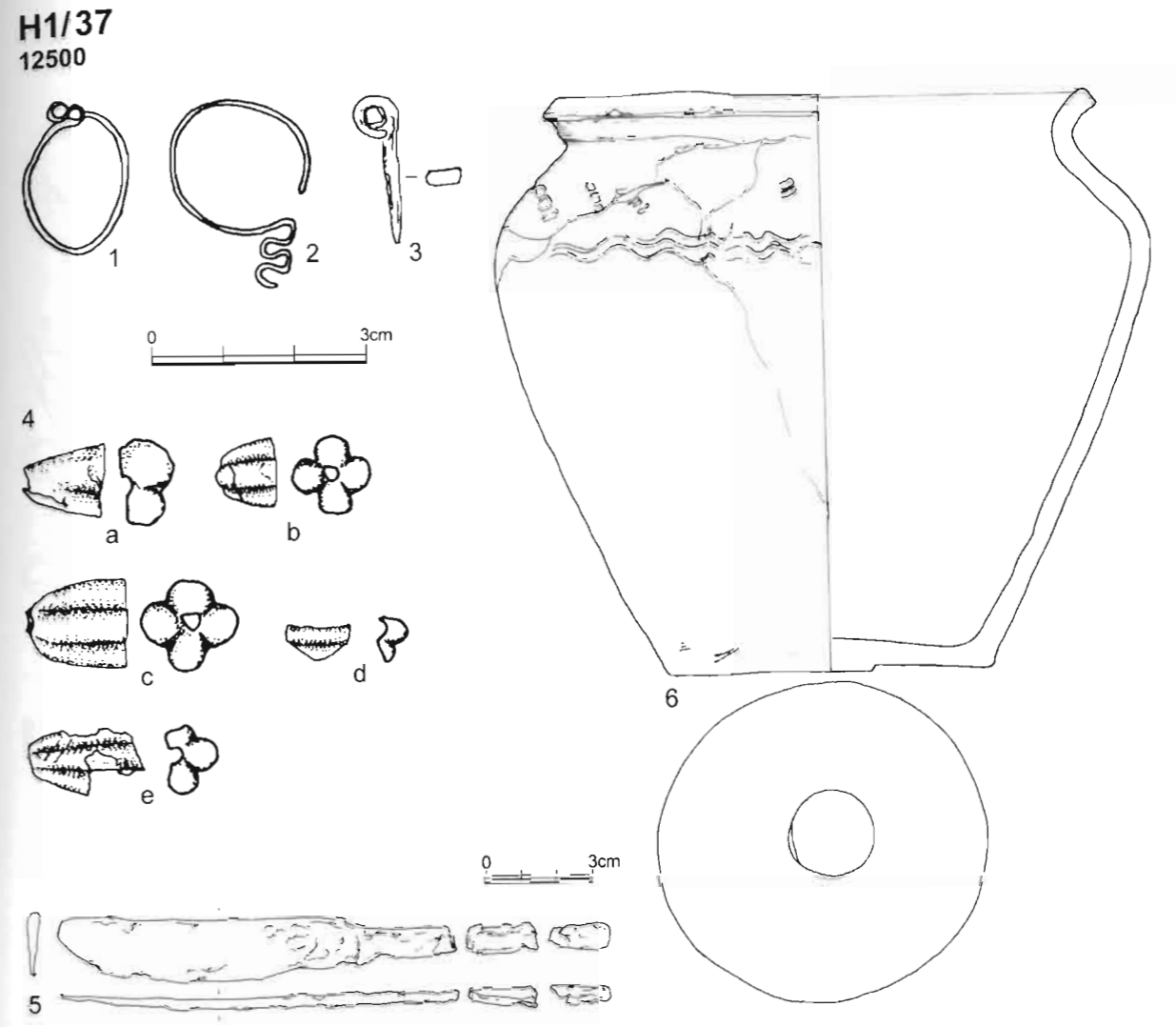
Obr. 3/6.2: Jelení – Lumbeho zahrada. Náušnice a záušnice dle materiálu: Ag – stříbro; B – barevný kov; ZC – zlacený šperk.
Abb. 3/6.2: Jelení-Straße/Lumbe-Garten. Ohringe und Schläfenringe geordnet nach Material: Ag – Silber; B – Buntmetall; ZC – vergoldet.

Obr. 3/7.1: Jelení – Lumbeho zahrada. K – keramika; V – vědro.
 Abb. 3/7.1: Jelení-Straße/Lumbe-Garten. K – Keramik; V – Eimer.

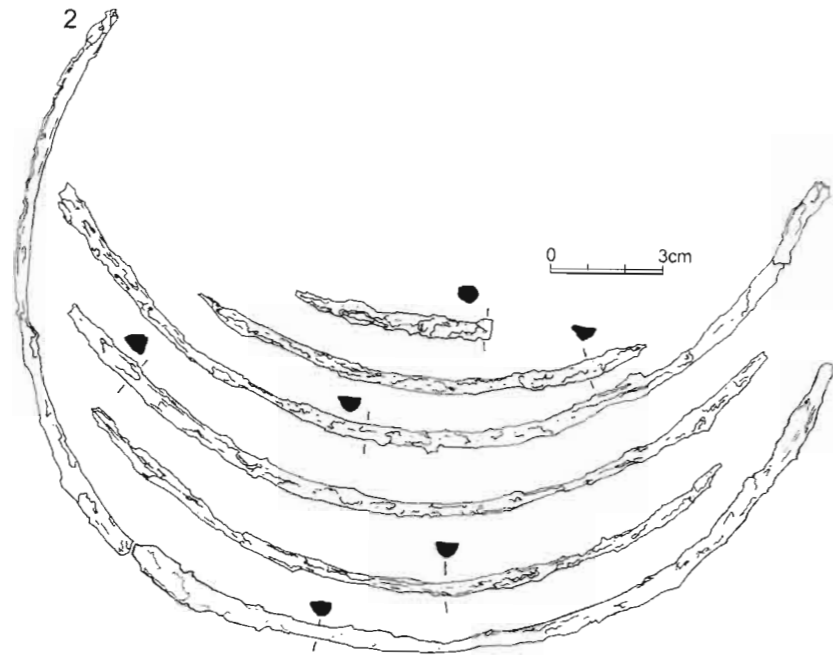
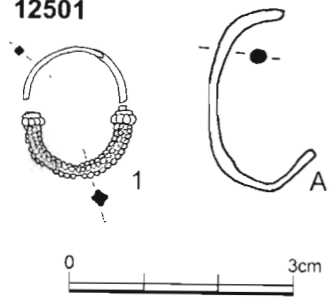

Obr. 3/7.2: Jelení – Lumbeho zahrada. N – nůž; A – železný artefakt.
 Abb. 3/7.2: Jelení-Straße/Lumbe-Garten. N – Messer; A – Eisengegenstand.

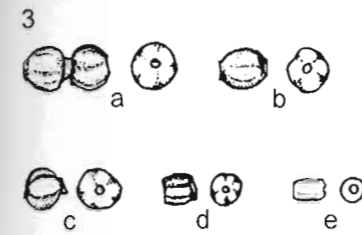
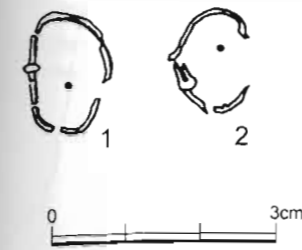

Obr. 3/8: Jelení – Lumbeho zahrada. Hrob 1/37.
 Abb. 3/8: Jelení-Straße/Lumbe-Garten. Grab 1/37.

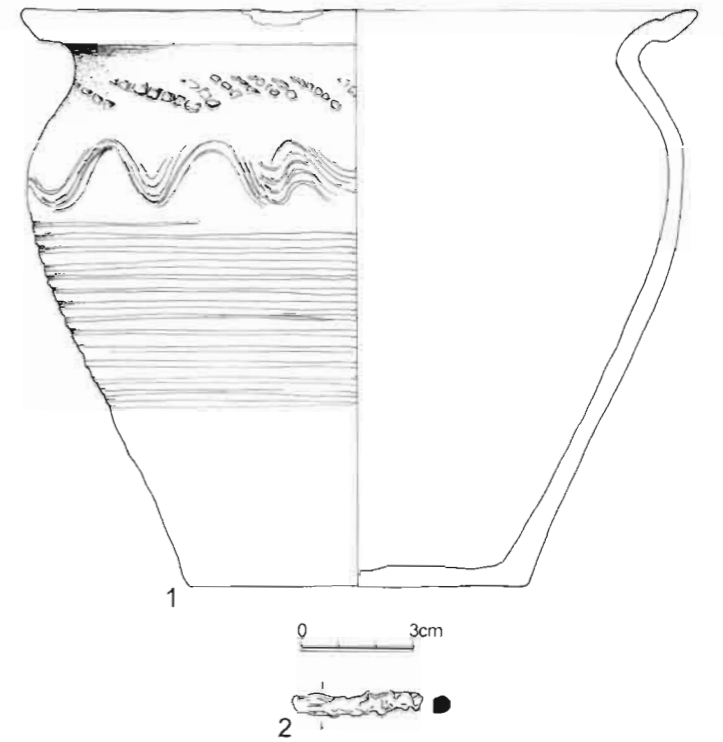
H2/37
12501

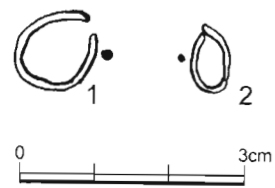
H4/37
12503

H5a/37
12504

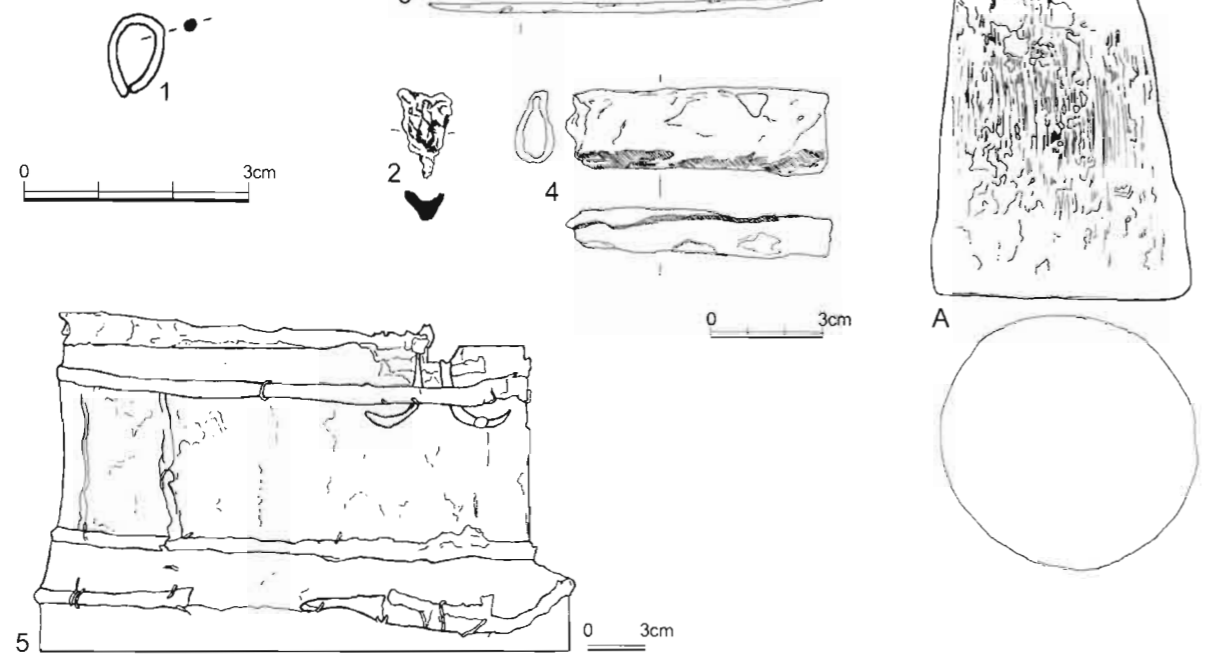
H3/37
12502

Obr. 3/9: Jelení – Lumbeho zahrada. Hroby 2/37, 3/37.
Abb. 3/9: Jelení-Straße/Lumbe-Garten. Gräber 2/37, 3/37.

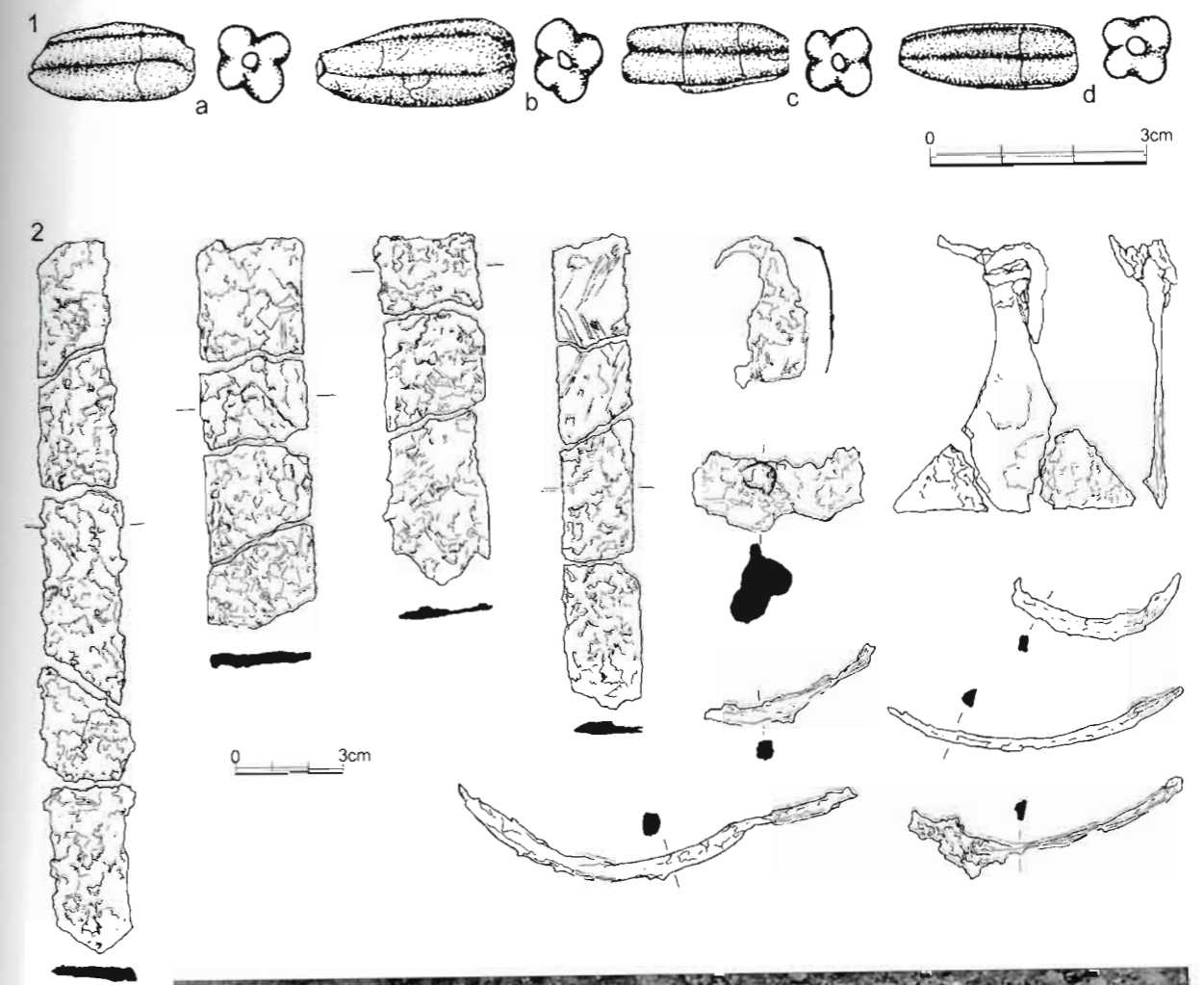
Obr. 3/10: Jelení – Lumbeho zahrada. Hroby 4/37, 5a/37.
Abb. 3/10: Jelení-Straße/Lumbe-Garten. Gräber 4/37, 5a/37.

H6/37
12505

Obr. 3/11: Jeleni – Lumbeho zahrada. Hrob 6/37.
Abb. 3/11: Jeleni-Straße/Lumbe-Garten. Grab 6/37.

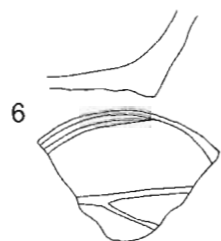
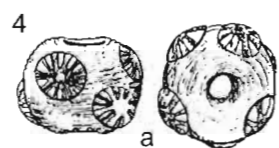
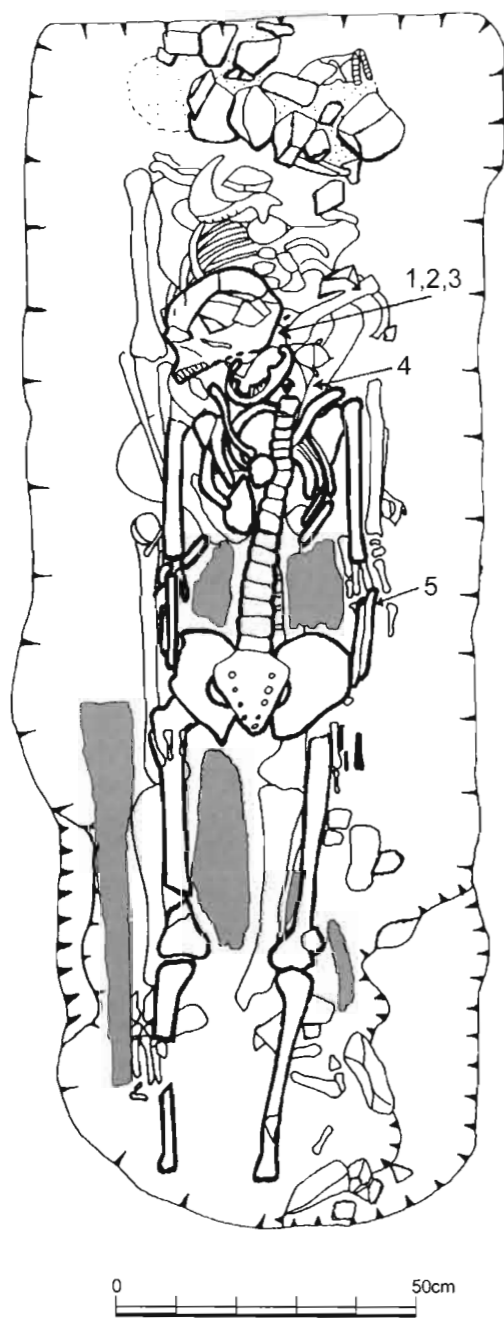
H7/37
12506

Obr. 3/12: Jeleni – Lumbeho zahrada. Hrob 7/37.
Abb. 3/12: Jeleni-Straße/Lumbe-Garten. Grab 7/37.

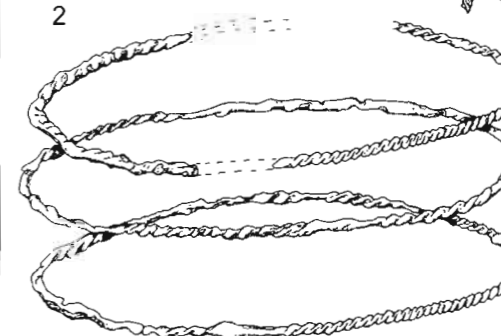
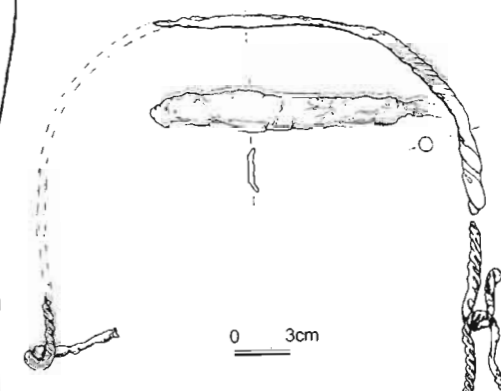
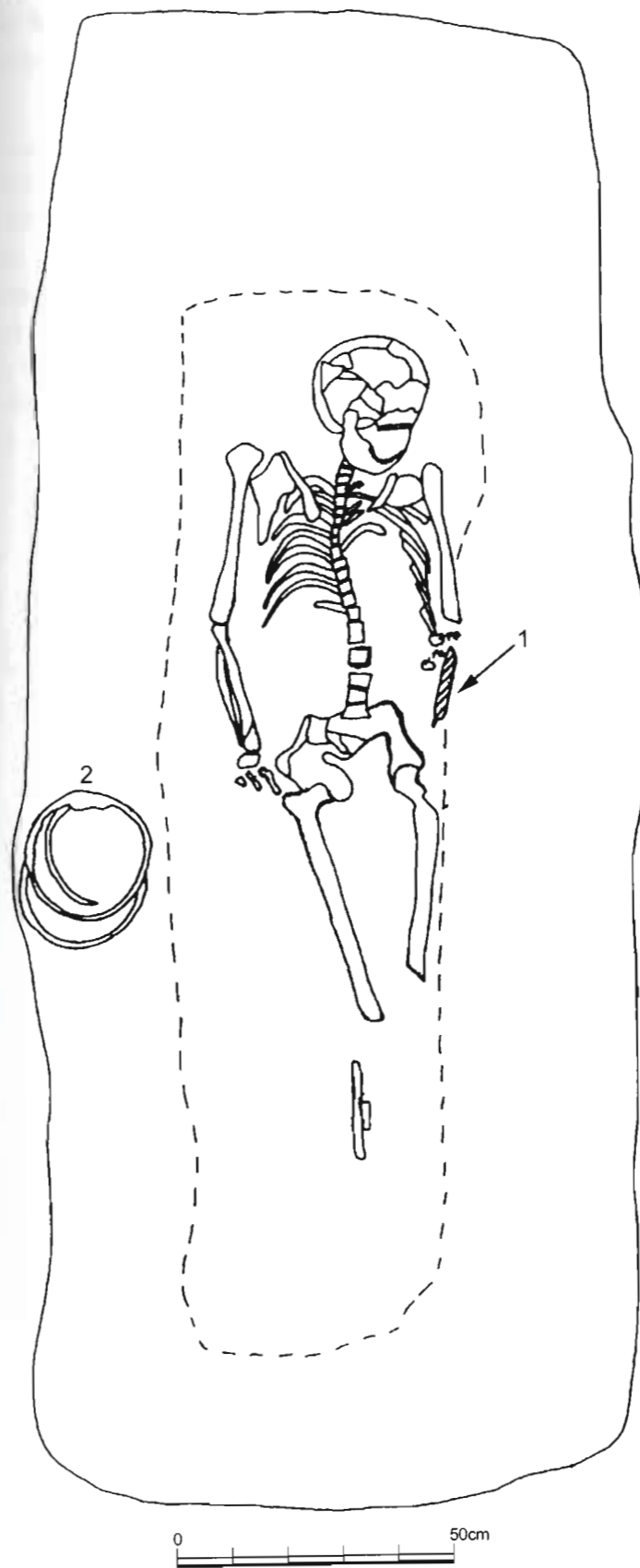
H2/96

JEL-LZ

H5/96

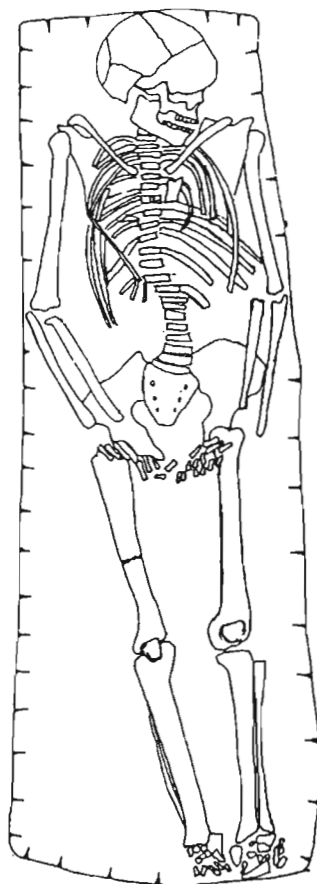
JEL-LZ

Obr. 3/14: Jelení – Lumbeho zahrada. Hrob 5/96.
 Abb. 3/14: Jelení-Straße/Lumbe-Garten. Grab 5/96.

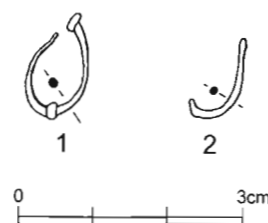
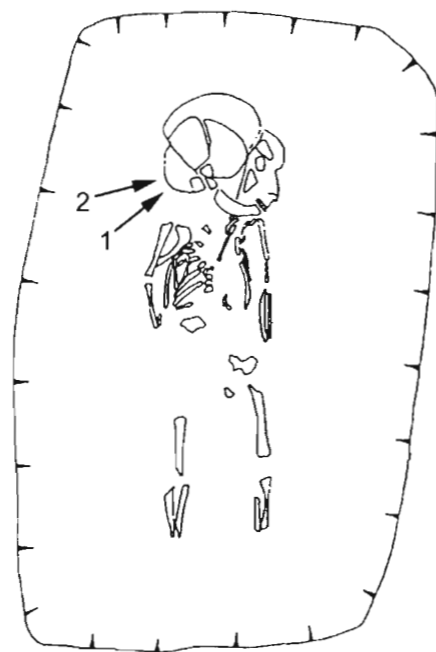
Obr. 3/13: Jelení – Lumbeho zahrada. Hrob 2/96.
 Abb. 3/13: Jelení-Straße/Lumbe-Garten. Grab 2/96.

H6/96

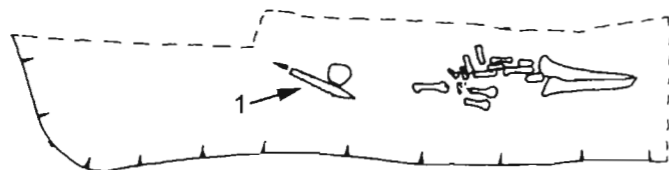
0 50cm

H7/96

0 3cm

H9/96

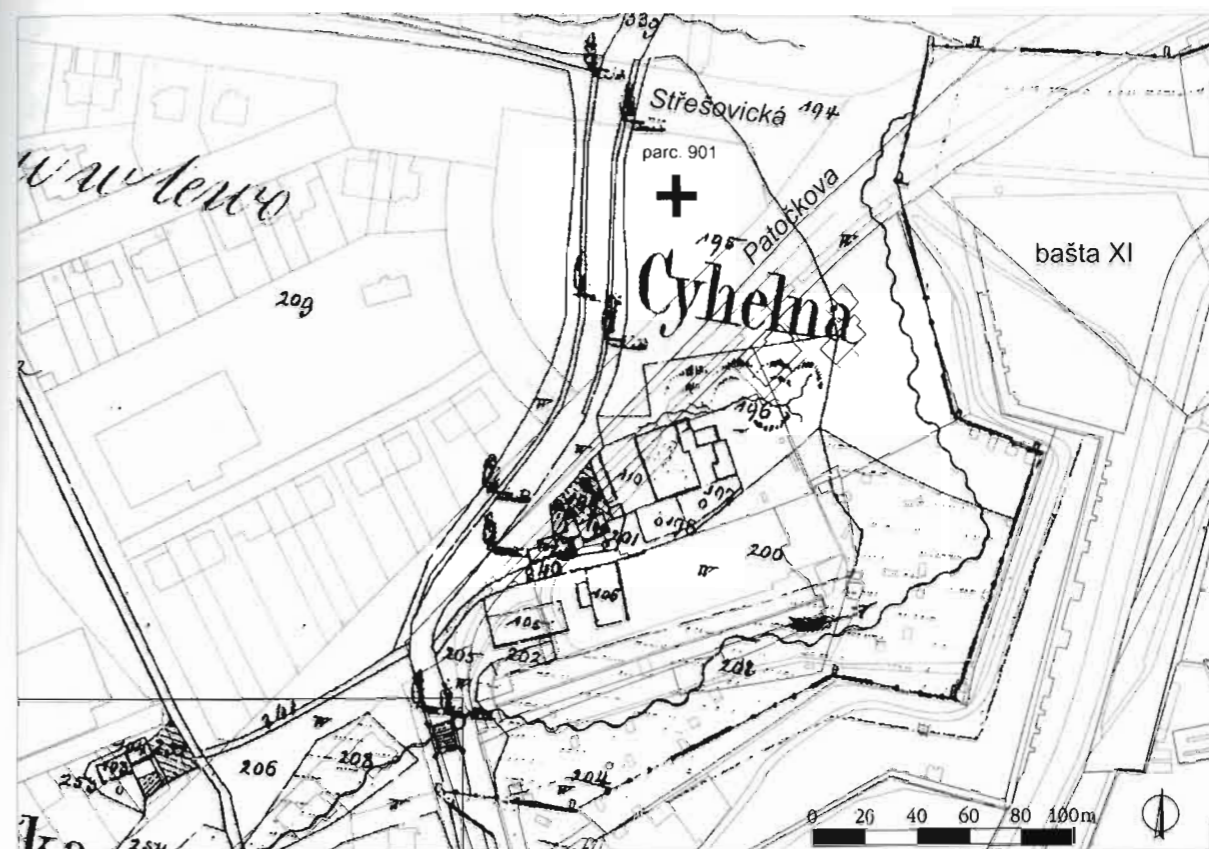

0 1,5cm

4. PROSTOR MEZI PATOČKOVOU ULICÍ (DŘÍVE PIONÝRŮ) A VÝCHODNÍM VYÚSTĚNÍM ULICE STŘEŠOVICKÁ

Praha 6 – Střešovice

V uvedeném prostoru bylo v roce 1924 objeveno řadové pohřebiště, popsané pouze stručně I. Borkovským (1969, 37, německy též *Borkovský* 1972, 41): „Severně od Černínského paláce a od Panenské byly v roce 1924 na začátku Střešovické ulice na rohové parcele zjištěny hroby doby knížecí, zkoumané Státním archeologickým ústavem. Bylo to pohřebiště řadové a patřilo do 10. stol., vcelku však až do 11. stol.“ Hroby údajně obsahovaly esovité záušnice různých velikostí (*Sláma* 1977, 127). Dokumentace, ani nálezy se nedochovaly. Z promítnutí mapy ze 40. let 19. století do současné situace vyplývá, že uvedený prostor s hroby se nalézá v blízkosti bývalé strahovské cihelny, resp. v jejím těsném severním sousedství. Z dosavadního studia pohřebišť na předpolích Pražského hradu lze odvodit, že by se mohlo jednat o pokračování pohřebiště rámcově lokalizovaného do prostoru strahovské cihelny (SC).

Obr. 4/1: Přibližná lokalizace pohřebiště (křížek). Vyznačena situace před polovinou 19. století.

Abb. 4/1: Ungefähre Lage des Gräberfelds (Kreuz). Die Situation vor der Mitte des 19. Jh. bezeichnet ist.

LITERATURA:

B/ *Borkovský, I.* 1969: Pražský hrad v době přemyslovských knížat. Praha.

Borkovský I. 1972: Die Prager Burg zur Zeit der Přemyslidenfürsten. Praha.

Sláma, J. 1977: Mittelböhmen im frühen Mittelalter, I. Katalog der Grabfunde. Praha.

Obr. 3/15: Jelení – Lumbeho zahrada. Hroby 6/96, 7/96, 9/96.

Abb. 3/15: Jeleni-Straße/Lumbe-Garten. Gräber 6/96, 7/96 und 9/96.

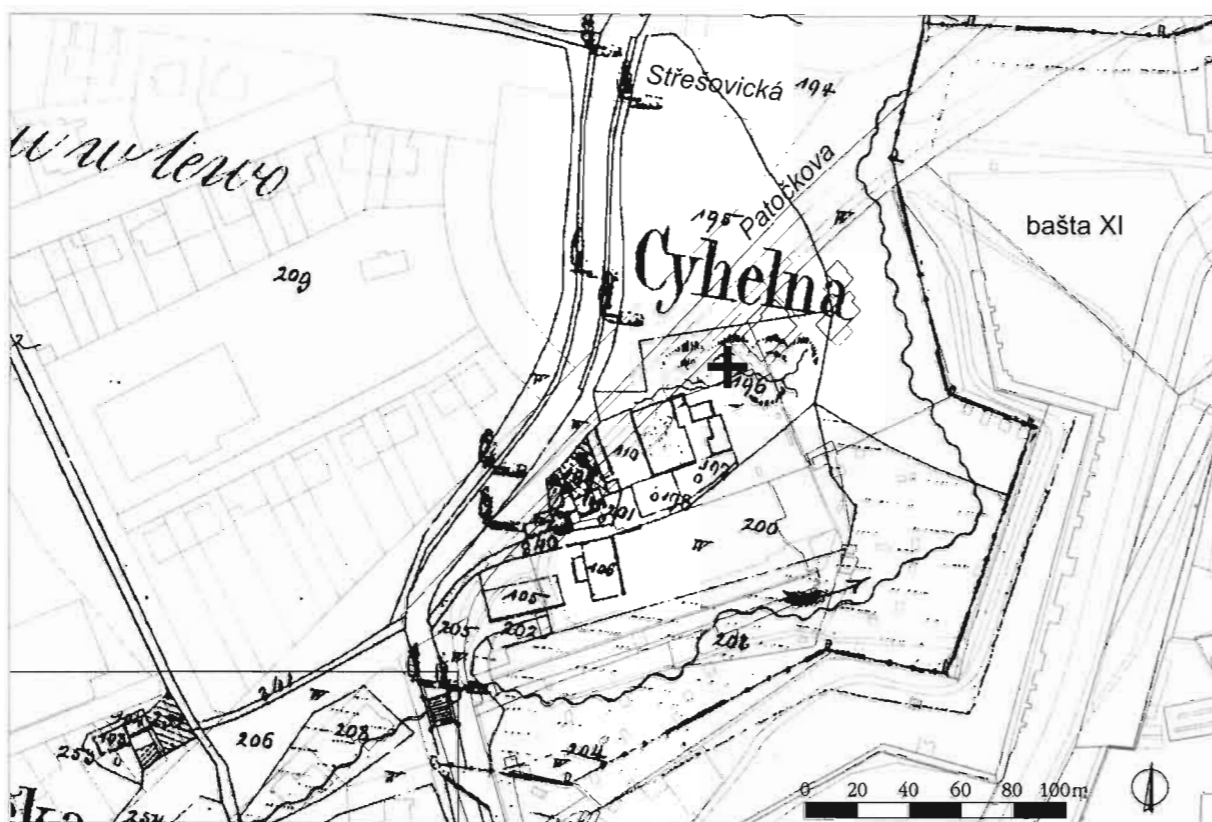
5. STRAHOVSKÁ CIHELNA

Praha 6 – Střešovice

5.1. NÁLEZY Z 19. STOLETÍ

Nálezy z pohřebiště zmiňovaného starší literaturou jen stručně zpravidla v kontextu s pohřebištěm na Panenské¹ poprvé podrobněji publikoval J. Sláma (1977, 127-128). Pramenům k poznání tohoto pohřebiště se dále detailně věnoval K. Sklenář (Sklenář 1981, 128-130; 1992, 194-195).

Hroby zřejmě původně dosti rozlehlého pohřebiště byly narušovány již v 1. polovině 19. století. Nejstarším dochovaným nálezem je nádoba uložená ve strahovské sbírce (Strahov 77) z roku 1837.

Obr. 5/1: Strahovská cihelna. Přibližná lokalizace pohřebiště (křížek). Vyznačena situace před polovinou 19. století.
Abb. 5/1: Strahover Ziegelei. Ungefähre Lage des Gräberfelds (Kreuz). Die Situation vor der Mitte des 19. Jh. bezeichnet ist.

V červenci 1846 zde prováděl své výkopy V. Krolmus. Mj. o nich zapsal: „...protož jsem se ale předce pokusil r.l. v červenci nad cihelnou Strahovskou pohřebiště toho velikánského, jeden díl proti vojenskému hřbitovu u zdi městské a vedle královské silnice až k nádržce vody tekoucí od Vele-slavína, jenž se odtud na malou Stranu do prahy žene, dále ohledati a prokopávati, nebo ona část pohřebiště nad cihelnou Strahovskou jest na sto kroků široká a přes 120 sáhů od cihelny až k nádržce nadjmenované, dlouhá, jest dílem prokopána a dílem ještě polkem pozůstává neprokopaným, v němž se ještě mnohé věci starobylé, doufám, vykopají.

¹ Borkovský 1969, 34; 1972, 37; Filip 1949, 155; Hlavatý 1857, 233, 235, 282; Pič 1909, 343, 345, 401, Abb. 82; Šnajdr 1877, 745; Štorch 1916, 104; Váňa 1956, 122-123; Turek 1950, 73, 82, 94; Vocel 1866, 464; Zpráva 1851/3, 161; Zpráva 1851/4, 157; Zpráva 1852/1, 193; Zpráva 1852/2, 195.

Zdeť jsem kostry některé 3 lokte v zemi vykopal, hlavami ležícími na východ.² Některá měla za hlavou 2 neb 3 kameny, neotesané do jehlice vzhuru státi (Trigorky, Třihorky). Některá kostra neměla nižádný kámen za sebou ani nad sebou, zvlášt' mělko ležící, státi, kterýž kámen se snad vykopal a odklidil, když se zde za dávných dnů z chvozdru role zřizovalo a dělalo.

Jiná kostra měla za hlavou popelničku, popelem a uhlíčkem naplněnou, kdy na 1 1/2 neb 2 lokte hlouběji v zemi ležela, a některá opět nižádnou, když se na 1/2 lokte pod hořejší vrstvou země nalezla. Některý kostlivec měl u nohou popelničku státi, a jiný opět ani u hlavy ani u nohou. Kostry ležely nejvíce na loket na 1 i 3 lokte ba i na 4 lokte hluboko v zemi v tomto hliništi.

Jámy neb hroby zde v hlině pod vrstvi země hořejší na 1, neb 1 1/2 místem i na 2 lokte hluboko v zemi se (na mnoho set) nalezají, v každé kostra, a okolo kostry některé popel, kruh železný (K.T. – obruče věder?), kostry mají některé okolo hrdel skleněné korale zelené barvy; některé jantarové neb skleněné, rozličně barvené modře. (K. T.: následuje popis hrobu označeného jako SC-1/1846, viz dále).

Popelničky zde prostřední v kapličkách hliněných...popelem a uhlíčky naplněné, pokličkami hliněnými poklopené mezi popelem, uhlím a kostmi na 1 1/2 i na 2 a na 3 lokte hluboko v zemi stály (K. T. – jiný typ pravděpodobně sídlištní aktivity, nedatováno); dělníci je roztloukli a zaházeli, když v nich ničehož nenalezli... Na pohřebištích pobřežních podlé potoků posvátných ležících pozoroval jsem, že čím dále pohřebiště pobřežní se od potoku vzdaluje; tím řidčeji se popelnice a kostry v něm nalezají...Dáno na Praze na den Sv. Rocha dne 16. srp. 1846.“ (Sklenář 1984, 109-110).

Nálezy V. Krolmus předal Národnímu muzeu spolu s rukopisnou zprávou, která se v současnosti nachází v Památníku národního písemnictví.³ Další nálezy uložené v Národním muzeu byly získány od E. Lokaje.

Z hrobů pocházely nálezy nádob, korálky ze skla, jantaru a polodrahokamů atd., z nichž část je obdobně jako ostruhy a sekera ztracena. Nádobu uloženou v Národním muzeu počtem zdánlivě souhlasí s nádobami uvedenými v soupisu J. Hlavatého.⁴ Jednoznačně identifikovatelná je láhev.⁵ Při revizi se ovšem ukázalo, že nádoba NM (h) 2724 na sobě má nálepkou, která nádobu neklade do souvislosti přímo se strahovskou cihelnou, ale s jejím širším okolím. Z tohoto důvodu ji spolu s nálezem korálu s ne zcela jednoznačnou lokalizací zařazují až za více méně prokazatelné nálezy z cihelny. Ze srovnání popisů a rozměrů nádob J. Hlavatého (1857), J. E. Vocela (1866, 464) a revize fondu provedené v Národním muzeu vyplývá, že nádobu uvedenou Hlavatým pod č. 172⁶ a Vocelem pod č. 307⁷ můžeme považovat za ztracenou. Za ztracené lze považovat též další nálezy (viz dále).

Při revizi nádob byly naopak v jedné z nich zjištěny další keramické zlomky, jejichž nálezy jsou lokalizovány do prostoru Strahovské cihelny, ovšem nedochovaly se k nim bližší doplňující údaje.

² Předpokládám, že měl V. Krolmus na mysli spíše „hlavami na východ hledící“, tj. v orientaci Z-V.

³ Seznam nálezů V. Krolmuse z roku 1846 předaných do Národního muzea v Praze se nachází v Archivu Národního muzea ve fondu Arch. sbor, kart. 4, č. 341. Za tuto informaci i další cenné připomínky k heslům pohřebiště Strahovská cihelna, na Panenské a Královská zahrada jsem zavázána PhDr. K. Sklenářovi.

⁴ „č. 171. Osudí 5'' 6'' vys. a skoro tolik v otvoru šir., nal. v cihelně u Strahovské brány, dar od p. Emanuele Lokaje. č. 172. Podobné, 4'' 4'' vys., 4'' 7'' v otv. šir., tamtéž nalezeno a od téhož darováno.“ (Hlavatý 1857, 235). „č. 358. Popelnice šedého povrchu, předešlé (pozn. aut.- tj. nádobě z pohřebiště na Panenské) podobná, nesouměrnými čarami na přič znamenáná, 4'' 10'' vys., 4'' 4'' v otv. šir., nal. u Strahovské cihelny.“ (Hlavatý 1857, 282).

⁵ „č. 173. Baňatá nádoba s úzkým otvorem, 7'' vys., 2'' 2'' v otv. šir., poch. z téhož místa.“ (Hlavatý 1857, 235). Počet nádob uvedených v Hlavatého soupisu odpovídá počtu nádob zaznamenaných jako dary E. Lokaje (Zpráva 1851/3, 161; Zpráva 1851/4, 157; Zpráva 1852/2, 195).

⁶ Srv. popis v pozn. 4.

⁷ „30. Popelnice 4'' 4'' vys. 4'' 7'' v prům., s vlnami a souběžnými kruhy na povrchu; na dně znamená praporek jakémusi se podobající; naleziště Strahovská cihelna.“ (Vocel 1866, 464).

„Jedna kostra 3 lokte hluboko v zemi ležící měla okolo sebe pas nebo prut železný zapínací. U pravé ruky ležela valaška (sekyrka), jakouž na Uhrách posavade Slováci v obyčeji mají nositi. U nohou měla ostrůhy. Podlé hrdla korale ležely. Mezi nimi broušený a provrtaný kamínek Chalcedon neb bezdrák (Achat), jeden jantar broušený. Čtyry kamínky, zdobně broušené, jež neznám. Tři zrna sklená modře a jedno zeleně z barevného a broušeného skla; mnohá zrna sklená se mi v hlíně zmizela.“ (Krolmus 1846 in Sklenář 1981, 130; 1984, 109).

DOCHOVANÉ NÁLEZY:

1. Náhrdelník

- a) Karneolový korálek, hráněný osmistěn. DB 105.
- b) Skleněný korálek kroužkovitý, modrý. DB 106.
- c) Skleněný korálek kroužkovitý, modrý. DB 107.
- d) Skleněný korálek kroužkovitý, modrý. DB 108.
- e) Skleněný korálek kroužkovitý, modrý. DB 109.
- f) Kulovitý korálek z černé sklovité hmoty s nitkami z bílého skla a týmiž očky. DB 110.
- g) Kulovitý korálek z černé sklovité hmoty s nitkami z bílého skla a týmiž očky. DB 111.
- h) Kulovitý korálek z tmavě šedé sklovité hmoty pravděpodobně s původně natavenou výzdobou.⁸ Korálek je silně zkorodovaný, po nitkách i očích zůstaly jen jejich negativy. DB 112.
- i) Jantarový korál, dvojkónický facetovaný. DB 113. V současnosti chybí.

Komentář: K náhrdelníku se zachovalo několik popisů.⁹ Původně náhrdelník obsahoval větší počet koráleků, z nichž deset V. Krolmus vyzvedl a zaznamenal, o ostatních mluví jako o zmizelých. Od dob Hlavatého soupisu (Hlavatý 1857) náhrdelník nezměnil počet koráleků, tj. 9. J. Hlavatý jako první určil Krolmusův chalcedonový korálek jako karneolový. Jantarový korálek sice neuvedl, ten se však pravděpodobně skrývá mezi korálky označenými jako různobarevné (Hlavatý 1857). Jantarový korálek opět zmiňují R. Turek (1950) a J. Sláma (1977), dnes však součástí náhrdelníku není.

U: NM – i. č. 54885¹⁰ (stará sbírka 1610)

⁸ Stopy dřívě nerozpoznané výzdoby byly identifikovány při kresebné dokumentaci.

⁹ „Podlé hrdla korale ležely. Mezi nimi broušený a provrtaný kamínek Chalcedon neb bezdrák (Achat), jeden jantar broušený. Čtyry kamínky, zdobně broušené, jež neznám. Tři zrna sklená modře a jedno zeleně z barevného a broušeného skla; mnohá zrna sklená se mi v hlíně zmizela.“ (Krolmus 1846; Sklenář 1984, 109).

„Ozdoba z karneolu ještě s čtyry modrými skleněnými a čtyry různobarevnými korály na šnůrku navléknutá; nal. od kn. V. Krolmusa u Strahovské cihelny blíž Prahy.“ (Hlavatý 1857, s. 233, č. 10).

„V cihelnách strahovských r. 1852 nalezeny patrně v hrobě perly karneolová, jantarová a modré skleněné, jež V. Krolmus přinesl do musea.“ (Pič 1909, 346).

„V dnešních sbírkách Národního musea je zachován nákrčník z nálezů Krolmusových, jenž obsahuje kromě podélné osmihrané karneolové perly 4 nízké válcovité perly z modrého skla, dvojkónickou vyhraněnou jantarovou perlu, 2 nízké zaoblené perly z černé pasty s inkrustací ve dvou protínajících se vlnicích a v očkách jimi uzavíraných a zaoblenou perlu z tmavošedé pasty.“ (Turek 1950, 82).

„Halskette, zusammengestellt aus einer achtkantprismatischen Karneolperle, L. 15 mm, vier gedrungenen Ringperlen aus blauem Glas, Ø bis 11 mm, D. 5 bis 6 mm, zwei kugeligen Perlen aus schwarzer Glasmasse, belegt mit zwei Wellenbändern aus weißem Glas und aus ebensolchem Glas aufgesetzten Augen, ferner aus einer kleinen rundlichen perle aus dunkelgrauem Glas und einer doppelpyramidenförmigen facetierten Bernsteinperle Ø 10 mm“ (Sláma 1977, 127).

„Z Krolmusových nálezů najdeme v inventáři Hlavatého v NM 31 (pozn. aut. – zřejmě počítány dohromady nálezy z pohřebiště Na Panenské i Strahovská cihelna) skleněných korálů (c-8,9) a karneolový korál (c-10); z nich dnešní č. NM 54885.“ (Sklenář 1981, 130).

¹⁰ Předměty s označením NM jsou uloženy v oddělení prehistorie a protohistorie Národního muzea v Praze. Předměty označené NM(h) v oddělení starších českých dějin téhož muzea.

2. Hrnc s kalichovitým okrajem

Výška 128 mm, průměr okraje 117 mm, průměr dna 82 mm. Barva světle šedá s tmavými skvrnami. Na vnitřní prožlabené straně okraje je rýha. Rytá výzdoba.

U: NM (h) – i. č. 2725

3. Hrnc s jednoduchým převislým okrajem

Výška 143 mm, průměr okraje 169 mm, průměr dna 89 mm. Barva šedá se skvrnami. Zdoben třemi pásy nepravidelných hřebenových vlnic. Dno s otiskem osy.

Komentář: Tuto nádobu zřejmě popisuje J. E. Vocel (1866, 464, č. 27): „Takové též znamení kruhové (pozn. aut. – „prohlubený kruh“) nalézá se nad dně popelnice 5' 9'' vys., 6' 3'' v otv., jež byla nalezena u Strahovské cihelny za Prahou.“ Ztotožnění s popisy Hlavatého není jednoznačné, rozměrově relativně nejbliže je nádoba uvedená pod č. 171 (Hlavatý 1857, 235).

U: NM (h) – i. č. 2726

4. Láhev s válcovitým vývalkovitě profilovaným hrdlem

Výška 191 mm, průměr okraje 73 mm, průměr dna 92 mm. Barva okrová se šedým zbarvením na dvou místech. Hřebenová a rytá výzdoba.

U: NM (h) – i. č. 2753 (staré č. 173)

5. Hrnc s jednoduchým zaobleným okrajem

Výška 134 mm, průměr okraje 134 mm, průměr dna 67 mm. Barva tmavohnědá do červená. Zdoben dvěma pásy hřebenových vlnic. Dno s otiskem osy.

Komentář: V. Spurný pod mylnou lokalizací cihelna „Na Panenské“ za Strahovskou branou cituje nápis na lístku vloženém do nádoby, jak jej zaznamenal J. Měcháček: „Totenurne gefunden neben einem Menschengeriippe in einem auf dem Felde neben der stiftlichen Ziegelhütte vor dem Reichsthor Prags entdeckten Grabe vom Jahre 1837“ (hlášení – Spurný 1946, dále Spurný 1953, 255, Taf. IV.1, Měcháček 1921). Podle týchž zdrojů K. Sklenář (1992, 195) jako místo nalezu správně uvádí „pole u strahov. klášter. cih., směrem k Panenské“.

U: Sbírký premonstrátské kanonie, Strahov 77

PŘÍMĚS:

A. Dva původně spleené a dnes rozpojené a dva neslepitelné fragmenty celkem ze tří nádob uložené v nádobě č. 2726. Jeden střep zdobený hřebenovým pásem a vpichem (obr. 4/4:C) má na vnitřní straně nelepenu popisku „č. 2 – cihelna“, druhý s toutéž výzdobou „č. 5 – Strahow, cihelna“ (pozn. aut. „cihelna“ dopsáno jiným rukopisem). Na okrajovém zlomku je popiska stejným rukopisem jako na předchozích fragmentech „6 – cihelna Strahow“ (obr. 4/4:A), na zlomku z těla nádoby je napsáno tuší „Strahov“ (obr. 4/4:B).

Komentář: I když uvedené zlomky není možné přesně lokalizovat a spojit je bezpečně s dalšími hrobovými nálezy, přesto jejich nález v širším prostoru Strahovské cihelny – vzhledem k popiskám na nádobách – nelze vyloučit.

NEDOCHOVANÉ NÁLEZY:

6.-7. Ostruhy (Krolmus 1846; Sklenář 1981, 130; 1984, 109; 1992, 195).

8. Sekera (Krolmus 1846; Sklenář 1981, 130; 1984, 109; 1992, 195).

9. Náhrdelník, 5 korálků,¹¹ dar E. Lokaje (*Zpráva 1852/2*, 195; *Sklenář 1992*, 195).
 10. Náhrdelník, 7 korálků,¹² dar E. Lokaje (*Zpráva 1852/1*, 193; *Sklenář 1992*, 195).
 11. Střep „z velké baňaté nádoby“, NM i. č. 54 886 – nenalezen.
 12. Nádobu darovaná E. Lokajem (*Hlavatý 1857*, č. 172; *Vocel 1866*, č. 30).

5.2. BLÍŽE NELOKALIZOVANÉ NÁLEZY ZE SEVERNÍHO A ZÁPADNÍHO PŘEDPOLÍ PRAŽSKÉHO HRADU

Zatímco většinu v muzejních sbírkách Národního muzea v Praze dochovaných nálezů se podařilo přiřadit k pohřebišťům na Panenské (PAN) a u strahovské cihelny (SC), jednu nádobu a jeden korál můžeme do oblasti západního či severozápadního předpolí Pražského hradu lokalizovat jen rámcově.

SEZNAM NÁLEZŮ:

1. Korál skleněný se zatavenou výzdobou

Průměr: 25 mm, výška: 3,1 mm, průměr otvoru: 5 mm. Základní hmota korálu se dnes jeví jako černá (v inventáři NM kreslena jako modrá). Dvě načervenalé a jedna bílá vlnice z natavené niti jsou orámovány rovnými rýhami při každém z vrcholů korálu.

Komentář: Korál s lokalizací „*Praha – Strahov*“ byl zjištěn v souvislosti s revizí nálezů z pohřebišť z předpolí Pražského hradu uložených ve sbírkách Národního muzea. Zmínka o něm je též v hlášení č. j. 4221/53 v Archivu náleзовých zpráv ARÚ Praha (*Anonymus 1953*). Vzhledem k nízkému původnímu číslu 1611¹³ ve staré sbírce, které následuje za číslem 1610, pod nímž se skrývá výše uvedený Krolmusův náhrdelník i. č. 54885, je do jisté míry pravděpodobné, že by korál mohl pocházet také ze strahovské cihelny. Vzhledem k tomu, že byl objeven až po uzavření databáze korálků a vzhledem k jeho ne zcela jednoznačné lokalizaci není součástí databáze a zpracování skleněných korálků (*Černá et al.*, v 1. dílu tohoto sborníku).

U: NM – i. č. 85063

2. Hrnc s jednoduchým kolmo seříznutým okrajem protaženým do zobáčku

Výška 100 mm, průměr okraje 87 mm, průměr dna 50 mm. Barva šedá se skvrnami. Hřebenová výzdoba. Dno s plastickou značkou ve tvaru čtverce s úhlopříčkami.

Komentář: Při revizi se ukázalo, že nádoba NM (h) – 2724 na sobě má nálepkou, která nádobu neklade do souvislosti přímo se strahovskou cihelnou, ale s jejím širším okolím: „*Gefunden bei dem Bau einer neuere/n/ Strasse /z/wischen dem Sand- /u/nd Strahöfer Thor (1)848*“.¹⁴

U: NM (h) – i. č. 2724

DOKUMENTACE:

- Anonymus 1953*: Hlášení č. j. 4221/53, uloženo v Archivu náleзовých zpráv ARÚ AV ČR Praha.
Krolmus, V. 1846: Pohřebišťe pohanské nad cihelnou Strahovskou za bránou Strahovskou. Rukopis datovaný 16.8. 1846, 6 listů nestr., uložen v Památníku národního písemnictví.
Měcháček, J. 1921: Rkp. P. Jiřího Měcháčka, uložen v knihovně premonstrátské kanonie na Strahově.
Spurný, V. 1946: Hlášení č. j. 6675/46, uloženo v Archivu náleзовých zpráv ARÚ AV ČR Praha.

LITERATURA:

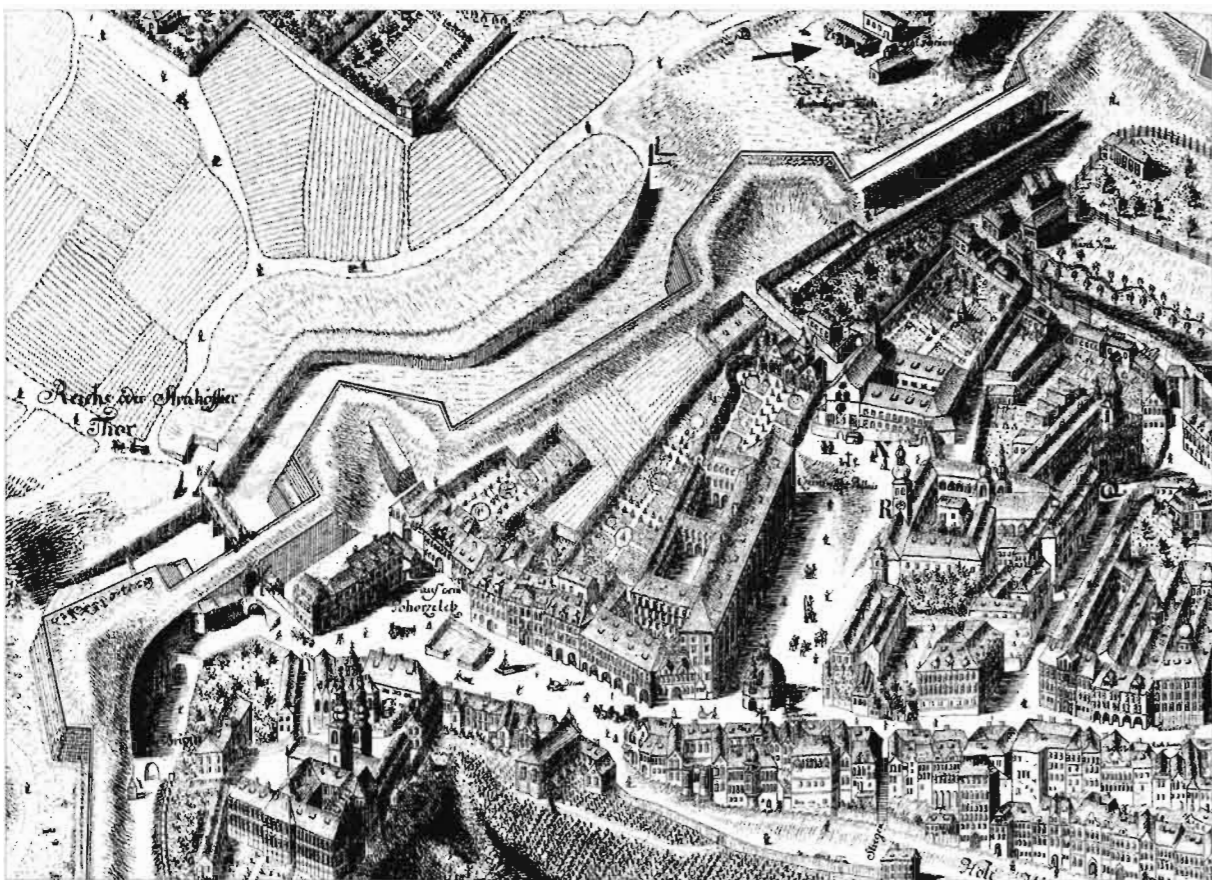
- A/ Bečková, K. 2000*: Zmizelá Praha. Hradčany a Malá Strana. Praha.
Hlavatý, J. 1857: Archeologické sbírky Musea království Českého, Památky archeologické 2, 185-190, 232-237, 281-283, 329-333.
Roubík, F. – Kuchař, K. – Hlavsa, V. 1972: Plán Prahy z roku 1816. Praha.
Sklenář, K. 1981: Počátky archeologického výzkumu na území Prahy – Die Anfänge der archäologischen Forschung auf dem Gebiet Prags, Pražský sborník historický 13, 124-141.
Sklenář, K. 1984: Archeologické záznamy Václava Krolmuse z Prahy a nejbližšího okolí v polovině 19. století – Die archäologischen Aufzeichnungen des Václav Krolmus aus Prag und seiner nächsten Umgebung in der Mitte des 19. Jahrhunderts, Muzeum a současnost 7, 95-131.
Sklenář, K. 1992: Archeologické nálezy v Čechách do roku 1870. Prehistorie a protohistorie. Praha.
Sláma, J. 1977: Mittelböhmen im frühen Mittelalter, I. Katalog der Grabfunde, Praha.
Spurný, V. 1953: Archeologická sbírka Strahovské knihovny v Praze, Zprávy památkové péče 13, 219-224, 250-255.
Vocel, J. E. 1866: Pravěk země české. Praha.
Zpráva 1851/3: Zpráva o českém Museum, Časopis Národního muzea 25, seš. 3, 155-162.
Zpráva 1851/4: Zpráva o českém Museum, Časopis Národního muzea 25, seš. 4, 146-158.
Zpráva 1852/1: Zpráva o českém Museum, Časopis Národního muzea 26, sv. 1, 177-193.
Zpráva 1852/2: Zpráva o českém Museum, Časopis Národního muzea 26, sv. 2, 188-196.
- B/ Borkovský, I. 1969*: Pražský hrad v době přemyslovských knížat. Praha.
Borkovský I. 1972: Die Prager Burg zur Zeit der Přemyslidenfürsten. Praha.
Filip, J. 1949: Praha pravěká. Praha, stavební a umělecký vývoj města. Osmera knih díl první. Praha.
Pič, J. L. 1909: Čechy za doby knížecí. Starožitnosti země České III.1. Praha.
Šnajdr, L. 1877: O nádobách hrobových, Památky archeologické 10, roč. 4, 741-746.
Štorch, E. 1916: Praha v pravěku. Praha.
Turek, R. 1950: K počátkům Prahy – Les débuts de Prague, Památky archeologické 43, 1947-1948 (1950), 59-94.
Váňa, Z. 1956: Lahvovité tvary v západoslovanské keramice – Die Flaschenformen in der westslawischen Keramik, Památky archeologické 49, 185-247.

¹¹ „p. Emanuel Lokaj: 1. Pět perliček, nalezených v cihelně za Strahovskou branou.“

¹² „p. Em. Lokaj – 7 skleněných ozdůbek starých, nalezených v cihelně za Strahovskou branou.“

¹³ Toto číslo je nalepeno na okraji navlékacího otvoru.

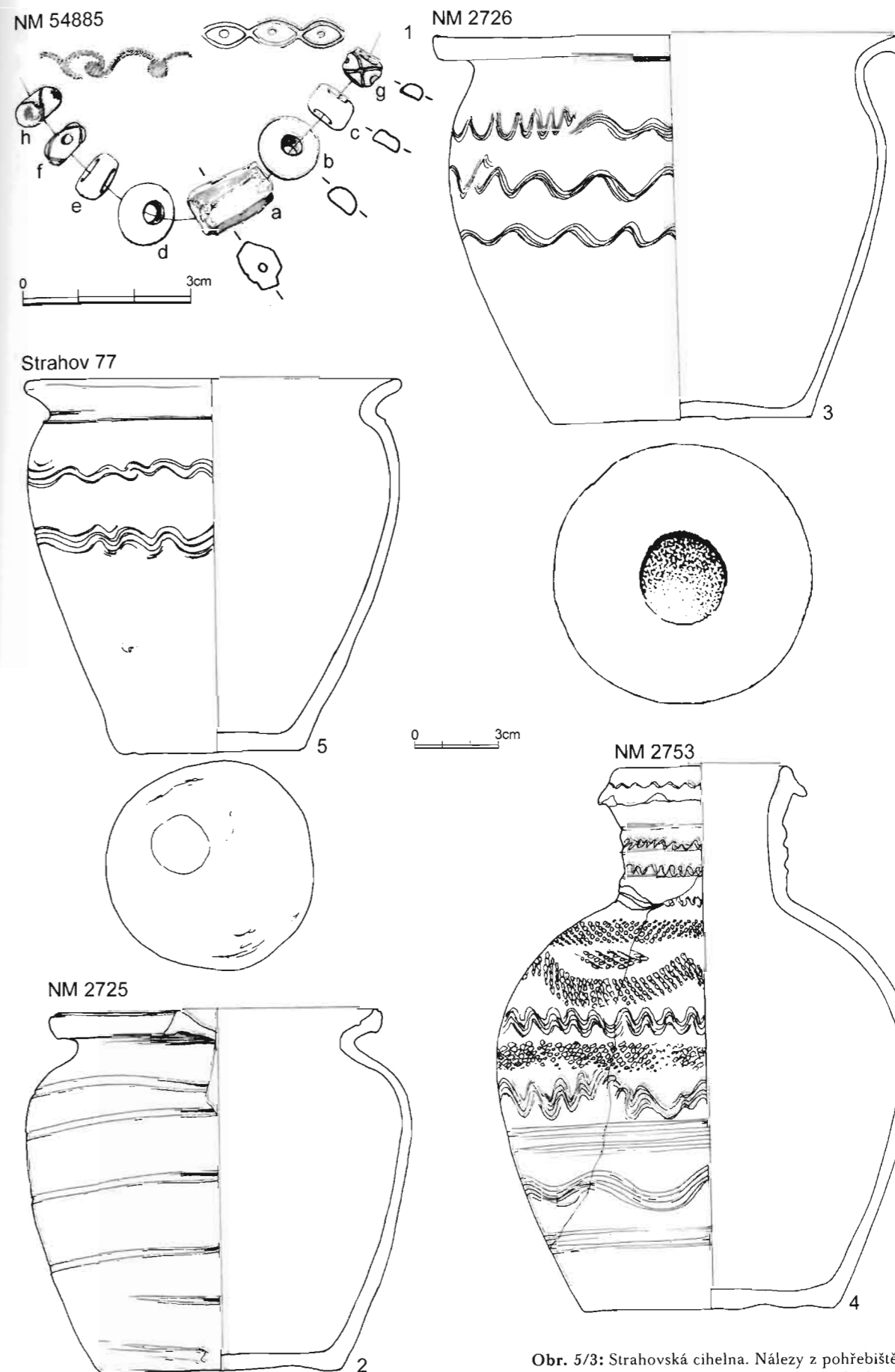
¹⁴ Za přečtení popisky děkuji PhDr. L. Sršňovi z Národního muzea v Praze.

Obr. 5/2.1: Detail strahovské cihelny podle plánu J. D. Hubera z r. 1769 (nach *Bečková* 2000, 22-23).
 Abb. 5/2.1: Detail der Ziegelei von Strahov nach dem Plan J. D. Hubers von 1769 (nach *Bečková* 2000, 22-23).

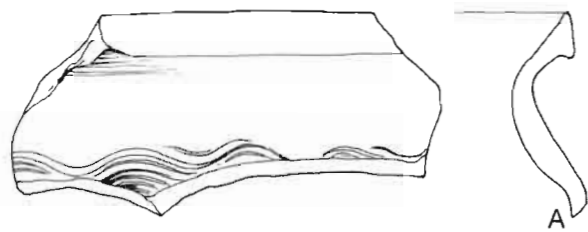

Obr. 5/2.2: Detail strahovské cihelny podle Jüttnerova plánu z roku 1816 (podle *Roubík - Kuchař - Hlavsá* 1972).
 Abb. 5/2.2: Detail der Ziegelei von Strahov nach Jüttners Plan von 1816 (nach *Roubík - Kuchař - Hlavsá* 1972).

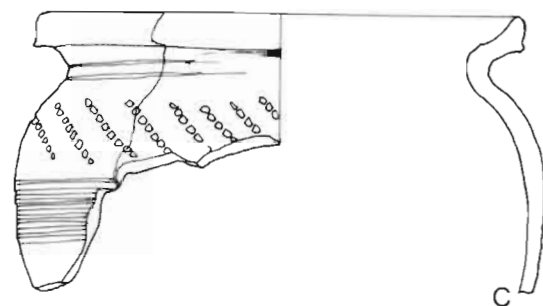
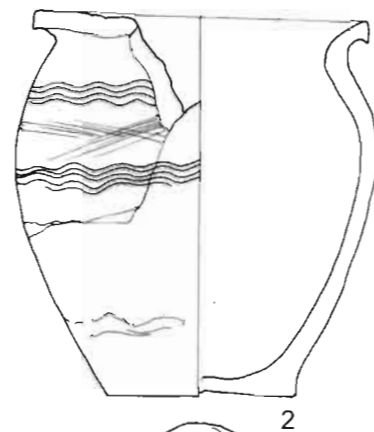

Obr. 5/3: Strahovská cihelna. Nálezy z pohřebiště.
 Abb. 5/3: Strahover Ziegelei. Funde vom Gräberfeld.

NM 2726

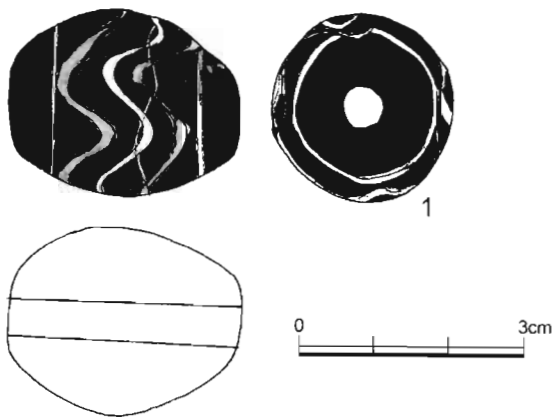

NM 2724

0 3cm

NM 85063

0 3cm

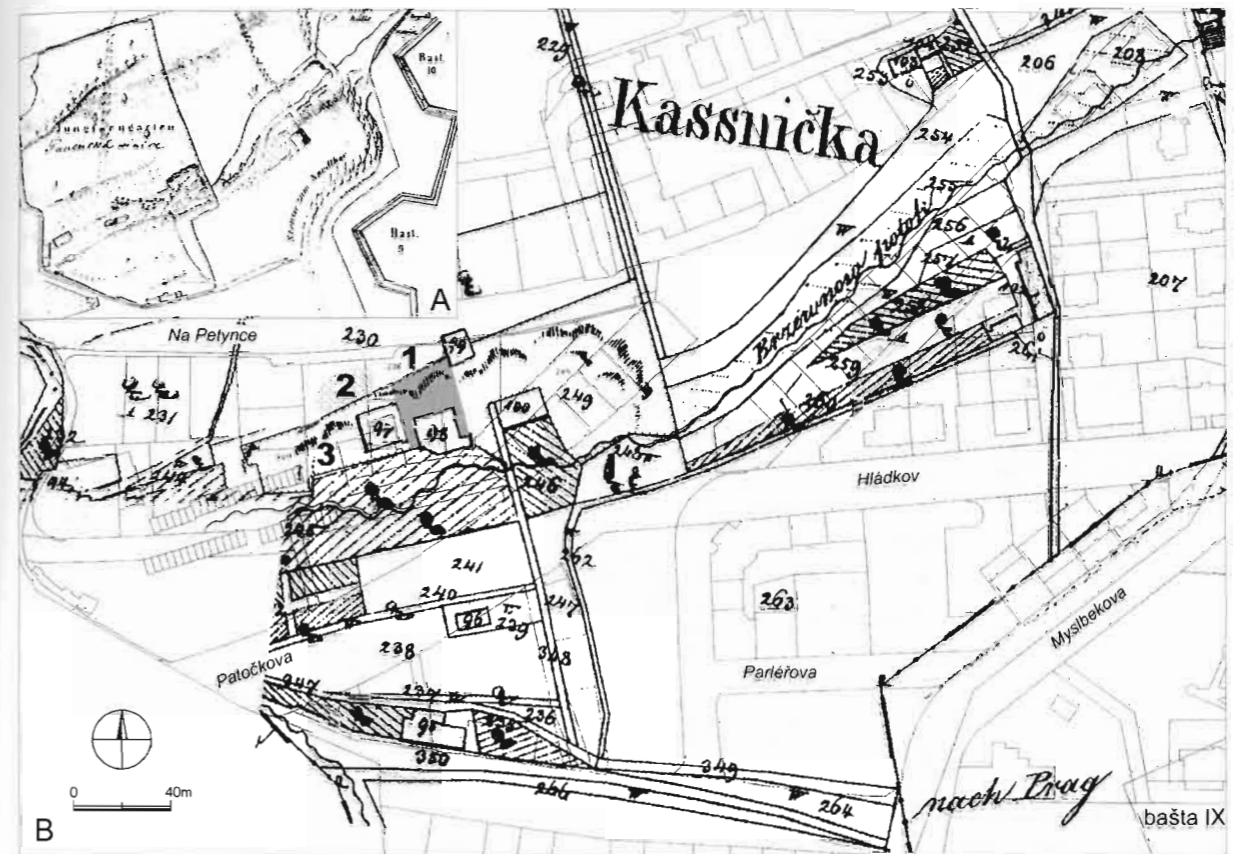
Obr. 5/4: A-C – Zlomky keramiky pocházející pravděpodobně z prostoru strahovské cihelny; 1 – korál, „Praha – Strahov“; 2 – nádoba z prostoru mezi Strahovskou a Píseckou bránou.

Abb. 5/4: A-C – Keramikfragmente wahrscheinlich aus dem Raum der Ziegelei von Strahov; 1 – Perle von „Prag – Strahov“; 2 – Gefäß aus dem Raum zwischen Strahov-Straße und dem Pisek-Tor.

6. POHŘEBIŠTĚ NA PANENSKÉ

Praha 6 – Střešovice

Nálezy z pohřebiště zmiňovaného starší literaturou až na výjimky ve formě více či méně obecného slovního popisu¹ poprvé vy publikoval J. Sláma (1977, 128). Pramenům k poznání tohoto pohřebiště v kontextu pohřebiště u Strahovské cihelny se poté detailně věnoval K. Sklenář (Sklenář 1976, 61; 1980, 165-168, obr. 17-18; 1981, 128-130; 1984, 110-111; 1992, 194-195).

Obr. 6/1: Panenská. A – reprodukce plánu V. Staňka; B – přibližná lokalizace pohřebiště (1 – šedá plocha), 2 – oblast se středověkými objekty, 3 – nálezy pleistocenních zvířecích kostí. Vyznačena situace před polovinou 19. století.

Abb. 6/1: Panenská. A – Plan von V. Staňk; B – ungefähre Lage des Gräberfelds (1 – grau), 2 – Bereich mit mittelalterlichen Objekten, 3 – pleistozäne Tierknochen. Die Situation vor der Mitte des 19. Jh bezeichnet ist.

Lokalizace pohřebiště narušovaného od 1. poloviny 19. století je možná na základě plánu zhotoveného nejspíše v roce 1843 pražským lékařem V. Staňkem² a na základě jeho promítnutí do mapy ze 40. let 19. století a novodobé komunikační sítě (obr. 6/1; poprvé Sklenář 1980, obr. 17, 18; též Sklenář 1984, obr. 14). Rozkládalo se v místech vinice a zahrady Panenská na levém břehu potoka Brusnice, západně bašt IX a X novověkého opevnění (dnes jižně ulice Na Petynce). Objeveno bylo na počátku roku 1835³ v souvislosti s terénními úpravami při zakládání cihelny majitelem pozemku Abundem

¹ Beneš 1866, 178, 180; Borkovský 1969, 33-34; Filip 1949, 155; Legis-Glückselig 1853, 193-194; Niederle 1891, 12, 27; 1894, 197; Pič 1909, 343; Sklenář 1976, 61; Smolík 1884, 26, Taf. II:39-40; Šolle 1966, 95, obr. 14b – nepřesně vyobrazení; Šnajdr 1877, 745; Štorch 1916, 104; Turek 1950, 73, 82, 94.

² Originál uložený původně ve fondu Hollareum v Národním muzeu, později v Národní galerii (grafická sbírka?, v krabici Praha IV-Hradčany) je nezvěstný. Opis a fotografie jsou uloženy v archivu nálezových zpráv odd. prehistorie Národního muzea v Praze (Sklenář 1980, pozn. 130; Sklenář 1981, pozn. 26 na str. 129).

³ Názor, že se tak stalo r. 1830 (Pič 1909, 344; Štorch 1916, 104), neodpovídá zprávám bližším době nálezů.

Bachofenem z Echu (*Sklenář 1980*, 165). Pohřebiště se bezpečně dotýká popiska V. Staňka k místu jím na plánu označeném číslicí 1: „*Na místě 1 ležely kostry lidské, hlavami k východu; pod hlavou měla každá veliký kámen; u jedné (snad u více) nalezeny byly u krku jantarové korály a měděné sponky, ježto jsem dílem do museum dílem (p. t.) p. Baronu Neuberkovi obětoval. Jednu lebku poloskamenělou dostal p. dr. Ammerling.*“⁴ (*Sklenář 1980*, 1981, 129). Nálezy odtud zmínil v souvislosti s jejich darováním hrabě Kašpar Šternberk v roce 1835, který pravil: „*Konečně před několika dni náhodou nalezeno jest hrobiště blíž Prahy, na vinici tak zvané „Panence“, která někdy panenskému klášteru sv. Jiří náležela. Byla zde bezpochyby i obětnice. Jest to místo prostorné, pokryté celé uhlím, kdež zde a tam konské lebky, lidské kostry pod nizaunkými pahrbky mezi uspořádanými kameny nalezeny opět kameny a prsty pokryté, – ano nalezly jsou se i střepy z popelnic, několik malých otevřených kroužků z bronze a rozličné cetky a okrasy z jantarových korálů.*“ (*Řeč presidenta 1835*, 203-204).

Pohřebiště krátce po objevu nejpodrobněji popsal Matyáš, rytíř Kalina z Jäthensteina: „*Bei dieser Abgrabung wurden, wie ich mich persönlich überzeugte, mehrere menschliche Knochenskelette gefunden, welche mit dem Gesichte gegen Aufgang gekehrt, in mässigen Zwischenräumen von 2 Schuh in gerader Richtung ausgestreckt lagen, ohne dass sich eine Spur von Särgen gezeigt hatte. Wohl aber fand man diese Skelette vorzüglich an der Kopfseite von aufgeschlichteten Steinen umgeben. Zwischen den Füßen eines Skeletts lag jenes eines etwa 3' langen Kindes. Die menschlichen Gebeine hatten nichts von den Attributen, welche verstorbenen Christen beigegeben zu werden pflegen. Dagegen fand man mehrere durchgehöhlte, runde, 1/2" dicke Bernsteinperlen und 3" im Durchmesser haltende, mit dem edlen grünen Rost überzogene, bronzene Ringe, welche aber nicht ganz geschlossen sind, sondern, wie man sie in den heidnischen Gräbern häufig findet, aus einem runden, zirkelförmig eng zusammengebogenen, starken Draht bestehen, daher die Bestimmung hatten Kleiderfalten, Haare us.w. beisammen zu halten. Es waren nur wenige Urnenscherben dabei, dagegen aber hatten mehrere daselbst vorsindige kleinere Sandsteine eine künstliche Form; insbesondere fand ich einen Stein, der die Form und Größe einer Kaiserbirne, und an der Stelle des Stengels eine kleine Oeffnung hatte. Verschiedene Zierknochen, Pferdschädel, Schweinsrüssel lagen zwischen den Menschenskeleten. Auf einem andern Platz fand man viele Kohlen, welche es wahrscheinlich machen, daß hier für den zur Erde bestatten Thiere, und nach den Knochenresten zu urtheilen, auch Pferde geopfert wurden.*“

Aus der Beschaffenheit der vorgefundenen Attribute von Bernstein, Bronze und Steint folgt, daß diese Grabstätten einer sehr frühen, heidnischen Periode angehören, daß, nachdem so viele Pferdeknöchel vorkommen, die hier Bestatteten keine gemeine Leute waren.“ (*Kalina 1836*, 126-127).

Ve 40. letech 19. století se v prostoru vinice na Panenské pohyboval též V. Krolmus, jehož popisy v deníku z roku 1850 a ve zprávě z roku 1855 publikoval K. Sklenář (*1984*, 110-111; srv. *Sklenář 1981*, 128-130; *1992*, 195).

Z uvedených zmínek a dochovaných nálezů nelze odvodit ani rozsah pohřebiště, ani detailní informace o vzhledu a obsahu hrobových jam. Tehdejší nálezci si povšimli pouze nejvýraznějších znaků, tj. kamenných prvků použitých při úpravě hrobových jam, a nálezů. Zcela nechtěně hrabě Šternberk ve svém proslovu reprodukoval též informaci o vnějším vzhledu pohřebiště.

⁴ „*Na místě 2 nalézalo se mnoho hrobek, a v každé mnoho střepů z rozličných popelnic. Některé z těchto si schoval p. Horčíčka (malíř). Některé byly tak malé, že v šířce sotva 1 palec a v délce 2 palce obnášely. Střepy jedné popelnice ukázaly na průměr více nežli 2 střevců, tloušťka okraje obnášela 2 palce, byla skoro z čisté tuhy zhotovena – Kolmý průměr jedné řady takových hrobek vykreslil si p. kustos Hellich. Vedle popelnic nalézalo mnoho popela a uhlí (zdá se že z lípového dříví) pak i kosti z ovc.*“ Tato poznámka ke stanovišti 2 se týká středověkých sídlištních jam, které byly za hroby považovány omylem. Poznámka ke stanovišti 3 se týká nálezu kostí „z předpotopníka“ (snad nosorožce).

V. Staňka/ K. Šternberk	Neuberkova sbírka (poté UMPRUM i.č. 4938, poté depozit NM)	Seznam J. Hlavatého/ Hlavatý 1857	Příč 1909	Štörch 1916	Dnes
měděné sponky/ několik malých otevřených kroužků z bronze (dle <i>Sklenář 1981</i> , 128, pozn. 21: 5 esovitých záušnic – Hellichův inv. 103)		475b, pak c/475 (Hlavatý 1857, 190)	4 esovité kroužky	bronzové esovité kroužky – 4 v NM	ESZ NM 54890 (staré č. 475)
		475b, pak c/475			ESZ NM 54891
		475b, pak c/475			ESZ NM 54892
		475b, pak c/475			ESZ NM 54893
		pátá záušnice neuvezena			chybí
	záušnice		kroužky úzký	dva esovité kroužky	neidentifikováno
	záušnice				neidentifikováno
	jantarový korálek navlečený na jedné ze záušnic		perla		neidentifikováno
jantarové korály/ okrasy z jantarových korálů (dle <i>Sklenář 1981</i> , 128, pozn. 21: 2 jantarové korálky – Hellichův inv. 103)				jantarové perly	nedochovány
			perle drobné skl.		náhrdelník NM 54888
			perle hluboce ryhované		náhrdelník NM 54889
-/střepy z popelnic		nádoba, NM č. 372 (Hlavatý 1857, 283)	nádoby zdobené na dně značkami	nádoby zdobené na dně hmcířskými znaky – 3 nádoby v NM	nádoba NM 54887, další nedochovány
		nádoba, NM č. 357 (Hlavatý 1857, 282)			nedochována, příslušnost k pohřebišti nejistá
				2 nádoby v Městském muzeu	nedochovány
-/rozličné cetky					nedochovány

Tab. 6/1: Nálezový soubor z pohřebiště na Panenské dle jednotlivých pramenů. (ESZ – esovitá záušnice).
Tab. 6/1: Funde von Panenska-Gräberfeld, geordnet nach Quellen (ESZ – S-förmiger Schläfenring).

Nesnadná je rekonstrukce souboru nálezů objevených na pohřebišti.⁵ Stav a proměny nálezového souboru z pohřebiště zachycuje tabulka 1 (*tab. 6/1*). Předměty získané dr. V. Staňkem byly předány zčásti do sbírky Národního muzea a zčásti do sbírky barona Jana Norberta z Neuberka (poté majetek Uměleckoprůmyslového muzea, naposledy depozitum uložené v Národním muzeu). Další nálezy daroval do Národního muzea A. Bachofen z Echu. Nálezy z Neuberkovy sbírky – esovité záušnice, perla (*Příč 1909*, 344) – dnes nejsou v Národním muzeu identifikovatelné, ač v jeho sbírkách byly ještě ve 40. letech 20. století dle R. Turka tyto esovité záušnice skutečně dochovány (*1950*, pozn. 141, 94). Jantarové perly zmiňované jak V. Staňkem, tak hrabětem Šternberkem se nejen nedochovaly, ale nebyly uvedeny ani v Hlavatého soupisu muzejních sbírek –

⁵ Je přitom velmi pravděpodobné, že do muzejních či soukromých sbírek a tím i do literatury se dostala pouze část nálezů. Původní nálezový fond mohl být mnohem bohatší.

na rozdíl od 4 esovitých záušnic⁶ (*Hlavatý 1857*, 190, č. 475) a dvou nádob (*Hlavatý 1857*, 282, č. 357, 283, č. 372). Další dvě nádoby se měly podle E. Štorcha (*1916*, 104) dostat do sbírek Muzea hl. m. Prahy, kde se je ovšem v současnosti již nepodařilo dohledat. Do současnosti se dochovaly čtyři esovité záušnice, dva náhrdelníky a nádoba (*obr. 6/2*). Náhrdelníky přitom pocházejí pravděpodobně z Krolmusových nálezů, které se do muzejních sbírek dostaly v roce 1847.

DOCHOVANÉ NÁLEZY:

1. Esovité záušnice

Průměr 14-15 mm, síla drátu 2 mm, šířka es 3,5 mm.

Analýza: č. měř. 10769 – Cu+Zn.⁷

U: NM – i. č. 54890 (staré č. 475)⁸

2. Esovité záušnice

Průměr 12 x 14 mm, síla drátu 2 mm, šířka es 4 mm.

U: NM – i. č. 54891 (staré č. 475 – 1614/5).

3. Esovité záušnice

Průměr 15 x 18 mm, síla drátu 1,5 mm, šířka es 2,5 mm.

Analýza: č. měř. 10770 – Cu+Zn+Sn

U: NM – i. č. 54892

4. Esovité záušnice

Průměr 13 x 15,5 mm, síla drátu 1,5 mm, šířka es neměřitelná. Poškozená.

Analýza: č. měř. 10771 – Cu+Zn+Sn

U: NM – i. č. 54893

5. Náhrdelník⁹

- a) Skleněný korálek, segmentovaný – jednodílný, bezbarvý. DB 118.
- b) Skleněný korálek, segmentovaný – jednodílný, bezbarvý. DB 119.
- c) Skleněný korálek, segmentovaný – jednodílný, bezbarvý. DB 120.
- d) Skleněný korálek, segmentovaný – jednodílný, bezbarvý. DB 121.
- e) Skleněný korálek, segmentovaný – jednodílný, bezbarvý. DB 122.

⁶ Záušnice byly do sebe údajně zavěšeny, což potvrdili J. Hlavatý (*1857*, 190) i F. Beneš (*1866*, 178). Není jasné, které ze záušnic – ze sbírky NM či Neuberkovy – byly vyobrazeny J. Smolíkem (*1884*, 26, Taf. II:39-40). Jejich průměr 1,3 a 1,6 cm nevylučuje, že by se mohlo jednat o některý z dochovaných exemplářů.

⁷ Za pozoruhodné lze považovat, že již kolem poloviny 19. století J. E. Vocel dal jednu ze záušnic pohřebišť na Panenské chemicky analyzovat na pražské universitě v laboratoři prof. Redtenbachera. I tato analýza zjistila slitinu mědi se zinkem se zanedbatelným podílem cínu (*Vocel 1866*, 568: Cu 84,31, Sn 0,91, Zn 10,93, Pb 3,07; srv. *Sklenář 1981*, pozn. 31 na str. 131).

⁸ Předměty s označením NM jsou uloženy v oddělení prehistorie a protohistorie Národního muzea v Praze.

⁹ Dle J. Slámy (*1977*, 128) náhrdelník obsahoval 20 koráleků, v náhrdelníku je dnes dochováno pouze 19 koráleků. V případě, že tento náhrdelník, stejně jako náhrdelník NM – i. č. 54889 pocházejí z nálezů V. Krolmuse, jak to naznačuje charakteristika Krolmusem prodaných koráleků NM (*Sklenář 1992*, 195), pak se původně skládal ze 17 modrých, 8 bílých a 2 černých koráleků.

- f) Skleněný korálek segmentovaný – jednodílný, bezbarvý. DB 123.
- g) Skleněný korálek segmentovaný – jednodílný, modrý. DB 125.
- h) Skleněný korálek segmentovaný – jednodílný, modrý. DB 126.
- i) Skleněný korálek segmentovaný – jednodílný, modrý. DB 127.
- j) Skleněný korálek segmentovaný – jednodílný, modrý. DB 128.
- k) Skleněný korálek segmentovaný – jednodílný, modrý. DB 129.
- l) Skleněný korálek segmentovaný – dvoudílný, bezbarvý. DB 124.
- m) Skleněný korálek segmentovaný – dvoudílný, modrý. DB 130.
- n) Skleněný korálek segmentovaný – dvoudílný, modrý. DB 131.
- o) Skleněný korálek segmentovaný – dvoudílný, modrý. DB 132.
- p) Skleněný korálek segmentovaný – dvoudílný, modrý. DB 133.
- r) Skleněný korálek segmentovaný – dvoudílný, modrý. DB 134.
- s) Skleněný korálek segmentovaný – dvoudílný, modrý. DB 135.
- t) Skleněný korálek segmentovaný – dvoudílný, černý. DB 136.¹⁰
- u) Skleněný korálek segmentovaný – jednodílný, průsvitný. Dle *Sláma 1977*, dnes chybí.
- v) Skleněný korálek segmentovaný – jednodílný, průsvitný. Dle *Sláma 1977*, dnes chybí.

U: NM – i. č. 54888

6. Náhrdelník

- a) Skleněný korálek, soudkovitý, nazelenalý. DB 114.
- b) Skleněný korálek, soudkovitý, nazelenalý. DB 115.
- c) Skleněný korálek, olivovitý, tmavě zelený. DB 116.
- d) Skleněný korálek, olivovitý, tmavě zelený. DB 117.

U: NM – i. č. 54889

7. Hrnc s jednoduchým okrajem

Výška 112 mm, průměr okraje 123 mm, průměr dna 83 mm. Barva tmavošedá. Výzdoba hřebenovým pásem a vlnicí. Dno s náznakem značky.

U: NM – i. č. 54887

NEDOCHOVANÉ NÁLEZY:

8. Esovité záušnice, ze souboru předaného do Národního muzea, Hellichův inventář č. 103 (*Sklenář 1981*, 128, pozn. 21; *1992*, 194).

9.-10. Dvě esovité záušnice, Neuberkova sbírka¹¹ (*Sklenář 1981*, 131).

11. Korálek jantarový navlečený na jedné z výše uvedených záušnic, Neuberkova sbírka (*Sklenář 1981*, 131; *1992*, 194).

12. Dva jantarové korálky, ze souboru předaného do Národního muzea, Hellichův inventář č. 103 (*Sklenář 1981*, 128, pozn. 21; *1992*, 194).

13. Hrnc. „Černá, na povrchu čarovaná popelnice, na dně má vyrytý dvojitý kruh, jest 5'' vys. 4'' 9'' v otv., 2'' 2'' ve dně šir.“ Národní muzeum (*Hlavatý 1857*, 283, č. 372).

¹⁰ J. Sláma (*1977*) černý korálek neuvádí. Dle *Turek 1950*, 82: sekané perly bílé, postříbřené, modré a 1 černá.

¹¹ Neuberkova sbírka byla předána koncem 19. století do Umělecko-průmyslového muzea, kde byly položky 9.-11. zaevidovány pod i. č. 4938 (*Sklenář 1981*, 131). Později deposit Národního muzea v Praze.

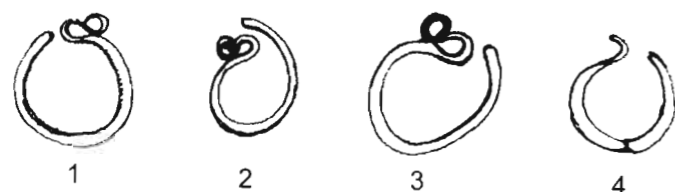
14. **Zlomek nádoby.** „Zlomek osudí černého, hlína se slídou smíšená; na dně mřížky silně z pudy vynikající, nalezeno na Panenské za Prahou“ (Vocel 1866, 464, č. 34, obr. 139). Na citovaném obrázku je vyobrazeno dno se značkou v podobě mřížky uzavřené ve čtyřúhelníku.

15. **Hrnc.** Podle E. Štorcha (1916, 104) uložený v Městském muzeu (dnes Muzeum hl. m. Prahy).

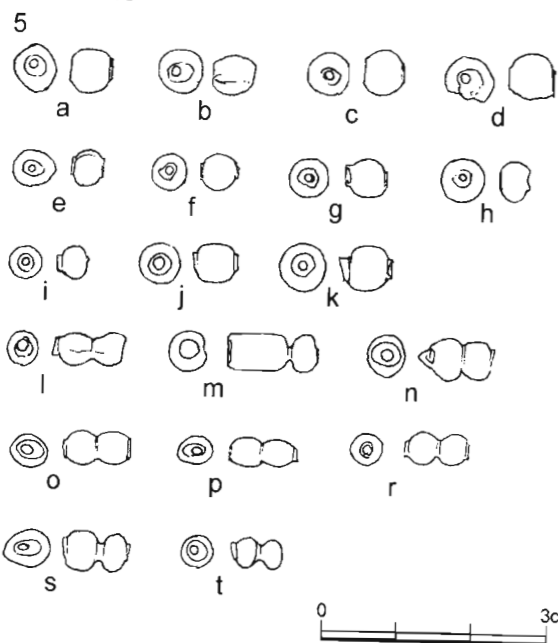
16. **Hrnc.** Podle E. Štorcha (1916, 104) uložený v Městském muzeu (dnes Muzeum hl. m. Prahy).

17. **Hrnc.** „Tmavošedý hrneček s úzkým hrdlem, beze všech ozdob, 4'' 9''' vys., 4'' v otv. a 2'' 6''' ve dně šir.“ Národní muzeum (Hlavatý 1857, 282, č. 357). Příslušnost k pohřebišti či blízké sídlištní situaci nelze rozlišit.

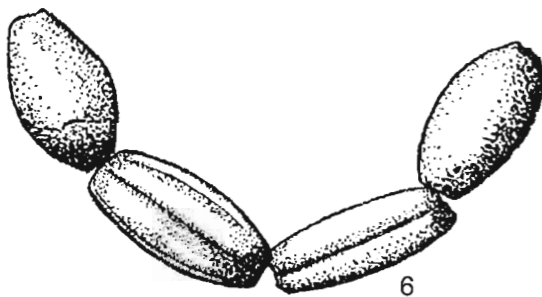
NM 54890-3

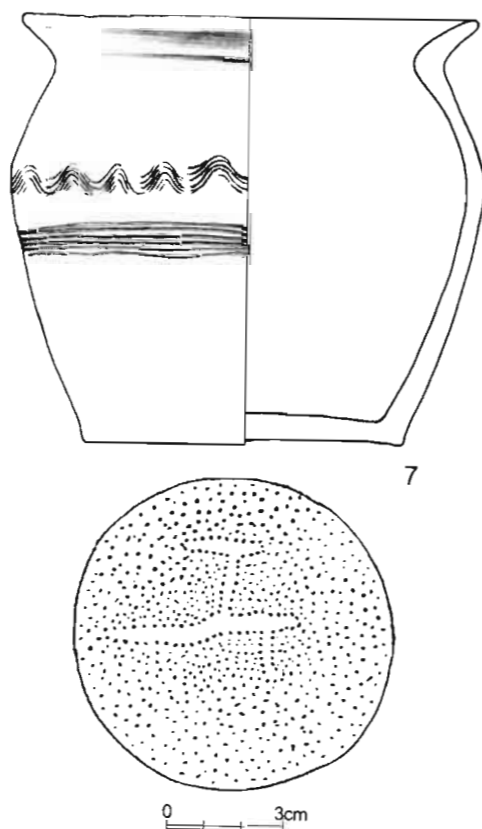
NM 54888

NM 54889

NM 54887

Obr. 6/2: Panenská. Nálezy z pohřebišť.
Abb. 6/2: Panenská. Funde vom Gräberfeld.

DOKUMENTACE:

Plánek nálezů na Panenské u Prahy zhotovený dr. V. Staňkem zřejmě v roce 1843 v souvislosti s výkopy J. V. Hellicha a roku 1844 darovaný Národnímu muzeu – opis, fotografie, Národní muzeum v Praze, archiv odd. prehistorie.

LITERATURA:

A/ Hlavatý, J. 1857: Archeologické sbírky Musea království Českého, Památky archeologické 2, 185-190, 232-237, 281-283, 329-333.

Kalina v. Jäthenstein 1836: Böhmens heidnische Opferplätze, Gräber und Alterthümer. Prag.

Řeč presidenta, 1835: Řeč presidenta, hraběte Kašpara ze Šternberka, mluvená ve hlavním shromáždění společnosti národního Museum dne 14. dubna 1835, Časopis Národního muzea 9, 1835, 191-205.

Sklenář, K. 1980: Archeologická činnost Josefa Vojtěcha Hellicha v Národním muzeu (1842-1847) – The first professional archaeologist at the National Museum in Prague: Josef Vojtěch Hellich (1842-1847), Sborník Národního muzea v Praze, řada A – Historie 34, 109-236.

Sklenář, K. 1981: Počátky archeologického výzkumu na území Prahy – Die Anfänge der archäologischen Forschung auf dem Gebiet Prags, Pražský sborník historický 13, 124-141.

Sklenář, K. 1984: Archeologické záznamy Václava Krolmuse z Prahy a nejbližšího okolí v polovině 19. století – Die archäologischen Aufzeichnungen des Václav Krolmus aus Prag und seiner nächsten Umgebung in der Mitte des 19. Jahrhunderts, Muzeum a současnost 7, 95-131.

Sklenář, K. 1992: Archeologické nálezy v Čechách do roku 1870. Prehistorie a protohistorie. Praha.

Sláma, J. 1977: Mittelböhmen im frühen Mittelalter, I. Katalog der Grabfunde, Praha.

Vocel, J. E. 1866: Pravěk země české, Praha.

B/ Beneš, F. 1866: Šárka, Památky archeologické 7, 165-184.

Borkovský, I. 1969: Pražský hrad v době přemyslovských knížat – Die Prager Burg zur Zeit der Přemyslidenfürsten, Praha.

Filip, J. 1949: Praha pravěká. Praha, stavební a umělecký vývoj města. Osmera knih díl první. Praha.

Legis-Glückselig 1853: Heidnische Begräbnisse auf der „Panenska“ und in Prag. In: Illustrierte Chronik von Böhmen II.

Niederle, L. 1891: Příspěvky k anthropologii zemí českých. Hroby s kostrami z konce doby praehistorické v Čechách. Praha.

Niederle, L. 1894: Bemerkungen zu einigen Charakteristiken der altslawischen Gräber, MAGW 24, 194-209.

Piř, J. L. 1909: Čechy za doby knížecí. Starožitnosti země České III.1, Praha.

Sklenář, K. 1976: Počátky české archeologie v díle Matyáše Kaliny z Jäthensteinu, Sborník Národního muzea v Praze, řada A – Historie 30, 1-135.

Smolík, J. 1884: Dodatek. In: Woldřich, J. N. – Mužík, J. – Smolík, J.: Dvě česká pohřebišť z XI. století, Památky archeologické 12, 19-26.

Šnajdr, L. 1877: O nádobách hrobových, Památky archeologické 10, 741-746.

Šolle, M. 1966: Stará Kouřim a projevy velkomoravské hmotné kultury v Čechách – Alt Kouřim und die Äusserungen der Grossmährischen Kultur in Böhmen. Praha.

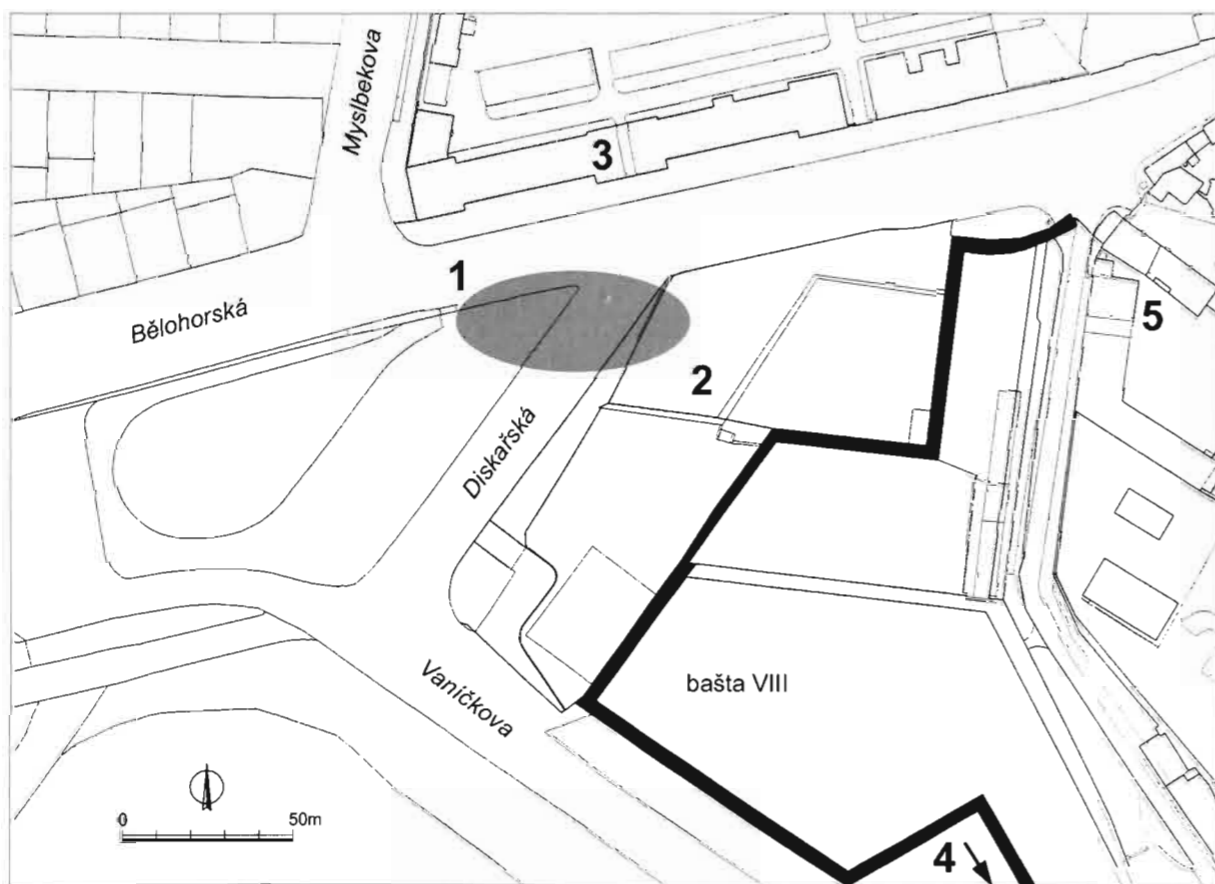
Štorch, E. 1916: Praha v pravěku, Praha.

Turek, R. 1950: K počátkům Prahy – Les débuts de Prague, Památky archeologické 43, 1947-1948, 59-94.

7. MALOVANKA, UL. BĚLOHORSKÁ – DISKAŘSKÁ

Praha 6 – Břevnov, Praha 1 – Hradčany

Poloha pohřebiště známého pod označením Malovanka bylo upřesněna podle dalších slovních určení uvedených v publikaci I. Borkovského (1969, 34-35) a písemné pozůstalosti I. Borkovského I. Boháčovou (1988).¹ Popisy „při úpravě příjezdu na stadion,“ „na Malovance u sokolovny,“ „v Praze – Pohořelci, na Malovance“ (Borkovský 1969, 34), „Praha – Pohořelec, na Malovance (pole za sokolovnou, jižně od kasáren na Pohořelci, Borkovský 1969, 34, obr. 8), „při stavbě el. dráhy na sletišť“ (Inventární kniha), „při úpravách Bělohorské tř.“ (Neustupný 1933), lze spojit s údajem o výstavbě komunikace Vaníčková – dnes Diskařská, která vede jihozápadním směrem podél bývalé sokolovny a dále pak na jihovýchod ke stadionu. Lokalizaci pohřebiště do oblasti křížení ulic Bělohorské a Diskařské (parc. č. 774, 300, 302 – katastrální mapa 1:1000 z roku 1946/51) potvrzuje i pracovní schematické zakreslení pohřebiště na katastrální mapě 1:5000, kde jsou zakresleny a relativně přesně lokalizovány i další nálezy I. Borkovského v širším okolí Pražského hradu. Označení Malovanka použil I. Borkovský zjevně pro označení širší oblasti ležící na rozhraní katastru Břevnova a Hradčan.

Obr. 7/1: Malovanka. 1 – přibližná lokalizace pohřebiště; 2 – sokolovna; 3 – kasárny; 4 – ojedinelý hrob, A. Knor, 1936; 5 – pohřebiště Strahov – západní skupina, Z. Dragoun, výzkum 2000-2001.

Abb. 7/1: Malovanka. 1 – ungefähre Lage des Gräberfeldes; 2 – Halle des Turnvereins Sokol; 3 – Kaserne; 4 – Einzelgrab, A. Knor, 1936; 5 – Gräberfeld Strahov – Westteil, Z. Dragoun, Ausgrabungen 2000-2001.

¹ Kromě toho též Borkovský 1972, 37-38; Filip 1949, 155; Sláma 1970, 160; Sláma 1977, 89-90, Taf. XVII:4, 5, 9, Taf. XVIII:3, Abb. 22:6, 14:2, 22:4; Turek 1950, 82-83.

Rekonstrukce informací o pohřebišti (nálezová zpráva Boháčová 1985, č. j. 32/85; 1988) vychází z poznámek v Seznamu nálezů I, na inventárních kartách a údajů publikovaných I. Borkovským (1969, 34-35, obr. 8).² Hroby byly zjištěny v roce 1933 při úpravách Bělohorské třídy. Z jednoho z nich pocházely tři gombíky a nůž. Zatímco gombíky byly předány do Národního muzea, kde byly zapsány jako přírůstek, nůž již zapsán nebyl (Přírůstková kniha; Neustupný 1933; Borkovský 1969, 34). Další nálezy dle označení při nich samých a dle zápisů v přírůstkové knize (a na inventárních kartách) údajně pocházejí z roku 1936, ačkoliv I. Borkovský uvádí, že: „Několik dní nato (pozn. aut. – v roce 1933) odevzdal dozorce komunikačního odboru J. Tesař tři celé nádoby a čtvrtou rozbitou pohárovitého tvaru, která byla rekonstruována... Všechny nádoby zdobené vlnicí i vodorovnými rýhami pocházely z hrobů, které byly na téže ploše při práci porušeny.“ (Borkovský 1969, 35).³

Při záchranném archeologickém výzkumu v blízkém severním sousedství pohřebiště v ulicích Za Pohořelcem a Na Malovance v roce 1995 nebyly zachyceny žádné stopy po pohřební aktivitě (Březinová, č. j. 3105/95).

MAL – HROB 1/1933

LOK: Bělohorská ul. – budka elektrických podniků pod sokolským stadionem.

P: Bez bližších údajů.

DOCHOVANÉ NÁLEZY:

1. Gombík podélně členěný

Vybíjená perličková výzdoba – pás – v rýhách mezi jednotlivými dílky, resp. hraněnými žebry. Počet dílků: 10. Při zhotovování perličkové výzdoby místy došlo k drobnému proražení plechu. Vrchlík gombíku zdoben plasticky vystupujícím prstencem s perličkovou výzdobou. Průměr (bez závěsného očka) 22 x 23 mm. Extrémně velké závěsné očko – průměr nejméně 8,8 mm, síla drátu 1,3 mm. Gombík je poškozen, chybí jeho necelá polovina. (Pozlacený měděný plech).

U: NM – př. č. 46/1933

2. Gombík podélně členěný

Vybíjená perličková výzdoba – pás – v rýhách mezi jednotlivými dílky, resp. hraněnými žebry. Počet dílků: 9. Vrchlík gombíku zdoben plasticky vystupujícím prstencem s perličkovou výzdobou. Průměr 13 mm. Závěsné očko neměřitelné. Gombík je na jednom místě proražen. (Pozlacený měděný plech).

U: NM – př. č. 46/1933

² Nedochovala se žádná původní kresebná, planografická či fotografická dokumentace.

³ Je zajímavé, že v pasáži o pohřebišti na Malovance je vynechán nalezený prsten. V případě nádob jsou v přírůstkových seznamech i na inventárních kartách zaznamenány pouze 3 nádoby (př. č. 12579 = i. č. 1022, př. č. 12580 = i. č. 1023, př. č. 12581 = i. č. 1024). U př. č. 12581 byl později upraven popis nádoby tak, že se nevztahuje na původně popisovanou nádobu (i. č. 1024) s obdélníkovou značkou na dně, ale na čtvrtou rekonstruovanou pohárovitou nádobu, která byla označena stejným př. č., tzn. že pod jedním př. č. vystupují dvě různé nádoby.

3. Gombík nezdobený

Patrné spojení obou polovin. Průměr (bez ouška) 12/16 mm. (Měděný plech).

U: NM – př. č. 46/1933

F-P: č. neg. 79023-79025

A: Lebka předaná do Národního muzea nenalezena.

KOMENTÁŘ: Gombíky daroval komunikační úřad v Břevnově do Národního muzea, kde byly zapsány jako nálezy z kostrového hrobu. Nůž údajně nalezený spolu s gombíky se již do muzejních sbírek nedostal.

DOCHOVANÉ NÁLEZY Z DALŠÍCH HROBŮ:

4. Železný nůž

Fragment čepele. Délka zachované čepele 42 mm, šíře čepele 12 mm, šíře hřbetu 4 mm.

U: dříve ARÚ-PH – př. č. 12582/i. č. 1025, nyní SPH PHA 42/6

5. Železný nůž

Tři fragmenty čepele. Dochovaná délka 78 mm, šíře 10-14 mm, šíře hřbetu 4 mm. Zbytky dřeva z pochvy na čepeli.

U: dříve ARÚ-PH – př. č. 12582/i. č. 1025, nyní SPH PHA 42/6

6. Hrnc s jednoduchým vodorovným mírně prožlabeným okrajem, který je na vnitřní straně zdoben vseky.

Výška 68-71 mm, průměr okraje 96-99 mm, průměr dna 55-56 mm. Barva světle šedo-hnědá, místy šedá. Výzdoba nepravidelnou rytou vlnicí a pod ní nepravidelnou trojitou rýhou. Na dně patrná podsýpka.

U: dříve ARÚ-PH – př. č. 12579/i. č. 1022 nyní SPH PHA 42/1

F-P: č. neg. 31014

7. Hrnc s límcovitým okrajem

Výška 90 mm, průměr okraje 98-100 mm, průměr dna 55 mm. Barva světle béžová, místy šedá. Výzdoba rýhami na výduti, pod nimi nepravidelnou vlnicí a dále několika nepravidelnými rýhami. Dno s náznakem značky či podložky.

U: dříve ARÚ-PH – př. č. 12580/i. č. 1023, nyní SPH PHA 42/2

F-P: č. neg. 31015

8. Hrnc s jednoduchým, ven vyloženým a v kuželovitém seříznutí mírně prožlabeným okrajem.

Výška 148 mm, průměr okraje 144 mm, průměr dna 76 mm. Barva béžová, místy šedá. Zdoben dvěma poměrně plochými hřebenovými vlnicemi a hřebenovým pásem. Dno se značkou v podobě obdélníku.

U: dříve ARÚ-PH – př. č. 12581/i. č. 1024, nyní SPH PHA 42/3

F-P: č. neg. 31016

9. Nádoba s jednoduchým okrajem

Dochovaná výška 115 mm, průměr okraje cca 130 mm. Barva béžovo-šedá, místy do hněda. Zdobena rytou výzdobou. Dno nelze rekonstruovat.

U: dříve ARÚ-PH – nádoba nezapsána do *Seznamu nálezů I*, ani neinventována, na nádobě uvedeno př. č. 12581, nyní SPH PHA 42/4

F-p: č. neg. 79023-79025

NEDOCHOVANÉ NÁLEZY:

1. Nůž z hrobu s gombíky.

SPORNÝ NÁLEZ:

A. Prsten páskový s výzdobou

Tenký bronzový pásek o šíři 3,5 mm, před konzervací mírně deformovaný, s nepatrně se překrývajícími konci. Po konzervaci: deformovaný široce rozevřený pásek. Z vnitřní strany hladký, z vnější při okrajích zdobený drobnými vrypy a reliéfní výzdobou. Ta je poznamenána korozními procesy a nelze tak vždy jednoznačně odlišit produkty koroze od původního reliéfu.

Komentář: Předmět byl zapsán spolu s fragmenty železného nože pod př. č. 12582 v *Seznamu nálezů I* a samostatně inventován. Již I. Boháčová (1988, 131) zvažovala mladší datování prstenu. Nový rozbor nálezu v kontextu dalších nálezů prstenů z Pražského hradu a jeho předpolí vylučuje raně středověké stáří předmětu. Dle D. Frolíkové - Kaliszové jej lze datovat nejspíše do období renesančního, není ovšem vyloučeno ani mladší stáří.

U: dříve ARÚ-PH – př. č. 12582/i. č. 1026, nyní SPH PHA 42/5

DOKUMENTACE:

Boháčová, I. 1985: Pohřebiště Malovanka, nálezoá zpráva č. j. 32/85, uložena v Archivu nálezoých zpráv ARÚ AV ČR Praha.

Březinová, H. 1995: Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu prováděném na základě smlouvy č. 723/95 na lokalitě Praha 6 – ulice Za Pohořelcem a Na Malovance, č. j. 3105/95, uložena v Archivu nálezoých zpráv ARÚ AV ČR Praha.

Inventární kniha, uložena v Archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

Přirůstková kniha 1930 – 1959, list 22, Národní muzeum v Praze.

Seznam nálezů I, přirůstková kniha uložena v Archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

LITERATURA:

A/ Boháčová, I. 1988: K hradištním pohřebištím v okolí Pražského hradu (z pozůstalosti dr. I. Borkovského) – On Slavic-period cemeteries in the vicinity of the Prague Castle, *Castrum Pragense* 1, 125-132.

Borkovský, I. 1969: Pražský hrad v době přemyslovských knížat – Die Prager Burg zur Zeit der Přemyslidenfürsten, Praha.

Neustupný, J. 1933: Nové staroslovanské památky, A-Z České slovo 5. 2. 1933, novinová zpráva uložena v Archivu nálezoých zpráv ARÚ AV ČR Praha pod č. j. 2879/33.

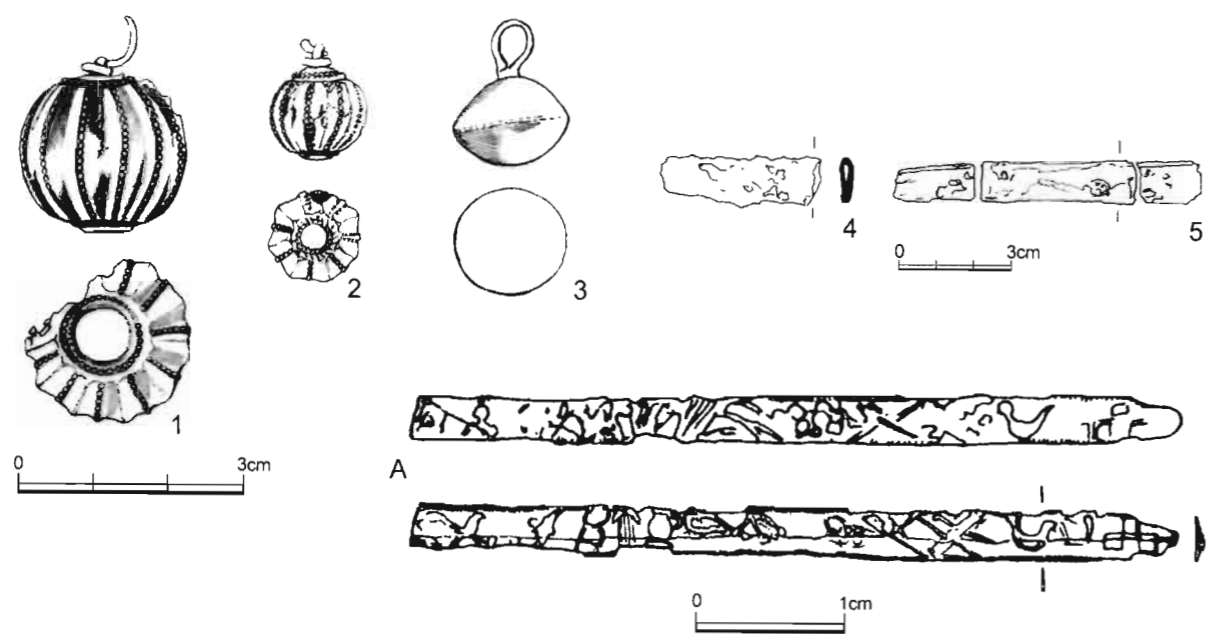
B/ Borkovský I. 1972: Die Prager Burg zur Zeit der Přemyslidenfürsten, Praha.

Filip, J. 1949: Praha pravěká, Praha.

Sláma, J. 1970: Příspěvek k dějinám českého hrnčičství 9. a 10. stol., Sborník Národního muzea v Praze, řada A - Historie 24, 157-165.

Sláma, J. 1977: Mittelböhmen im frühen Mittelalter, I. Katalog der Grabfunde, Praha.

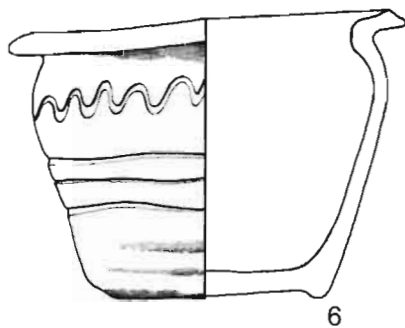
Turek, R. 1950: K počátkům Prahy – Les débuts de Prague, Památky archeologické 43, 1947-1948 (1950), 59-94.

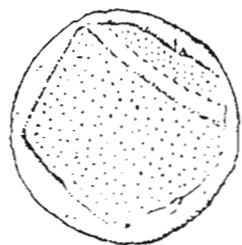
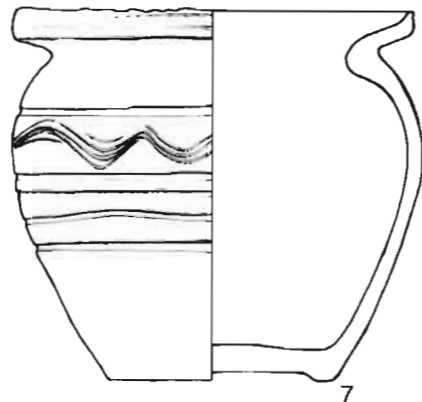
12579

0 3cm

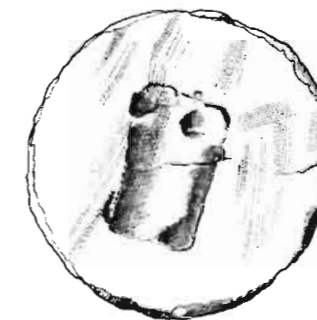
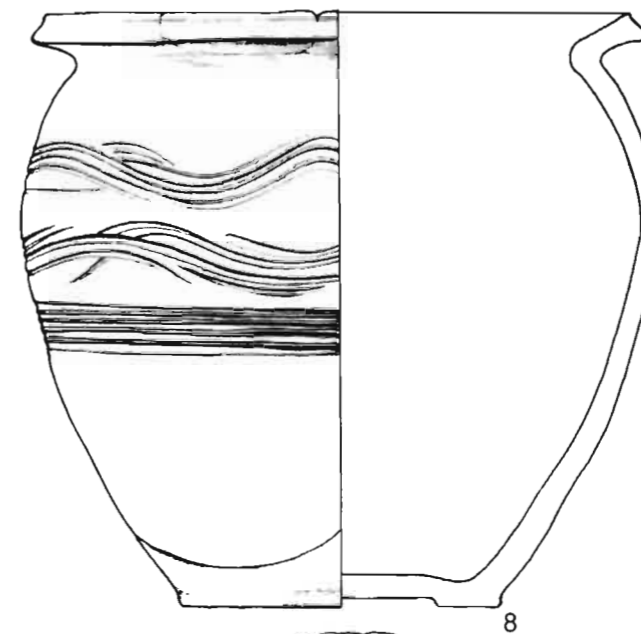

12580

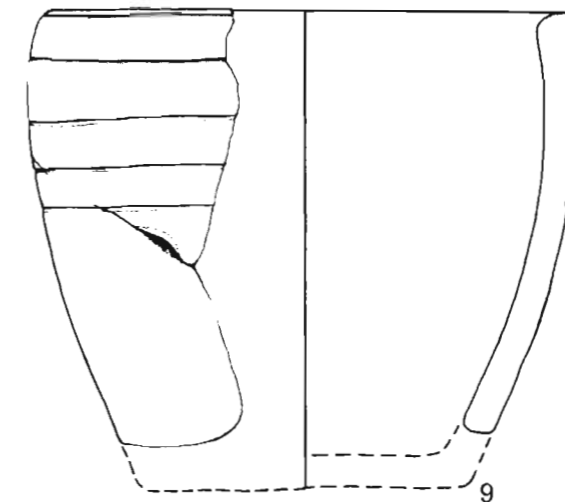
Obr. 7/3: Malovanka. Nálezy z pohřebiště.
Abb. 7/3: Malovanka. Funde vom Gräberfeld.

12581

0 3cm

12581

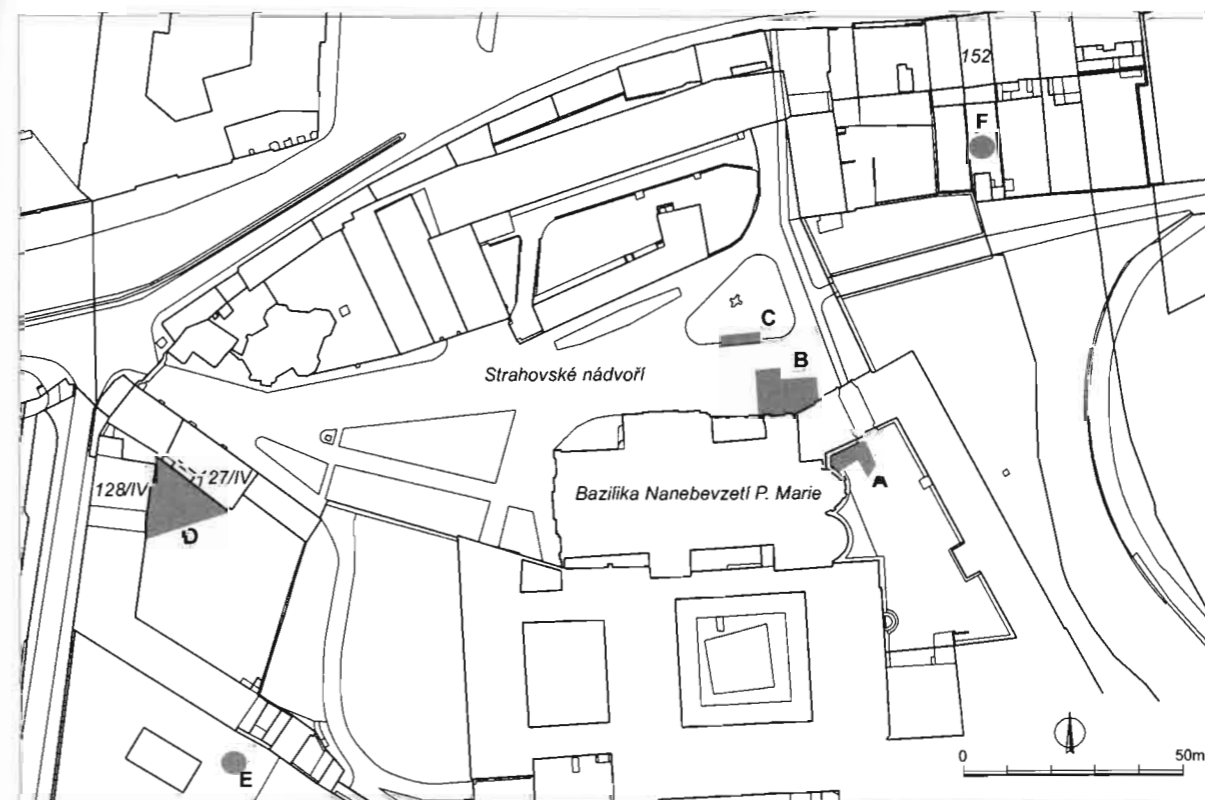
Obr. 7/2: Malovanka. Nálezy z pohřebiště.
Abb. 7/2: Malovanka. Funde vom Gräberfeld.

RANĚ STŘEDOVĚKÁ POHŘEBIŠTĚ NA PŘEDPOLÍ PRAŽSKÉHO HRADU II

ZDENĚK DRAGOUN

8. POHŘEBNÍ KOMPLEX STRAHOVSKÝ KLÁŠTER

Románský Strahovský klášter byl postaven na severním úpatí Petřína, který zde přecházel ve svažující se planinu západně od Pražského hradu. V duchu lokalizování raně středověkých pohřebišť na vyvýšená místa fungoval v těchto místech v 9. a 10. století hřbitov, související patrně s osídlením kolem Pražského hradu (obr. 8/1). Nepočítáme-li nález J. Hájka z počátku 20. století (Sláma 1977, 102), byl hřbitov archeologicky zkoumán v letech 1978 a 1979 (Sommer 1981, 161-162; 1982, 97; 1984, 153; 1985). V nedávné době v rámci archeologické asistence při zahájení stavebních prací v západní části kláštera (tzv. hospodářský dvůr a zahrada jižně od něj) byl v roce 2000 zachycen ojedinělý hrob v zahradě (Dragoun 2003) a v letech 2000 a 2001 prozkoumána část pohřebiště v severozápadním koutu hospodářského dvora (Dragoun 2002 a 2003). Není vyloučeno, že s tímto pohřebišťem souvisí i nálezy torz dvou hrobů na zahradě domu čp. 152/IV na Pohořelci v roce 1994 (Dragoun 1995, 222). Velká část pohřebiště byla zničena v r. 1673 při zřizování hospodářského dvora, jak dokládá zápis ve strahovském diariu V. M. Franka. Při zarovnávaní terénu dvora, umístěného ve svahu, podle tohoto zápisu dělníci nacházeli „mnohá mrtvá těla, u jejichž lebek byly přiloženy jednotlivé hrnky“. Hroby byly zahlobbeny do horních poloh geologického podloží, tvořeného především zjílovatělou břidlicí.

Obr. 8/1: Strahov. A-C – východní skupina hrobů, systematický výzkum v letech 1978-1979; D-E – západní skupina hrobů, předstihový záchranný výzkum v letech 2000-2001; F – Pohořelec, čp. 152/IV, záchranný výzkum v roce 1994.

Abb. 8/1: Strahov. A-C – östliche Gräbergruppe, systematische Grabung von 1978-1979; D-E – westliche Gräbergruppe, vorläufige Rettungsgrabung von 2000-2001; F – Pohořelec, Nr. 152/IV, Rettungsgrabung von 1994.

Zcela samostatnou kapitolu tvoří pohřbívání doprovázející existenci premonstrátské kanonie založené na Strahově v roce 1142. Studium hrobů a hrodek v interiérech i exteriérech kláštera z období středověku i novověku až do 18. století, které byly objeveny během archeologických výzkumů v 50.¹ a 70. letech 20. století, nebylo vzhledem ke stavu zpracování tohoto fondu součástí projektu věnovaného pohřebním aktivitám na Pražském hradě a jeho severním a západním předpolí.

8.1. RANĚ STŘEDOVĚKÉ POHŘEBIŠTĚ (ZÁVĚR 9.-10. STOLETÍ)

8.1.1. NÁLEZ Z POČÁTKU 20. STOLETÍ (obr. 8/2)

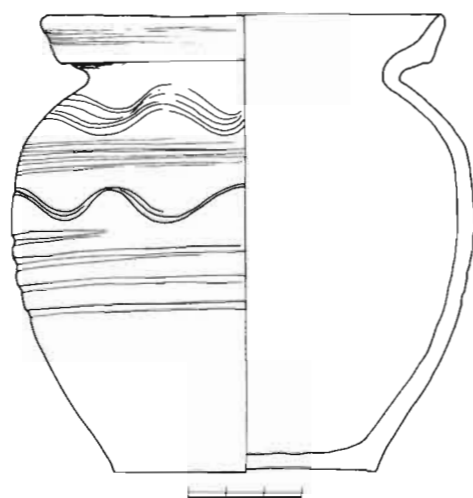
Při přestavbě kláštera byly J. Hájkem nalezeny lidské kosti a nádoba (1), která se v roce 1907 dostala do sbírky J. A. Jíry.

SEZNAM NÁLEZŮ:

1. Hrnec s prožlabeným okrajem

Výška 122 mm, průměr okraje 115 mm, průměr dna 67 mm. Barva šedá. Hřebenová a rytá výzdoba.

U: Muzeum hl. m. Prahy P 4037

Obr. 8/2: Strahov. Nádoba. Nejstarší dochovaný nále z pohřebiště (sbírka J. A. Jíry).

Abb. 8/2: Strahov. Gefäß. Ältester erhaltener Fund vom Gräberfeld (Sammlung J. A. Jíry).

8.1.2. VÝZKUM V LETECH 1978-1979 (obr. 8/3-4)

Objev raně středověkého pohřebiště ze sklonku 9.-10. století předcházejícího pohřbívání současnému s existencí kláštera byl jedním z výsledků systematického archeologického výzkumu Archeologického ústavu v Praze v letech 1978-1979. Hroby objevené P. Sommerem vně kaple u severního ramene transeptu kostela Nanebevzetí Panny Marie, dále v sondách před východními apsidami konventní baziliky a na velkém nádvoří u translačního sloupu se sochou Ecce homo byly dosud publikovány pouze předběžně (Sommer 1981, 162; 1984, 153; 1985, 193-197) a z technických důvodů nebylo možno jejich detailní publikaci připravit pro tento katalog.

8.1.3. VÝZKUM V LETECH 2000-2001 (obr. 8/5-10)

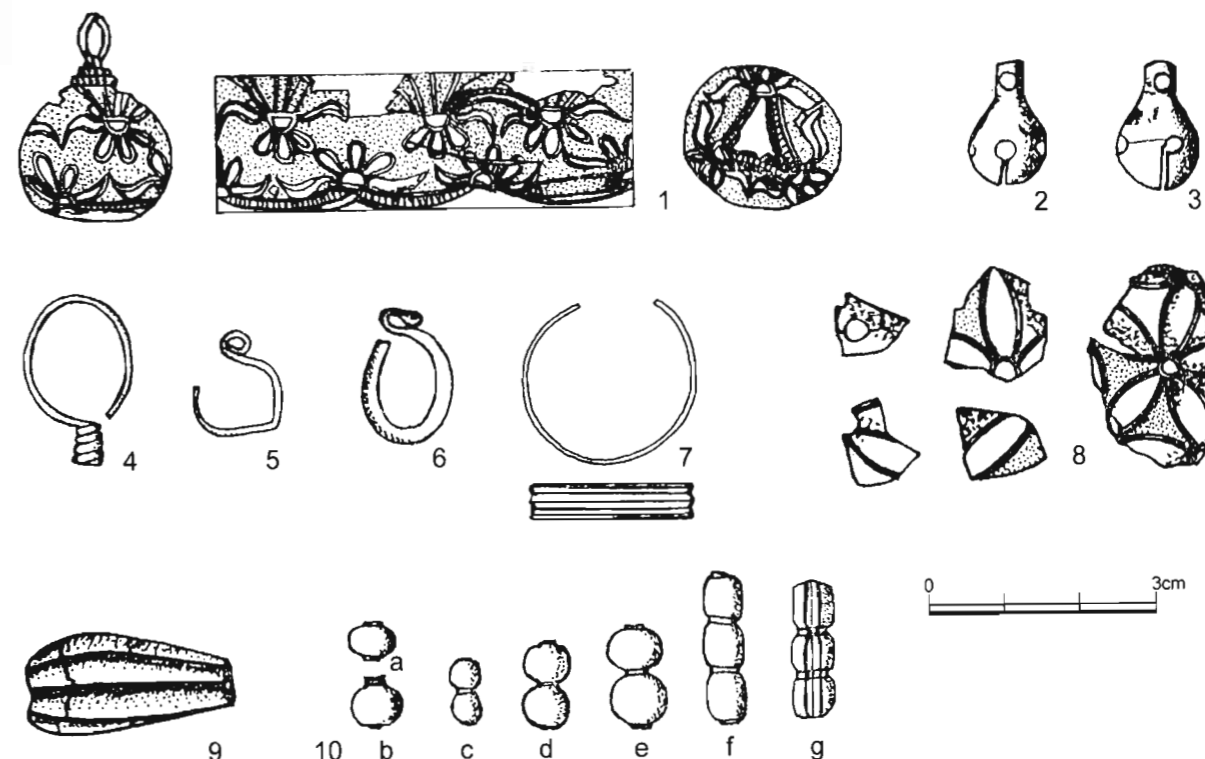
Při dohledu při stavebních pracích v roce 2000 byl zjištěn jeden hrob v zahradě jižně od hospodářského dvora a jeden v severozápadním úseku tohoto dvora. Podloží v místech výzkumu tvořila zvětralá břidlice se zjílovatělými partiemi v horní části.

¹ Srv. Kubiček - Líbal 1955, 82, 125, 128-129; Sommer 1981, 162-163; 1984, 153.

Obr. 8/3: Strahov. Bývalý konventní chrám a přilehlé prostory s vyznačením sond z let 1978-1979. Sondy vyplněné mřížkováním odkrily pohřebiště z konce 9. a z 10. století (podle Sommer 1985, obr. 19).

Abb. 8/3: Strahov. Ehemalige Klosterkirche und anliegende Räume mit Bezeichnung der Sonden von 1978-1979. In den kreuzschraffierten Sonden lag das Gräberfeld vom Ende des 9. und aus dem 10. Jh. (nach Sommer 1985, Abb. 19).

Obr. 8/4: Strahov. Vybrané nálezy z pohřebiště objeveného v letech 1978-1979. 1, 10a-g - hrob 38/79; 2, 3, 8 - hrob 59/79; 4, 9 - hrob 13/78; 5 - povrch vrstvy, do níž se zahlubovaly hroby; 6 - hrob 26/78; 7 - zásyp hrobu 36/79 (podle Sommer 1985, obr. 20).

Abb. 8/4: Strahov. Auswahl von Funden aus dem 1978-1979 gegrabenen Gräberfeld. 1, 10a-g - Grab 38/79; 2, 3, 8 - Grab 59/79; 4, 9 - Grab 13/78; 5 - Oberfläche der Schicht, in die die Gräber angelegt wurden; 6 - Grab 26/78; 7 - Verfüllung von Grab 36/79 (nach Sommer 1985, Abb. 20).

STK – HROB 1/2000 (obr. 8/7)

P: Z hrobu porušeného stavebním výkopem se nezachovala partie lebky. Hrobová jáma se k nohám zužuje. Zetlelé dřevo nad pravou rukou naznačuje přítomnost dřevěné desky nad pohřbeným. Kostra uložena v natažené poloze s levou rukou podél těla a pravou položenou v prostoru pánve. V blízkosti levé ruky nalezen zkorodovaný železný nůž (7). Orientace Z-V.

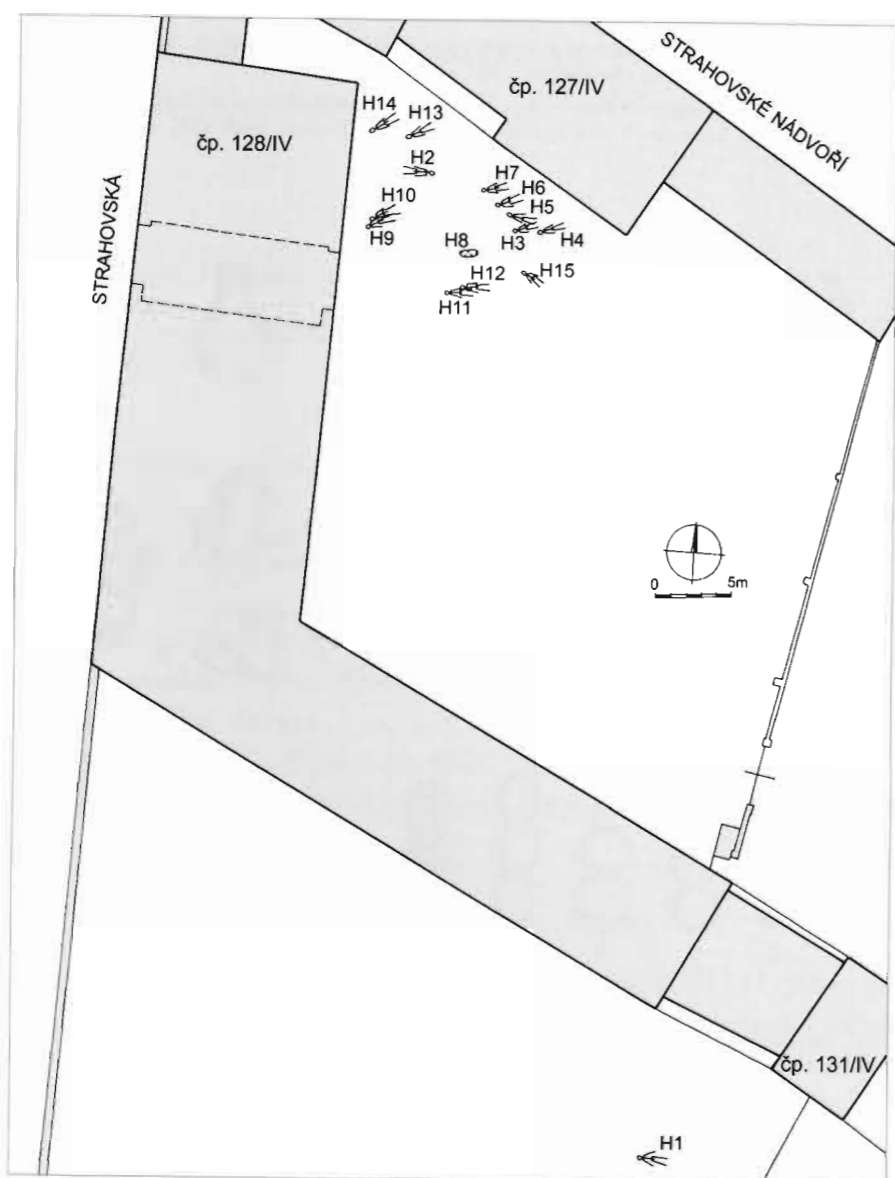
SEZNAM NÁLEZŮ:

1. Železný nůž

Dochovaná délka 80 mm, trn odlomen či zkorodován, šíře čepele 14 mm. Na povrchu dochovány zbytky dřevěné pochvy.

U: NPÚ Praha 27/00-7.

A: Dítě ve stáří asi 10 let, infans III, pohlaví neurčeno.

Obr. 8/5: Strahov. Pohřebiště v severozápadní části hospodářského dvora a v zahradě jižně hospodářského dvora.

Abb. 8/5: Strahov. Gräberfeld im Nord-Westteil des Gehöfts und im südlich gelegenen Garten.

STK – HROB 2/2000 (obr. 8/7)

P: Recentní výkop pro nádrž na pohonné hmoty odstranil kosti od kolen dolů. Pravidelná obdélná hrobová jáma neobsahovala stopy po dřevěných prvcích. Kostra uložena v opačné orientaci (hlavou k východu) v natažené poloze s rukama položenými v prostoru kyčelních kloubů. Pod levým předloktím odkryt železný nůž (7). Orientace V-Z.

SEZNAM NÁLEZŮ:

1. Železný nůž

Dochovaná délka 100 mm, trn odlomen či zkorodován (?), šíře čepele 14 mm. Po celém povrchu dochovány zbytky dřevěné pochvy.

U: NPÚ Praha 27/00-17

A: Nedospělý jedinec ženského pohlaví, mladší 15 let, juvenis.

Archeologický výzkum v roce 2001 odkryl v jihozápadní části hospodářského dvora pozůstatky dalších 13 hrobů.

STK – HROB 3/2001 (obr. 8/7)

P: Mírně nepravidelná hrobová jáma má ostré pravouhlé rohy. Zbytky zetlelého dřeva nasvědčují přítomnosti více než 60 cm široké desky z prken pod kostrou. Ta je, především v horní polovině těla, silně ztrouchnivělá. Pod lebku nalezeny v torzech tři drobné bronzové náušnice s očkem z velmi tenkého drátku, jedna kompletní, jedna téměř kompletní (chybí zakončení uzavření očka) a jedna rozlomená (1-3). V partii krku byly nalezeny prvky náhrdelníku (4). U pravé stehenní kosti ležel železný nůž (5). Orientace JZ-SV.

SEZNAM NÁLEZŮ:

1. Náušnice s očkem

Průměr 13 x 10 mm, síla drátu 1 mm, šíře očka 3 mm. Dle konzervátorské zprávy pravděpodobně postříbřený bronz.

2. Náušnice s očkem

Průměr 12 x 14 mm, síla drátu 1 mm, šíře očka 2 mm. Dle konzervátorské zprávy pravděpodobně postříbřený bronz.

3. Náušnice s očkem

Průměr 12 x 11 mm, síla drátu 1 mm, šíře očka 4 mm. Dle konzervátorské zprávy pravděpodobně postříbřený bronz.

4. Náhrdelník z 1 skleněného a 4 jantarových korálků

Jantarové korálky jsou podle určení laboratoře molekulové spektroskopie Vysoké školy chemicko-technologické v Praze baltského původu.

- a) Jantarový korálek čtyřlaločný, silně zkorodovaný.
Průměr 15 mm, výška 8,5-9 mm, průměr otvoru 2,5-3 mm.
- b) Skleněný korál černý s bílým nataveným vláknem na povrchu a mille fiori výzdobou v podobě tří plasticky vystupujících oček se zeleným středem a oranžově hnědou paprsci-tou výzdobou. Průměr 16 mm, výška 12,5 mm, průměr otvoru 3 mm.
- c) Jantarový osmihranný dvojkónický korálek, hrany mírně obroušeny. Průměr 13 mm, výška 10 mm, průměr otvoru 2 mm.
- d) Jantarový korálek, kvádr s okosenými rohy, hrany mírně obroušeny. Délka 13 mm, výška 12 mm, šířka 12 mm, průměr otvoru 2 mm.
- e) Jantarový kruhový korálek s podélně provrtaným otvorem, hrany neobroušeny. Průměr 16 mm, výška 3-6 mm, průměr otvoru 2 mm.

5. Železný nůž

Dochovaná délka 80 mm, délka čepele 70 mm, šíře čepele 14 mm. Částečně odlomený trn, výrazné zbytky dřevěné pochvy.

U: NPÚ Praha 27/01-18 a 27/01-25 (náušnice), 27/01-19-23 (korálky), 27/01-26 (nůž).

A: Dospělý jedinec ženského (?) pohlaví, stáří asi 50 let, matusus II.

STK – HROB 4/2001 (obr. 8/8)

P: Hrobová jáma oválného tvaru se směrem od hlavy k prostoru pánve rozšiřuje, spodní část hrobu zhruba od kolen odstraněna recentním výkopem. Stopy dřevěných prvků nezjištěny. Lebka spočívá na pravém spánku, jedinec uložen v natažené poloze, natažené ruce leží na pánvi. Bez nálezů. Orientace JZ-SV.

A: Dospělý jedinec mužského pohlaví, stáří asi 40-50 let, matusus I.

STK – HROB 5/2001 (obr. 8/8)

P: V obdélné hrobové jámě s výrazně zaoblenými rohy nalezeny zbytky obdélné rakve. Menší kosti horní poloviny těla ztrouchnivělé. Jedinec uložen v natažené poloze s rukama podél těla, lebky spočívá na levém spánku. Bez nálezů. Orientace Z-V.

A: Dospělý jedinec ženského pohlaví, stáří asi 20-30 let, adultus I.

STK – HROB 6/2001 (obr. 8/8)

P: Obdélná hrobová jáma se k nohám zužuje. Po pravé straně rozmačkané lebky zbytek zuhelnatělého dřeva, po levé straně lebky zaražena recentní kovová tyč uzemnění. Kostí značně ztrouchnivělé, jedinec spočíval zřejmě v natažené poloze s rukama podél těla. Zhruba v místech levé ruky byl nalezen smotek 10 drobných esovitých záušnic z velmi tenkého drátku, provlečených do řetízku (1-10).

Po konzervaci se na červenavém povrchu jejich bronzového těla ukazují stopy po možném zlacení. V prostoru hrudi nalezen náhrdelník s jantarovými a skleněnými korálky (17). Jantarové korálky jsou osmiúhelné, oboustranně kónické a jsou podle určení laboratoře molekulové spektroskopie Vysoké školy chemicko-technologické v Praze z baltského jantaru. Skleněné korálky, z nichž některé se dochovaly ve dvou polovinách, jsou ze zeleného skla a jejich základní tvar je kulovitý až bochníčkovitý. Orientace JZ-SV.

SEZNAM NÁLEZŮ:

1. Esovitá záušnice

Průměr 8 x 10 mm, síla drátu 1 mm, šířka es 2 mm. (Bronz).

2. Esovitá záušnice

Průměr 9 x 10 mm, síla drátu 1 mm, šířka es 2 mm. (Bronz).

3. Esovitá záušnice

Průměr 9 x 9 mm, síla drátu 1 mm, šířka es 2 mm. (Bronz).

4. Esovitá záušnice

Průměr 10 x 11 mm, síla drátu 1 mm, šířka es 2 mm. (Bronz).

5. Esovitá záušnice.

Průměr 10 x 11 mm, síla drátu 1 mm, šířka es 2 mm. (Bronz).

6. Esovitá záušnice

Průměr 9 x 9 mm, síla drátu 1 mm, šířka es 2 mm. (Bronz).

7. Esovitá záušnice

Průměr 9 x 10 mm, síla drátu 1 mm, šířka es 2 mm. (Bronz).

8. Esovitá záušnice

Průměr 10 x 11 mm, síla drátu 1 mm, šířka es 2 mm. (Bronz).

9. Esovitá záušnice

Průměr 9 x 10 mm, síla drátu 1 mm, šířka es 2 mm. (Bronz).

10. Esovitá záušnice

Průměr mm 10 x 11, síla drátu 1 mm, šířka es 2 mm. (Bronz).

11. Náhrdelník ze 3 jantarových a většího počtu skleněných korálků

Po vyzvednutí a slepení některých půlek korálků je jich 14 celých, 4 poloviny, které na sebe přesně nenasedají a jeden drobný zlomek.

a) Jantarový osmihranný dvojkónický korálek s neotřelými hranami. Průměr 9 mm, výška 6 mm, průměr otvoru 2 mm.

b) Jantarový osmihranný dvojkónický korálek s neotřelými hranami. Průměr 11 mm, výška 7,5 mm, průměr otvoru 2 mm.

c) Jantarový osmihranný dvojkónický korálek s neotřelými hranami. Průměr 11 mm, výška 6 mm, průměr otvoru 2 mm.

- d) Skleněný kulovitý/bochníčkovitý korálek, zelený. Průměr 6,5 mm, výška 5-6 mm, průměr otvoru 1 mm.
- e) Skleněný kulovitý/bochníčkovitý korálek, zelený. Průměr 5 mm, výška 5 mm, průměr otvoru 2 mm.
- f) Skleněný kulovitý/bochníčkovitý korálek, zelený. Průměr 6 mm, výška 5 mm, průměr otvoru 0,5-1 mm.
- g) Skleněný kulovitý/bochníčkovitý korálek, zelený. Průměr 7,5 mm, výška 4,5 mm, průměr otvoru 1,5-2 mm.
- h) Polovina skleněného kulovitého/bochníčkovitého korálku, zelený. Průměr 6 mm, výška 5 mm, průměr otvoru 1-2 mm.
- i) Skleněný kulovitý/bochníčkovitý korálek, zelený. Průměr 6 mm, výška 5 mm, průměr otvoru 1-2 mm.
- j) Skleněný zkorodovaný bochníčkovitý korálek se svislými žebry, zelený. Průměr 5-6 mm, výška 4,5 mm, průměr otvoru 1-2 mm.
- k) Skleněný kulovitý/bochníčkovitý korálek, zelený. Zkorodované neměřitelné torzo.
- l) Skleněný kulovitý/bochníčkovitý korálek, zelený. Průměr 6,5 mm, výška 5 mm, průměr otvoru 1-2 mm.
- m) Polovina skleněného kulovitého/bochníčkovitého korálku, zelený. Průměr 6 mm, výška 4,5 mm, průměr otvoru 1,5 mm.
- n) Polovina skleněného kulovitého/bochníčkovitého korálku, zelený. Průměr 6 mm, výška 5 mm, průměr otvoru 1,5-2 mm.
- o) Skleněný kulovitý/bochníčkovitý korálek, zelený. Průměr 7,5-8 mm, výška 5,5 mm, průměr otvoru 1,5-2 mm.
- p) Skleněný kulovitý/bochníčkovitý korálek, zelený. Průměr 6-6,5 mm, výška 5,5 mm, průměr otvoru 1-1,5 mm.
- q) Skleněný mírně zkorodovaný kulovitý/bochníčkovitý korálek, zelený. Průměr 5,5 mm, výška 5 mm, průměr otvoru 1-1,5 mm.
- r) Skleněný kulovitý/bochníčkovitý korálek, zelený. Průměr 6 mm, výška 4,5-5 mm, průměr otvoru 1,5 mm.
- s) Skleněný kulovitý/bochníčkovitý korálek, zelený. Průměr 7 mm, výška 7 mm, průměr otvoru 1-1,5 mm.
- t) Skleněný kulovitý/bochníčkovitý korálek, zelený. Průměr 6 mm, výška 6-7 mm, průměr otvoru 1-1,7 mm.
- u) Skleněný kulovitý/bochníčkovitý korálek, zelený. Průměr 9 mm, výška 7 mm, průměr otvoru 1-1,9 mm.
- v) Polovina skleněného kulovitého/bochníčkovitého korálku, zelený. Průměr 6 mm, výška 4 mm, průměr otvoru 1-2 mm.

U: NPÚ Praha 27/01-27 (záušnice), 27/01-28-30 (jantarové korálky), 27/01-31, 33-51 (skleněné korálky).

A: Dítě stáří asi dvou let, infans II, pohlaví neurčeno.

STK – HROB 7/2001 (obr. 8/9)

P: V obdélné hrobové jámě se silně zaoblenými rohy se dochovaly zřetelné zbytky

dřevěné rakve (dno, boky). Horní část kostry odstraněna historickou zdí, jinak zachovány jen velké kosti. Jedinec byl uložen v natažené poloze, patrně s rukama podél těla. V místech pravé ruky byl odkryt relativně velký nůž (1). V nohách pohřbeného, stále ale v prostoru rakve, byla nalezena keramická láhev (2). Orientace JZ-SV.

SEZNAM NÁLEZŮ:

1. Železný nůž

Délka 175 mm, délka čepele 125 mm, šíře čepele 1,4 cm. V celé délce před zúžením náz-nak krevního žlábků.

2. Láhev s jednoduchým kolmo seříznutým okrajem

Výzdoba žlábků a vlnicemi na plecích. Výška: 160 mm, průměr okraje 70 mm, průměr dna 70 mm. Barva světle okrová, ve spodní části přechází v šedou. Dno se značkou (v plasticky vystupujícím kruhu vmáčknutý čtyřlíst nebo kříž).

U: NPÚ Praha 27/01-32 (nůž), 27/01-24-1 (nádobu).

A: Dospělý jedinec, pohlaví neurčeno.

STK – HROB 8/2001

P: Z hrobu se zachovala pouze spodní partie hrobové jámy, na západním konci oválné, na východním pravouhle ukončené. Bez nálezů. Orientace Z-V.

A: Dospělý, pohlaví neurčeno.

STK – HROB 9/2001 (obr. 8/9)

P: Hrobová jáma je v nohách výrazně pŕlkulatě ukončena, partie hlavy je porušena recentním výkopem elektrického vedení. Stopy dřevěných prvků nezjištěny. Kostra uložena v natažené poloze, pravá ruka podél těla, levá v pánvi. Bez nálezů. Orientace JZ-SV.

A: Dítě stáří asi 8 let, infans III, pohlaví neurčeno.

STK – HROB 10/2001 (obr. 8/9)

P: Hrobová jáma se výrazně směrem k nohám zužuje. V jámě dochovány nápadné kusy dřevěných prvků, patrně desky pod tělem a vertikálně umístěného prvku za hlavou. V partii hlavy hrob narušen recentním výkopem vodovodu, který odstranil lebku i s horní čelistí, zatímco polovina dolní čelisti a zbytek kostry zůstal zachován. Jedinec uložen v natažené poloze s rukama podél těla. Bez nálezů. Orientace JZ-SV.

A: Dospělý jedinec mužského pohlaví, stáří asi 50-60 let, matusus II.

STK – HROB 11/2001 (obr. 8/10)

P: Hrob silně narušen při zarovnávání terénu hospodářského dvora a částečně narušen hrobem 12. Stopy dřevěných prvků nezjištěny. Bez nálezů. Orientace Z-V.

A: Jedinec ženského pohlaví, stáří asi 30-40 let, adultus II.

STK – HROB 12/2001 (obr. 8/10)

P: Zachováno nevelké torzo, hrob výrazně narušen při zarovnávání terénu hospodářského dvora. Orientace Z-V.

A: Dospělý jedinec, pohlaví neurčeno.

STK – HROB 13/2001

P: Zachována jen nevelká západní část hrobové jámy, zbytek odstraněn při výkopu recentní jámy pro nádrž pohonných hmot. Bez nálezů. Orientace JZ-SV.

STK – HROB 14/2001 (obr. 8/10)

P: Horní část hrobu recentně zničena. V obdélné hrobové jámě nezjištěny stopy dřevěných prvků. Kostra uložena v natažené poloze s levou rukou podél těla (pravá nedochována). Vpravo od chodidel odkryty fragmenty dřevěného věderka (1). Orientace JZ-SV.

SEZNAM NÁLEZŮ:

1. Železné okutí dřevěného vědra

Průměr cca 185 mm s železnými obručemi půlkruhového průřezu (minimálně dvěma).

Komentář: Torzo věderka bylo předáno ke konzervaci do Archeologického ústavu AV ČR, kde se stalo obětí povodně v r. 2002.

A: Dospělý jedinec ženského pohlaví, stáří asi 30-40 let, adultus II.

STK – HROB 15/2001 (obr. 8/10)

P: Hrob narušen při zarovnávání terénu hospodářského dvora. Narušení postihlo částečně lebku a partii od pasu dolů. Stopy po dřevěných prvcích nenalezeny. Jedinec zřejmě uložen v natažené poloze, patrně s rukama podél těla. Při pravé straně lebky nalezena drobná esovitá záušnice, patrně bronzová nebo – podle restaurátorské zprávy – snad olověná (1). V partii krku byly odkryty tři skleněné korálky z náhrdelníku (2). Orientace SZ-JV.

SEZNAM NÁLEZŮ:

1. Esovitá záušnice

Průměr 13 x 10 mm, síla drátu 1,5 mm, šířka es 2 mm.

2. Náhrdelník ze tří skleněných korálek

a) Skleněný kulovitý korálek, bezbarvý. Průměr 7 mm, výška 6 mm, průměr otvoru 1 mm.

b) Skleněný korálek krychlový se zaoblenými rohy, černý (proti světlu tmavomodrý). Délka 8 mm, šířka 7 mm, výška 6 mm, průměr otvoru 1,5 mm.

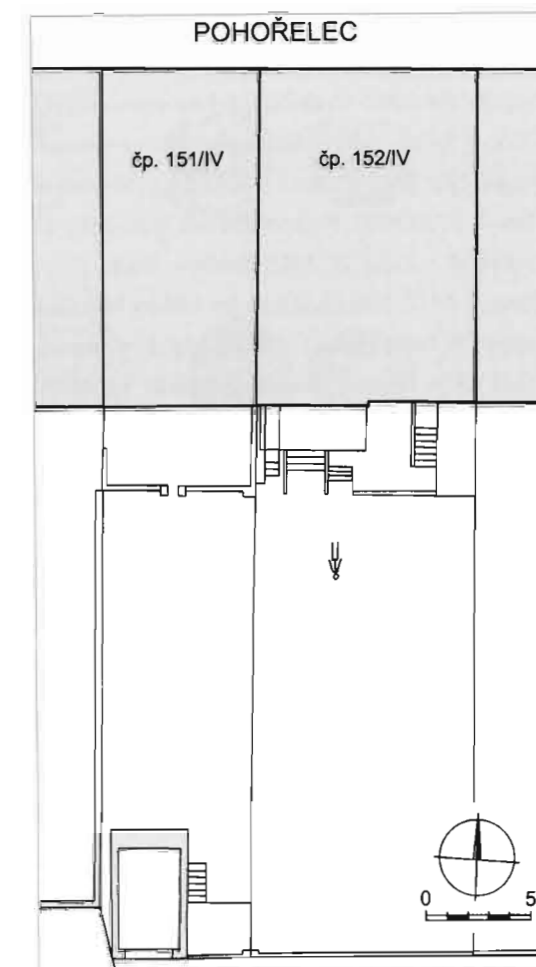
c) Skleněný korálek čočkovitý, sytě modrý. Průměr 7 mm, výška 4 mm, průměr otvoru 1 mm.

U: NPÚ Praha, 27/01-68 (záušnice), 27/01-67 (korálky).

A: Dospělý jedinec stáří asi 20-30 let, adultus I. Pohlaví neurčeno.

8.2. NEDATOVANÉ HROBY – ZÁCHRANNÝ VÝZKUM V ROCE 1994

V roce 1994 probíhaly neohlášené stavební práce na zahradě domu čp. 152/IV na Pohořelci. Nad hranou stavební jámy jižně od zástavby parcely byly náhodně zjištěny lidské kosterní pozůstatky (obr. 8/6).

Obr. 8/6: Pohořelec čp. 152/IV.
Abb. 8/6: Pohořelec Nr. 152/IV.

STK – HROB 1/1994

P: V řezu byla zaznamenána jižní část do podloží zahloubené hrobové jámy s nevelkým torzem kostry (dolní končetiny), které nasvědčují orientaci S-J. V této části jámy byl odkryt shluk lidských kostí, který odpovídá lidským pozůstatkům, odsunutým do periferní polohy při narušení staršího pohřbu mladším. Bez nálezů.

STK

STK – HROB 2/1994

P: V mělké hrobové jámě, porušené výkopem hrobu 1, bylo nalezeno několik anatomicky uložených lidských kostí, odpovídajících orientaci hrobu ve směru SSV-JJZ. Jednalo se o torza lýtkových a holenních kostí, jejichž horní partie byly odstraněny nejspíše zahradnickými pracemi. Chodidla pohřbeného byla odbagrována při hloubení stavební jámy.

KOMENTÁŘ: Anatomicky uložené lidské kosti dokládají existenci pohřbu, jehož orientace se značně odchyluje od obvyklého uložení. Další lidské kosti dokazují, že se nejednalo o ojedinělý pohřeb, ale patrně o součást většího celku. Datování není vzhledem k absenci nálezů možné, příslušnost hrobů k předklášternímu pohřebišti není spolehlivě doložitelná.

LITERATURA:

Dragoun, Zd. 1995: Praha 1 – Hradčany, Pohořelec čp. 152/IV. In: Dragoun, Zd. a kol.: Archeologický výzkum v Praze v letech 1992-1994, Pražský sborník historický 28, 213-258.

Dragoun, Zd. 2002: Výsledky záchranného archeologického výzkumu v hospodářském dvoře Strahovského kláštera. Výroční zpráva 2001 – Státní památkový ústav v hlavním městě Praze, 97-102.

Dragoun, Zd. 2003: Praha 1 – Hradčany, Strahovský klášter. In: Dragoun, Zd. a kol.: Archeologický výzkum v Praze v letech 1999-2000, Pražský sborník historický 32, 296-350.

Kubiček, A. – Líbal, D. 1955: Strahov. Praha.

Sláma, J. 1977: Mittelböhmen im frühen Mittelalter. I. Katalog der Grabfunde. Praehistorica 5, Praha.

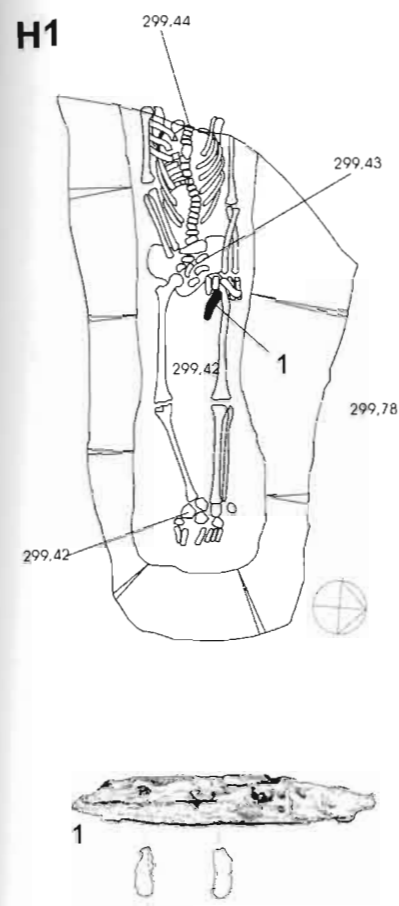
Sommer, P. 1981: Praha 1 – Hradčany, býv. premonstrátská kanonie na Strahově. In: Archeologický výzkum v Praze v roce 1978. Pražský sborník historický 13, 160-190.

Sommer, P. 1982: 276. Praha 1 – Strahov. Výzkumy v Čechách 1978-1979, 97-98.

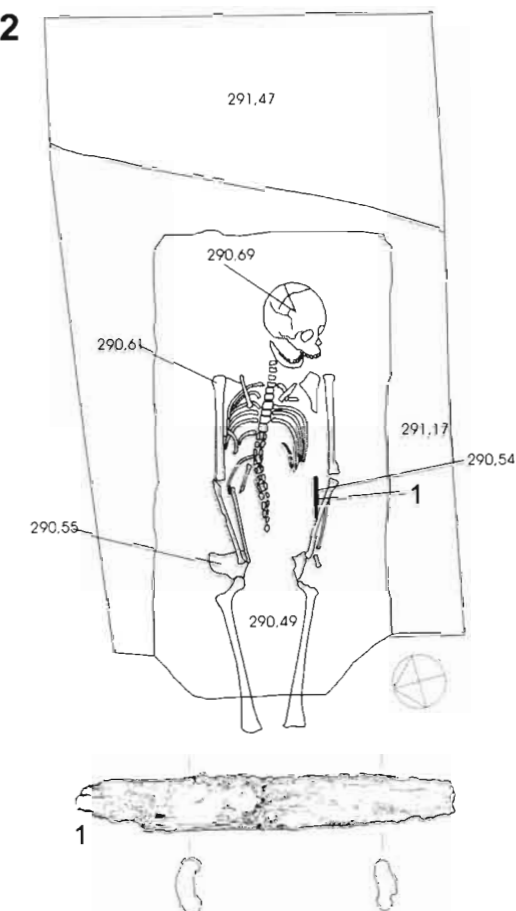
Sommer, P. 1984: Praha 1 – Hradčany, Strahov. In: Archeologický výzkum v Praze v letech 1979-1981, Pražský sborník historický 17, 139-182.

Sommer, P. 1985: Hradištní pohřebiště v premonstrátské kanonii na Strahově – Das Burgwall-Gräberfeld im prämonstratenser Kanonikat in Prag – Strahov, Sborník Národního muzea v Praze, řada A – Historie 39, 193-197.

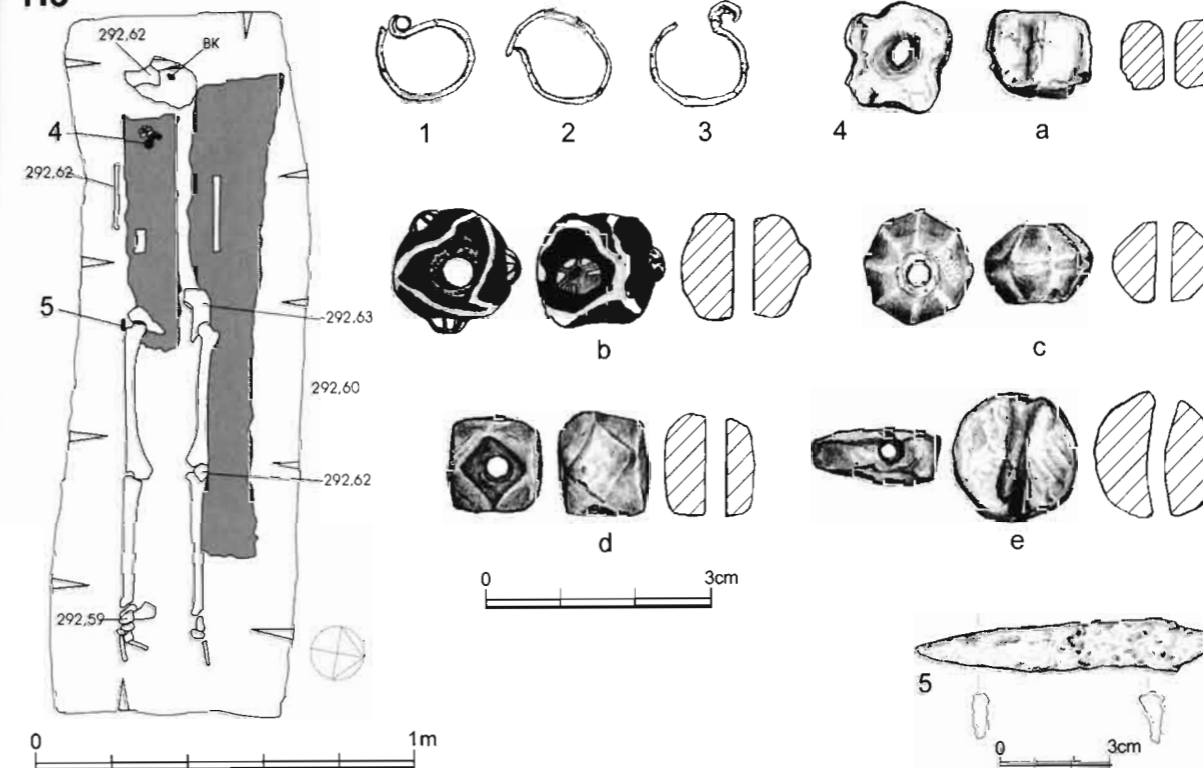
H1

H2

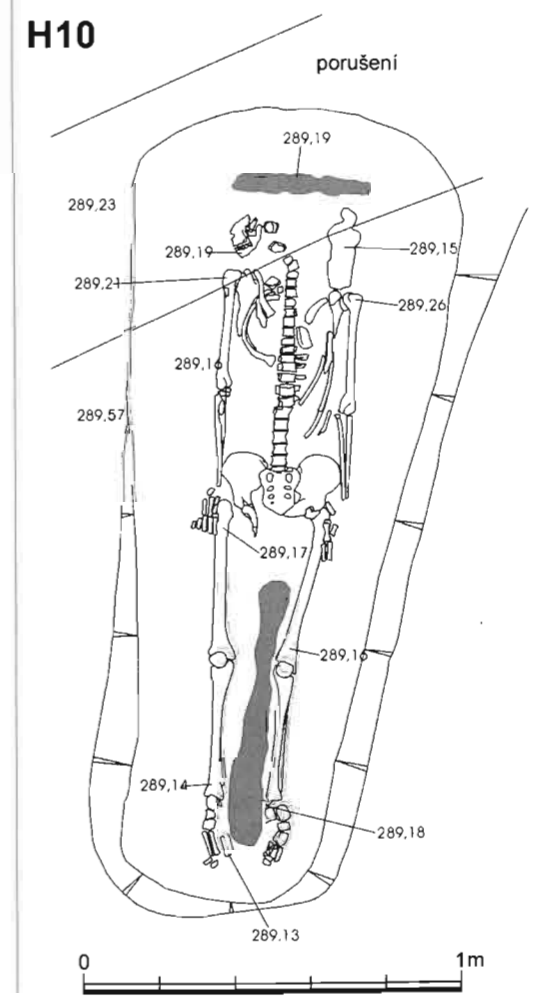
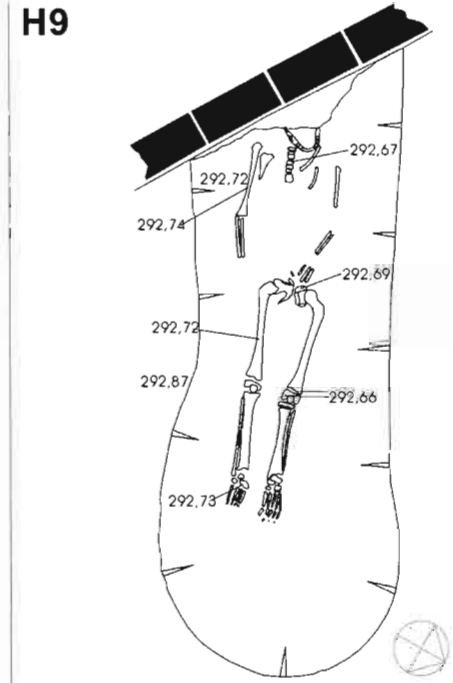
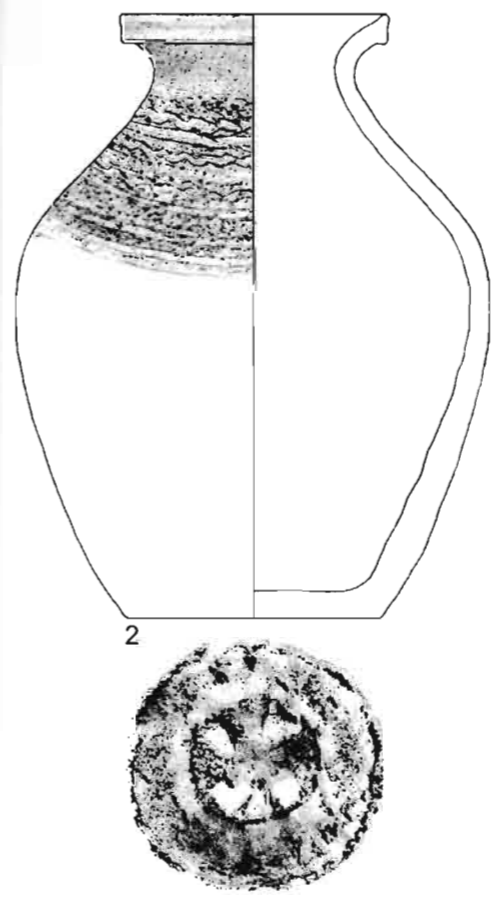
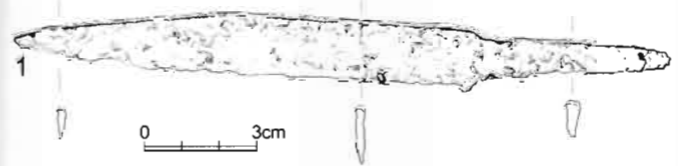
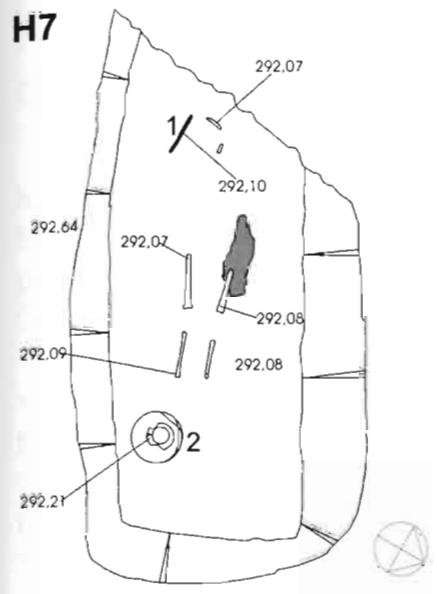
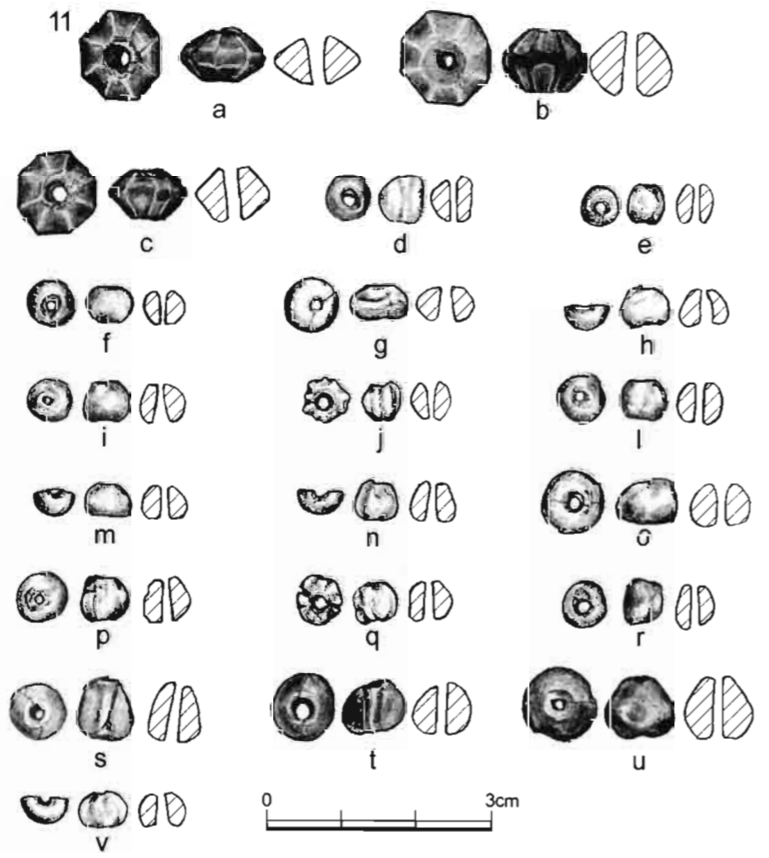
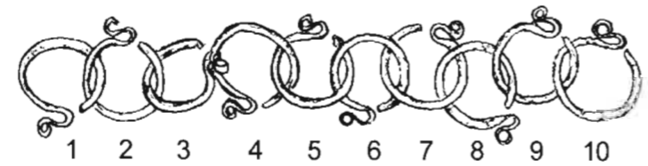
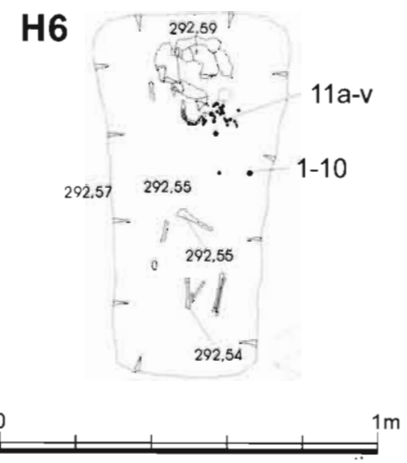
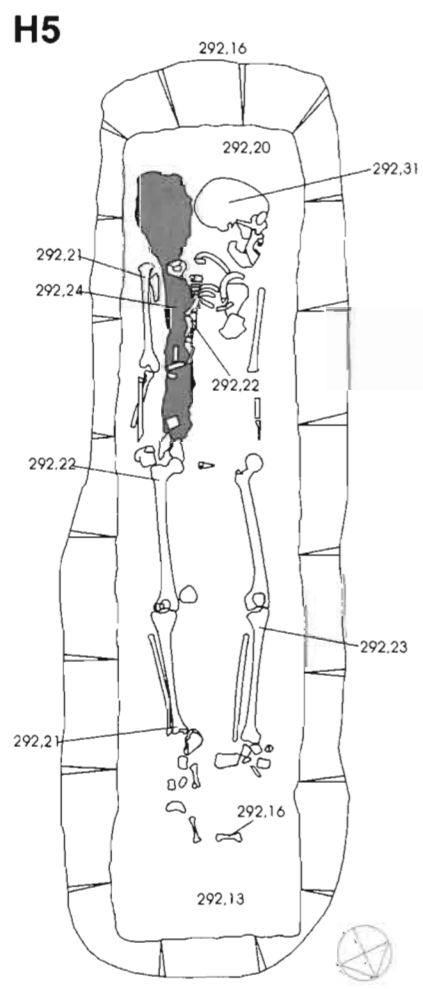
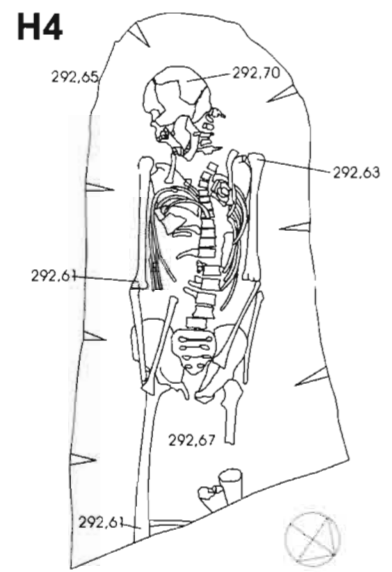
H3

Obr. 8/7: Strahov. Hroby 1/2000, 2/2000, 3/2001.

Abb. 8/7: Strahov. Gräber 1/2000, 2/2000, 3/2001.

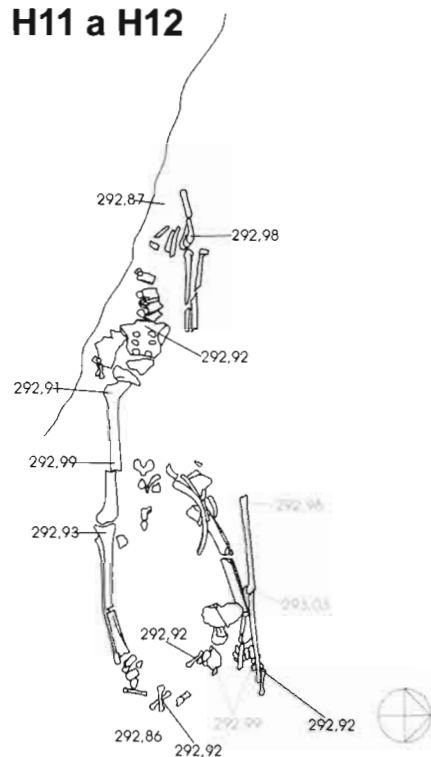
STK

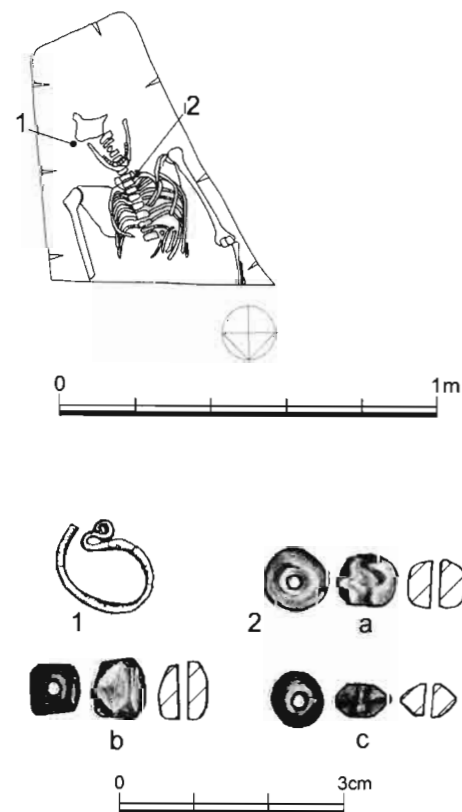
Obr. 8/8: Strahov. Hroby 4/2001, 5/2001, 6/2001 (11k - nekresleno).
 Abb. 8/8: Strahov. Gräber 4/2001, 5/2001, 6/2001 (11k - keine Zeichnung).

Obr. 8/9: Strahov. Hroby 7/2001, 9/2001, 10/2001.
 Abb. 8/9: Strahov. Gräber 7/2001, 9/2001, 10/2001.

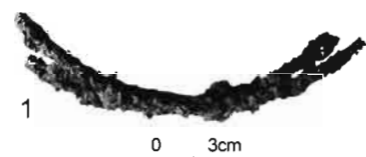
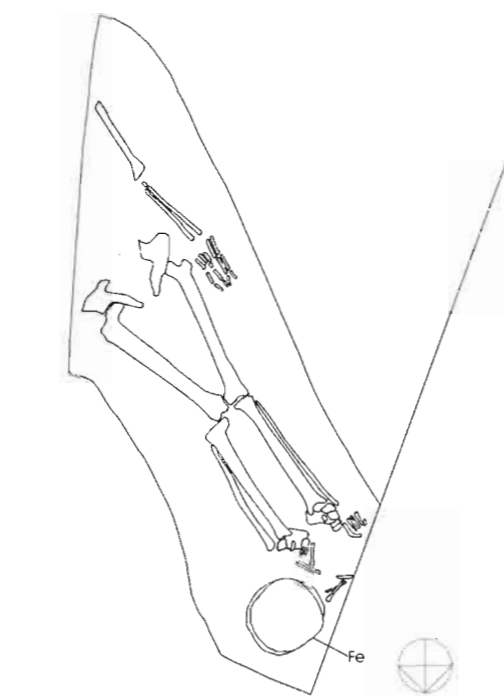
H11 a H12

H15

H14

Obr. 8/10: Strahov. Hroby 11/2001, 12/2001, 14/2001, 15/2001.

Abb. 8/10: Strahov. Gräber 11/2001, 12/2001, 14/2001, 15/2001.

NOVOVĚKÉ POHŘEBIŠTĚ U JÍZDÁRNY

GABRIELA BLAŽKOVÁ-DUBSKÁ

V rámci zpracování výzkumu I. Borkovského z let 1951-1952 u Jízdárny Pražského hradu bylo možno kromě raně středověkých a blíže nedatovaných hrobů vyčlenit skupinu hrobů novověkých. V tomto prostoru se zřejmě nejednalo o první nálezy tohoto typu, ale pravděpodobně byly novověké hroby zachyceny již při výkopech v letech 1922 a 1939 (viz Tomková, v tomto svazku sborníku, s. 16, 18).

Struktura hesel charakterizujících jednotlivé hroby zůstává v zásadě stejná jako v předcházejících katalozích. Po bližší lokalizaci daného hrobu následuje jeho detailní popis, který byl vytvořen na základě srovnání originální dokumentace I. Borkovského (deníkových záznamů,¹ fotografií, plánu). Pokud hrob nebo jeho zásyp obsahovaly nějaké předměty, následuje jejich podrobný popis. Vzhledem k relativně malé četnosti hrobové výbavy byly údaje o č. neg. fotografií předmětů (F-P) a jejich identifikační čísla (př. č., i. č.) přiřazeny přímo k popisu předmětu. Všechny dochované předměty jsou uloženy ve sbírkách oddělení Výzkum Pražského hradu Archeologického ústavu AV ČR. Dochoval-li se antropologicky identifikovatelný skelet, je uvedena zkrácená verze výsledků antropologického rozboru (podrobně Blajerová, v tomto svazku sborníku). V případě, že se nálezové okolnosti zjištěné při studiu fotodokumentace rozcházejí s deníkovými záznamy I. Borkovského, je tento rozdíl uveden v komentáři. Základní vyhodnocení pohřebiště, které lze datovat do 17. století, je zpracováno v 1. svazku tohoto sborníku (Blázková-Dubská, 403-409).

JÍZ – HROB 1/1951 (obr. 1)

LOK: U základů jižní stěny Jízdárny.

P: Poloha natažená, pravá ruka nedochovaná, levá v klíně, pately spadlé, chodidla odbagrována. Kostra byla uložena v rakvi z prken spojených hřebíky (př. č. 13280, i. č. 1482 – 5 hřebíků). Orientace Z-V.

F-T: č. neg. 7731-7733

A: Ao 368. Zlomky lebky, silně poškozený až fragmentární postkranialní skelet.

Dospívající jedinec, juvenis, pravděpodobně mužského pohlaví.

Kost stehenní v dolní polovině stav po vyhojené zlomenině.

PŘÍMĚS: Zvířecí kosti identifikované při antropologickém rozboru.

KOMENTÁŘ: Rkp. 1a, 2 „...dělňiky poškozená, 70 cm dlouhá kostra bez noh a pánve.“ Antropologická analýza uvádí popis levé stehenní kosti. Skutečný nálezový stav tedy blíže odpovídá situaci zdokumentované na fotografii než popisu uvedenému v rkp.

¹ Při porovnávání výše uvedených pramenů bylo využíváno rkp. 1a a rkp. 2, jejichž bližší charakteristikou se zabývala K. Tomková (Tomková, v tomto svazku sborníku). Další informace k lokalitě a výzkumu – Deník P. Janáka, Inventurní kniha, Pasport SÚRPMO 1968 a 1971.

JÍZ – HROB 2/1951 (obr. 4)

LOK: Jižně Jízdárny, jihozápadně od hrobu 1. Kostra byla uložena 80 cm pod povrchem terénu, 40 cm pod kamen. humusem zahrady, 30 cm „pod žlutkou“.

P: Dobře dochovaný skelet. Lebka obličejovou částí otočena k severu, ruce lehce překříženy v klíně. Obě pately na místě, čelist spadá. Kostra byla uložena v rakvi z prken spojovaných hřebíky (př. č. 13281, i. č. 1483 – 3 hřebíky se zbytky dřeva, 9 zlomků hřebíků, hřebíky v *rkp. 1a, 2* nezmíněny). Orientace Z-V.

F-T: č. neg. 7734-7735

A: Ao 360. Mírně poškozená lebka, dolní čelist, téměř kompletní postkraniální skelet. Muž, adultus I, velká tělesná výška. Jeden kaz.

KOMENTÁŘ: *Rpk. 1a, 2: „Kostra s rukama podél těla.“* V popisu vycházíme z fotograficky zdokumentovaného stavu.

JÍZ – HROB 13/1951 (obr. 4)

LOK: Bez bližších údajů.

P: Skelet s ubagrovanými dolními končetinami, ruce složené na břicho, levá přes pravou.² Orientace Z-V.

F-T: č. neg. 7750, 7751, 7753

A: Ao 362. Mírně poškozená lebka, dolní čelist, neúplný postkraniální skelet. Muž, adultus I.

KOMENTÁŘ: *Rpk. 1a, 2* bez konkrétnějšího zdůvodnění označuje JÍZ – hrob 13/1951 jako „... pozdější, snad již ze 17. stol.“ *Rpk. 1a, 2:* „... ruce složené na prsou...“ V tomto případě se zřejmě jedná o terminologickou nepřesnost.

JÍZ – HROB 20/1951 (obr. 4)

LOK: 150 cm pod povrchem zahrady.

P: Kostra u pánevních kloubů poškozená bagrem byla uložena v 42 cm široké rakvi z prken spojovaných železnými hřebíky (př. č. 13288, i. č. 1497 – 3 hřebíky, 10 zlomků) s rukama složenýma v klíně přes sebe. Orientace Z-V.

F-T: č. neg. 7758, 7778

A: Ao 343. Zlomky lebky, neúplný postkraniální skelet. Dospělý jedinec, adultus I-II.

JÍZ – HROB 21/1951 (obr. 4)

LOK: Souvrství nad hrobem tvoří 30 cm navážky a 70 cm černé humusovité hlíny. Hrob byl zapuštěn 50 cm hluboko do rostlého terénu.

P: Bagrem poškozená kostra. Dochována pouze lebka a partie hrudníku, 2x humerus podél těla. Lebka skloněna obličejovou částí k severu. Stopy rakve nejsou na fotografii patrné. *Rkp. 1a, 2* se o rakvi nezmiňují. Orientace Z-V.

F-T: č. neg. 7758, 7777

A: Ao 341. Neúplný postkraniální skelet (proximální polovina). Muž, adultus II.
PŘÍMĚS: Železo.

JÍZ – HROB 22/1951 (obr. 4)

LOK: Skelet uložený 202 cm pod povrchem zahrady.

P: Kostra v rakvi poškozená bagrem. Odbagrována obě chodidla, jedna noha poškozena bagrem, lebka spadlá k jihu, ruce složeny na břicho, pravá přes prsa, levá na břicho, pately na místě. Stopy rakve mírně patrné na fotografii č. neg. 7776. Orientace Z-V.

F-T: č. neg. 7758, 7776, 7781

A: Ao 313 – lebka, Ao 307 – zlomkový postkraniální skelet. Dospívající jedinec, juvenis, spíše muž. Jeden kaz.

KOMENTÁŘ: *Rkp. 2* bez konkrétnějšího zdůvodnění označuje JÍZ – hrob 22/1951 jako „Je asi ze 17. stol. a má na břicho ruce složeny přes sebe.“

JÍZ – HROB 23/1951 (obr. 4)

LOK: 205 cm pod povrchem zahrady.

P: Kostra v partii chodidel poškozená bagrem byla uložena v 40 cm široké a 158 cm dlouhé rakvi z prken spojovaných hřebíky. Lebka rovně, pravá ruka mírně skrčená v klíně, levá ruka na fotografii není vidět. Kostí zcela strávené. Při antropologickém rozboru byly zjištěny zbytky hřebíků a dřeva. Orientace Z-V.

F-T: č. neg. 7758, 7779, 7758

A: Ao 312. Fragmenty lebky, dolní čelist, zlomky neúplného postkraniálního skeletu. Dospívající jedinec, juvenis až adultus.
PŘÍMĚS: Železné hřebíky a dřevo.

JÍZ – HROB 34/1951 (obr. 5)

LOK: Bez bližších údajů.

² Na originální fotografii č. neg. 7753 je JÍZ – hrob 13/1951 chybně označen jako JÍZ – hrob 15/1951. Tento závěr vyplývá z porovnání fotografií č. neg. 7750, 7753, 7754 (JÍZ – hrob 15/1951).

P: Zachovaná horní část skeletu po pánev, dolní končetiny odbagrovány. Ruce byly složeny paralelně, pravá nad levou, lebka v přímém postavení, povolená dolní čelist. Kostra byla uložena v rakvi z prken spojovaných železnými hřebíky (v *Seznamu nálezů II* hřebíky nezaznamenány). Mezi prsty pravé ruky byla nalezena stříbrná mince (1), u kloubu³ kus sklíčka (2). Orientace Z-V.

SEZNAM NÁLEZŮ:

1. Mince v 5 zlomcích⁴

Vladislav II (1471-1516), Kutná Hora, malý (černý) peníz,⁵ stříbro, určila M. Nohejlová-Prátová (*Borkovský 1951*, 103). Př. č. 13293, i. č. 1504.

2. Sklíčko

Plochý zlomek, rozměry: 1,7 x 1,55 cm. Př. č. 13293, i. č. 1505.

F-T: č. neg. 7796, 7797, 7799, 7799

A: Ao 308. Fragmenty lebky, dolní čelisti, zlomky postkraniálního skeletu. Muž, adultus I, velká tělesná výška. Několik intravitálních ztrát zubů, zubní anomálie.

KOMENTÁŘ: V *rkp. 1a, 2* je tento hrob datován do 17. stol. V jednoznačném rozporu je tvrzení o poloze mince uvedené v *rkp. 1, 2* i *Seznamu nálezů II*, které shodně uvádějí její nález v ruce (mezi prsty), s následnou Borkovského interpretací (*Borkovský 1951*, 103 – viz pozn. 5).

JÍZ – HROB 35/1951 (obr. 1)

LOK: Bez bližších údajů.

P: Kostra v natažené poloze. Pravá ruka skrčená zpět k rameni, levá na fotografii není vidět. U pravého kyčle ležel růženec (2) s medailonkem (1). Skelet byl uložen v rakvi spojené hřebíky (v *Seznamu nálezů II* hřebíky nezaznamenány, v nálezovém fondu neidentifikovány). Orientace Z-V.

SEZNAM NÁLEZŮ:

1. Oválný bronzový medailon s očkem

Př. č. 13294, i. č. 1506.

F-P: č. neg. 26469-26470 (avers, revers)

2. Růženec

71 kostěných korálek. Př. č. 13294, i. č. 1507.

F-P: č. neg. 26469-26470 (avers, revers)

³ Konstatování „U kloubu nalezen kus sklíčka“ lze na základě citace z *rkp. 2* „Od kloubů k lebce 84 cm dlouhá ...“ chápat jako označení polohy u kyčelních kloubů.

⁴ *Seznam nálezů II*: „Hrob č. 34. 2 zlomky mince, kterou kostra držela v pravé ruce“. V průběhu doby došlo k dalšímu rozpadu mince.

⁵ „U kostry č. 34 (v řadě koster ze 17. stol.) byla nalezena stříbrná mince Vladislava II. Jagellonského; zdá se však, že ke kostře nepatří a že se dostala náhodou do hrobové jámy při kopání v 17. stol.“ (*Borkovský 1951*, 103).

F-T: č. neg. 7797, 7799, 7799

A: Ao 345. Fragmenty lebky, dolní čelisti, neúplný postkraniální skelet. Dospívající jedinec, juvenis, pravděpodobně muž. Dva kazy, intravitální ztráta zubu.

JÍZ – HROB 36/1951 (obr. 2, 5)

LOK: Bez bližších údajů.

P: Kostra od poloviny stehenních kostí (femurů) poškozená bagrem. Ruce byly složeny pravá přes prsa a levá přes břicho. Lebka skloněna k severu. Skelet byl uložen v rakvi z prken spojovaných hřebíky (př. č. 13295, i. č. 1508 – 3 hřebíky, 3 zlomky, zlomek železného kování, v *rkp. 1a, 2* hřebíky nezminěny). Orientace Z-V.

F-T: č. neg. 7798, 7799, 7812, 7799

A: Skelet neinventován.

JÍZ – HROB 37/1951 (obr. 2, 5)

LOK: Bez bližších údajů.

P: Skelet dochován po pánev, pravá ruka přeložena přes břicho, levá přes prsa. Lebka skloněna směrem k jihu. Kostra byla uložena v rakvi z prken spojovaných hřebíky (př. č. 13296, i. č. 1509, 3 hřebíky, 4 zlomky, v *rkp. 1a, 2* hřebíky nezminěny). Orientace Z-V.

F-T: č. neg. 7798, 7799, 8712, 7812

A: Ao 359. Mírně poškozená lebka, dolní čelist, neúplný postkraniální skelet. Muž, adultus II.

JÍZ – HROB 38/1951 (obr. 6)

LOK: Hrob je uložen ve stejné hloubce jako hroby JÍZ – hrob 39/1951 a JÍZ – hrob 40/1951.⁶

P: Kostra byla z části poškozená bagrem. Pravá a levá ruka byly zkříženy na prsou. Lebka skloněna k směrem jihu. Kostra byla uložena v rakvi z prken spojovaných hřebíky (př. č. 13297, i. č. 1510, 5 hřebíků, 2 zlomky, v *rkp. 1a, 2* nezminěny). Orientace Z-V.

F-T: č. neg. 7800

A: Ao 356. Zlomky lebky, dolní čelist, neúplný postkraniální skelet. Muž, adultus II. Jeden kaz, jedna intravitální ztráta zubu.

⁶ *Rkp. 1a*, 10: „Kostry č. 38, 39, 40 také ve stejné hloubce a v jedné době společně pochované...“

JÍZ – HROB 39/1951 (obr. 6)

LOK: Hrob ve stejné hloubce jako hroby JÍZ – hrob 38/1951 a JÍZ – hrob 40/1951 (viz pozn. 6).

P: Skelet byl v oblasti pánve poškozen bagrem. Levá ruka přes prsa, pravá položená na břicho. Lebka obličejovou částí otočena k jihu. Kostra byla uložena v rakvi. Orientace Z-V.

F-T: č. neg. 7800

A: Ao 366. Poškozená lebka s dolní čelistí, neúplný postkraniální skelet. Muž, adultus I.

JÍZ – HROB 40/1951 (obr. 6)

LOK: Hrob je uložen ve stejné hloubce jako hroby JÍZ – hrob 38/1951 a JÍZ – hrob 39/1951 (viz pozn. 6).

P: Dochovaná horní polovina skeletu bez pánve, zbývající části poškozeny bagrem. Pravá část kostry zakryta blokem zeminy. Levá ruka přeložena přes břicho, polohu pravé ruky nelze přesněji určit.⁷ Kostra byla uložena v rakvi z prken spojovaných hřebíky (př. č. 13298, i. č. 1511, 3 hřebíky, v *rkp. 1a*, 2 hřebíky nezmíněny). V zásypu hrobu byl nalezen 1 stěp. Orientace Z-V.

PŘÍMĚS:

A. Zlomek keramiky, př. č. 13298, v *rkp. 1a*, 2 nezmíněn, v nálezovém fondu neidentifikován.

F-T: č. neg. 7800

A: Ao 367. Lebka s dolní čelistí, neúplný postkraniální skelet. Muž, adultus I (kolem 20 r.).

PŘÍMĚS: Hřebíky a dřevo z rakve.

JÍZ – HROB 41/1951 (obr. 6)

LOK: Souvrství nad hrobem se skládá z 35 cm silné vrstvy humusu, 90 cm silné novověké navážky (dle I. Borkovského z 15. stol.) a ze 40 cm silné vrstvy staršího humusu. Hrob je zapuštěn 60 cm do „rostlé žlutky“ (spraše).

P: Kostra byla od kolen dolů poškozená bagrem. Dochovala se lebka, část paží a obě kosti stehenní (femury). Ruce složeny na břicho, pravá nad levou. Kostí ve velmi špatném stavu. Kostra byla uložena v rakvi z prken spojovaných hřebíky (př. č. 13299, i. č. 1512, 2 hřebíky, 6 zlomků, v *rkp. 1a*, 2 hřebíky nezmíněny). Orientace Z-V.

F-T: č. neg. 7801, 7802

A: Ao 314. Fragmenty lebky s dolní čelistí, neúplný postkraniální skelet.

Muž, matusus I (-II).

PŘÍMĚS: Dřevo z rakve.

JÍZ – HROB 43/1951 (obr. 3, 5)

LOK: Kostry JÍZ – hrob 43/1951, JÍZ – hrob 49/1951, JÍZ – hrob 44/1951, JÍZ – hrob 45/1951 v rakvích těsně vedle sebe ve stejné hloubce.⁸

P: Celý zachovaný skelet. Ruce byly složeny na břicho, pravá na břicho, levá posunuta v klíně, pately spadlé. Obličejová část otočená k severu. Kostra uložena v rakvi z prken spojovaných hřebíky (př. č. 13301, i. č. 1518, 3 hřebíky, 8 zlomků, v *rkp. 1a*, 2 hřebíky nezmíněny). V zásypu těsně nad kostrou nalezeny 2 stěpy. Orientace Z-V.

PŘÍMĚS:

A. 2 zlomky keramiky – 1 glazovaný zdobený, 1 okraj, v *rkp. 1a*, 2 nezmíněny, v nálezovém fondu neidentifikovány. Př. č. 13301.

F-T: č. neg. 7807, 7811, 7812

A: Ao 340. Lebka, dolní čelist, postkraniální skelet. Muž, matusus I. Jeden kaz a několik intravitálních ztrát zubů.

JÍZ – HROB 44/1951 (obr. 3, 5)

LOK: Kostry JÍZ – hrob 43/1951, JÍZ – hrob 49/1951, JÍZ – hrob 44/1951, JÍZ – hrob 45/1951 v rakvích těsně vedle sebe ve stejné hloubce (viz pozn. 8). Dno hrobové jámy 145 cm od povrchu zahrady, 110 cm pod povrchem humusu.

P: Celý zachovaný skelet. Pravá ruka přeložená přes prsa, levá na břicho, pately spadlé. Lebka obličejovou částí otočená směrem k jihu. Kostra byla uložena v rakvi z prken spojovaných hřebíky (př. č. 13302, i. č. 1519, 7 hřebíků, 9 zlomků, v *rkp. 1a*, 2 hřebíky nezmíněny). Na pravém rameni byl nalezen bronzový kroužek (1). Bronzový drátek (2) se nedochoval. Blíže neurčený kousek železa (3), zjištěný při antropologickém rozboru, již nebyl I. Borkovskému předán. V zásypu těsně u kostry a nad kostrou byly nalezeny 3 stěpy. Orientace Z-V.

SEZNAM NÁLEZŮ:

1. Kroužek

Průměr 3,4 cm, síla 0,5 cm. Př. č. 13302, i. č. 1520.

Analýza: J. Frána/č. měř. 10794 – Cu: 80,7 %; Zn: 4,4 %; Sn: 1,3 %; Pb: 9,5 %.

⁸ *Rkp. 1a*, 2: „Kostry 43, 49, 45, 44 byly najednou pohřbeny; jsou ze 17. stol. a leží v rakvích těsně vedle sebe.“

⁷ *Rkp. 1a*, 2: „... ruce složeny na břicho.“

2. Bronzový drátek

Stočený do kroužku s přesahujícími konci – nedochován. Kresba dle inventární knihy. Př. č. 13302, i. č. 1521.

3. Neurčené železo

Nedochováno.

PŘÍMĚS:

A. 3 zlomky keramiky – 2 s vnitřní transparentní hnědou glazurou a 1 okraj. V *rkp. 1a, 2* nezmíněny, v nálezovém fondu neidentifikovány. Př. č. 13302.

F-T: č. neg. 7807, 7811

A: Ao 331. Lebka, dolní čelist, postkraniální skelet. Muž, adultus I. Jeden kaz.

PŘÍMĚS: Kost vřetenní a lýtková dospělého jedince, železo.

JÍZ – HROB 45/1951 (obr. 3, 5)

LOK: Kostry JÍZ – hrob 43/1951, JÍZ – hrob 49/1951, JÍZ – hrob 44/1951, JÍZ – hrob 45/1951 v rakvích těsně vedle sebe ve stejné hloubce svědčí (viz pozn. 8).

P: Je dochován celý skelet. Ruce jsou na břiše lehce překřížené. Lebka je poškozená, obličejovou částí otočená k severu a skloněná k levému rameni. Kostra byla uložena v rakvi. U pravého kyčle nalezena mince (7) ve vlněném váčku (2). Orientace Z-V.

SEZNAM NÁLEZŮ:

1. Mince

Ferdinand II. z roku 1631 (1620 – 1637), Vratislav, H. Riedel, groš (3 krejcar) (podle *Borkovský 1951*, 103). Př. č. 13303, i. č. 1522.

2. Fragment látky z váčku

Nalepen na sklíčku. Př. č. 13303, i. č. 1523.

F-T: č. neg. 7807, 7811

A: Ao 327. Fragmenty lebky, mírně poškozený postkraniální skelet. Dospívající jedinec, juvenis až adultus, muž.

JÍZ – HROB 46/1951 (obr. 3, 5)

LOK: Bez bližších údajů.

P: Hrobová jáma není zcela pravidelná, její tvar spíše odpovídá lichoběžníku s širší základnou u lebky. Je dochován celý skelet. Ruce složeny na břiše, pravá nad levou, pately na místě, lebka obrácena obličejovou stranou k jihu. Kostra byla uložena v rakvi z prken spojovaných hřebíky (př. č. 13304, 12 hřebíků, 19 zlomků,

v *rkp. 1a, 2* nezmíněny). Na jednom z prstů pravé ruky byl navléknut bronzový prsten (7). Orientace Z-V.

SEZNAM NÁLEZŮ:

1. Bronzový prsten

Průměr 2,6 cm, síla 0,24 cm, v *rkp. 1a, 2* nezmíněn. Př. č. 13304, i. č. 1524.

Analýza: J. Frána/č. měř. 10795 – tělo: mosaz, Cu: 79,9 %; Zn: 16,4 %; Pb: 2,5 %. 10796 – zbytek plátování: stříbro.

PŘÍMĚS: Kostí – články prstů pravé ruky.

F-T: č. neg. 7803

A: Ao 332. Lebka, dolní čelist, postkraniální skelet. Muž, adultus I. Na pravém temenním hrbolu slabá stopa zhojeného poranění. Několik kazů a intravitálních ztrát zubů.

JÍZ – HROB 47/1951 (obr. 6)

LOK: Bez bližších údajů.

P: Dochoval se celý skelet. Lebka na fotografii nejeví žádné stopy poškození. Obličejovou částí je otočena směrem k jihu. Ruce byly složeny na břiše, levá nad pravou, pately na místě. Kostra byla uložena v rakvi z prken spojovaných hřebíky (př. č. 13305, i. č. 1525, 7 hřebíků, 2 zlomky/původně 10 ks). Orientace Z-V.

F-T: č. neg. 7804

A: Ao 337. Lebka, dolní čelist, postkraniální skelet. Dospívající jedinec, juvenis až adultus, muž.

KOMENTÁŘ: Antropologický rozbor uvádí lebku jako poškozenou, ale na fotografii žádné poškození není patrné.

JÍZ – HROB 48/1951 (obr. 6)

LOK: Kostra byla uložena na dně hrobové jámy na povrchu žlutky 62 cm pod povrchem černého starého humusu, 105 cm pod pozdější navázkou – bouračkou.

P: Hrob obsahoval kosti dítěte. Dlouhé kosti nebyly uloženy v anatomické poloze, zdá se, že byly rozházeny jakoby již v rakvi. Rozmačkaná lebka byla obličejovou částí otočena k jihu. *Rkp. 1a, 2* zmiňuje železné hřebíky z rakve, které však nebyly inventovány a nedochovaly se. Orientace Z-V.

F-T: č. neg. 7805, 7806

A: Ao 315. Fragmenty lebky, dolní čelist, neúplný postkraniální skelet. Dítě, infans II, 1-2 r.

JÍZ – HROB 49/1951 (obr. 3, 5)

LOK: Kostry JÍZ – hrob 43/1951, JÍZ – hrob 49/1951, JÍZ – hrob 44/1951, JÍZ – hrob 45/1951 v rakvích těsně vedle sebe ve stejné hloubce (viz pozn. 8).

P: Skelet v natažené poloze. Lebka skloněna k jihu, ruce jsou složeny na bříše, levá nad pravou. Kostra byla uložena v rakvi z prken spojovaných hřebíky (př. č. 13306, i. č. 1526, 3 hřebíky, 8 zlomků, v *rkp.* 1a, 2 nezmíněny). V zásypu těsně nad kostrou ležel drobný střípek. Orientace Z-V.

PŘÍMĚS:

A. Zlomek keramiky, rozměry: 1,05 x 0,74 cm, světle pálená hlína s okrovou transparentní glazurou. V *rkp.* 1a, 2 nezmíněn. Př. č. 13306.

F-T: č. neg. 7807, 7811

A: Ao 306. Fragmenty lebky, poškozený postkraniální skelet. Muž, adultus I. Ao 333. Fragmenty lebky, dolní čelisti a mírně poškozený postkraniální skelet. Žena adultus I (II). Dva kazy, jedna intravitální ztráta zubu.

KOMENTÁŘ: Antropologické vyhodnocení identifikovalo fragmenty lebek obou pohlaví, evidované pod různými čísly. Jedná se o pravděpodobně současně pohřbenou čtveřici jedinců (JÍZ – hrob 43/1951, JÍZ – hrob 44/1951, JÍZ – hrob 45/1951, JÍZ – hrob 49/1951), v rámci které byly ostatní skelety určeny jako mužské. Přítomnost fragmentů lebky jak mužské, tak ženské můžeme vysvětlit dvěma způsoby. V prvním případě mohlo dojít k pozdějšímu špatnému přiřazení fragmentů kostí k číslu hrobu a nebo se jedná o fragmenty kostí, které pocházejí ze staršího, při archeologickém výzkumu nerozpoznaného, hrobu.

JÍZ – HROB 50/1951

LOK: 125 cm pod povrchem zahrady.

P: Kostra poškozena bagrem. Orientace Z-V.

F-T: –

A: Ao 346a. Neúplný postkraniální skelet. Muž, pravděpodobně matusus II. Patologické změny na levé stehenní kosti.

JÍZ – HROB 51/1951 (obr. 2)

LOK: 125 cm pod povrchem zahrady.

P: Kostra byla poškozena bagrem. Ruce zkříženy buď na bříše nebo na prsou. Mezi kostmi levé ruky na pravé straně těla ležel háček (1). Skelet byl uložen v rakvi z prken spojovaných hřebíky (př. č. 13307, i. č. 1527, 1 hřebík, 5 zlomků, v *rkp.* 1a, 2 nezmíněny). Orientace Z-V.

SEZNAM NÁLEZŮ:

1. Háček

Háček na oděv ve zlomcích. Př. č. 13307, i. č. 1528.

F-T: –

A: Ao 346. Poškozená lebka s dolní čelistí, postkraniální skelet. Muž, matusus I. Dva kazy. Horní i dolní střední řezáky mají otřeny žvýkácké hrany takovým způsobem, že se mezi nimi vytvořil otvor, zřejmě funkčního původu.

KOMENTÁŘ: Hroby JÍZ – hrob 50/1951 a JÍZ – hrob 51/1951 mají v *rkp.* 1a, 2 velmi stručný popis, je udána pouze orientace kostry. Fotografie ani k jednomu z hrobů není k dispozici (*rkp.* 1a, 2).

JÍZ – HROB 52/1951 (obr. 7)

LOK: Bez bližších údajů.

P: Dobře dochovaný skelet, lebka lehce skloněna k severu. Ruce byly složeny na bříše, pravá přes levou. Pravá patela spadlá, levá není vidět. Kostra byla uložena v rakvi. Orientace Z-V.

F-T: č. neg. 7823

A: Skelet neinventován.

KOMENTÁŘ: Bez bližšího určení je Borkovským zařazen do 17. stol. (*rkp.* 1a, 2).

JÍZ – HROB 53/1951 (obr. 2)

LOK: Bez bližších údajů.

P: Dobře dochovaný skelet byl uložený v natažené poloze. Hlava byla otočena k severu, s lebkou poškozenou v obličejové části. Ruce byly složeny – pravá na bříše, levá přes prsa. Kostra byla uložena v rakvi z prken spojovaných hřebíky (př. č. 13308, i. č. 1530, 5 hřebíků, 4 zlomky, v *rkp.* 1a, 2 nezmíněny). Na pravé stehenní kosti ležel náprstek (1). Orientace Z-V.

SEZNAM NÁLEZŮ:

1. Náprstek

Na pravé stehenní kosti, pravděpodobně jej měl zemřelý v šatech; výška 2,48 cm, průměr 1: 1,75 cm, průměr 2: 1,39 cm. Př. č. 13308, i. č. 1529.

F-T: č. neg. 7824

A: Ao 358. Fragmenty lebky, dolní čelist, silně poškozený postkraniální skelet. Zelené zabarvení na levém femuru. Muž, matusus II. Levá klíční kost po vyhojené fraktuře. Jeden velký kaz (zcela destruována korunka), několik intravitálních ztrát.

KOMENTÁŘ: *Rkp. 1a, 2:* „Kostry leží v řadách, pocházejí ze XVII. stol. Kostry, které popisují, jsou 20-60 cm pod povrchem původní zahrady. Na tomto povrchu je v západní části zahrady 60 cm silná vrstva škváry“. S ohledem na vzájemnou polohu hrobů se s největší pravděpodobností jedná o hroby JÍZ – hrob 50/1951, JÍZ – hrob 51/1951, JÍZ – hrob 53/1951, které ve směru S-J skutečně tvoří řadu. Hrob JÍZ – hrob 52/1951 s předcházejícími třemi hroby polohově nesouvisí. Datace hrobů JÍZ – hrob 50-53/1951 do 17. stol. je v případě hrobů JÍZ – 50-52/1951 odvozena od hloubky hrobové jámy, v případě hrobu JÍZ – hrob 53/1951 byla navíc zachycena poloha rukou a náprstek.

JÍZ – HROB 54/1951 (obr. 7)

LOK: Bez bližších údajů.

P: Dobře dochovaný skelet uložený v natažené poloze. Ruce byly složeny – pravá přes prsa, levá na břicho. Levá patela zůstala na místě, pravá není vidět. Kostra byla uložena v rakvi z prken spojovaných hřebíky (př. č. 13309, i. č. 1531, 4 hřebíky, v *rkp. 1a, 2* nezmíněny). Orientace Z-V.

F-T: č. neg. 7825

A: Ao 361. Dobře zachovaná lebka, dolní čelist, postkraniální skelet. Muž, adultus I (II).

JÍZ – HROB 55/1951 (obr. 7)

LOK: Bez bližších údajů.

P: Skelet uložený v natažené poloze byl dochovaný v poměrně dobrém stavu. Hlava byla skloněna k jihu, ruce byly složeny – pravá přes prsa, levá na břicho nebo obě na břicho, pravá přes levou. Kostra byla uložena v rakvi. Orientace Z-V.

F-T: č. neg. 7825

A: Ao 335. Mírně poškozená lebka s dolní čelistí a postkraniální skelet se slabými i silnějšími defekty. Pravděpodobně žena, adultus I. Dvě intravitální ztráty zubů.

KOMENTÁŘ: *Rkp. 1a, 2* uvádí kostru jako hodně zetlelou. Stav na fotografii však ukazuje skelet poměrně dobře zachovaný. Antropologický rozbor se ke stavu zachování kostí nevyjadřuje. Jak antropologický rozbor, tak *rkp. 1a, 2* se shodují na pohlavním určení.

JÍZ – HROB 56/1951 (obr. 7)

LOK: V jedné řadě s hroby JÍZ – hrob 61/1951, JÍZ – hrob 62/1951.

P: Dobře dochovaný skelet ležel v natažené poloze, ruce složeny na břicho, pravá nad levou, lebka otočená k jihu. Kostra byla uložena v rakvi. Orientace Z-V.

F-T: č. neg. 7826

A: Ao 334 – mírně poškozená lebka s dolní čelistí, postkraniální skelet. Muž, adultus II. Patologické změny na palcových metatarsálních člancích a jednom prstovém článku (pakostnice?). Dva kazy, jedna intravitální ztráta.

JÍZ – HROB 57/1951 (obr. 2)

LOK: Bez bližších údajů.

P: Skelet ležel v natažené poloze, ruce složeny v klíně, poloha patel nejasná. Lebka skloněna k jihu, poškozena. U pravé stehenní kosti, na vnitřní straně, byl nalezen bronzový kroužek (1) a knoflík (2). Kostra byla uložena v rakvi. Orientace Z-V.

SEZNAM NÁLEZŮ:

1. Bronzový kroužek

Plochý, průměr 2,52 cm, síla 0,48 cm. Př. č. 13310, i. č. 1532.

2. Bronzový knoflík

Plastická výzdoba – průměr 2,17 cm. Př. č. 13310, i. č. 1533.

F-T: č. neg. 7827

A: Ao 354. Defektní lebka, poškozený postkraniální skelet. Muž, adultus I. Metopismus, několik intravitálních ztrát zubů.

JÍZ – HROB 58/1951

LOK: Bez bližších údajů.

P: Dochovaná pouze horní polovina skeletu bez pánve, neboť dolní polovina těla byla poškozena kořeny stromu. Ruce složeny na prsou. Skelet byl uložen v rakvi. Orientace Z-V.

A: Ao 363. Poškozená lebka s dolní čelistí, neúplný postkraniální skelet. Muž adultus II. Několik kazů.

KOMENTÁŘ: Při popisu tohoto hrobu je možné využít pouze Borkovského rukopisy (*rkp. 1a, 2*), neboť fotografie, s níž by bylo možné zápis z deníku porovnat, se nedochovala. *Rkp. 1a, 2* uvádějí, že se jedná o skelet ženy. Tato informace neodpovídá antropologickému zjištění.

JÍZ – HROB 60/1951

LOK: V bezprostřední blízkosti hrobu JÍZ – hrob 57/1951, ke kterému přiléhá z jihu.

P: Fotografie se nedochovala, *Rkp. 1a, 2* uvádějí, že se jedná o pohřeb v rakvi. Orientace Z-V.

A: Skelet neinventován.

JÍZ – HROB 61/1951 (obr. 8)

LOK: 140-190 cm pod povrchem zahrady, 70 cm zahloubena do spraše; ve stejné řadě jako kostry JÍZ – hrob 56/1951 a JÍZ – hrob 62/1951.

P: Skelet zcela zetlelý, poloha rukou nezřetelná. Kostra byla uložena v dřevěné rakvi, ze které bylo dobře dochované spodní prkno. Orientace Z-V.

F-T: č. neg. 7828, 7829, 7830

A: Skelet neinventován.

KOMENTÁŘ: *Rkp. 1, 15* uvádí, že kostra ležela 70 cm hluboko od povrchu původní zahrady v rostlé „žlutce“ (spraši), naopak *rkp. 2, 11* vynechává informaci o zahloubení do žlutky a udává pouze, že hrob je zahlouben 70 cm pod povrchem původní zahrady. Stejná hloubka uložení, tj. 70 cm v rostlém terénu, je uváděna i v případě hrobu JÍZ – hrob 62/1951.

JÍZ – HROB 62/1951 (obr. 8)

LOK: 140-190 cm pod povrchem zahrady, 70 cm zahloubena do spráše.

P: Skelet uložený v natažené poloze. Lebka byla skloněna k jihu, ruce složeny přes břicho, pravá zřejmě vychýlena směrem k hrudníku. Kostra byla uložena v dřevěné rakvi. Orientace Z-V.

F-T: č. neg. 7829, 7830

A: Skelet neinventován.

JÍZ – HROB 63/1951

LOK: 140-190 cm pod povrchem zahrady.

P: Fotografie se nedochovala. Kostra byla uložena v rakvi z prken spojovaných hřebíky (př. č. 13311, i. č. 1534, 4 hřebíky, 1 zlomek, v *rkp. 1a, 2* nezmíněny). V zásypu hrobu těsně u kostry byly nalezeny střepy. Orientace Z-V.

PŘÍMĚS:

A. Zlomky keramiky s vnitřní glazurou, v nálezovém fondu neidentifikovány. V *rkp. 1a, 2* datovány do 16.-17. stol. Př. č. 13311.

A: Skelet neinventován.

KOMENTÁŘ: *Rkp. 2:* „Kostra dále k jihu, ale ve stejné řadě s kostrami č. 61 a 62 – lebka je ve stejné řadě s pávní kostí kostry č. 62.“

JÍZ – HROB 64/1951 (obr. 8)

LOK: 140-190 cm pod povrchem zahrady.

P: Na základě fotografie se jedná o poměrně dobře dochovaný skelet. Lebka byla skloněna k severu, pravá ruka křížem přes hrudník, levá na břicho, obě pately na místě. Kostra byla uložena v rakvi. Orientace Z-V.

F-T: č. neg. 7831

A: Ao 344. Poškozená lebka s dolní čelistí. Muž, adultus I. Dva kazy a nerovná zubní řada v mandibule.

KOMENTÁŘ: *Rkp. 1a, 2* uvádí, že se jedná o zetlelou kostru muže, kterou nelze měřit. Na základě fotografie a následného antropologického rozboru je špatný stav dochování skeletu popřen. Na základě stratigrafie (viz komentář hrobu JÍZ – hrob 65/1951) datuje Borkovský tento hrob do 17. stol.

JÍZ – HROB 65/1951 (obr. 8)

LOK: 140-190 cm pod povrchem zahrady.

P: Dobře dochovaný skelet, uložený v natažené poloze. Mírně poškozená lebka, skloněna k jihu. Ruce složeny na břicho, levá přes pravou, pately spadlé. Kostra byla uložena v rakvi. Orientace Z-V.

F-T: č. neg. 7832

A: Ao 353. Fragmenty lebky a dolní čelisti. Muž, matusus. Jeden kaz.

KOMENTÁŘ: *Rkp. 1a, 2:* „Kostry č. 61, 62, 63, 64 a 65 jsou 140-190 cm pod povrchem zahrady. Kostry ze XVII. stol. porušují starou, až 50 cm silnou, černou vrstvu humusu /původní zahrada před stavbou jízdárny/. Vrstva utvořená již v době knížecí. Kostry jsou těsně pod ní ve spráši.“ V případě hrobů JÍZ – hrob 61/1951 a JÍZ – hrob 62/1951 popis v *rkp. 1a, 2* (*Rkp. 1a, 2*) udává přesnější údaj o hloubce hrobu. JÍZ – hrob 61/1951 „...70 cm pod povrchem původní zahrady...“ JÍZ – hrob 62/1951 „...70 cm hluboko v rostlém terénu...“

JÍZ – HROB 66/1951 (obr. 8)

LOK: Bez bližších údajů.

P: Dobře dochovaný skelet dospělého jedince a dítěte. Sekundárně uvolněná čelist, pravá ruka skrčena přes prsa, levá složena přes břicho, pravá patela spadá, levá na místě. Kostra byla uložena v rakvi z prken spojovaných hřebíky (př. č. 13312, i. č. 1535, 8 hřebíků, 2 zlomky, v *rkp. 1a, 2* nezmíněny). U pravého ramene skeletu dospělé osoby relativně dobře dochovaný skelet dítěte, nohy v kolenou pokrčeny. Orientace Z-V.

F-T: č. neg. 7833, 7834, 7835

A: Ao 370. Jedinec 1 – poškozená lebka s dolní čelistí, postkraniální skelet. Muž, adultus II. Metopismus, jeden kaz; jedinec 2 – zlomky lebky, dolní čelisti a neúplný postkraniální skelet. Dítě, infans I.

KOMENTÁŘ: *Rkp. 1a, 2:* „...kostra ženy v rakvi u pravého ramene je malá dětská kostra novorozeněte; žena zemřela zřejmě při porodu...“. Antropologický rozbor však určil skelet dospělého jedince jako muže. Prvotní závěr Borkovského zřejmě vycházel z předpokladu, že je-li ve společném hrobě skelet dospělého jedince a dítěte, jedná se o matku a jejího potomka.

JÍZ – HROB 68/1951 (obr. 3)

LOK: 120 cm pod povrchem dnešní zahrady.

P: Z větší části dochovaný skelet, spodní část dolních končetin pravděpodobně odbagrována. Lebka byla poškozená, skloněná k severu a levému rameni. Levá ruka přes břicho, pravá není vidět. Kostra byla uložena v rakvi z prken spojovaných hřebíky (př. č. 13367, 9 hřebíků, dř. železa, v *rkp. 1a, 2*, ani v *Seznamu nálezů II* nezmíněny). Z hrobu pochází fragment bronzového kroužku (1) (v *rkp. 1a, 2* nezmíněn). Orientace Z-V.

SEZNAM NÁLEZŮ:

1. Zlomek bronzového kroužku

Průměr 1,9 cm. Př. č. 13367. Analýza: J. Frána/ č. měř. 10797 – mosaz, Cu: 31,7 %; Zn: 19,5 %; Sn: 6,6 %; Pb: 32,6 %.

F-T: č. neg. 7836, 7838

A: Př. č. 13367. Poškozená lebka, hrudní kosti postkraniálního skeletu, čtyři prstové články. Muž, adultus I. Zubní kaz.

JÍZ – HROB 69/1951 (obr. 9)

LOK: Bez bližších údajů.

P: Dobře dochovaný skelet, uložený v natažené poloze. Lebka byla skloněna k jihu, ruce překříženy na břiše. Kostra ležela v rakvi z prken spojovaných hřebíky (př. č. 13368 – 3 železné hřebíky a 12 zlomků – neuvedeny v *Seznamu nálezů II*). Zbytky rakve patrné i na fotografii. Opukový kámen (př. č. 13368) v *rkp. 1a, 2* nezmíněn. Orientace Z-V.

F-T: č. neg. 7837, 7838

A: Př. č. 13368. Téměř nepoškozená lebka s dolní čelistí. Muž, adultus II.

KOMENTÁŘ: *Seznam nálezů II* pod př. č. 13368 uvádí opukový kámen, který byl skutečně při revizi nalezen. *Rkp. 1a, 2* žádný opukový kámen však u hrobu JÍZ – hrob 69/1951 neuvádějí, naopak byl nalezen v hrobě JÍZ – hrob 70/1951. Z toho vyplývá, že při inventarizaci nálezů byl opukový kámen z hrobu JÍZ – hrob 70/1951 omylem zařazen k hrobu JÍZ – hrob 69/1951. Zřejmě na základě této skutečnosti byl Borkovským hrob JÍZ – hrob 69/1951 považován za raně středověký (originál plánu I. Borkovského, uložen v oddělení Pražský hrad ARÚ AVČR Praha).

JÍZ – HROB 72/1951 (obr. 9)

LOK: 140 cm pod povrchem zahrady, ve spraši.

P: Relativně dobře dochovaný skelet s odbagrovanou částí dolních končetin – tibii. Lebka byla skloněna k jihu, ruce byly složeny v klíně. Kostra byla uložena v rakvi

z prken spojovaných hřebíky (př. č. 13313, i. č. 1536, 2 hřebíky, 6 zlomků, v *rkp. 1a, 2* nezmíněny). V zásypu hrobu byly nalezeny 2 střepy. Orientace Z-V.

PŘÍMĚS:

A. 2 zlomky s vnitřní glazurou, v nálezovém fondu neidentifikovány. Př. č. 13313.

F-T: č. neg. 7843

A: Př. č. 13371. Fragmenty lebky. Dospělý jedinec, snad žena (?). Intravitální ztráty zubů, zubní kaz.

JÍZ – HROB 75/1951

LOK: 90 cm od západní ohradní zdi.

P: Fotografie hrobu JÍZ – hrob 75/1951 se nedochovala, a tak pro popis hrobu můžeme použít pouze deníkový zápis. *Rkp. 2*: „...kostra muže v rakvi, má poškozené nohy bagrem a lze ji podle vzhledu a zachovalosti a podle nad ní v hrobovém zásypu nalezených lesklých střepů zařadit do XVII. stol. ...vedle lesklých střepů v hrobovém zásypu nad kotrrou, hřebíky.“ Orientace Z-V.

PŘÍMĚS:

A. Zlomky glazované keramiky. Neinventovány. Nedochovány.

F-T: –

A: Skelet neinventován.

JÍZ – HROB 76/1951

LOK: 168 od zdi, 135 cm pod povrchem zahrady, 50 cm ve žluté spraši.

P: Podstatná část skeletu byla odbagrována. Zachována část hrudníku a pravé horní končetiny, lebka skloněná mírně k jihu. Skelet byl uložený v rakvi. V hrobovém zásypu byly nalezeny 2 střepy. Orientace Z-V.

PŘÍMĚS:

A. Zlomky keramiky údajně ze 13. stol., v nálezovém fondu neidentifikovány. Př. č. 13315.

A: Skelet neinventován.

KOMENTÁŘ: *Rkp. 1a, 2* uvádějí, že kostra byla uložena v rakvi, ale na originálu Borkovského plánu je hrob vyznačen bez rakve. Zřejmě byla tato skutečnost při sestavování plánu opomenuta.

JÍZ – HROB 77/1951

LOK: 105 cm pod povrchem zahrady.

P: Fotografie hrobu JÍZ – hrob 77/1951 se nedochovala, a tak pro popis hrobu můžeme použít pouze deníkový zápis. *Rkp. 2:* „...bagrem ke kolenům poškozená do dřevěné rakve – jejíž zbytky byly zjištěny – položená kostra muže; má ruce složeny na pánvi přes sebe /křížem/. Nalezeny železné hřebíky.“ Dochované 2 celé hřebíky a 2 fr. dalších hřebíků př. č. 13374, nezminěné v *Seznamu nálezů*. Orientace Z-V.

F-T: –

A: Př. č. 13374. Poškozená lebka s dolní čelistí. Muž, adultus (spíše I). Několik zubních kazů.

KOMENTÁŘ: *Rkp. 1a, 2* uvádějí, že kostra byla uložena v rakvi, ale na originálu Borkovského plánu je hrob vyznačen bez rakve. Zřejmě byla tato skutečnost při sestavování plánu opomenuta.

JÍZ – HROB 84/1951 (obr. 2)

LOK: Bez bližších údajů.

P: Fotografie hrobu JÍZ – hrob 84/1951 se nedochovala, a tak pro popis hrobu můžeme použít pouze deníkový zápis. *Rkp. 2:* „Mladší jak se zdá ze XVII. stol. kostra; byla v rakvi a měla složeny ruce přes sebe na pánvi. Když byla vyčištěna, sebral bagr lebku.“ V zásypu nalezen zlomek kroužku. Orientace Z-V.

PŘÍMĚS:

A: Zlomek kroužku. Průměr dochované části 1,9 cm, zhruba obdélný průřez 2 x 1 mm, bronz?. Př. č. 13316, i. č. 1541.

F-T: –

A: Skelet neinventován.

KOMENTÁŘ: *Rkp. 1a, 2* uvádějí, že kostra byla uložena v rakvi, ale na originálu Borkovského plánu je hrob vyznačen bez rakve. Zřejmě byla tato skutečnost při sestavování plánu opomenuta.

JÍZ – HROB 85/1951

LOK: Bez bližších údajů.

P: Fotografie hrobu JÍZ – hrob 85/1951 se nedochovala, a tak pro popis hrobu můžeme použít pouze deníkový zápis. *Rkp. 2:* „...bagrem poškozená – byly odstraněny lebka a hrudní koš až po pánev/ v rakvi, má ruce složeny na pánvi a pochází asi ze XVII. stol.“ Orientace Z-V.

F-T: –

A: Skelet neinventován.

KOMENTÁŘ: *Rkp. 1a, 2* uvádějí, že kostra byla uložena v rakvi, ale na originálu Borkovského plánu je hrob vyznačen bez rakve. Zřejmě byla tato skutečnost při sestavování plánu opomenuta.

JÍZ – HROB 87/1951

LOK: 45 cm hluboko v černé navážce.

P: Fotografie hrobu JÍZ – hrob 87/1951 se nedochovala, a tak pro popis hrobu můžeme použít pouze deníkový zápis. *Rkp. 2:* „...v rakvi pohřbená kostra, má ruce složeny na prsou a poškozenou pánev; byla zachována jen pravá holenní kost.“ Orientace Z-V.

F-T: –

A: Skelet neinventován.

KOMENTÁŘ: *Rkp. 1a, 2* uvádějí, že kostra byla uložena v rakvi, ale na originálu Borkovského plánu je hrob vyznačen bez rakve. Zřejmě byla tato skutečnost při sestavování plánu opomenuta.

JÍZ – HROB 88/1951

LOK: V černém humusu 80 cm pod povrchem zahrady.

P: Fotografie hrobu JÍZ – hrob 88/1951 se nedochovala, a tak pro popis hrobu můžeme použít pouze deníkový zápis. *Rkp. 2:* „...sebraná bagrem...je ze XVII. stol.“ Orientace Z-V.

A: Skelet neinventován.

DOKUMENTACE:

Blajerová, M. 1979: Kostrové pozůstatky ze slovanského pohřebiště u Královské Jízdárny na Pražském hradě – výzkum I. Borkovský v roce 1951, antropologický posudek 3622/79, uložen v Archivu nálezových zpráv ARÚ AV ČR Praha.

Deník P. Janáka, uložen v Archivu Pražského hradu, inv. č. 16.

Inventární kniha, uložena v Archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

Pasport SÚRPMO 1968: Vilímková, M. – Kašička, F. – Livorová, A. Jízdárna, uložen v Archivu Pražského hradu, inv. č. 18/1.

Pasport SÚRPMO 1971: M. Vilímková, Pražský hrad – Bažantnice, uložen v Archivu Pražského hradu, inv. č. 23/3. *rkp. 1a* – I. Borkovský, deník, strojopis s četnými rukou psanými úpravami v textu, uložen v Archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

rkp. 1b – I. Borkovský, deník, strojopis odvozený z rkp. 1 – popisy hrobů z r. 1947 uvedeny za hroby z roku 1952, uložen v Archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

rkp. 2 – I. Borkovský, deník, strojopis, další verze, uložen v Archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

Seznam nálezů II, přírůstková kniha uložena v Archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

LITERATURA:

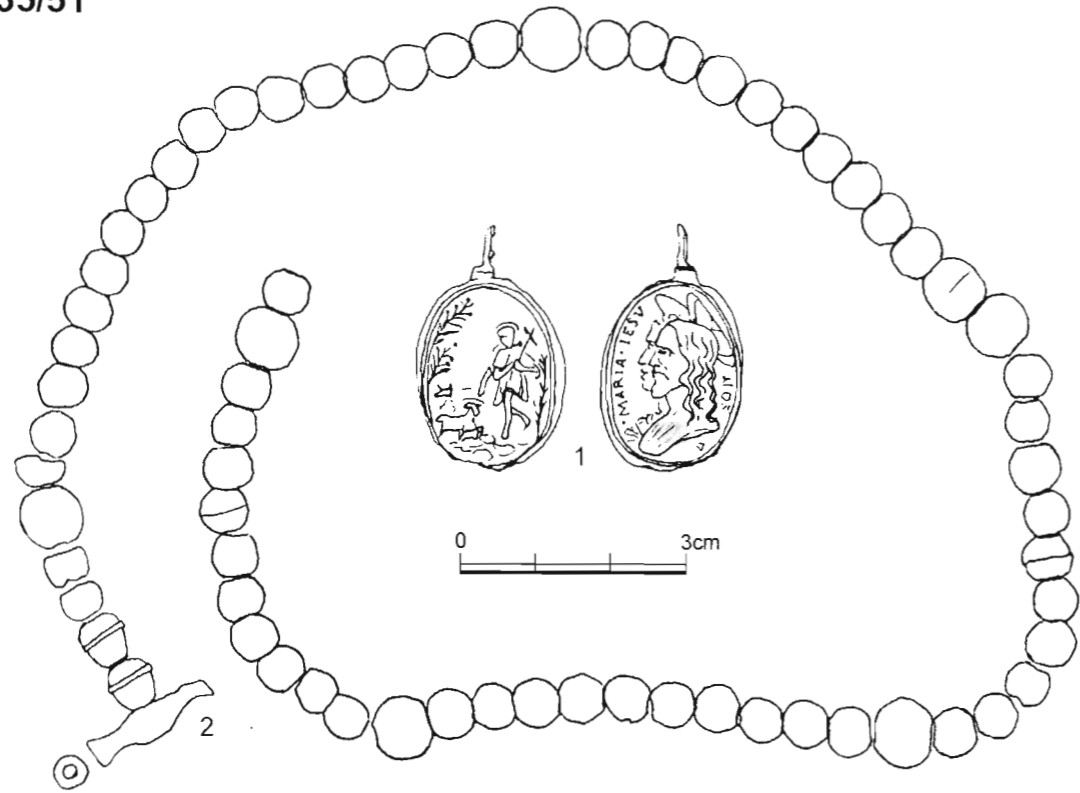
Borkovský, I. 1957: Pohřebiště u královské Jízdárny na Pražském hradě – Cimitière près de l'hippodrome royal au château de Prague, Archeologické rozhledy 3, 101-104, obr. 61, 78-84.

H1/51

jíz-nov.

H35/51

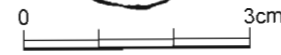

Obr. 1: Jízdárna. Hroby 1/51, 35/51.
Abb. 1: Jízdárna. Gräber 1/51, 35/51.

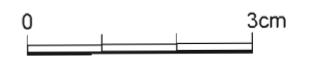
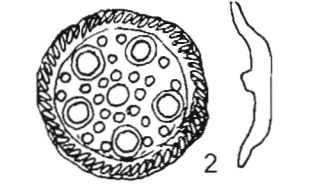
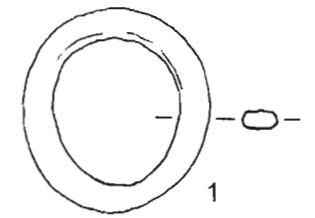
H51/51

H53/51

H57/51

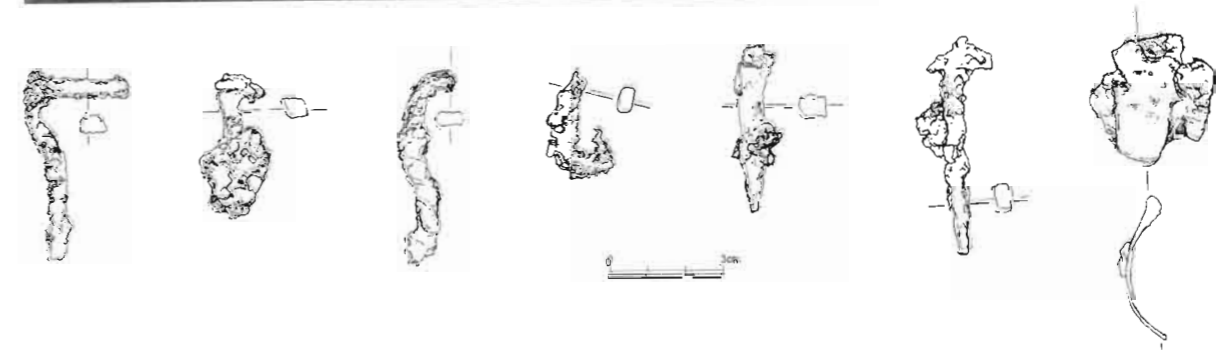
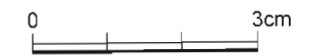

jíz-nov.

H36/51

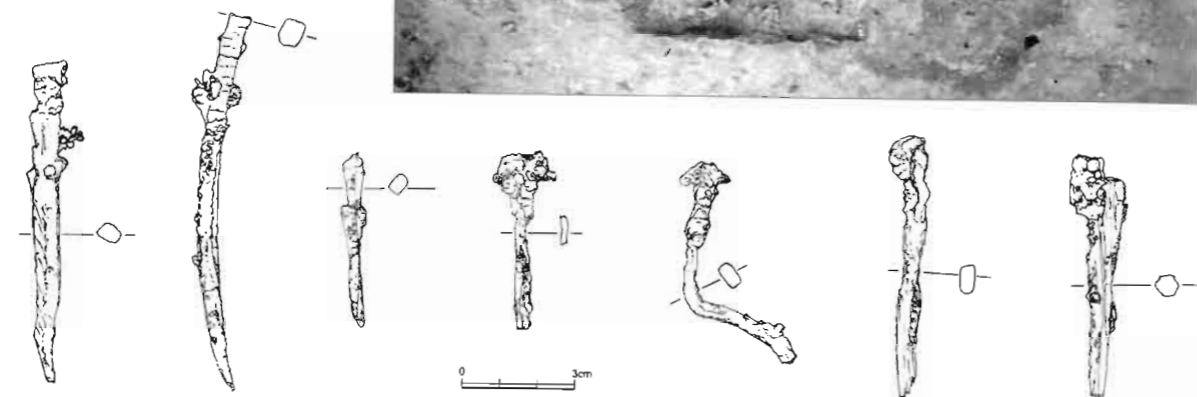
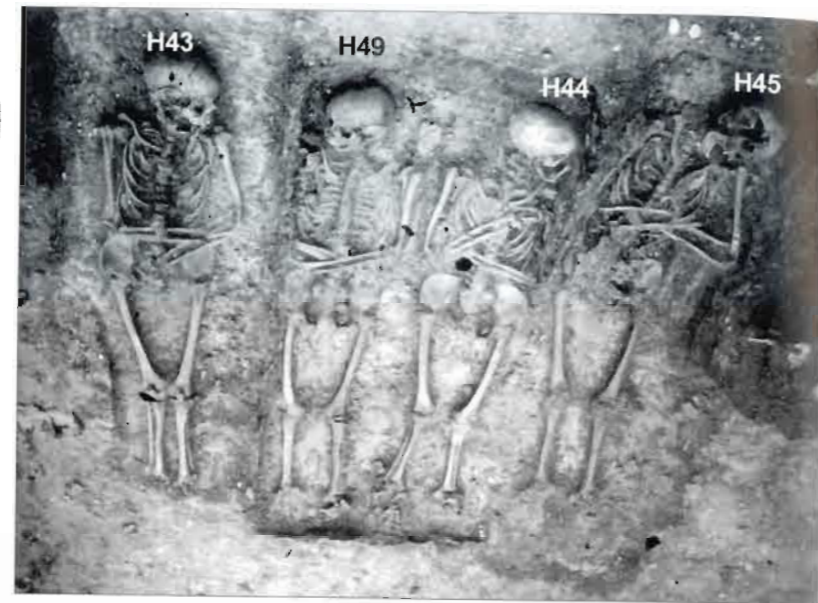
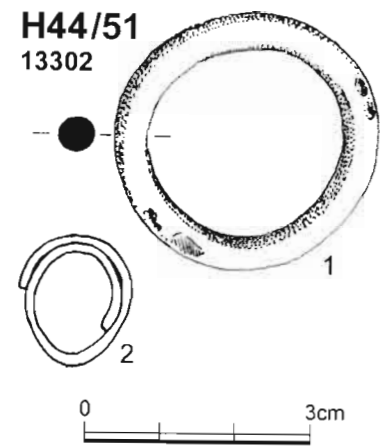
H84/51

Obr. 2: Jízdárna. Hroby 36/51 (37/51), 51/51, 53/51, 57/51, 84/51.
Abb. 2: Jízdárna. Gräber 36/51 (37/51), 51/51, 53/51, 57/51, 84/51.

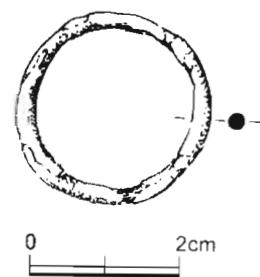
H44/51

13302

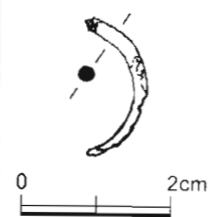
H46/51

13304

H68/51

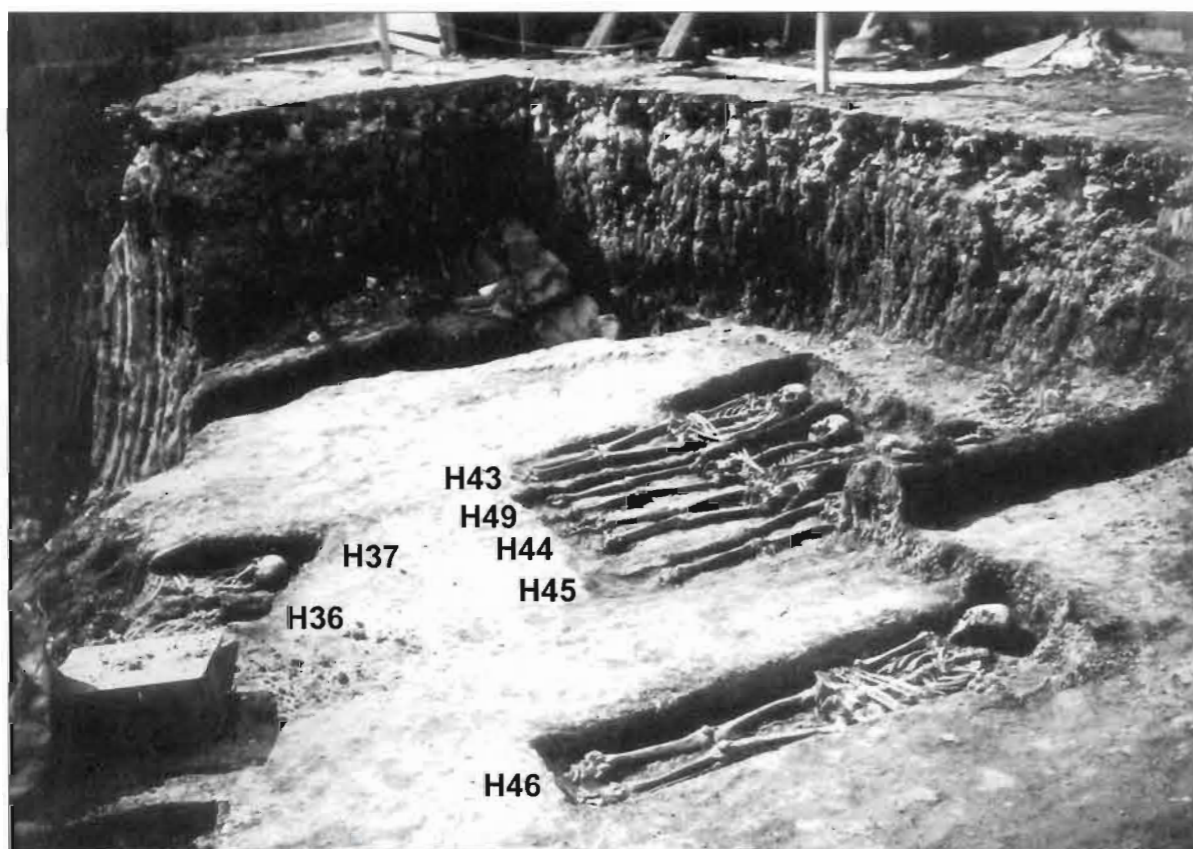
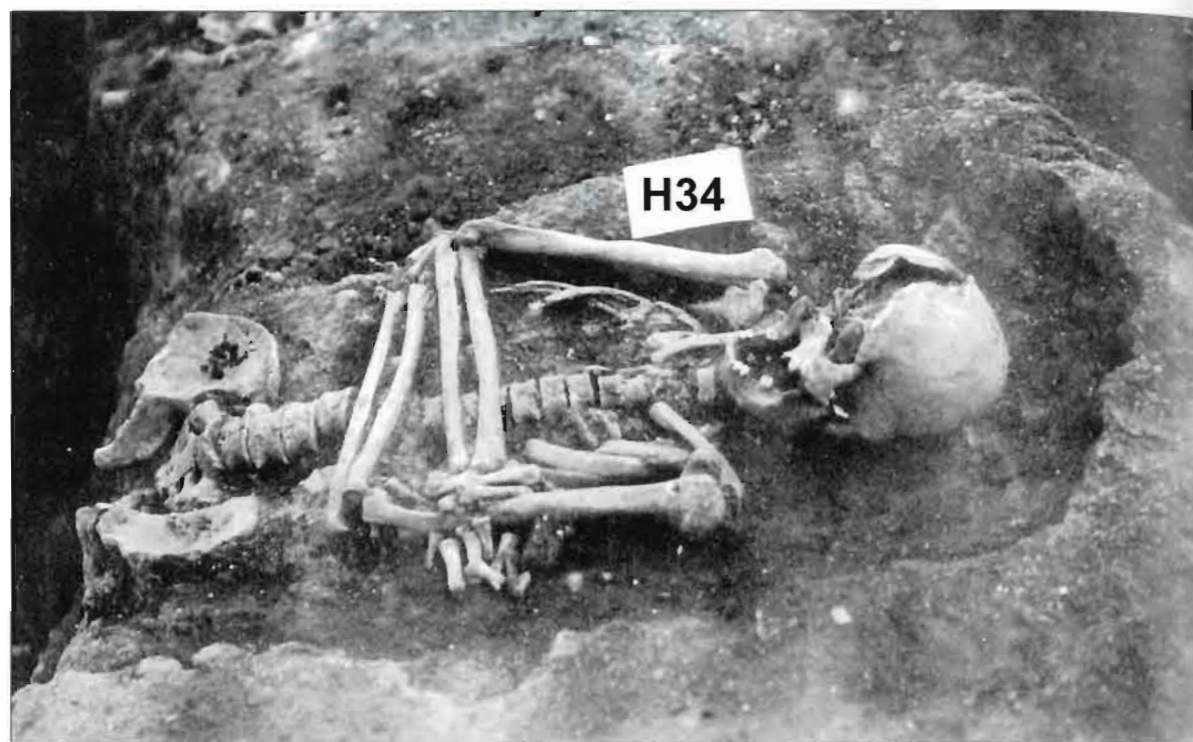
13367

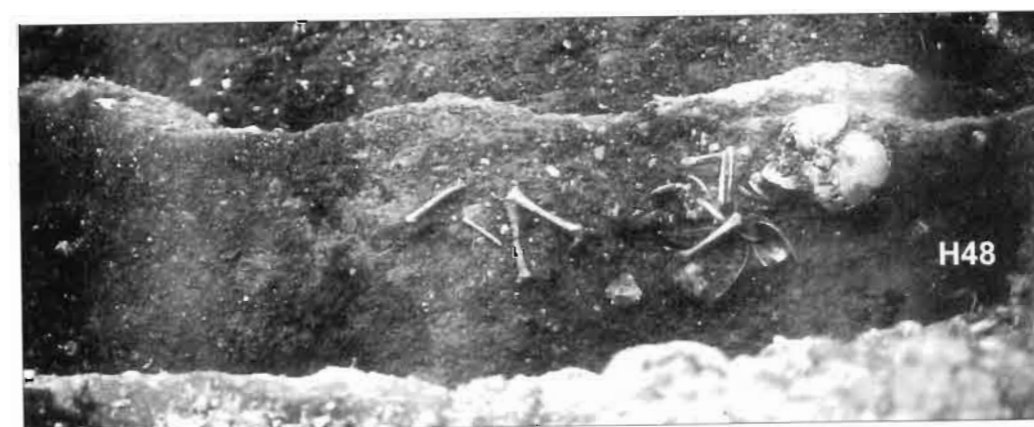
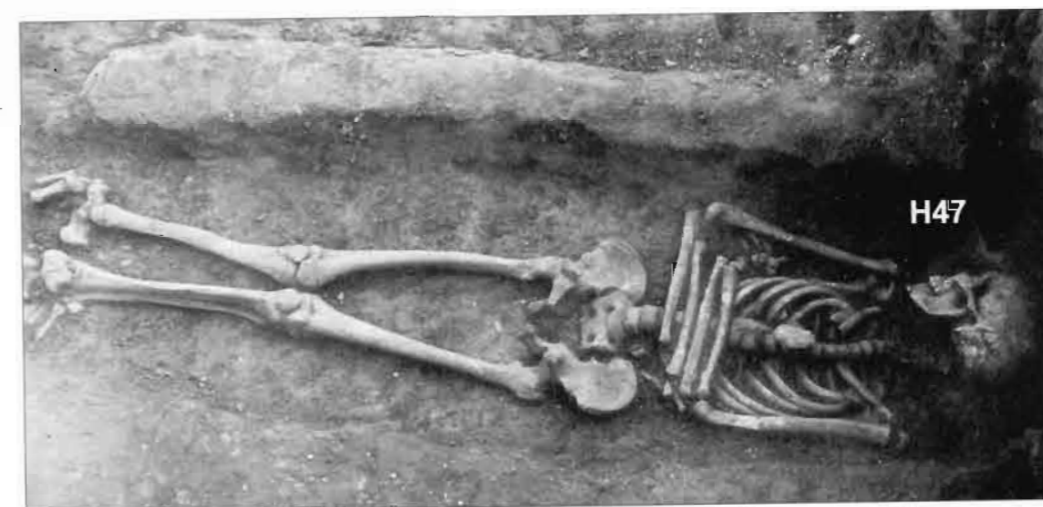
Obr. 3: Jízdárna. Hroby 44/51 (43/51, 45/51, 49/51), 46/51, 68/51.
Abb. 3: Jízdárna. Gräber 44/51 (43/51, 45/51, 49/51), 46/51, 68/51.

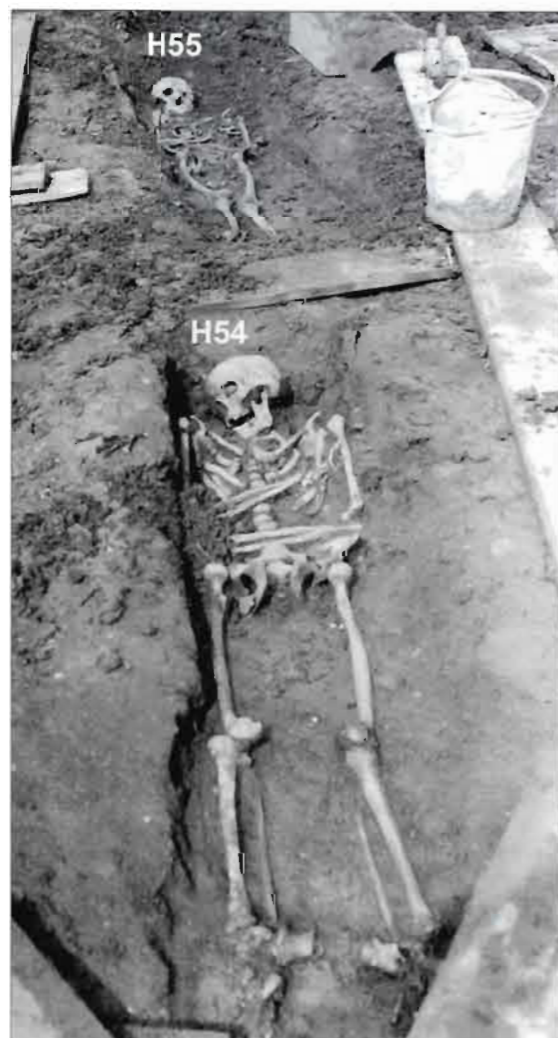
Obr. 4: Jízdárna. Hroby 2/51, 13/51, 20/51, 21/51, 22/51, 23/51.
Abb. 4: Jízdárna. Gräber 2/51, 13/51, 20/51, 21/51, 22/51, 23/51.

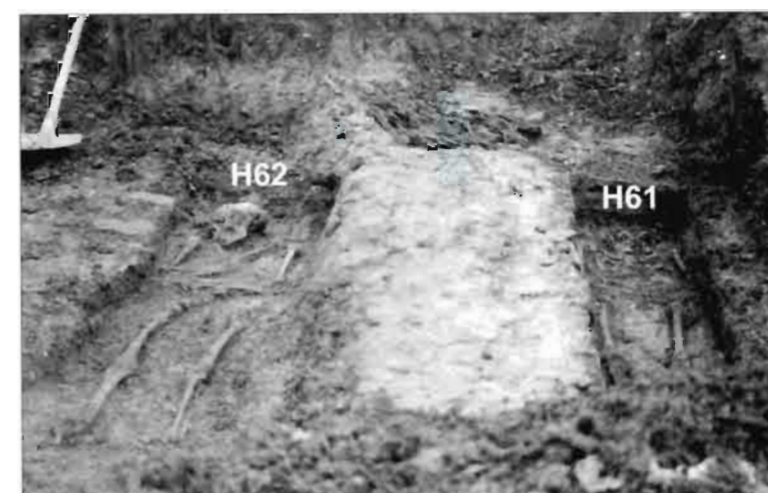
Obr. 5: Jízdárna. Hroby 34/51, 36/51, 37/51, 43/51, 44/51, 45/51, 46/51, 49/51.
 Abb. 5: Jízdárna. Gräber 34/51, 36/51, 37/51, 43/51, 44/51, 45/51, 46/51, 49/51.

Obr. 6: Jízdárna. Hroby 38/51, 39/51, 40/51, 41/51, 47/51, 48/51.
 Abb. 6: Jízdárna. Gräber 38/51, 39/51, 40/51, 41/51, 47/51, 48/51.

Obr. 7: Jízdárna. Hroby 52/51, 54/51, 55/51, 56/51.
Abb. 7: Jízdárna. Gräber 52/51, 54/51, 55/51, 56/51.

Obr. 8: Jízdárna. Hroby 61/51, 62/51, 64/51, 65/51, 66/51.
Abb. 8: Jízdárna. Gräber 61/51, 62/51, 64/51, 65/51, 66/51.

Obr. 9: Jízdárna. Hroby 69/51, (70/51), 72/51.
 Abb. 9: Jízdárna. Gräber 69/51, (70/51), 72/51.

Obr. 10: Jízdárna. Novověké hroby.
 Abb. 10: Jízdárna. Neuzeitliche Gräber.

OJEDINĚLÉ HROBY A NÁLEZY SEKUNDÁRNĚ PŘEMÍSTĚNÝCH LIDSKÝCH KOSTÍ NA HRADČANECH

KATEŘINA TOMKOVÁ

Spektrum středověkých a novověkých hrobových nálezů z Hradčan doplňují nálezy ojedinělých koster a sekundárně přemístěných lidských kostí. Jejich popis je strukturován v kategoriích Lokalizace (Lok) / Popis (P) / Dokumentace / Literatura.

1. KAPUCÍNSKÁ UL. (Tomková – Frolík, v 1. dílu tohoto sborníku, obr. 3:27)

V roce 1992 byly výkopem pro vodovod v hloubce cca 70 cm od současného povrchu narušeny dva lidské skelety, orientované ve směru Z-V. Hrob 1 porušil vrstvy obsahující mj. fragmenty cihel a drobků malty. Oba hroby byly překryty novověkou navázkou s vysokým podílem kamenů. Vzhledem ke stratigrafické pozici obou hrobů a absenci raně středověkého horizontu lze oba hroby rámcově datovat do novověkého období.

KAP – HROB 1/1992

LOK: V úseku B v jižní části ulice ve výkopu pro vodovod.

P: V západním profilu výkopu byla zjištěna lebka lidské kostry, jejíž zbytek byl zjištěn i ve východním profilu. Orientace Z-V.

KAP – HROB 2/1992

LOK: V úseku B v jižní části ulice ve výkopu pro vodovod.

P: V západním profilu byly zjištěny zbytky části horní poloviny kostry (žebra, obratel, levá pažní kost). Orientace Z-V.

DOKUMENTACE:

Dokumentace z výzkumu (I. Herichová), uložena v Archivu oddělení Pražský hrad ARÚ AV ČR Praha.

2. U BAŠTY X (Tomková – Frolík, v 1. dílu tohoto sborníku, obr. 3:30)

HROBY 1-3/1864

LOK: Kdesi v prostoru bašty X zjištěny 3 kostrové hroby v hloubce asi 80 cm.

P: Bez dalších údajů.

KOMENTÁŘ: Pravděpodobně se nejedná o hroby vojenského hřbitova, který byl v té době plně funkční.

LITERATURA:

Sklenář, K. 1992: Archeologické nálezy v Čechách do roku 1870. Prehistorie a protohistorie. Praha.

3. MEZI BAŠTAMI VII A VIII (Tomková – Frolík, v 1. dílu tohoto sborníku, obr. 3:31)

HROB 1/1936 (obr. 1)

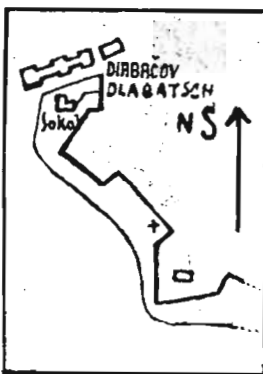
LOK: Mezi 1. a 2. baštou opevnění (směrem od Dlabačova ke stadionu), téměř pod samou zdí.

P: Kostra byla velmi dobře zachována, ale výkopem při porážení stromu v souvislosti s výstavbou vojenských garáží porušena.

KOMENTÁŘ: A. Knor poznamenává, že: „Z uložení v terénu, utvářeném opevněním, není pochyby o tom, že jde o hrob velmi mladého data.“ (hlášení Knor 1936, č. j. 1330/36).

DOKUMENTACE:

Knor, A. 1936: Hlášení č. j. 1330/36, uloženo v Archivu nálezových zpráv ARÚ Praha.

1:12.000

Obr. 1 - Nákres A. Knora.
Abb. 1 - Zeichnung A. Knors.

4. OJEDINĚLÉ SEKUNDÁRNĚ PŘEMÍSTĚNÉ LIDSKÉ KOSTI

Hradčanské nám. čp. 184, Schwarzenberský palác (Tomková – Frolík, v 1. dílu tohoto sborníku, obr. 3:28)

LOK: Předstihový záchranný výzkum v suterénu jižního křídla paláce v roce 2003.

P: Lebka v sekundárním uložení.

KOMENTÁŘ: Nelze vyloučit, že by se mohlo jednat o nález sekundárně přemístěný z nedalekého hřbitova u kostela sv. Benedikta.

KOSTROVÉ POZŮSTATKY Z POHŘEBIŠTĚ U JÍZDÁRNY PRAŽSKÉHO HRADU

MIROSLAVA BLAJEROVÁ

Hluboce jsem se mýlila, domnívající se, že vyhotovením posudků o kostrových nálezech z areálů u královské Jízdárny (Blajerová 1992), v Jízdárně (Blajerová 1988, 447-450) a za Jízdárnou (z tzv. Lumbeho zahrady) uzavírám kapitolu o význačných pohřebištích Pražského hradu. Posudek o kostrách z polohy za Jízdárnou není dosud publikován, ovšem zpráva o jedincích vyzvednutých z hrobů ze všech areálů jako celku již vyšla tiskem ve sborníku Život v archeologii středověku (Blajerová 1997, 24-40). A tady je nutno uvést na pravou míru omyl, ke kterému došlo v datování. Materiál dodaný v padesátých letech do antropologické laboratoře bez veškeré dokumentace, byl dodatečně po konzultacích s vedoucím výzkumu I. Borkovským označen jako středověký, většinou s bližším určením do 9. až 10. století. Jako takový byl zpracován, zhodnocen a publikován. V současné době došlo k revisi a novému kompletnímu archeologickému zhodnocení pohřebiště a při této příležitosti vyšlo najevo, že vedle koster raně středověkých zde existují i jedinci novověcí. Může se zdát podivné, že při odborném antropologickém zpracování nebyla tato skutečnost zjištěna. A důvod? Nejedná se totiž o české etnikum, u kterého by se projevil vývojový trend v morfologických charakteristikách a upozornil tak na případné nesrovnalosti, ale o Seveřany. Většina lépe zachovaných a tím i měřitelnějších skeletů z tohoto pohřebiště patří Švédům, jejichž morfo-metrické charakteristiky i v 16. a 17. století, na rozdíl od naší populace, nevybočovaly z rámce typického pro české raně středověké obyvatelstvo.

Způsob antropologického zpracování a většina metrických třídění vychází z běžně používané metodiky (Martin – Saller 1957, 58), klasifikace absolutních měr na lebce je hodnocena podle Scheidtových stupnic (Scheidt 1930), tělesná výška dospělých vypočítána podle modifikovaných tabulek Manouvrierových (Martin – Saller 1957, 591), frontomandibulární index zjišťován podle Škerlji (1950). Zásady metodiky deskriptivního zpracování shrnuty v podstatě v prvním svazku Crania bohemia (Chochol 1964). V typologické terminologii bylo přihlédnuto k mohučskému usnesení (Schwidetzky 1967).

Komentář k antropologickému zpracování (pozn. K. T.): Původní záměr projektu, aby antropologický fond z pohřebišť Pražského hradu a jeho předpolí zpracoval jediný antropolog, se nepodařilo v praxi z různých důvodů naplnit. V případě zpracování z pohřebišť Jízdárna a Jelení-Lumbeho zahrada bylo v projektu navázáno na předchozí antropologické zpracování (M. Blajerová, P. Stránská, ARÚ AV ČR v Praze). V případě západní skupiny hrobů na pohřebišti na Strahově hrála rozhodující roli přítomnost P. Kubálka na lokalitě již v době výzkumu. Kapacitní důvody vedly k zapojení M. Dobisíkové (NM v Praze). Účast různých antropologů a rozdílná kvalita jednotlivých souborů se pochopitelně odráží v určité heterogenitě v odborné i formální stránce zpracování. V této souvislosti je třeba akcentovat význam těchto zpracování jako zachycení dobového stavu antropologického fondu a jeho poznání.

INDIVIDUÁLNÍ CHARAKTERISTIKY:

RANÝ STŘEDOVĚK

VÝZKUM: I. BORKOVSKÝ 1951-1952

JÍZ – HROB 1/1947 (107/47)

ZACHOVÁNO: Dva základy korunek zubů z dolní čelisti. Jde o stoličky, těžko odhadnout, jsou-li z mléčného či stálého chrupu. V každém případě patří dítěti (infans), v prvním případě by to bylo malé dítě infans II, kolem 1 roku, ve druhém případě spíše infans III, od 5,5 do 9 let.

JÍZ – HROB 6/1951 (Ao 318)

ZACHOVÁNO: Pozůstatky končetinových kostí minimálně dvou až tří jedinců.

URČENÍ: 1/ Pravděpodobně muž, adultus II: obě kosti stehenní, pravá kost holenní, *metatarsalia* a asi i kosti lýtkové. Absolutní velikosti velké, tělesná výška velká (171,7 cm), předozadní oploštění proximálního konce kosti stehenní eurymerní, transversální oploštění proximálního konce kosti holenní euryknemní (89,4; 78,8). Na levé kosti stehenní *tuberculum adductorium*.

2/ Pravděpodobně žena, adultus II: zlomek levé kosti stehenní a pravděpodobně pravá pánevní kost.

3/ Dospívající až dospělý jedinec: těla kosti stehenní a holenní.

JÍZ – HROB 7/1951 (Ao 365)

ZACHOVÁNO: Neúplný postkraniální skelet.

URČENÍ: Větší dítě, infans III.

JÍZ – HROB 8/1951 (Ao 322)

ZACHOVÁNO: Dva volné zuby (špičák a zub třenovní) a neúplný postkraniální skelet (končetinové kosti z levé strany, převážně z proximální poloviny, a kosti vlastní nohy). V roce 2003 byla pod číslem 8 (př. č. 13377) nalezena ještě silně poškozená robustní lebka, pět krčních obratlů a zlomek žebra. Příslušnost volných zubů k lebce je problematická, nelze ji ani prokázat, ani vyloučit.

CHARAKTERISTIKA: Mozkovna absolutně dlouhá, úzká, v indexu dolichokranní, eurymetopní, celý obličej středně vysoký, horní obličej nízký, očnicový index mesokonchní, nosní index hyperchamaerhinní. Vertikální norma je pentagonoidního obrysu, okcipitální norma má oblouk vysoký, stěny nejspíš rozbíhavé a basi dvakrát klenutou, v laterální normě jsou *glabella* a *arcus superciliares* silně vytvořené, čelo klenuté, temenní profil v jednoduchém oblouku a týl protažený. V lambdovém švu jsou větší vsuté kůstky, přímo v lambdě se nachází velká dvojdielná *os apicis*. Kořen nosu široký, hluboký, okraj *apertury piriformis* infantilního tvaru. Dolní čelist vysokého těla, středně vytvořené brady, šikmých, krátkých a středně širokých ramen, *gonia* jsou evertovaná. Chrup z větší části se zuby intravitálně ztracenými, zbylé jsou nepravidelně abradovány silně a až ke krčku, zjišťujeme kazy, kdy zbývají jen kořeny, na horní čelisti i stopy po granulomech, alveolární výběžky atrofují. Kostí postkraniálního skeletu se vyznačují robustní stavbou, mohutným svalovým reliéfem a velkými absolutními rozměry.

URČENÍ: Muž, matusus II.

ANTROPOLOGICKÝ TYP: *Meso-* až *leptodolichomorf*.

JÍZ – HROB 9/1951 (Ao 305)

ZACHOVÁNO: Zlomky robustní mozkovny, 10 silně abradovaných zubů, fragmenty žeber, kosti pažní, obou kostí stehenních a nepatrné zbytky kostí holenních.

URČENÍ: Muž, matusus.

JÍZ – HROB 10/1951 (Ao 324)

ZACHOVÁNO: Fragmenty lebky, dolní čelist a zbytky neúplného postkraniálního skeletu z levé strany proximální poloviny těla.

CHARAKTERISTIKA: Vertikální obrys pravděpodobně sfenoidního tvaru. *Glabella* a *arcus superciliares* ploché až středně vyklenuté, čelo klenuté. Lebeční švy otevřené až synostosující. Minuciosní vsuté kůstky v koronálním švu. Na pravém bradavkovém výběžku (*proc. mastoideus*) zelenavé zbarvení. Očnice aspektivně středně vysoká, hranatá. Kořen nosu středně široký, středně hluboký. Dolní čelist v těle středně vysoká až vysoká, brada středně vytvořená, *gonia* rovná. Na vnější straně těla dolní čelisti v úrovni levého špičáku a prvního premoláru nepravidelná exostosa. Alveolární lem. Maxilární prodentie. Chrup klešťovitě skusu se silně abradovanými zuby, několika intravitálními ztrátami, kazy a granulomem. Silně zubní kámen. Kostí postkraniálního skeletu gracilní stavby, tělesná výška pravděpodobně nadprůměrní (podle délky kosti pažní 156,9 cm).

URČENÍ: Žena, adultus II.

PŘÍMĚS: Levá kost pažní dospělého jedince robustnější stavby s perforovanou loketní jamkou – *foramen supra-trochleare* (4 x 2 mm).

JÍZ – HROB 11/1951 (Ao 349)

ZACHOVÁNO: Silně poškozené pozůstatky levé kosti pánevní, vlastní ruky a dolních končetin.

CHARAKTERISTIKA: Stavba gracilní, svalový reliéf středně mohutný, absolutní velikosti drobné až střední. Na kostech stehenních vytvořeno *tuberculum adductorium*.

URČENÍ: Dospělý jedinec, matusus I.

JÍZ – HROB 15/1951 (Ao 352, 352a, 310)

Při laboratorním zpracování, které se uskutečňovalo bez jakýchkoliv podkladů od vedoucího výzkumu a v delším časovém rozmezí, byly pozůstatky z hrobu 15 označeny dvěma různými inventárními čísly, aniž existovala znalost, že se jedná o dva pomíchané jedince. Protože se nepodařilo v depositáři NM uvedené skelety najít, můžeme se na základě popisných archů dříve zpracovaných pouze domnívat, že pozůstatky označené jako Ao 352 a 310 patří spodní kostře – tedy jedinci č. 1 (stará žena) a pozůstatky označené jako příměs u inventárního čísla Ao 310 horní kostře – tedy jedinci č. 2 (blíže neurčitelný starý jedinec). Nerozřešený zůstává nálezy levé i pravé kosti stehenní označené jako 352a (mladý dospělý jedinec). Ovšem dokud se nepodaří přezkoumat vlastní kostrový materiál, nebudeme mít úplně jasno.

JÍZ – HROB 15a/1951 (Ao 352, Ao 310)

ZACHOVÁNO: Zlomky gracilní, silně deformované lebky, dolní čelisti a postkraniálního skeletu převážně z levé strany (obratle, tělo kosti hrudní, zbytky žeber, fragmenty levé lopatky, levé kosti pažní, levého předloktí, obou kostí stehenních, holenních, snad i lýtkových, a kůstek vlastní ruky a nohou).

CHARAKTERISTIKA: Index frontomandibulární – mesomandibulární. Vertikální obrys protáhlé ovoidně až pentagonoidního tvaru. Okcipitální obrys – oblouk vysoký, stěny sbíhavé, base dvakrát klenutá. *Glabella* a *arcus superciliares* ploché, čelo kolmé, temenní profil stoupající k vertexu, týl klenutý s protažením. Postkoronální žlábek, imprese v asteriích. Očnice aspektivně vysoká, hranatá. Kořen nosu široký, středně hluboký. Dolní čelist nízkého těla, šikmých a středně dlouhých ramen, *gonia* evertovaná. Zuby, až na dva postmortálně vypadlé, intravitálně ztracené, stopa po granulomu. Lebka i alveolární výběžky senilně atrofovány. Kostí postkraniálního skeletu gracilní stavby, mohutnějšího svalového reliéfu a drobných absolutních velikostí. Celková senilní dekalifikace a atrofie.

URČENÍ: Žena, senilis.

JÍZ – HROB 15b/1951 (Ao 310 příměs)

ZACHOVÁNO: Zlomkovité pozůstatky postkraniálního skeletu (obratle, pozůstatky levé kosti loketní, levé kosti stehenní, levé kosti holenní, obou kostí pánevních a kosti křížové, zbytky vlastní ruky a nohy).

URČENÍ: Dospělý jedinec, senilis.

JÍZ – HROB 16/1951 (Ao 352 a)

ZACHOVÁNO: Obě kosti stehenní.

CHARAKTERISTIKA: Stavba středně robustní, svalový reliéf středně mohutný, absolutní velikosti střední. Kostí stehenní platymerní (levá 80,0, pravá 74,2).

URČENÍ: Dospělý jedinec, adultus.

JÍZ – HROB 17/1951 (Ao 350)

ZACHOVÁNO: Zlomky lebky, dva volné zuby a neúplný postkraniální skelet. Celková dekalifikace, kořínková koroze.

CHARAKTERISTIKA: Kostí postkraniálního skeletu gracilní stavby, středně mohutného svalového reliéfu a středních absolutních velikostí. Tělesná výška střední (154,6 cm), kosti stehenní hyperplatymerní (levá 69,7, pravá 72,2), kosti holenní euryknemní (levá 82,7, pravá 74,2).

URČENÍ: Žena, matusus II.

PŘÍMĚS: Zlomek ramene dolní čelisti dítěte, zvířecí kosti, dřevo z rakve.

JÍZ – HROB 18/1951 (Ao 330)

ZACHOVÁNO: Neúplný fragmentární postkraniální skelet (distální polovina těla – pravá kost pánevní a kost stehenní, obě kosti holenní a lýtkové).

URČENÍ: Dítě, infans II.

JÍZ – HROB 19/1951 (Ao 320)

ZACHOVÁNO: Fragmenty lebky, dolní čelisti, žeber, pravé kosti klíční a zlomek lopatky.

URČENÍ: Dítě, infans II (1,5-2 roky).

JÍZ – HROB 24/1951 (Ao 372)

ZACHOVÁNO: Zlomky lebky, dolní čelisti, volné zuby a pozůstatky neúplného postkraniálního skeletu (tři krční obratle, obě kosti pažní, zlomky kostí pánevní, obou kostí stehenních, holenních a některé kosti vlastní nohy, dále pak neurčitelné zlomky a hlavice končetinových kostí).

URČENÍ: Větší dítě, infans III.

JÍZ – HROB 25/1951 (Ao 347)

ZACHOVÁNO: Neúplný, silně poškozený postkraniální skelet (úplně chybí kosti holenní, lýtkové, čéšky a kosti vlastní nohy).

CHARAKTERISTIKA: Stavba gracilní, svalový reliéf střední až mohutný, absolutní velikosti střední. *Spondylosa* hrudní páteře. *Foramen supratrochleare* na obou kostech pažních (levé – 6 x 3 mm, pravé 6 x 4 mm). Názna třetího trochanteru na kostech stehenních. Na kostech pánevních (*facies auricularis*) řada drobných exostos.

URČENÍ: Dospělý jedinec, spíše žena, matusus I.

JÍZ – HROB 26/1951 (Ao 319)

ZACHOVÁNO: Silně poškozená lebka, dolní čelist a neúplný fragmentární postkraniální skelet.

URČENÍ: Větší dítě, infans III (11-13 let).

JÍZ – HROB 27/1951 (Ao 348)

ZACHOVÁNO: Fragmenty lebky, dolní čelisti a neúplného postkraniálního skeletu.

CHARAKTERISTIKA: *Glabella* a *arcus superciliares* ploché až střední. Lebeční švy v začátcích obliterace. Dolní čelist nízkého těla, středně šikmých, krátkých a širokých ramen, *gonia* rovná. Kostí postkraniálního skeletu gracilní stavby, slabého svalového reliéfu a středních absolutních velikostí.

Na zachované levé kosti pažní *foramen supratrochleare* (8 x 4 mm). Dekalcifikace skeletu.

URČENÍ: Žena, matusus II (?).

JÍZ – HROB 28/1951 (Ao 321)

ZACHOVÁNO: Fragmenty lebky, dolní čelisti, kostí pánevních, stehenních, holenních a blíže neurčitelné kostní zlomky.

CHARAKTERISTIKA: Dolní čelist nízkého těla a slabě až středně silně vytvořené brady. Zuby většinou postmortálně vypadané, dvě ztráty intravitální. Zachované zuby středně abradovány.

Kostí postkraniálního skeletu nejspíš gracilní stavby, předozadní oploštění proximálního konce pravé kosti stehenní v indexu je hyperplatymerní (74,2).

URČENÍ: Dospělý jedinec, adultus I.

JÍZ – HROB 29/1951 (Ao 311)

ZACHOVÁNO: Pomíšené pozůstatky dvou jedinců (zlomky lopatek, dvou kostí pažních, tři kostí stehenních a čtyř kostí holenních).

URČENÍ: Minimálně dva blíže neurčitelní jedinci.

JÍZ – HROB 30/1951 (Ao 323 – lebka, Ao 303)

ZACHOVÁNO: Silně poškozená lebka bez obličejových částí a neúplný postkraniální skelet bez lopatkového pletence.

CHARAKTERISTIKA: Mozkovna velmi dlouhá, středně široká, středně vysoká, mesokranní, chamaekranní, tapeinokranní, stenometopní. Vertikální obrys protáhle ovoidního tvaru. Okcipitální obrys – oblouk středně vysoký, stěny sbíhavé, base jednou klenutá. *Glabella* a *arcus superciliares* silně vytvořené, čelo klenuté, temenní profil stoupající k vertexu, týl částečně oploštěný s protažením. Lebeční švy synostosované až obliterované. Řada drobných vsutých kůstek v lambdovém švu a přímo v lambdě. Kostí postkraniálního skeletu robustní stavby, mohutného svalového reliéfu a velkých absolutních velikostí. Tělesná výška nadprůměrní (169,8 cm), hyperplatymer (levá kost stehenní 69,4, pravá kost stehenní 67,6), obě kosti holenní platyknemní (55,5). Změny na páteři (spondylosní zobáčky, snížení těl) a kosti křížové (dekalifikace, lemy). Na zachované pravé kosti pažní *foramen supratrochleare*. Artrotické výrůstky na kostech pánevních. *Tuberculum adductorium* a silně vyznačena *crista lateralis* na kostech stehenních. Exostosy na palcových metatarsálních člácích.

URČENÍ: Muž, matusus II.

PŘÍMĚS: Železo.

JÍZ – HROB 31/1951 (Ao 329)

ZACHOVÁNO: Oba bérce ve fragmentech a několik kůstek vlastních nohou.

URČENÍ: Dospívající jedinec, juvenis.

JÍZ – HROB 42/1951 (Ao 328)

ZACHOVÁNO: Zlomky obou kostí stehenních a holenních.

URČENÍ: Dospělý jedinec, pravděpodobně matusus.

JÍZ – HROB 70/1951 (př. č. 13369)

ZACHOVÁNO: Silně poškozená robustní mozkovna s většími i menšími lebečními zlomky, horní a dolní čelist, obratle a zlomeček kosti hrudní.

CHARAKTERISTIKA: Metricky zjištěna pouze délka lebky, která je absolutně dlouhá, a z indexů máme vypočítán jenom index frontomandibulární (eurymandibulární). Ve vertikální normě je mozkovna elipsoidního, protáhlého obrysu, okcipitální norma má oblouk pravděpodobně vysoký, v laterální normě jsou *glabella* a *arcus superciliares* silně vytvořené, čelo ubíhavé a temenní profil v jednoduchém oblouku. Lebeční švy jsou synostosované až obliterované. Obrys obličeje byl nejspíš nahoru sbíhavý. Mírně poškozená dolní čelist široce rozevřená, vysokého těla, se středně vytvořenou bradou, kolmých, dlouhých a širokých ramen. *Gonia* evertovaná. *Torus mandibularis* pod zuby třenovými. Patologické změny na čelistech a horním patře, silné paradontosní změny. Chrup s četnými intravitálními ztrátami, dolní stoličky a horní druhá jen ve zbytcích, zůstávají pouze kořeny. Zachované zuby jsou silně a až ke krčku abradovány s vymletými jamkami. Z obratlů jsou zachovány v podstatě krční (*atlas*, *axis* a tři další) a zlomek spíše hrudního. Dva krční obratle jsou srostlé v kloubních ploškách, mezitělní prostor je volný.

URČENÍ: Muž, senilis.

JÍZ – HROB 74/1951 (př. č. 13373)

ZACHOVÁNO: Větší zlomky gracilní, silně deformované mozkovny, horní a dolní čelist.

CHARAKTERISTIKA: Vertikální obrys pentagonoidního tvaru, v okcipitální normě je oblouk vysoký, stěny pravděpodobně sbíhavé. Laterální norma má *glabellu* a *arcus superciliares* ploché, temenní profil v jednoduchém oblouku a týl protažený. Lebeční švy jsou všech typů, od otevřených po obliterované (sagittální zcela). Minuciosní vsuté kosti v lambdovém švu. Očnice aspektivně vysoká, pravděpodobně okrouhlá. Kořen silně prominujícího nosu úzký. Dolní čelist má vysoké tělo se středně vytvořenou bradou a šikmá, středně dlouhá, úzká ramena. *Gonia* byla rovná. Chrup se silně otřenými předními zuby klešťovitěho skusu, dvěma velkými kazy a čtyřmi zuby ztracenými ještě během života. Slabý povlak zubního kamene.

URČENÍ: Pravděpodobně žena, senilis.

JÍZ – HROB 94/1951 (př. č. 13375)

ZACHOVÁNO: Větší, částečně slepitelné, gracilní až středně robustní lebeční zlomky, dolní čelist a fragment lopatky.

CHARAKTERISTIKA: *Glabella* a *arcus superciliares* ploché, čelo nejspíš klenuté, týl pravděpodobně klenutý. Lebeční švy srůstající. Očnice aspektivně nízká, hranatá, kořen nosu úzký, mělký. Dolní čelist nízkého těla, se slabě vytvořenou bradou, šikmých, středně dlouhých, úzkých ramen. *Gonia* rovná. Chrup se slabě až středně abradovanými zuby, četnými intravitálními ztrátami, několika kazy (i velkými, takže zbývají jen kořeny), na zubech dolní čelisti povlak zubního kamene.

URČENÍ: Žena, adultus.

JÍZ – HROB 96b/1951 (př. č. 13376)

ZACHOVÁNO: Gracilní mozkovna, pro silnou deformaci ne zcela slepitelná, horní čelist s levou kostí lícni (pravá volně), dolní čelist.

CHARAKTERISTIKA: Vertikální obrys nejspíš elipsoidního tvaru. *Glabella* a *arcus superciliares* středně silně vytvořené, čelo klenuté, temenní profil asi v jednoduchém oblouku, týl klenutý. Lebeční švy synostosované a obliterované. Minuciosní vsuté kosti. Reliéf obličeje středně výrazný, očnice středně vysoká, hranatá, kořen slabě prominujícího nosu středně široký, mělký. Atrofie horního patra a alveolárních výběžků. Mírně poškozená gracilní, drobná dolní čelist nízkého těla, středně vytvořené brady, šikmých, středně dlouhých a úzkých ramen. *Gonia* mírně evertovaná. Chrup klešťovitěho skusu se silně a plošně abradovanými zuby,

několika intravitálními ztrátami a ve dvou případech se zuby s velkými kazy, kdy se zachovaly jen kořeny.

URČENÍ: Žena, senilis.

JÍZ – HROB 100/1952 (př. č. 13328)

ZACHOVÁNO: Gracilní mozkovna, horní i dolní čelist, obě kosti spánkové, lícni kosti a další drobné zlomky, dva fragmenty prvního krčního obratle.

CHARAKTERISTIKA: Mozkovna absolutně krátká, středně široká, v indexech hyperbrachykranni, metriometopní, mesomandibulární. Vertikální obrys krátce ovoidního tvaru, okcipitální obrys má oblouk vysoký, stěny pravděpodobně rovnoběžné a basi jednou klenutou, temenní profil stoupá k vertexu, týl je klenutý. Lebeční švy srůstající až synostosované, komplikovaného průběhu s minuciosními vsutými kůstkami. Při kořeni nosu stopa po čelním švu. Obličej pravděpodobně dolů sbíhavého obrysu, s očnicí aspektivně středně vysokou a nejspíš okrouhlou, kořen nosu úzký. Dolní čelist nízkého těla, slabě vytvořené brady, s rameny šikmými, dlouhými, úzkými a *gonii* invertovanými. Chrup asi nůžkovitého skusu, se zuby silně, převážně plošně, abradovanými, dole však miskovitě vymletými, s několika intravitálními ztrátami, kazy a stopami po granulomech. Paradontosní změny a povlak zubního kamene na obou čelistech. Dolní levý špičák dvoukořenný.

URČENÍ: Žena, maturus.

JÍZ – HROB 101/1952 (př. č. 13378)

ZACHOVÁNO: Nepatrný zlomek lebeční kosti (?) a téměř kompletní postkranialní skelet.

CHARAKTERISTIKA: Kostí postkranialního skeletu gracilní stavby, slabého svalového reliéfu a drobných absolutních velikostí. Na hrudních a bederních obratlech artrotické lemy. Tělesná výška velká, kosti stehenní hyperplatymerní, kosti holenní euryknemní.

URČENÍ: Žena, maturus II.

JÍZ – HROB BEZ ČÍSLA/1951 (př. č. 13379)

ZACHOVÁNO: Gracilní mozkovna s pravou polovinou obličeje, levá obličejová partie ve volných zlomcích, třišl lebečních fragmentů, dolní čelist.

CHARAKTERISTIKA: Mozkovna absolutně dlouhá, úzká, v indexech dolichokranni, eurymetopní, celý i horní obličej absolutně středně vysoký (až vyšší), očnicový index mesokonchní, frontomandibulární index leptomandibulární. Vertikální obrys protáhlé elipsoidního tvaru, okcipitální obrys má vysoký oblouk, rovnoběžné stěny a basi nejspíš jednou klenutou. *Glabella* a *arcus superciliares* jsou ploché, čelo klenuté, profil temene v jednoduchém oblouku a týl klenutý. Lebeční švy jsou synostosované s patrnými minuciosními vsutými kůstkami. Orthognathní obličej dolů sbíhavého obrysu, středně výrazného reliéfu má očnici aspektivně středně vysokou, hranatou, silně prominující nos se širokým a středně hlubokým kořenem. Kostí jařmové středně vosedlé. Mírně poškozená dolní čelist vysokého těla, středně utvářené brady, kolmých, krátkých a širokých ramen, s invertovanými *gonii*. Chrup klešťovitěho skusu s abrasí od slabě po silnou (první stoličky), několik kariesních zubů. Atrofie patra, paradontosní změny.

URČENÍ: Dospělý jedinec, spíše žena, adultus I.

ANTROPOLOGICKÝ TYP: *Leptodolichomorf*.

VÝZKUM: I. BOHÁČOVÁ, J. FROLÍK, J. ŽEGKLITZ 1982-1983

JÍZ – HROB 1/1982 (Ao 8421)

ZACHOVÁNO: Zlomek mozkovny, z postkranialního skeletu fragmenty obratlů, kostí křížové, žeber, lopatek, kostí klíčních a loketních, pravé kosti pažní a vřetení, kostí pánevních, pravé kosti stehenní a holenní.

CHARAKTERISTIKA: Mírně postmortálně deformovaná mozkovna robustní stavby a mohutného svalového reliéfu, absolutně středně široká, ve vertikální normě pentagonoidního tvaru, v normě okcipitální nízkého oblouku, mírně sbíhavých stěn a pravděpodobně jednou klenuté base, s ubíhavým čelem, temenním profilem v jednoduchém oblouku a s protaženým týlem. Lebeční švy jsou obliterované. Kostí postkraniálního skeletu středně robustní stavby, středně mohutného svalového reliéfu a středních absolutních velikostí. Pravá kost stehenní eurymerní. Na páteři spondylosní změny, snížená obratlová těla, dekalifikace. Na zlomku pravé kosti klíční patrná silná deformace, značné zkrácení – stav nedovoluje aspektivně posoudit, jde-li o zlomeninu či jiný patologický proces.

URČENÍ: Muž, senilis (nad 60 r.).

JÍZ – HROB 2/1982 (Ao 8422)

ZACHOVÁNO: Tři zlomky mozkovny, šest až sedm volných stálých zubů, silně poškozené hrudní a bederní obratle, kost křížová, zlomky žeber, těla kostí hrudní a obou kostí pažních, pravá kost klíční, obě lopatky (levá jen ve fragmentu), z distální poloviny skeletu zbývá poškozená levá kost pánevní, obě kosti stehenní, obě česky, fragmenty kostí lýtkových a jeden metatarsální článek.

CHARAKTERISTIKA: Mozkovna středně robustní, lebeční švy nejspíš synostosované. Zuby středně abradovány (dva izolované volné kořeny upozorňují na kaz). Kostí postkraniálního skeletu gracilní stavby, slabého svalového reliéfu a drobných absolutních velikostí anatomických detailů. Kostí stehenní hyperplatymerní. Bederní obratle se slabými spondylosními změnami, ventrální plocha kosti křížové s patrnými změnami struktury kosti a pozorovány exostosisy na zachované levé kosti pánevní, exostoticky vytažený úpon na pravé kosti pažní.

URČENÍ: Pravděpodobně žena, maurus II (50-60 r.).

JÍZ – HROB 3/1982 (Ao 8426)

ZACHOVÁNO: Z lebky zbývá tříšť kostí mozkovny a horní čelisti, fragmenty neúplného postkraniálního skeletu (jeden bederní obratel, pravá proximální končetina, kosti pánevní, pozůstatky kostí stehenních, holenních a levé česky).

CHARAKTERISTIKA: Stavba mozkovny pravděpodobně středně robustní, lebeční švy nejspíš obliterované (až synostosované), zachované zuby v horní čelisti bez kazu, středně abradovány. *Exostosa clavata* na čelní kosti. Kostí postkraniálního skeletu pravděpodobně gracilní stavby, slabého svalového reliéfu a drobných absolutních velikostí. Jediný zachovaný bederní obratel má deformované kloubní plošky. *Foramen supratrochleare* na pravé kosti pažní (levá chybí).

URČENÍ: Dospělý jedinec, pravděpodobně maurus I.

JÍZ – HROB 4/1982 (Ao 8424)

ZACHOVÁNO: Poškozená mozkovna s lícními kostmi ve dvou fragmentech, volně obě kosti spánkové, tříšť různých lebečních zlomků, silně poškozená dolní čelist, blok trnových částí pravděpodobně hrudních obratlů, zlomky žeber, kostí pánevních, obou kostí stehenních a česky.

CHARAKTERISTIKA: Silně postmortálně deformovaná mozkovna gracilní stavby, pravděpodobně středně mohutného svalového reliéfu, dekalifikovaná. Vertikální obrys protáhle pentagonoidního tvaru. Okcipitální obrys – oblouk pravděpodobně nízký, base nejspíš rovná. *Glabella* a *arcus superciliare* pravděpodobně středně vytvořené, čelo ubíhavé, temenní profil v jednoduchém oblouku, týl klenutý. Lebeční švy obliterované. Ve všech švech patrné minuciosní vsuté kosti, v lambdovém pak ještě malé. Očnice aspektivně středně vysoká, hranatá, malých rozměrů, metricky úzká, v indexu mesokonchní. Kořen nosu úzký, středně hluboký. Dolní čelist silně poškozená, nízkého těla a mírně evertovaných *gonií*. Chrup, jen v dolní čelisti, se silnou abrazí, třemi kazy a pěti intravitálními ztrátami. Kostí postkraniálního skeletu středně robustní a pravděpodobně se středním svalovým reliéfem, silně postmortálně korodované. Celková

dekalifikace. Kostí stehenní platy- (pravá) a hyperplatymerní (levá). Páteř byla silně poškozená, zachoval se pouze zcela asimilovaný blok obratlů, resp. partie trnů se slitými postranními výběžky. Lokalisace místa je velmi nesnadná, nejspíš jde o hrudní úsek páteře Kost křížová je jen v několika zlomcích, není vyloučeno, že se i u ní vyskytovaly patologické změny.

URČENÍ: Muž, senilis.

Jako milodar přiložena sada zubů: celkem 34 volných zubů z horní i dolní čelisti – 10 mléčných (1 řezák, 2 špičáky, 7 stoliček) a 24 stálých (základy korunek 7 řezáků, 2 špičáků, všech zubů třenových, prvních stoliček a 3 druhých stoliček).

S největší pravděpodobností tyto zuby I. a II. dentice patřily jednomu jedinci, a to dítěti ve stáří kolem 4 až 5 let (infans II).

JÍZ – HROB 5/1982 (Ao 8425)

ZACHOVÁNO: Zlomky obratlů, kostí pánevních, levé kosti stehenní, levé česky, zlomky kostí holenních, jeden prstový článek z ruky.

URČENÍ: Středně robustní dospělý jedinec, snad maurus II.

JÍZ – HROB 6/1983 (Ao 8426)

ZACHOVÁNO: Z lebky zbývá tříšť kostí mozkovny, *clivus*, obě neúplné kosti spánkové a zlomky horní i dolní čelisti. Dotykové zelené zbarvení na levém rameni dolní čelisti, levém jařmovém oblouku a na pravém bradavkovém výběžku (*processus mastoideus*). Zachovalost postkraniálního skeletu se pohybuje od mírných poškození přes silnější defekty až k pouhým fragmentům.

CHARAKTERISTIKA: Stavba lebky nejspíš gracilní, dolní čelist nízkého těla a mírně evertovaných *gonií*. Absolutní šířka nosu, zachycena metricky, úzká (20 mm). Chrup klešovitěho skusu, se silně, plošně abradovanými, řídkými, vějířovitě uspořádanými zuby. Jedna intravitální ztráta, alveolární lemy, paradentosní změny, zubní kámen. Kostí postkraniálního skeletu gracilní stavby, slabého svalového reliéfu a drobných absolutních velikostí. Tělesná výška střední, platymer, euryknem. Na distálním konci pravé kosti pažní vytvořeno *foramen supratrochleare* (nalevo chybí odpovídající partie kosti). Levá kost loketní v distální třetině – stav po zlomenině vyhojené solidním svalkem.

URČENÍ: Žena, maurus I (40-50 let).

PŘÍMĚS: Pravděpodobně zlomek kosti klíční, rovněž velmi gracilní stavby.

JÍZ – HROB 7/1983 (Ao 8427)

ZACHOVÁNO: Fragmenty mozkovny, dolní čelisti, čtyři krčních obratlů, žeber, levé lopatky, levé kosti klíční a obou kostí pažních.

URČENÍ: Dítě, infans II (kolem 2 r.).

JÍZ – HROB 8/1983 (Ao 8428)

ZACHOVÁNO: Pozůstatky lebek minimálně tři jedinců, dolní čelist, zlomky obratlů, žeber, pravé lopatky a kostí pánevních, silně poškozené až fragmentární pozůstatky končetinových kostí, patřících několika jedincům (minimálně sedmi až osmi). Na základě extrémní robusticity a značných absolutních rozměrů byly z této směsi vytrženy pozůstatky náležející pravděpodobně jednomu individuu (jedinec A), a to plně dospělému až staršímu muži (maurus II), velké postavy (173,4 cm), s mesoknemií na levé kosti holenní (65,1). Pokud k němu patřila i dolní čelist, konstatujeme intravitální ztrátu dvou zubů, paradentosní změny na alveolárním výběžku a abrazi zubů až ke krčku.

URČENÍ: Pozůstatky minimálně 7 až 8 jedinců. Jeden byl nedospělý, z ostatních dospělých byli 3 až 4 muži (z toho dva extrémně robustní).

JÍZ – HROB 9/1983 (Ao 8429)

ZACHOVÁNO: Několik nepatrných fragmentů mozkovny a obličej, dva hrudní obratle.

URČENÍ: Mladý dospělý jedinec, adultus I (20-30 r.).

JÍZ – HROB 10/1983 (Ao 8430)

ZACHOVÁNO: Pouze kosti distálních extremit a několik kůstek vlastní ruky (prstové články zeleně inkrustovány).

CHARAKTERISTIKA: Kostí stehenní platymerní (levá) a hyperplatymerní (pravá), kosti holenní euryknemní (levá) a mesoknemní (pravá).

URČENÍ: Nedospělý jedinec, juvenis.

JÍZ – HROB 11/1983 (Ao 8431)

ZACHOVÁNO: Fragmenty mozkovny, horní čelist s lícními kostmi, zlomek dolní čelisti, silně poškozené až fragmentární obratle krční, hrudní, bederní i křížové, dobře dochované kosti levého předloktí (longilinní charakter), pět kůstek metakarpálních, šest prstových článků, defektní kosti stehenní a zlomečky kostí holenních. Dotykové zelené zbarvení se objevuje na lebeční bázi a obou mastoidech, na pravých horních zubech, krčních obratlích a na ramenech dolní čelisti.

CHARAKTERISTIKA: Pravá kost stehenní platymerní. Chrup smíšený se zuby slabě (stálé) a silně (mléčné) abradovanými. *Gonia* invertovaná.

URČENÍ: Větší dítě, infans III (9 r.).

JÍZ – HROB 12/1983 (Ao 8432)

ZACHOVÁNO: Kostí distální poloviny těla a několik prstových článků ruky.

CHARAKTERISTIKA: Stavba gracilní, svalový reliéf slabý, absolutní velikosti drobné. Tělesná výška malá (148,2 cm), kosti stehenní hyperplatymerní (levá 71, pravá 76,7), kosti holenní euryknemní (levá 72,4, pravá 90,9), jejich proximální hlavice v torsi (mediálním kondylem dorsálně).

URČENÍ: Dospělý jedinec, maturus II (50-60 r.), spíše žena.

NOVOVĚK (17. STOL.)**VÝZKUM: I. BORKOVSKÝ 1951-1952****JÍZ – HROB 1/1951** (Ao 368)

ZACHOVÁNO: Zlomky mozkovny a dolní čelisti, silně poškozený až fragmentární postkraniální skelet bez vlastních nohou.

CHARAKTERISTIKA: Dolní čelist nižšího těla se středně vytvořenou bradou. Abraze zubů střední až silná, přes korunky dolních zubů příčné vroubky. Slabě zubní kámen. Kostí postkraniálního skeletu s volnými epifysami. Levá kost stehenní v dolní polovině – stav po vyhojené zlomenině.

URČENÍ: Dospívající jedinec, juvenis, pravděpodobně mužského pohlaví.

PŘÍMĚS: Zvířecí kost.

JÍZ – HROB 2/1951 (Ao 360)

ZACHOVÁNO: Středně robustní, mírně poškozená lebka, dolní čelist a téměř kompletní postkraniální skelet.

CHARAKTERISTIKA: Mozkovna absolutně velmi dlouhá, úzká, středně vysoká, v indexech hyperdolichokraní, orthokraní, akrokraní a metriometopní, obličej absolutně středně vysoký (celý i horní), úzký, v indexech leptoprosopní, leptenní, očníce hypsikonchní, nos leptorrhinní, eurymandibular. Vertikální obrys protáhlé

pentagonoidního tvaru. Okcipitální obrys s obloukem vysokým, stěnami sbíhavými a basí jednou klenutou. *Glabella* a *arcus superciliares* středně vytvořené, čelo ubíhavé, temenní profil v plochem oblouku stoupajícím k vertexu, tyl protažený. Lebeční švy srůstající. Drobné vsuté kůstky v lambdovém a minuciosní v koronálním švu. Orthognathní obličej hranatého obrysu a výrazného reliéfu. Očníce aspektivně vysoká, hranatá. Nos silně prominující, středně širokého a středně hlubokého kořene. Kostí lícni přilehlé. Dolní čelist středně vysokého těla se středně utvářenou bradou a evertovanými *gonií*. V kloubní plošce levé čelistní hlavičky jamka. Chrup nůžkovitého skusu se zuby středně abradovanými, pravá první dolní stolička kariesní. Kostí postkraniálního skeletu středně robustní stavby, slabého až středního svalového reliéfu a středních absolutních velikostí. Končetiny se vyznačují štíhlou stavbou. Tělesná výška velká; předozadní oploštění proximálního konce kostí stehenních vyjádřené indexem je eurymerní, transversální oploštění proximálních konců kostí holenních je mesoknemní.

URČENÍ: Muž, adultus I.

ANTROPOLOGICKÝ TYP: *Leptodolichomorfa*.

JÍZ – HROB 13/1951 (Ao 362)

ZACHOVÁNO: Mírně poškozená středně robustní lebka s dolní čelistí a neúplný postkraniální skelet (až na kosti stehenní chybí dolní končetiny).

CHARAKTERISTIKA: Mozkovna absolutně krátká, středně široká, vysoká, v indexech ultrabrachykraní, hypsikraní, metriokraní, stenometopní, celý obličej absolutně nízký, horní obličej středně vysoký, bizigomatická šířka úzká, v indexech mesoprosopní, mesenní, očníce mesokonchní, nos leptorrhinní, meso-mandibular. Vertikální obrys sferoidního tvaru. Okcipitální obrys – oblouk vysoký, stěny sbíhavé, zaoblené, base jednou klenutá. *Glabella* a *arcus superciliares* středně vytvořené, čelo klenuté, temenní profil stoupá k vertexu, tyl celkově oploštěný. Lebeční švy synostosované. Řada vsutých kůstek v lambdovém švu a minuciosních v koronálním švu. Postkoronální žlábek, slabé temporální imprese. Orthognathní obličej hranatého obrysu a výrazného reliéfu. Očníce aspektivně vysoká, hranatá. Nos silně prominující, středně širokého a středně hlubokého kořene. Kostí lícni středně vysedlé. Dolní čelist středně vysokého těla, středně utvářené brady, středně šikmých, krátkých a středně širokých ramen, *gonia* evertovaná. Chrup kleštovitěho skusu se silně abradovanými zuby, tři intravitální ztráty, dva velké kazy, *granulom*. Horní zuby v nepravidelném seřazení, levý horní řezák vybočen a nedosahoval do oklusní roviny, úzké patro, „zaškrcené“ zuby. Snad *caput quadratum* – stopy po *rachitis*? Kostí postkraniálního skeletu robustní stavby, středně mohutného svalového reliéfu a velkých absolutních rozměrů. Tělesná výška nadprůměrní, kosti stehenní platymerní. *Tuberculum adductorium* na pravé kosti stehenní.

URČENÍ: Muž, adultus I.

ANTROPOLOGICKÝ TYP: *Leptobrachymorfa*.

JÍZ – HROB 20/1951 (Ao 343)

ZACHOVÁNO: Zlomky lebky, dva volné zuby, neúplný postkraniální skelet s mírnými i silnějšími poškozeními.

CHARAKTERISTIKA: Kostí postkraniálního skeletu gracilní stavby, slabého svalového reliéfu a středních absolutních velikostí. Slabé spondylosní změny na páteři. Tělesná výška kolem 156 až 157 cm, kosti stehenní platymerní.

URČENÍ: Dospělý jedinec, adultus.

JÍZ – HROB 21/1951 (Ao 341)

ZACHOVÁNO: Neúplný postkraniální skelet, zbývá jen jeho proximální polovina bez předloketních kostí.

CHARAKTERISTIKA: Stavba středně robustní, svalový reliéf středně mohutný, absolutní velikosti střední.

URČENÍ: Muž, adultus II.

PŘÍMĚS: Železo.

JÍZ – HROB 22/1951 (Ao 313 – lebka, Ao 307 – postkraniální skelet)

ZACHOVÁNO: Fragmenty středně robustní lebky, dolní čelisti a silně poškozený až zlomkový postkraniální skelet.

CHARAKTERISTIKA: Vertikální obrys mozkovny sferoidního tvaru. *Glabella* a *arcus superciliares* ploché, čelo klenuté. Očnice aspektivně nízká, hranatá. Kořen nosu široký, středně hluboký. Kostí lícni středně vysedlé. Dolní čelist nízkého až středně vysokého těla, krátkých a středně širokých ramen, *gonia* rovná. Chrup s většinou zubů postmortálně ztracených, zachované zuby jsou středně až silně abradované, první horní levá stolička kariesní (volný zub rovněž s kazem). Kostí postkraniálního skeletu se vyznačují velkými absolutními rozměry. Silné zakřivení pravé kosti lýtkové v dolní třetině může ukazovat na postmortální deformaci či subperiostální frakturu.

URČENÍ: Dospívající jedinec, juvenis, spíše muž.

JÍZ – HROB 23/1951 (Ao 312)

ZACHOVÁNO: Fragmenty lebky, dolní čelist a zlomky neúplného postkraniálního skeletu.

CHARAKTERISTIKA: Dolní čelist středně vysokého těla se středně silně utvářenou bradou. Zuby jednak v čelisti, jednak volně, středně abradovány, pravá první stolička intravitálně ztracená, pod ní stopa po granulomu, třetí stoličky nevyrostlé.

URČENÍ: Dospívající jedinec, juvenis až adultus.

PŘÍMĚS : Železné hřebíky a dřevo.

JÍZ – HROB 34/1951 (Ao 308)

ZACHOVÁNO: Fragmenty středně robustní lebky, dolní čelist a neúplný, zlomkový postkraniální skelet.

CHARAKTERISTIKA: *Glabella* a *arcus superciliares* středně vytvořené, čelo ubíhavé. Lebeční švy otevřené až srůstající. Drobné vsuté kosti v lambdovém švu. Dolní čelist nízkého těla, středně silně utvářené brady, s rameny šikmými, dlouhými a úzkými, *gonia* rovná. Chrup se slabě i silně abradovanými zuby a několika intravitálními ztrátami. Pozorovány zubní anomálie: mezi prvními horními řezáky *diasthema*, oba druhé řezáky chybí. Alveoly obou předních řezáků značných rozměrů (jakoby spojených alveol prvního i druhého řezáků). Oklusní hrany levého horního řezáku a špičáku jsou na přilehlých stranách miskovitě otřeny, vpravo tomu bylo asi stejně (funkční změny?). Druhé a třetí horní stoličky buď časně ztracené nebo se rovněž nevytvořily. V místech chybějících dolních řezáků je kostní lamela velmi tenká, než anomální vývoj bychom spíše mohli předpokládat vyražení zubů v časném mládí. Tělesná výška mohla být velká.

URČENÍ: Muž, adultus I.

JÍZ – HROB 35/1951 (Ao 345)

ZACHOVÁNO: Fragmenty gracilní lebky, dolní čelisti a neúplný postkraniální skelet.

CHARAKTERISTIKA: *Glabella* a *arcus superciliares* ploché, prominence nosu silná. Dolní čelist nízkého až středně vysokého těla se šikmými, krátkými a úzkými rameny, *gonia* rovná. Chrup se slabě otřenými zuby, dvěma kazy a jednou intravitální ztrátou, třetí stoličky nevyrostlé. Kostí postkraniálního skeletu středně robustní stavby, slabého svalového reliéfu a velkých absolutních rozměrů.

URČENÍ: Dospívající jedinec, juvenis, pravděpodobně muž.

JÍZ – HROB 37/1951 (Ao 359)

ZACHOVÁNO: Mírně poškozená robustní (až středně robustní) lebka, dolní čelist a neúplný postkraniální skelet bez bérců, čéšek a vlastních nohou.

CHARAKTERISTIKA: Mozkovna absolutně velmi dlouhá, úzká, vysoká, v indexech hyperdolichokranní, orthokranní, akrokranní, eurymetopní, obličej (celý i horní) absolutně středně vysoký, bizygomatická šířka střední; v indexech leptoprosopní, mesenní, očnice hypsikonní, nos leptorrhinní, *eurymandibular*.

Vertikální obrys mozkovny – protáhlý elipsoides. Okcipitální obrys – oblouk vysoký, stěny sbíhavé, base jednou klenutá. *Glabella* a *arcus superciliares* středně vytvořené, čelo ubíhavé, temenní profil v plochem oblouku, tyl klenutý. Lebeční švy obliterované a synostované. Drobné vsuté kosti v lambdovém švu a minuciosní ve všech švech. Imprese v asteriích. Orthognathní obličej hranatého obrysu a výrazného reliéfu. Očnice aspektivně vysoká, hranatá. Silně prominující nos středně širokého a středně hlubokého kořene. Kostí lícni přilehlé. Dolní čelist vysokého těla se středně vyznačenou bradou, kolmých, dlouhých a širokých ramen, *gonia* slabě evertovaná. Chrup klešovitěho skusu, bez kazu, se středně až silně abradovanými zuby. První dolní řezák částečně předstupuje přes druhý. Kostí postkraniálního skeletu gracilní stavby, slabého až středně mohutného svalového reliéfu a středních absolutních velikostí. *Spina bifida* na kosti křížové. Tělesná výška podprůměrná, kosti holenní eurymerní.

URČENÍ: Muž, adultus II.

ANTROPOLOGICKÝ TYP: *Leptodolichomorfa*.

JÍZ – HROB 38/1951 (Ao 356)

ZACHOVÁNO: Silně poškozená robustní lebka s dolní čelistí, neúplný postkraniální skelet (chybí distální polovina těla).

CHARAKTERISTIKA: Mozkovna absolutně dlouhá, úzká, vysoká, v indexech dolichokranní, hypsikranní, akrokranní, metriotopní. Vertikální obrys mozkovny ovoidního tvaru. Okcipitální obrys – oblouk vysoký, stěny rovnoběžné, base rovná. *Glabella* a *arcus superciliares* silně vytvořené, čelo ubíhavé, temenní profil v jednoduchém oblouku, tyl klenutý. Lebeční švy synostované až obliterované. Několik drobných vsutých kostí v lambdovém švu, minuciosní vsuté kůstky v koronálním švu, *os bregmaticum* (66 x 58 mm). Orthognathní obličej výrazného reliéfu. Očnice aspektivně středně vysoká, hranatá. Silně prominující nos širokého a hlubokého kořene. Kostí lícni přilehlé. Dolní čelist vysokého těla, silně vytvořené brady, kolmých, středně dlouhých a středně širokých ramen, *gonia* rovná. Chrup se silně abradovanými zuby, horní první stolička vlevo kariesní, vpravo intravitálně ztracená. Druhý horní řezák vlevo má sbroušenou korunku do špičákovitého tvaru a předkusuje přes dolní zuby. Dolní levá třetí stolička nepravidelně prořezává směrem ke druhé stoličce, ostatní zuby moudrosti se nespíš nezaložily nebo retinují. Kostí postkraniálního skeletu robustní stavby, středně mohutného svalového reliéfu a velkých absolutních rozměrů. Tělesná výška nadprůměrná.

URČENÍ: Muž, adultus II.

JÍZ – HROB 39/1951 (Ao 366)

ZACHOVÁNO: Silně poškozená středně robustní lebka s dolní čelistí a neúplný postkraniální skelet (chybí distální končetiny).

CHARAKTERISTIKA: Celý i horní obličej absolutně středně vysoký; očnice v indexu mesokonchní, nos leptorrhinní, mesomandibular. *Glabella* a *arcus superciliares* středně vytvořené, čelo ubíhavé, temenní profil v plochem oblouku. Lebeční švy srůstající. Minuciosní vsuté kosti v lambdovém a koronálním švu. Orthognathní obličej hranatého obrysu, středně výrazného reliéfu. Očnice aspektivně vysoká, okrouhlá. Středně prominující nos, středně širokého kořene. Kostí lícni středně vysedlé. Dolní čelist středně vysokého těla, středně vytvořené brady, šikmých, krátkých a širokých ramen, *gonia* rovná až evertovaná. Chrup se silně abradovanými zuby, bez kazu. Kostí postkraniálního skeletu středně robustní štíhlé stavby končetin, slabého svalového reliéfu a středních absolutních velikostí. Tělesná výška velká.

URČENÍ: Muž, adultus I.

JÍZ – HROB 40/1951 (Ao 367)

ZACHOVÁNO: Dobře zachovaná středně robustní lebka s dolní čelistí a neúplný mírně poškozený postkraniální skelet (chybí distální polovina těla s pánevním pletencem).

CHARAKTERISTIKA: Mozkovna absolutně velmi dlouhá, úzká, vysoká, v indexech hyperdolichokranii, hypsikranii, akrokranii, eurymetopní, celý i horní obličej absolutně nízký, úzký, v indexech mesoprosopní a euryenní, očníce mesokonchní, nos mesorrhinní, mesomandibular. Vertikální obrys protáhle ovoidně pentagonoidního tvaru. Okcipitální obrys – oblouk vysoký, stěny mírně sbíhavé, base jednou klenutá. *Glabella* a *arcus superciliares* středně vytvořené, čelo ubíhavé, temenní profil v jednoduchém oblouku, týl protažený. Lebeční švy synostosované až obliterované. Řada drobných vsutých kůstek v lambdovém švu a v lambdě, drobná vsutá kost v sagitálním švu při bregmatu. Imprese na velkých křídlech kosti klínové. Orthognathní obličej hranatého obrysu, středně výrazného až výrazného reliéfu. Očníce aspektivně středně vysoká, hranatá. Silně prominující nos širokého a středně hlubokého kořene. Kostí lícni přilehlé. Dolní čelist středně vysokého těla, středně vytvořené brady a kolmých, středně dlouhých a velmi širokých ramen, *gonia* rovná až evertovaná. Chrup nůžkovitého skusu, se středně až silně abradovanými zuby, bez kazu. Kostí postkranialního skeletu středně robustní stavby, středně mohutného svalového reliéfu a velkých absolutních rozměrů. Tělesná výška nadprůměrná.

URČENÍ: Muž, adultus I (kolem 20 r.).

ANTROPOLOGICKÝ TYP: *Eurydolichomorf*.

PŘÍMĚS: Hřebíky a dřevo z rakve.

JÍZ – HROB 41/1951 (Ao 314)

ZACHOVÁNO: Fragменты středně robustní lebky s dolní čelistí a neúplného postkranialního skeletu (jen levá kost klíční, obě kosti pažní, pravá kost vřetenní, levá loketní, obě kosti stehenní a neurčitelné zlomky).

CHARAKTERISTIKA: Vertikální obrys ovoidně sfenoidního tvaru. Oblouk okcipitálního obrysu vysoký. *Glabella* a *arcus superciliares* středně vytvořené, čelo ubíhavé, temenní profil stoupá k vertexu. Lebeční švy obliterované až synostosované (lambdový). Některé partie švů vkleslé. Očníce aspektivně nízká, hranatá. Kořen nosu široký, mělký. Kostí lícni středně vysedlé. Dolní čelist středně vysokého těla, středně vytvořené brady, středně šikmých, středně dlouhých a středně širokých ramen, *gonia* pravděpodobně evertovaná. Chrup bez kazu se silně abradovanými oklusními ploškami, zachované zuby (až na intravitálně ztracený první horní levý řezák) bez kazu. Kostí postkranialního skeletu robustní stavby, mohutného svalového reliéfu. Index platymerický, vyjadřující předozadní oploštění proximálního konce kosti stehenní, je hyperplatymerní.

URČENÍ: Muž, matus I (-II).

PŘÍMĚS: Dřevo z rakve.

JÍZ – HROB 43/1951 (Ao 340)

ZACHOVÁNO: Mírně poškozená robustní lebka, dolní čelist a postkranialní skelet.

CHARAKTERISTIKA: Mozkovna absolutně velmi dlouhá, úzká, vysoká, v indexech hyperdolichokranii, orthokranii, akrokranii, eurymetopní, celý obličej absolutně středně vysoký, horní obličej vysoký, bizygomatická šířka střední, v indexech leptoprosopní, leptenní, očníce mesokonchní, nos mesorrhinní, eurymandibular. Vertikální obrys protáhlý *ovoides*. Okcipitální obrys – oblouk vysoký, stěny sbíhavé, base jednou klenutá. *Glabella* a *arcus superciliares* silně vytvořené, čelo ubíhavé, profil temene v jednoduchém oblouku, týl klenutý s protažením. Lebeční švy otevřené až srůstající. Orthognathní obličej nahoru sbíhavého obrysu a výrazného reliéfu. Očníce aspektivně středně vysoká, hranatá. Silně prominující nos širokého a hlubokého kořene. Kostí lícni středně vysedlé. *Fossae praenasales*. Dolní čelist středně vysokého těla, silně vytvořené brady, kolmých, dlouhých a širších ramen, *gonia* evertovaná. Chrup klešovitého skusu, se silně abradovanými zuby, několika intravitálními ztrátami (celkem pět stoliček) a kazem (horní levý druhý zub třenový). Slabě zubní kámen. Nerovná řada zubů, první dolní premolár vlevo vbočen. Kostí postkranialního skeletu robustní stavby, středně mohutného svalového reliéfu. Změny na páteři ve formě mírných deformací vlivem snížení těl. Tělesná výška velká, kosti stehenní eurymerní, kosti holenní euryknemní.

URČENÍ: Muž, matus I.

ANTROPOLOGICKÝ TYP: *Leptodolichomorf*.

JÍZ – HROB 44/1951 (Ao 331)

ZACHOVÁNO: Mírně poškozená středně robustní lebka s dolní čelistí a téměř kompletní postkranialní skelet.

CHARAKTERISTIKA: Mozkovna absolutně velmi dlouhá, středně široká, středně vysoká, v indexech dolichokranii, orthokranii, metriokranii, eurymetopní, celý i horní obličej absolutně středně vysoký, středně široký, v indexech leptoprosopní, leptenní, očníce hypsikonchní, nos mesorrhinní, mesomandibular. Vertikální obrys ovoidně pentagonoidního tvaru. Okcipitální obrys – oblouk vysoký, stěny sbíhavé, base dvakrát klenutá. *Glabella* a *arcus superciliares* středně vytvořené, čelo ubíhavé až klenuté, temenní profil v plochem oblouku, týl protažený. Lebeční švy synostosující. Drobné vsuté kůstky v lambdovém a koronálním švu, vsutá kost přímo nad lambdou, minuciosní vsuté kosti ve všech švech, malé vsuté v temporálních švech. Orthognathní obličej nahoru sbíhavého obrysu a výrazného reliéfu. Očníce aspektivně vysoká, hranatá. Silně prominující nos širokého a hlubokého kořene. Kostí lícni přilehlé. Náznak *fossae praenasales*. Dolní čelist středně vysokého těla se slabě až středně vytvořenou bradou, se středně šikmými, dlouhými a širokými rameny, *gonia* evertovaná. Chrup pravděpodobně klešovitého skusu se středně abradovanými zuby, jedním kazem (dolní levá první stolička). Kostí postkranialního skeletu gracilní až středně robustní stavby, středně mohutného svalového reliéfu a středních absolutních velikostí. Náznak *spina bifida*. *Tuberculum adductorium* na obou kostech stehenních. Tělesná výška podprůměrná, kosti stehenní hyperplatymerní, kosti holenní euryknemní.

URČENÍ: Muž, adultus I.

ANTROPOLOGICKÝ TYP: *Leptodolichomorf*.

PŘÍMĚS: Kost vřetenní a lýtková dospělého jedince; železo.

JÍZ – HROB 45/1951 (Ao 327)

ZACHOVÁNO: Fragменты silně deformované lebky a defektní až mírně poškozený postkranialní skelet.

CHARAKTERISTIKA: Lebeční švy otevřené až synostosované (částečně sagitální). Drobné a minuciosní vsuté kosti v lambdovém švu, minuciosní v koronálním švu. Postbregmatická imprese. *Fossae praenasales*. Úzký nos. Dolní čelist vysokého těla se silně vytvořenou bradou, kolmými, krátkými a středně širokými rameny, levé *gonion* rovné, pravé evertované. Chrup bez kazu, přechodného skusu s převahou klešovitého. Kostí postkranialního skeletu robustní stavby, středně mohutného svalového reliéfu a středních až velkých absolutních rozměrů. Štíhlá stavba končetin.

URČENÍ: Dospívající jedinec, juvenis až adultus, muž.

JÍZ – HROB 46/1951 (Ao 332)

ZACHOVÁNO: Mírně poškozená středně robustní lebka s dolní čelistí, dobře zachovaný, téměř kompletní postkranialní skelet.

CHARAKTERISTIKA: Mozkovna absolutně velmi dlouhá, středně široká, středně vysoká, v indexech dolichokranii, chamaekranii, metriokranii, stenometopní, horní obličej absolutně nízký, očníce mesokonchní, nos mesorrhinní. Vertikální obrys protáhlý pentagonoides. Okcipitální obrys – oblouk vysoký, střechovitý, stěny sbíhavé, base rovná. *Glabella* a *arcus superciliares* středně vytvořené, čelo ubíhavé, plochý temenní oblouk stoupá k vertexu, týl klenutý. Lebeční švy synostosující až synostosované. Několik menších vsutých kůstek v lambdovém švu. Crista supramastoidea. Slabě sagitální val. Na pravém temenním hrbole slabá stopa zhojeného poranění. Orthognathní obličej hranatého obrysu a výrazného reliéfu. Očníce aspektivně vysoká, hranatá. Silně prominující nos širokého a hlubokého kořene. Kostí lícni přilehlé. Náznak *fossae praenasales*. Dolní čelist, jejíž příslušnost k lebce je nejistá, má středně vysoké tělo, středně vyznačenou bradu, ramena

dlouhá, kolmá, široká a *gonia* evertovaná. Chrup víceméně přechodného typu, se silně abradovanými zuby, několika kazy a intravitálními ztrátami. Retinovaný dolní špičák pod druhým řezákem vlevo. Miskovitě, zřejmě funkční, otření druhého řezáku a špičáku vpravo nahoře. Kostí postkraniálního skeletu robustní stavby, slabého svalového reliéfu a velkých absolutních rozměrů. Tělesná výška střední, kosti stehenní platymerní, kosti holenní euryknemní. Náznaky *tuberculum adductorium* na obou kostech stehenních.

URČENÍ: Muž, adultus I.

ANTROPOLOGICKÝ TYP: *Leptodolichomorf*.

JÍZ – HROB 47/1951 (Ao 337)

ZACHOVÁNO: Mírně poškozená robustní lebka s dolní čelistí a téměř kompletní postkraniální skelet.

CHARAKTERISTIKA: Mozkovna absolutně velmi dlouhá, úzká vysoká, v indexech ultradolichokrání, hypsikrání, akrokrání, eurymetopní, celý i horní obličej absolutně vysoký, středně široký, v indexech leptoprosopní, leptenní, očníce hypsikonchní, nos leptorrhinní, mesomandibular. Vertikální obrys protáhlý *elipsoides*. Okcipitální obrys – oblouk vysoký, střešovitý, stěny rovnoběžné, base dvakrát klenutá. *Glabella* a *arcus superciliares* středně vytvořené, čelo ubíhavé, temenní profil v jednoduchém oblouku, týl klenutý. Lebeční švy otevřené. Minuciosní vsuté kosti v lambdovém švu. Při kořeni nosu slabá stopa po čelním švu. Prognathní obličej hranatého obrysu a plochého reliéfu. Očníce aspektivně vysoká, hranatá. Silně prominující nos středně širokého kořene. Kostí lícni přilehlé. Náznak *fossae praenasales*. Dolní čelist vysokého těla, silně vytvořené brady, kolmých, dlouhých a širokých ramen, evertovaných *gonií*. Chrup klešovitěho skusu, se slabě abradovanými zuby, bez kazu. Kostí postkraniálního skeletu robustní stavby, středně mohutného svalového reliéfu a velkých absolutních rozměrů. Silně vyznačena *tuberositas deltoidea*.

URČENÍ: Dospívající jedinec, juvenis až adultus, muž.

ANTROPOLOGICKÝ TYP: *Leptodolichomorf*.

JÍZ – HROB 48/1951 (Ao 315)

ZACHOVÁNO: Fragmenty lebky, dolní čelisti a neúplného postkraniálního skeletu.

URČENÍ: Dítě, infans II (1-2 r.).

JÍZ – HROB 49/1951 (Ao 306)

ZACHOVÁNO: Fragmenty lebky a mírně poškozený postkraniální skelet.

CHARAKTERISTIKA: Stavba kostí postkraniálního skeletu středně robustní, svalový reliéf středně mohutný, absolutní velikosti velké. Sternální konec zachované pravé kosti klíční – pravděpodobně patologický proces. Na kostech stehenních *tuberculum adductorium*. Tělesná výška podprůměrní; kosti stehenní platymerní, kosti holenní platyknemní.

URČENÍ: Muž, adultus I.

JÍZ – HROB 49/1951 (Ao 333)

ZACHOVÁNO: Fragmenty lebky, dolní čelisti a mírně poškozený postkraniální skelet.

CHARAKTERISTIKA: Lebeční švy otevřené až synostosující. Náznak *fossae praenasales*. Chrup nůžkovitého skusu se slabě abradovanými zuby, dva kazy, jedna intravitální ztráta. Zubní kámen. Kostí postkraniálního skeletu gracilní stavby, středně mohutného svalového reliéfu a drobných absolutních velikostí. Tělesná výška nadprůměrní, kosti stehenní hyperplatymerní, kosti holenní euryknemní. *Spina bifida* prvního křížového obratle. Náznak *foramen supratrochleare* na zachované levé kosti pažní (pravá chybí). *Tuberculum adductorium* na obou kostech stehenních.

URČENÍ: Žena, adultus I (II).

JÍZ – HROB 50/1951 (Ao 346a)

ZACHOVÁNO: Neúplný postkraniální skelet.

CHARAKTERISTIKA: Stavba středně robustní, svalový reliéf slabý až středně mohutný, absolutní velikosti velké. Kostí stehenní euryknemní, kosti holenní euryknemní. Patologické změny na levé kosti stehenní (deformovaný krček, hlavice snížena a hřibovitě rozšířena, *fovea* posunuta mediálně a distálně). Mezi kostí křížovou a boltcovitou plochou pravé kosti pánevní exostotický můstek.

URČENÍ: Muž, pravděpodobně maturus II.

JÍZ – HROB 51/1951 (Ao 346)

ZACHOVÁNO: Silněji poškozená lebka s dolní čelistí a téměř kompletní postkraniální skelet.

CHARAKTERISTIKA: Mozkovna absolutně dlouhá, velmi úzká, vysoká, v indexech hyperdolichokrání, orthokrání, akrokrání, eurymetopní, celý i horní obličej absolutně vysoký, středně široký; v indexech leptoprosopní, leptenní, očníce hypsikonchní, nos leptorrhinní, mesomandibular. Vertikální obrys protáhlý pentagonoidního tvaru. Okcipitální obrys – oblouk vysoký, base jednou klenutá. *Glabella* a *arcus superciliares* středně vytvořené, čelo ubíhavé, profil temene v plochem oblouku, týl klenutý s protažením. Lebeční švy srůstající, místy otevřené. Drobné vsuté kosti v lambdovém švu. Na vnitřní ploše levé temenní kosti blíže *bregmatu* okrouhlá *usura*. Orthognathní obličej hranatého obrysu a výrazného reliéfu. Očníce aspektivně středně vysoká, hranatá. Silně prominující nos, širokého a středně hlubokého kořene. Kostí lícni přilehlé až středně vyledlé. Dolní čelist vysokého těla, středně vytvořené brady, kolmých, dlouhých a širokých ramen, *gonia* rovná. Chrup se středně až silně abradovanými zuby, dvěma kazy (druhé dolní stoličky). Horní i dolní střední řezáky mají otřeny žvýkací hrany takovým způsobem, že se mezi nimi vytvořil otvor, nejspíš funkčního původu. V slabší míře se vyskytuje totéž mezi druhým řezákem a špičákem vpravo nahoře. Dolní řezáky jsou postaveny v nerovné řadě. Kostí postkraniálního skeletu robustní stavby, středně mohutného svalového reliéfu a velkých absolutních rozměrů. Tělesná výška střední, kosti stehenní platymerní, kosti holenní mesoknemní. Mírná deformace některých obratlových těl, deformován i kaudální konec kosti křížové. Pravá kost stehenní má rozšířenou hlavici a zkrácený krček, *tuberculum adductorium*.

URČENÍ: Muž, maturus I.

ANTROPOLOGICKÝ TYP: *Leptodolichomorf*.

JÍZ – HROB 53/1951 (Ao 358)

ZACHOVÁNO: Fragmenty lebky, dolní čelisti a silně poškozený postkraniální skelet. Zelené zbarvení na pravé kosti stehenní.

CHARAKTERISTIKA: Mozkovna absolutně středně široká. Vertikální obrys ovoidního tvaru. Okcipitální obrys – oblouk vysoký, stěny zaoblené, base dvakrát klenutá. Týl klenutý. Lebeční švy obliterované. Minuciosní vsuté kosti ve všech švech. Kostí lícni středně vyledlé. Dolní čelist nízkého těla, silně vytvořené brady, středně šikmých, krátkých a širokých ramen, *gonia* slabě evertovaná. Chrup klešovitěho skusu, se silně (miskovitě) abradovanými zuby, několika intravitálními ztrátami a jedním velkým kazem (zcela destruována korunka). Slabě zubní kámen. Parodontické změny. Kostí postkraniálního skeletu středně robustní stavby, mohutného svalového reliéfu a středních absolutních velikostí. Tělesná výška střední, kosti stehenní euryknemní, kosti holenní platyknemní. Změny na páteři – deformace a zobany. Dekalcifikovaná žebra. Levá kost klíční stav po vyhojené fraktuře. Na pravé kosti pažní *foramen supratrochleare*. *Tuberculum adductorium* na obou kostech stehenních.

URČENÍ: Muž, maturus II.

JÍZ – HROB 54/1951 (Ao 361)

ZACHOVÁNO: Dobře zachovaná lebka s dolní čelistí a téměř kompletní postkaniální skelet.

CHARAKTERISTIKA: Mozkovna absolutně středně dlouhá, velmi úzká, středně vysoká, v indexech dolichokraní, orthokraní, akrokraní, eurymetopní, celý obličej absolutně nízký, horní obličej středně vysoký, středně široký, v indexech mesoprosopní, mesenní, očníce mesokonchní, nos chamaerrhinní, mesomandibular. Vertikální obrys protáhle pentagonoidního tvaru. Okcipitální obrys – oblouk vysoký, stěny rovnoběžné, base pravděpodobně jednou klenutá. *Glabella* a *arcus superciliares* středně vytvořené, čelo klenuté, temenní profil v jednoduchém oblouku, tyl protažený. Lebeční švy srůstající až synostosované. Metopismus. Drobně vsuté kosti v lambdovém a minuciosní v koronálním švu. Mělké temporální imprese. Orthognathní obličej hranatého obrysu a výrazného reliéfu. Očníce aspektivně středně vysoká, hranatá. Silně prominující nos širokého a hlubokého kořene. Kosti lící středně vysedlé. Dolní čelist středně vysokého těla, středně vytvořené brady, kolmých, dlouhých a širokých ramen, *gonia* rovná. Chrup přechodného skusu se středně a silně abradovanými zuby, bez kazu. Zubní kámen. Dolní přední zuby stěsnané, levý špičák s ohnutým kořenem. Slabě alveolární lem. Kosti postkranálního skeletu gracilní, longilinní stavby, slabého svalového reliéfu a středních absolutních velikostí. Tělesná výška nadprůměrní, kosti stehenní hyperplatymerní, kosti holenní euryknemní. *Spina bifida* prvního křížového obrátle. *Foramen supratrochleare* na obou kostech pažních. *Tuberculum adductorium* na obou kostech stehenních.

URČENÍ: Muž, adultus I (II).

ANTROPOLOGICKÝ TYP: *Lepto/mesodolichomorf*.

JÍZ – HROB 55/1951 (Ao 335)

ZACHOVÁNO: Mírně poškozená gracilní až středně robustní lebka s dolní čelistí a postkranální skelet se slabými i silnějšími defekty.

CHARAKTERISTIKA: Mozkovna absolutně dlouhá, středně široká, středně vysoká, v indexech mesokraní, orthokraní, metriokraní, metriometopní, celý obličej absolutně vysoký, horní obličej středně vysoký, bizygomatická šíře střední, v indexech leptoprosopní, mesenní, očníce mesokonchní, nos chamaerrhinní, eurymandibular. Vertikální obrys pentagonoidního tvaru. Okcipitální obrys – oblouk vysoký, stěny sbíhavé, zaoblené, base jednou klenutá. *Glabella* a *arcus superciliares* ploché až středně vytvořené, čelo klenuté, profil temene v plochem oblouku, tyl klenutý s protažením. Lebeční švy synostosující. Minuciosní vsuté kůstky v koronálním švu. Při kořeni nosu slabá stopa po čelním švu. Orthognathní obličej nahoru sbíhavého obrysu a středně výrazného reliéfu. Očníce aspektivně středně vysoká, hranatá. Středně prominující nos středně širokého a středně hlubokého kořene. Kosti lící přilehlé. Názna *fossae praenasales*. Dolní čelist středně vysokého těla, středně vytvořené brady, šikmých, středně dlouhých a velmi širokých ramen, *gonia* evertovaná. Chrup klešovitého skusu, se středně abradovanými zuby, dvěma intravitálními ztrátami a granulomy. Kosti postkranálního skeletu gracilní až středně robustní se štíhlou stavbou končetin, slabého svalového reliéfu a středních absolutních velikostí. Tělesná výška velká, kosti stehenní euryknemní, kosti holenní euryknemní.

URČENÍ: Pravděpodobně žena, adultus I.

ANTROPOLOGICKÝ TYP: *Leptodolichomorf*.

JÍZ – HROB 56/1951 (Ao 334)

ZACHOVÁNO: Mírně poškozená robustní lebka s dolní čelistí a téměř kompletní postkranální skelet.

CHARAKTERISTIKA: Mozkovna absolutně velmi dlouhá, úzká, v indexech hyperdolichokraní, eurymetopní, celý i horní obličej absolutně nízký, úzký, v indexech leptoprosopní, mesenní, očníce mesokonchní, nos mesorrhinní, eurymandibular. Vertikální obrys protáhle pentagonoidního tvaru. Okcipitální obrys – oblouk vysoký, stěny sbíhavé, base jednou klenutá. *Glabella* a *arcus superciliares* středně vytvořené, čelo ubíhavé, temenní profil v plochem oblouku, tyl protažený. Lebeční švy srůstající až synostosované. Malá vsutá kost v lambdě, minuciosní vsuté kůstky v lambdovém a koronálním švu. Při kořeni nosu stopa po čelním švu.

Postkoronální žlábek. Mělké imprese v asteriích. Orthognathní obličej hranatého obrysu a středně výrazného reliéfu. Očníce aspektivně středně vysoká až vyšší, hranatá. Středně prominující nos středně širokého a středně hlubokého kořene. Kosti lící přilehlé. Kolébavá dolní čelist středně vysokého těla, středně vytvořené brady, středně šikmých, dlouhých a širokých ramen, *gonia* evertovaná. Chrup klešovitého skusu, se středně až silně abradovanými zuby, jednou intravitální ztrátou, dvěma kazy a slabým povlakem zubního kamene. Kosti postkranálního skeletu robustní stavby, středně mohutného svalového reliéfu a velkých absolutních rozměrů. Tělesná výška velká, kosti stehenní euryknemní, kosti holenní mesoknemní. *Foramen supratrochleare* na obou kostech pažních. Názna *tuberculum adductorium* na obou kostech stehenních. Patologické změny na palcových metatarsálních člancích a jednom prstovém článku (pakostnice ?).

URČENÍ: Muž, adultus II.

ANTROPOLOGICKÝ TYP: *Leptodolichomorf*.

JÍZ – HROB 57 (Ao 354)

ZACHOVÁNO: Defektní gracilní až středně robustní lebka a mírně až silněji poškozený postkranální skelet.

CHARAKTERISTIKA: Mozkovna absolutně velmi dlouhá, vysoká, v indexech orthokraní, celý i horní obličej absolutně nízký, úzký, v indexech leptoprosopní, mesenní, očníce mesokonchní, nos leptorrhinní, mesomandibular. Vertikální obrys protáhle pentagonoidního tvaru. Okcipitální obrys – oblouk vysoký, stěny sbíhavé, base dvakrát klenutá. *Glabella* a *arcus superciliares* silně vytvořené, čelo ubíhavé, temenní profil v plochem oblouku, tyl protažený. Lebeční švy otevřené až synostosované. Metopismus. Malá vsutá kost nad nasím v metopickém švu. Tři větší kůstky v lambdě. Postkoronální žlábek. Orthognathní obličej hranatého až nahoru sbíhavého obrysu a středně výrazného reliéfu. Očníce aspektivně středně vysoká, hranatá. Středně prominující nos širokého a hlubokého kořene. Kosti lící středně vysedlé. Dolní čelist středně vysokého těla, kolmých, dlouhých a širokých ramen, *gonia* evertovaná. Chrup nůžkovitého skusu, se středně až silně abradovanými zuby, několika intravitálními ztrátami a slabým povlakem zubního kamene. Kosti postkranálního skeletu gracilní až středně robustní stavby, slabého svalového reliéfu a středních absolutních velikostí. Tělesná výška podprůměrní, kosti stehenní hyperplatymerní, kosti holenní euryknemní. Na dorsu pravé kosti stehenní zelené zbarvení. Názna *tuberculum adductorium* na obou kostech stehenních. Na proximálním konci levé kosti holenní *exostosa*.

URČENÍ: Muž, adultus I.

ANTROPOLOGICKÝ TYP: *Leptodolichomorf*.

PŘÍMĚS: Železo.

JÍZ – HROB 58 (Ao 363)

ZACHOVÁNO: Mírně až silně poškozená lebka s dolní čelistí a neúplný postkranální skelet.

CHARAKTERISTIKA: Mozkovna absolutně středně dlouhá, úzká, v indexech dolichokraní, eurymetopní, celý i horní obličej absolutně nízký, středně široký, euryprosopní, euryenní, očníce mesokonchní, nos mesorrhinní. Vertikální obrys protáhle ovoidního tvaru. Okcipitální obrys – oblouk vysoký, stěny rovnoběžné, zaoblené, base dvakrát klenutá. *Glabella* a *arcus superciliares* ploché až střední, čelo ubíhavé, temenní profil v plochem oblouku stoupajícím k vertexu, tyl klenutý. Lebeční švy synostosované. Minuciosní vsuté kůstky ve všech švech. Velmi slabý postkoronální žlábek. Orthognathní obličej nahoru sbíhavého obrysu a výrazného reliéfu. Silně prominující nos hlubokého a středně širokého kořene. Kosti lící středně vysedlé. Dolní čelist nízká, *gonia* evertovaná. Na pravé čelistní hlavičce jamka. Chrup klešovitého skusu se silně abradovanými zuby a několika kazy. Dolní řezáky a špičáky v nerovné řadě. Kosti postkranálního skeletu gracilní stavby, středně mohutného svalového reliéfu a středních absolutních velikostí. Tělesná výška střední.

URČENÍ: Muž, adultus II.

ANTROPOLOGICKÝ TYP: *Eurydolichomorf*.

JÍZ – HROB 64/1951 (Ao 344)

ZACHOVÁNO: Silněji poškozená středně robustní až robustní lebka s dolní čelistí.

CHARAKTERISTIKA: Mozkovna absolutně dlouhá, v indexech dolichokranní, eurymetopní, celý i horní obličej absolutně středně vysoký, očníce hypsikonchní, nos leptorrhinní. Vertikální obrys ovoidně pentagonoidního tvaru. Okcipitální obrys – oblouk vysoký, stěny sbíhavé, base jednou klenutá. *Glabella* a *arcus superciliares* středně vytvořené, čelo ubíhavé až klenuté, profil temene v plochem oblouku, týl klenutý. Lebeční švy otevřené. Minuciosní vsuté kůstky ve všech švech. Slabá temporální imprese. Orthognathní obličej hranatého obrysu a středně výrazného reliéfu. Očníce aspektivně vysoká, hranatá. Středně prominující nos, středně širokého a hlubokého kořene. Kostí lícni přilehlé. *Fossae praenasales*. Dolní čelist vysokého těla, středně vytvořené brady, šikmých, dlouhých a širokých ramen, *gonia* evertovaná. Chrup klešťovitěho skusu se středně abradovanými zuby, dvěma kazy a nerovnou zubní řadou v dolní čelisti – levý špičák předstupuje před příslušný řezák, pravý špičák je vbočen za druhý řezák, dolní pravá třetí stolička roste mediálně kolmým směrem ke korunce druhé stoličky.

URČENÍ: Muž, adultus I.

ANTROPOLOGICKÝ TYP: *Leptodolichomorf*

JÍZ – HROB 65/1951 (Ao 353)

ZACHOVÁNO: Fragmety robustní lebky a dolní čelisti.

CHARAKTERISTIKA: Celý i horní obličej absolutně středně vysoký, očníce hypsikonchní, nos mesorrhinní. Vertikální obrys protáhle pentagonoidního tvaru. *Glabella* a *arcus superciliares* středně vytvořené, čelo ubíhavé, temenní profil v plochem oblouku stoupá k vertexu, týl klenutý s protažením. Obličej hranatého obrysu. Očníce aspektivně vysoká, hranatá. Středně prominující nos širokého a středně hlubokého kořene. Kostí lícni přilehlé. *Fossae praenasales*. Dolní čelist vysokého těla, středně vytvořené brady, kolmých, krátkých a širokých ramen, *gonia* rovná. Chrup klešťovitěho skusu se silně abradovanými zuby, jeden kariesní.

URČENÍ: Muž, matusus.

JÍZ – HROB 66/1951 (Ao 370)

1. jedinec

ZACHOVÁNO: Mírně až silněji poškozená středně robustní až robustní lebka s dolní čelistí a téměř kompletní postkranialní skelet.

CHARAKTERISTIKA: Mozkovna absolutně dlouhá, středně široká, středně vysoká, v indexech mesokranní, hypsikonchní, metriokranní, eurymetopní, celý obličej absolutně vysoký, horní obličej středně vysoký; očníce mesokonchní, nos mesorrhinní, eurymandibular. Vertikální obrys ovoidního tvaru. Okcipitální obrys – oblouk středně vysoký, stěny sbíhavé, zaoblené. *Glabella* a *arcus superciliares* silně vytvořené, čelo klenuté, profil temene v plochem oblouku, týl klenutý. Lebeční švy otevřené až synostosující, korunový v temporální části oblitérován. Řada drobných vsutých kůstek v lambdě, minuciosní v koronálním švu. Metopismus. Náznak postkoronálního žlábků. Temporální imprese. Orthognathní obličej hranatého až nahoru sbíhavého obrysu a výrazného reliéfu. Očníce aspektivně středně vysoká, hranatá. Silně prominující nos širokého a hlubokého kořene. Kostí lícni středně vysedlé. Dolní čelist vysokého těla, silně vytvořené brady, šikmých, středně dlouhých a širokých ramen, *gonia* evertovaná. Chrup se středně až silně abradovanými zuby, jedním velkým kazem a bočním postavením dolních špičáků. Kostí postkranialního skeletu středně robustní stavby, středně mohutného až mohutného svalového reliéfu a velkých absolutních rozměrů. Tělesná výška velká, kosti stehenní platymerní, kosti holenní mesoknemní.

URČENÍ: Muž, adultus II.

ANTROPOLOGICKÝ TYP: *Leptodolichomorf*

2. jedinec

ZACHOVÁNO: Zlomky lebky, dolní čelisti a neúplný postkranialní skelet.

URČENÍ: Dítě, infans I.

JÍZ – HROB 68/1951 (př. č. 13367)

ZACHOVÁNO: Gracilní, silně poškozená mozkovna, pravá kost spánková, horní čelist, zlomek dolní čelisti, z postkranialního skeletu zlomek těla kosti hrudní se zelenou inkrustací, čtyři prstové články ruky, z toho tři rovněž zeleně zbarvené, a dvě kůstky karpální.

CHARAKTERISTIKA: Absolutní výška horního obličeje pravděpodobně střední, očnícový index mesokonchní. Vertikální obrys protáhle pentagonoidního tvaru, okcipitální obrys má vysoký oblouk, pravděpodobně sbíhavé stěny a jednou klenutou basi. Čelo je ubíhavé, temenní profil v jednoduchém oblouku a týl klenutý. Lebeční švy srůstající, komplikované, s minuciosními vsutými kůstkami. Očníce aspektivně nízká, hranatá, silně prominující nos nejspíš středně širokého kořene. Dolní čelist pravděpodobně vysokého těla. Zachovaná část chrupu bez kazu, se středně abradovanými zuby a zubním kamenem.

URČENÍ: Muž, adultus I.

JÍZ – HROB 69/1951 (př. č. 13368)

ZACHOVÁNO: Robustní lebka s dolní čelistí téměř nepoškozena.

CHARAKTERISTIKA: Mozkovna absolutně středně dlouhá, úzká, středně široká, v indexech mesokranní, orthokranní, metriokranní, eurymetopní, obličej absolutně středně vysoký, široký, v indexech mesoprosopní, mesenní, očníce mesokonchní, nos chamaerrhinní, frontomandibulární index eurymandibulární. Vertikální obrys ovoidně elipsoidního tvaru, okcipitální obrys má oblouk vysoký, stěny rovnoběžné a basi jednou klenutou. *Glabella* a *arcus superciliares* jsou středně vyznačeny, čelo ubíhavé, temenní profil v jednoduchém oblouku a týl klenutý. Lebeční švy jsou synostosované, v lambdovém švu minuciosní vsuté kůstky. Orthognathní obličej hranatého obrysu a středně výrazného reliéfu. Očníce aspektivně středně vysoká, hranatá, středně prominující nos středně širokého a středně hlubokého kořene. Náznak *fossae praenasales*. Kostí jařmové přilehlé. Dolní čelist široce rozložená, vysokého těla a slabě vytvořené brady, kolmých, středně dlouhých a širokých ramen. *Gonia* evertovaná. Chrup klešťovitěho skusu, se silně abradovanými zuby a slabým povlakem zubního kamene, až na jednu intravitální ztrátu a jednu silně kariesní stoličku (zbývají jen kořeny), bez kazu.

URČENÍ: Muž, adultus II.

ANTROPOLOGICKÝ TYP: *Eurydolichomorf*

JÍZ – HROB 72/1951 (př. č. 13371)

ZACHOVÁNO: Středně robustní mozkovna, rozlámaná obličejová partie, větší zlomek dolní čelisti.

CHARAKTERISTIKA: Mozkovna absolutně dlouhá, úzká, v indexech dolichokranní, eurymetopní. Vertikální obrys protáhle elipsoidního tvaru, okcipitální obrys má oblouk vysoký, střeovitý, stěny rovnoběžné a basi jednou klenutou, *glabella* a *arcus superciliares* ploché až střední, čelo klenuté, temenní profil v jednoduchém oblouku a týl klenutý. Lebeční švy synostosované až oblitérované, s minuciosními vsutými kůstkami. Zachován trvale čelní šev – metopismus. Očníce aspektivně nízká, hranatá, kořen nosu středně široký, středně hluboký. Dolní čelist vysokého těla, středně utvářené brady, kolmých, krátkých a širokých ramen, *gonia* jsou rovná. Chrup nůžkovitěho skusu, se silně abradovanými zuby, jednou intravitální ztrátou a jednou kariesní stoličkou.

URČENÍ: Dospělý jedinec, snad spíše žena.

JÍZ – HROB 77/1951 (př. č. 13374)

ZACHOVÁNO: Mírně poškozená středně robustní lebka s dolní čelistí.

CHARAKTERISTIKA: Mozkovna absolutně dlouhá, středně široká, v indexech mesokrání, eurymetopní, obličej absolutně středně vysoký, středně široký, v indexech mesoprosopní, mesenní, očníce mesorhinní, index frontomandibulární eurymandibulární. Vertikální obrys protáhle ovoidního tvaru, okcipitální obrys má oblouk nízký, stěny mírně rozbíhavé a basi jednou klenutou. *Glabella* a *arcus superciliares* středně vytvořené, čelo ubíhavé, oblouk temenního profilu jednoduchý, částečně stoupající k vertexu a týl klenutý. Lebeční švy otevřené se vsutými kůstkami, v lambdovém jsou drobné až větší (vpravo dvě), v ostatních švech minuciosní. Metopismus. Orthognathní obličej hranatého obrysu a středně výrazného reliéfu. Očníce aspektivně nízká, hranatá, středně prominující nos se středně širokým a středně hlubokým kořenem. Kostí jařmové středně vysedlé. Dolní čelist středně vysokého těla, se středně vytvořenou bradou, kolmými, dlouhými a širokými rameny, *gonia* evertovaná. Chrup nůžkovitého skusu, se silně abradovanými zuby, několika velkými kazy (zbývají kořeny). Třetí stoličky vpravo retinované nebo se nezaložily.

URČENÍ: Muž, adultus (spíše adultus I).

ANTROPOLOGICKÝ TYP: *Leptodolichomorf*.

HROBY S NEURČENÝM DATOVÁNÍM

VÝZKUM: I. BORKOVSKÝ 1951-1952

JÍZ – HROB BEZ OZNAČENÍ (Ao 336)

ZACHOVÁNO: Silně poškozená lebka s dolní čelistí, neúplný postkranialní skelet.

CHARAKTERISTIKA: Mozkovna absolutně dlouhá, úzká, vysoká, v indexech dolichokrání, hypsikrání, akrokrání, eurymetopní a eurymandibulární. Vertikální obrys protáhle ovoidního tvaru. Okcipitální obrys – oblouk vysoký, stěny sbíhavé, base rovná. *Glabella* a *arcus superciliares* silně vytvořené, čelo ubíhavé, profil temene stoupající k vertexu, týl částečně protažený s částečným oploštěním. Lebeční švy otevřené až synostosované. V lambdovém švu drobné a minuciosní vsuté kosti. Na levé kosti temenní nízký, plochý a oblý hrbolek. *Crista supramastoidea*. Očníce středně vysoká, hranatá. Kořen nosu široký, hluboký. Dolní čelist vysokého těla, slabě vytvořené brady, kolmých, krátkých a širokých ramen, *gonia* evertovaná. Čelistní hlavičky sníženy a zploštěny. Pod *for. mentalia* drobné, ostré exostosky. Zuby se střední až silnou abradací, intravitální ztráty, dolní třetí stoličky možná nezaloženy. Kostí postkranialního skeletu robustní stavby, slabého svalového reliéfu a velkých absolutních rozměrů. Tělesná výška střední.

URČENÍ: Muž, adultus I.

JÍZ – HROB „A“ (Ao 342)

ZACHOVÁNO: Silně poškozená lebka s dolní čelistí a neúplný postkranialní skelet.

CHARAKTERISTIKA: Mozkovna absolutně vysoká, obličej nízký (celý i horní), středně široký, euryprosopní, euryenní, očníce mesokonchní, nos chamaerrhinní, mesomandibular. Vertikální obrys krátce ovoidního až sferoidního tvaru. Okcipitální obrys – oblouk vysoký. *Glabella* a *arcus superciliares* ploché, čelo klenuté. Lebeční švy synostosující. Minuciosní vsuté kosti v koronálním švu. Slabá temporální imprese. Mesognathní obličej dolů sbíhavého obrysu a středně výrazného reliéfu. Očníce aspektivně středně vysoká, spíše hranatá. Nos středně až silně vystupující, středně širokého a středně hlubokého kořene. Kostí lící středně vysedlé. Dolní čelist nízkého těla, středně silně vytvořené brady, šikmých, krátkých a středně širokých ramen, *gonia* rovná. Vbočené čelistní hlavičky. Chrup klešťovitého skusu se slabě (dolní řezáky) až silně abradovanými zuby. Několik kazů, slabě zubní kámen. Horní řezáky mohly být v časném mládí přeraženy, vpravo byly zbytky zubů buď extrahovány či byly vyražené celé, vlevo zůstal v alveolu prvního řezáku kořen, druhý levý

horní řezák byl ztracen postmortálně. Kostí postkranialního skeletu gracilní stavby, slabého svalového reliéfu a drobných absolutních velikostí. Tělesná výška nadprůměrná. *Foramen supratrochleare* (vpravo 7 x 4 mm, vlevo 5 x 3 mm).

URČENÍ: Žena adultus II.

PŘÍMĚS: Zvířecí kosti.

JÍZ – HROB „B“ (Ao 357)

ZACHOVÁNO: Silně poškozená lebka s dolní čelistí, tři krční a zlomky neurčitelných obratlů.

CHARAKTERISTIKA: Mozkovna absolutně krátká, široká, středně vysoká, v indexech ultrabrachykrání, hypsikrání, tapeinokrání, stenometopní. Vertikální obrys sfenoidního tvaru. Okcipitální obrys – oblouk vysoký, stěny zaoblené, base jednou klenutá. *Glabella* a *arcus superciliares* ploché, čelo ubíhavé až klenuté, temenní profil stoupá k vertexu, týl celkově oploštěný. Lebeční švy od synostosujících, přes synostosované po obliterované. Minuciosní vsuté kosti v lambdovém a koronálním švu. Postkoronální žlábek, temporální imprese, v místě *obelía* vklešina. Očníce aspektivně nízká, hranatá. Nos středně prominující, širokého a mělkého kořene. Kostí lící vysedlé. Dolní čelist středně vysokého těla a středně šikmých ramen, *gonia* rovná. Zachované zuby silně abradovány, slabě alveolární lem. Zubní kámen. karies, granulom. Druhý horní řezák vpravo sbroušen šikmo (do špičkovitého tvaru) – funkční příčina (?).

URČENÍ: Pravděpodobně žena, maturus I.

JÍZ – HROB „C“ (Ao 351)

ZACHOVÁNO: Fragmenty lebky a dolní čelisti.

CHARAKTERISTIKA: Vertikální obrys protáhlého, pravděpodobně pentagonoidního tvaru. Okcipitální obrys – oblouk vysoký, stěny sbíhavé, base jednou klenutá. Týl protažený. Lebeční švy obliterované. Dolní čelist nízkého těla se středně vytvořenou bradou. V zachovaném zlomku zuby intravitálně ztraceny, stopa po granulomu. V kostech zachováno značné množství organické hmoty.

URČENÍ: Pravděpodobně muž, senilis.

JÍZ – HROB „D“ (Ao 364)

ZACHOVÁNO: Mírně poškozená lebka bez dolní čelisti a několik kostí postkranialního skeletu; vzájemná příslušnost pochybná.

CHARAKTERISTIKA: Mozkovna absolutně dlouhá, středně široká, vysoká, v indexech brachykrání, hypsikrání, metriokrání, metrimetopní, obličej absolutně středně široký, horní obličej nízký, v indexech mesenní, očníce mesokonchní, nos leptorrhinní. Vertikální obrys pentagonoidního tvaru. Okcipitální obrys – oblouk vysoký, stěny sbíhavé, base dvakrát klenutá. *Glabella* a *arcus superciliares* silně vytvořené, čelo ubíhavé, temenní profil stoupající k vertexu, týl klenutý. Lebeční švy obliterované. Temporální imprese, slabě postkoronální žlábek. Orthognathní obličej výrazného reliéfu. Očníce aspektivně středně vysoká, hranatá. Silně prominující nos má široký a hluboce zapuštěný kořen. Kostí lící středně vysedlé. Zuby v horní čelisti většinou intravitálně ztracené, zbylé abradované až ke krčku a kariesní, stopa po granulomu.

URČENÍ: Muž, senilis.

PŘÍMĚS: Z kostí postkranialního skeletu je zachována levá kost pažní gracilní stavby (? , adultus II - /maturus/), levá kost stehenní středně robustní (? , adultus I), pravá kost holenní gracilní až středně robustní (? , adultus II - /maturus/), zlomky žeber.

JÍZ – HROB 4/1951 (Ao 302)

ZACHOVÁNO: Obě kosti holenní.

URČENÍ: Dospělý jedinec, maturus.

JÍZ – HROB 5/1951 (Ao 369)

ZACHOVÁNO: Fragmenty lebky, dolní čelist, 1 hrudní a 1 bederní obratel, obě kosti pažní ve fragmentech, levá kost vřetenní.

CHARAKTERISTIKA: Dolní čelist nízkého těla, středně vytvořené brady, středně šikmých, krátkých a velmi širokých ramen, *gonia* rovná až evertovaná. Zuby bez kazu, středně až silně abradovány, slabě zubní kámen.

URČENÍ: Pravděpodobně žena, adultus II (?).

JÍZ – HROB 12/1951 (Ao 371)

ZACHOVÁNO: Fragmenty lebky, volně zachovaná jedna vsutá kůstka, dolní čelist a zbytky neúplného postkranialního skeletu.

CHARAKTERISTIKA: Kostí lící přilehlé. Dolní čelist nízkého těla, středně šikmých, krátkých a úzkých ramen, *gonia* rovná. Všechny dolní zuby intravitálně ztraceny (senilní atrofie). Kostí postkranialního skeletu gracilní stavby, středně mohutného svalového reliéfu a drobných absolutních velikostí. Tělesná výška střední, kosti holenní euryknemní.

URČENÍ: Pravděpodobně žena, matusus II.

JÍZ – HROB 14/1951 (Ao 339)

ZACHOVÁNO: Fragmenty lebky, dolní čelist, neúplný postkranialní skelet.

CHARAKTERISTIKA: Obličej absolutně nízký, očné mesokonchní, nos leptorrhinní, mesomandibular. *Glabella* a *arcus superciliares* středně vytvořené, čelo klenuté. Orthognathní obličej hranatého obrysu, středně výrazného reliéfu. Očné aspektivně vysoká, hranatá. Nos střední prominence, širokého a hlubokého kořene. Kostí lící přilehlé. Dolní čelist nízkého těla, středně vytvořené brady, šikmých, krátkých a středně širokých ramen, *gonia* evertovaná. Chrup s jedním kazem, se středně abradovanými zuby a slabým povlakem zubního kamene. Kostí postkranialního skeletu středně robustní stavby, slabého svalového reliéfu a středních absolutních velikostí. Tělesná výška střední.

URČENÍ: Muž, adultus I.

PŘÍMĚS: Zlomky železa a dětské kůstky.

JÍZ – HROB 33/1951 (Ao 355)

ZACHOVÁNO: Silně poškozená až zlomkovitá lebka s dolní čelistí a jeden krční obratel.

CHARAKTERISTIKA: Mozkovna absolutně středně široká, středně vysoká, v indexech metriokrání, metriometopní. Okcipitální obrys – oblouk vysoký, base rovná. Čelo ubíhavé, temenní profil stoupající k vertexu, tyl klenutý. Lebeční švy otevřené až srůstající. Kruhový otvor na levé kosti temenní v průměru kolem 50 mm, větší část okraje kónická, okraj nerovný. Na pravém parietálním hrbole odstraněna na ploše asi 25 x 15 mm lamina externa, okolí je silněji korodováno; umělý zásah není zcela průkazný, rovněž trepanace vzbuzuje pochybnosti. Dolní čelist nízkého těla, středně vytvořené brady, šikmých a krátkých ramen. Abrase zubů střední až silná. Zuby bez kazu, s rotací druhého řezáku a špičáku.

URČENÍ: Žena, adultus I.

HODNOCENÍ:

RANÝ STŘEDOVĚK

DEMOGRAFICKÁ CHARAKTERISTIKA (tab. 1-3)

Kostrový materiál raného středověku u Jízdárny na Pražském hradě obsahoval pozůstatky 51 jedinců, 10 (19,6 %) bylo nedospělých a 41 (80,4 %) dospělých (tab. 4). Z nedospělých jedinců patřilo 7 (13,7 %) dětskému věku: 3 (5,9 %) byli ve stáří od půl roku do šesti let – infans II a 4 (7,8 %) ve věku od sedmi do třinácti let – infans III. Dospívající od čtrnácti do devatenácti let – juvenis se objevují 2 (3,9 %) a zachovalost dalšího jedince (2,0 %) dovoluje pouze konstatovat nedospělost skeletu. Dospělých mužů bylo 12 (23,5 %): 2 (3,9 %) zemřeli v adultním věku (20-40 let), 3 (5,9 %) v plné dospělosti – matusus 40-60 let a 3 (5,9 %) se dožili stáří – senilis nad 60 let. U 4 (7,8 %) mužů pak byla konstatována zase jen dospělost. Dospělých žen je 14 (27,5 %), 4 (70,9 %) zemřely v mládí, 7 (13,7 %) pak v plné dospělosti a 3 (5,9 %) se dožily stáří. Neurčitelných jedinců zjištěno 15 (29,4 %): 4 (7,8 %) byli adultní, 5 (9,8 %) ve věku matusus, 1 (2,0 %) senilní a u 5 (9,8 %) víme jen, že byli dospělí (tab. 2).

Zachovalost těchto raně středověkých nálezů je natolik špatná, že i při počtu 51 jedinců nelze provést standardní zhodnocení. Je třeba připomenout, že studovaná skupina hrobů souvisí s další skupinou hrobů za Jízdárnou, která není předmětem této studie.¹ V obou případech těžko můžeme vyvozovat závěry z toho, že věková skladba a poměr mužů a žen jsou netypické. U Jízdárny máme malý počet nedospělých (19,6 %), za Jízdárnou naopak téměř polovina z nalezených koster (44,8 %) nedosáhla dospělosti a mezi dospělými jedinci nacházíme více žen, u Jízdárny sice jen o malý počet – 14 žen proti 12 mužům, za Jízdárnou pak 52 žen proti 16 mužům. Na středověkých pohřebištích se totiž nedospělí jedinci obvykle vyskytují v třetinovém podílu, a většinou to bývají menší děti (*infans II*), a muži víceméně převyšují počty žen. Věkové složení upřednostňuje plně dospělé jedince, u Jízdárny obě pohlaví, za Jízdárnou převážně ženy. Vyšší úmrtnost mladých žen (porodní komplikace), obvyklou na většině středověkých pohřebištích, zde nenacházíme, vysvětlení snad můžeme hledat v lepších sociálních podmínkách obyvatel Hradu. Starých jedinců bylo na obou místech přibližně stejně (u Jízd. 13,8 %, za Jízd. 14,5 %).

METRICKÁ CHARAKTERISTIKA (tab. 4a, 4b, 5)

Obdobné obtíže jako v předchozím odstavci nás čekají v případě metrických charakteristik (tab. 5 – nejen malý počet jedinců, ale ještě jejich nedostatečná postmortální zachovalost). Maximální počty měr u mužů jsou tři, u žen pak jen dva, a to ještě ne ve všech ukazatelích. Můžeme pouze konstatovat, že ve srovnání s údaji získanými na pohřebišti za Jízdárnou (výzkum Z. Smetánka – L. Hrdlička 1973 a d.) se převážná většina jednotlivých měr a i „průměrů“ (pokud se o nich může hovořit) studované skupiny vejde do variační šíře hodnot souboru z pohřebišť za Jízdárnou.

Můžeme tedy snad předpokládat, že lebku raného středověku z pohřebiště u Jízdárny (1951) by charakterizovala *dolicho-* až *mesokranie*, s absolutně dlouhou až středně dlouhou, středně širokou až úzkou a středně vysokou mozkovnou, při absenci většiny obličejových partií můžeme odhadnout očné jako nízké až středně vysoké a úzké až

¹ Studovaná skupina hrobů „u Jízdárny“ zahrnují též několik hrobů přímo z Jízdárny odpovídá označení *střední* a *východní* skupina pohřebiště Jízdárna v textech K. Tomkové. Hroby „za Jízdárnou“, které nejsou dosud samostatně publikovány, jsou tamtéž označeny jako *západní* skupina.

středně široké. Průměrná tělesná výška námi sledované série byla u mužů o něco vyšší, u žen pak o něco nižší než u jedinců z pohřebiště za Jízdárnou, i když nevybočovala z hranic jejich variační šíře.

Přehled znaků podle kategorizačního třídění nelze pro nedostatečné množství případů sestavit.

DESKRIPTIVNÍ CHARAKTERISTIKA (tab. 6 a 7)

Ve vertikální normě se objevují všechny základní typy obrysu mozkovny, u mužů spíše ovoidně pentagoidní, u žen k tomu přistupuje ještě elipsoid, který je u mužů v menšině (! ale počet případů). Okcipitální norma, sledovaná ve třech ukazatelích – oblouku, stěnách a basi, se poněkud liší u mužů a u žen. Muži mají oblouk vysoký i nízký ve stejném poměru, ženy jen vysoký, stěny mužů jsou sbíhavé s tendencí k rozbíhavosti, stěny žen jsou stejně často rovnoběžné jako sbíhavé, base převažuje u obou pohlaví jednou klenutá. Temenní profil z pohledu laterální normy častěji probíhá v jednoduchém oblouku než v oblouku stoupajícím k vertexu. Týl mají muži spíše protažený, zatímco ženy klenutý. S obličejem jsme na tom ještě hůře než u mozkovny – u mužů byly popsateľné pouze jednotlivé případy, u žen to bylo jen o málo lepší. U nich můžeme konstatovat, že očníce byla aspektivně častěji středně vysoká a hranatá, kořen silněji prominujícího nosu středně široký, středně hluboký a tělo dolní čelisti spíše nízké se středně vytvořenou bradou a spíše rovnými než evertovanými gonii. Chrup byl silně abradován a častěji klešťovitěho skusu.

Pro porovnání můžeme uvést stejné ukazatele u jedinců z pohřebiště za Jízdárnou, někde shledáváme určitou shodu, jinde ji nezjišťujeme. Ve vertikálním obrysu tam převažuje ovoidní tvar mozkovny, u mužů výrazněji než u žen, oblouk má dosti vyrovnané zastoupení ve středních a nízkých hodnotách se slabou převahou prvních, stěny jsou zde převážně rovnoběžné s pětinou případů rozbíhavých, base jednou klenutá u mužů a rovná u žen. Týlní partie mužů je rozdělena mezi klenutý, zalomený a částečně oploštěný tvar, ženy mají týly častěji protažené než klenuté. Očníce, nízká až středně vysoká u žen, je středně vysoká u mužů, v obou případech hranatá. Dolní čelisti žen mají nízké tělo a *gonia* rovná až evertovaná. Chrup žen je rovněž spíše klešťovitěho skusu a se silnou abrací.

NOVOVĚK

DEMOGRAFICKÁ CHARAKTERISTIKA (tab. 8-10)

Novověkých koster na pohřebišti u Jízdárny Pražského hradu bylo celkem 38, nedospělých 8 (21,1 %), dospělých 30 (78,9 %), z toho 25 (65,8 %) patřilo mužům, 3 (7,9 %) ženám a 2 (5,2 %) jedincům neurčitelným. Mezi nedospělými byli 2 (3 %) individua v dětském věku – jeden novorozenec (*infans I*) a druhý ve stáří *infans II*, 4 (10,5 %) byli dospívající (*juvenis*) a 2 (5,3 %) na rozhraní dospělosti (*juvenis* až *adultus I*). U dospělých mužů převažovali jedinci mladí – 20 (52,6 %), a to ještě ti na počátku dospělosti – *adultus I* (13 -34,2 %), ve druhé fázi mladého dospělého věku – *adultus II* se jich nacházelo 7 (18,4 %). Plně dospělých mužů bylo 5 (13,2 %) a z nich 3 (7,9 %) zemřeli mezi 40. až 50. rokem života (*maturus I*). Ženy byly pouze 3 – 2 (5,3 %) mladé (*adultus I*) a 1 (2,6 %) stará (*senilis*).

Demografická skladba ani zde na novověkém hřbitově neodpovídá svým složením „normálním poměrům“, protože obsahuje pozůstatky převážně mužů, a to většinou mladých (80,0 %).

METRICKÁ CHARAKTERISTIKA (tab. 11a, obr. 12a)

V metrickém hodnocení novověkých nálezů se budeme tedy zabývat pouze mužskými skelety. Jejich lebka měla v průměru mozkovnu absolutně dlouhou, úzkou, vysokou, v indexech dolichokrání, orthokrání, akrokrání a eurytopní, obličej absolutně ve středních hodnotách – středně široký a středně vysoký (celý i horní), v indexech mesoprosopní (až leptoprosopní), mesenní, s očníci mesokonční a nosem leptorhinním. Průměrná tělesná výška vypočítaná podle Manouvriera byla nadprostřední, transversální oploštění proximálního konce kostí stehenních vyjadřené indexem platymetrickým je platymerní, sagitální oploštění proximálního konce kostí holenních podle indexu knemického je euryknemní. Už první pohled na uvedené hodnoty a vědomí, že se jedná o novověk, nás upozorňuje, že tato skupina jedinců bude cizí našemu prostředí. Pro náš novověk jsou charakteristické hodnoty, znamenající kratší a hlavně širší mozkovnu proti nálezům středověku, kde i výška lebky, výškové obličejové partie a tělesná výška bývají někdy nižší. Provedli jsme srovnání s materiálem z našich lokalit přibližně odpovídajícího časového určení. Blízko je Oškobrhu ze 16. až 17. století, ovšem obsahuje málo případů. Radomyšl má pak širší záběr – od 14. do 17. století, což samozřejmě poněkud ovlivňuje metrické charakteristiky. Všimneme-li si průměrných hodnot mužů z Oškobrhu, pak vidíme lebku krátkou, středně širokou, středně vysokou, hyperbrachykrání, hypsikrání a metriokrání s obličejem středně širokým a nízkým (celý i horní), v indexech euryprosopní, euryenní, s očníci mesokonční a nosem mesorrhinním. Tělesná výška byla střední. V Radomyšli měli v průměru muži lebku středně dlouhou, středně širokou a středně vysokou, brachykrání, orthokrání, tapeinokrání, s obličejem středně širokým, středně vysokým (celý) a nízkým (horní), mesoprosopním, mesenním, s očníci mesokonční a nosem chamaerrhinním. Tělesná výška byla nadprostřední.

Rozdíly mezi jednotlivými lokalitami spíše než v průměrech se nám výrazněji projevují v kategorizačním třídění jednotlivých znaků.

Délka lebky (tab. 14, obr. 2)

V novověkém materiálu u Jízdárny se vůbec nevyskytuje mozkovna krátká, která převažuje na Oškobrhu (83,3 %) a v Radomyšli vykazuje 41,7 %. Stejněho procenta dosahuje v Radomyšli i mozkovna středně dlouhá, na Oškobrhu nezjištěna a u Jízdárny nedosahující ani pětiny. Lebka dlouhá se na Oškobrhu (16,7 %) a v Radomyšli (16,6 %) nevyskytuje ani v pětině případů, zatímco na pohřebišti u Jízdárny je to 82,3 %, a z toho ještě v nadpoloviční většině jako mozkovna velmi dlouhá (52,9 %).

Šířka lebky (tab. 14, obr. 3)

V případě lebeční šířky vidíme opět výrazný rozdíl (aniž bychom museli použít testovací charakteristiky) – u Jízdárny lebka úzká (62,5 %) a velmi úzká (12,5 %) tvoří většinu případů (75,0 %), kterou doplňuje čtvrtina hodnot středních. Oškobrhu má pouze lebky středně široké a široké (po 50,0 %), v Radomyšli se k převaze středně širokých mozkoven (58,3 %) a čtvrtině lebek širokých (25,0 %) přidává jen malé procento (16,7 %) lebek úzkých.

Výška lebky (tab. 14, obr. 4)

Ve výšce lebky se objevuje nejméně rozdílů, dokonce existuje překvapivá shoda mezi materiálem z pohřebiště u Jízdárny a z Oškobrhu, v obou případech mají padesátiprocent-

ni zastoupení jak hodnoty středně vysoké tak vysoké. V Radomyšli převažují lebky středně vysoké (63,6 %) a lebky vysoké se vyskytují ve stejném procentu jako lebky nízké (po 18,2 %).

Délkošříkový index (tab. 14, obr. 5)

Téměř tři čtvrtiny lebek u Jízdárny je dolichokranních, a to ve stejném množství jak dolichokraních tak hyperdolichokraních (po 37,5 %), ale objevuje se i ultradolichokranie (6,3 %), mesokranních mozkoven není ani pětina (18,7 %). Ty jsou naopak ve čtvrtině případů v Radomyšli. Český novovek charakterizuje brachykranie a hyperbrachykranie, na Oškobrh celkem ve stu procentech (16,7 %, 83,3 %) a v Radomyšli ve třech čtvrtinách (33,3 %, 41,7 %).

Délkovýškový index (tab. 14, obr. 6)

I zde vidíme opět rozdíly mezi jednotlivými lokalitami, a zase větší mezi nálezy u Jízdárny a Oškobrhem. Jedinci u Jízdárny mají převahu orthokranních lebek (61,5 %) se silnou tendencí k hypsikranii (30,8 %), která se však vyskytuje ve stu procentech na Oškobru a v Radomyšli je zastoupena spolu s orthokranii po 50 %. Chamaekranie se vyskytla pouze jednou (7,7 %), a to u Jízdárny.

Šířkovýškový index (tab. 14, obr. 7)

Opět můžeme sledovat rozdíly mezi jednotlivými lokalitami. Společná jim je jenom metriokranie, i když v různých poměrech – u Jízdárny třetina, Oškobrh polovina, Radomyšl pětina, okrajové kategorie jsou na opačných koncích – u hradního materiálu je to akrokranie (66,7 %), ale na Oškobru (50,0 %) a v Radomyšli (20,0 %) tapeinokranie.

Frontoparietální index (obr. 8)

Stenometopní hodnoty, které jsou typické pro Oškobrh (60,0 %) a vyskytují se i ve třetině případů v Radomyšli, jsou u Jízdárny zjištěny jen v jednom případě (6,3 %). Tam převažují čela eurymetopní (81,2 %), která se na Oškobru nevyskytla a v Radomyšli jen u čtvrtiny mužů. Metriometopie, na hradním pohřebišti ve 12,5 %, je nejvýše zastoupená v Radomyšli (41,7 %) a na Oškobru (40,0 %).

Bizygomatická šířka (tab. 15, obr. 9)

Šířka střední je zastoupena u všech lokalit, u Jízdárny (61,5 %) a v Radomyšli (60,0 %) přibližně stejně v nadpoloviční většině, ale na Oškobru (33,3 %) jen ve třetině případů. Úzkou bizygomatickou šířkou se vyznačují pouze muži z pohřebiště u Jízdárny (30,8 %). U nich je vzácná kategorie širokých hodnot (7,7 %), která převažuje na Oškobru (66,7 %) a v Radomyšli tvoří dvě pětiny (40,0 %).

Výška obličeje (tab. 15, obr. 10)

Muži u Jízdárny mají nejčastěji celý obličej středně vysoký (50,0 %), třetina obličejů je nízkých (31,3 %) a v necelé pětině se vyskytují obličeje vysoké (18,7 %). Všechny tři kategorie jsou zastoupeny i v Radomyšli, ale s většinou obličejů nízkých (44,5 %), třetinou obličejů vysokých (33,3 %) a pětinou obličejů středních (22,2 %). Na Oškobru převažují obličeje nízké (75,0 %) nad středně vysokými (25,0 %).

Výška horního obličeje (tab. 15, obr. 11)

Nízký obličej, který je typický pro Oškobrh (100,0 %) a celkem i pro Radomyšl (53,8 %), je u Jízdárny zastoupen pouze něco přes čtvrtinu (26,3 %). Střední hodnota, významná pro hradní nálezy (57,9 %), se na Oškobru neobjevila vůbec a v Radomyšli spolu s horními obličejí vysokými dosahuje téměř čtvrtiny (po 23,1 %). Vysoké obličeje mají muži od Jízdárny v menšině (18,7 %).

Index obličejový (tab. 15, obr. 12)

V nálezech u Jízdárny mají převahu obličeje leptoprosopní (61,5 %), s tendencí k mesoprosopii (30,8 %) a s minimem hodnot euryprosopních (7,7 %). U nálezů srovnávaných je euryprosopie významnější, více na Oškobru (66,7 %) než v Radomyšli (37,5 %), kde naopak jsou nejčastější obličeje mesoprosopní (50,0 %). V minimu se tam objevuje leptoprosopie (12,5 %), na Oškobru nezaznamenána.

Index horního obličeje (tab. 15, obr. 13)

V tomto případě je výsledek obdobný jako u předchozího znaku, i když poněkud v přeházeném pořadí. Muži u Jízdárny měli horní obličeje nejčastěji mesenní (43,1 %) až leptenní (38,5 %) s menším zastoupením hodnot euryenních (15,4 %), muže z Oškobru můžeme hodnotit jako mesenní (66,7 %) až euryenní (33,3 %), a v Radomyšli je charakterizuje sestupný trend od euryenních obličejů (50,0 %) přes mesenní (40,0 %) po obličeje leptenní (10,0 %).

Index očníkový (tab. 15, obr. 14)

Jedinci u Jízdárny jsou mesokonční (57,1 %) až hypsikonční (42,9 %), na Oškobru výhradně mesokonční a v Radomyšli jsou zastoupeny všechny typy, s převahou tvarů mesokončních (64,3 %), pětinou hypsikončních (21,4 %) a minimem chamaekončních (14,3 %), u předchozích lokalit se nevyskytujících.

Index nosní (tab. 15, obr. 15)

Zastoupeny máme všechny kategorie, ale s rozdílnými podíly u jednotlivých nalezišť. Zatímco muži u Jízdárny mají nosy mesorrhinní (52,6 %) až leptorrhinní (36,9 %) s minimem chamaerrhinních (10,5 %), muži z Oškobru (50,0 %) i Radomyšle (53,8+7,7 %) jsou převážně chamaerrhinní. Mesorrhinie a leptorrhinie jsou na Oškobru ve stejném poměru (po 25,0 %), v Radomyšli mesorrhinie (23,1 %) poněkud převyšuje podíl leptorrhinních nosů (15,4 %).

Tělesná výška (tab. 16, obr. 16)

V tělesné výšce největší zastoupení mají hodnoty střední a kolem středu seskupené. U Jízdárny je to 64,2 %, na Oškobru 55,6 % a v Radomyšli 47,6 %. V minimu se vyskytují malé výšky (u Jízdárny 0 %, Oškobrh 22,2 %, Radomyšl 14,3 %). Velké postavy jsou častější (u Jízdárny 35,8 %, Oškobrh 22,2 %, Radomyšl 38,1 %). Tomuto procentuálnímu rozdělení víceméně odpovídají i průměrné hodnoty tělesné výšky.

DESKRIPTIVNÍ CHARAKTERISTIKA (tab. 17-18, obr. 17-29)

Vertikální obrys lebky (tab. 17, obr. 17)

Hlavními obrysovými tvary bývají ovoid a pentagonoid v různém vzájemném poměru. V hradním materiálu převažuje pentagonoid (47,8 %) nad ovoidem (34,8 %) a objevuje se i elipsoid (13,0 %), který u dalších lokalit nezjištěn. U nich je nejčastějším tvarem ovoid, vyskytující v obou případech v 50,0 %, následován obrysem pentagonoidním - v Radomyšli výrazněji (43,7 %) než na Oškobrhu (16,7 %).

Okcipitální obrys

Sledujeme ve třech ukazatelích jako oblouk, stěny a basi. Ve všech případech můžeme mluvit o odlišnosti materiálu u Jízdárny.

Oblouk okcipitálního obrysu (tab. 17, obr. 18a)

Oblouk okcipitálního obrysu může být nízký, střední nebo vysoký. Muži u Jízdárny mají lebky vysoké, takže i oblouky jsou téměř vždy vysoké (90,4 %). Na Oškobrhu i v Radomyšli jsou všechny tvary zastoupeny rovnoměrně po třetinách.

Stěny okcipitálního obrysu (tab. 17, obr. 18b)

Stěny okcipitálního obrysu mohou být rovnoběžné, sbíhavé nebo rozbíhavé. Pohled na tabulku i graf ukazuje, že u Jízdárny mají muži stěny převážně sbíhavé (70,0 %) a jen ve čtvrtině případů rovnoběžné (25,0 %), které však převažují na Oškobrhu (83,3 %) a častější, než stěny sbíhavé (33,3 %), jsou i v Radomyšli (46,7 %). Zde se ještě v pětina případů objevují i stěny rozbíhavé (20,0 %), které se na Oškobrhu vůbec nevyskytly (! malý počet případů) a u Jízdárny jen u jednoho muže (5 %).

Base okcipitálního obrysu (tab. 17, obr. 18c)

U base existují opět tři možnosti popisu - base rovná, jednou klenutá a dvakrát klenutá. Všechny možnosti se u našich materiálů vyskytují, ale v rozdílných podílech. U Jízdárny jsou nejčastější base jednou klenuté (63,2 %) s více než čtvrtinou basi dvakrát klenutých (26,3 %). Ty naopak převažují v Radomyšli (50,0 %) a base jednou klenuté zde dosahují pouze nadřetinového podílu (35,7 %). Base rovné jsou jak u Jízdárny (10,5 %), tak v Radomyšli (14,3 %) v minimálním zastoupení. Oškobrhu má rovnoměrně po třetinách rozloženy všechny eventuality.

Profil temene (tab. 17, obr. 19)

Oblouk temenního profilu je u mužů u Jízdárny převážně plochý (50,0 %), u třetiny z nich je tvořen jednoduchým obloukem (31,8 %) a jen v necelé pětina stoupá k vertexu (18,2 %). U krátkých lebek našeho novověku máme však nejčastěji zastoupen právě tvar stoupající k vertexu, na Oškobrhu téměř výhradně (83,3 %), v Radomyšli skoro v polovině případů (46,6 %). Zde je druhá polovina rozdělena mezi jednoduchý a plochý oblouk (po 26,7 %).

Týl (tab. 17, obr. 20)

Odlišnosti sledovaných lokalit můžeme vyjádřit různým zastoupením klenutých a oploš-

těných týlů. Zatímco u Jízdárny převažuje týl klenutý (57,1 %), doplněný týlem protaženým (38,1 %) a s minimem celkového oploštění (4,8 %), na Oškobrhu převahu mají týly oploštěné (61,4 %), a to jak částečně (57,1 %) tak celkově (14,3 %), proti tvarům klenutým (28,6 %). Radomyšl má téměř vyvážené zastoupení týlů oploštěných (34,7 %), klenutých (35,7 %) a protažených 28,6 %, v jednom případě (7,1 %) zjištěn týl zalomený, jinde nezaznamenán.

Obrys obličeje (tab. 18, obr. 21)

U mužů očekáváme častější výskyt obličejů hranatých, případně nahoru sbíhavých. Tento předpoklad platí pro Jízdárnu (78,9 %, 21,1 %) a Radomyšl (71,4 %, 21,4 %). Na Oškobrhu mají však převahu obličeje dolů sbíhavé (75,0 %) nad obličejemi hranatými (25,0 %). Musíme ovšem brát v úvahu, že výsledek může být ovlivněn malým počtem případů.

Reliéf obličeje (tab. 18, obr. 22)

U lépe početně zastoupených lokalit je reliéf obličeje výrazný až střední (Jízdárna 57,9 %, 36,8 %), případně středně výrazný až výrazný (Radomyšl 60,0 %, 40,0 %), u čtyř jedinců z Oškobrhu zjištěny jen středně výrazné obličeje .

Očnice aspektivně (tab. 18, obr. 23)

Podobné poměry zjišťujeme u mužů u Jízdárny a v Radomyšli - převažují očnice vysoké (45,4 %, 55,5 %) nad středními (36,4 %, 27,8 %), s minimem nízkých tvarů (18,2 %, 16,7 %). Oškobrhu má nejčastěji očnice střední výšky (60,0 %), s pětinou případů jak v hodnotách nízkých, tak vysokých. Obvykle jsou hranatého tvaru jak u Jízdárny (95,5 %), tak na Oškobrhu (100,0 %), v Radomyšli je polovina očních okrouhlých a polovina hranatých.

Nos (tab. 18, obr. 24-25)

Prominence nosu (obr. 25)

U mužů předpokládáme silnou prominenci. Platí to pro Jízdárnu (61,9 %) a zejména pro Oškobrhu (80,0 %), ale i v Radomyšli má polovina mužů silně vyčnívající nosy, střední hodnoty se pak vyskytují jak u Jízdárny (38,1 %), tak v Radomyšli (44,4 %) v doplňujícím počtu. Na Oškobrhu k silně prominujícím nosům se řadí pouze nosy málo vyčnívající (20,0 %), které se u Jízdárny se nevyskytly a v Radomyšli (5,6 %) se objevují minimálně.

Šířka kořene nosu (obr. 24)

U mužů u Jízdárny se vyskytují jen tvary široké (52,2 %) a střední (47,8 %). Obdobně je tomu i v Radomyšli, kde se však se širokým (57,9 %) a středně širokým (36,8 %) nosním kořenem objevuje v jednom případě i kořen nosu úzký (5,3 %). Ten výrazně převažuje na Oškobrhu (60,0 %) a středně široký (20,0 %) a široký (20,0 %) nosní kořen je tu jen v pětinách.

KOSTI JAŘMOVÉ (tab. 18, obr. 26)

Rozdíly mezi jednotlivými lokalitami se objevují jednak ve tvarech přilehlých - u Jízdárny jich zjišťujeme přes polovinu (52,4 %), na Oškobrhu (12,5 %) tvoří minimum a v Rado-

myšli (23,5 %) přesahují pětinu, jednak v absenci vysedlých tvarů u mužů u Jízdárny, které – i když v menší míře – nacházíme jen na Oškobrh (25,0 %) a v Radomyšli (17,7 %). U nich naopak většinu mají středně vysedlé kosti jařmové – Oškobrh 62,5 % a Radomyšl 58,8 %.

Gonia (tab. 18, obr. 27)

Úhly dolních čelistí bývají u našich materiálů většinou evertované – vybočeny ven, u Jízdárny výrazněji (75,0 %), invertované se vyskytly pouze jednou v Radomyšli (5,6 %).

Chrup (obr. 28; 29)

V popisu chrupu si všímáme skusu, síly otření okluzních plošek zubů a zdravotního stavu. Skus může být buď klešťovitý – většinu má u Jízdárny (63,2%) a na Oškobrh (66,7%), nebo nůžkovitý – s převahou v Radomyšli (66,7%). Abrase zubů byla většinou silná – u poloviny jedinců u Jízdárny a z Oškobrh a u většiny v Radomyšli (81,3), a v slabším zastoupení i střední – u Jízdárny 34,6, na Oškobrh 37,50, v Radomyšli 18,7.

Zdravotní stav chrupu hodnotíme jednak pomocí výpočtu frekvence kazu (obr. 28), která zachycuje množství jedinců s postiženým chrupem (kazy, intravitální ztráty), jednak intenzity kazu (obr. 29), registrující sílu postižení počtem kariesních a intravitálně ztracených zubů ve vztahu k počtu zachovaných zubů a k počtu zachovaných alveolů.

Skoro tři čtvrtiny mladých mužů u Jízdárny (73,7) měly nějaký nález – kaz, intravitální ztrátu nebo obojí, plně dospělí už byli postiženi stoprocentně, celkově pak přesáhli tři čtvrtiny (79,2). Ve srovnání s Oškobrhem jsou na tom, s výjimkou plně dospělých jedinců (100,0), hůře (adultus 40,0, celkem 62,5), v Radomyšli však je stoprocentní postižení ve všech věkových skupinách. Jiný obraz ukazuje intezita kazu. V ní jsou na tom lépe muži od Jízdárny (ad. 9,45, mat. 9,88, celkem 9,53) jak proti Oškobrh (ad. 16,8, mat. 53,7, celkem 26,8), tak proti Radomyšli (ad. 36,2, mat. 54,9, sen. 95,8, celkem 56,6).

ZÁVĚREM

Hlavní část kostrových nálezů z polohy u Jízdárny Pražského hradu pochází z výzkumu I. Borkovského z let 1951 až 1952 (*Borkovský 1951; 1969*) a dvanáct skeletů bylo vyzvednuto ještě v letech 1982 až 1983 (*Frolík – Tomková – Žegklitz 1988*). Původní datování – raný středověk, se ukázalo při současné revisi nálezových okolností jako ne zcela odpovídající. Toto časové určení náleží pouze části materiálu (51 jedinců), zbytek patřil novověku (38 jedinců). Jeden omyl zplodil další omyl – v roce 1997 byl tento materiál kompletně vy publikován (*Blajerová 1997, 25-40*) jako raně středověká populace. Neobjevily se pochybnosti, protože tyto novověké nálezy byly cizí našemu novověkému prostředí, patří totiž Severanům – příslušníkům švédské posádky, která nalezla na Hradě smrt (infekce). Jejich antropologické charakteristiky se liší výrazně od našeho novověku a naopak jen mírně od středověku. Současné zpracování uvádí vše na pravou míru, odděleně jsou zhodnoceny nálezy raného středověku a nálezy novověké. Bohužel post-mortální zachovalost raně středověkého materiálu je zcela nedostačující, takže nebylo možno provést srovnání ani s výsledky výzkumu z pohřebiště za Jízdárnou, ani s ostatními populacemi a jejich souhrnem raného středověku z Čech.

O raně středověkých nálezech z pohřebiště u Jízdárny a v Jízdárně (východní a střední skupina pohřebiště Jízdárna) můžeme pouze konstatovat, že bylo zachráněno 51 jedinců, 10 (19,6 %) nedospělých a 41 (80,4 %) dospělých (tab. 4). Mužů bylo 12 (23,5 %), žen 14 (27,5 %) a poměrně velká byla skupina jedinců blíže neurčitelných – 15 (29,4 %). Pokud bychom předpokládali, že mezi neurčitelnými bude více žen než mužů (gracilita kostry), shledáváme podobnost s pohřebištěm za Jízdárnou (západní skupina pohřebiště Jízdárna) v tom, že tam z 80 jedinců bylo 52 žen a jen 16 mužů. Společným znakem pro všechny dospělé je tu větší, tu menší převaha jedinců plně dospělých, a to i u žen, u kterých obvykle zjišťujeme spíše vyšší úmrtnost v mládí (porodní komplikace). Významnou úlohu možná hrálo sociální postavení hradních žen. I stáří se jich dožilo nezanedbatelné množství, u Jízdárny a v Jízdárně ze 14 žen to bylo 21,5 %, ze skupiny hrobů za Jízdárnou z 52 žen skoro třetina (30,8 %).

V metrické charakteristice těžko můžeme na základě tak malého množství naměřených údajů stanovit „průměrný“ obraz mrtvých od Jízdárny. Jejich jednotlivé individuální hodnoty však nevybočují z variačních širí jedinců pohřbených za Jízdárnou, takže snad můžeme uvažovat o lebce dolicho- až mesokranní s mozkovnou absolutně dlouhou až středně dlouhou, středně širokou až úzkou a středně vysokou. Postavu u Jízdárny a v Jízdárně pohřbení muži měli v průměru o něco vyšší, ženy naopak o něco nižší než jedinci za Jízdárnou.

Deskriptivně se objevují mezi oběma pohřebišti shody i rozdíly, i když asi ne významné. V normě vertikální převažuje u Jízdárny a v Jízdárně (východní a střední skupina pohřebiště Jízdárna) ovoidně-pentagonoidní obrys mozkovny a za Jízdárnou (západní skupina pohřebiště Jízdárna) jsou to spíše ovoidy. Elipsodní tvary vertikálních obrysů jsou u mužů obou pohřebišť zastoupeny obdobně. Okcipitální obrys je ve svých jednotlivých tvarech již rozdílnější, oblouk je u jedinců pohřbených u Jízdárny a v Jízdárně spíše vysoký, zejména u žen, ale u mužů jsou si rovny tvary vysoké i nízké, za Jízdárnou mají muži i ženy nejčastěji oblouky středně vysoké se silnou tendencí k nízkým. Base u jedinců u Jízdárny a v Jízdárně převažuje v rovném tvaru, za Jízdárnou to platí jen pro ženy, kde však silné zastoupení mají i tvary dvakrát klenuté, muži se pak v polovině případů vyznačují basemi jednou klenutými. Jednoduchý temenní profil, u Jízdárny a v Jízdárně jako jediná eventualita, má za Jízdárnou ještě vedle sebe časté tvary stoupající k vertexu. V utváření týlní partie se objevují rozdíly nejen mezi oběma pohřebišti, ale i mezi muži a ženami – u Jízdárny a v Jízdárně mají muži týly spíše protažené a ženy klenuté, za Jízdárnou týly protažené převažují u žen a muži se vyznačují týly ve stejném poměru klenutými, oploštěnými a zalomenými.

Novověkých nálezů u Jízdárny Pražského hradu bylo celkem 38 (tab. 10-12), převážná většina – 25 (65,8 %), patřila mužům, ženy byly 3 (7,9 %) a neurčitelní jedinci 2 (5,2 %). Nedospělých – dětí, dospívajících, případně jedinců na rozhraní dospělosti, bylo 8 (21,1 %). Mezi dospělými převažují jedinci mladí, jak u mužů (adultus 52,6 %), tak ze tří žen dvě (5,3 %) byly rovněž mladé.

V metrickém i dalším rozboru jsme se samozřejmě zabývali pouze mužskými skelety, patřícími, jak výše vzpomenuto, švédské posádce. Jejich lebka byla v průměru dolichokranní, orthokranní, akrokranní a eurymetopní s mozkovnou absolutně dlouhou, úzkou a vysokou, obličej byl mesoprosopní (až leptoprosopní), mesenní, středně široký a středně vysoký v absolutních hodnotách celého i horního obličejce, očníce mesokonchní a nos leptorrhinní. Průměrná čísla většinou souhlasí i s největším zastoupením v kate-

gorisačním schematu. Ovšem někde, jako např. u absolutních měr mozkovny, se vyskytují i extrémnější hodnoty – u délky lebky velmi dlouhá, čímž je ovlivněn i délkošířkový index, kdy značnou částí jsou zastoupeny lebky hyperdolichokraní a objevují se i lebky ultradolichokraní. Stejně index obličejový, v průměru mesoprosopní, se vlivem nejčastěji se vyskytujících leptoprosopních případů dostává právě na hranici k leptoprosopii. Nos, v průměru leptorrhinní, se častěji objevuje v rámci mesorrhinní kategorie. V tělesné výšce jsou jedinci od Jízdárny nejvyšší, mají silný podíl postav velkých a nadstředních.

Stejně jako v metrické charakteristice jsme zjistili určité rozdíly mezi skupinou Švédů a našimi novověkými populacemi, tak i v deskriptivním hodnocení neexistuje shoda. Snad někde mají blíže jedinci od hradní Jízdárny k sérii z Radomyšle, což je vysvětlitelné jejím datováním – hodnoty ovlivňuje určitý počet individuí ze staršího období. Ve vertikální normě charakterizuje mozkovnu mrtvých od Jízdárny obrys pentagonoidně ovoidní, ale objevuje se i elipsoid, v okcipitální normě výrazně převažuje vysoký oblouk, sbíhavé stěny a jednou klenutá base, v laterální normě je to oblouk plochý s tendencí k oblouku jednoduchému, tyl bývá spíše klenutý než protažený a frontální norma ukazuje hranatý obrys obličejové výrazného reliéfu, s očnicí všech typů, ale nejčastěji vysokou se silně promiňujícím nosem se širokým či středně širokým kořenem a dále s přilehlými až středně vysedlými jařmovými kostmi. Dolní čelist má středně vysoké až vysoké tělo v bradě, která byla středně vysedlá, a úhly – *gonia* evertované.

Chrup se vyznačoval nejčastěji klešťovitým skusem a silnou (až střední) abrasí. Jeho zdravotní stav se jeví rozdílně ve frekvenci kazu – více než tři čtvrtiny jedinců mělo nějaký nález (kaz, intravitální ztrátu nebo obojí – 79,2), ale intenzita kazu byla poměrně nízká (9,53).

Pro srovnání novověkého souboru z Pražského hradu u Jízdárny s našimi novověkými materiály jsme s určitou výhradou použili výsledky dřívějšího zpracování pohřebiště na Oškobruhu (*Blajerová 1974*) a v Radomyšli (*Blajerová 1999*). Oškobruh, který se datováním (16.-17. století) víceméně shoduje s datováním novověkého hradního souboru, je však bohužel málo početně zastoupen a Radomyšl, časově zařazená do 14. až 17. století, je zase ovlivněna staršími nálezy.

Už při letmém pohledu na antropologické metrické charakteristiky těchto materiálů vidíme velké odlišení od hradní skupiny jak v průměrných hodnotách (*tab.13, obr.1*), tak v rozdělení podle kategorií (*tab.14, 15, obr. 2-16*). Jejich průměrná lebka je hyperbrachy- až brachykranní, hypsi- až orthokranní, metrio- až tapeinokranní a má mozkovnu krátkou až středně dlouhou, středně širokou a středně vysokou, obličej euryprosopní až mesoprosopní, euryenní až mesenní, s očnicí mesokonchní a nosem mesorrhinním až chamaerrhinním. V tělesné výšce patří jedinci od Jízdárny k nejvyšším, mají silný podíl postav velkých a nadstředních stejně jako Radomyšl, tam však průměr snižuje přítomnost malých postav, u Jízdárny chybějících. Na Oškobruhu je velkých postav pouze pětina, zbytek tvoří jedinci středně velcí až malí, takže průměrná výška je ze všech tří srovnávaných skupin nejnižší. Průměrné hodnoty měr a indexů většinou odpovídají jejich rozložení v klasifikačních stupních, případný posun maxima do vedlejší kategorie znamená rovněž posun průměru k její hranici.

Procentuální zastoupení jednotlivých hodnot deskriptivních znaků na Oškobruhu a v Radomyšli, jakož i jejich vztah k materiálu od Jízdárny ve smyslu rozdílů či případné shody, jsou nejlépe patrné z grafických znázornění (*tab. 17-18, obr. 17-29*) a domnívám se, že případný jejich popis by byl těžkopádný.

Součástí zpracování bývá ještě přehled anomálií, patologických nálezů a traumatických změn. Tohoto zhodnocení se ujal J. Likovský, jeho studie však bude vypublikována samostatně.

LITERATURA:

- Blajerová, M. 1974a:* Kosterné pozůstatky ze středověkého pohřebiště na Oškobruhu. *Crania bohemia* 4, Praha.
– *1974b:* Antropologická charakteristika kosterných pozůstatků ze středověkého pohřebiště na Oškobruhu – Die anthropologische Charakteristik des Skelettmaterials von mittelalterlichen Friedhof Oškobrh. *Památky archeologické* 65, 185-217.
– *1975 (1976):* Kostrové pozůstatky ze slovanského pohřebiště v Radomyšli. *Crania bohemia* 5, Praha.
– *1988:* Antropologický posudek o kostrových pozůstatcích z pohřebiště u Jízdárny na Pražském hradě. In: *Frolík, J. – Tomková, K. – Žegklitz, J.,* *Památky archeologické* 79, 447-450.
– *1992:* Kostrové pozůstatky z raně středověkého pohřebiště za Jízdárnou na Pražském hradě. *Archiv nálezo- zových zpráv Archeologického ústavu AV ČR Praha.*
– *1997:* Skelettfunde vom Gräberfeld bei der Reitschule auf der Prager Burg. In: *Kubková, J. – Klápště, J. – Ježek, M. – Meduna, P. et. al. (eds.):* *Život v archeologii středověku.* Praha, 25-40.
– *1999:* Kostrová pohřebiště z Radomyšle (o. Strakonice) z období od středověku po novověk – Skelettgräberfelder von Radomyšl (Bez. Strakonice) seit dem Mittelalter bis in die Neuzeit. In: *Nechvátal, B.:* *Radomyšl, raně středověké pohřebiště,* Praha, 252-350.
Borkovský, I. 1951: Pohřebiště u královské jízdárny na Pražském hradě. *Archeologické rozhledy* 3, 101-104.
– *1969:* Pražský hrad v době přemyslovských knížat. Praha.
Frolík, J. – Tomková, K. – Žegklitz, J. 1988: Výzkum slovanského pohřebiště v jižním křídle Jízdárny Pražského hradu, *Památky archeologické* 79, 424-455.
Chochol, J. 1964: Antropologické materiály z nových výzkumů neolitu a doby bronzové v Čechách. *Crania bohemia* 1, Praha.
Martin, R. – Saller, K. 1957: *Lehrbuch der Anthropologie,* Stuttgart.
Scheidt, W. 1930: Die rassischen Verhältnisse in Nordeuropa nach dem gegenwärtigen Stand der Forschung. *Z. Morph. Anthropol.* 28, Stuttgart.
Schwidetzky, I. 1967: Das Symposium „Anthropologie des Neolithikums“, Mainz 16.-23. Oktober 1966. *Homo* XVIII, 226-230.
Škerlj, B. 1950: Slovanska nekropole na Bledu. Ljubljana.

jedinci	n	%
nedospělí	10	19,6
muži	12	23,5
ženy	14	27,5
neurčitelní	15	29,4
dospělí celkem	41	80,4
celkový počet jedinců	51	100,0

Tab. 1: Jízdárna (východní a střední skupina). Počet jedinců – raný středověk.
Tab. 1: Jízdárna (-Ost, -Mittel). Anzahl der Individuen – Frühmittelalter.

hrob	číslo míry (Martin – Saller)											
	1	8	17	9	45	47	48	51	52	54	55	66
8	185	132	-	100	-	118	64	39	32	28	43	-
10	-	-	-	100	-	-	-	-	-	-	-	-
15	-	-	-	93	-	-	-	-	-	-	-	97
30	194	147	134	96	-	-	-	-	-	-	-	-
72	184	130	-	102	-	-	-	-	33	28	-	-
96 b	183	131	-	95	-	115	70	40 P	33 P	-	50	88
100	159	140	-	93	-	-	-	-	-	24	-	92
1/82	-	150	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4/82	-	-	-	-	-	-	-	35	28	-	-	-
6/83	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20	-	-

Tab. 4a: Jízdárna (východní a střední skupina). Absolutní míry jednotlivců – raný středověk.
Tab. 4a: Jízdárna (-Ost, -Mittel). Absolute Maße von Individuen – Frühmittelalter.

věk	MUŽI				ŽENY				NEURČITELNÍ				CELKEM			
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
infans I	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
infans II	-	-	-	-	-	-	-	-	3	5,9	7	13,7	-	-	-	-
infans III	-	-	-	-	-	-	-	-	4	7,8	-	-	-	-	-	-
juvenis	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	3,9	-	-
nedospělý	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2,0	-	-
CELKEM nedospělí	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10	19,6	-	-
adultus I	-	-	-	-	1	2,0	-	-	2	3,9	-	-	3	5,9	-	-
adultus II	2	3,9	2	3,9	2	3,9	4	7,9	1	2,0	4	7,8	5	9,8	10	19,6
adultus	-	-	-	-	1	2,0	-	-	1	2,0	-	-	2	3,9	-	-
maturus I	-	-	-	-	2	3,9	-	-	2	3,9	-	-	4	7,8	-	-
maturus II	2	3,9	3	5,9	5	9,8	7	13,7	2	3,9	5	9,8	9	17,6	15	29,4
maturus	1	2,0	-	-	-	-	-	-	1	2,0	-	-	2	3,9	-	-
senilis	-	-	3	5,9	-	-	3	5,9	-	-	1	2,0	-	-	7	13,8
dospělý	-	-	4	7,8	-	-	-	-	-	-	5	9,8	-	-	9	17,6
CELKEM dospělí	-	-	12	23,5	-	-	14	27,5	-	-	15	29,4	-	-	41	80,4
CELKOVÝ SOUHRN	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	51	100,0

Tab. 2: Jízdárna (východní a střední skupina). Počet a věkové rozvrstvení jedinců – raný středověk.
Tab. 2: Jízdárna (-Ost, -Mittel). Anzahl und Altersgruppen der Individuen – Frühmittelalter.

věk	MUŽI				ŽENY				NEURČITELNÍ				CELKEM			
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
adultus I	-	-	-	-	1	7,1	-	-	2	13,3	-	-	3	7,3	-	-
adultus II	2	16,7	2	16,7	2	14,3	4	28,5	1	6,7	4	26,7	5	12,2	10	24,4
adultus	-	-	-	-	1	7,1	-	-	1	6,7	-	-	2	4,9	-	-
maturus I	-	-	-	-	2	14,3	-	-	2	13,3	-	-	4	9,8	-	-
maturus II	2	16,7	3	25,0	5	35,7	7	50,0	2	13,3	5	33,3	9	21,9	15	36,6
maturus	1	8,3	-	-	-	-	-	-	1	6,7	-	-	2	4,9	-	-
senilis	-	-	3	25,0	-	-	3	21,5	-	-	1	6,7	-	-	7	17,1
dospělý	-	-	4	33,3	-	-	-	-	-	-	5	33,3	-	-	9	21,9
CELKEM dospělí	-	-	12	100,0	-	-	14	100,0	-	-	15	100,0	-	-	41	100,0

Tab. 3: Jízdárna (východní a střední skupina). Dospělí jedinci se zřetelem k pohlaví a věku – raný středověk.
Tab. 3: Jízdárna (-Ost, -Mittel). Erwachsene geordnet nach Geschlecht und Alter – Frühmittelalter.

hrob	číslo indexu (Martin-Saller)								Škerlj FMI	index		těl.výška
	I 1	I 2	I 3	I 13	I 38	I 39	I 42	I 48		platymer.	knemický	
6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	89,4	78,8	171,7
8	71,4	-	-	75,8	-	-	82,1	65,1	-	-	-	-
10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	(156,9)
15	-	-	-	-	-	-	-	-	104,3	-	-	-
15a	-	-	-	-	-	-	-	-	-	77,1	-	-
17	-	-	-	-	-	-	-	-	-	70,9	78,4	(154,6)
28	-	-	-	-	-	-	-	-	-	74,2	-	-
30	75,8	69,1	91,2	65,3	-	-	-	-	-	68,5	55,5	169,8
70	-	-	-	-	-	-	-	-	119,6	-	-	-
96 b	71,6	-	-	72,5	-	-	82,5	-	92,6	-	-	-
100	88,1	-	-	66,4	-	-	-	-	98,9	-	-	-
101	-	-	-	-	-	-	-	-	-	64,0	74,6	159,8
4/82	-	-	-	-	-	-	-	80,0	-	-	-	-
6/83	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	154,8
8/83-A	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	65,1	173,4
12/83	-	-	-	-	-	-	-	-	-	73,9	81,5	-

Tab. 4b: Jízdárna (východní a střední skupina). Indexové hodnoty jednotlivců – raný středověk.
Tab. 4b: Jízdárna (-Ost, -Mittel). Index-Werte von Individuen – Frühmittelalter.

znak (Martin-Saller)	MUŽI					ŽENY				
	n	x	s	min.	max.	n	x	s	min.	max.
délka lebky (1)	3	190,0	4,6	185	194	2	171,0	16,9	159	183
šířka lebky (8)	3	143,0	9,6	132	150	2	135,5	6,4	131	140
výška lebky (17)	1	(134)	-	-	-	-	-	-	-	-
i. délkošifkový (I 1)	2	73,6	3,1	71,4	75,8	2	79,9	11,7	71,6	88,1
i. délkovýškový (I 2)	1	(69,1)	-	-	-	-	-	-	-	-
i. šířkovýškový (I 3)	1	(91,2)	-	-	-	-	-	-	-	-
i. frontoparietál. (113)	2	70,6	7,4	65,3	75,8	2	69,5	4,3	66,4	72,5
bizygomat. šířka (45)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
výška obličejce (47)	1	(118)	-	-	-	1	(115)	-	-	-
výška horního o. (48)	1	(64)	-	-	-	1	(70)	-	-	-
i. obličejový (138)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
i. horního oblič. (139)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
šířka očníce (51)	2	37,0	2,8	35	39	1	(40)	-	-	-
výška očníce (52)	2	30,0	2,8	28	32	1	(33)	-	-	-
i. očnícový (142)	2	81,1	1,4	80,0	82,1	1	(82,5)	-	-	-
šířka nosu (54)	2	28,0	0	28	28	3	22,7	2,3	20	24
výška nosu (55)	1	(43)	-	-	-	-	-	-	-	-
i. nosní (148)	1	(65,1)	-	-	-	-	-	-	-	-
i. frontomandib. (Škerlj)	1	(119,6)	-	-	-	3	98,6	5,9	92,6	104,3
tělesná výška	3	171,6	1,8	169,8	173,4	5	154,9	4,3	148,2	159,8
i. platymerický	4	79,0	12,1	67,6	89,6	6	69,6	5,1	62,2	76,7
i. knemický	4	63,7	11,0	55,5	78,8	6	78,2	7,2	72,4	90,9

Tab. 5: Jízdárna (východní a střední skupina). Metrická charakteristika - raný středověk.

Tab. 5: Jízdárna (-Ost, -Mittel). Metrische Charakteristik - Frühmittelalter.

znak	MUŽI		ŽENY	
	n	%	n	%
elipsoides	1	20,0	2	28,6
ovoides	2	40,0	2	28,6
ovoides - pentagoides	-	-	1	14,3
pentagonoides	2	40,0	1	14,3
ostatní	-	-	1	14,3
vertikální obrys	5	100,0	7	100,0
nízký	2	40,0	-	-
střední	1	20,0	-	-
vysoký	2	40,0	4	100,0
oblouk	5	100,0	4	100,0
rovnoběžné	-	-	2	50,0
sbíhavé	2	66,7	2	50,0
rozbíhavé	1	33,3	-	-
stěny	3	100,0	4	100,0
rovná	1	25,0	-	-
klenutá jednou	2	50,0	2	66,7
klenutá dvakrát	1	25,0	1	33,3
base	4	100,0	3	100,0
okcipitální obrys				
oblouk jednoduchý	4	80,0	3	60,0
oblouk plochý	-	-	-	-
oblouk stoupající k vertexu	1	20,0	2	40,0
profil temene	5	100,0	5	100,0
oploštěný	1	25,0	-	-
klenutý	1	25,0	4	66,7
protažený	2	50,0	2	33,3
týl	4	100,0	6	100,0

Tab. 6: Jízdárna (východní a střední skupina). Deskriptivní znaky mozkovny - raný středověk.

Tab. 6: Jízdárna (-Ost, -Mittel). Deskriptive Merkmale des Hirnschädels - Frühmittelalter.

znak	MUŽI		ŽENY	
	n	%	n	%
nízká	-	-	1	14,3
střední	1	-	4	57,1
vysoká	-	-	2	28,6
očníce-výška	1	-	7	100,0
okrouhlá	-	-	2	28,6
hraná	1	-	5	71,4
očníce-tvar	1	-	7	100,0
úzký	1	-	3	42,8
střední	-	-	2	28,6
široký	1	-	2	28,6
kořen nosu-šířka	2	-	7	100,0
mělký	-	-	2	40,0
střední	1	-	3	60,0
hluboký	1	-	-	-
kořen nosu-hloubka	2	-	5	100,0
malá	-	-	1	33,3
střední	-	-	-	-
silná	-	-	2	66,7
prominence nosu	-	-	3	100,0
nízké	1	33,3	6	66,7
střední	-	-	1	11,1
vysoké	2	66,7	2	22,2
tělo dolní čelisti	3	100,0	9	100,0
slabě	-	-	2	28,6
středně	2	-	4	57,1
silně	-	-	1	14,3
brada	2	-	7	100,0
invertovaná	-	-	2	22,2
rovná	-	-	4	44,5
evertovaná	3	100,0	3	33,3
gonia	3	100,0	9	100,0
nůžkovitý	-	-	2	28,6
klešťovitý	-	-	5	71,4
skus	-	-	7	100,0
slabé	-	-	1	12,5
střední	-	-	2	25,0
silné	3	60,0	5	62,5
ke krčku	2	40,0	-	-
otřetí zubů	5	100,0	8	100,0

Tab. 7: Jízdárna (východní a střední skupina). Deskriptivní znaky obličejce - raný středověk.

Tab. 7: Jízdárna (-Ost, -Mittel). Deskriptive Merkmale des Gesichtschädels - Frühmittelalter.

jedinci	n	%
nedospělí	8	21,1
muži	25	65,8
ženy	3	7,9
neurčitelní	2	5,2
dospělí celkem	30	78,9
celkový počet jedinců	38	100,0

Tab. 8: Jízdárna. Počet jedinců – novověk.

Tab. 8: Jízdárna. Anzahl der Individuen – Neuzeit.

věk	MUŽI		ŽENY		NEURČITELNÍ				CELKEM			
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
infans I									1	2,6		
infans II									1	2,6	2	5,3
infans III									-	-		
juvenis											4	10,5
juvenis-adultus											2	5,3
CELKEM nedospělí											8	21,0
adultus I	13	34,2			2	5,3			-	-	15	39,4
adultus II	7	18,4	20	52,6	-	-	2	5,3	-	-	7	18,4
adultus	-	-			-	-			1	2,6	1	2,6
maturus I	3	7,9			-	-			-	-	3	7,9
maturus II	1	2,6	5	13,2	-	-	-	-	-	-	1	2,6
maturus	1	2,6			-	-			1	2,6	2	5,3
senilis							1	2,6	-	-	1	2,6
CELKEM dospělí			25	65,8			3	7,9			2	5,2
CELKOVÝ SOUHRN											38	100,0

Tab. 9: Jízdárna. Počet a věkové rozvrstvení jedinců – novověk.

Tab. 9: Jízdárna. Anzahl und Altersgruppen der Individuen – Neuzeit.

věk	MUŽI			
	n	%	n	%
adultus I	13	52,0	20	80,0
adultus II	7	28,0		
maturus I	3	12,0	5	20,0
maturus II	1	4,0		
maturus	1	4,0		
senilis			-	-
CELKEM			25	100,0

Tab. 10: Jízdárna. Dospělí muži se zřetelem k věku – novověk.

Tab. 10: Jízdárna. Erwachsene Männer mit Rücksicht auf das jeweilige Alter – Neuzeit.

hrob	číslo míry (Martin – Saller)											
	1	8	17	9	45	47	48	51	52	54	55	66
2	194	132	138	91	125	122	72	38	33	23	54	104
13	161	149	141	91	127	113	69	38	32	21	50	90
37	195	132	140	92	130	120	71	39	34	22	52	98
38	188	139	149	92	-	-	-	-	-	-	-	104
39	-	-	-	99	-	117	70	43	36	24	52	102
40	194	135	149	103	127	110	62	39	32	22	45	105
41	-	-	-	93	-	-	-	-	-	-	-	-
43	201	135	148	94	135	123	75	41	32	27	55	113
44	194	143	138	103	130	118	73	38	35	24	51	107
46	203	145	135	95	-	-	68	41P	33P	24	51	-
47	204	132	157	105	132	124	76	45P	39P	24	57	104
51	187	129	140	96	131	125	76	39	34	22	54	99
53	-	149	-	-	-	-	-	-	-	25	-	96
54	182	130	136	97	129	112	69	41	33	26	50	97
55	177	139	131	92	124	115	68	43	33	25	47	102
56	195	132	-	92	122	112	67	40	33	24	49	108
57	201	-	143	97	125	113	68	38	32	23	54	99
58	179	133	-	96	134	106	64	40	31	25	51	-
64	185	135	-	95	-	123	72	42	36	23	52	-
65	-	-	-	-	-	123	74	37P	32P	24	50	-
66	184	146	138	102	-	131	72	42	33	25	51	115
68	-	-	-	105	-	-	74	-	-	26	54	-
69	180	142	134	103	142	123	74	41	34	28	53	119
72	184	130	-	102	-	-	-	-	33	28	-	-
77	190	145	-	101	134	116	72	39	-	25	53	110

Tab. 11a: Jízdárna. Absolutní míry jednotlivců – novověk.

Tab. 11a: Jízdárna. Absolute Maße von Individuen – Neuzeit.

hrob	číslo míry (Martin – Saller)											
	1	8	17	9	45	47	48	51	52	54	55	66
?	187	140	141	102	-	-	-	-	-	-	-	111
a	-	-	134	95	125	103	61	39	31	26	47	91
b	165	150	129	98	-	-	-	-	-	-	-	-
d	184	148	139	99	132	-	66	42	33	23	50	-
14	-	-	-	93	-	106	64	41	33P	21	48	97
33	-	139	129	94	-	-	-	-	-	-	-	-

Tab. 11b: Jízdárna. Absolutní míry jednotlivců – neurčeno.

Tab. 11b: Jízdárna. Absolute Maße von Individuen – unbestimmt.

hrob	číslo indexu (Martin-Saller)								Škerlj FMI	index		těl. výška
	I 1	I 2	I 3	I 13	I 38	I 39	I 42	I 48		platymer.	knemický	
2	68,0	71,1	104,5	68,9	97,6	57,6	86,8	42,6	114,3	87,7	68,0	174,0
13	92,5	87,6	94,6	61,1	89,0	54,3	84,2	42,0	98,9	76,4	-	167,4
20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	80,0	-	-
34	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	(173,4)
37	67,7	71,8	106,1	69,7	92,3	54,6	87,2	42,3	106,5	92,7	-	160,8
38	73,9	79,3	107,2	66,2	-	-	-	-	113,0	-	-	168,2
39	-	-	-	-	-	-	83,7	46,1	103,0	-	-	173,4
40	69,6	76,8	110,4	76,3	86,6	48,8	82,0	48,9	101,9	-	-	167,4
41	-	-	-	-	-	-	-	-	-	73,6	-	-
43	67,2	73,6	109,6	69,6	91,1	55,6	78,0	49,1	120,2	86,3	82,3	174,5
44	73,7	71,1	96,5	72,0	90,8	56,1	92,1	47,1	103,9	73,9	72,3	163,5
46	71,4	66,5	93,1	65,5	-	-	80,5	47,1	-	76,1	79,1	166,1
47	64,7	77,0	118,9	79,5	93,9	57,6	86,7	42,1	99,0	-	-	-
49	-	-	-	-	-	-	-	-	-	77,8	59,4	162,6
49a	-	-	-	-	-	-	-	-	-	72,0	80,0	156,7
50	-	-	-	-	-	-	-	-	-	85,9	77,4	161,1
51	69,0	74,9	108,5	74,4	95,4	58,0	87,2	40,7	103,1	77,8	65,7	166,8
53	-	-	-	-	-	-	-	-	-	85,5	62,9	166,8
54	71,4	74,7	104,6	74,6	86,8	53,5	80,5	52,0	100,0	71,9	73,1	168,6
55	78,5	74,0	94,2	66,2	92,7	54,8	76,7	53,2	110,9	86,4	77,1	164,3
56	67,7	-	-	69,7	91,8	54,9	82,5	49,0	117,4	95,2	67,5	177,0
57	-	71,1	-	-	90,4	54,4	84,2	42,6	102,1	72,3	71,0	163,3
58	74,3	-	-	72,2	79,1	47,8	77,5	49,0	-	-	-	166,0
64	73,0	-	-	70,4	-	-	85,7	44,2	-	-	-	-
65	-	-	-	-	-	-	86,5	48,0	-	-	-	-
66	79,3	75,0	94,5	69,9	-	-	78,6	49,0	112,7	83,2	68,5	171,4
68	-	-	-	-	-	-	-	48,1	-	-	-	-
69	78,9	74,4	94,4	72,5	86,6	52,1	82,9	52,8	115,5	-	-	-
72	70,6	-	-	78,5	-	-	-	-	-	-	-	-
77	76,3	-	-	69,7	86,6	53,7	-	47,2	108,9	-	-	-

Tab. 12a: Jízdárna. Indexové hodnoty jednotlivců – novověk.

Tab. 12a: Jízdárna. Index-Werte von Individuen – Neuzeit.

hrob	číslo indexu (Martin-Saller)								Škerlj FMI	index		těl.výška
	I 1	I 2	I 3	I 13	I 38	I 39	I 42	I 48		platymer.	knemický	
?	74,9	75,4	100,7	72,9	-	-	-	-	108,8	-	-	164,2
a	-	-	-	-	82,4	48,8	79,5	55,3	95,8	-	-	(156,0)
b	90,9	78,2	86,0	65,3	-	-	-	-	-	-	-	-
d	80,4	75,5	93,9	66,9	-	50,0	78,6	46,0	-	93,1	68,7	-
12	-	-	-	-	-	-	-	-	-	87,9	-	(153,6)
14	-	-	-	-	-	-	80,5	43,7	104,3	-	-	(164,0)
33	-	-	92,8	67,6	-	-	-	-	-	-	-	-

Tab. 12b: Jízdárna. Indexové hodnoty jednotlivců – neurčeno.

Tab. 12b: Jízdárna. Index-Werte von Individuen – unbestimmt.

znak (Martin-Saller)	Hrad – Jízdárna (novověk)						Oškobrnh (16.-17.st.)				Radomyšl (14.-17.st.)					
	n	x	s	m	min.	max.	n	x	min.	max.	n	x	s	m	min.	max.
délka lebky (1)	17	191,5	8,0	2,0	179	204	6	172,5	165	187	12	176,6	6,6	2,0	168	188
šířka lebky (8)	16	136,6	5,8	1,5	129	146	6	149,8	143	154	12	147,2	6,5	2,0	136	157
výška leb. (17)	13	141,9	6,9	2,0	136	157	6	138,0	131	144	11	133,7	5,4	1,7	122	141
i. délkošif. (I 1)	16	71,6	4,3	1,1	64,7	79,3	6	87,0	81,3	90,9	12	83,3	3,8	1,1	77,8	89,1
i. délkovýš. (I 2)	13	73,6	3,3	2,2	66,5	79,3	6	80,0	77,0	82,4	10	75,2	4,2	1,4	70,1	80,8
i. šířkovýš. (I 3)	12	104,0	7,9	2,4	93,1	118,9	6	92,1	87,5	95,3	10	88,2	5,0	1,7	78,7	94,4
bizygom. š. (45)	13	130,5	5,2	1,4	122	142	3	133,7	128	137	10	133,1	4,5	1,5	128	140
výška obl. (47)	17	118,5	6,3	1,6	106	129	4	111,0	108	116	9	117,3	8,1	2,9	107	131
výš. hor. o. (48)	19	71,0	3,8	0,9	62	76	4	66,5	65	68	13	68,8	5,6	1,6	61	77
i. obličej. (I 38)	13	89,9	4,8	1,4	79,1	97,6	3	83,6	79,4	86,7	8	87,2	4,4	1,7	82,9	97,0
i. hor.obl. (I 39)	13	54,2	3,2	0,9	47,8	58,0	3	49,9	47,4	52,3	10	50,7	3,0	1,0	47,3	55,1
šířka očn. (51)	18	40,2	2,0	0,5	37	45	4	40,5	39	43,0	14	40,3	1,4	0,4	38	43
výška očn. (52)	17	33,6	2,0	0,5	31	39	4	32,5	30	34	14	32,8	1,7	0,5	30	35
i. očnic. (I 42)	17	83,7	3,9	1,0	77,5	92,1	4	80,2	76,9	82,5	15	80,3	5,2	1,4	67,5	89,7
šířka nosu (54)	19	24,3	1,7	0,4	22	27	4	24,2	23	25	14	25,4	1,6	0,5	22	29
výška nosu (55)	19	52,0	2,6	0,6	45	57	4	49,2	45	53	13	49,5	3,0	2,1	45	55
i. nosní (I 48)	19	46,7	3,4	0,8	40,7	52,8	4	49,5	43,4	53,3	13	51,1	5,1	1,5	44,9	63,0
i. frontopar. (I 113)	16	71,3	3,6	0,9	65,5	79,5	5	64,1	61,0	67,8	12	67,4	2,4	0,7	64,7	72,1
i. frontomandib.	15	108,1	6,9	1,8	99,0	120,2	5	104,4	97,0	108,5	8	101,0	4,5	1,7	95,0	108,2
i. platymerický	19	81,9	8,9	2,0	69,7	96,8	18	78,8	69,7	84,8	28	84,3	6,8	1,3	69,4	97,0
i. knemický	17	72,4	5,9	1,4	65,7	85,3	17	72,6	65,8	81,6	29	71,8	5,0	0,9	63,4	81,1
tělesná výška	14	168,7	4,8	1,3	160,8	171,1	9	166,0	157	183	21	167,6	4,6	1,0	157,0	179,0

Tab. 13: Novověké pohřebiště Jízdárna ve srovnání s pohřebišti Oškobrnh a Radomyšl. Metrická charakteristika – muži.

Tab. 13: Das neuzeitliche Gräberfeld Jízdárna im Vergleich mit den Gräberfeldern Oškobrnh und Radomyšl. Metrische Charakteristik – Männer.

znak (Martin- Saller)	kategorie	Hrad-Jízdárna		Oškobrnh		Radomyšl	
		n	%	n	%	n	%
krátká	x - 74,9	-	-	5	83,3	5	41,7
střední	175,0-182,9	3	17,7	-	-	5	41,7
dlouhá	183,0-192,9	5	29,4	1	16,7	2	16,6
velmi dlouhá	193,0- x	9	52,9	-	-	-	-
délka lebky (1)		117	100,0	6	100,0	12	100,0
x		191,5		172,5		176,6	
velmi úzká	x-131,9	2	12,5	-	-	-	-
úzká	132,0-142,9	10	62,5	-	-	2	16,7
střední	143,0-151,9	4	25,0	3	50,0	7	58,3
široká	152,0- x	-	-	3	50,0	3	25,0
šířka lebky (8)		16	100,0		100,0	12	100,0
x		136,6		149,8		147,2	
nízká	x-127,9	-	-	-	-	2	18,2
střední	128,0-138,9	7	50,0	3	50,0	7	63,6
vyšoká	139,0- x	7	50,0	3	50,0	2	18,2
výška lebky(17)		14	100,0	6	100,0	11	100,0
x		141,9		138,0		133,7	
ultradolichokranní	x-64,9	1	6,3	-	-	-	-
hyperdolichokranní	65,0-69,9	6	37,5	-	-	-	-
dolichokranní	70,0-74,9	6	37,5	-	-	-	-
mesokranní	75,0-79,9	3	18,7	-	-	3	25,0
brachykranní	80,0-84,9	-	-	1	16,7	4	33,3
hyperbrachykranní	85,5-89,9	-	-	5	83,3	5	41,7
i. délkošířkový (I 1)		16	100,0	6	100,0	12	100,0
x		71,6		87,0		83,3	
chamaekranní	x-69,9	1	7,7	-	-	-	-
orthokranní	70,0-74,9	8	61,5	-	-	5	50,0
hypsikranní	75,0- x	4	30,8	6	100,0	5	50,0
i. délkovýškový (I 2)		13	100,0	6	100,0	10	100,0
x		73,6		80,0		75,2	
tapeinokranní	x-91,9	-	-	3	50,0	8	80,0
metriokranní	92,0-97,9	4	33,3	3	50,0	2	20,0
akrokranní	98,0- x	8	66,7	-	-	-	-
i. šířkovýškový (I 3)		12	100,0	6	100,0	10	100,0
x		104,0		92,1		88,2	
stenometopní	x- 65,9	1	6,3	3	60,0	4	33,3
metriometopní	66,0- 68,9	2	12,5	2	40,0	5	41,7
eurymetopní	69,0- x	13	81,2	-	-	3	25,0
i. frontopriet. (I 13)		16	100,0	5	100,0	12	100,0
x		71,3		64,1		67,4	

znak (Martin- Saller)	kategorie	Hrad-Jízdárna		Oškobrnh		Radomyšl	
		n	%	n	%	n	%
úzká	x-127,9	4	30,8	-	-	-	-
střední	128,0-135,9	8	61,5	1	33,3	6	60,0
široká	136,0-144,9	1	7,7	2	66,7	4	40,0
bizygom. šířka (45)		13	100,0	3	100,0	10	100,0
x		130,5		133,7		133,1	
nízká	x-114,9	5	31,3	3	75,0	4	44,5
střední	115,0-123,9	8	50,0	1	25,0	2	22,2
vyšoká	124,0-132,9	3	18,7	-	-	3	33,3
výška obličej (47)		16	100,0	4	100,0	9	100,0
x		118,5		111,0		117,3	
nízká	x -68,9	5	26,3	4	100,0	7	53,8
střední	69,0- 74,9	11	57,9	-	-	3	23,1
vyšoká	75,0- 80,9	3	15,8	-	-	3	23,1
výš. horního obl. (48)		19	100,0	4	100,0	13	100,0
x		71,0		66,5		68,8	
euryprosopní	x - 84,9	1	7,7	2	66,7	3	37,5
mesoprosopní	85,0- 89,9	4	30,8	1	33,3	4	50,0
leptoprosopní	90,0- x	8	61,5	-	-	1	12,5
i. obličejový (I 38)		13	100,0	3	100,0	8	100,0
x		89,9		83,6		87,2	
euryenní	45,0- 49,9	2	15,4	1	33,3	5	50,0
mesenní	50,0- 54,9	6	46,1	2	66,7	4	40,0
leptenní	55,0- 59,9	5	38,5	-	-	1	10,0
i. horního obl. (I 39)		13	100,0	3	100,0	10	100,0
x		54,2		49,9		50,7	
chamaekonchní	x -75,9	-	-	-	-	2	14,3
mesokonchní	76,0- 84,9	8	57,1	4	100,0	9	64,3
hypsikonchní	85,0- x	6	42,9	-	-	3	21,4
i. očníkový (I 42)		14	100,0	4	100,0	14	100,0
x		83,7		80,2		80,3	
leptorrhinní	x - 46,9	7	36,9	1	25,0	2	15,4
mesorrhinní	47,0- 57,9	10	52,6	1	25,0	3	23,1
chamaerrhinní	51,0- 57,9	2	10,5	2	50,0	7	53,8
hyperchamaerrhinní	58,0- x	-	-	-	-	1	7,7
i. nosní (I 48)		19	100,0	4	100,0	13	100,0
x		46,7		49,5		51,1	

Tab. 14: Novověké pohřebiště Jízdárna ve srovnání s pohřebišti Oškobrnh a Radomyšl. Hlavní metrické charakteristiky mozkovny v průměrech i kategoriích - muži.

Tab. 14: Das neuzeitliche Gräberfeld Jízdárna im Vergleich mit den Gräberfeldern Oškobrnh und Radomyšl. Die wichtigsten metrischen Charakteristiken des Hirnschädels im Durchschnitt und nach Kategorien - Männer.

Tab. 15: Novověké pohřebiště Jízdárna ve srovnání s pohřebišti Oškobrnh a Radomyšl. Hlavní metrické charakteristiky obličej v průměrech i kategoriích - muži.

Tab. 15: Das neuzeitliche Gräberfeld Jízdárna im Vergleich mit den Gräberfeldern Oškobrnh und Radomyšl. Die wichtigsten metrischen charakteristiken des Gesichtsschädels im Durchschnitt und nach Kategorien - Männer.

znak	kategorie	Hrad-Jízdárna		Oškobrh		Radomyšl	
		n	%	n	%	n	%
hyperplatymerní	x-74,9	4	21,1	5	27,8	3	12,0
platymerní	75,0-84,9	8	42,1	13	72,2	12	48,0
eurymerní	85,0-99,9	7	36,8	-	-	10	40,0
i. platymerický		19	100,0	18	100,0	25	100,0
x		81,9		78,8		84,3	
mesoknemní	63,0-69,9	7	41,2	7	41,2	10	34,5
euryknemní	70,0- x	10	58,8	10	58,8	19	65,5
i. knemický		17	100,0	17	100,0	29	100,0
x		72,4		72,6		71,8	
malá	150,0-159,9	-	-	2	22,2	3	14,3
podstřední	160,0-163,9	3	21,4	2	22,2	1	4,8
střední	164,0-166,9	3	21,4	3	33,4	5	23,8
nadstřední	167,0-169,9	3	21,4	-	-	4	19,0
velká	170,0-179,9	5	35,8	1	11,1	8	38,1
velmi velká	180,0-199,9	-	-	1	11,1	-	-
výška (Manouvrier)		14	100,0	9	100,0	21	100,0
x		168,7		166,6		167,6	

Tab. 16: Novověké pohřebiště Jízdárna ve srovnání s pohřebišti Oškobrh a Radomyšl. Indexy platymerický, knemický a tělesná výška v průměrech a kategoriích – muži.

Tab. 16: Das neuzeitliche Gräberfeld Jízdárna im Vergleich mit den Gräberfeldern Oškobrh und Radomyšl. Index platymericus, index cnicus und Körperhöhe im Durchschnitt und nach Kategorien – Männer.

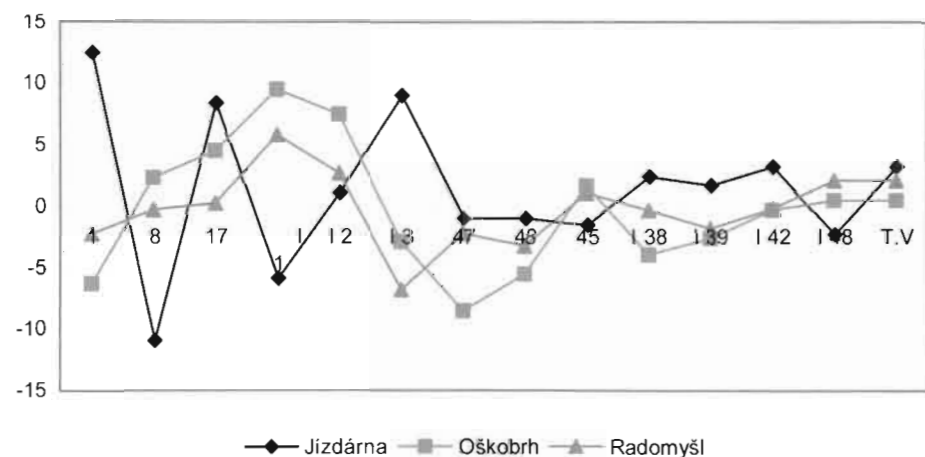
znak	Hrad-Jízdárna		Oškobrh		Radomyšl	
	n	%	n	%	n	%
elipsoidní	3	13,0	-	-	-	-
ovoidní	8	34,8	3	50,0	8	50,0
pentagonoidní	11	47,8	1	16,7	7	43,7
ostatní	1	4,4	2	33,3	1	6,3
vertikální obrys	23	100,0	6	100,0	16	100,0
nízký	1	4,8	2	33,3	5	33,3
střední	1	4,8	2	33,3	5	33,3
vysoký	19	90,4	2	33,3	5	33,3
<i>oblouk</i>	21	100,0	6	100,0	15	100,0
rovnoběžné	5	25,0	5	83,3	7	46,7
sbíhavé	14	70,0	1	16,7	5	33,3
rozbíhavé	1	5,0	-	-	3	20,0
<i>stěny</i>	20	100,0	6	100,0	15	100,0
rovná	2	10,5	2	33,3	2	14,3
klenutá jednou	12	63,2	2	33,3	5	35,7
klenutá dvakrát	5	26,3	2	33,3	7	50,0
<i>base</i>	19	100,0	6	100,0	14	100,0
okcipitální obrys						
oblouk jednoduchý	7	31,8	1	16,7	4	26,7
oblouk plochý	11	50,0	-	-	4	26,7
oblouk stoupající k vertexu	4	18,2	5	83,3	7	46,6
profil temene	22	100,0	6	100,0	15	100,0
oploštěný celkově	1	4,8	1	14,3	1	7,1
oploštěný částečně	-	-	4	57,1	3	27,5
klenutý	12	57,1	2	28,6	5	35,7
protažený	8	38,1	-	-	4	28,6
zalomený	-	-	-	-	1	7,1
týl	21	100,0	7	100,0	14	100,0

Tab. 17: Novověké pohřebiště Jízdárna ve srovnání s pohřebišti Oškobrh a Radomyšl. Deskriptivní znaky mozkovny – muži.

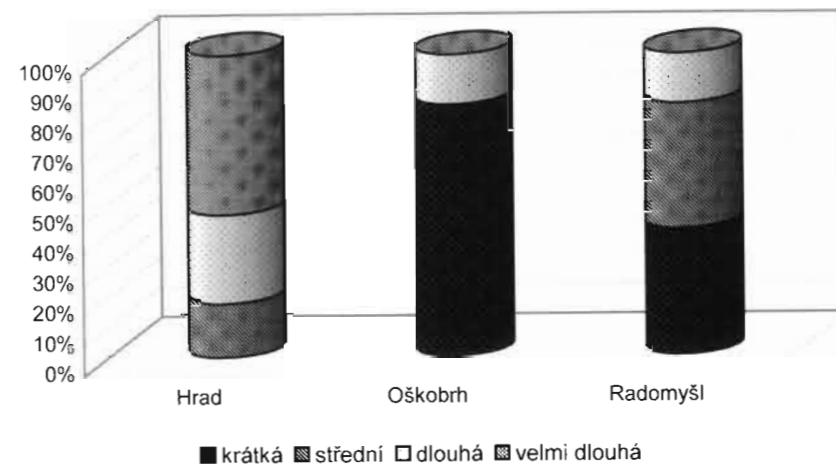
Tab. 17: Das neuzeitliche Gräberfeld Jízdárna im Vergleich mit den Gräberfeldern Oškobrh und Radomyšl. Deskriptive Merkmale des Hirnschädels – Männer.

znak	Hrad-Jízdárna		Oškobrnh		Radomyšl	
	n	%	n	%	n	%
nahoru sbíhavý	4	21,1	-	-	3	21,4
dolů sbíhavý	-	-	3	75,0	1	7,2
hrnatý	15	78,9	1	25,0	10	71,4
obrys obličeje	19	100,0	4	100,0	14	100,0
plochý	1	5,3	-	-	-	-
středně výrazný	7	36,8	4	100,0	9	60,0
výrazný	11	57,9	-	-	6	40,0
relief obličeje	19	100,0	4	100,0	15	100,0
nízká	4	18,2	1	20,0	3	16,7
středně vysoká	8	36,4	3	60,0	5	27,8
vysoká	10	45,4	1	20,0	10	55,5
očníce aspektivně	22	100,0	5	100,0	18	100,0
okrouhlá	1	4,5	-	-	9	50,0
hrnatá	21	95,5	3	100,0	9	50,0
úzký	-	-	3	60,0	1	5,3
středně široký	11	47,8	1	20,0	7	36,8
široký	12	52,2	1	20,0	11	57,9
kořen nosu - šířka	23	100,0	5	100,0	19	100,0
mělký	1	5,0	1	20,0	1	5,3
středně hluboký	11	55,0	1	20,0	6	31,6
hluboký	8	40,0	3	60,0	12	63,1
kořen nosu - hloubka	20	100,0	5	100,0	19	100,0
malá	-	-	1	20,0	1	5,6
střední	8	38,1	-	-	8	44,4
silná	13	61,9	4	80,0	9	50,0
prominence nosu	21	100,0	5	100,0	18	100,0
přilehlé	11	52,4	3	12,5	4	23,5
středně vysedlé	10	47,6	15	62,5	10	58,8
vysedlé	-	-	6	25,0	3	17,7
kosti jařmové	21	100,0	24	100,0	17	100,0
invertovaná	-	-	-	-	1	5,6
rovná	6	25,0	3	37,5	7	38,9
evertovaná	18	75,0	5	62,5	10	55,5
gonia	24	100,0	8	100,0	18	100,0

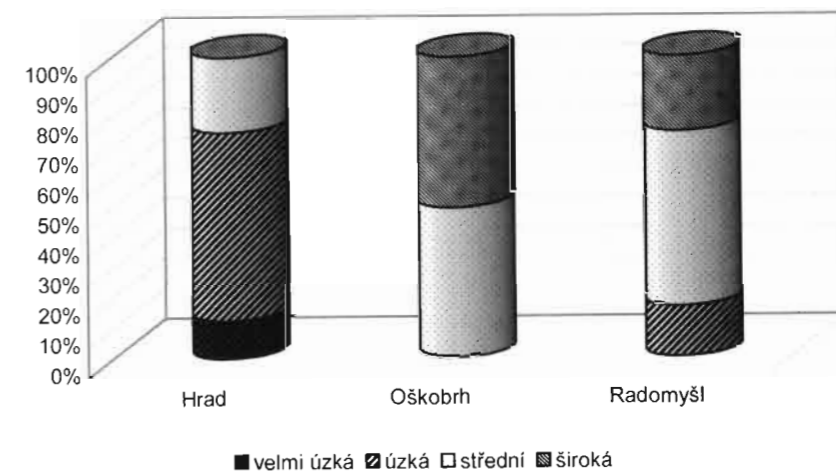
Tab. 18: Novověké pohřebiště Jízdárna ve srovnání s pohřebišti Oškobrnh a Radomyšl. Deskriptivní znaky obličeje - muži.
 Tab. 18: Das neuzeitliche Gräberfeld Jízdárna im Vergleich mit den Gräberfeldern Oškobrnh und Radomyšl. Deskriptive Merkmale des Gesichtsschädels - Männer.

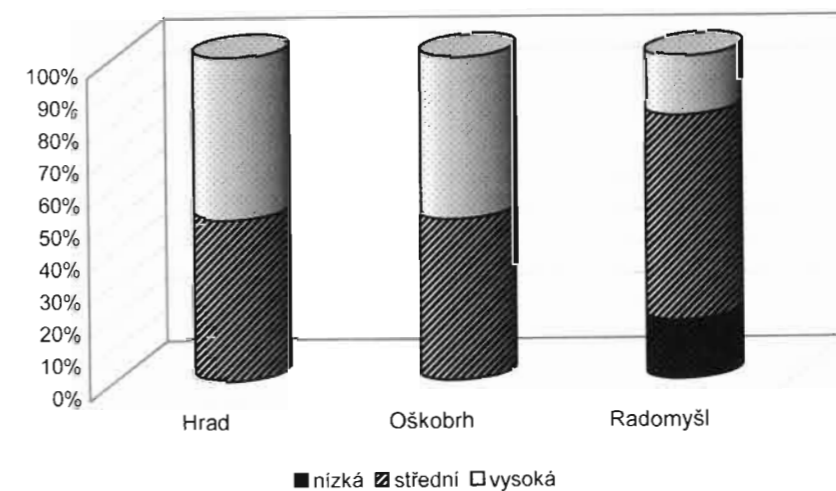
Obr. 1: Metrická charakteristika.
 Abb. 1: Metrische Charakteristik.

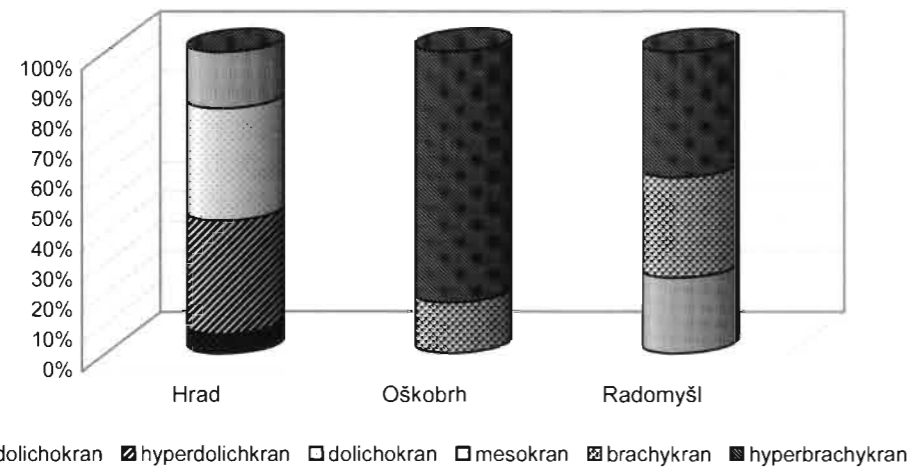
Obr. 2: Délka lebky.
 Abb. 2: Größe Hirnschädellänge.

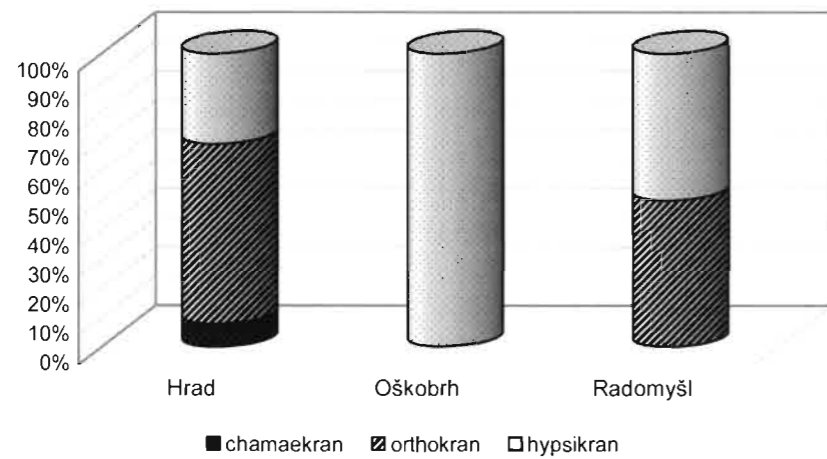
Obr. 3: Šířka lebky.
 Abb. 3: Größe Hirnschädelbreite.

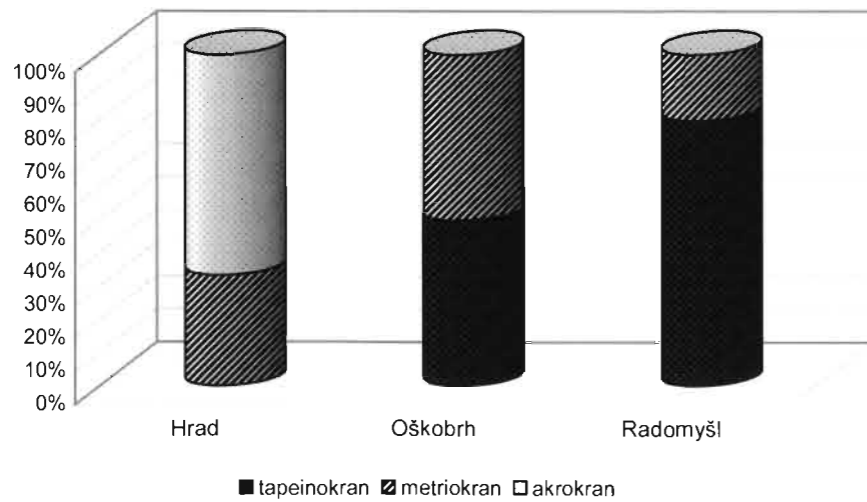
Obr. 4: Výška lebky.
 Abb. 4: Basion-Bregma-Höhe.

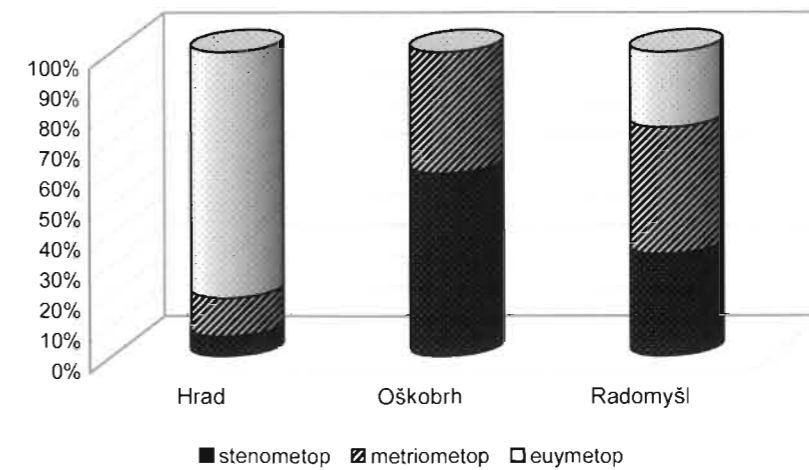
Obr. 5: Délkošířkový index.
Abb. 5: Längen-Breiten-Index des Schädels.

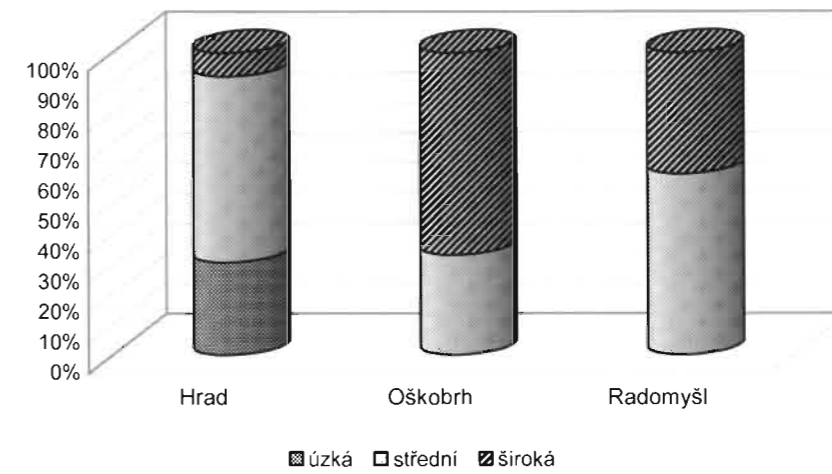
Obr. 6: Délkovýškový index.
Abb. 6: Längen-Höhen-Index des Schädels.

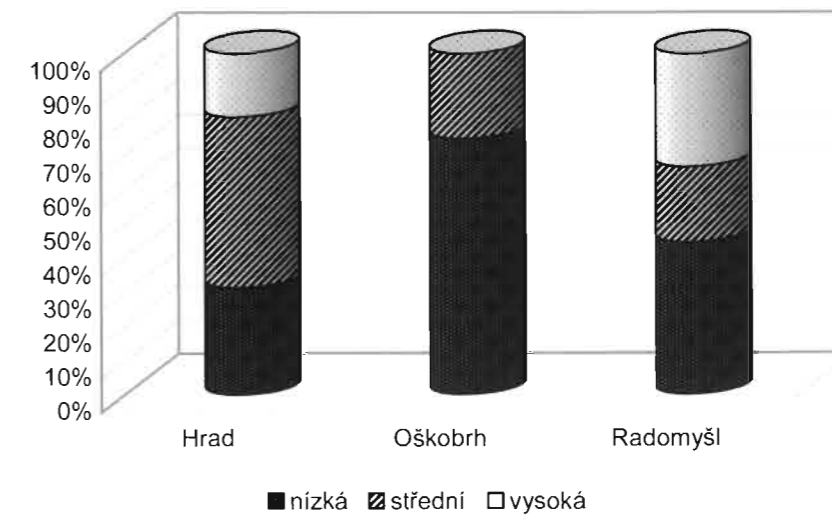
Obr. 7: Šířkovýškový index.
Abb. 7: Breiten-Höhen-Index des Schädels.

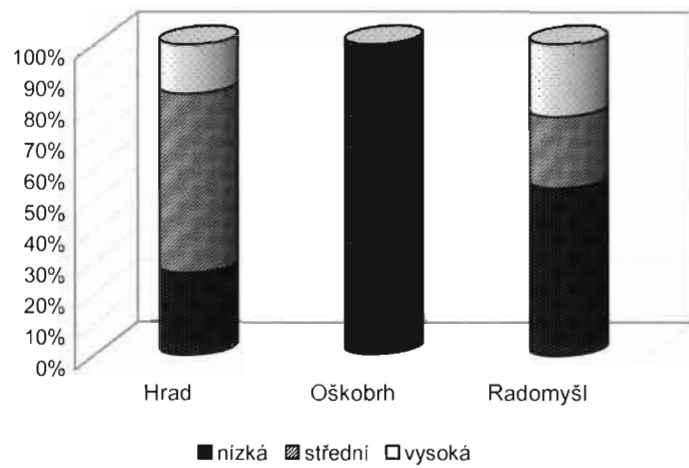
Obr. 8: Index frontoparietální.
Abb. 8: Transversaler-Frontoparietaler-Index.

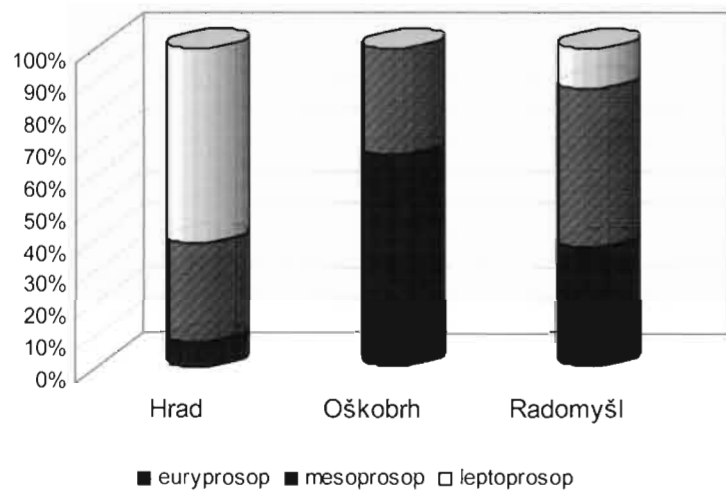
Obr. 9: Bizygomatická šířka.
Abb. 9: Jochbogenbreite.

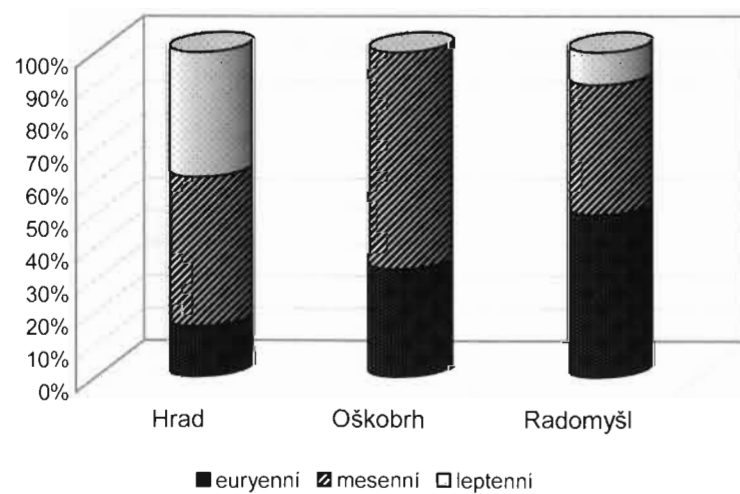
Obr. 10: Výška obličeje.
Abb. 10: Gesichtshöhe.

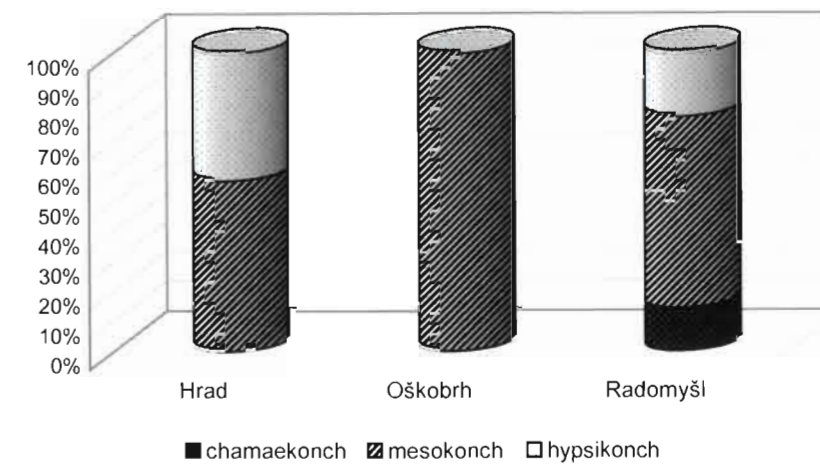
Obr. 11: Výška horního obličeje.
Abb. 11: Obergesichtshöhe.

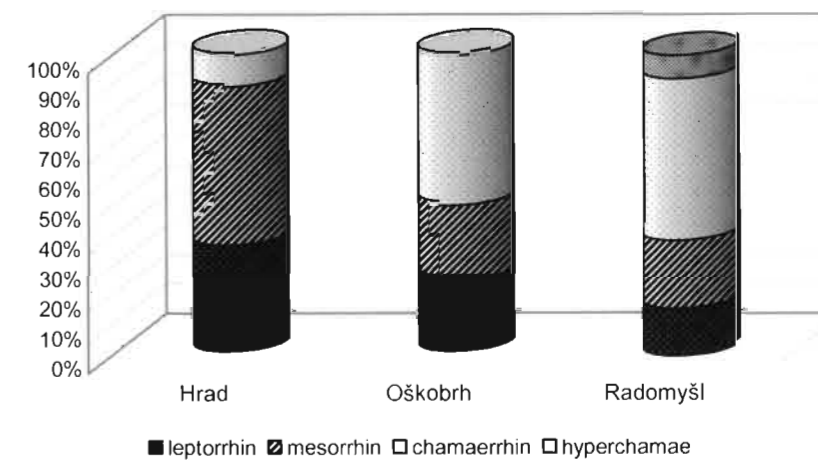
Obr. 12: Index obličejový.
Abb. 12: Gesichtsinde.

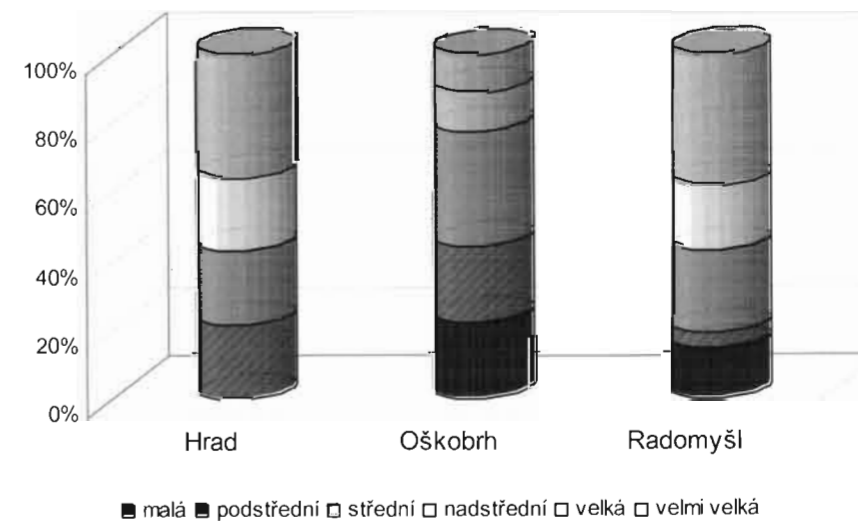
Obr. 13: Index horního obličeje.
Abb. 13: Obergesichtsinde.

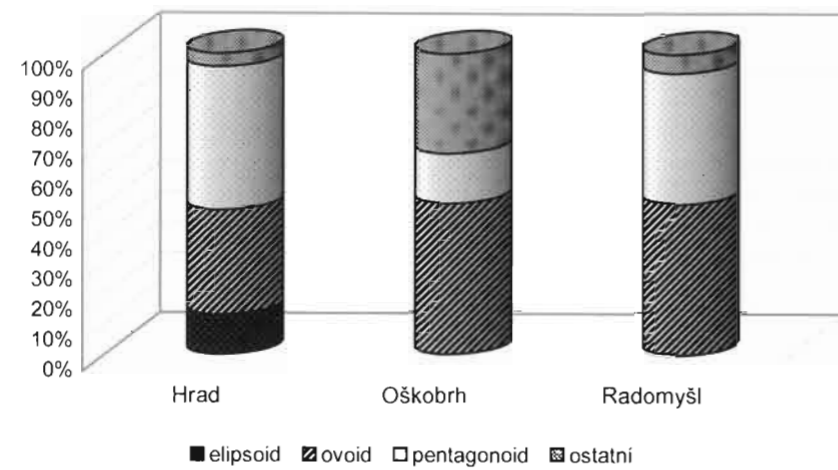
Obr. 14: Index očníkový
Abb. 14: Orbital-inde.

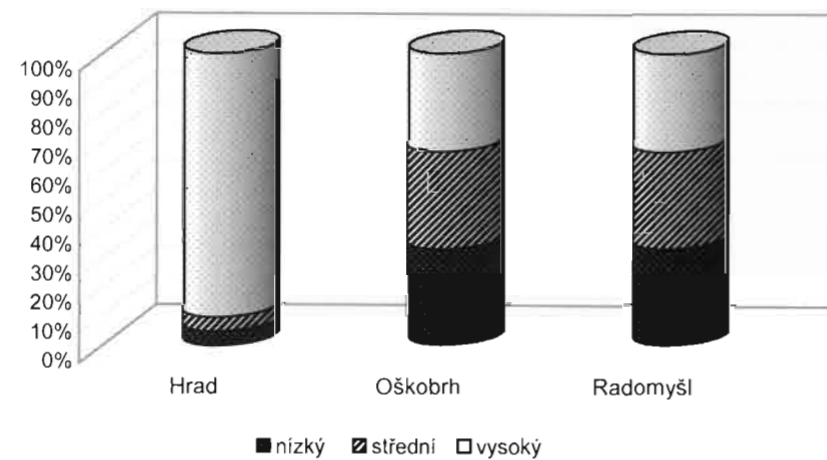
Obr. 15: Index nosní.
Abb. 15: Nasal-inde.

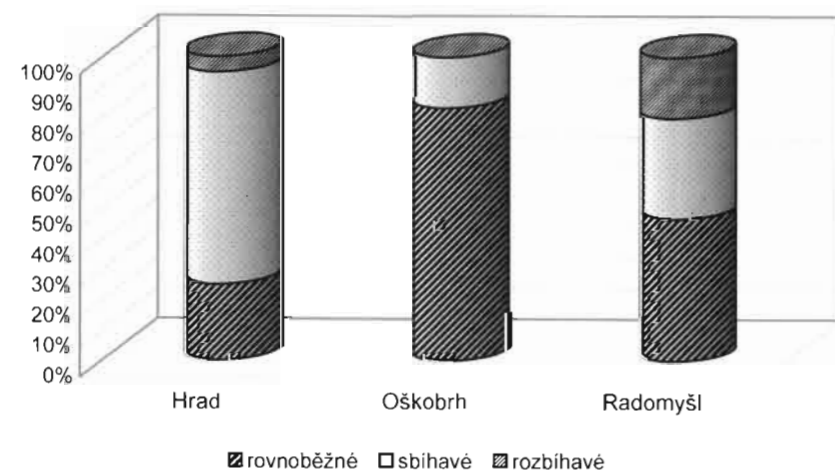
Obr. 16: Tělesná výška.
Abb. 16: Körperhöhe.

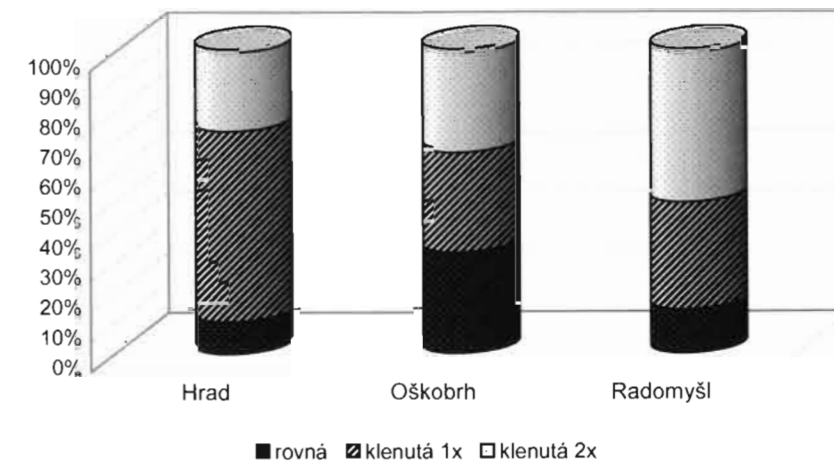
Obr. 17: Vertikální obrys lebky.
Abb. 17: Vertikalumriss.

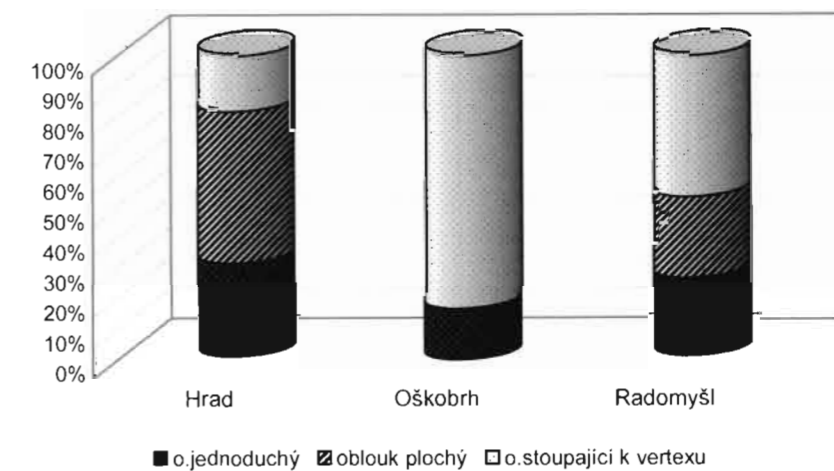
Obr. 18a: Oblouk okcipitálního obrysu.
Abb. 18a: Bogen des Occipitalumrisses.

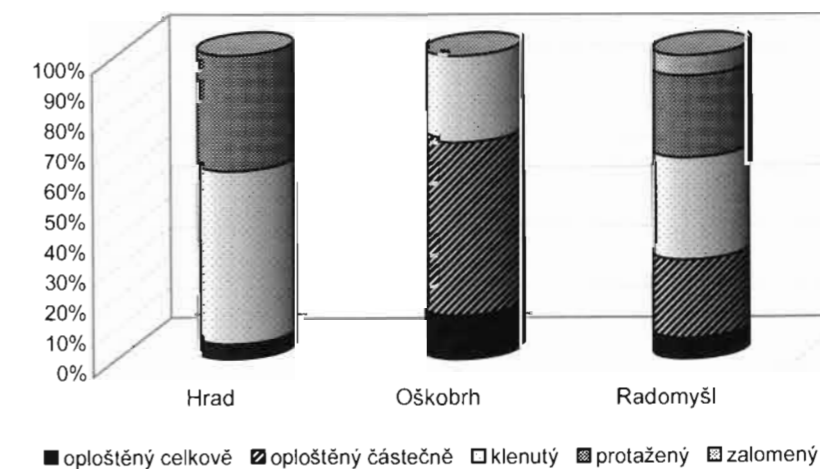
Obr. 18b: Stěny okcipitálního obrysu.
Abb. 18b: Seitenwände des Occipitalumrisses.

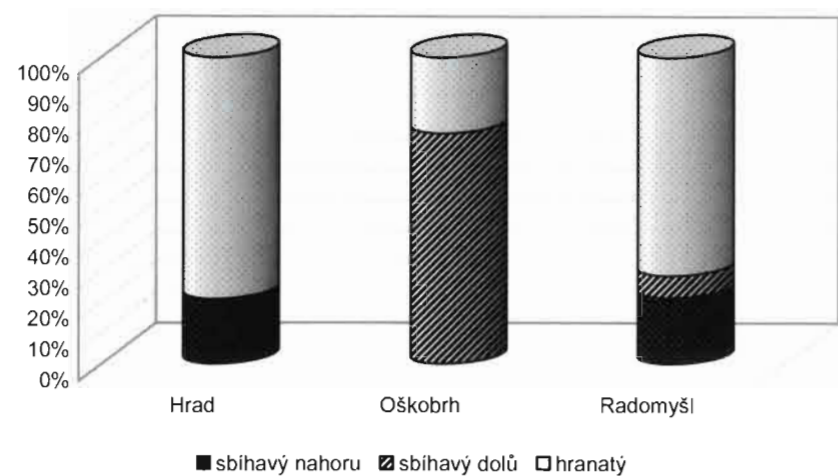
Obr. 18c: Base okcipitálního obrysu.
Abb. 18c: Schädelbasis des Occipitalumrisses

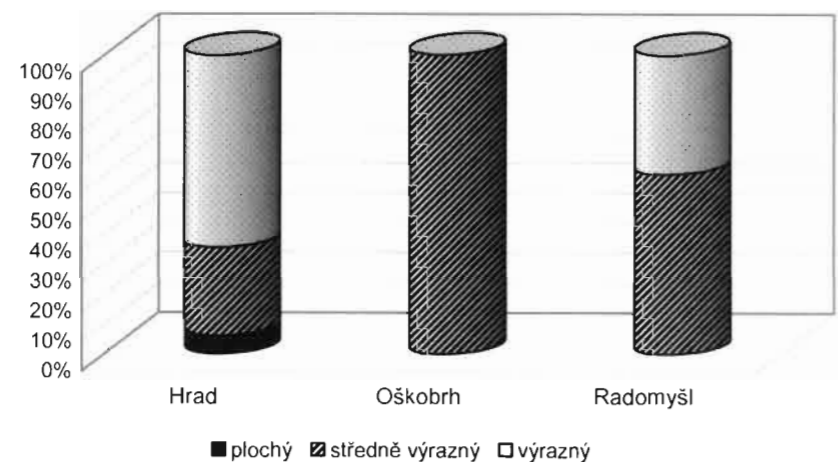
Obr. 19: Profil temene.
Abb. 19: Scheitelprofil.

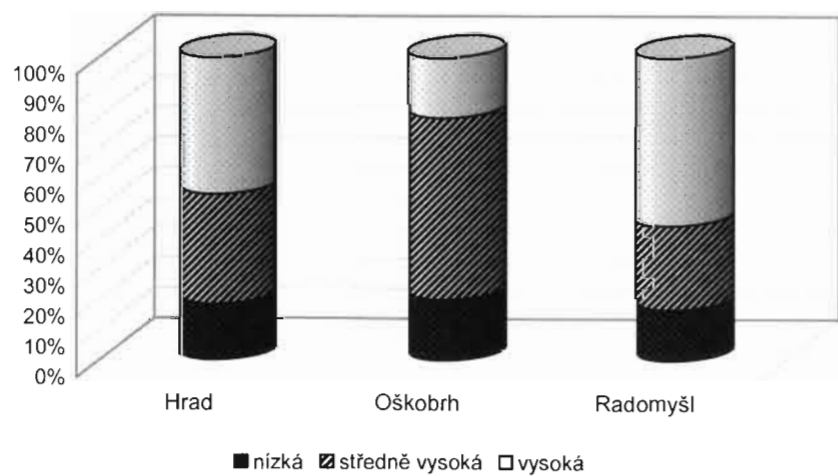
Obr. 20: Týl.
Abb. 20: Hinterhaupt.

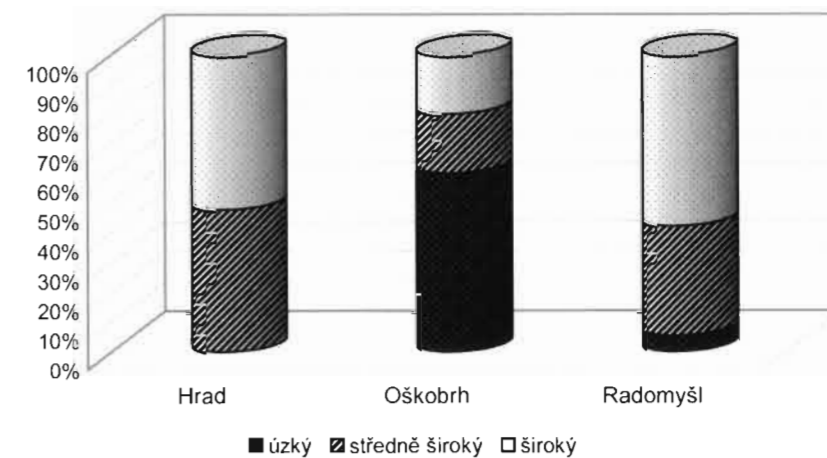
Obr. 21: Obrys obličeje.
Abb. 21: Gesichtsumriss.

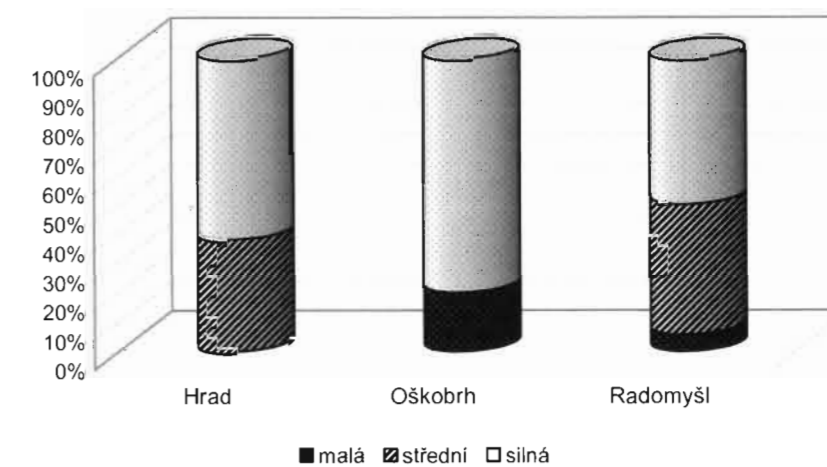
Obr. 22: Reliéf obličeje.
Abb. 22: Gesichtsrelief.

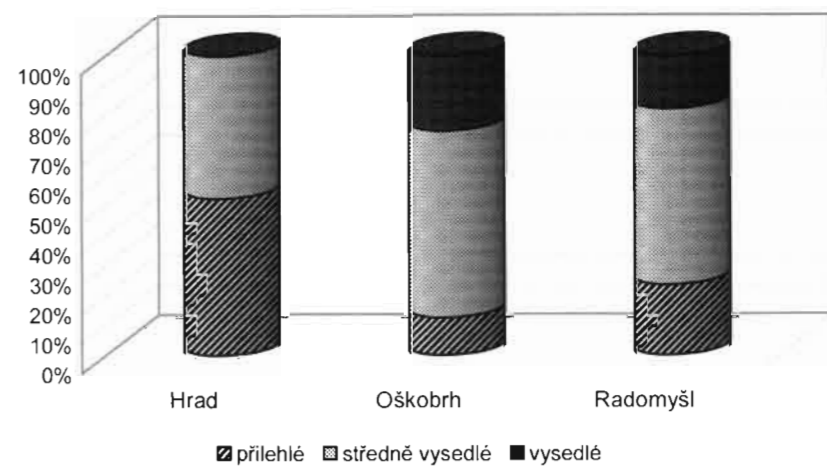
Obr. 23: Očnice aspektivně.
Abb. 23: Augenhöhle aspektiv.

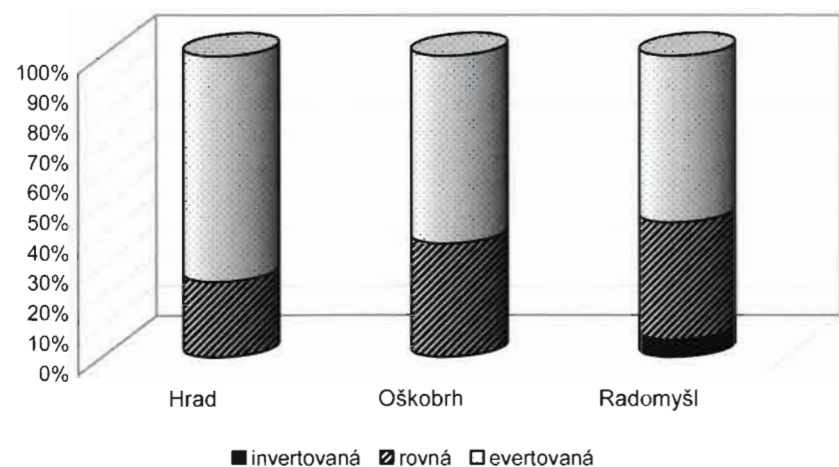
Obr. 24: Kořen nosu.
Abb. 24: Nasenwurzel.

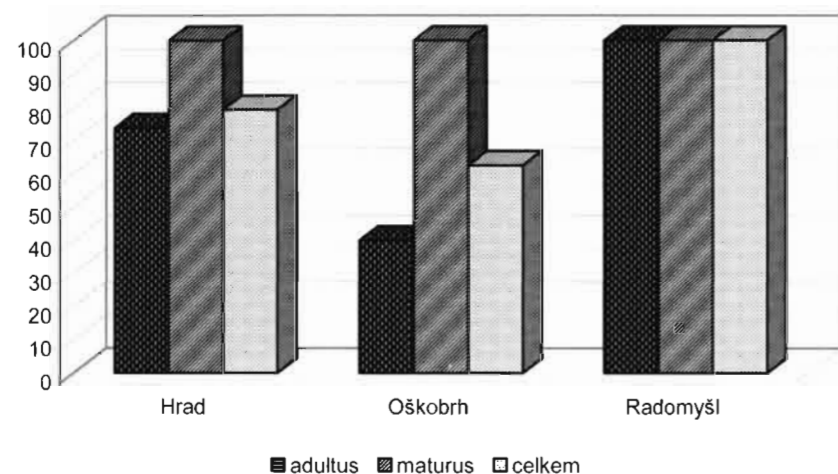
Obr. 25: Prominence nosu.
Abb. 25: Nasenprominenz.

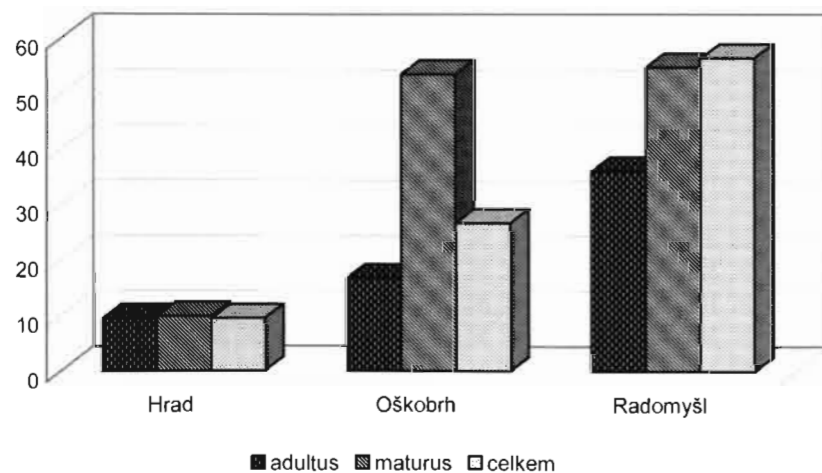
Obr. 26: Kosti jařmové.
Abb. 26: Jochbeine.

Obr. 27: Gonia.
Abb. 27: Gonia.

Obr. 28: Frekvence kazu.
Abb. 28: Frequenz von Karies.

Obr. 29: Intenzita kazu.
Abb. 29: Intensität von Karies.

DOCHOVANÉ NÁLEZY LIDSKÝCH KOSTÍ Z POHŘEBIŠTĚ V JELENÍ ULICI – LUMBEHO ZAHRADĚ

PETRA STRÁŇSKÁ

VÝZKUM I. BORKOVSKÉHO V ROCE 1937 V JELENÍ ULICI

JEL-LZ – HROB 2/1937

ZACHOVÁNO: Druhý prstový článek levé ruky.

URČENÍ: Dospělý jedinec, blíže neurčitelný.

JEL-LZ – HROB 5a/1937

ZACHOVÁNO: V nádobě nalezena část velkých křídel kosti klínové s přetrvávající sychondrózou.

URČENÍ: Zlomek lebeční kosti malého dítěte, infans II (do 1 roku).

JEL-LZ – HROB 7/1937

ZACHOVÁNO: Kostí levé nohy: kost loďkovitá, I.-V. metacarpus. Pravděpodobně též zlomek lopatky.

Kostí gracilní stavby. Na hlavici I. metacarpu artrotické lemy.

URČENÍ: Drobné kosti nohy plně dospělého jedince, matusus, gracilnější tělesné stavby.

VÝZKUM V ROCE 1996 V LUMBEHO ZAHRADĚ

Při záchranném výzkumu bylo odkryto 9 hrobů, které obsahovaly kostrové pozůstatky 10 jedinců. Vzhledem k tomu, že antropologické zhodnocení již bylo publikováno (Stráňská 1999), uvádíme zde jen stručné resumé výsledků ve formě tabulky (tab. 1). Pripomeňme, že pět hrobů (2, 5, 6, 7, 9) bylo datováno do raného středověku, tři (1, 3, 8) pocházely z období kultury šňůrové keramiky a 1 hrob (4) z doby bronzové, kultury věteřovské.

Hrob č.	Pohlaví	Věk	Těl. výška	Patologické změny
2/ kostra 1	žena	adultus II	161,2 cm	10 intravitálních ztrát, 5 zubních kazů, retrakce alveolárních oblouků, spondylóza na obratlech
2/ kostra 2	muž	matusus I	172,9 cm	spondylartróza, zhojené zlomeniny dvou žeber
5	muž	matusus II-senilis		coxartróza, spondylóza na obratlech, osifikovaný blok C ₂ a C ₃ , Th ₁₁ a Th ₁₂
6	žena	adultus II-matusus I	153,0 cm	3 zubní kazy, zhojená zlomenina levé fibuly
7	dítě	infans II, asi 4 roky		cribra orbitalia
9	?	dospělý		
1	žena?	adultus II-matusus I		
3	?	adultus II-matusus II		artróza na proximálním konci pravé ulny a na II. metacarpu
8	dítě	infans I-II, 6-8 měsíců		
4	dospělý	dospělý		

Tab. 1: Pohřebiště Jelení – Lumbeho zahrada, část Lumbeho zahrada. Základní charakteristika skeletů z výzkumu pohřebiště v roce 1996.

Tab. 1: Gräberfeld Jelení-Str./Lumbe-Garten, Teil des Lumbe-Gartens. Grundmerkmale der Skelette aus der Ausgrabung von 1996.

Pro doplnění ještě uvádíme tabulku se skrovnými metrickými údaji, které se podařilo získat z raně středověkého materiálu. Jsou zde uvedeny základní lebeční míry a indexy, dva indexy na dlouhých kostech dolních končetin a tělesná výška (tab. 2).

Hrob	Pohlaví	Věk	G-OP	Eu-Eu	Ft-Ft	Go-Go	II	I13	IFM	I. plat.	I. cnem.	Těl. výška
2/96	žena	ad. II	182		89					72,7	67,7	161,2
2/96	muž	mat. I	195,0	136	98	112,0	69,7	72,1	82,4	71,1	71,1	172,9
5/96	muž	mat. II-sen.	185?	136?			73.5?			78,8		
6/96	žena	ad. II-mat. I	174	129,5	92,5		74,4	71,4		76,9	71,4	153,0

Tab. 2: Raně středověké pohřebiště Jelení – Lumbeho zahrada, část Lumbeho zahrada. Metrické údaje.
Tab. 2: Das frühmittelalterliche Gräberfeld Jelení-Str./Lumbe-Garten, Teil des Lumbe-Gartens. Metrische Angaben.

ZÁVĚR

Zatímco z výzkumu v Jelení ulici se dochovalo pouze několik drobných kostí, u nichž nebylo možno provádět žádná podrobnější antropologická hodnocení, z Lumbeho zahrady jsou k dispozici poměrně dobře zachovalé lidské kostrové pozůstatky. Zjištěné morfometrické charakteristiky jedinců se nevymykají průměru běžnému na jiných raně středověkých pohřebištích a tvoří další kamínek do mozaiky poznání populací raného středověku.

LITERATURA:

Stránská P, 1999: Lidské kostrové pozůstatky v Lumbeho zahradě na Pražském hradě – Human remains from the Lumbe Garden at the Prague Castle, *Archeologické rozhledy* 51, 688-691.

PŘEDBĚŽNÁ ZPRÁVA O ANTROPOLOGICKÉM HODNOCENÍ KOSTERNÍCH POZŮSTATKŮ ZE ZÁCHRANNÉHO ARCHEOLOGICKÉHO VÝZKUMU V AREÁLU STRAHOVSKÉHO KLÁŠTERA V LETECH 1978-1980

MILUŠE DOBIŠKOVÁ

Do antropologického oddělení Národního muzea byly v letech 2003-2004 předány kosterní pozůstatky odkryté na přelomu 70. a 80. let 20. století v areálu Strahovského kláštera, a to ze sond severně baziliky Nanebevzetí Panny Marie, před východními apsidami baziliky a na velkém nádvoří u translačního sloupu se sochou Ecce homo. Pohřebiště bylo používáno od 9. až do 18. století a mělo několik fází. V současné době není k dispozici přesné datování jednotlivých hrobů. Tato předběžná zpráva proto nemůže být vzhledem k velkému časovému rozpětí v době pohřbívání a z toho vyplývající populační různorodosti obyvatel používajících hřbitovů zhodnocením vyzvednutých kosterních pozůstatků, ale pouze výčtem nalezených koster a eventuálně zajímavostí na nich nalezených. Hodnoceno bylo 58 kostrových hrobů z výzkumu 1978-1979, dva hroby z roku 1980, další nálezy lidských kostí ze sedmi sond z let 1978-1979 a 5 očíslovaných sáčků dodaných bez bližších informací.

Všechny kosterní pozůstatky byly nejprve očištěny a dle možností rekonstruovány, potom odborně zpracovány a uloženy do depozitáře pod čísly P7d 32/2003 a P7d 8/2004 přidělenými kostrám podle doby předání do oddělení.

Při odborném zpracování byla sledována základní demografická data (pohlaví, věk), anatomické zvláštnosti či variety, včetně zdravotního stavu a počítána výška postavy. Kromě toho jsme ještě sledovali robusticitu kostí a jejich zachovalost. Ta je udávána zvlášť pro lebku a postkraniální skelet s označením L(P) 0 při absenci příslušné části, L(P) + při nálezu zlomků, L(P) ++ v případě částečné měřitelnosti kostí a L(P) +++ při dokonale zachované kostře. Při popisování změn na chrupu používáme mezinárodní označení, kde osm zubů čelisti je číslováno od řezáků směrem ke stoličkám tak, že všechny zuby vpravo nahoře začínají číslem 1, vlevo nahoře číslem 2, vlevo dole číslem 3 a vpravo dole číslem 4 (např. pravý horní špičák 13, levý dolní první třenový zub 34). Podobně jsou číslovány mléčné zuby u dětí, číslování začíná číslem 5,6,7,8. Při odborném hodnocení kosterních pozůstatků jsme vycházeli převážně z publikace *Antropologie. Příručka pro studium kostry* (Stloukal, M. et al. 1999), patologické nálezy byly konzultovány s MUDr. J. Likovským.

K určování pohlaví jsme používali především morfologické znaky na pánevních kostech, které jsou považovány při pohlavní diagnostice za nejspolehlivější část kostry. Jako pomocné byly využity znaky na lebce a posléze jsme přihlíželi i k robusticitě kostí. Z metrických znaků šlo o rozměry hlezenní kosti a průměry hlavic dlouhých kostí (pažní a stehenní kost) a pochopitelně i rozměry kostí pánevních. Vždy jsme se snažili o komplexní hodnocení, a pokud nebyl výsledek dostatečně jasný, vyjádřili jsme svou nejistotu pomocí otazníků.

Věk dospělých jsme odhadovali podle opotřebení chrupu, stavu spongiózní kosti a výskytu degenerativních změn. U dětí jsme vedle stavu chrupu, tj. mineralizace jednotlivých

Hrob č.	Pohlaví	Věk	Výška	Robusticita	Zachovalost	Zdravotní stav
16/78	muž	maturus (40-60 let)		robustní	L+, P+	platymerie, platyknemie, fossa Alleni vlevo
17/78	dítě	infans I			L+, P++	mineralizace zubů asi 2 roky, délka končetin 1 rok
18/78	? (muž?)	adultus (30-40 let)		stř.-robust.	L+, P+	cysta v hlavici pravé pažní kosti, Schmorlovy uzle, zubní kámen, torus mandibularis, příměs: zvířecí kost
19/78	?	? (dospělý?)		gracilní	L+, P+	příměs: mléčné zuby dalšího jedince, slitky kovu
20/78	?	dospělý		stř.-robust.	L0, P+	
21/78	muž	juvenis (kolem 20 let)	171	stř.-robust.	L+, P+	spina bifida křížové kosti, platymerie, fossa pectoralis, fossa teres, fossa Alleni
22/78	?	dospívající nebo dospělý (do 20 let)			L+, P0	
23/78	? (žena?)	dosp. nebo dospívající	asi 164	gracilní	L0, P+	příměs: zvířecí kosti
24/78	dítě	infans I (12 měs.)			L+, P(++)	cribra orbitalia
25/78	?	dospělý		střední	L0, P+	příměs: zvířecí kost
26/78	dítě	infans I (4 roky)			L+, P++	cribrum orbitale v levé očnici, trochanter tertius, zelené zbarvení pravé spánkové kosti
27/78	?	dospělý		gracilní	L0, P+	
28/78	žena ?	dospělý		gracilní	L0, P+	stranově asymetrické loďkovité kosti nohy, není vyloučena kompresivní zlomenina hlezenní kosti
29/78	muž	adult.-mat. (30-50 let)	180	robustní	L0, P+	příměs: zlomek stehenní kosti
34/79	muž	adultus (20-40 let)	178	robustní	L+, P+	zubní kaz (46, 48), platymerie, lehký torus palatinus
36/79	žena	juv.-adult. (kol. 20 let)	158	gracilní	L+, P++	platymerie
37/79	muž	adultus (20-30 let)	167	stř.-robust.		zubní kaz (16, 27, 37, 47), cysta na okraji dolní kloubní plochy pravé vřetenní kosti, výrazné degenerativní změny snad artritického původu na spojení vřetenní kosti a zápěstních kostí, platymerie, příměs: zvířecí kosti
38/79	dítě	infans I (18 měsíců)			L+, P+	zelené zbarvení žebra
40/79	?	dosp. nebo dospívající		střední	L+, P0	cribra orbitalia
41/79	muž	adult. mat. (30-50 let)		stř.-robust.	L+, P+	

Hrob č.	Pohlaví	Věk	Výška	Robusticita	Zachovalost	Zdravotní stav
42/79	muž	adultus (30-40 let)	172	stř.-robust.	L+, P++	fossa Alleni, foramen supratrochleare, příměs: zl. rukověti prsní kosti s výraznými degenerativními změnami, špičák, zvířecí kost
43/79	muž	maturus (50-60 let)	171	stř.-robust.	L+, P+	těžká pravostranná koxartróza, výrazné degenerativní změny na klíčních kostech, výrazná spondylartróza, fossa pectoralis
45/79	muž	maturus-senilis (>50 let)	169	střední	L++, P+	
58/79	žena	dospělý		gracilní	L0, P+	zelené zbarvení pravé holenní a lýtkové kosti
62/79	dítě	infans I (asi 4 roky)			L+, P+	
63/79	muž	dospělý		robustní	L0, P+	
64/79	?	dospělý (>30 let)		stř.-gracil.	L0, P+	
65/79	?	juvenis (asi 15 let)			L0, P+	hypoplazie zubní skloviny, rotace 33
66/79	muž ?	dospělý		robustní	L0, P+	příměs: zlomky zkorodovaného kovu
70/79	muž ?	dospělý		stř.-robust.	L0, P+	
72/79	muž ?	dospělý		střední	L0, P+	fossa Poirieri
73/79	muž ?	adultus (30-40 let)	174	robustní	L+, P+	Schmorlovy uzle, torus palatinus, příměs: kosti další osoby
74/79	? (muž?)	maturus-senilis (>40 let)	167	robustní	L+, P+	plochý osteom na čelní kosti, rotace 46, srůst 3. levého žebra s hrudní kostí, stp. fraktury jednoho z levých (?) žeber v parasternální čáře, stp. fraktury levé klíční kosti, Schmorlovy uzle, foramen scapulae, fossa pectoralis, fossa teres, příměs: slitky kovu se zlomky keramiky
75/79	? (muž?)	adultus (20-40)		stř.-robust.	L+, P+	Schmorlovy uzle na 5.-7. hrudním obratli, fossa teres, fossa pectoralis, není jasné, zda pohřeb není směsí dvou osob, příměs: část levé pažní kosti, není vyloučena levá lopatka
76/79	?	juvenis (15-17 let)			L+, P+	cribra orbitalia?, lehká hypoplazie postranních řezáků, stísňené postavení zubů (42,43), příměs: zlomky dřeva
81/79	?	dospělý			L0, P+	
	?	dítě (infans II ?)			L0, P+	
82/79	? (muž?)	dospělý			L+, P+	kořenová cysta (33)

Hrob č.	Pohlaví	Věk	Výška	Robusticita	Zachovalost	Zdravotní stav
83/79	? (žena?)	dospělá	165	střední	L+, P+	paradontóza, zubní kaz (15), příměs: zlomek snad stehenní kosti malého dítěte
84/79	?	dospělý		robustní	L0, P(+)	
85/79	muž ?	adultus (30-40 let)	178	robustní	L+, P(++)	zhojené zranění čelní kosti vpravo, slabý <i>torus palatinus</i> , příměs: zvířecí kosti
88/79	muž	maturus (40-60 let)	170	stř.-robust.	L+, P++	zubní kámen, kořenová cysta (26), zhojená zlomenina jednoho z žeber pravé strany, lehký <i>torus palatinus</i>
89/79	dítě	novorozenec (6 měsíců)			L+, P+	
90/79	muž	dospělý (maturus-senilis, >40 let)		střední	L++, P+	stp. fraktury pravé lící kosti zhojené kostními můstky, kořenová cysta (15?, 43 ?)
1/80	? (muž)	adultus (30-40 let)		stř.-robust.	L++, P++	stopy po zranění lebky nad levým nadobočným obloukem, fraktura horní čelisti na levém okraji nosního otvoru, stísněné postavení zubů, fraktura pravé klíční kosti zhojená s posunem a zkrácením asi o 2 cm, fraktura žebra zhojená solidním svalkem, příměs: proximální článek prstu ruky
2/80	? (muž?)	dospělý (maturus ?)		střední	L+, P+	
S Ia/78						pouze zvířecí kosti a keramika
S Ib/78						pouze zvířecí kosti a kovové slitky
S II/78	muž 3 ? žena 1 dítě 2 neurč. 1	dospělí 5 juvenis 1 novorozenec 1 (6 měsíců ?)				kosti minimálně 7 lidí, z nich jeden muž silně robustní, stp. fraktury pravé pažní kosti, příměs: zvířecí kosti, keramika
S II/78	muž 2? žena 2? dítě 1 neurč. 3	dospělí 7 dítě 1				lebky 7 dospělých osob, zlomky postkraniálních skeletů minimálně dvou dospělých osob a 1 dítěte inf. II (9-10let)
S II schrána u zámeč- ké kaple	?	infans II-juvenis			L+, P0	
S IV/78	dítě	infans I (4-5 let)			L0, P+	zelené zbarvení na okraji pravého zevního zvukovodu, příměs: zvířecí kosti

Hrob č.	Pohlaví	Věk	Výška	Robusticita	Zachovalost	Zdravotní stav
S XI/79	muž ? ?	nejméně dvě dospělé osoby		stř.-robust., gracilní		příměs: zvířecí kost, železné slitky
S XIII/79	?	dospělý ?			L0, P(+)	I proximální článek prstu ruky, příměs: zvířecí kosti, zlomky keramiky
S XV/79 sáč.137	muž ?	dospělý (>30 let ?)	177	robustní	L+, P+	příměs ? : obratle dospívající osoby
sáč. 149	muž	adult.-matur. (35-50 let)	164	stř.-robust.	L0, P+	spondylolýza L5 ?
sáč. 150	?	dospělý (>30 let)			L0, P+	těžká koxartróza
S XIX/79 sáč.183	? (muž)	dospělý		robustní	L+, P0	stav po zhojeném tupém zranění v oblasti spojení šířového švu a lambdových švů
sáč. 189	? (žena?)	dospělý		střední	L0, P+	
bez ozn.	? (muž?)	dospělý (>30 let)	168		L+, P+	<i>cribra orbitalia</i> , zubní kámen levostranná platymerie (dx chybí)
sáček 34	dítě	infans II-juvenis			L+, P+	
sáček 119	? (muž?)	dospělý (>30 let)		stř.-robust.	L+, P+	zánětlivé změny u 32-42, 37, zubní kaz (36 a neurčený třenový zub), příměs: zvířecí kosti, zlomky keramiky
sáček 147	dítě	infans I-II			L+, P+	zelené zbarvení spánkové kosti

Tab. 1: Pohřebiště Strahov, výzkum v letech 1978-1980. Základní charakteristika skeletů.
Tab. 1: Gräberfeld Strahov, Ausgrabung von 1978-1980. Grundmerkmale der Skelette.

LITERATURA:

- Bednář, B. - Finferland, A. - Jedlička, V. 1963: Patologická anatomie, díl II. Praha.
Czarnetzki, A. 1971: Epigenetische Skelettmerkmale in Populationsvergleich. I. Rechts-Links-Unterschiede bilateral angelegter Merkmale. Z. Morph. Anthropol. 63, 238-254.
Čihák, R. 1987: Anatomie 1. Praha.
Hauser, G. - De Stefano, G.F. 1989: Epigenetic Variants of the Human Skull. Stuttgart.
Hengen, O.P. 1971: Cribra orbitalia. Pathogenesis and probable Aetiology. Homo 22-2, 57-76.
Schwartz, J.H. 1995: Skeleton Keys. New York - Oxford.
Siloukal, M. et al. 1999: Antropologie. Příručka pro studium kostry. Praha.

NÁLEZ LIDSKÝCH KOSTÍ ZE ZÁCHRANNÉHO ARCHEOLOGICKÉHO VÝZKUMU V AREÁLU STRAHOVSKÉHO KLÁŠTERA V LETECH 2000-2001

PAVEL KUBÁLEK

MATERIÁL A METODY

Materiál pro osteologický rozbor tvoří lidské kosterní pozůstatky jedinců z 10. století, vyzvednuté v letech 2000-2001 během záchranného výzkumu v areálu hospodářského dvora Strahovského kláštera a v zahradě jižně od něj.

Při hodnocení bylo použito mezinárodně platných standardních metodik podle R. Knussmanna (1988), „Doporučení pro určování věku a pohlaví“ (Ferebach et al. 1980) a podle Stloukala et al. (1999). Dále pro určení pravděpodobného pohlaví byly použity diskriminační funkce pro jednotlivé kosti postkraniálního skeletu podle M. Y. Işcana a P. Miller-Shaivitz (1984a; 1984b), M. Černého a S. Komendy (1980) a P. Kubálka (1998) a metoda podle J. Brůžka (1991). Pro odhad výšky bylo užito funkcí podle T. Sjøvolda (1990) pro dospělé a dle Stewarta (1948 in Olivier 1960) pro děti. Věk lidských plodů je určován dle I. G. Fazekase a F. Kósy (1978). Věk nedospělých byl určován především pomocí mineralizace zubů (dle Ubelaker 1978 a dle Walkhoff – Hess 1954 in Fiala 1968) a přirůstání epifýz kostí. Obrus trvalých zubů byl hodnocen podle schématu Lovejoy (1985a).

POPIS NÁLEZŮ

STK – HROB 1/2000 („PŮDORYS 2“)

KRANIUM: Z krania byly zachovány pouze zlomky kostí a 24 zubů.

POSTKRANIÁLNÍ SKELET: Z postkraniálního skeletu jsou zachovány levá a pravá lopatka, levá a pravá klíční kost, levá a pravá pažní kost, levá a pravá vřetenní kost, levá a pravá loketní kost, články prstů levé a pravé ruky. Dále pak žebra, hrudní kost, 21 volných obratlů (7 krčních, 9 hrudních, 5 bederních), křížová kost, levá a pravá pánevní kost, levá a pravá stehenní kost, levá a pravá holenní kost, levá a pravá lýtková kost, nártní kosti a zánártní levé a pravé nohy, články prstů levé a pravé nohy.

VARIETA: V levé očníci je osifikace vazů okohybného svalu (*m. obliquus bulbi superior*) – *spina trochlearis*.

PATOLOGIE: Na pravé holenní kosti, na proximální části diafýzy je výrůstek, tzv. exostóza – podle Manna a Murphyho (1990) poměrně běžný nález neznámého původu.

URČENÍ: Dítě stáří asi 10-ti let, infans III, pohlaví neurčeno. Hypoplazie skloviny jsou odpovídající nespecifickému stresu asi ve 3 letech.

STK – HROB 2/2000 („PŮDORYS 3“)

KRANIUM: Kranium je slabého svalového reliéfu, kořen nosu je mělký, hruškovitý otvor (*apertura piriformis*) je střední, bradavkový výběžek (*processus mastoideus*) je velmi malý, šijová oblast (*planum nuchale*) je hladká, čelní úžlabí (*glabella*) je hladké, jařmový výběžek (*processus zygomaticus*) je velmi tenký a nízký, oboční oblouky (*arcus superciliaris*) jsou hladké, čelní hrboly (*tuber frontale*) jsou vyznačeny, zevní týlní hrbol (*protuberantia occipitalis externa*) je hladký, nadbravkový hřeben (*crista supramastoidea*) je střední, jařmová kost (*os zygomaticum*) je střední, nepravidelného povrchu, čelní kost je kolmá, očníce (*orbita*) má horní okraj ostrý, klínový šev (*sutura sphenoccipitalis*) je otevřený. Dolní čelist je celkově drobná, brada (*mentum*) je střední, úhel dolní čelisti (*angulus mandibulae*) je střední, dolní okraj (*margo inferior*) je střední, vrcholy úhlu dolní čelisti (*gonia*) jsou evertovány, ramena dolní čelisti jsou šikmá a středně široká. Zubů je 32 (bez kazů), obrus zubů je stupně B.

POSTKRANIÁLNÍ SKELET: Z postkraniálního skeletu jsou zachovány levá a pravá lopatka, levá a pravá klíční kost, levá a pravá pažní kost, levá a pravá loketní kost, levá a pravá vřetenní kost, levá a pravá pánevní kost, levá a pravá stehenní kost, zlomky 24 volných obratlů (3 krčních, 12 hrudních, 5 bederních), žebra.

PATOLOGIE: Jemné hypoplazie skloviny. Na dvou sousedících hrudních obratlích jsou plošky po kloubním styku trnových výběžků (Baastrupův syndrom dle Kolář – Zídková 1986).

URČENÍ: Nedospělý jedinec, mladší 15, juvenis, žena.

STK – HROB 3/2001

KRANIUM: Z krania byly zachovány pouze zlomky kostí a 13 zubů (dva kazy), obrusu stupně I. Bradavkový výběžek (*processus mastoideus*) je velmi malý, zevní týlní hrbol (*protuberantia occipitalis externa*) je hladký.

POSTKRANIÁLNÍ SKELET: Z postkraniálního skeletu jsou zachovány zlomky levé a pravé lopatky, záprstní kosti (II.-V.) a články prstů pravé ruky, žebra, 24 volných obratlů (7 krčních, 12 hrudních, 5 bederních), zlomky křížové kosti, levé a pravé pánevní kosti, levá a pravá stehenní kost, levá čěška, zlomky levé a pravé holenní kosti, zlomky levé a pravé lýtkové kosti, nártní kosti a zánártní kosti levé a pravé nohy, články prstů levé a pravé nohy.

VARIETA: Prvý obratel křížové kosti je lumbalizován.

PATOLOGIE: Úplný srůst III. nártní kosti pravé s boční klínovou kostí (*os cuneiforme laterale*) a částečný srůst III. nártní kosti levé s boční klínovou kostí.

URČENÍ: Žena (?), stáří asi 50 let, maturus II. Hypoplazie skloviny jsou odpovídající nespecifickému stresu asi ve 4 letech.

STK – HROB 4/2001

KRANIUM: Svalový reliéf je vyznačený, kořen nosu má zářez, hruškovitý otvor (*apertura piriformis*) je střední, bradavkový výběžek (*processus mastoideus*) je velmi velký, šijové linie jsou lehce vytvořeny, čelní úžlabí (*glabella*) je vytvořeno, jařmový výběžek (*processus zygomaticus*) je střední, oboční oblouky (*arcus superciliaris*) jsou jasně vyznačené, čelní hrboly (*tuber frontale*) jsou nezřetelné, zevní týlní hrbol (*protuberantia occipitalis externa*) je střední, nadbravkový hřeben (*crista supramastoidea*) je střední, jařmová kost (*os zygomaticum*) je střední s nepravidelným povrchem, čelní kost je středně ubíhající, očníce (*orbita*) má přechodný tvar, švy jsou otevřené. Dolní čelist je celkově mohutná, brada (*mentum*) je střední, na úhlu dolní čelisti (*angulus mandibulae*) jsou velké výběžky, dolní okraj (*margo inferior*) je tenký, vrcholy úhlu dolní čelisti (*gonia*) jsou evertovány, ramena dolní čelisti jsou kolmá a středně široká. Zachovány jsou i levá a pravá dolní nosní mušle (*concha nasalis inferior*). Zajímavostí jsou otisky cév na čelní šupině čelní kosti (*squama frontalis*). Zubů je 26 (dva kazy), zaznamenána byla jedna intravitální ztráta a tři postmortální. Obrus zubů je stupně H. Zubní kámen je druhého stupně hodnocení (Brothwell 1981).

POSTKRANIÁLNÍ SKELET: Z postkraniálního skeletu jsou zachovány tělo jazyčky, osifikovaná štítná chrupavka, levostranná mnohohranná většící kost, levá IV. záprstní kost, dva články prstu ruky, levá a pravá lopatka, levá a pravá klíční kost, levá a pravá loketní kost, levá a pravá vřetenní kost, hrudní kost, křížová kost, levá a pravá pánevní kost, levá (proximální část) a pravá stehenní kost, distální část pravé holenní kosti. Kostí jsou mohutné co do velikosti (tj. velké v absolutní hodnotě), ale jinak proporcionální (relativní hodnota). Hodnocení povrchu boltcové plochy (*facies auricularis*) pánevních kostí (dle Lovejoy et al. 1985b): 6. stupeň. Hodnocení stupně osifikace štítné chrupavky (*cartilago thyroidea*) podle Vlčka (1980): 6. stupeň osifikace (37,5-45 let). Hodnocení pravé pánevní kosti (dle Brůžek 1991): *Facies praeauricularis*: B-b-2. *Incisura ischiadica major*: B-b-2. *Arc compose*: 1. Morfologie *margo inferior ossis coxae*: B-b-2. Relativní proporce délek stydké a sedací kosti: M. Index průřezu diafýzy levé loketní kosti 126,0. Index průřezu diafýzy pravé loketní kosti 117,6. Index pilastericus pravé stehenní kosti 104,2 (slabý pilaster). Index platymericus levé stehenní kosti 77,9 (platymerní). Index platymericus pravé stehenní kosti 75,3 (platymerní). Index robusticity pravé stehenní kosti 12,5.

URČENÍ: Muž, stáří asi 40-50 let, maturus I, výšky asi 183 cm.

STK – HROB 5/2001

KRANIUM: Kranium je stavby drobné. Kořen nosu je mělký, hruškovitý otvor (*apertura piriformis*) je střední, bradavkový výběžek (*processus mastoideus*) je velmi malý, šijová oblast (*planum nuchale*) je hladká, čelní úžlabí (*glabella*) je hladké, jařmový výběžek (*processus zygomaticus*) je velmi tenký a nízký, oboční oblouky (*arcus superciliaris*) jsou hladké, čelní hrboly (*tuber frontale*) jsou vyznačeny, zevní týlní hrbol (*protuberantia occipitalis externa*) je hladký, nadbravkový hřeben (*crista supramastoidea*) je velmi slabý, jařmová kost (*os zygomaticum*) je velmi nízká a hladká, čelní kost je kolmá, horní okraj očníce (*orbita*) je velmi ostrý. Dolní čelist je celkově střední stavby (vysoké tělo), brada (*mentum*) je malá a okrouhlá, na úhlu dolní čelisti (*angulus mandibulae*) jsou malé výběžky, dolní okraj (*margo inferior*) je tenký, vrcholy úhlu dolní čelisti (*gonia*) jsou evertovány, ramena dolní čelisti jsou středně široká a šikmá. Zubů je 24 (dva kazy), čtyři zuby byly ztraceny postmortálně. Obrus zubů je stupně H.

POSTKRANIÁLNÍ SKELET: Z postkraniálního skeletu jsou zachovány pravá lopatka a zlomky levé, levá a pravá klíční kost, levá a pravá pažní kost, pravá vřetenní kost, pravá loketní kost, zlomky levé loketní a vřetenní kosti. Dále pak žebra, kost hrudní, 12 volných obratlů (2 krční, 10 hrudních), křížová kost, zlomky pravé pánevní kosti, levá a pravá stehenní kost, pravá čěška, levá a pravá holenní kost, zlomky levé a pravé lýtkové kosti, nártní kosti levé a pravé nohy a zánártní pravé, články prstů pravé nohy. Index průřezu diafýzy levé pažní kosti 81,3. Index robusticity levé pažní kosti 19,3. Index platymericus levé stehenní kosti 79,0 (platymerní). Index platymericus pravé stehenní kosti 72,3 (hyperplatymerní). Index pilastericus levé stehenní kosti 110,2 (střední pilaster). Index pilastericus pravé stehenní kosti 103,9 (slabý pilaster). Index cnemicus levé holenní kosti 68,4 (mesoknemní). Index cnemicus pravé holenní kosti 68,9 (mesoknemní).

PATOLOGIE: Pravý dolní druhý zub třenový je intravitálně podélně prasklý.

Okolo kořenů levé dolní druhé stoličky je absces. Kořeny horních druhých stoliček jsou částečně obnaženy. Klouby levostranných kloubních výběžků druhého a třetího hrudního obratle jsou postiženy změnami odpovídající třetímu stupni hodnocení spondylartrózy podle Sagera (1969).

URČENÍ: Žena, stáří asi 20-30 let, adultus I, výšky asi 160 cm.

STK – HROB 6/2001

KRANIUM: Z krania je zachováno pouze 19 dočasných zubů.

POSTKRANIÁLNÍ SKELET: Z postkraniálního skeletu jsou zachovány diafýzy levé a pravé stehenní kosti, levé a pravé holenní kosti, levé a pravé lýtkové kosti a první nártní kosti.

URČENÍ: Dítě stáří asi dvou let, infans II, pohlaví neurčeno.

STK – HROB 7/2001

KRANIUM: –

POSTKRANIÁLNÍ SKELET: Zachovány jsou pouze zlomky levé a pravé stehenní kosti, levé a pravé pažní kosti.

URČENÍ: Dospělý jedinec, pohlaví neurčeno.

STK – HROB 8/2001

KRANIUM: –

POSTKRANIÁLNÍ SKELET: Zachovány jsou pouze pravá holenní kost, levá pažní kost a zlomek žebra.

URČENÍ: Dospělý jedinec, pohlaví neurčeno.

STK – HROB 9/2001

KRANIUM: Z krania je zachováno pouze 7 dočasných a 5 trvalých zubů.

POSTKRANIÁLNÍ SKELET: Zachovány jsou zlomky levé a pravé lopatky, pravá pažní kost a zlomky levé pažní kosti, pravá loketní kost, levá a pravá klíční kost, pravá vřetenní kost, zápěstní kosti, záprstní kosti a články prstů levé a pravé ruky, zlomky obratlů a žeber, pánevních kostí, levá a pravá stehenní kost, levá a pravá

holenní kost, levá a pravá lýtková kost, zánártní kosti, nártní kosti a články prstů levé a pravé nohy.

URČENÍ: Dítě stáří asi 8 let, infans III, pohlaví neurčeno.

STK – HROB 10/2001

KRANIUM: Z krania jsou zachovány pouze drobné zlomky mozkovny a pravá polovina dolní čelisti. Dolní čelist je celkově mohutná (vysoké tělo), na úhlu dolní čelisti (*angulus mandibulae*) jsou malé výběžky, dolní okraj (*margo inferior*) je tenký, vrcholy úhlu dolní čelisti (*gonia*) jsou evertovány, ramena dolní čelisti jsou mírně šikmá. Zubů je 6, obrus zubů je stupně F.

POSTKRANIÁLNÍ SKELET: Z postkraniálního skeletu jsou zachovány jazykva, štítná chrupavka, levá a pravá lopatka, levá a pravá klíční kost, levá a pravá pažní kost, levá a pravá vřetení kost, levá a pravá loketní kost, zápěstní kosti levé a pravé ruky, zápřstní kosti a články prstů levé a pravé ruky. Dále pak žebra, hrudní kost, 24 volných obratlů (5 krčních, 12 hrudních, 5 bederních), křížová kost, levá a pravá pánevní kost, levá a pravá stehenní kost, levá a pravá čéška, levá a pravá holenní kost, levá a pravá lýtková kost, nártní kosti a zánártní kosti levé a pravé nohy, články prstů levé a pravé nohy. Hodnocení stupně osifikace štítné chrupavky (*cartilago thyroidea*) podle E. Vlčka (1980): 8. stupeň osifikace (51-58 let). Hodnocení povrchu boltcové plochy (*facies auricularis*) pánevních kostí (dle Lovejoy et al. 1985b): 7. stupeň. Hodnocení pravé pánevní kosti (dle Brůžek 1991): *Facies praeauricularis*: B-b-2. *Incisura ischiadica major*: B-b-2. *Arc compose*: 1. Morfologie *margo inferior ossis coxae*: B-b-2. Relativní proporce délek stydké a sedací kosti: M. Index průřezu diafýzy levé pažní kosti 74,6. Index robusticity levé pažní kosti 19,8. Index délek levé loketní kosti 112,7. Index délek pravé loketní kosti 112,0. Index průřezu diafýzy levé loketní kosti 138,4. Index průřezu diafýzy pravé loketní kosti 125,0. Index průřezu diafýzy levé loketní kosti 19,8. Index průřezu diafýzy pravé loketní kosti 20,3. Index průřezu diafýzy pravé vřetení kosti 100,9. Index robusticity levé vřetení kosti 16,8. Index robusticity pravé vřetení kosti 17,1. Index platymericus levé stehenní kosti 72,0 (hyperplatymerní). Index platymericus pravé stehenní kosti 79,8 (platymerní). Index pilastericus levé stehenní kosti 96,1 (pilaster nemá vytvořen). Index pilastericus pravé stehenní kosti 105,1 (slabý pilaster). Index robusticity levé stehenní kosti 12,9. Index robusticity pravé stehenní kosti 12,9. Index cnemicus levé holenní kosti 76,8 (euryknemní). Index cnemicus pravé holenní kosti 74,3 (euryknemní).

VARIETY: Na levé a pravé stehenní kosti je Poirierova faseta (*facies Poirieri*).

PATOLOGIE: Na obloučích obratlů jsou osifikace žlutých vazů (*ligg. flava*).

C3/4: Perforace a kostní výrůstky terminálních plošek odpovídají druhému stupni hodnocení osteochondrózy podle Sagera (1969). Th 9/10: Meziobratlová štěrbina mezi 9. a 10. hrudním obratlem je na pravé straně částečně překlenuta malými (3 mm) submarginální osteofyty. Th 10/11/12: Protruze meziobratlových destiček do terminálních ploch hrudních obratlů desátého až dvanáctého. Osteoartrotické změny levostranného kostovertebrálního spojení mezi jedenáctým a dvanáctým hrudním obratlem a patřičnými žebry. L4/5/S1: Překlenutí pátého bederního obratle (po levé straně) 10 mm osteofyty ze čtvrtého bederního obratle a z prvního obratle křížové kosti.

URČENÍ: Muž, stáří asi 50-60 let, matusus II, výšky asi 169 cm, trpící degenerativními onemocněními meziobratlových destiček (*spondylosis deformans, osteochondrosis*).

STK – HROB 11/2001

KRANIUM: –

POSTKRANIÁLNÍ SKELET: Zachovány jsou zlomky levé lopatky, levá pažní kost, distální část levé vřetení kosti, distální část levé loketní kosti, pravé zápřstní kosti (II.-IV.) a dva články prstů pravé ruky. Dále pak žebra, 9 volných obratlů (zlomky pěti hrudních, čtyři bederní), křížová kost, levá (zlomky) a pravá pánevní kost, levá a pravá stehenní kost, levá a pravá holenní kost, levá (zlomky) a pravá lýtková kost, nártní kosti a zánártní kosti levé a pravé nohy, článek prvního prstu (palec) nohy. Hodnocení povrchu boltcové plochy

(*facies auricularis*) pravé pánevní kosti (dle Lovejoy et al. 1985b): 4. stupeň. Hodnocení pravé pánevní kosti (dle Brůžek 1991): *Facies praeauricularis*: A-a-1. *Incisura ischiadica major*: A-a-1. *Arc compose*: 2. Index platymericus levé stehenní kosti 74,7 (hyperplatymerní). Index platymericus pravé stehenní kosti 78,6 (platymerní). Index pilastericus levé stehenní kosti 105,7 (slabý pilaster). Index pilastericus pravé stehenní kosti 101,1 (slabý pilaster). Index robusticity pravé stehenní kosti 13,1. Index cnemicus pravé holenní kosti 74,4 (euryknemní).

PŘÍMĚS (?): Levá pažní kost lidského plodu; hlavice stehenní kosti; dolní řezák, pravděpodobně pravý, s hypoplaziemi odpovídající stresu ve 3 a 4 letech.

URČENÍ: Žena, stáří asi 30-40 let, adultus II, výšky asi 162 cm. Levá pažní kost z příměsi náleží lidskému plodu stáří 9 lunárních měsíců, tedy přibližně délky plodu 44 cm a hmotnosti 1,9 kg (dle Fazekas – Kósa 1978).

STK – HROB 12/2001

KRANIUM: –

POSTKRANIÁLNÍ SKELET: Zachovány jsou levá pažní kost, levá loketní kost, levá vřetení kost (gracilní stavby). Index průřezu diafýzy levé loketní kosti 137,0.

URČENÍ: Dospělý jedinec, pohlaví neurčeno.

STK – HROB 13/2001

Bez lidských kostí.

STK – HROB 14/2001

KRANIUM: Zachovány jsou zlomky kosti týlní (klenuté záhlaví; zevní týlní hrbol (*protuberantia occipitalis externa*) je hladký) a část dolní čelisti. Dolní čelist je celkově střední stavby (vysoké tělo), brada (*mentum*) je malá a okrouhlá, dolní okraj (*margo inferior*) je střední. Zubů je 13, obrus zubů stupně G.

POSTKRANIÁLNÍ SKELET: Z postkraniálního skeletu jsou zachovány levá a pravá pažní kost, levá loketní kost, levá a pravá vřetení kost, zápřstní kosti a články prstů levé ruky, levá a pravá pánevní kost, levá a pravá stehenní kost, levá a pravá holenní kost, levá a pravá lýtková kost, levá a pravá kost hlezenní a kost patní, nártní kosti a články prstů levé a pravé nohy. Hodnocení levé pánevní kosti (dle Brůžek 1991): *Facies praeauricularis*: A-a-1. *Incisura ischiadica major*: A-a-1. *Arc compose*: 2. Index průřezu diafýzy levé loketní kosti 126,4. Index platymericus levé stehenní kosti 74,6 (hyperplatymerní). Index platymericus pravé stehenní kosti 74,1 (hyperplatymerní). Index pilastericus levé stehenní kosti 101,5 (slabý pilaster). Index pilastericus pravé stehenní kosti 99,3 (pilaster nemá vytvořen). Index robusticity levé stehenní kosti 12,7. Index robusticity pravé stehenní kosti 13,0. Index cnemicus levé holenní kosti 78,4 (euryknemní). Index cnemicus pravé holenní kosti 76,7 (euryknemní).

VARIETA: Na levé a pravé holenní kosti je tzv. *fossa solei*.

URČENÍ: Žena, stáří asi 30-40 let adultus II, výšky asi 161 cm.

STK – HROB 15/2001

KRANIUM: Zachován je pouze zlomek týlní kosti, dolní čelist a horní třetí stoličky. Brada (*mentum*) je malá a okrouhlá, na úhlu dolní čelisti (*angulus mandibulae*) jsou malé výběžky, dolní okraj (*margo inferior*) je střední, vrcholy úhlu dolní čelisti (*gonia*) jsou evertovány, ramena dolní čelisti jsou široká, nízká a mírně šikmá. Zubů je 17 (jeden kaz), obrus zubů je stupně E.

POSTKRANIÁLNÍ SKELET: Z postkraniálního skeletu jsou zachovány levá a pravá lopatka, levá klíční kost, levá a pravá pažní kost, proximální polovina levé loketní kosti a vřetení kost, 7 krčních a 9 hrudních obratlů. Index průřezu hlavice levé pažní kosti 89,8. Index průřezu hlavice pravé pažní kosti 89,7. Index průřezu diafýzy levé pažní kosti 78,7. Index robusticity levé pažní kosti 16,7. Index průřezu diafýzy levé loketní kosti 119,7. Index průřezu diafýzy levé vřetení kosti 94,7.

URČENÍ: Jedinec stáří asi 20-30 let, adultus I, pohlaví neurčeno, výšky asi 163 cm.

ZÁVĚR

V předloženém souboru bylo zaznamenáno nejméně 15 jedinců, pocházejících ze 14 hrobů. U 8 jedinců se nepodařilo použitými metodami určit pohlaví, 5 jedinců bylo ohodnoceno jako jedinec ženského pohlaví a 2 jako mužského pohlaví. Pět jedinců je nedospělých (tj. 5/15), 10 je dospělých (tj. 10/15). U tří jedinců bylo stanoveno pouze velmi přibližné stáří („dospělý“). U pěti jedinců jsou patologické nálezy. U tří byly nalezeny hypoplazie skloviny.

Vzhledem k nízkému počtu jedinců v jednotlivých skupinách (věkových, pohlavních...) a ke značnému poškození kostí jsou možnosti biostatistického zhodnocení pouze tohoto souboru velmi omezené. Soubor však může být v budoucnu dále hodnocen jako součást většího souboru.

LITERATURA:

- Brothwell, D. 1981: Digging up Bones. London.
- Brůžek, J. 1997: Fiabilité des procédés de détermination du sexe à partir de l'os coxal. Implication à l'étude du dimorphisme sexuel de l'Homme fossile. Thèse de Doctorat, Museum National d'Histoire Naturelle, Paris.
- Černý, M. - Komenda, S. 1980: Sexual Diagnosis by the Measurements of Humerus and Femur. Sborník prací Pedagogické fakulty UP v Olomouci - Biologie 2, 147-167.
- Fazekas, I. Gy. - Kósa, F. 1978: Forensic Fetal Osteology. Budapest.
- Ferembach, D. - Schwidetzky, I. - Siloukal, M. 1980: Recommendations for Age and Sex Diagnoses of Skeletons, Journal of Human Evolution 9, 517-549.
- Fiala, B. 1968: Identifikace osob podle chrupu (forensní stomatologie). Praha.
- Işcan, M. Y. - Miller-Shaivitz, P. 1984a: Determination of Sex from the Tibia. American Journal of Physical Anthropology 64, 53-57.
- Işcan, M. Y. - Miller-Shaivitz, P. 1984b: Diskriminant Function Sexing of the Tibia. Journal of Forensic Science 29, 4, 1087-1093.
- Knussman R., 1988: Anthropologie. Handbuch der vergleichenden Biologie des Menschen. Band 1: Wesen und Methoden der Anthropologie. Stuttgart, New York.
- Kolář, J. - Zídková, H. 1986: Nárys kostní radiodiagnostiky. Praha.
- Kubálek, P. 1998: Určení pohlaví pomocí některých měř loketní kosti a vřetenní na historickém materiálu. Diplomová práce, Přírodovědecká fakulta UK Praha.
- Lovejoy, C. O. 1985a: Dental Wear in the Libben Population: Its Functional Pattern and Role in the Determination of Adult Skeletal Age at Death, American Journal of Physical Anthropology 68, 47-56.
- Lovejoy, C. O. - Meindl, R. S. - Pryzbeck, T. R. - Mensforth, R. P. 1985b: Chronological Metamorphosis of the Auricular Surface of the Ilium: a New Method for the Determination of Adult Skeletal Age at Death. American Journal of Physical Anthropology, 65, 15-28.
- Mann, R. W., Murphy, S. P. 1990: Regional Atlas of Bone Disease: A Guide to Pathologic and Normal Variation in the Human Skeleton. Springfield.
- Olivier, G. 1960: Pratique anthropologique. Paris.
- Sager, Ph. 1969: Spondylosis Cervicalis. A Pathological and Osteoarchaeological Study of Osteochondrosis Intervertebralis Cervicalis, Arthrosis Uncovertebralis, and Spondylarthrosis Cervicalis. Munksgaard. Copenhagen.
- Sjøvold, T. 1990: Estimation of Stature from Long Bones Utilizing the Line of Organic Correlation, Human Evolution 5, 431-447.
- Siloukal, M. et al. 1999: Antropologie. Příručka pro studium kostry. Praha.
- Ubelaker, D. H. 1978: Human Skeletal Remains, Excavation, Analysis, Interpretation. Chicago.
- Vlček, E. 1980: Odhad stáří jedince podle stupně osifikace chrupavky štítné. Soudní lékařství 25, 6-11.

Věková skupina	ženy	muži	?	celkem
9 lunárních měs.	-	-	1	1
infans I (0-0,5)	-	-	-	-
infans II (0,5-6)	-	-	1	1
infans III (6-13)	-	-	2	2
juvenis (13-20)	1	-	-	1
nedospělí (0-20)	-	-	-	-
nedospělí celkem	1	-	4	5
adultus I (20-30)	1	-	1	2
adultus II (30-40)	2	-	-	2
maturus I (40-50)	-	1	-	1
maturus II (50-60)	1	1	-	2
maturus (40-60)	-	-	-	-
senilis (60+)	-	-	-	-
dospělí (20+)	-	-	3	3
dospělí celkem	4	2	4	10
celkem	5	2	8	15

Tab. 1: Pohřebiště Strahov, výzkum 2000-2001. Zastoupení jednotlivých věkových skupin podle pohlaví.

Tab. 1: Gräberfeld Strahov, Grabung 2000-2001. Vertretung einzelner Altersgruppen geordnet nach dem Geschlecht.

DAS BESTATTEN AUF DER PRAGER BURG UND IHREN VORFELDERN

(RÉSUMÉ)

EINLEITUNG

Die vorliegende Arbeit stellt das Ergebnis des Projekts „Die Prager Burg als Zentrum des böhmischen Staates im Lichte des Bestattens zur Zeit der Přemysliden und Luxemburger“ dar (GA ČR Nr. 404/01/0853). Ziel war es, in den Jahren 2001–2003 die vorhandenen Quellen zur Erforschung des Bestattens auf der Prager Burg und ihrem nördlichen und westlichen Vorfeld zu sammeln und zu ordnen und sie entsprechend den zeitlichen Möglichkeiten zu analysieren. Während der Arbeit stellte sich heraus, dass das Thema zu eng definiert war und aus diesem Grunde in bestimmten Aspekten auch jüngere Bestattungen einbezogen werden mussten.

Die Veröffentlichung der Projektergebnisse soll in mehreren Etappen erfolgen. Der erste Band schließt sowohl zusammenfassende Studien zu den ausgewählten Problemen des Bestattens auf der Prager Burg und ihren Vorfeldern ein (I.1), als auch den ersten Teil des Quellenkatalogs zur Erforschung der Gräberfelder auf dem nördlichen und westlichen Vorfeld (I.2). Weitere Bände werden sich mit den Gräberfeldern auf dem Gelände der heutigen Prager Burg und mit dem großen Gräberfeld auf dem Loretto-Platz befassen.

BAND I.1

DIE TOPOGRAPHIE DER BESTATTUNGEN IM AREAL DER PRAGER BURG UND AUF IHREN VORFELDERN

KATEŘINA TOMKOVÁ – JAN FROLÍK

1. LETZTES DRITTEL 9.–10. JH. (Abb. 1–3)

Der älteste, etwa als mittelburgwallzeitlich zu bezeichnende Bestattungshorizont ist durch ein Übergewicht an Bestattungen außerhalb des Burgareals gekennzeichnet, und zwar auf dem nördlichen und westlichen Vorfeld. Die Gräberfelder Königsgarten (KZ), Reitschule (JÍZ), und im Raum der Kreuzung Jelení-/U Brusnice-Straße und des anliegenden Teils des Lumbe-Gartens (JEL-LZ), bei der ehemaligen Ziegelei von Strahov (SC), Na panenské (PAN), bei der Kreuzung Štěšovická-/Patočkova-Straße (PAT-STŘ), na Malovance (MAL) und im Areal des nachmaligen Klosters von Strahov (STK) bildeten einen Kranz um den Burgberg. Die Unvollständigkeit der Quellenbasis erlaubt es gegenwärtig nicht, die Frage nach der Gleichzeitigkeit dieser Gräberfelder in allen Einzelheiten zu beantworten sowie kleinere räumliche Veränderungen bei den Bestattungen feststellen zu können. Da sich in den meisten Fällen nur reine Zufallsfunde erhalten haben, ist das Fehlen von Gegenständen aus dem Ende des 9. und der 1. Hälfte des 10. Jh., bzw. aus der 2. Hälfte des 10. Jh. nicht maßgebend.

Wenn wir die Anfänge des Bestattens auf der Prager Burg mit der Zeit in Zusammenhang bringen, als diese mit einem Graben befestigt war, insbesondere aber mit der Zeit der Holz-Lehm-Befestigung, dann stoßen wir auf Probleme, die allgemein mit der Chronologie der frühmittelalterlichen Bestattungen in Böhmen zusammenhängen. Auch wenn wir kein konkretes Jahrzehnt anführen können, so ist doch wesentlich, dass auf keinem der oben angeführten Gräberfelder ein Grabinventar erwiesen ist, das der ältesten Bestattungsphase auf dem Burgwall Stará Kouřim entsprechen würde. Aus diesem Grund sind wir der Auffassung, dass die ältesten Gräber erst im Verlauf der 2. Hälfte, bzw. vielleicht erst im letzten Drittel des 9. Jh. angelegt wurden, und zwar auf den Gräberfeldern in der Jelení-Straße, im Königsgarten und vielleicht bei der Reitschule. Zu dieser Zeit wurde auch direkt im Areal der zukünftigen Akropolis, an der höchsten Stelle des Bergrückens, ein bedeutender Krieger bestattet, in dessen Nähe während relativ kurzer Zeit wohl auch weitere bedeutende Individuen beigesetzt wurden.

Die Befestigung der Prager Burg durch einen Wall an der Wende 9./10. Jh., die Gründung von Kirchen und die sichtbare Profilierung der Prager Burg als Zentrum der Přemysliden-Domäne und des böhmischen Staates erachten wir als Faktoren, die zur Intensivierung des Bestattens außerhalb des Burgareals führten. Parallel entstanden im Verlauf des 10. Jh. Gräberfelder auf der Burg selbst. Erst in der 1. Hälfte dieses Jh. lässt sich die Existenz von Gräbern in der Marienkirche, St. Georgs- und St. Veitskirche erweisen, deren Raum damals den Vordersten der weltlichen und geistlichen

Elite vorbehalten war – der Fürstenfamilie und den einheimischen Heiligen. Das Bestatten außerhalb der Kirchen war wohl vielschichtiger. Der Memorienbau über dem Grab einer bedeutenden jungen Frau (JK-102) nördlich der St. Georgsbasilika, tatsächlich jedoch im Areal des neu entstandenen Benediktinerinnenklosters, das aus den Schriftquellen bekannte Grab des Podiven, bzw. Grab Nr. IIIN-099 mit dem Fragment eines Sporen mit langem Dorn außerhalb der St. Veitsrotunde stehen durch ihren Status etwas niedriger als die erwähnten Gräber im Kircheninneren. Wie uns der Mönch Christian belehrt, im Fall des Podiven war es eine Mauer, die den Höfling von seinem Herrn, dem hl. Wenzel, trennte. Die anderen Gräber nördlich der St. Georgsbasilika, genauso wie in der Umgebung der Rotunde, enthielten kein chronologisch relevantes Inventar. Auch die Indizien für das Bestatten bei der Marienkirche sind nicht besonders ergiebig. Einige Gräber könnten aufgrund der stratigraphischen Zusammenhänge in diese Zeit gesetzt werden (an der Südseite der Kirche überdeckt von einem jüngeren Anbau), es ist jedoch keineswegs auszuschließen, dass sie erst in das 11. Jh. gehören.

2. 11.–12. JH. (Abb. 2, 4)

Im Verlauf des 11. Jh. vollzieht sich ein scheinbar radikaler Wandel im Bestatten, insofern, als auf den meisten älteren Gräberfeldern auf den Vorfeldern der Prager Burg das Bestatten aufhört, während es bei den Burgkirchen an Intensität zunimmt und neue Gräberfelder entstehen: außerhalb der Südmauer der Burg (VJOP), östlich des Georgsklosters (JU-DU) und auf dem Loretto-Platz (LN). Eben das letztgenannte Gräberfeld übernahm wohl die Funktion der älteren, auf den Vorfeldern verstreuten Gräberfelder. Da wir genauso wie bei dem Gräberfeld außerhalb der Südbefestigung Etagegräber verzeichnen, kommt die Frage auf, ob es sich nicht um Kirchenfriedhöfe handelt, deren Kirchen bisher archäologisch noch nicht festgestellt worden sind.

Auf den ersten Blick scheint es, dass der Wandel in der Topographie der Gräberfelder sprunghaft vor sich ging. Die Tatsache, dass das Bestatten auf den Gräberfeldern Königsgarten (KZ), Jelení-Stráve/Lumbe-Garten (JEL-LZ), Malovanka (MAL) und Strahov (STK) bereits am Ende der 1. Hälfte bzw. Anfang der 2. Hälfte des 10. Jh. aufhört, spricht dafür, dass der Prozess schrittweise vor sich ging. Dabei konzentrierte sich das Bestatten auf einigen älteren und neugegründeten kleineren Gräberfeldern.

Die Innenräume der Rotunde und der späteren Veits- und Georgsbasilika waren bis in die 60er Jahre praktisch ausschließlich den böhmischen Fürsten vorbehalten. Im letzten Drittel des 11. Jh. und im 12. Jh. suchten sich nur noch wenige von ihnen die Prager Burg als ihre Ruhestätte aus, 1039 kam das Grab des hl. Adalbert hinzu, dessen Reliquien aus Polen von Fürst Břetislav zurückgebracht worden waren. Zu diesem Zweck ließ er eine „kleine Kirche“ (ecclesiola) erbauen, deren Zusammenhang mit der Veitsrotunde nach wie vor unklar ist. In der neu erbauten Veitsbasilika fand, der Chronik des Kosmas zufolge, neben den Prager Bischöfen auch der gleichfalls aus Polen gebrachte Erzbischof Radim seine letzte Ruhestätte. Gräber bedeutender Geistlicher wurden in Gestalt romanischer Grüfte aus Plänerkalk seit dem 12. Jh. südlich der Veitsbasilika, im romanischen Gang und nördlich der Georgsbasilika verzeichnet.

Trotz Verlagerung der Befestigung und dadurch Ausweitung der Fläche der Prager Burg bot die Akropolis nicht genügend Platz, was zur Anlage von Etagegräbern bei der Rotunde und der späteren Veitsbasilika und auf dem Gräberfeld außerhalb der Südbefestigung (VJOP) führte. Gewisse Möglichkeiten bot die Fläche bei der Marienkirche auf der Vorburg, wo sich die Gräberfelder in Süd- und Südostrichtung ausdehnen konnten, genauso wie auf der Fläche des heutigen Loretto-Platzes. Aber auch auf diesen Gräberfeldern ist das Bestatten in Etagen belegt. In einigen Fällen decken sich Bestattungs- und Siedlungsareale (bei der Marienkirche, Loretto-Platz).

3. 13.–1. HÄLFTE 15. JH. (Abb. 5–6)

Auch in diesem Zeitraum waren die Kirchen auf der Prager Burg vor allem der weltlichen und geistlichen Elite vorbehalten. Ein Anliegen Karls IV. war es, nach dem Vorbild von Saint-Denis aus dem Prager Dom eine zentrale Grabkirche für die böhmischen Könige zu machen. Im Zusammenhang mit dem Ausbau der gotischen Kathedrale wurde direkt unter dem Chor eine Königsgruft angelegt. Bestandteil der großzügigen Pläne war die Übertragung der sterblichen Überreste von Fürsten, Bischöfen und Heiligen. Im Zuge dieses Plans fanden auch die Überreste der hl. Ludmilla und Vratislav I. in der Georgsbasilika eine würdigere Ruhestätte. Die Exklusivität einiger Grüfte wurde dabei in den 80er Jahren des 14. Jh. durch die Verwendung von Marmor noch unterstrichen. Dieses Baumaterial findet sich z.B. beim Grabmal von Jan Očko von Vlašim, dem zweiten

Prager Erzbischof, der als erster der Prager Erzbischöfe im Veitsdom beigesetzt worden war. Aus Sandstein waren dagegen die Grabplatten von Matthias von Arras und Peter Parler.

Mit bedeutenden Bauvorhaben hängt das Ende der Gräberfelder bei den Kirchen im Areal der Prager Burg des 13. und 14. Jh. zusammen. Das Bestatten bei der Marienkirche endete 1278 mit der Anlage eines Grabens, wobei der Aushub nicht nur den Friedhof, sondern auch die Reste der Kirche selbst überlagerte.

Mit dem Bau der gotischen Kathedrale endet das Bestatten südlich der romanischen Basilika sowie im Gang der Kirche unbekannter Weihe (der sog. Bartholomäuskirche) und dem entsprechend wurde auch der Sitz des Kapitels mit den Gräbern nördlich der Basilika im sog. Kloster der Prager Kirche aufgelassen. Weiterhin wurde in beschränktem Maße westlich der unvollendeten Kathedrale bestattet, und das teilweise auf der Fläche um das Grab des hl. Adalbert und in der Vikarius-Gasse. Die Entstehung der Stadt Hradschin und die Gründung der Pfarrkirche St. Benedikt führte um die Mitte des 14. Jh. zur Entstehung eines Friedhofs bei dieser Kirche. Außerhalb des Burgareals und außerhalb der Stadtmauern wurde in der und um die Kirche Maria-Himmelfahrt in Strahov bestattet. Fraglich ist und Aufgabe einer weiteren Forschung bleibt, ob sich das Bestatten vom Gräberfeld auf dem Loretto-Platz zu St. Benedikt verlagerte oder ob es in beschränktem Maße fortgesetzt wurde, bis es sich zu einem Sondergräberfeld für Hingerichtete, Sträflinge usw. wandelte.

4. 2. HÄLFTE 15.– ANFANG 17. JH. (Abb. 7)

In diesem Zeitraum war das Bestatten mit Ausnahme des Raumes beim Adalbertsgrab auf das Kircheninnere beschränkt. In der Königsgruft wurden die Körper von Ladislav Postumus und Georg von Podiebrad beigesetzt, in der zweiten Hälfte des 16. Jh. auch die Mitglieder der Habsburgerdynastie. 1590 wurde Colins Mausoleum fertiggestellt, in dessen oberirdischen Teil kamen Anna Jagiello, Ferdinand I. von Habsburg und Maximilian II. In die unterirdische Krypta wurden unter Georg Barthold Pontano von Breitenberg alle Überreste übertragen, einschließlich weiterer böhmischer Herrscher und ihrer Familienangehörigen, die bisher in der alten Königsgruft gelegen waren. Später kam hierher auch Erzherzogin Eleonore und 1612 der Zinnsarkophag Rudolfs II.

Neuerdings wurden in den Kirchen auch Bestattungen anderer sozialer Gruppen angelegt, des Adels, der Höflinge usw., deren Namen auf den erhaltenen Grabplatten in der Kathedrale zu finden sind. Des öfteren verzeichnen wir Ziegelgräber mit Marmorgrabplatten.

Im Zusammenhang mit dem Bau der Pfarrkirche des hl. Rochus entstand ein neues Gräberfeld für die Bewohner von Strahov. Weitergeführt werden die Gräberfelder bei der St. Benediktkirche auf dem Hradschin-Platz, in der und um die Kirche Maria-Himmelfahrt in Strahov sowie auf dem Loretto-Platz. Die Skelette auf dem letztgenannten Gräberfeld hat I. Borkovský mit den Körpern von Hingerichteten in Zusammenhang gebracht. Das Bestatten endet hier in der 1. Hälfte des 16. Jh., wohl im Zusammenhang mit dem Brand im Jahre 1541.

Nach Jahrhunderten werden die Gräber dieses Zeitabschnitts wieder zu einer Quelle für die Erkenntnis der materiellen Kultur. Diese Tendenz nimmt im folgenden Zeitraum noch zu.

5. 1620–1784 (Abb. 8)

Neu ist zu dieser Zeit das Bestatten in der Nähe der Burgkirchen. Wie das wiedergegründete Gräberfeld im Nordwestteil vor der Kathedrale mit dem früheren Bestatten beim Grab des hl. Adalbert zusammenhängt, ist unklar. Schriftlich belegt sind aus dem 18. Jh. vor allem Gräber von Burgangestellten. Ein kleiner Friedhof für Ordensschwwestern entstand um 1733 südlich der Georgsbasilika im Raum des Südportals. Etwa nur 20 Jahre lang wurden Mitglieder der „Anstalt für adelige Frauen“ in der 1760 im Nordostteil des Souterrains der Allerheiligenkapelle errichteten Krypta bestattet.

Die Übergabe der Benediktkirche und des Friedhofs an die Barnabiten im Jahr 1627 bedeutete für die Bewohner von Hradčany Komplikationen. Wie die Situation schließlich gelöst wurde, wissen wir nicht. Das Bestatten außerhalb des Burgareals konzentrierte sich faktisch auf den Westteil des Bergsporns, und zwar bei den Kirchen St. Rochus und Maria-Himmelfahrt in Strahov. Gräber von Adelligen und anderen Höflingen sind bei der Kirche des Kapuzinerklosters belegt (1664–1784), im Loretto, in der Kirche Maria-Himmelfahrt in Strahov und vereinzelt bei der St. Benediktkirche.

Im Zusammenhang mit dem Dreißigjährigen Krieg kommt die Tradition von Soldatengräbern (bei der Reitschule im 17. Jh., bei der Kirche Maria-Himmelfahrt in Strahov im 18. Jh., bei Loretto 1742) und der Generalität (in der Kirche Maria-Himmelfahrt in Strahov im 17. Jh.) auf.

Hygienische Probleme innerhalb der Städte und Pestseuchen (z.B. 1680, 1713–1715) waren der Grund für die Errichtung von Gräberfeldern außerhalb der Stadtgrenzen. Die Prager blieb von diesen Problemen – im Unterschied zu ihrer nächsten Umgebung – unberührt. 1680 und 1713 wurde in der Flur na Jenerálce (heute Prag 6-Dejvice) ein Pestfriedhof angelegt, auf dem die Pestopfer von Pohořelec, Střešovice und Strahov bestattet wurden.

6. 1784 BIS HEUTE (Abb. 9)

Die Zeit nach den Josephinischen Reformen (1782, 1784) kann, von einigen Ausnahmen abgesehen, als das Ende des Bestattens auf der Prager Burg erachtet werden. Auf dem westlichen Vorfeld verlagerten sich die Gräber in Gebiete außerhalb des untersuchten Raumes. Zu den Ausnahmen gehört Erzherzogin Amalie, die Tochter von Maria Theresia, die 1804 in der Königsgruft beigelegt wurde, sowie die Gräber der Erzbischöfe.

DIE GRÄBER DER PŘEMYSLIDENFÜRSTEN AUF DER PRAGER BURG

JAN FROLÍK

Eine besondere Stellung nehmen unter den frühmittelalterlichen Gräbern auf der Prager Burg die Bestattungen der Fürsten aus dem Geschlecht der Přemysliden ein. Der vorliegende Text versucht die relevante Quellenbasis vorzustellen.

1. ABGRENZUNG DES THEMAS (Tab. 1–5)

Unter dem Begriff Přemyslidenfürsten verstehen wir alle herrschenden Přemysliden vom ersten historisch belegten Fürsten Bořivoj I. († 888/889?) bis einschließlich Přemysl Ottokar I. († 1230), der zwar als König starb, aber zunächst als Fürst herrschte. Auf der Prager Burg wurden maximal vierzehn von ihnen bestattet. Komplizierter ist die Lage bei den böhmischen Fürstengattinnen. Wir kennen nämlich nicht ihre tatsächliche Anzahl, die fragmentarischen Schriftquellen erwähnen nicht einmal die Frauen der bedeutendsten Herrscher (z.B. Boleslav I.). Auf der Prager Burg können lediglich fünf Bestattungen identifiziert werden. Zu den Gräbern der Přemysliden sind noch das Grab des Bischofs Jaromír/Gebhart, fünf Gräber von schriftlich nicht belegten Kindern und ein Frauengrab (Marien-/St. Anna-Kapelle im Georgskloster) zu rechnen.

2. ARCHÄOLOGISCHE QUELLEN

Die Fürstengräber befinden sich im Inneren der aufgelassenen Marienkirche, in der St. Georgsbasilika, in der Marien- (heute St. Anna-) Kapelle im anliegenden Kloster, in der St. Veitsrotunde und im gotischen Veitsdom. Mit Ausnahme des Grabs von Fürst Bořivoj II. sind alle Gräber in der Vergangenheit geöffnet bzw. archäologisch untersucht worden.

2.1. MARIENKIRCHE (Abb. 1)

Am ältesten ist die Bestattung im Grab in der aufgelassenen Marienkirche. In Grab IIN-062 befand sich ein männliches und ein weibliches Skelett. Der Inhalt ist wiederholt ausführlich bearbeitet worden (Borkovský 1953, 180 f.; Frolík et al. 2000, 79 f.) und führt zu einer Datierung vor dem Jahr 918 (Smetánka – Vlček – Eisler 1983, 72). Aufgrund dessen wird die Bestattung Fürst Svyatopluk I. und seiner Frau zugewiesen.

2.2. IN DER ST. VEITSROTUNDE (Abb. 2.1)

Wurde in den Jahren 1911, 1915 (?) und 1928 gegraben (Cibulka 1934; Hilbert 1934). Das Grab des hl. Wenzel veränderte seit seiner Gründung im Jahr 938 bis zur Gegenwart seine Lage zwar nicht, wurde aber wiederholt hergerichtet und umgebaut. Der unterirdische Teil entstand 1346–1348 (Hilbert 1934), gefunden wurde dort eine Bleitruhe mit Erde aus einem älteren Grab und eine kleine Truhe mit den Fragmenten der älteren Grabausstattung (Podlaha 1934). Die Identifizierung des Grabs ergibt sich vor allem aus der Lage in der dem Heiligen geweihten Kapelle, ist aber auch traditionell. Schwieriger ist es mit den Gräbern K1 und K2 (Vlček 1997, 55–57), die beide vor der Südapsis mit Wenzelsgrab angelegt und so orientiert sind, dass sie die Südapsis respektieren. Als Obergrenze für ihre Anlage ist die Zeit der Umbauten durch Bischof Šebíř (nach 1031/1039) veranschlagt worden. Der Tote in Grab K1 war mit einem kleinen Messer in einer Holzscheide und Öse zum Aufhängen ausgestattet. Noch vager sind die Schlüsse über Grab K2, von dem lediglich ein Teil des rechten Fußes erhalten ist. Auf einen Zusammenhang mit Grab K1 weist die identische

Orientierung und Nähe zu Grab K1 hin. In den 90er Jahren ist Grab K1 unter Vorbehalt Fürst Boleslav I. zugeschrieben worden (Lutovský 1998, 204; Frolík et al. 2000, 204, 206), Grab K2 wird dabei als Grab der Gattin des Inhabers von K1 erachtet. Der Vollständigkeit halber sei die leere Grabgrube in der Nordapsis der Rotunde erwähnt, die Datierung geht von der Bauzeit der Nordapsis unter Bischof Šebíř (d.h. nach 1031/1039) und vor 1060 aus. Sollte hier ein Fürst bestattet gewesen sein, kommt nur Fürst Břetislav I. († 1055) in Betracht.

2.3. ROMANISCHE VEITSBASILIKA UND GOTISCHER VEITSDOM (Abb. 2.2)

Die Fürstengräber in der romanischen Veitsbasilika (Břetislav I., Svyatopluk II., Břetislav II., Bořivoj II., Přemysl Ottokar I.) können im Rahmen der Beschreibung der Gräber in der gotischen Kathedrale beschrieben werden, da sie 1373 in den Neubau übertragen wurden. Mit Ausnahme der Fürsten Břetislav II. und Bořivoj II. ist die ursprüngliche Lage in der romanischen Basilika unbekannt.

Erforscht wurden die Gräber Břetislavs I. (ohne archäologische Assistenz, Vlček 1997, 197–201), Svyatopluk II. (Frolík – Boháčová – Žegklitz 1988), Břetislavs II. (unveröffentlichtes Gutachten durch J. Frolík und M. Bravermanová im Jahr 2002) und Přemysl Ottokars I. (ohne archäologische Assistenz, Vlček 1999). Die Identifikation der einzelnen Herrscher ist von Angaben auf den bleiernen Authentik aus der Zeit der Übertragung im Jahr 1373 abhängig. Neben menschlichen Knochen gelangten während der Übertragung auch andere Funde in die Gräber (Břetislav I. – Holzperlen, Eierschalen, Schale einer Wallnuss und das Fragment eines Tierknochens; Svyatopluk II. – Hälfte einer Knochenperle und Fragment von einem Bandbeschlag; Přemysl Ottokar I. – Goldring mit Turmalin (?), der zur ursprünglichen Grabausstattung gehören könnte – Frolíková, Band I.1, 371). Aus dem Grab Břetislavs II. sind zahlreiche Tierknochen, paläobotanisches und paläontologisches Material geborgen worden.

Mit dem Veitsdom hängt die Identifikation der romanischen Reisetruhe aus Sizilien (12. Jh.) zusammen, die 1855 aus der Königsgruft gehoben wurde. Dort wurden auch sizilianische Textilien gefunden, die mit Konrad II. Otto in Zusammenhang gebracht worden sind, der 1191 bei Neapel verstarb (Bravermanová, Band I.1, 49–51).

2.4. GEORGSBASILIKA (Abb. 3.1, 3.2)

Im Hauptschiff wurden die als Nr. JK-90 (Kind), JK-91 (Kind), JK-92, JK-93, JK-94 (Kind), JK-95 (Oldřich), JK-97 (Vratislav I.) und JK-98 (Boleslav II.) bezeichneten Gräber gefunden (Borkovský 1975). Mit den Fürstengräbern hängt auch das Grab der hl. Ludmilla zusammen (Bravermanová, Band I.1, 91–94).

Grab JK-98 befand sich in der Längsachse des Schiffes (Borkovský 1975, 25–28; Bravermanová 2000). In der Grabgrube lag ein Sarg aus einem Baumstamm mit dem Skelett, bestattet war es wahrscheinlich in Strümpfen aus byzantinischem Stoff und in Lederschuhen. Das Grab wurde zunächst aus traditionellen Gründen und aufgrund von Schriftquellen aus dem 14. Jh. Boleslav II. zugeschrieben. Eine neue Hypothese bringt es mit Boleslav I. in Verbindung (Sláma 2003, 293–300). Alleine die Analyse der Textilreste (Bravermanová, Band I.1, 47–48) spricht eher für die jüngere Variante, d.h. für Boleslav II.

Die Überreste von Fürst Vratislav I. (JK-97) befinden sich heute in einer Steingruft aus dem 14. Jh. auf der Südseite des Hauptschiffs. Der Fürst war ursprünglich wohl in einer Grabgrube an der Südseite von Grab JK-98 bestattet. An die gegenwärtige Stelle wurden die Überreste 1379 übertragen, was durch einen Bleischrank mit dem Siegel der Äbtissin Katharina von Lipoltice (1378–1386) und durch eine Hülle mit einer Urkunde aus dem Jahre 1379 belegt wird. Unter der Gruft wurde eine Grabkammer festgestellt, die mit mehreren Schichten verfüllt war und verschiedene kleine Gegenstände enthielt (Borkovský 1975, 32–37). Berechtigt ist die Annahme, dass es zum Ausheben der Grabgrube, ihrem Verschütten und der Übertragung der sterblichen Überreste in die Gruft erst 1732 kam (Borkovský 1975, 34).

Die Gräber JK-92, JK-93 und JK-95 nördlich des zentralen Grabs bilden ein einheitliches Ganzes, dessen Entwicklung aufgrund der veröffentlichten Dokumentation restlos klar ist. Ältestes Glied ist das stark beschädigte Grab JK-93 nördlich von Grab JK-98, erhalten ist nur sein Ostteil. In Grab JK-93 fanden sich Fragmente von Holz- und Metallgegenständen, die als Truhenbeschläge interpretiert werden können. Aufgrund der ähnlichen Aufmachung – Bestattung in einem Sarg/einer Truhe(?) – und der gleichen Orientierung ist Grab JK-93 der Gemahlin des in Grab JK-98 bestatteten Fürsten zugeschrieben worden, und zwar Fürstin Emma († 1005/6; Frolík – Smetánka 1997, 136).

Mit Rücksicht auf die stratigraphischen Umstände wäre Grab JK-95 als nächstes entstanden,

obwohl in mehreren Etappen. Das älteste Element stellt eine Mörtelmauer aus Plänerkalksteinen dar, die ursprünglich die Südwand der gemauerten Gruft bildete (neuerdings bezeichnet als JK-95a – *Tomková*, Band I.1, 176, 178). Die Bauweise der Mauer (Ende des 12. oder Anfang des 13. Jh.) ist mit der traditionellen Auffassung, hier sei Fürst Oldřich bestattet († 1034; *Borkovský 1975*, 40-42), nicht vereinbar. Die weitere Entwicklung setzt voraus, dass das ursprüngliche Grab aufgelassen und durch das der Äbtissin Kunhuta von Kolovrat († 1401) ersetzt wurde. Unter der Grabplatte ist lediglich eine Aufschüttung mit verstreuten menschlichen Knochen und archäologischem Material aus dem 17. Jh. festgestellt worden. Die Bestattung der Äbtissin Kunhuta von Kolovrat wurde als Grab JK-95b bezeichnet, der Eingriff aus dem 17. Jh. als JK-95c.

Später wurde an der Außenseite der Gruft (Grab JK-95a) ein kleines Grab angebaut (Grab JK-92), und zwar so, dass die Mauer von Grab JK-95a seine Nordwand bildete, weitere drei wurden aus kleineren Quadern erbaut. Durch dieses Bauvorhaben wurde das ältere Grab JK-93 stark in Mitleidenschaft gezogen. Im Grab wurden männliche und weibliche Knochen in nichtanatomischer Lage gefunden, Eierschalen und zwei Stück von bemaltem Stuck. Keiner der Funde ist genau datierbar, es gehört somit frühestens in das 12.–13. Jh. Aus dem oben Gesagten geht hervor, dass die sterblichen Überreste von Fürst Oldřich, dessen Bestattung in der Georgsbasilika schriftlich belegt ist, nicht vorhanden sind († 1034).

2.5. ANDERE GRÄBER

In der St. Anna-(ehemals Marien-) Kapelle im Georgskloster wurden drei Gräber entdeckt (JK-102, JK-104 und JK-105). Die größte Aufmerksamkeit wurde dabei Grab 102 zuteil, das traditionell als Grab von Mlada/Maria, der ersten Äbtissin des Klosters († etwa 994) interpretiert wurde (was anthropologisch ausgeschlossen ist). Die Analyse des Befundes hat ergeben, dass über dem Grab im ausgehenden 10. oder im 11. Jh. eine hölzerne Grabkapelle errichtet wurde (*Frolík et al. 2000*, 242, 243, 245). Es ist davon auszugehen, dass es sich um eine für das Kloster wichtige Person handelte. In der Kapelle sind ferner zwei Kinder (Grab JK-104 und JK-105) gefunden worden, bei denen eine Beziehung zur Frau aus Grab 102 erwogen wird, die Keramikfragmente aus der Verfüllung der Gräber sind jedoch jünger (12. Jh.).

3. SCHRIFTQUELLEN

Die meisten Angaben zu den Gräbern sind erst nach einem bestimmten Zeitintervall verzeichnet worden (besonders die Erwähnungen in der Kosmas-Chronik). Für glaubwürdig halten wir den Bericht über die Bestattung des Fürsten Oldřich, der mit Ausnahme des hl. Wenzel gleichzeitig den ältesten Bericht über eine Fürstenbestattung darstellt. Die meisten Schriftquellen beziehen sich auf Tod, Bestattung (935) und spätere Übertragung der sterblichen Überreste des hl. Wenzel. Die Übertragung in die Wenzelsrotunde auf der Prager Burg durch Boleslav I. im Jahr 938 ist in Zweifel gezogen und ein Datum erst in den 60er Jahren des 10. Jh. erwogen worden. Sicher bestimmt ist die Bestattungsstelle außerhalb der St. Veitsbasilika im Fall des Fürsten Břetislav II., fixiert ist auch die Errichtung der Kapelle durch Břetislavs Schwester Ludmilla. Sehr genau kennen wir auch die Stelle des ursprünglichen Grabs von Fürst Bořivoj II., und zwar handelt es sich um die Krypta des hl. Martin (d.h. die westliche) in der romanischen Veitsbasilika (*Kosmas III*, 54, S. 196 f.).

Einige Bemerkungen betreffen die Übertragung der verstorbenen Herrscher oder ihrer Frauen. Das älteste Beispiel ist die Übertragung der Reliquien der hl. Ludmilla im Jahr 925 von Tetín in die Georgsbasilika (*Bravermanová*, Band I.1, 91). Wenn wir vom hl. Wenzel absehen, so folgt zeitlich die Übertragung der Überreste von Fürstin Jitka, der Frau Břetislavs I., irgendwann nach 1061. Genauso wurden auch aus dem weiten Italien die Knochen des Fürsten Konrad II. Otto im Jahr 1191 übertragen (*Bravermanová*, Band I.1, 49-50).

Die Identifizierung einiger Verstorbenen gründet sich auf einer bereits mittelalterlichen Tradition, die jedoch meist viel jünger als das Sterbedatum ist. Am häufigsten wird in diesem Zusammenhang Fürst Boleslav II. erwähnt (*Borkovský 1975*, 27). Unter den erhaltenen Grabsteinen der Přemyslidenfürsten gibt es keinen aus der Zeit der Bestattung. Es gibt auch keinen konkreten Hinweis darauf, dass die Grabsteine Aufschriften getragen hätten. Die einzige Ausnahme bildet die wenig verständliche Mitteilung bei Kosmas über die Grabinschrift von Fürstin Emma.

4. MARKIERUNG DER GRÄBER

Die ursprünglichen Gräber müssen bezeichnet gewesen sein, sonst wäre die nachfolgende Manipulation mit den sterblichen Überresten nicht möglich gewesen (das Grab des hl. Wenzel in der Veitsrotunde und später in der Veitsbasilika, Grab JK-97 [Vratislav I.] in der Georgsbasilika). Eine

ursprüngliche Grabplatte (Sandstein) aus der Zeit der Grablegung ist lediglich im Fall von Grab JK-102 in der St. Anna-/Marienkapelle erhalten. Bezeichnet gewesen sein muss auch das Grab der hl. Ludmilla, sonst könnte es nach dem Brand von 1142 nicht erfolgreich gesucht worden sein.

5. ANTHROPOLOGIE (Tab. 6, 7)

Eine größere anthropologische Analyse verlief seit den 50er Jahren des 20. Jh., und wurde mit einem monumentalen Buch abgeschlossen (*Vlček 1997*). Die Verlässlichkeit einiger der angewandten Methoden ist später bezweifelt worden (*Brůžek – Novotný 1999; Černý – Stránská 1999*). Anthropologisch belegt ist die Verwechslung von Reliquien (wahrscheinlich der Überreste von Fürstin Jitka mit denen ihres Sohnes Spytihněv II.; das Fehlen von eindeutig als männlich identifizierbaren Knochen in der Gruft Břetislavs II.) und der unübliche Umgang mit Knochen (Vierteilung und Kochen im Fall von Grab JK-92 in der Georgsbasilika) sowie Verletzungsspuren (Spytihněv I.) oder Krankheiten (Grab JK-97 – Vratislav I.; Mann in Grab JK-92). Das oftmalige Beimischen von Knochen in übertragenen Gräbern weist auch auf die Beschädigung von mehr Gräbern hin. Extrem sind die menschlichen Knochen aus der Gruft Břetislavs II. (mindestens 6 Individuen, keines als männlich erweisbar).

In den letzten Jahren ist beim anthropologischen Material das DNA-Studium vorangetrieben worden (*Sykes 2004*). Erhofft werden dabei auch Ergebnisse für die Untersuchung der Knochen der Přemysliden, bisher jedoch nur beschränkt (Reliquien der hl. Ludmilla – *Bravermanová*, Band I.1, 111-113). Sollten wir mitochondriale DNA erhalten, könnten die Überreste der Brüder Spytihněv I. und Vratislav I. mit jener ihrer Mutter Ludmilla verglichen werden, entsprechend auch zwischen dem hl. Wenzel, K 1 (Boleslav I. ?) und Grab JK-98 (Boleslav II. ?). Identität in der mitochondrialen DNA würde Boleslav I. als Bruder identifizieren und die restlichen Knochen könnten Boleslav II. zugeschrieben werden. Erwogen wird eine enge Beziehung zwischen dem Frauengrab JK-102 und den Kindergräbern JK-104 und JK-105 in der Marien-/St. Anna-Kapelle des Georgsklosters, die im Zuge der Analyse des archäologischen Befundes bezweifelt worden ist. In diesem Fall wäre Identität in der mitochondrialen DNA ein schwerwiegendes Argument.

6. SCHLUSS (Tab. 8)

Die mit den Přemyslidenfürsten, ihren Frauen und weiteren Verwandten im Zusammenhang stehenden Gräber stellen zweifellos einen wichtigen Komplex dar. Die Frage der konkreten Identifizierung ist immer noch sehr lebendig, auch wenn bei manchen Bestattungen nicht eindeutig lösbar. Trotzdem handelt es sich um die am häufigsten gestellte Frage.

EXKURS: ZU GRAB NR. 98 IN DER GEORGSBASILIKA

MILENA BRAVERMANOVÁ

Unlängst hat J. Sláma (*Sláma 2003*, 293-300) eine neue Hypothese geäußert, der zufolge in Grab JK-98 nicht Boleslav II., sondern Boleslav I. bestattet wäre. Die Überlegungen seien hiermit um zwei weitere Bemerkungen ergänzt.

Zu Grab K 1 in der St. Veitsrotunde: Aufgrund der neuen Interpretation des Befundes von der Rotunde wäre die Kapelle in der Südapsis noch unter Bischof Šebř († 1067) vom Kirchenschiff durch eine Trennwand geteilt worden, und zwar direkt über Grab K 1. Die Trennwand wurde im Zusammenhang mit Bauarbeiten in der Umgebung des Grabs des hl. Wenzel und seiner Eingliederung in den Neubau der Basilika nach 1060 beseitigt. Sollte in Grab K 1 im Jahr 999 tatsächlich Fürst Boleslav II. bestattet worden sein, wäre es unlogisch, dass Šebř so kurz darauf über der Ruhestätte dieses Herrschers eine Trennwand erbaut hätte. Hätten wir es jedoch mit dem Grab Boleslavs I. zu tun, wäre die zwischen dessen Tod und dem Bau der Wand verstrichene Zeit wesentlich länger.

Zu Grab JK-98 in der Georgsbasilika: Bei der Klärung der Identität des Bestatteten könnte die detaillierte Analyse der Grabbeigaben hilfreich sein. Den einzigen genau datierbaren Fund stellt ein Textilfragment vom Strumpf des Toten dar (*Abb. 1*). Aufgrund von Analogien, und zwar in der Textilproduktion des 10. und 11. Jh., kann das erhaltene Muster nicht anders, als Teil eines Adlerflügels interpretiert werden. Obwohl wir wissen, dass in den herrschaftlichen Werkstätten in Byzanz das ganze 10. Jh. über Stoffe mit dem Motiv des Kaiseradlers gewoben wurden, sind aus Europa lediglich drei Funde bekannt (Schatzhaus in der Kathedrale von Brixen, Eusebiuskathedrale in Auxerre und Reliquienschrein des hl. Knut in der Kathedrale von Odense). Alle werden jedoch

erst um 1000 datiert. Dass die einzigen drei entsprechenden Textilien erst so spät nach Europa gelangten, hängt mit dem strengen Verbot der Nachahmung und Ausfuhr von kaiserlichen Purpurgewändern zusammen. Schenken konnte sie lediglich der Herrscher. Erst seit Ende des 10. Jh. wurde das Verbot gemildert und luxuriöser Samt im Handel vertrieben. Wäre das Stoffstück mit Adlermotiv in der Ausstattung des Fürsten Boleslav I. und nicht erst Boleslav II. vorhanden gewesen, würde es bedeuten, dass es bereits irgendwann in den 60er Jahren des 10. Jh. nach Europa gelangte. Bisher kennen wir dazu jedoch keine Analogie.

EXKURS: ZU EINER NEUEN INTERPRETATION ZWEIER FUNDE AUS DER KÖNIGSGRUF

MILENA BRAVERMANOVÁ

Eine Ausnahme unter den überwiegend gotischen Textilien aus der Königsgruft bildet das Gewebe mit Vogelpaaren in Kreisen, das wesentlich älter erscheint. Der Stoff war mit einem großen Medaillon mit Vögeln am Lebensbau verziert und ist unlängst als sizilianisch bestimmt worden (12. Jh.). Die Anwesenheit in einer Gruft, in der als älteste Blanca Margarete von Valois aus der Mitte des 14. Jh. figuriert, gab zunächst ein Rätsel auf. Aus den Schriftquellen geht jedoch hervor, dass sich im Grab auch eine verzierte Truhe befand, die im 19. Jh. an das Nationalmuseum übergeben worden ist. Diese Truhe (Abb. 1), ein Reisekoffer, ist neuerdings als romanisch, und zwar aus dem sizilianischen Raum bestimmt worden. Beide Gegenstände, sowohl Stoff als auch Truhe, gehörten somit wohl zueinander. Aufgrund der Erwähnungen in mittelalterlichen Chroniken ist zu schließen, dass sie zusammen mit den sterblichen Überresten des Fürsten Konrad II. Otto nach Böhmen gelangten, der 1191 bei Neapel gestorben war. Zeitgenössischen Berichten zufolge wurde der Fürst im Kloster von Monte Cassino bestattet, die Knochen jedoch irgendwo in der Veitsbasilika beigelegt. Da wohl die Tradition lebhaft war, dass die Truhe die Knochen des Fürsten enthält, wurde sie wahrscheinlich im 14. Jh. in die gotische Königsgruft übertragen und gelangte von dort auch in die Renaissancegruft und im 19. Jh. weiter in das Nationalmuseum in Prag.

DIE GRÄBER DER KÖNIGE UND IHRER VERWANDTEN AUF DER PRAGER BURG

MILENA BRAVERMANOVÁ

Auf der Prager Burg wurde seit dem 13. Jh. eine ganze Reihe böhmischer Könige aus dem Geschlecht der Přemysliden, Luxemburger und der ersten Habsburger bestattet, bis im 17. Jh. in Wien zu bestatten begonnen wurde.

Als erster böhmischer König fand auf der Prager Burg Přemysl Ottokar I. († 1230) seine letzte Ruhestätte. Zunächst wurde er an einer unbekannt Stelle in der Veitsbasilika beigelegt, dann 1373 zusammen mit anderen Reliquien in den gotischen Dom übertragen (Abb. 1.1). Über den Gräbern von sechs Herrschern aus dem Geschlecht der Přemysliden, die in drei Kapellen des Chorumgangs bestattet waren, wurden mächtige Steintumben mit figürlicher Darstellung des jeweiligen Herrschers errichtet. Hier wechseln Darstellung in Rüstung (Břetislav I., Břetislav II., Přemysl Ottokar II.) mit solchen in langem Ornat und mit herrschaftlichen Insignien (Spytihněv II., Bořivoj II., Přemysl Ottokar I.). Přemysls Tumba in der sog. Sächsischen Chorkapelle ist 1978 geöffnet worden. Unter den Knochenresten fand sich eine Plakette mit Aufschrift und Goldring.

Přemysl Ottokar II. († 1278) lag nach der Niederlage auf dem Marchfeld kurz in Wien, dann im Minoritenkloster in Znaim. In der Veitsbasilika auf der Prager Burg wurde er erst 1296 bestattet, nach dem Aufheben des Reichsachts. Nach der Übertragung lagen seine Überreste in derselben Kapelle, wie die Überreste seines Großvaters (Abb. 1.1). Geöffnet wurde die Tumba 1976 (Abb. 2), sie enthielt einen Ballen Stoff mit zerfallenen Knochen. Auf dem Schädel des Königs saß eine Krone auf, rechts vom Schädel lag ein Szepter und darüber der Reichsapfel. Zwischen die Kiefer war eine beschriftete Plakette eingeschoben.

Rudolf I. († 1307), der erste Habsburger auf böhmischem Thron, wurde nach seinem Tod während eines Feldzugs auf die Prager Burg gebracht. Die Begräbniszeremonie leitete Abt Konrad und begrub den toten König dann in ein Grab in der Mitte der Veitsbasilika. Daneben stand ein Altar des hl. Simon und Juda (Abb. 1.1). 1870 wurde das Grab geöffnet, neben der Plakette fanden sich Knochenfragmente, Hautreste, Textilien, Krone, Reichsapfel und Szepter, die bei dieser Gelegenheit gehoben wurden. Zum zweiten Mal wurde das Grab 1929 geöffnet und der Inhalt in einem Sarg gemeinsam mit Erzherzogin Eleonora, der Tochter Maximilians II., in der neuen Königsgruft untergebracht. Zuletzt wurden die Überreste 1991 gehoben.

Karl IV. ließ um 1350 für seine Familie unter dem Hauptaltar eine gemauerte Gruft errichten (Abb. 1.1:4), neben seinen vier Frauen und Kindern wurde dort vor allem Wenzel IV. († 1419) beigelegt. Wenzels Überreste wurden zunächst geheim in den Veitsdom gebracht, lagen dann etwa einhalb Monate in der Wenzelskapelle, danach kamen sie nach Zbraslav. Bei der Plünderung des Klosters wurde sein Körper ausgegraben, ein Fischer fand ihn und bestattete ihn in der Nähe seines Hauses. Erst nach drei Jahren gelangte Wenzels Körper in die Königsgruft auf der Prager Burg.

In der Königsgruft (Abb. 1.2:4) fanden ihre letzte Ruhestätte auch Ladislaus Postumus († 1457) und Georg von Podiebrad († 1471). Ferdinand I. († 1564) verstarb im Königspalast in Wien, nach einem Jahr wurde er nach Prag überführt und in der alten Königsgruft beigelegt. 1566 wurde vor dem Chor mit dem Bau einer neuen unterirdischen Gruft mit oberirdischem Mausoleum begonnen. In Regensburg starb inzwischen Maximilian II. († 1576). Wegen einer Pestepidemie wurden die Überreste zunächst im Kloster Wilhering in der Nähe von Linz beigelegt. Nach Wunsch der böhmischen Stände wurde jedoch definitiv entschieden, ihn in Prag zu bestatten. Die Übertragung der Überreste in die alte Königsgruft erfolgte etwa ein halbes Jahr nach dem Tod des Kaisers.

In die 1589 fertiggestellte neue Königsgruft wurden damals alle Reliquien gebracht (Abb. 1.1:5; 1.2). Anna Jagiello († 1549), die Gattin Ferdinands I., ihr Gatte und Sohn Maximilian II. lagen dabei im oberirdischen Mausoleum (Abb. 4). Zu großen Veränderungen kam es nach 1612, als nach dem Tod Rudolfs II. († 1612) in den unterirdischen Teil der Gruft ein großer Sarkophag gestellt wurde (Abb. 5). Damals wurden wohl einige Särge entfernt und die Überreste einiger Bestatteter vermischt. Auch in der Folgezeit wurden einzelne Särge von Zeit zu Zeit geöffnet und ausgewechselt (Abb. 7-8). 1928 wurde die Gruft neu hergerichtet und neue Särge angeschafft, in die Überreste der Gestorbenen, nachdem sie anthropologisch untersucht worden waren, wieder gelegt wurden. Die Beigaben wurden in die Sammlungen der Prager Burg eingereiht.

Aus den meisten Kisten wurde die Grabbestattung geborgen. Viele Gegenstände sind während der Jahrhunderte verloren gegangen, die meisten erst im 20. Jh. Die Fundumstände sowie die Gegenstände selbst sind nicht ausreichend dokumentiert, vermischt und die Fundlage entsprach nicht ihrer Bedeutung. Auch die früheren Restaurierungsarbeiten waren nicht immer auf entsprechendem Niveau. Dies hat sich erst in letzter Zeit geändert, als die Verwaltung der Prager Burg ein neues klimatisiertes Lager sowie spezialisierte Restaurierungs- und Konservierungswerkstätten eingerichtet hat.

Obwohl das Konvolut der Überreste der Grabausstattungen beschädigt ist, handelt es sich um einen außerordentlich bedeutenden Beleg für die materielle Kultur. Vor allem die Überreste der Bestattungsgewänder stellen nicht nur in Böhmen, sondern auf der ganzen Welt, ein Unikat dar. Die Funde werden schrittweise konserviert und verarbeitet; z.B. die ursprünglich aus der Königsgruft geborgenen ca. 350 gotischen Fragmente, auf denen etwa 35 Muster belegt sind, sind nur zu einem Drittel verarbeitet. Die aus Seide hergestellten und mit goldenem Faden verzierten Textilien waren meist aus allen Gebieten der damaligen Textilproduktion importiert. Bedeutend sind auch die beigegebenen Kronjuwelen. Zunächst waren sie aus vergoldetem Silber, später aus Holz gefertigt.

Im Sarg Přemysl Ottokars I. wurde neben der Plakette mit Aufschrift ein Ring gefunden, im Sarg Přemysl Ottokars II. auch eine Plakette mit Aufschrift, vergoldete Kronjuwelen (Krone, Szepter, Reichsapfel) und Fragmente von Textilien, die ursprünglich über den Sarg gelegt waren. Die Herrlichkeit Rudolfs I. von Habsburg belegt eine Plakette mit Aufschrift, Kronjuwelen und ein komplettes Männergewand (Tunika, Surcot, Mantel, Haube unter der Krone). Karl IV. wurde als Zeichen seiner Macht eine hölzerne Krone beigegeben, der Tote war mit Mantel und Dalmatika bekleidet. Auch Wenzel IV. und Ladislaus Postumus waren im Grab mit einer Dalmatika bekleidet. Aus dem Grab Georgs von Podiebrad ist bisher ein Polster konserviert worden, im Sarg wurde ferner auch ein hölzernes Szepter gefunden.

Besonders reich ist auch die Grabausstattung der in Prag bestatteten Habsburger. Die Särge enthielten Kanopen für das Herz, im Fall Rudolfs II. auch für das Gehirn. Maximilian II. hatte ein mit Malachiten verziertes Kreuz, den Orden vom Goldenen Vlies und ein Schwert bei sich, Rudolf II. ein Kreuz, einen Rosenkranz und Ringe, die belegen, dass der Kaiser ein Anhänger der Kabbala war. Anna Jagiello war mit Ringen, einer Kette und einem Kreuz bestattet, die kleine Eleonora mit Rosenkranz. Erhalten sind aber auch Bestattungsgewänder: Wamse, Mäntel, Hosen, Strümpfe, Schuhe, Hüte, Frauenkleider, Hauben, Polster und Schleier.

Für die Erkenntnis des Akts, der sich während der Beisetzung abspielte, sind Schriftquellen unerlässlich. Darüber, wie die Bestattungen der ältesten Přemyslidenherrscher aussahen, wissen wir nichts, die Bestattungszereemonie mit dem letzten Weg des Königs wurde dagegen weitaus detail-

liert beschrieben. Es ist klar, dass sie umso prunkvoller gewesen sein muss, je mächtiger und wichtiger der Herrscher war. Die Bestattung eines im 10. und 11. Jh. herrschenden Fürsten dürfte ein relativ einfaches Arrangement gehabt haben. Anders sahen die Zeremonien anlässlich des letzten Weges des Kaisers Karl IV. oder die großzügigen Bestattungsfeierlichkeiten in der Renaissance und im Barock aus. Die Bestattung des Herrschers war ein großes Ereignis, betonte seine Herrlichkeit und seine Präsentation gegenüber der Öffentlichkeit. Es handelte sich um eine der wichtigsten Hofzeremonien, auch wenn im Unterschied von den anderen Zeremonien der König nur noch mit seinem toten Leib anwesend war. Die Zeremonien hatten ihre festen Regeln, die ununterbrochen geändert wurden. Eine bedeutende Rolle spielte dabei die Herrichtung des toten Körpers, seine Zurschaustellung vor dem Begräbnis, die feierliche Dekoration der Leichenbahre und ihrer Umgebung, der Umzug zum Grab, die Trauerklagen, die Dekoration der Kirche, die Bestattungszeremonie, schrittweise Herrichtung des Grabs bzw. die am Grab abgehaltenen Zeremonien. Die Regeln der Bestattungsriten sind selten, auch wenn es Wunder nimmt, dass sich ihnen die Herrscher während ihres Lebens nicht sonderlich widmeten. Das Grundschema war von der Kirche vorgegeben.

GRÄBER VON HEILIGEN BÖHMISCHEN URSPRUNGS AUF DER PRAGER BURG

MILENA BRAVERMANOVÁ

Unter den in Böhmen verehrten und auf der Prager Burg bestatteten Heiligen finden sich in erster Linie Anhänger der Přemyslidenfamilie (hl. Wenzel und hl. Ludmilla), deren Martyrium und Translation sich in den Anfängen der Formierung des böhmischen Staates ereignete und zwar zu einer Zeit, als das Christentum gerade begonnen hatte, in Böhmen Wurzeln zu schlagen. Im 11. Jh. wurden auf der Prager Burg auch die Reliquien des ersten Prager Bischofs heimischer Herkunft beigelegt, und zwar des hl. Adalbert; zusammen mit ihm wurden aus Gnesen auch die Reliquien des Gnesener Erzbischofs Radim/Gaudentius gebracht. Das Grab Johannes von Nepomuks, der erst in der Barockzeit heiliggesprochen wurde, stammt bereits aus dem Ende des 14. Jh. Dagegen gelangten die Überreste des 1053 gemarterten hl. Prokopius erst 1588 auf die Prager Burg. Die Gräfte und Reliquienschreine der böhmischen Patrone befinden sich in der Georgsbasilika (hl. Ludmilla), im Veitsdom (hl. Wenzel, Adalbert, Johannes von Nepomuk, ebenda auch der heilige Radim) und in der Allerheiligenkapelle (hl. Prokopius; *Abb. 1*).

Die hl. *Ludmilla* wurde 921 auf der Burg Tetín ermordet. Hier befand sich zunächst auch ihr Grab. 925 ließ Fürst Wenzel die Überreste seiner Großmutter auf die Prager Burg überführen. In der Georgsbasilika lagen sie ursprünglich wohl im kreuzförmigen Grab vor dem Hauptaltar. Dieses Grab wurde in den 70er Jahren des 10. Jh. gestört oder erst 999 während der Bestattung von Fürst Boleslav I. oder Boleslav II. Damals könnten die Reliquien der hl. Ludmilla geborgen und am Altar des hl. Kreuzes aufbewahrt worden sein. Erst Ende des 13. Jh. wird die Beilegung Ludmillas in einen Sarkophag im Presbyterium hinter dem Hauptaltar des hl. Georg erwähnt. Zwischen 1328 und 1371 wurde die Heilige in die Südkapelle der Basilika gebracht, wo ein Grabmal mit der Darstellung der Fürstin aufgestellt wurde (*Abb. 2-3*). Während der Hussitenkriege, bzw. noch später, wurde der Sarg zusammen mit einem Schrein mit drei Schädeln unbekannter Frauen in einer gemeinsamen Grabkammer unter der Gruft bestattet.

Der Sarkophag ist 1981 untersucht worden (*Abb. 4*). In beiden Truhen fanden sich Textilien, die zu den wertvollsten von der Prager Burg gehören. Am ältesten war ein Leinengewebe, das wohl in Böhmen angefertigt worden war. Dieses könnte mit den Reliquien der hl. Ludmilla während ihrer Übertragung von Tetín in Berührung gekommen sein. In Ludmillas Truhe befand sich ferner ein Schleier, die älteste bekannte Leinenstickerei in Böhmen, aus dem Verlauf bzw. Ende des 10. Jh. Beim dritten Stoffrest handelt es sich um den Hinterteil einer Dalmatika aus Samt, gewebt in der sog. Protolampas-Bindung aus Byzanz aus dem 1. Drittel des 11. Jh. mit Muster aus Vogelpaaren in Kreisen. Die restlichen Gewebe sind jünger, z.B. der Vorderteil eines Leinenrochetts (Böhmen, 12. Jh.) und gestickte Altardecke aus Leinen (Böhmen oder Deutschland, 14. Jh.). Alle Stoffe sind erst sekundär den Reliquien beigegeben worden.

Der hl. *Wenzel* wurde 935 in Stará Boleslav ermordet. Hier befand sich auch Wenzels erstes Grab. Den Legenden zufolge ließ Boleslav I. innerhalb von drei Jahren die Reliquien in die Prager Burg übertragen und sie in der Veitsrotunde beilegen, wodurch Wenzel kanonisiert wurde. Bei allen weiteren Umbauten wurde die Stelle dieses Heiligengrabs respektiert. Von der Herrichtung des Grabs in der Süddapsis der Rotunde, wohl in den Felsen eingegraben, wissen wir nichts. Es kann davon aus-

gegangen werden, dass es im Laufe des Baus der Basilika in den 60er Jahren des 11. Jh. irgendwie verändert wurde. Die größte Aufmerksamkeit wurde der Grabstelle von Karl IV. zu Teil, 1346 wurde ein Teil der Knochen gehoben und in einem Reliquienschrein über dem ursprünglichen Grab untergebracht. 1366 war der Bau der neuen Wenzelskapelle vollendet. Das Grab befand sich immer noch an der selben Stelle. Aus der prunkvollen Ausstattung der Gruft wurde 1420 das Gold und die Edelsteine als Sold verwendet. In der Barockzeit wurde die gotische Altarmensa mit Marmor verkleidet und mit Gold verziert. Zuletzt wurde im Zusammenhang mit der Fertigstellung des Doms 1911 vom Architekten Kamil Hilbert in der Wenzelskapelle eine archäologische Ausgrabung durchgeführt, die gotische Gruft restauriert und mit Halbedelsteinen verziert (*Abb. 5-7*). Die Knochen des Heiligen wurden in einem Reliquiar über der Gruft untergebracht.

Anlässlich der Restaurierung der Reste der gotischen Gruft wurde auch unter dem Boden des Grabmals die ursprüngliche gotische Truhe mit weiteren Reliquien des Heiligen gefunden. Es handelt sich wiederum um sekundäre Beigaben. Die Stoffe, die aus dem 12. bis 16. Jh. datieren, wurden zu den Reliquien schrittweise beigegeben. Am ältesten ist ein roter Samit, wohl aus dem Nahen Osten, mit goldenem Faden waren darauf Medaillons mit Elefanten gestickt. Nach Böhmen könnte er gelangt sein, nachdem der Prager Bischof Menhart im 12. Jh. eine Reise nach Jerusalem unternommen hatte. Eine andere Technik erweisen die anderen Stoffe, meist Lampas, aber auch mit Ziermotiven. Sie stammen aus Sizilien, Ägypten, dem östlichen Turkestan, Persien, Norditalien und Spanien. Neben Stoffen wurden in der Gruft auch Reste von älteren hölzernen und bleiernen Truhen verschiedenen Alters gefunden, manche hatten Schlösser, weiter die Bleitruhe aus der Zeit Jan Očkos von Vlašim mit Resten der Konsekrationsurkunde, dessen Siegel und das Siegel von Arnošt von Pardubic und Karl IV., mehrere Münzen, ein gläserner Renaissance-Schrein, ein Säckchen mit den Reliquien weiterer Heiliger und beschriftete Täfelchen aus verschiedenen Zeitaltern.

Der hl. *Adalbert* wurde 23. 4. 997 auf einer Missionsreise zu den heidnischen Preußen getötet. Seine Reliquien wurden vom polnischen Fürsten Boleslav Chrabrý freigekauft, der sie zunächst in der Kirche in Třemešno beilegte und 999 nach Gnesen überführen ließ. Im gleichen Jahr wurde Adalbert in Rom heiliggesprochen und zum Patron Polens erhoben. Nach Böhmen gelangten die Reliquien 1039 im Zuge eines Kriegszugs Břetislavs. Neben den Knochen Adalberts gelangten damals auch die Reliquien von Radim, des Stiefbruders des Erzbischofs von Gnesen, von den sog. Fünf Brüdern und reiche Kriegsbeute nach Prag, vor allem eine Goldfigur des Gekreuzigten und drei große verzierte Goldplatten. Diese Gegenstände wurden dann wahrscheinlich Bestandteil der Verzierung von Adalberts Mausoleum. Wo genau es lag, wissen wir nicht. In Betracht kommt entweder die Nordapsis der Rotunde, oder, was wahrscheinlicher ist, deren Vorhalle oder eine kleine Kirche – eine Art Grabkapelle – westlich vom Schiff der Rotunde. Adalberts Grab wurde den Schriftquellen zufolge 1129 umgebaut, als Bischof Menhart das Grab erneuerte. Damals lagen die Überreste des Heiligen bereits in der romanischen Spytihněv-Basilika. Wahrscheinlich befanden sie sich aber immer an derselben Stelle, also etwa in der Mitte des Neubaus. 1323 ließ der Prager Bischof Johann IV. von Dražic dem Heiligen ein neues, reich verziertes Grabmal erbauen. Während des Baus der gotischen Kathedrale wurden die Reliquien des hl. Adalbert 1396 gehoben und in einem neuen Grab in der Achse des geplanten Schiffs der Kathedrale beigelegt (*Abb. 8*). Über dem Grab wurde eine steinerne Tumba mit hölzernem Dach errichtet. Nach dem Brand von 1541 kamen die Reliquien in die polygonale Kapelle im Raum vor der provisorischen Wand des Domchors. Diese Kapelle wurde im Zuge des Dombaus abgerissen, und die Reliquien 1880 in einem provisorischen Altar mit einer gläsernen Tumba in der „Vlašská“/Italienische-Kapelle untergebracht. Der letzte Umbau dieses Altars erfolgte 1918, als die Reliquien in eine kupferne Truhe kamen.

Der hl. *Prokopius* starb im Jahr 1053 und wurde im Benediktinerkloster in Sázava beigesetzt, 1204 kanonisiert. 1588 wurden seine sterblichen Überreste auf die Prager Burg gebracht und in der Mitte des Presbyteriums der Allerheiligenkirche untergebracht, wo von dieser Zeit an eine gemalte Arche auf einem Sockel stand. 1666 wurde ein neues Grabmal errichtet, das sich weiterhin in der Mitte der Kirche befand (*Abb. 9*). 1768 wurde entschieden, den Altar an die Nordwand der Kirche unter das hölzerne Oratorium zu versetzen. Die 1988 durchgeführte anthropologische Untersuchung erbrachte nichts Interessantes. Festgestellt wurden die Überreste von drei Erwachsenen (2 Männer und 1 Frau) und einem Kind. Keine der Reliquien kann tatsächlich dem Abt gehört haben. Dass aus Sázava die falschen Reliquien gebracht wurden, ist nicht verwunderlich, denn das Kloster war nach den Hussitenkriegen in einem derart schlechten Zustand, dass hl. Prokopius in den Ruinen gesucht werden musste.

In der Barocktumba mit den vermeintlichen Reliquien des hl. Prokopius fanden sich ver-

schiedene Stoffreste, Fragmente von Leinentextilien ohne Muster, wahrscheinlich heimischer Herkunft, und Fragmente von importierten Stoffen. Außerordentlich ist ein besonders feiner Seidenstoff, gestickt in der Leinenbindung, mit Musselineffekt, der wahrscheinlich aus der Umgebung von Mossul im Irak stammt. Die Stoffe sind mittelalterlich, die Textilien mit Musselineffekt könnten noch älter sein. Möglicherweise befanden sie sich in einem älteren Reliquenschrein des Heiligen auf der Prager Burg. Gefunden wurde auch ein rotes Seidengewebe mit Resten von schwarzen Konturen und von in ölhaltigem Blattgold ausgeführten Verzierungen. Wahrscheinlich handelt es sich dabei um Reste der ursprünglichen Renaissancefahne über dem Sarg des Heiligen. Als letzter Stofffund ist eine barocke Decke mit Klöppel- und Netzspitze zu nennen.

In der St. Veitsrotunde lagen auch die Reliquien *des hl. Radim*, des Stiefbruders von St. Adalbert, dessen Grab sich ursprünglich in der Kathedrale von Gnesen befunden hatte. 1039 wurden die Reliquien nach Prag überführt und wahrscheinlich irgendwo in der St. Veitsrotunde untergebracht. Nach dem Bau der Basilika wurden die Reliquien des hl. Radim in die St. Kosmas-und-Damian-Krypta übertragen. Wo sie sich heute befinden, wissen wir nicht., Sie könnten aber beim Bau der gotischen Kathedrale verschüttet worden sein. Während St. Radim in Polen bereits seit dem 11. Jh. verehrt wird, verbreitete sich sein Kult in Böhmen offenbar erst im 13. Jh.

Der *hl. Johannes von Nepomuk* bezahlte die Zwistigkeiten zwischen König Wenzel IV. und dem Prager Erzbischof Johann von Jenštejn 1393 mit seinem Leben. Er wurde verhaftet, gefoltert und nach dem Tod von der Karlsbrücke in die Moldau geworfen. Danach wurde er zuerst im Kloster der Cyriaker in der Dušní-Gasse in Prag bestattet. Nach drei Jahren wurden die sterblichen Überreste in den Veitsdom gebracht und in einem Grab im Umgang des Chors der Vlašim-Kapelle beigesetzt. Über dem Grab lag ein Grabstein mit aufgestelltem Kreuz und das Grab war mit einem Gitter umgeben. 1694 wurde das neue Grabmal in Form eines Baldachins fertiggestellt. 1729 erfolgte die Kanonisation und nach einem Projekt Josef Emanuel Fischers von Erlachs wurde ein Sockel aus schwarzem Marmor errichtet und darüber Silberengel, die den Sarg trugen. Das Werk wurde 1771 durch einen Baldachin mit Samtvorhang ergänzt.

GRÄBER BEDEUTENDER VERTRETER DES GEISTLICHEN STANDES AUF DER PRAGER BURG

MILENA BRAVERMANOVÁ

1. BISCHOFSGRÄBER (Abb. 1-4; tab. 1)

Die meisten Prager Bischöfe wurden im Veitsdom bestattet, bzw. in seinen vorangehenden Bauphasen – Rotunde (?), Basilika und spätere gotische Kathedrale. Die meisten Bischöfe verstarben direkt in Prag und ihre Überreste wurden nur einmal übertragen, und zwar aus der Basilika in die Kathedrale. Einige jedoch starben außerhalb Böhmens und ihre Körper mussten transportiert werden. Es handelt sich z.B. um Bischof Adalbert, Jaromír/Gebhart, Menhart, Daniel und Ondřej. An welchen Stellen der Basilika die Bischöfe genau bestattet wurden, wissen wir nicht, einige von ihnen wahrscheinlich in der Gaudentius/Radim-Kapelle, Bischof Jaromír/Gebhart offensichtlich in einem Grab im Erdgeschoss des romanischen Turmes, Bischof Johann I. in der Gothard-Kapelle, die Kalva von Ondřej fand sich in der Wenzelskapelle, Johann IV. von Dražice wurde beim Silvesteraltar beigesetzt. Die Ausstattung der ursprünglichen Gräber ist unbekannt.

Die sterblichen Überreste aller Prager Bischöfe wurden 1374 auf Befehl Karls IV. durch den Chronisten und Bauherrn Beneš Krabice von Weitmile in den neu errichteten Chor der gotischen Kathedrale übertragen, in den Raum zwischen dem Veitsaltar und den Ostkapellen. Hier wurden sie in Steinkisten beigesetzt, die mit Marmorplatten verdeckt waren. Da zu der Zeit, als die Basilika abgerissen wurde, viele Körper der Bischöfe zugeschüttet und verloren waren, kamen Beneš Krabice von Weitmile zufolge, in die neuen Ruhestätten lediglich die Überreste der Bischöfe Šebř, Gebhart, Kosmas, Menhart, Johann I., Daniel, Heinrich, Valentin, Johann II., Bernard, Nikolaus, Johann III., Thobias und Gregor. Der Authentizität einiger Überreste war sich jedoch Beneš Krabice von Weitmile nicht ganz sicher. In diesem Zustand blieben die Überreste der Prager Bischöfe bis zum Anfang des 20. Jh. Im Rahmen des Kathedralenbaus und der Anlegung eines neuen Pflasters im Chor wurden die Gräber 1928 geöffnet und ihr Inhalt untersucht. Danach wurden sie in die gotischen Kisten zurückgebracht. Die Fragmente der Grabausstattung wurden dem Domschatz einverleibt.

Aus den Gräbern der Prager Bischöfe gelang es, eine Sammlung von kostbaren Textilien zu bergen, auch wenn sie lange Zeit unter sehr schlechten Bedingungen gelagert waren. Es handelt sich um Reste von Mitras, Strümpfen, Schuhen und weiteren, leider nicht identifizierbaren Gewändern.

Die Textilien waren in verschiedenen Techniken gewoben und mit verschiedenen Motiven verziert. Bisher wurden ein seidener unverzierter Strumpf wahrscheinlich von Bischof Nikolaus (gestorben 1067) aus sehr feinem importierten Gewebe und ein Schuh konserviert und rekonstruiert. Das Oberteil von einem Seidenschuh war mit goldenen und silbernen Fäden in der Technik des sog. opus anglicanum verziert, typisch für England, evtl. einen Teil Deutschlands in der Umgebung von Trier oder für Sizilien. Dieses importierte Unikat belegt somit Auslandskontakte der böhmischen Nobilität im Frühmittelalter. Daneben fanden sich in den Särgen der Bischöfe auch Reste von Eisenscheren – offensichtlich Symbole der Tonsur oder des Bischofs als Schäfer – und hölzerne Bischofsstäbe.

2. GRÄBER DER BISCHÖFE VON OLMÜTZ (Tab. 2)

Den Schriftquellen zufolge wurden in der Veitsbasilika auch die zwei Olmützer Bischöfe Petr II. und Hynek Žák aus Dubá beigesetzt.

3. GRÄBER VON ERZBISCHÖFEN (Abb. 5; Tab. 3)

In der Vlašim-Kapelle (St. Johann von Nepomuk) im Veitsdom steht die gotische Tumba von Johann Očko von Vlašim. In einer der nahegelegenen Kapellen war Zbyněk Zajíc von Házmburk beigesetzt. Zur letzten Ruhestätte einiger Erzbischöfe wurde ursprünglich die Krypta in der Alten Erzbischofskapelle gewählt, heute Pernštejn-Kapelle, 1909 wurde die Neue Erzbischofskapelle (Hor) mit einer Krypta gebaut.

4. GRÄBER VON ÄBTISSINEN (Abb. 6-15; Tab. 4)

Bei der Grabung der St. Georgsbasilika und des Klosters wurden die Gräber von Ordensschwwestern und Äbtissinnen des 972 gegründeten Klosters gefunden. Die Äbtissinnen waren vom Anfang des Klosterbetriebs bis in die Renaissancezeit meist in der Annakapelle (ehem. Marienkapelle) bestattet worden. An diesem Ort fand wahrscheinlich auch die Klostergründerin Mlada, die Schwester Boleslavs II., ihre letzte Ruhestätte. Weder ihr ursprüngliches Grab noch die Reliquien sind gefunden worden. Die heute verehrten Reliquien in einer Nische in der Nordwand der Kapelle, bedeckt mit einem reich verzierten barocken Ornatsgewand, gehören einer anderen Frau. Das betrifft auch Grab JK-102, das von I. Borkovský Mlada zugeschrieben wurde (1975, 91-108, 145-146). In der Kapelle wurden auch weitere Frauen aus dem Geschlecht der Přemysliden beigelegt, die gleichzeitig Äbtissinnen des Klosters waren: Agnes († 1228) und Kunigunde († 1321). Ersterer wird Grab JK-110 mit Steinplatte und kreisförmiger Öffnung für den Kopf zugeschrieben. Mit dem Grab der Äbtissin Kunigunde wird eine der erhaltenen Grabplatten mit Ritzverzierung in Verbindung gebracht. Grabausstattung aus dieser Zeit ist nahezu keine erhalten. Etwas später wurde eine unbekannte Äbtissin zusammen mit einem Holzstab in einem durch Nägel zusammengehaltenen Sarg in Grab JK-103 bestattet. Seit dem 15. Jh. finden wir vereinzelt Gräber von Äbtissinnen direkt in der Georgsbasilika. Mitte des 17. Jh. wurde für die Äbtissinnen eine neue Grabstelle in der Gruft unter dem Altar errichtet. Ende des 17. und im 18. Jh. wurden die Äbtissinnen vor allem in gemauerten Grüften im Ostteil der Basilika beigesetzt, d.h. in der Nähe der Fürstengräber, und zwar in der neuen Krypta an der Südseite des Hauptschiffs, gegenüber dem Tor zur Georgsgasse.

Die meisten letzten Ruhestätten der Äbtissinnen waren mit Grabplatten versehen, einige Gräber bestanden aus Ziegeln und waren überwölbt. Außer den Aufschriften und den eingeritzten Gestalten auf den Grabplatten waren die Gräber durchweg mit kleinen Täfelchen bezeichnet. Die Anordnung der meist hölzernen, zumal bemalten Säрге war entsprechend. Die Körper der Äbtissinnen waren in Ordensgewändern gekleidet, oft plissiert, schwarz und in umgürteten Kleidern, hatten Schuhe und Handschuhe, auf dem Schädel lagen Schleier mit überkreuzter Schnur. Unter den Köpfen lagen Polster. Abzeichen der Äbtissinnen waren der goldene Stab und eine Krone, die ihnen jedoch nur geliehen waren. In die Gräber kamen aber auch modische Insignien, die Kronen waren aus Holz geschnitzt, die Stäbe aus vergoldetem Blech. Dadurch unterschieden sich die Äbtissinengräber von den Gräbern der gewöhnlichen Ordensschwwestern. Auf dem Hals trugen die Äbtissinnen Kreuze, Medaillons und Skapuliere, in den mit Ringen verzierten Fingern hielten sie Rosenkränze. Von den Gebetsbüchern sind nur noch Fragmente erhalten. Manchmal wurde im Sarg auch ein Kranz gefunden. Insgesamt lässt sich sagen, dass auf der Prager Burg im Unterschied zur romanischen und gotischen Zeit eine bedeutende Sammlung an Grabausstattungen der Äbtissinnen aus der Renaissance- und Barockzeit erhalten ist.

EXKURS: DIE GRÄBER BEDEUTENDER VERTRETER DES GEISTLICHEN STANDES AUßERHALB DER ST. VEITSBASILIKA

JAN FROLÍK

Die Identifizierung der Gräber geistlicher Würdenträger außerhalb der Mauern einzelner Burgkirchen ist nicht einfach. Wahrscheinlich am bekanntesten ist das Grab (IIIN-008) im gemauerten Gang, durch den in der 2. Hälfte des 12. Jh. die romanische Veitsbasilika mit der nahegelegenen Kirche unbekannter Weihe (in der Literatur als St. Bartholomäus bezeichnet – *Borkovský 1969*, 127-132) verbunden war (*Abb. 1:A*). Im Juni 1925 wurde eine Steingruft aus flachen Plänerkalkquadern entdeckt. Überdeckt war sie durch mindestens ein Grab und verstreute Knochenreste, es kann sich somit nicht um die jüngste Bestattungsphase handeln. Kelch und Patene identifizieren den Bestatteten als bedeutenden kirchlichen Würdenträger, aufgrund der Analogien als Bischof bzw. Abt. Aufgrund der Analogien aus dem Ausland kann dieser bedeutende Fund in das 12. Jh. datiert werden, die stratigraphische Lage des Gangs und der Kirche in die zweite Hälfte dieses Jahrhunderts. Eine konkrete Person zu identifizieren ist nicht möglich. Hypothetisch könnte es sich um die Bestattung irgendeines Prager Bischofs handeln. Für die 2. Hälfte des 12. Jh. bieten sich Silvester († 1161), Otto († 1148) oder Gotpold († 1169) an.

Ein weiteres Grab wurde 1926 auf dem Gräberfeld entlang der Südostseite der romanischen Veitsbasilika gefunden (*Abb. 1:B*). Auf diesem Etagengräberfeld wurden mehrere Dutzend Gräber in bis zu drei Schichten dokumentiert. Im stratigraphisch jüngsten Horizont wurde ein Grab gefunden, dessen Grabgrube keine Spuren von einer Herrichtung zeigte, und beim Skelett waren die Hände, in denen ursprünglich ein Zinnkelch gehalten wurde, auf dem Bauch verschränkt. Zu beiden Seiten des rechten Schenkelknochens wurden zwei Bronzeringe gefunden, die als Teil einer einfachen Bekleidung bzw. eines Leichenhemdes anzusprechen sind, das vielleicht mit einem einfachen Gürtel zusammengezogen war. Der beschädigte Kelch ist bereits früher aufgrund des Fußrandes und des tellerförmigen Rings in das (eher frühe) 13. Jh. datiert worden. Auch in diesem Fall stehen keine Indizien zur Verfügung, die eine Identifizierung des Bestatteten erlauben würden.

Ein weiteres Grab mit Kelch und Patene wurde auf dem Gräberfeld auf dem Loretto-Platz in Hradčany gefunden (*Abb. 2*), seine Datierung in die 2. Hälfte des 12. Jh. gründet sich auf die Identität mit Grab IIIN-008 auf dem III. Burghof.

Zwei weitere Gräber befinden sich im Sitz des Kapitels zu St. Veit, im sog. „Kloster der Prager Kirche“, das nördlich der romanischen Basilika stand (*Abb. 1:C*). Es wurde im 14. Jh. beseitigt, und sein Grundriss wird seit dem 19. Jh. aufgrund gelegentlicher Grabungen schrittweise rekonstruiert. Die ersten Grabfunde hat K. Hilbert bei seinen Ausgrabungen in der gotischen Kathedrale verzeichnet. Freigelegt wurde der Südteil des an die romanische Basilika unmittelbar anliegenden Kreuzgangs. Im Westabschnitt dieses Teils wurden mehrere Gräber gefunden. Über ihre Gestalt, Ausstattung sowie weitere Details sind nur allgemeine Informationen vorhanden. 1986 wurden im Kreuzgang, entlang der entdeckten Mauern direkt bei der Nordostecke Fragmente zweier sich überschneidender Gräber gefunden, oben Grab 3/86 und unten 4/86. In der Verfüllung von Grab 3 fand sich ein Eisennagel. Grab 4 enthielt keine Funde. Beide respektierten die Wand, die den Kreuzgang vom Paradiesgarten trennte. Überdeckt waren sie mit einer gelbbraunen lehmigen Schicht, wahrscheinlich der Basis für den nicht erhaltenen Fußboden. Die Gräber können nur grob in das 12. bis 13. Jh. datiert werden. Von der Gleichzeitigkeit mit dem Bau zeugt die Grabgrube von Nr. 3, die die Grundmauern des Kreuzgangs störte, jedoch den oberirdischen Teil respektierte. Laut anthropologischer Analyse wurde in Grab 3/86 eine Frau zwischen 50 und 55 Jahren beigesetzt. Dies kann unterschiedlich interpretiert werden: sie könnte zum Dienstpersonal gehört haben, oder durch die Lage des Grabs soll irgendwie ihr Verdienst um das Kapitel gewürdigt worden sein. Wenn wir uns der Datierung in das 12. Jh. anschließen, dann könnte es sich auch um die Gefährtin eines Mitglieds des Kapitels gehandelt haben, da das Zölibat damals noch nicht durchgesetzt war (vgl. die Aktionen des Legaten Guido 1143).

ZUR WIDERSPIEGELUNG DER SOZIALEN STRUKTUR IN DEN GRABFUNDEN AUF DEN FRÜHMITTELALTERLICHEN GRÄBERFELDERN AUF DER PRAGER BURG UND AUF IHREN VORFELDERN

KATEŘINA TOMKOVÁ

In der vorliegenden Studie werden die auf den Vorfeldern der Burg und im Burginneren entdeckten Männer-, Frauen- und Kindergräber verglichen, die sich durch eine außerordentliche Herrichtung, bzw. Ausstattung auszeichnen und in denen namentlich unbekannte Persönlichkeiten lagen, über die wir mit relativer Sicherheit wissen, dass sie vom Ende des 9. bis zum Anfang des 11. Jh. zur Elite gehört haben. Mehrere von ihnen werden dabei mit konkreten historischen Persönlichkeiten, den Anhängern einer Fürstenfamilie in Verbindung gebracht (*Abb. 1-3*).

Dieser Vergleich ermöglicht es, parallele Ausdrucksformen zweier verschiedener, im untersuchten Zeitraum bestehender Traditionen zu verfolgen. Neben der entwicklungsgeschichtlich älteren, in der sich der soziale Status der Individuen im außerordentlichen Grabinventar oder der außerordentlichen Grabherrichtung, bzw. in beidem äußerte, setzten sich nämlich die Bestattungen in der Kirche, meistens in zentraler Lage oder als Memoria, als neue Form der Präsentation der außerordentlichen sozialen Stellung der Toten durch (zu diesem Problembereich u.a. *Sasse 1997*, 544-557, *Schulze-Dörrlamm, M. 1993/1995*, 557-619). Die ältere Tradition kommt auf den Gräberfeldern auf den Vorfeldern der Burg deutlich zum Ausdruck, während sich die neue Tradition innerhalb der Burgmauern hält. Dieser Schluss ist offensichtlich für die Männergräber (mit Ausnahme des Kriegergrabs IIIN-199) sowie für die Frauen- und Kinderbestattungen von Gültigkeit.

Die Antwort der archäologischen Quellen kann mit der Aussage der Schriftquellen verglichen werden. Die Antwort auf die Frage, wer Ende des 9. und Anfang des 10. Jh. die Elite darstellte, lässt sich mit einem Zitat aus der Christianlegende beantworten. Zu der Zeit, als die Přemysliden in Böhmen zur Macht kamen, gehörte zur Elite natürlich die Fürstenfamilie, d.h. einschließlich der herrschenden Mitglieder und ihrer Familien. Ferner können dazu Mitglieder eines Gefolges (*primates, procederes, primariū*) und ihre Familien gezählt werden, die mit der Fürstenfamilie durch gegenseitige Pflichten verbunden waren. Statutarisch niedriger standen Leute wie Podiven, der als miles bezeichnet wurde, zugleich aber auch als Verwalter des Hauses des hl. Wenzel. Daneben bestand der Fürstenhof aus weiteren Bewohnern in herrendienstlicher Stellung.

Dass wir auf den Gräberfeldern der Prager Burg und ihren Vorfeldern einerseits Gräber bedeutender Persönlichkeiten finden – Fürsten und wahrscheinlich jener *primariorum* und ihrer Familien – und andererseits jener, die den alltäglichen Lauf der Burg sicherstellten, ist nicht zu bestreiten. Es ist aber nicht ausgeschlossen, dass eine außerordentliche Grabherrichtung oder eine andere Art von außerordentlicher Ausstattung sich nicht aus anderen Wurzeln entwickelte, als aus den sozialen im Sinne einer vertikalen sozialen Stratifizierung, dass z.B. auch Alter und Geschlecht bzw. Treue des Dieners zu seinem Herrn ausschlaggebend waren. Wir können uns vorstellen, dass die Achtung vor einem alten Mann in der Herrichtung seines Grabes seinen Niederschlag fand. Reichere Beigaben sind auch in der Ausstattung einer Dienerin des Fürsten (evtl. „guten Bekannten“ des Hausherrn) zu erwarten. Genauso können wir uns andererseits vorstellen, dass die bedeutende Stellung des Einzelnen nicht in der außerordentlichen Herrichtung, Ausstattung oder Lage des Grabes zum Ausdruck kommen musste. Wenn wir in Erwägung ziehen, dass das Grab faktisch den sozialen Status des Bestatteten nicht direkt widerspiegelt, sondern das Bild, das sich die Verbliebenen über den Bestatteten gemacht haben, dann müssen wir auch mit Kategorien wie außerordentliche Fähigkeiten des Verstorbenen, Beliebtheit des Toten oder Hass rechnen. Es sei noch hinzugefügt, dass die Gesellschaft, über die wir sprechen, instabil war. Insgesamt lässt sich somit sagen, dass unzweifelhafte Unterschiede in der Grabausstattung in gewissem Maße die Zugehörigkeit einiger Bestatteter zur damaligen Elite und zum Fürstenhof widerspiegeln. Aus der Anzahl und dem Charakter der Gegenstände kann man nicht automatisch auf die konkrete Stellung des Toten in der damaligen Gesellschaft schließen und ihn dem Kreis der frühmittelalterlichen Elite zuordnen oder umgekehrt.

Die Bestattung der Anhänger der weltlichen und geistlichen Elite begleitet in verschiedener Intensität die ganze Geschichte der Prager Burg von ihren Anfängen an bis ins 18. Jh. Die Gräber der Elite aus der Zeit vom Ende des 9. bis zum Anfang des 11. Jh. stellen einen nicht nur im Rahmen des Frühmittelalters außerordentlich wichtigen Fundfond dar, sondern auch im Rahmen der Entwicklung der Prager Burg und des ganzen böhmischen Staates.

DER BESTATTUNGSRITUS AUF DER PRAGER BURG UND AUF IHREN VORFELDERN IM MITTELALTER UND DER NEUZEIT – BESCHREIBUNG UND ENTWICKLUNG

KATEŘINA TOMKOVÁ

1. LETZTES DRITTEL 9.–13. JH.

Ein Grundmerkmal der Přemyslidenzeit ist die volle Durchsetzung der Körperbestattung. Einer der wesentlichen Faktoren bei der Grabform war der Umstand, ob sich das Grab auf einem Gräberfeld ohne Kirche aus dem Ende des 9. – 11. Jh. befand, was dem Toten genügend Raum bot, oder auf einem Gräberfeld im Areal der Burg meist mit Kirche, wo die Toten im 11. bis 13. Jh. in Etagengräbern lagen. Seit dem 10. Jh. treffen wir jedoch eine andere Grabform an, und zwar die Gräber der geistlichen und weltlichen Elite in Kirchen, am häufigsten in der Georgsbasilika oder im Veitsdom. Seit dem 11. Jh. kam für die Entwicklung der Bestattungen auf der Prager Burg und ihren Vorfeldern Dualität zum Ausdruck, einerseits gab es „gewöhnliche Gräber“, die von der Zerstörung bedroht waren, andererseits Gräber von Personen, „die niemals vergessen werden sollten“.

1.1. RÄUMLICHE GESTALTUNG

Die Grabung des Gräberfelds bei der Reitschule, Jelení-Str./Lumbe-Garten und vielleicht auch in Strahov deuten an, dass die Gräber oftmals zu größeren Gruppen angeordnet waren. Trennräume müssen jedoch überhaupt nicht die ursprüngliche frühmittelalterliche Situation widerspiegeln, sondern können auch Folgen sekundärer Prozesse sein. Klassische Reihengräber finden sich auf dem Gräberfeld auf dem Loretto-Platz. Grundsätzlich sind auch die Etagengräber bei der Veitsrotunde und -basilika und bei der Marienkirche und außerhalb der Südbefestigung in Reihen angeordnet. Etagengräber kommen dabei sowohl auf den Kirchenfriedhöfen, als auch auf den Gräberfeldern vor, bei denen keine Kirche erwiesen ist.

1.2. OBERIRDISCHE MARKIERUNG DER GRÄBER (Tab. 1)

Auf den Gräberfeldern aus dem 11. bis 12. (13.?) Jh. außerhalb der Südbefestigung, auf dem Loretto-Platz und vielleicht auch auf dem II. und III. Burghof können wir eine oberirdische Markierung der Gräber durch verschiedene Steine erwarten (Tab. 1). In einem geringeren Maße treten daneben auch Grabsteine aus grob bearbeiteten Sandsteinplatten auf (Loretto-Platz, bei der Marienkirche, auf dem III. Burghof, bei der Veitsbasilika). Zu den ältesten gehört die Grabplatte von Grab JK-102 im Raum der späteren Marien/Annakapelle nördlich der Georgsbasilika (10.?, 11. Jh.). Auf der Prager Burg sind durch archäologische Grabungen keine Grabsteine mit Aufschriften aus der vorromanischen Zeit belegt, die man beispielsweise von Libice kennt, sowie keine Steine mit eingeritztem Kreuz, oder reliefverzierte romanische Grabplatten aus Stein oder Metall.

1.3. STATIONÄRE UND ÜBERTRAGBARE GRABKONSTRUKTIONEN

1.4. HERRICHTUNG DER GRÄBER (Tab. 2)

Eine Übersicht der Typen konkreter Herrichtungsweisen einzelner Gräber findet sich in Tabelle 2. Gräber mit stufenförmigem Boden, genauso wie Gräber mit einer Innenkonstruktion, die nur den zentralen Teil der Grabgruben einnahm, verzeichnen wir im analysierten Material nur vereinzelt, und zwar im 10. Jh. Aufgrund des bei der Herrichtung der Grabgrube verwendeten Materials können die Gräber vom Ende des 9. bis zum 13. Jh. folgenderweise gegliedert werden: 1. ohne Herrichtung (Abb. 1:1), 2. mit Holzelementen (Abb. 1:2; 2; 3), 3. mit Holz- und Steinelementen (Abb. 4), 4. mit Steinelementen (Abb. 5). Mit Rücksicht auf die weitere Entwicklung der steinernen vorromanischen, romanischen und gotischen Gräfte ist eine selbständige 5. Gruppe auszugliedern (Abb. 6). Bei der Erforschung der Grabherrichtung bei der 2.–4. Gruppe ist es wichtig, konsequent zwischen Befund und Interpretation zu unterscheiden (vgl. Abb. 3–4 – T – Befund, R – Rekonstruktion).

HOLZ IN DER GRABGRUBE (Abb. 2–3)

Spuren von Holzelementen (meist Brettern) in den Grabgruben sind Überreste von Herrichtungen, Konstruktionen, Truhen/Särgen verschiedener Formen. Holz wurde beim Bau von Kammern sowie bei der Herstellung von Truhen/Särgen kubischer Formen verwendet, die durch Eisenbeschläge zusammengehalten waren. Manche Säрге waren aus Holzstämmen gehöhlt und kamen mit metallischen Verbindungselementen (Fürstengräber) oder ohne sie vor. Auf dem Gräberfeld zu St. Veit finden wir als Rarität mit Nägeln zusammengehaltene Säрге bereits aus der

Zeit vor 1400. Ein ganz spezifisches Beispiel stellt die romanische Reisetruhe dar, die bei einer Bestattung in der Königsgruft des Veitsdoms als Sarg diente (vgl. *Bravermanová*, Band I.1, 49–50). Am häufigsten werden in den Gräbern jedoch Fragmente von Brettern unter dem Skelett, über dem Skelett, über und unter dem Skelett, am Umfang der Grabgrube, zwischen den in Folge bestatteten Skeletten, und das in verschiedenen Kombinationen (Abb. 3). Das Problem besteht in ihrer Bestimmung – als Überreste von Holzkonstruktionen, als Verkleidung oder als Säрге. Auf den untersuchten Gräberfeldern ist die Lage jedoch in den meisten Fällen so schlecht, dass eine entsprechende Unterscheidung bis auf Ausnahmen unmöglich ist. Die Autorin weist aufgrund des Vergleichs in der von verschiedenen Autoren verwendeten Terminologie auf terminologische Variabilität hin und neigt selber dazu, allgemeinere Begriffe wie Holzkonstruktion oder Holzkasten zu verwenden. Bei der Herrichtung der Grabgruben und bei der Herstellung der Säрге wurden folgende Holzarten verwendet: Kiefer (*Pinus silvestris*), Tanne (*Abies alba*) und Heimische Fichte (*Picea abies*), im Fall der fürstlichen Säрге Eiche (*Quercus sp.*) oder Esche.

HOLZ UND STEIN BEI DER HERRICHTUNG DER GRÄBER (Abb. 4)

Spuren von Holzbrettern und Truhen/Särgen in Verbindung mit Kalkstein erscheinen sowohl im Fall der Gräber des ausgehenden 9. bis 10. Jh. bei der Reitschule, sind aber auch häufig auf den Gräberfeldern aus dem 11. bis 12./13. Jh. zu finden (II. Burghof bei der Marienkirche, außerhalb der Südbefestigung, auf dem Loretto-Platz, bei der Veitskirche sowie nördlich der Georgsbasilika).

STEIN BEI DER HERRICHTUNG DER GRABGRUBE (Abb. 5, 6)

Belegt ist sowohl die vollständige als auch die unvollständige Verkleidung einer Grabgrube aus Plänerkalkstein, Stein(e) hinter und unter dem Kopf. Besonders im Fall der Gräberfelder des 11. bis 13. Jh. lässt sich im untersuchten Komplex nicht immer die Verwendung von Steinen zur Auskleidung des Inneren der Grabgrube von der Markierung an der Bodenoberfläche unterscheiden. Weiteres Studium sollte die Frage nach der Unverhältnismäßigkeit in der Verwendung des Steines bei den frühmittelalterlichen Gräberfeldern beantworten.

GRÜFTE (Tab. 3; Abb. 7)

Als Gräber des Typs A bezeichne ich eine derartige Herrichtung der Gräber mittels Steinen, die insgesamt den Eindruck von Gräften erwecken, auch wenn der Stein trocken verlegt wurde, als Gräfte des Typs B dann die mit Mörtel aus Plänerkalk gemauerten Gräfte.

1.5. DIE ORIENTIERUNG DER GRÄBER UND DIE LAGE DER SKELETTE

unterscheiden sich vom zeitgenössischen Usus. Es überwiegen W-O-orientierte Gräber mit Skeletten in gestreckter Lage auf dem Rücken und mit den Händen entlang des Körpers, evtl. mit einer oder den beiden Händen im Schoß. Auf dem Bauch oder auf der Brust verschränkte Hände erscheinen nicht vor dem 13. Jh. und sind erst in der Neuzeit häufiger.

1.6. BESONDERHEITEN IN DER HERRICHTUNG DER GRÄBER UND EIN ATYPISCHER UMGANG MIT DEM TOTEN

werden im Zusammenhang sowohl der Gräberfelder des ausgehenden 9. und des 10. Jh. auf dem Vorfeld der Prager Burg (z.B. Hockergräber) als auch der Gräberfelder aus dem 11. bis 13. Jh. im Burginneren verfolgt (z.B. *mos teutonicus*, Balsamierung, Verwendung von Kalk).

2. 14. JH. BIS MITTE DES 15. JH.

Ausführliche Beschreibungen der Gräber bedeutender Persönlichkeiten aus diesem Zeitraum auf der Prager Burg (Herrscher, Bischöfe, Erzbischöfe) und Informationen über die Luxemburger Königsgruft finden sich in spezialisierten Kapiteln (*Bravermanová*, Band I.1). Was den Umgang mit den Leichen anbelangt, so sind ordentliche Primärbestattungen belegt, sekundäre bereits früher bestatteter Individuen und Balsamierung (Karl IV). Das 14. und 15. Jh. brachten eine Blüte der Grabplatten im gotischen Stil auf der Prager Burg (St. Veit, Georgsbasilika und -kloster). Neben dem überwiegenden Plänerkalk wurde Marmor und vereinzelt Sandstein verwendet (Abb. 9–10). Das weitere Studium sollte sich der Herrichtung der Gräber der gewöhnlichen Burgbewohner widmen, die sich durch keine besonderen Merkmale auszeichnen und auch keine Ausstattung enthalten, die zeitlich eingeordnet werden könnte.

3. MITTE DES 15. JH.–1784

Die Habsburger haben zur Grabarchitektur auf der Prager Burg mit einer neuen Königsgruft beigetragen, dem sog. Colin-Mausoleum. Mit dem Antritt der Jagiellonen und später Habsburger hat sich der Raum des Veitsdoms auch weiteren Mitgliedern des Hofes geöffnet, ihre Erinnerung bewahren die Renaissance- und Barockgrabsteine und Epitaphe, lediglich vereinzelt sind Grabschilder erhalten.

Ein eigenständiges Kapitel in der Erforschung des Bestattungsritus dieser Zeit bilden Textilien, die in verschiedenen Gestalten auftreten: als Bekleidung, in der der Tote ins Grab gelegt wurde; als Polster, die dem Toten unter den Kopf gelegt wurden; als Leichentuch, mit dem der auf der Bahre getragene Tote zugedeckt war; als Verzierung der Kapelle mit Familiengruft. Zu den Gegenständen, durch die Forschung im Bereich der Bestattungsrituale und der Numismatik in Zusammenhang gebracht wird, gehören Todesmedaillen, Toten- und Begräbnisjetons, die anlässlich des Todes bedeutender Persönlichkeiten ausgegeben wurden.

Mit Rücksicht auf die von I. Borkovský durchgeführten Ausgrabungen auf dem Gräberfeld bei der Reitschule und im St. Georgskomplex sowie die Kenntnisse über die Gräber bedeutender Persönlichkeiten im Veitsdom kann die Herrichtung der Gräber gegenüber den früheren Zeitabschnitten besser bewertet werden. (Tab. 4).

SÄRGE UND TRUHEN AUS HOLZ

Auch wenn zusammengenagelte Särge auf der Prager Burg bereits ab dem 14. Jh. häufiger auftreten, kam es zu einer bedeutenden Verbreitung erst nach 1500. Vereinzelt sind auch noch im 16.–17. Jh. unter dem Kopf ein Plänerkalkstein, eine Fliese oder ein Mönch zu finden. Auch die Särge können die unterschiedliche Stellung des Bestatteten widerspiegeln. Neben einfachen unverzierten Särgen erscheinen im 17.(?)–18. Jh. auch bemalte und mit Schnitzereien verzierte Särge. Einige waren mit Metallgriffen versehen.

METALLSÄRGE UND KÄSTEN

Während der Zinnsarg mit dem Körper Karls IV. in Böhmen seinerzeit eine Ausnahme darstellte, sind Zinnsärge für die Bestattungen der Habsburger im 16. und Anfang des 17. Jh. im Veitsdom typisch. Metallsärge wurden auch für die Wiederbestattung der Überreste des Herrscherhauses im 19. - 20. Jh. genutzt.

STEINGRÜFTEN

Es ist nicht ausgeschlossen, dass in der Neuzeit sekundär ältere Steingrüfte verwendet wurden.

ZIEGELGRÜFTE

Aus den Quellen zu den Grüften im St. Georgskomplex geht hervor, dass die ersten Ziegelgrüfte nach 1500 entstanden. Sieben Grüfte gehören zum kubischen Grabtyp ohne Gewölbe. Seit 1600 sind auch gewölbte Grüfte belegt, sechs davon in der Georgsbasilika. Verwendet wurden sie ausschließlich für die Bestattungen der Äbtissinnen. In den Ziegelgrüften lagen die Toten in Holzsärgen mit Nägeln, evtl. mit Ringen zum Tragen des Sarges. Ein neues Phänomen in der Entwicklung der Georgsbasilika im 17. Jh. bilden Ziegelgrüfte, die auch als Krypten bezeichnet werden und zur Aufbewahrung einer größeren Zahl von Särgen dienen.

EXKURS: EIN BRANDGRAB AUF DEM LORETTO-PLATZ IN PRAG

NAĀA PROFANTOVÁ

Im Jahre 1935 fand I. Borkovský bei der Grabung eines größeren Körpergräberfelds aus dem 11.–16. Jh. auf dem Loretto-Platz ein ungestörtes Urnengrab (LN-105; Abb. 1, 3). Die 12 cm in den Untergrund eingelassene Urne war von größeren, zu einem Rechteck zusammengesetzten Schieferplatten umgeben. Eben diese Platten haben wahrscheinlich das Grab während der weiteren Entwicklung vor der Zerstörung gerettet. Auf der Oberfläche des Südteils der Steinsetzung fanden sich zwei Fragmente frühslawischer Keramik und ein Bodenfragment. Die Urne war etwa zur Hälfte mit verbrannten menschlichen Knochen und Holzkohle gefüllt, drinnen wurde auch ein feuerbeschädigtes Stück Silex gefunden (Abb. 2). Es handelt sich um das erst dritte anthropologisch analysierte frühslawische Brandgrab in Böhmen. Nach M. J. Becker enthielt es die Bestattung einer alten Frau (70+), die bei einer ungewöhnlich hohen Temperatur um 1100° C verbrannt wurde. Grab

LN-105 und weitere Fragmente von Keramik des Prager Typs an einigen Stellen des Gräberfelds deuten auf die Existenz eines kleinen Gräberfelds aus der Zeit der Keramik des Prager Typs. Das unverzierte Gefäß könnte noch in die älteste Entwicklungsphase dieser Keramik gehören, d.h. noch in das 6. Jh. Beim praktisch nicht vorhandenen Anwachsen der Zahl von flachen Körpergräbern aus dem Frühmittelalter in der Nachkriegszeit stellt dieses Grab immer noch einen der wichtigsten Belege für die Form und Art der Bestattung in der Zeit der Ankunft und Ansiedlung der Slawen in Böhmen dar (Tab. 1).

EINIGE BEMERKUNGEN ZUM ARCHÄOLOGISCHEN STUDIUM DER NEUZEITLICHEN BESTATTUNGEN IN BÖHMEN

(EINFÜHRUNG IN DAS STUDIUM DER NEUZEITLICHEN GRÄBERFELDER AUF DER PRAGER BURG)

GABRIELA BLAŽKOVÁ-DUBSKÁ

Im Vergleich mit der historischen Forschung steckt das archäologische Studium der neuzeitlichen Gräber in Böhmen in den Kinderschuhen. Ein einziges, die Problematik des mittelalterlichen und neuzeitlichen Bestattungsritus in Mähren und Schlesien zusammenfassendes Werk ist von Josef Unger (2000, 335-354) vorgelegt worden. Für Böhmen fehlt eine entsprechende Zusammenfassung.

Ziel der Beiträge ist es, auf den Bearbeitungsstand und die Qualität der bisher veröffentlichten neuzeitlichen Gräberfelder in Böhmen aufmerksam zu machen und eine kurze Beschreibung zu bieten. Als eines der gelungenen Werke über neuzeitliche Gräberfelder kann Borkovskýs Werk über die St. Georgsbasilika und das St. Georgskloster (Borkovský 1975) genannt werden, wo detailliert sowohl Fundumstände als auch das Grabinventar beschrieben sind. In den Arbeiten über neuzeitliche Friedhöfe bei Pfarrkirchen – Budeč, Radomyšl, Kouřim und Oškobrh – wurde das Hauptaugenmerk dem Frühmittelalter gewidmet, neuzeitliche Gräber lagen nur am Rande des Interesses (Šolle 1990; Šolle 1969; Nechvátal 1999; Hrdlička – Richter 1974). Die Arbeiten zum Friedhof bei St. Heinrich und bei St. Johannes dem Täufer Na Zábradlí in der Prager Neustadt enthalten nur knappe Informationen.

Aus der Übersicht der veröffentlichten neuzeitlichen Gräberfelder ergeben sich mehrere Schlussfolgerungen. Spätestens ab dem 15. Jh. wurde auch im Kircheninneren bestattet. Bedeutendere Individuen ließen sich Grüfte für eine einzige Bestattung errichten, hinzu traten ab dem Ende des 16. Jh. Familiengrüfte. Die soziale Stellung kam ab dem 15. Jh. auch in der künstlerischen Ausführung der Grabsteine zum Ausdruck.

Auf allen Friedhöfen sind Reste von Holzsärgen einschließlich Eisennägeln identifiziert worden. Auf keinem Friedhof war die Handstellung einheitlich. Auf den Gräberfeldern aus dem 15.–17. Jh. waren von der Ausstattung auch noch Textilien und Bestandteile der Kleidung erhalten, wie Schnallen, Schnürsenkel und Knöpfe. Grabausstattung im eigentlichen Sinne des Wortes erscheint erst auf dem Gräberfeld von Radomyšl, wo die letzte Phase der Bestattungen in die zweite Hälfte des 17. Jh. fällt. Am jüngsten ist das Gräberfeld von Budeč, das in das 17.–18. Jh. datiert werden kann. Es zeigt verhältnismäßig reiche Grabausstattungen in Form von Kreuzen, Medaillons und Rosenkränzen. Dieses Anwachsen der Grabausstattung ist als Ausdruck der gipfelnden Rekatholisierung zu werten.

Mit Rücksicht auf den, wie erwähnt, nicht besonders zufriedenstellenden Veröffentlichungsstand des archäologischen Materials wurde im Rahmen des Projekts, dessen Hauptziel die Verarbeitung der Gräberfelder aus der Zeit der Přemysliden und Luxemburger auf der Prager Burg und dem Hradšchin war, auch die Auswertung der neuzeitlichen Gräberfelder angestrebt. Aus archäologischer Sicht galt unsere Aufmerksamkeit vor allem drei Fundorten mit neuzeitlichen Bestattungen: Reitschule (Blažková-Dubská im vorliegenden Band), St. Georgskloster und Loretto-Platz (in Vorbereitung). Die Kataloge der angeführten Fundorte wollen auf möglichst objektive Weise die verfügbare Dokumentation zu den einzelnen Gräberfeldern zugänglich machen.

Die oben erwähnten Gräberfelder werden drei verschiedenen neuzeitlichen Etappen (von der frühen Neuzeit bis zum Beginn des 19. Jh.) zugeordnet und sie stellen zugleich drei verschiedene soziale Schichten dar. Im Fall des St. Georgsklosters handelt es sich vor allem um Bestattungen von Äbtissinnen und Ordensschwestern, lediglich am Rande von Weltlichen. Auf dem Gräberfeld bei der Reitschule, das in die Zeit um die Mitte des 17. Jh. datiert ist, sollten schwedische Soldaten bestattet sein, die an der Belagerung Prags im Jahr 1648 teilgenommen hatten. Das Gräberfeld auf dem Loretto-Platz, wahrscheinlich das älteste von den dreien, wird mit der dortigen Richtstätte zusammenhängen, die dort im 15. bis 16. Jh. in Betrieb war.

DAS GRABINVENTAR AUF DEN FRÜHMITTELALTERLICHEN GRÄBERFELDERN DER PRAGER BURG UND IHRER VORFELDER

KATEŘINA TOMKOVÁ

Die Gräberfelder der Prager Burg und ihrer Vorfelder lieferten zahlreiche verschiedene Gegendstände: Waffen und Teile von Rüstungen (Schwert des Typs X, Sporen, Metallteile von Flaggen, Eisenspitze, Lederhelm, Axt – *Abb. 1, 2; Tab. 1*), Teile von Kleidern (Gürtelschnallen, Schnallen, Kugelknöpfe – *Abb. 3, 4; Tab. 2*), Zierbeschläge (*Abb. 9*), Münzen (*Tab. 16*), Alltagsgegenstände (Messer, Rasierklinge, Kamm, Feuerzeug – *Tab. 17*), Holzeimer (*Tab. 18–19*) und Keramik (Gruppen A–D – *Abb. 13–17, Tab. 25–29*). Eine Sondergruppe bilden liturgische Gegenstände, Kelche und Patenen (*Frolík, Band I.1, S. 143, Abb. 2*). Besonders Gräber von reichen Individuen waren von Textilfunden begleitet, in den anderen erschienen Stoffe in Form von Abdrücken auf Metallgegenständen. Relativ selten kamen Eierschalen vor.

Die zahlenmäßig und qualitativ reichste Gruppe bilden Schmuck- und Ziergegenstände. Vertreten ist Schmuck, der am häufigsten im Zeitraum vom letzten Drittel des 9. Jh. bis zum Ende des 10. Jh. getragen wurde, einfache kreisförmige/ovale Ohrringe, Ohrringe mit Knoten, mäanderförmige, mit spiralenförmigen Enden, mit spiralenförmigem Anhänger, traubenförmige, trommelförmige Ohrringe und Halsketten mit olivenförmigen Perlen. Vertreten sind ferner Ohrringe mit Öse (*Abb. 5; Tab. 3–8*) und verschiedenen zusammengesetzte Halsketten (Glas-, Bernstein-, Edelstein- und Metallperlen, Kaptorgen – *Abb. 7–8; tab. 9–14*), chronologisch fallen sie ins 10. Jh. Einen wichtigen Bestandteil des Fonds stellen mehr als 300 S-förmige Schläfenringe aus dem 10.–12. (13.?) Jh. dar. Schläfenringe können nach dem Durchmesser in der engsten und breitesten Stelle (gemessen ohne Schleife) in mehrere Gruppen eingeteilt werden: M1–M3 (beide Durchmesser bis 2 cm), S (beide Durchmesser 2–2,9 cm), VT (beide Durchmesser 3–3,9 cm), VČ (beide Durchmesser 4–4,9 cm), VP (beide Durchmesser 5–5,9 cm), VŠ (beide Durchmesser 6–6,9 cm), ČET (böhmischer Typ, beide Enden S-förmig), SKD (aus 2 Drähtchen geflochten), VO (großer Durchmesser, ein Ende S-förmig, anderes Bogenende mit Öffnung), VOB (großer Durchmesser, aufgefädelt Trommeln), DF (stark deformierter Schläfenring). Das angeführte System ermöglicht eine einfache Klassifizierung der Schläfenringe und eine weitere übersichtliche Verarbeitung (*Abb. 10–12; Tab. 21–24*). Die Rippen auf den S-förmigen Enden erscheinen in den Gruppen VT, VČ, VP, VŠ, ČET. Silberplattierung ist am häufigsten in den Gruppen M3, S, VT festgestellt worden. Bestandteil der Grabausstattung waren zu dieser Zeit auch Fingerringe (*Tab. 15*).

Im Rahmen des erhaltenen Grabinventars können zwei Grundhorizonte abgegrenzt werden, ein „mittelburgwallzeitlicher“, Ende des 9. Jh. bis Anfang des 11. Jh., und ein „jungburgwallzeitlicher“, 11.–12./13. Jh.

Der erste Horizont ist durch eine relativ breite Skala von Grabbeigaben, einschließlich Schmuck und Kopfschmuck (Schläfenringe, Ohrringe), Halszier (Halsketten), ferner Gebrauchsgegenstände, Keramik- und Holzgegenstände (Eimer) gekennzeichnet. Er kann in weitere zwei Subhorizonte eingeteilt werden. Der erste zeichnet sich durch das Vorkommen von Gegenständen aus, die entweder großmährischer Herkunft oder von der großmährischen Kultur beeinflusst sind. Neben importiertem Schmuck verzeichnen wir in Böhmen auch solchen, in dem die ältere großmährische Tradition fortgeführt wurde und der zugleich einen eigenartigen Schmuck einheimischer Provenienz darstellte (*Sláma – Sklenář 1976, 663; Smetánka 1994, 112*). Im zweiten Subhorizont gibt es die oben genannten Gegenstände nicht, jedoch sind S-förmige Schläfenringe deutlich vertreten.

Im zweiten Horizont (11.–12./13. Jh.) kommt es zu einer deutlichen Reduktion der Gegenstände in den Gräbern, die nun auf S-förmige Schläfenringe, vereinzelt auf Anhänger, Münzen und Schnallen beschränkt sind. Die relative Uniformität des Inventars ermöglicht bis auf Ausnahme keine innere chronologische Gliederung.

Seit dem 13. Jh. ist Grabausstattung im Sinne von Beigaben ja sogar Ziergegenständen, die zur Kleidung gehörten, bis auf Ausnahmen nicht belegt, und sie erscheint wieder in ganz anderem Licht erst in der Neuzeit.

EXKURS 1: DER EISENBESCHLAG AUS GRAB 26 DES GRÄBERFELDS BEI DER REITSCHULE

NAĀA PROFANTOVÁ

Unter dem Ellbogenknochen an der rechten Hüfte des in Grab 26/51 des Gräberfelds Reitschule-Ost bestatteten größeren Kindes (inf. III) wurde ein verzierter eiserner Gürtelbeschlag gefunden (*Abb. 1*). Zum Gürtel war er mit Hilfe von drei in einer Rille angebrachten Nietten befestigt. Die Verzierung bestand aus jeweils zwei und drei Rillen zu beiden Seiten der Rille für die Nietten, das Ende bildet ein gebrochener Bogen. Ergänzend sind die Rillen gehackt bzw. punziert. Als Rest eines weiteren Teils der Garnitur kann ein heute vollständig korrodiertes Eisenfragment angesprochen werden. Zusammen bildeten sie offenbar gegenüber einander angebrachte Bandbeschläge – nach K. Wachowský Garnitur Typ IV (1992, 53, *Abb. 34*). Ähnliche Funde stammen aus Hradec bei Opava (*Novotný 1959, Tab. 20*), Tynec Mały (*Wachowski 1992, 53*), ferner aus der Vorburg von Budeč (*Profantová 1997, Fig. 3:7*) und aus Libice (*Profantová 2000, Abb. 3:6*). Datiert werden sie in das 10. evtl. an das Ende des 9. Jh. Die prunkvolleren schlesischen Funde stellen dabei den jüngeren Horizont dieses Kleidungsaccessoires dar und könnten auch von den böhmischen Garnituren inspiriert sein.

EXKURS 2: BEMERKUNGEN ZUM SCHWERT AUS DEM KRIEGERGRAB AUF DEM III. BURGHOF DER PRAGER BURG

NAĀA PROFANTOVÁ

Das Schwert aus dem Kriegergrab IIIN-199 kann Typ X zugeordnet werden. Während eine metallographische Untersuchung der Schwertklinge in Anbetracht des Korrosionsstandes nicht mehr durchgeführt werden konnte, ermöglicht die Röntgenaufnahme anderer Teile eine Beschreibung. Festgestellt wurde dabei einerseits Umwindung mit einem Draht mit gehämmerten Dellen, andererseits Verzierung in Form von drei durch schräge Linien über der Diagonale verbundenen Kreisen (*Abb. 1*). In Böhmen sind derzeit insgesamt mindestens 6, max. 7 Funde von Schwertern dieses Typs belegt (*Tab. 1*), drei davon stammen aus Gräbern, eines aus einem Fluss, und bei zweien sind die Fundumstände nicht bekannt. Dieser Schwerttyp verbreitete sich in Böhmen genauso wie in Mähren seit der Mitte des 9. Jh. und war, im Unterschied zu Mähren, in der 1. Hälfte des 10. Jh. vorherrschend. Vor der Mitte bzw. um die Mitte des 10. Jh. erschienen neue Schwerttypen, vor allem Typ Y.

FRÜHMITTELALTERLICHER METALLSCHMUCK VON DEN GRÄBERN DER PRAGER BURG UND IHRER VORFELDER AUS DER SICHT DER RÖNTGENFLUORESCENZANALYSE

JAROSLAV FRÁNA – KATEŘINA TOMKOVÁ

Ein Teil des Projekts war die Untersuchung des frühmittelalterlichen Schmucks hinsichtlich des Materials, und zwar mit Hilfe von Röntgenfluoreszenzanalysen (RFA). Gegenstand dieser Untersuchung war der mittel- und jungburgwallzeitliche Schmuck von den Gräberfeldern der Prager Burg und ihrer Vorfelder (*Abb. 1; Tab. 1–8*). Insgesamt wurden für die RFA 121 Gegenstände untersucht, und an ihnen 205 Messungen vorgenommen. Festgestellt wurde folgendes Material: Gold (Gruppe A), Silber (Ag-Anteil über 80% – Gruppe B1, Ag-Anteil unter 80% – Gruppe B2), Blei (Gruppe C), Legierungen aus Kupfer und anderen Metallen (aufgrund der verschiedenen Verhältnisse Cu, Sn und Zn – Gruppen D1–D5), Zinn mit Blei (F). Eine eigenständige Gruppe bilden silberplattierte Schläfenringe aus Kupferdraht (G) und Gegenstände aus mehreren Elementen, z.B. einige Beschläge (H). Ein Unikat ist der Schläfenring LN-12815, dessen Kern sowohl vergoldet als auch silberplattiert war.

Die RFA hat dazu beigetragen, dass man sich eine elementare Übersicht über die bei der Herstellung von Schmuck und Beschlägen verwendeten Metalllegierungen verschaffen konnte. Als Ganzes entspricht der Komplex der verwendeten Legierungen der Zeit nach der Jahrtausendwende. Bis auf Ausnahmen wurde keine Bindung der konkreten Schmuckgattungen an konkretes Material bestätigt: mäanderförmige, traubenförmige Ohrringe und S-förmige Schläfenringe wurden aus verschiedenen Legierungen hergestellt. Auf den einzelnen Gräberfeldern erscheint Schmuck aus verschiedenen Legierungen. In ihrer Kombination wurden jedoch chronologisch bedingte Unterschiede beobachtet. Die Analyse deutet an, dass die Materialbasis für die Schmuckherstellung in der

Mittelburgwallzeit am Ende des 9. und im 10. Jh. von jener der Jungburgwallzeit im 11.–12. Jh. verschieden war. Auf den mittelburgwallzeitlichen Gräberfeldern ist mehr Schmuck aus Zinn-Bronze vertreten, evtl. aus einer Legierung aus Kupfer und Zinn aber ganz ohne Zinn, während auf den jungburgwallzeitlichen andere Legierungen in den Vordergrund treten, bei denen eine wichtige Stellung Kupfer in Verbindung mit Zinn und Zinn einnimmt und die im Durchschnitt auch einen höheren Bleigehalt aufweisen. Während der Silberschmuck von den erforschten Gräberfeldern der Mittelburgwallzeit durchweg aus einer Legierung mit hohem Silbergehalt hergestellt wurde, mehren sich in der Jungburgwallzeit Funde aus Silberlegierungen mit geringerem Silbergehalt und höherem Bleigehalt. Mit Rücksicht auf die Risiken der RFA, die faktisch nur die Oberfläche der Gegenstände erkennen lässt, wird es nötig sein, diese Hypothesen durch weitere detaillierte Mikroanalysen umfangreicherer Fundensembles zu untermauern.

FRÜHMITTELALTERLICHE GLASPERLEN VON DER PRAGER BURG UND IHREN VORFELDERN – TYPOLOGISCHE BESTIMMUNG UND CHEMISCHE ANALYSE DER FUNDE

EVA ČERNÁ – KATEŘINA TOMKOVÁ – VÁCLAV HULÍNSKÝ – ZUZANA CÍLOVÁ

Die vorliegende Analyse bezieht sich auf 193 Glasperlen, die größtenteils Bestandteile der in Frauen- und Kindergräber gelegten Halsketten waren. Die meisten (180 Stück) stammen aber nicht aus dem eigentlichen Burgareal, sondern von den Gräberfeldern des nördlichen und westlichen Vorfelds (Abb. 1; Tab. 1). Das Bestatten in unmittelbarer Nähe der Burg wurde im Zeitabschnitt vom 9. Jh. bis Anfang des 11. Jh. von den Burgbewohnern vorgezogen. In denselben Zeitraum können 111 Glasperlen datiert werden, von denen nur zwei aus einer Siedlungsschicht auf dem Burggelände kommen. Auch wenn im Laufe des 11. und 12. Jh. die Bestattungen auf dem Burggelände deutlich häufiger waren, veränderte sich das Verhältnis zwischen der Anzahl von innerhalb und außerhalb der Burg gefundenen Perlen nicht wesentlich. In Gräbern auf dem Loretto-Platz wurden 69 Perlen gefunden, aus der Burg stammen nur eine Perle aus einem Grab und zehn Perlen aus Siedlungsschichten (7 Perlen aus dem 11. bis 12. Jh., 3 Perlen aus dem 10. bis 16. Jh.).

Die Perlen werden in Übereinstimmung mit der Klassifizierung von Z. Krumpřanzlová (1965; Abb. 3) in zwei Grundgruppen gegliedert, und zwar in monochrome und polychrome Perlen. Die monochromen, insbesondere von der Form her einfachen Perlen, z. B. rundliche (Abb. 6: I.1–8), ringförmige (Abb. 6: I.9–17) und olivenförmige (Abb. 6: I.31–38), überwiegen. Eine große Variabilität hinsichtlich der Farbe, Form und Herstellungsart weisen segmentierte Perlen auf (Abb. 6: I.39–50). Dagegen sind konische (Abb. 6: I.19–21), zylindrische (Abb. 6: I.22–25), fassförmige (Abb. 6: I.26–28) und insbesondere melonenförmige Perlen weniger variabel. Die letztgenannten sind nur in zwei Varianten vorhanden (Abb. 6: I.29, 30). Über eine standardisierte Form verfügen in der untersuchten Kollektion linsenförmige Perlen (Abb. 6: I.18). Perlen von unregelmäßigen Formen, bzw. diejenige, die nicht eindeutig bestimmbar sind, werden der Gruppe „Sonstige“ (Abb. 6: I.51) zugeordnet.

Die polychromen Perlen sind nicht so zahlreich vertreten und nach der Verzierung auf den einfachen rundlichen Körpern können sie in 8 selbständige Varianten eingeteilt werden (Abb. 6: II.1–8), von denen folgende zu nennen sind: Perlen mit Millefiori-Augen, Perlen mit Millefiori-Augen und Fäden, Perlen mit einfachen kreisförmigen oder flachen eingelegten Augen, Perlen mit blauweißen Schichtaugen oder einfarbigen plastischen Augen, die manchmal mit unterschiedlich aufgetragenen Fäden kombiniert sind. Quantitative Beschreibungen sind in den Abbildungen 2 bis 5 zu finden.

Die chemische Zusammensetzung des Glases wurde bei 28 Perlen durch eine Röntgen-Mikroanalyse bestimmt (Tab. 3). Aufgrund unterschiedlicher prozentueller Vertretung der Haupt- und Nebenelemente im Glas der untersuchten Perlen ist es gelungen, 5 selbständige chemische Gruppen zu unterscheiden: A: $\text{Na}_2\text{O}-\text{CaO}-\text{SiO}_2$ – das Natrium-Kalk-Glas; B: $\text{PbO}-\text{SiO}_2$ – das Bleiglas; C: $\text{K}_2\text{O}-\text{PbO}-\text{SiO}_2$ – das Kalium-Blei-Glas; D: $\text{Na}_2\text{O}-\text{PbO}-\text{SiO}_2$ – das Natrium-Blei-Glas und E: $\text{Na}_2\text{O}-\text{K}_2\text{O}-\text{CaO}-\text{SiO}_2$ – das Natrium-Kalium-Kalk-Glas. Die erste Gruppe kann in zwei Untergruppen eingeteilt werden: A1 (sog. Natronglas, $\text{K}_2\text{O} < 1\text{wt}\%$ und $\text{MgO} < 1\text{wt}\%$) und A2 (sog. Ascheglas, $\text{K}_2\text{O} > 1.5\text{wt}\%$, $\text{MgO} > 2.5\text{wt}\%$). In die Gruppe A1 werden auch drei Perlen eingeordnet, die sich von den anderen Exemplaren dieser Untergruppe durch einen geringen Bleioxidgehalt unterscheiden (A.1.2.: Proben 80, 76, 65). Wenn die Form der Perlen mit deren chemischer Zusammensetzung verglichen wird, kann man feststellen, dass zwischen den beiden Kategorien ein deutlich sichtbarer Zusammenhang besteht. Die meisten Glasperlen werden für Importe gehalten,

nur bei einigen wird die Möglichkeit der heimischen Produktion erwogen, beispielsweise bei den schwarzen rundlichen und ringförmigen Perlen, die im Vergleich zu den anderen größer sind und sich durch schlechte Qualität des Glases auszeichnen, sowie auch bei den olivenförmigen Perlen.

DIE FINGERRINGE VON DER PRAGER BURG UND IHREN VORFELDERN

DRAHOMÍRA FROLÍKOVÁ

Auf der Prager Burg und in ihrer Umgebung wurden insgesamt 93 Fingerringe nach schriftlicher Grabungsdokumentation gefunden, von denen 68 erhalten geblieben sind. Zahl und Datierung der Ringe (11.–18. Jh.) machen sie zu einem einzigartigen Komplex im Rahmen Böhmens und ganz Mitteleuropas.

1. KATALOG

In der Sammlung sind Ringe aus dem Gräberfeld auf dem Loretto-Platz (Siglen beginnend mit LN; Abb. 1–3), Einzelfunde aus der Burg und ihrer Umgebung (Siglen PH, K, MAL und JÍZ, Abb. 1, 3), Ringe von den Bestattungen der Benediktinerinnen in der Georgsbasilika (Abb. 4) aus dem 17. und 18. Jh. und Fingerringe von zwei Königen und einer Königin, die auf der Prager Burg bestattet wurden (Abb. 5–6).

2. KLASSIFIZIERUNG

Die Typologie der Fingerringe basiert meist auf den Unterschieden in der Form. Nach einem Vergleich der verschiedenen vorhandenen Typologien (Krumpřanzlová 1974, 61–63; Nechvátal 1999, 129–131; Kóčka-Krenz 1993, 114–125; Sedova 1981, 123–144) habe ich für die Bearbeitung des untersuchten Ensembles das System von H. Kóčka-Krenz gewählt und dieses durch die Kombination von Kriterien, die sich auf die Form, die Technologie und das Material beziehen, modifiziert. Auf der Prager Burg und ihren Vorfeldern wurden folgende Typen von Fingerringen gefunden: *Typ 1 – einfache Ringe*, hergestellt aus Draht oder aus Stäbchen mit rundem bis halbkreisförmigem Querschnitt. Es scheint, dass sie in der älteren Zeit (11.–13. Jh.) offen waren und ihre Enden je nach Fingergröße zusammengezogen werden konnten (LN-12912, LN-12918 und PHIIIN-11546). Alle stammen aus Gräbern, nur einer war mit Querrillen verziert. Aufwendigere geschlossene und in Gusstechnik hergestellte Ringe erschienen erst später (neuzeitliche Messingringe JÍZ-13304, LN-12964b). *Typ 2 – geflochtene Fingerringe* mit offenen Enden (LN-12750). *Typ 3 – Bandfingerringe*, offene, einschließlich einer Variante mit verbreitertem Mittelteil und sich verjüngenden Enden. Als Untertyp könnten hierher die großmährischen Schildchenringe eingeordnet werden. Die Fläche war durch Ritzen oder Hämmern verziert, eine Variante in der Verzierung stellen umlaufende Längsrillen dar. Die Breite war meist größer als 3 mm, im Querschnitt gerade, gebogen oder leicht nach Außen gewölbt (LN-12748, LN-12831, LN-12834, LN-12872, LN-12931 und PHSV-107). Sie wurden später als geschlossene Ringe aus Messing wie auch Typ 1 hergestellt (PHLP-282). Beim goldenen Fingerring PHJN-3159 und bei MAL-12582 ist es nicht sicher, ob die Krone fehlt oder nicht. *Typ 4 – schildchenförmige Ringe* sind gegossen, mit Reif aus einem verflachten Stab, der sich vom Schild bis zum Ende verjüngt (LN-12879 und LN-13010, einige Ringe der Benediktinerinnen von St. Georg). *Typ 5 – Ringe mit Scheibe*, die am Reif angeklebt, später angeschweißt wurde (K 475). Unter den Funden aus der Prager Burg sind vor allem neuzeitliche Ringe der Benediktinerinnen von St. Georg vertreten. Ich nehme an, dass dazu auch die Ringe PHIIIN-10331 (das erhaltene Fragment erinnert eher an eine Scheibe, als an die Unterlage für ein Auge) und LN-12987 (zur Aufschrift passt eher eine Scheibe mit eingeritztem Kreuz als ein farbiges Auge) sowie noch weitere gehören, von denen nur der Reif mit den verflachten, für das Aufkleben der Scheibe oder des Auges gedachten Teilen erhalten blieb (LN-12805, LN-12913, LN-13008, PHLP-312, PHJN-713). *Typ 6 – mit verstärktem Mittelteil*, geschlossen und gegossen, die Mitte besteht aus einem verflachten, mit eingeritzten liegenden Kreuzen verzierten Teil (LN-12848, LN-12857, LN-12861). *Typ 7 – Ringe mit Augen*, schmale Bandreife aus Draht oder aus einem Stäbchen mit verschiedenem Durchmesser. Das in einen Buton eingesetzte Auge war zunächst an das zugeschnittene und gehämmerte Ende der Fassung angeklebt (LN-12868a, b, PHIIIN-10423, PHIVN-12144, PHJN-5473 und wahrscheinlich auch LN-12964a, da zum Blumenmotiv in der Fassung am besten ein farbiger Stein passt, analogisch zu den goldenen Renaissance-Fingerringen), später direkt in den verstärkten oder kompliziert gebildeten Oberteil des Ringes eingesetzt (PHJN-3454). Derart wurden auch die Edelsteine bei den goldenen Ringen eingesetzt (PHIIIN-12587, PHY-73, PHZVT-173, PHJN-5114). Der Stein im Goldring Přemysl Ottokars I.

wurde natürlich auf technisch perfekte Weise bereits am Ende des 12. oder im ersten Drittel des 13. Jh. eingesetzt. *Typ 8 - Siegelringe*, massive Herrenringe mit zu einer runden Fläche verstärktem Mittelteil mit dem Negativ der Siegelabbildung, im Fall unserer Sammlung neuzeitlich (PHIIN-10984, PHSZK-13357). *Typ 9 - Glasfingerringe* (PHTK-12380, PHTK-378).

3. DATIERUNG

Die offenen bandförmigen Fingerringe sind der häufigste Typ auf den mittelburgwallzeitlichen Gräberfeldern in Böhmen und Polen und auch auf den Gräberfeldern der Belobrd-Kultur. LN 12831 wird durch einen Schläfenring an den Anfang des 11. Jh. datiert, PHSV 107 mit verbreitertem Mittelteil stratigraphisch in das 13. Jh., die Exemplare vom Loretto-Platz können damit in das 11.-13. Jh. datiert werden. Einfache Stäbchenfingerringe erscheinen durchlaufend. Schildchenringe gehören nach H. Kóčka-Krenz zu den Scheibenringen und kommen im untersuchten Zeitabschnitt in Polen vor. Das zuweilen mehrfache Motiv eines liegenden Kreuzes ist die häufigste Verzierung auf den polnischen Scheibchenringen (Kóčka-Krenz 1993, 120). Analogische Exemplare stammen aus Podlažice Kreis Chrudim, wo sie durch die Bestehenszeit des örtlichen Klosters 1159-1420 datiert sind (Frolík 1984, 17, Abb. 7/7). In Radomyšl wurden solche oder ähnliche Ringe gar nicht gefunden, und auch auf der Prager Burg kamen sie bis zur 1. Hälfte des 13. Jh. nicht vor. Daraus schließe ich, dass die Fingerringe vom Loretto-Platz in die Zeit von der 2. Hälfte des 13. bis zum Anfang des 15. Jh. gesetzt werden können. Zwei Ringe mit Augen aus der Prager Burg werden aufgrund der Stratigraphie in die zweite Hälfte des 12. und in das 13. Jh. gesetzt, zwei Ringe vom Loretto-Platz in dieselbe Zeit (Tab. 1). In Böhmen erschienen diese Ringe in einfacher Ausführung aus gewöhnlichem Metall seit dem 12. Jh. und sie wurden in späteren Jahrzehnten zum häufigsten Typ, was durch die Funde aus der Prager Burg bestätigt wird. Aufgrund dessen können die sechs Ringe dieses Typs vom Loretto-Platz in dieselbe bzw. auch in eine spätere Zeit datiert werden. Die beiden Siegelringe aus der Prager Burg als auch die meisten geschlossenen Ringe werden meist wohl jüngeren Ursprungs sein als aus dem 16. Jh. Der Glasfingerring PHTK 137 kann durch Keramikscherben in das 11.-12. Jh. gesetzt werden. Identisch zu datieren ist wohl PHTK 12380, obwohl in Prag - Klárov auch ein Glasfingerring mit dem Fragment eines Schildchens aus der 2. Hälfte des 13. Jh. gefunden wurde (Černá 1981, 394).

4. SCHLUSSFOLGERUNGEN

1) Im Frühmittelalter überwiegen offene Fingerringe, im Spätmittelalter und in der Neuzeit geschlossene. Das Bild könnte dadurch verzerrt sein, dass aus den älteren Epochen nur einfacher Volksschmuck vorliegt, während aus der späteren Zeit auch luxuriöse Exemplare belegt sind. Trotzdem ist eine Entwicklung zur Verwendung von geschlossenen Reifen auch bei den Ringen mit Augen (oder Scheibchen) spürbar, von denen die ältesten ein technologisches Bindeglied darstellen. Der Reif wird durch das Ankleben des Butons mit Auge (oder mit Scheibe) geschlossen. Den Wandel dürfte wahrscheinlich ein Fortschritt in der Schmuckherstellung herbeigeführt haben, als bereits alle Juweliere die kompliziertere Herstellungstechnologie im Zusammenhang mit der Entstehung der Städte und der Zünfte beherrscht haben.

2) Heute werden Fingerringe mit einem Durchmesser von weniger als 16 mm für Kinderringe gehalten, Männerringe haben einen Durchmesser von mehr als 20 mm. Wenn wir die Tatsache in Betracht ziehen, dass die Menschen in den vergangenen Jahrhunderten kleiner als wir waren, dann werden Durchmesser wie 17-18 mm bei Přemysl Ottokar I. und 16-17,5 mm bei Rudolf II. verständlich. Dagegen nähern sich die Ringe der Nonnen aus der Zeit des Barock bereits der heutigen Population. Auffallend sind jedoch überwiegende kleine Durchmesser bei allen verlorenen Goldringen.

3) In der 2. Hälfte des 16. und am Anfang des 17. Jh. steigt die Zahl der Goldringe mit Edelsteinen und anderer Verzierung an, und das wahrscheinlich als Folge der Beziehungen des Habsburger Hofes zu Spanien und seinem Reichtum.

DAS GRÄBERFELD BEI DER REITSCHULE (EINLEITUNG)

KATEŘINA TOMKOVÁ

Das Gräberfeld bei der Reitschule ist mit seinen 207 Gräbern und mindestens 225 Bestattungen aus der Zeit vom letzten Drittel des 9. bis zum Anfang des 11. Jh. das größte archäologisch belegte Gräberfeld auf dem Vorfeld der Prager Burg. Die detaillierte Beschreibung der Grabungsgeschichte im Raum der Reitschule und ihrer Umgebung, die rekonstruierten Beschreibungen der Gräber und die detaillierten Beschreibungen von Gegenständen der verschiedenen Gruppen des Gräberfelds finden sich im Katalog (Tomková, Band I.2), grundlegende Angaben zu den Grabungen in Tab. 1 und Tab. 2.

Die bisher freigelegten Gräber bilden drei Gruppen, die ich als *westliche*, *mittlere* und *östliche Gruppe* bezeichne (Abb. 1; Band I. 2, Abb. 1). Die zahlreichste und wichtigste *westliche Gruppe* besteht aus den bisher unveröffentlichten Gräbern westlich der Reitschule, die von L. Hrdlička und Z. Smetánka gegraben wurden. Die *mittlere Gruppe* besteht aus Gräbern südlich der Reitschule, gegraben von I. Borkovský in den Jahren 1951-1952. In demselben Raum wurde im 17. Jh. wieder bestattet, und es ist davon auszugehen, dass durch die neuzeitlichen Gräber ein Teil des mittelalterlichen Gräberfelds zerstört wurde. Als *östliche Gruppe* bezeichne ich die 1947 in der Reitschule entdeckten Gräber sowie die Gräber südlich der Reitschule, die 1951-1952 gegraben wurden. Ferner gehören zu dieser Gruppe auch die Gräber im Südflügel der Reitschule, gegraben 1961 und 1982-1983, sowie die Gräber im anliegenden Teil des Königsgartens, gefunden 1919 und zu Anfang der 70er Jahre. Zwischen der mittleren und der östlichen Gruppe befindet sich ein Freiraum, dessen Genese unklar ist. Sicher hängt er jedoch nicht mit der Morphologie des Geländes zusammen. Mögliche alte Gräber könnten bei den zügigen Ausbaggerungen in den 50er Jahren des 20. Jh. zerstört worden sein, oder der Raum könnte im Frühmittelalter zum Bestatten ungenutzt geblieben sein.

Die fehlende Veröffentlichung der westlichen Gruppe macht eine Gesamtanalyse des Gräberfelds bei der Reitschule unmöglich. Trotzdem ist es möglich, zumindest in groben Zügen die östliche- und mittlere Gruppe des Gräberfelds kurz darzustellen (Tab. 2; Abb. 1-10). Aus anthropologischer Sicht sind 8 männliche, 15 weibliche bzw. wahrscheinlich weibliche Gräber, 14 Kinder- bzw. wahrscheinlich Kindergräber und 2 juvenile Bestattungen unterschieden worden. Den Rest bilden Knochen von nicht bestimmbareren Erwachsenen und die Kategorie „unbestimmt“. Auf der Fläche des Gräberfelds gibt es keine geschlechts- oder altersspezifischen Konzentrationen.

Zur Herrichtung der Grabgruben wurde in 12 Fällen Holz verwendet, in 16 Stein, lediglich in 4 Fällen sowohl Holz als auch Stein (Tab. 2; Abb. 4). Von den hölzernen Bestandteilen sind meist lediglich inselartige Reste übriggeblieben, die in 5 Fällen als Brett unter dem Skelett interpretiert worden sind. Ganz einmalig ist der Fund eines in einem Baumstamm ausgehöhlten Sargs mit Holzdeckel (JÍZ-1/47) an der vorausgesetzten Nordgrenze des Gräberfeldes. Stein wurde wie folgt verwendet: teilweise Verkleidung aus Stein, Stein hinter dem Kopf, Stein unter dem Kopf (Tab. 2). Eine Kombination von Holzkonstruktion und Steinen liegt bei Grab JÍZ-24/51 und JÍZ-4/82 vor, eine Kombination von Holzunterlage und Steinen bei Grab JÍZ-96b/51. Eine Sonderstellung nimmt Grab JÍZ-93/51 ein, in dem das Kind auf einer Holzunterlage lag, die ganz mit Steinen umgeben und mit unregelmäßigen Steinplatten verdeckt war. Die ganze Konstruktion macht den Eindruck einer Gruft. Die Herrichtung der Gräber aus Holz oder aus Holz und Stein gab es in der *mittleren Gruppe* nicht, während in der *östlichen Gruppe* wiederum alle Typen von Herrichtungen verzeichnet wurden. Man konnte Anzeichen für die Konzentration von Materialien bei der Herrichtung der Grabgrube beobachten. Auffallend ist, dass Steine (bzw. Steine zusammen mit Holz) in den Gräbern von Individuen vorkommen, die entweder ohne jegliche Beigaben oder nur mit Messern bzw. mit solchem Inventar bestattet wurden, das eher zur jüngeren Bestattungsphase zu rechnen ist (S-förmige Schläfenringe, Ohrringe mit Öse).

Wenn wir dem stark schematisierten Plan I. Borkovskýs Glauben schenken, dann waren die meisten Toten W-O-orientiert. Einige Bestattungen der *östlichen Gruppe* sind NW-SO-orientiert, ein Grab SW-NO. Die Toten lagen überwiegend gestreckt auf dem Rücken mit Händen entlang des Körpers, evtl. mit einer Hand auf dem Schoß und nur in einem Fall mit beiden Händen im Schoß (Tab. 2). Lediglich das Skelett aus Grab JÍZ-94/51 lag auf der linken Seite mit Kopf im NW, Gesicht nach NO. Die Gräber mit Grabbeigaben sind relativ gleichmäßig über die ganze Fläche verteilt, wir verzeichnen sie auch in der mittleren und östlichen Gruppe des Gräberfelds (Abb. 5). Die Ausstattung kommt in Kinder-, Frauen- und Männergräbern vor, sie ist aber im letztgenannten Fall wesentlich ärmer. In keiner der beiden Gruppen gab es Männergräber mit Waffen oder Sporen. Eine topographische Grundvorstellung soll Abb. 6-10 vermitteln.

Zum Schluss kann festgestellt werden, dass in der mittleren und östlichen Gruppe des Gräberfelds keine Gräber so reich wie in der westlichen Gruppe waren. Dies ändert nichts daran, dass das ganze Gräberfeld bei der Reitschule Personen in unmittelbarem Zusammenhang mit der Prager Burg zuzuweisen ist, und zwar einschließlich der örtlichen Elite. Das Bild wird jedoch erst nach der Veröffentlichung der westlichen Gruppe in deutlicheren Zügen zu zeichnen sein.

DIE ARCHÄOLOGISCHE GRABUNG DES NEUZEITLICHEN GRÄBERFELDS BEI DER REITSCHULE

GABRIELA BLAŽKOVÁ-DUBSKÁ

Bei der Grabung im Raum der Reitschule auf dem nördlichen Vorfeld der Prager Burg wurde 1951 ein großflächiges Gräberfeld freigelegt, das chronologisch in zwei Phasen eingeteilt werden kann: die erste gehört dem Frühmittelalter, die zweite der frühen Neuzeit an. Aufgrund des Vergleichs der Angaben in den Grabungstagebüchern sowie des detaillierten Studiums der erhaltenen fotografischen Dokumentation, der Analyse der Gegenstände und Eintragungen in den Zuwachskatalogen sind insgesamt 49 neuzeitliche Gräber identifiziert worden (*Abb. 1; Tab. 1*). Sehr wahrscheinlich dürfte das Gräberfeld vollständig untersucht worden sein, jedoch mit Rücksicht auf den Ablauf der Bauarbeiten sind nicht alle neuzeitlichen Gräber freigelegt worden.

Die neuzeitlichen Gräber konzentrieren sich im zentralen Teil des Gräberfelds bei der Reitschule, der Kern besteht aus einer Gruppe von 42 Gräbern. Die restlichen sind nordöstlich von der zentralen neuzeitlichen Gruppe verstreut und reichen bis in unmittelbare Nähe des Gebäudes der Reitschule hin.

Die Grabgruben entsprechen proportional der Körpergröße der Bestatteten. Alle Gräber sind mit dem Kopf nach Westen orientiert, die Beine weisen nach Osten. Die einzelnen Gräber bildeten mehrere nahezu regelmäßige, Nord-Süd-orientierte Reihen. Die Entfernung zwischen ihnen im Rahmen der zentralen Gruppe bewegte sich im Bereich von Dezimetern.

Bei allen Skeletten wurden Reste von Holzsärgen gefunden, und mehr als zwei Drittel der Gräber enthielten Eisennägel oder deren Fragmente. Nur ein Skelett wurde als weiblich bestimmt, in einem Grab lag ein Mann mit Kind und schließlich wurde ein Kleinkind im Alter von 1 bis 2 Jahren selbstständig bestattet. Die anderen identifizierbaren Skelette waren männlich, das Alter bewegte sich zwischen 20 und 30 Jahren. Anthropologisch wurden auf keinem der Skelette Anzeichen für einen gewaltsamen Tod festgestellt.

Die Hände befanden sich in verschiedenen Lagen. Wenn wir von Details der Handlage (*Tab. 1*) absehen, so lässt sich sagen, dass bei fast einem Drittel der Skelette beide Hände über dem Becken verschränkt waren und die anderen Skelette verschiedene Lagen im oberen Körperbereich zeigen: von beiden Händen auf dem Bauch, über eine Hand auf der Brust bis zu beiden über der Brust verschränkten Händen hin. Nie lagen die Hände entlang des Körpers.

Grabinventar lag in zehn Fällen vor. Als Grabbeigabe können die Funde von zwei Münzen angesprochen werden – eine aus der Herrschaftszeit von Vladislav dem Jagellonen (1471–1526) und eine aus dem Jahr 1631 (Ferdinand II). In einem Grab befand sich ein Rosenkranz aus Holzperlen mit Medaillon, eines enthielt einen Bronzering, ein anderes einen Fingerhut. Aus insgesamt vier Gräbern stammen Bronzeringe oder deren Fragmente. In sieben Gräbern waren Keramikscherben aus dem 16.–18. Jh. Bestandteil der Verfüllung.

Die anthropologische Auswertung des Gräberfelds steht im Einklang mit den historischen Berichten, aufgrund deren auf dem Gräberfeld bei der Reitschule schwedische Soldaten bestattet worden sein sollen, die hier 1649 beherbergt wurden und infolge einer Infektion verstarben.

FUNDE VON WEICHTIERFOSSILIEN AUF DEM GRÄBERFELD BEI DER REITSCHULE DER PRAGER BURG

Jaroslav Hlaváč

Auf dem Gräberfeld bei der Reitschule wurde in Grab JÍZ-8/51 aus dem 10. Jh. ein Keramikgefäß mit Schalen von landlebenden Weichtieren gefunden. Das erwähnte Grab war in den Löß eingegraben und mit einer mächtigen neuzeitlichen Aufschüttung überdeckt. Festgestellt wurden zwei Schneckenarten: *Vallonia costata* (Gerippte Grasschnecke) und *Cecilioides acicula* (Gemeine Blindschnecke). Es handelt sich um kleine, millimetergroße Schnecken, bei denen eine absichtliche

Beigabe durch den Menschen ausgeschlossen erscheint. *Vallonia costata* bewohnt offene Landschaften, bevorzugt trockene waldlose Stellen und ist ein verlässlicher Indikator xerothermer Biotope. Dagegen ist *Cecilioides acicula* an das unterirdische Leben angepasst, braucht leichte, wenig lehmhaltige und immer primär kalkhaltige Böden. Im vorliegenden Fall könnte der archäologische Horizont von den darüber liegenden Schichten kontaminiert worden sein.

DIE ENTWICKLUNG DES GEORELIEFS IM WESTTEIL DES NÖRDLICHEN VORFELDS DER PRAGER BURG

IVA HERICOVÁ

Das nördliche Vorfeld der Prager Burg erstreckt sich auf einer leicht nach Osten abfallenden Hochebene, die von Süden durch das tiefe Tal des Brusnice-Baches im Hirschgraben und auf der Nordseite durch das seichte Tal des ehemaligen Dejvický-Baches begrenzt wird. Die Morphologie der Geländeoberfläche ist primär vom Charakter und Zustand des Felsuntergrundes bestimmt. Die heutige Gestalt erhielt das Relief vor allem während der quartärzeitlichen Verwitterungsprozesse. Der Felsuntergrund besteht aus altpaläozoischen Gesteinen der ordovikischen Letná-Schicht, die schräg nach Süden geneigt sind. Auf ihnen bilden sich in ursprünglicher Lage Verwitterungserscheinungen, sog. Eluvia, die auf dem Gipfel der Fläche erhalten sind. Die Hänge des Hirschgrabens wurden vom Brusnice-Bach geformt. Auf dem linken Ufer sind mindestens zwei Terrassenstufe erhalten geblieben. Im späten Pleistozän lagerten sich äolische Sedimente ab (Löße und Lößerde), die das Relief glätteten. Am Nordhang sind die Terrassenstufen des Brusnice-Baches mit Dünen überdeckt. An der Nordseite des Berges beginnt eine Lößdecke, die sich weiter nach Norden fortsetzt. Auf den Lößen bildeten sich Braun- und Schwarzerden. Umgelagerte Verwitterungen (Deluvia) lagerten sich besonders am Nordhang des Hirschgrabens ab. Zusammen bilden alle angeführten Deckgebilde das Georelief in der natürlichen Entwicklung.

Das ursprüngliche Relief ist seit dem Neolithikum im Zusammenhang mit der Besiedlung verändert worden. Größere Bauaktivitäten fanden dabei erst im 16. Jh. statt und brachten eine Degradierung des Geländes in den Gipfelteilen des Berges sowie Veränderungen in der Morphologie des Nordhangs des Hirschgrabens mit sich. Die Rekonstruktion des ursprünglichen Reliefs (*Abb. 5, 6*) etwa zu der Zeit, als sich eine dauerhafte Besiedlung des Bergrückens von Hradčany zu formieren begann, hat erwiesen, dass die Grundformen des Reliefs unverändert geblieben sind. Allgemein wurden relative Unterschiede in der Meereshöhe der Flächen der morphologischen Gebilde verringert, und zwar als Konsequenz der Abtragung in den Gipfelpartien und der Ablagerung von Sedimenten im Tal durch natürliche und anthropogene Prozesse (Senkung des Bergscheitels, Milderung des Abfalls des Nordhangs des Hirschgrabens, Hebung des Bachbodens im Hirschgraben). Die bogenförmige Ausweitung des Hirschgrabens nördlich der Pulverbrücke kulminiert mit einem Einschnitt im Nordhang unter der Reitschule, an der Südseite des Tals mündet es wahrscheinlich in eine an der Westseite der Burg vorausgesetzte „Schlucht.“

Die archäologisch erforschten Gräberfelder im Westteil des nördlichen Vorfelds der Prager Burg sind an den Lößuntergrund gebunden, ob nun am Rand der weiten Deckschichten im NW-Ausläufer des verfolgten Gebiets (*Abb. 5, 6:D*), oder auf der Düne über der Kante des Hirschgrabens (Gräberfeld bei der Reitschule, *Abb. 5, 6:A, B, C*). Die Hänge des Hirschgrabens waren im verbreiterten Teil des Tals leicht begehbar und wahrscheinlich führte hier von der Burg zum frühmittelalterlichen Gräberfeld bei der Reitschule ein Weg.

EPILOG

KATEŘINA TOMKOVÁ

Ein gemeinsamer Nenner der Bestattungsaktivitäten aus verschiedenen Abschnitten des Mittelalters und der Neuzeit ist das Bemühen, die Erinnerung an den Toten lebendig zu erhalten, was verschiedene Ausdrucksformen annehmen kann. Den liturgischen Aspekt repräsentieren Nekrologe, Liturgien für die Verstorbenen, Beerdigungs-Brüderschaften, den materiellen Aspekt Grabplatten, Epitaphe, Grabmale, verschiedene Formen von Grüften (als einteilige Grabkammern, als kleinere abgeschlossene Räume für die Beerdigung einer konkreten Gemeinschaft, beispielsweise einer Familie, eines Ordens usw., oder als Grabkapellen innerhalb und außerhalb der Kirchen sowie als selbständige Mausoleen).

Zu den wichtigen Aspekten der Geschichte der Gräberfelder gehört nicht nur ihre Entstehung und Existenz, sondern auch ihr Untergang. Eben der Untergang ist der größte Feind der materiellen Erinnerung an den Verstorbenen. An der Wende vom 9. zum 10. Jh. begannen sich die Bestattungen zu den Kirchen zu verlagern, die Neugründung von Gräberfeldern haben wir uns als sukzessiven Prozess vorzustellen. Dagegen hängt das Ende der Bestattungen bei St. Georg und St. Veit unmittelbar mit einer Anordnung Josephs II. aus den 80er Jahren des 18. Jh. zusammen, und hatte eine sprunghafte Wirkung. Die Verlagerung der Bestattungen an eine andere Stelle bedeutete für das alte Gräberfeld selbst keine Gefahr. Ein großer Feind der Gräberfelder sowie der einzelnen Gräber und Gräfte in den Kirchen war die Bautätigkeit, und zwar sowohl im Mittelalter (Bau von Befestigungsanlagen, Umbau von Kirchen), als auch besonders in der Neuzeit. Im Verlauf des 19. – 20. Jh. verschwand auf dem III. Burghof nordwestlich der Kathedrale ein Gräberfeld praktisch spurlos. Gartenarbeiten im Königsgarten vernichteten wahrscheinlich die letzten Spuren des dortigen Gräberfelds. Die industrielle Entwicklung auf den Vorfeldern der Prager Burg bedeutete im 19. Jh. die Zerstörung des Gräberfelds in der Strahov-Ziegelei und in der Ziegelei Panenska. Im 20. Jh. kamen als Zerstörer von Gräberfeldern weitere Arten von Bauarbeiten hinzu, die den Untergang anderer Gräberfelder herbeiführten (Malovanka, Jelení-Str./Lumbe-Garten, Reitschule, Strahov). Die Beeinflussung der Bauaktivitäten an Fundorten ist auch heute noch nicht immer erfolgreich. Wir sind alle mitverantwortlich dafür, wie mit den sterblichen Überresten unserer Vorfahren und mit ihrer Grabsausstattung umgegangen wird.

BAND 1.2

FRÜHMITTELALTERLICHE GRÄBERFELDER AUF DEM VORFELD DER PRAGER BURG I

KATEŘINA TOMKOVÁ

Der vorliegende Katalog bietet Angaben zu den mittelburgwallzeitlichen Gräberfeldern aus der Zeit vom letzten Drittel des 9. Jh. – bis zum Anfang des 11. Jh. vom nördlichen und westlichen Vorfeld der Burg. Die Aufmerksamkeit gilt der Genese der einzelnen archäologischen Fonds, von denen der älteste bereits aus der 1. Hälfte des 19. Jh. stammt. Der Katalog schließt an die Verarbeitung der einzelnen Gräberfelder im Rahmen des Katalogs der mittelböhmischen Gräberfelder an (*Sláma 1977*) und macht sich auch weitere veröffentlichte Quellen (*Boháčová 1988*, 125-132; *Březinová – Turek 1999*, 653-687; *Frolík – Tomková – Žegklitz 1988*; *Sklenář 1992*; *Sklenář – Sláma 1976*, 659-665), genauso wie die ursprüngliche Dokumentation und das Archivmaterial zu Nutzen. Die Beschreibungen der Gegenstände sind Ergebnis einer vollständigen Revision der in den Sammlungen der Museen und weiterer Institutionen verwahrten Funde. Die Qualität der Fotos und die Möglichkeiten ihrer Reproduktion hängen von der Zeit ihrer Entstehung ab. Sofern nicht anders angeführt, sind die Zeichnungen von Schmuck im Maßstab 1:1, Eisgegenstände, Keramik und Eimer 1:2.

KÖNIGSGARTEN (KZ)

Funde aus dem Jahr 1837, nähere Angaben zu den Gräbern sind nicht erhalten geblieben.

REITSCHULE (JÍZ)

Einige Gräber wurden bereits vor dem 2. Weltkrieg gestört, die Ausgrabungen verliefen im Zusammenhang mit verschiedenen Bauprojekten 1947, 1951–1952, 1961, 1972–1975, 1987 und 1982–1983. Das frühmittelalterliche Gräberfeld besteht aus drei Gruppen, der *westlichen*, *östlichen* und *mittleren* Gruppe, wobei die frühmittelalterliche mittlere Gruppe von einem neuzeitlichen Gräberfeld überdeckt war. Die Dokumentation der Ausgrabungen aus den 50er Jahren entspricht der Eile, mit der die Gräber während der Ausbaggerung südlich der Reitschule gerettet wurden. Die Dokumentation aus den 70er und 80er Jahren entspricht dem heutigen archäologischen Standard.

JLENÍ-STRABE/LUMBE-GARTEN (JEL-LZ)

Die ersten Gräber wurden bereits 1911 und 1936 entdeckt, das Gros der Gräber in der Jelení-Straße wurde erst 1937 von I. Borkovský freigelegt. Erhalten sind ein Plan und die fotografische Dokumentation. Zu diesem Gräberfeld gehören auch die ca. 90 m entfernten, von H. Březinová und J. Maříková-Kubková 1996 freigelegten Gräber im Lumbe-Garten. Die Dokumentation entspricht dem heutigen archäologischen Standard.

ZIEGELEI VON STRAHOV (SC)

Aus dem in der 1. Hälfte des 19. Jh. gestörten, gegrabenen und in der zeitgenössischen Literatur erwähnten Gräberfeld sind nur wenige Funde erhalten geblieben. Das Gräberfeld wurde mit Hilfe der Projektion einer Landkarte aus der 1. Hälfte des 19. Jh. in eine gegenwärtige Landkarte lokalisiert.

RAUM ZWISCHEN DER PATOČKOVA-STR. UND DEM ÖSTLICHEN ENDE DER STŘEŠOVICKÁ-STR.

Von der Ausgrabung des konkret lokalisierbaren Gräberfelds mit S-förmigen Schläfenringen sind weder die Dokumentation noch die Funde erhalten geblieben. Ein Zusammenhang mit dem Gräberfeld in der Strahov-Ziegelei ist wegen der Nähe der beiden Fundorte wahrscheinlich.

PANENSKÁ (PAN)

Das Gräberfeld wurde 1835 während der Gründung der Ziegelei gefunden. Ein Teil der Funde ist erhalten geblieben, andere sind aus Erwähnungen in der zeitgenössischen Literatur bekannt. Das Gräberfeld wurde mit Hilfe der Projektion einer zeitgenössischen Aufzeichnung in eine Landkarte aus der 1. Hälfte des 19. Jh. und zugleich in eine gegenwärtige Landkarte lokalisiert.

MALOVANKA (MAL)

Das in den 30er Jahren des 20. Jh. gestörte Gräberfeld dürfte sich im Raum der Straßen Bělohorská/Diskařská befunden haben. Erhalten sind einige wenige Funde.

FRÜHMITTELALTERLICHE GRÄBERFELDER AUF DEM VORFELD DER PRAGER BURG II

ZDENĚK DRAGON

STRAHOV - KLOSTER (STK)

Das beim Barockumbau des Klosters von Strahov und auch später, z.B. im 20. Jh. (erhaltenes Gefäß) gestörte Gräberfeld wurde erst im letzten Drittel des 20. Jh. wissenschaftlich bearbeitet. Die Gräber aus der Zeit vom Ende des 9. Jh. bis zum Anfang des 10. Jh. unter dem Horizont des klösterlichen Gräberfelds und die neuzeitlichen Gräber von Soldaten wurden 1978–1979 von P. Sommer bei der Ausgrabung im Raum außerhalb der Kapelle beim Nordflügel des Querschiffs der Kirche der Auferstehung der Jungfrau Maria und weiters in Sonden vor den Ostapsiden der Konventbasilika und auf dem großen Hof bei der Translationssäule freigelegt. Die Grabungsergebnisse wurden bisher nur vorläufig veröffentlicht (*Sommer 1981*, 162; *1984*, 153; *1985*, 193-197) und aus technischen Gründen konnte eine detaillierte Veröffentlichung dem vorliegenden Katalog nicht angeschlossen werden. 1994 wurden südlich von Konkr.-Nr. 152/IV auf der Brandstätte Reste von zwei Einzelgräbern festgestellt, deren Zusammenhang mit der oben angeführten Gräbergruppe nicht nachgewiesen wurde. Die von P. Sommer entdeckten Gräber könnten Bestandteil eines größeren Gräberfelds sein, zu dem auch die 15 bei der Rettungsgrabung 2000-2001 im Raum des Wirtschaftshofes und im südlich gelegenen Garten von Z. Dragoun freigelegten Gräber gehören könnten. Einige Grabgruben waren mit Holz hergerichtet, Stein fand sich im Unterschied zur von P. Sommer gegrabenen Gruppe keiner. Meistens waren die Gräber W-O- oder SW-NO-orientiert, 1 Skelett NW-SO (STK-15/01). Genau umgekehrt (O-W) lag der Tote in Grab STK-4/01. In der Grabsausstattung waren Ohrringe mit Ösen und S-förmige Schläfenringe vertreten, Halsketten aus Glas- und Bernsteinperlen, eine Flasche, ein Eimer und mehrere Messer. Diese Gräbergruppe kann in das 10. Jh. datiert werden.

DAS NEUZEITLICHE GRÄBERFELD BEI DER REITSCHULE

GABRIELA BLAŽKOVÁ-DUBSKÁ

Der Katalog enthält Angaben zu 49 neuzeitlichen Gräbern, die 1951–1952 im Areal der Reitschule freigelegt wurden. Die Dokumentation der Ausgrabungen aus den 50er Jahren entspricht der Eile, mit der die Gräber während der Ausbaggerung südlich der Reitschule gerettet wurden.

EINZELGRÄBER UND FUNDE VON SEKUNDÄR VERLAGERTEN SKELETTEN IN HRADČANY

KATEŘINA TOMKOVÁ

Neuzeitliche und nicht genau datierbare Einzelgräber im Kataster von Hradčany (Kapucínská-Str., U bašty X, Mezi baštami VII-VIII, Hradčanské-Pl. Kónskr.-Nr. 184).

KOMMENTAR ZUM ANTHROPOLOGISCHEN FOND VON DER PRAGER BURG UND IHREN VORFELDERN

KATEŘINA TOMKOVÁ

Der anthropologische Fond der Prager Burg begann in den 20er und 30er Jahren zu entstehen. Diese Etappe ist gekennzeichnet durch die zufällige Auswahl von verwahrten Skeletten bzw. Skeletteilen. Systematisch gesammelt wurden Skelette erst nach dem 2. Weltkrieg. Das ursprüngliche Vorhaben dieses Projekts, die anthropologischen Funde von einem einzigen Anthropologen verarbeiten zu lassen, konnte aus Gründen der bereits früheren Einbindung verschiedener Anthropologen bei der Entnahme der Knochen und Verarbeitung der einzelnen Ausgrabungen nicht realisiert werden. Zusammen mit der Qualität der einzelnen Fundensembles führt dies zu einer fachlichen und formalen Heterogenität der bezüglichen Analysen. Während die erhaltenen Skelette aus dem Gräberfeld bei der Reitschule eine anthropologische Analyse sehr wohl ermöglichen, ist die Bearbeitung der anderen Gräber vor allem als Dokumentation des zeitgenössischen Standes anthropologischer Quellen von Wert. Für die Zukunft kann mit einer potentiellen Nutzung z.B. als Vergleichsmaterial beim Studium der paläopathologischen Problematik gerechnet werden. Als Ganzes bietet der Fond jedoch keine repräsentative Grundlage für eine verallgemeinernde Studie bezüglich der Population der Prager Burg und von Hradčany.

DIE SKELETTE AUS DEM GRÄBERFELD BEI DER REITSCHULE DER PRAGER BURG

MIROSLAVA BLAJEROVÁ

In mehreren Grabungssaisonen fanden sich Skelettreste sowohl in der Umgebung als auch direkt bei der Reitschule, die ersten sind bereits in den 50er Jahren des 20. Jh. der anthropologischen Abteilung des Archäologischen Instituts übergeben worden. Diese bilden auch die Grundlage der angeführten Analyse. Ergänzt sind sie durch Funde aus neueren Ausgrabungen (*Frolík - Tomková - Žeglitz 1988; Blajerová 1988*). Aufgrund der ursprünglichen Datierung I. Borkovskýs ist dieses Material als frühmittelalterlich präsentiert worden (*Blajerová 1997*). Die vorliegende Wiederaufarbeitung präzisiert das historische Alter und gelangt zu dem Schluss, dass ein Teil des Materials von der Reitschule der Prager Burg in die Neuzeit, höchstwahrscheinlich einem fremden Ethnikum gehört, und zwar dem Teil der schwedischen Besatzung, die auf der Prager Burg ihren Tod fand. Dadurch erklärt sich auch, warum bei der ursprünglichen Datierung keine Zweifel aufkamen (die anthropologischen Charakteristika unterscheiden sich nur unscheinbar von jenen der Einheimischen im Frühmittelalter). Hiermit legen wir also eine getrennte Bearbeitung beider Gruppen vor – der frühmittelalterlichen und der neuzeitlichen.

Der Erhaltungszustand der frühmittelalterlichen Funde ist derart schlecht, dass die übliche Standardanalyse schwer durchführbar ist. Wir können lediglich konstatieren, dass die Überreste von 51 Individuen gefunden wurden, 10 Nichterwachsene und 41 Erwachsene (*Tab. 1*), 12 waren männlich, 14 weiblich und 15 ließen sich nicht bestimmen (*Tab. 2-3*). Wenn wir davon ausgehen, dass unter den Nichtbestimmbaren mehr Frauen als Männer waren (Grazilität des Skeletts), so liegt eine Analogie zum Gräberfeld hinter der Reitschule (Ausgrabung Smetánka – Hrdlička 1973 u. a.) insofern vor, als dort von 80 Individuen 52 weiblich und nur 16 männlich waren. Es stellt sich die Frage, ob Teile des Gräberfeldes später nicht durch den Bau der Reitschule zerstört wurden. Gemeinsames Merkmal aller Erwachsenen ist hier das mehr oder weniger große Übergewicht von voll Erwachsenen, und zwar auch von Frauen, bei denen wir üblicherweise eher eine höhere Sterblichkeitsrate in der Jugend (Geburtsprobleme) konstatieren. Eine wichtige Rolle könnte auch die soziale Stellung der Frauen von der Prager Burg gespielt haben.

Bei der metrischen Beschreibung (*Tab. 5*) kann aufgrund der kleinen Zahl der Messungen nur schwer von einem „Durchschnittsbild“ der Toten von der Reitschule die Rede sein. Die einzelnen individuellen Werte liegen jedoch innerhalb der für die auf dem Gräberfeld hinter der Reitschule

festgestellten Variationsbreite. Wir können vielleicht von dolicho- bis mesokranen Schädeln sprechen, deren Hirnhöhlen absolut lang bis mittellang, mittelbreit bis schmal und mittelhoch sind. Aus deskriptiver Sicht (*Tab. 6-7*) erscheinen zwischen der westlichen einerseits und der mittleren und östlichen Gräbergruppe andererseits sowohl Gemeinsamkeiten als auch Unterschiede, auch wenn sie kaum von größerer Bedeutung sein werden.

Unter den neuzeitlichen Funden wurden insgesamt 38 Individuen verzeichnet (*Tab. 8-10*), die meisten (25) waren Männer, 3 waren Frauen und 2 ließen sich nicht bestimmen. Nichterwachsene, d.h. Kinder, Halbwüchsige, evtl. Individuen an der Grenze zum Erwachsenenstadium waren 8. Unter den Erwachsenen überwiegen junge, sowohl bei den Männern, als auch bei den Frauen waren zwei von drei jung.

In der metrischen sowie der anderen Analyse haben wir uns natürlich lediglich mit den männlichen Skeletten auseinandergesetzt, die wie erwähnt zur schwedischen Bestattung gehörten. Zum Vergleich des neuzeitlichen Ensembles von der Reitschule mit einheimischem neuzeitlichem Material (*Tab. 11a, 12a, 13-18; Abb. 1-27*) haben wir die Ergebnisse aus der früheren Bearbeitung des Gräberfelds in Oškobrň (*Blajerová 1974*) und Radomyšl (*Blajerová 1999*) herangezogen. Der Schädel in den Funden aus der Prager Burg war im Durchschnitt dolichokran, orthokran, akrokran und eurymethop mit absolut langer, schmaler und hoher Hirnhöhle, das Gesicht war mesoprosop (bis leptoprosop), mesen, mittelbreit und mittelhoch (in absoluten Werten des ganzen, d.h. auch des oberen Gesichts), die Augenhöhlen waren mesokonch und die Nase leptorrhin. Die Durchschnittswerte stimmen auch mit der größten Vertretung im Kategorisierungsschema überein. Manchmal jedoch, wie z.B. bei den absoluten Maßen der Hirnhöhle erscheinen auch extremere Werte.

Genauso wie bei der metrischen Beschreibung haben wir bestimmte Unterschiede zwischen der Gruppe der Schweden und unserer neuzeitlichen Bevölkerung festgestellt, in der deskriptiven Bewertung herrscht gleichfalls keine Übereinstimmung. Die Individuen von der Reitschule sind am größten (*Tab. 16; Abb. 16*), der Anteil größerer und übermittelgroßer Personen ist viel stärker.

DIE ERHALTENEN FUNDE MENSCHLICHER KNOCHEN AUS DEM GRÄBERFELD JELENÍ-STRÁŽE/LUMBE-GARTEN

PETRA STRÁNSKÁ

Aus der 1937 in der Jelení-Stráže durchgeführten Grabung sind nur zufällig einzelne Fragmente menschlicher Knochen erhalten geblieben. Aus der Grabung im Lumbe-Garten 1996 stammen 5 Skelette. Da die anthropologische Auswertung bereits veröffentlicht ist (*Stránská 1999*), bieten wir hier lediglich ein kurzes Resümee der Ergebnisse in Form einer Tabelle, einschließlich der urgeschichtlichen Skelette von demselben Fundort (*Tab. 1*).

VORLÄUFIGER BERICHT ÜBER ANTHROPOLOGISCHE AUSWERTUNG DER KNOCHENRESTE AUS DEN RETTUNGSGRABUNGEN IM AREAL DES STRAHOV-KLOSTERS IN DEN JAHREN 1978 BIS 1980

MILUŠE DOBISÍKOVÁ

Der Beitrag bietet eine anthropologische Auswertung der Funde aus 58 Gräbern und sekundär versetzter Knochen aus weiteren Befunden der Grabung von P. Sommer im Areal des Strahov-Klosters 1978-1979 und 1980. Bei der wissenschaftlichen Verarbeitung wurden grundlegende demographische Daten (Geschlecht, Alter), anatomische Besonderheiten und Varietäten, einschließlich des Gesundheitszustandes verfolgt und die Körpergröße bestimmt. Die Grundbeschreibung findet sich in *Tab. 1*. Das weitere Studium des verarbeiteten Komplexes wird erst nach der archäologischen Gliederung dieses Komplexes in einzelne chronologische Horizonte (Frühneuzeit, klösterlicher Bestattungshorizont, Neuzeit) möglich sein.

FUNDE VON MENSCHLICHEN KNOCHEN AUS DER RETTUNGSGRABUNG IM AREAL DES STRAHOV-KLOSTERS IN DEN JAHREN 2000 UND 2001

PAVEL KUBÁLEK

Der vorliegende Komplex besteht aus mindestens 15 Individuen aus 14 Gräbern (*Tab. 1*). Bei 8 konnte das Geschlecht nicht bestimmt werden, 5 wurden als weiblich und 2 als männlich bestimmt. 5 waren Nichterwachsene (d.h. 5/15), 10 Erwachsene (d.h. 10/15). Bei 3 ist das Alter nur annäherungsweise bestimmt worden („erwachsen“), 5 erwiesen pathologische Befunde, 3 hatten Hypoplasie des Zahnschmelzes.

Mit Rücksicht auf die kleine Zahl der Bestatteten in den einzelnen Gruppen und auf die beträchtliche Beschädigung der Knochen sind die Möglichkeiten einer biostatistischen Bewertung lediglich dieses Komplexes äußerst beschränkt. Im Rahmen eines zukünftig größeren Komplexes wäre die Analyse ausgiebiger.

Díl I.1 – ERRATA ET ADDENDA

2. předsádka – Publikace vyšla jako 7. svazek řady Castrum Pragense s přispěním GA ČR, č. projektu 404/01/0853. str. 44, řádky 11-12 – Základní příčina tkví v četných manipulacích, přemísťování ostatků a *překvapivě malém počtu písemných zpráv*.

str. 107, řádek 12 – nebo přímo v kostele sv. Kříže Většího...

str. 125, Tab. 1 – bližší údaje o nález lebky biskupa Ondřeje (1214-1224) in *Anonymus 1887-1889: O opravách v kapli sv. Václava roku 1888, Památky archeologické 14, 672*.

ad str. 126-127 – Pod dlažbou v místech portálu mezi kaplí nejsv. Trojice a svatováclavskou kaplí byla nalezena cínová skříňka s vnitřní dřevěnou schránou, v níž bylo uloženo srdce arcibiskupa Matouše Ferdinanda Sobka z Bilenberku (arcib. 1669-1675), zatímco jeho ostatní tělesné pozůstatky byly pochovány v benediktinském klášteře v Broumově (*Anonymus 1887-1889: O opravách v kapli sv. Václava roku 1888, Památky archeologické 14, 670-671*).

str. 182, řádek 41 – Chorváthová

str. 195 – citace: Chorváthová, L. 1993: Pohrebné hry, strázenie mrtvého...

str. 202, řádek 4 – ... není pochyb o tom, že se jedná...

str. 212, řádek 33 – z hrobů panovníků, pohřbených v chrámu sv. Víta

ad str. 219, subkap. 1.2. – Severně Pražského hradu byl zjištěn ještě jeden hrobový nález ostruh. Vzhledem k tomu, že není jasná ani jeho přesná lokalizace (Veleslavin či Vokovice), ani typ ostruhy, byl tento nález ve výčtu lokalit s výskytem ostruh pominut.

227 – 236, kap. 3 – do textu o špercích pronikl vedle správného označení náušnice *s očkem* nepřesný termín náušnice *s očky* (str. 227, 228)

295, obr. 15; 297, 296, obr. 16; obr. 17 – správná popiska u nádob z pohřebiště na Malovance: MAL-12581a, MAL-12581b, MAL-12580, MAL-12579 (nejsou součástí sbírek NM v Praze)

ad str. 378 – Větší průměry prstenů abatyší a jeptišek nemusejí souviset pouze s antropologickými faktory, ale též s tím, že prsteny se v této době nosily přes rukavice.

str. 384, obr. 6 – popiska dřevěný pozlacený prsten Rudolfa II/vergoldeter Holzring Rudolfs II. se váže pouze k obr. 6:2

str. 303 – řádek 7 v citaci E. Pavlovičová: Slovenská archeológia 44

str. 390, řádek 12 – do textu o hrobové výbavě pronikl vedle správného označení náušnice *s očkem* (Tab. 2) nepřesný termín náušnice *s očky*

str. 406, Tab. 1 – k hrobu 34 nepatří nález zlomku plochého kroužku

str. 407, Tab. 1 – k hrobu 76 nepatří nález zlomku plochého kroužku

str. 409, Obr. 2 – hrob 34 – značka 6 a písmeno M; hrob 76 – značka 6

